

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**MUSTAFA KUTLU
HAYATI-SANATI-ESERLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAFİYE HIZLI ÖNAL

İSTANBUL, 2024

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

MUSTAFA KUTLU
HAYATI-SANATI-ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAFİYE HIZLI ÖNAL
(230101012)

Danışman
(Prof. Dr. M. Fatih Andı)

İSTANBUL, 2024

12/06/2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Türk Dili ve Edebiyatı programı öğrencisi 230101012 numaralı Safiye Hızlı Önal'ın hazırladığı “**Mustafa Kutlu Hayatı-Sanatı-Eserleri**” konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 12/06/2024 Çarşamba günü saat 14:00’da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne** ~~Onayına~~ Oy Birliği ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. (Danışman) Prof. Dr. M. Fatih ANDI	Kabul.....
2. Prof. Dr. Şaban SAĞLIK	Kabul.....
3. Prof. Dr. Ahmet KOÇAK	Kabul.....
4.	
5.	
6. (İkinci Danışman)*.....	
*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.	

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Safiye Hızlı Önal

MUSTAFA KUTLU HAYATI-SANATI-ESERLERİ

Safiye Hızlı Önal

ÖZET

Mustafa Kutlu Türk Edebiyatının yaşayan önemli kalemlerinden birisidir. Yazdıklarıyla Türk hikâyeciliğine yeni bir soluk getirmiş, insanımızın sesi olmuş, yazın dünyasına önemli katkılarda bulunmuştur. Yarım asırdır eserler veren Kutlu, eserleriyle adeta yaşadığı toplumun panoramasını çizmiştir. Eserlerinin bir ayağı geçmişte, bir ayağı günümüzdedir. Mustafa Kutlu, geçmişi hâl diliyle günümüze taşımış bir yazardır. Eserlerinde seçtiği konular; bu konuları bize sunarken kullandığı dil tamamıyla yerli ve millidir. Her eserinde bizi anlatır, her eseri bizdendir. Bizim insanımızı, bizim türkülerimizi, bizim geleneklerimizi, bizim mimarimizi, bizim kültürümüzü sunar bizlere, kitaplarında hep kendimizi buluruz. Kutlu'nun her cümlesi buram buram Anadolu kokar. Kutlu, bu topraklarda ondan bu kadar çok sevilmiş, bu kadar çok okunmaktadır.

Mustafa Kutlu nevi şahsına münhasır bir şahıstır. Hâlâ hikâye yazıyor, hâlâ kendisinin de “uzun hikâye”si devam ediyor. Onun bu kadar verimli bir yazı hayatı nasıl oluyor, nelerden besleniyor, kimlerden etkilendi, eserlerini verirken amacı ne, neyi düşünerek yazıyor bu metinleri? Bu ve daha birçok soruya cevap bulacağız bu çalışmamızda.

Bu çalışma Mustafa Kutlu'nun hayatını, sanatını, eserlerini detaylı olarak incelediğimiz monografik bir çalışmadır. Mustafa Kutlu ile ilgili olarak bugüne kadar yapılan çalışmalarda genellikle yazarın sadece belirli yönleri ele alınarak, onlar üzerinde durulmuştur. Bunlar da onun eserlerinden yola çıkılarak yapılmış olan analizlerdir. Mustafa Kutlu hakkında, toplu olarak, onun her yönünü kapsayan bütüncül bir çalışma yapılmamıştır. Biz burada Mustafa Kutlu'yu tüm hayatından hikâyeciliğine, denemeciliğinden dergiciliğine kadar tüm yönleriyle bir bütün olarak ele aldık. Türk edebiyatının son yarım asırdır içerisinde hep var olan, hemen hemen her yıl bir eseriyle yayın dünyasına katkıda bulunan bu kutlu insanın önce hayatını

kaleme alıp, sonrasında bu hayat içerisinde ortaya koyduğu sanatı, fikirleri ve eserlerinden yola çıkarak tezimizi şekillendirdik. Yazar ile görüşüp birinci kaynaktan yani kendinden hayat hikâyesini dinleyip, eserleri ve sanatı ile de bilgi aldıktan sonra tezimizde de bunları değerlendirdik.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Mustafa Kutlu'nun hayatı, ikinci bölümde yazarın bütün eserlerinin incelenmesi ve genel bir değerlendirmesi yer alır. Üçüncü bölüm Kutlu'nun sanat ve edebiyat görüşlerini kapsamaktadır. Ekler bölümünde ise Mustafa Kutlu ile yaptığımız görüşme “Kendi Anlatımı İle Mustafa Kutlu'nun Hayatı” ve “Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu” başlıkları altında yer almaktadır.

Türk Edebiyatı ve sanatının son elli yılında eserleriyle mühim bir yeri olduğunu düşündüğümüz Mustafa Kutlu üzerine hazırlanan bu çalışmanın yazarla ilgili bir boşluğu dolduracağını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kutlu, Türk Hikâyesi, Türk Edebiyatı, Dergâh Dergisi, Hareket Dergisi

MUSTAFA KUTLU LIFE-ART-WORKS

Safiye Hızlı Önal

ABSTRACT

Mustafa Kutlu is one of the most prominent living author in Turkish literature. With his writings, he has brought a new breath to Turkish storytelling, becoming the voice of our people and making significant contributions to the literary world. Kutlu, who has been producing works for half a century, has drawn a panorama of the society he lives in with his works. His works have one foot in the past and one foot in the present. Mustafa Kutlu is a writer who has carried the past to the present with the language of the state. The subjects he chooses in his works, and the language he uses to present these subjects to us, are entirely local and national. In each of his works, he reflects us; each work belongs to us. He presents our people, our folk songs, our traditions, our architecture, and our culture, and we always find ourselves in his books. Every sentence of Kutlu smells of Anatolia. That is why Kutlu is so beloved and widely read in these lands. Mustafa Kutlu is a unique character. He is still writing stories; his “long story” continues. How does he lead such a productive writing life? What nourishes him? Who has influenced him? What is his aim in writing these texts? What does he consider while writing them? We will find answers to these and many more questions in this study.

This study is a monographic study covering Mustafa Kutlu's life, art, and works. In the studies conducted about him so far, only certain aspects of the author have been discussed and emphasized. These are analyses based on his works. There has not been a holistic study on Mustafa Kutlu covering all aspects of him. Here, we have dealt with Mustafa Kutlu as a whole, with all his aspects from his life to his storytelling, from his essay writing to his magazine publishing. We first penned down the life of this blessed person who has always existed in Turkish literature for the last half century and contributed to the publishing world with a work almost every year. Then we shaped our thesis based on his art, ideas, and works that he put

forward in this life. After interviewing the author and listening to his life story first-hand, and gathering information about his works and art, we evaluated them in our thesis.

Our study consists of three parts. The first part is the life of the author; the second part is the examination and general evaluation of all of Mustafa Kutlu's works. The third part covers the author's views on art and literature. In the appendices section, the interview we conducted with Mustafa Kutlu is presented under the titles "Mustafa Kutlu's Life with His Own Words" and "Mustafa Kutlu through the Eyes of His Friends. "

We hope that this study, prepared on Mustafa Kutlu, whom we consider to have an important place in Turkish literature and art over the past fifty years, will fill a gap regarding the author.

Keywords: Mustafa Kutlu, Turkish Story, Turkish Literature, Dergâh Magazine, Hareket Magazine

ÖN SÖZ

Monografi türünde yapılan çalışmalar ele alınan kişiyle birlikte, onun dönemini, temsil ettiği topluluğun çeşitli yönlerini de ortaya koymaktadırlar. Bu tür çalışmaların bahsedilen özellikleri nedeniyle edebiyat tarihimiz açısından taşıdıkları önem edebiyat dünyasındaki herkesin malumudur.

Bu anlayıştan hareketle, günümüzün yaşayan hikâyeci ve fikir adamlarından biri olan Mustafa Kutlu'nun, hayatını, sanatını, eserlerini ve edebiyatımız içindeki yerini ve edebiyatımıza bakışını incelemeye çalıştık. Henüz hayattaki bir sanatçıyı seçmemizin sebebi, onun hikâye ve düşünce dünyamızın önemli bir ismi olduğundandır. Kutlu'nun sanat anlayışının bütün yönleriyle ortaya konması, hem kendi döneminin hikâye ve sanat anlayışının ortaya konmasına katkı sağlayacak, hem de özellikle hikâyede temsil ettiği sanat anlayışının, ortaya koyduğu hikâye tarzının ilk temsilcilerinden birisi olması nedeniyle kendisini izleyen/izleyecek kişilere de ilham kaynağı olacaktır.

Mustafa Kutlu, hemen her alanda kendini gösteren bir yazar olduğu için onu bütün yönleriyle incelemek elbette kolay değildir. Gerek sanatta ulaştığı yer, gerekse kişilik özellikleri nedeniyle kendisine layık bir şekilde anlatılması icap etmektedir. Bu bakımdan yanlış anlama ve anlatma endişesini, çalışmamızın hemen her aşamasında hissettik. Elli yılı aşan bir sanat yaşamını, olabildiğince genişçe araştırmayı ve incelemeyi gerekli kılan çalışmamızda bilimsel araştırmaların temelini oluşturan doğrulara itibar etmeye çalıştık.

“Mustafa Kutlu - Hayatı, Sanatı, Eserleri-” adlı üç bölümden müteşekkil bu çalışmamızda “Hayatı” başlıklı birinci bölümü yazarken, tamamıyla yazarın kendi anlattıklarından faydalandık. Mustafa Kutlu ile 2023 yılının Mart ayında yüz yüze gerçekleştirdiğimiz ve Ekler bölümünde “Kendi Anlatımı İle Mustafa Kutlu'nun Hayatı” başlığı altında verdiğimiz görüşme bizim hareket noktamızı teşkil etti. Metni oluştururken Mustafa Kutlu'nun anlatımını esas aldığımız için yazarın yer yer öznel olabilecek ifadelerine müdahale etmedik. Tez sürecinde takıldığımız bir konu

olduğunda yine Mustafa Kutlu hocamızı her daim arayıp onun kendisine sorabilmemiz bizim işimizi çok kolaylaştırdı. Hayatı konusundaki her şeyi birinci kaynaktan öğrenme şansımız oldu.

Mustafa Kutlu ile yaptığımız görüşmeden hiç değıştirmeden alıntıladiğimiz ifadeleri tırnak işareti içinde verip kaynağını aşağıda dipnotlarla gösterdik. Zaman zaman da söyleşiden hareketle oluşturduğumuz ifadeleri kendi dilimizle anlatmaya çalıştık. Kendi kelimelerimizle ifade ettiğimiz bu alıntıların sonunda yine dipnot kullandık.

Anlatımdaki tek düzeliğı yok etmek, bahsedilen sahneleri canlı ve daha belirgin hale getirmek için yer yer yazarla, yazarın ailesiyle veya çok yakın arkadaşlarıyla ilgili anekdotlara yer verdik. Yazarın hayatını anlatırken, Mustafa Kutlu'nun yaptığımız görüşmelerde özellikle üzerinde durduğu, vurguladığı, ifade ederken yer yer duygulandığı, yer yer serzenişte bulunduğu, kimi zaman tebessümle anlattığı, mutlu olduğu kısımlara özellikle yer verdik.

Mustafa Kutlu'yu yazarken amacımız, yazarın sanat ve iş hayatında, basın dünyasında başladığı ilk yer ile geldiğı yeri ortaya koymak; bu çalışmalarını yaptığı esnada yanında bulunan arkadaşlarının, dostlarının ve kendilerinden etkilendiğı kişilerin Mustafa Kutlu'ya neler kazandırdıklarını tespit edebilmektir.

Çalışmamızda yazarı her yönüyle incelemeye, anlatmaya çalıştık.

Tezin ikinci bölümünde Mustafa Kutlu'nun eserlerini incelemeye çalıştık. Öncelikle yazarın hikâyelerine, denemelerine, gezi yazılarına, inceleme yazılarına kronolojik sıralamaya göre yer verip, onları tahlil ederek ardından ise tek tek tanıtarak, yayın serüvenleri hakkında bilgi verdik.

Tezin “Fikirleri” adını taşıyan üçüncü bölümünde, yazarın sanat edebiyat hakkındaki mülahazalarına yer verdik. Mustafa Kutlu, uzun süredir yazı yazan, dergi çıkaran, bu dergilerde “üç nesil yetiştiren”, birçok sanatçıyla dostluk kuran, bunlarla ve başka sanatçılarla ve eserleriyle alakalı değerlendirmeler yapmış bir sanatçıdır. Hem Kutlu'nun yazdıklarından hem de arkadaşlarının ve edebiyat tarihçilerinin onun hakkında yazdıklarından hareketle bu bölümü oluşturduk.

“Sonuç” kısmında çalışmamızda ulaştığımız verileri ve değerlendirmeleri analiz ederek yorumladık. Böylece Mustafa Kutlu'nun sanat ve edebiyat hayatımızdaki yerini ortaya koymaya çalıştık.

Dipnotları kullanırken, kaynak kitapların tam kimliklerini bibliyografyada verdiğimiz için sayfa altlarındaki dipnotlarda elden geldiğince anlaşılabilirliği bozmadan künyeleri kısaltmaya çalıştık.

Lise yıllarından beri düzenli olarak yazan, Mustafa Kutlu gibi verimli bir yazarın monografisini hakkını vererek yazmak elbette kolay değildir. Böyle bir iddiamız da yok. Ancak çok yoğun bir mesai ve gayret harcayarak bunu hazırlamaya çalıştığımızı belirtmek isteriz.

Mustafa Kutlu'nun şu ana kadar kitaplaşan 29 hikâye, 12 deneme, 3 gezi yazısı, diğer türlerdeki 7 kitabının; dergiciliğinin, gazeteciliğinin, senaryolarının... derli toplu bir değerlendirme yapılmasının zorluğu edebiyat araştırmacıları tarafından yeterince bilinmektedir. Böyle bir çalışma için tarafımızdan takip edilen yöntem ve yapılan tasniflerin bu güçlük dikkate alınarak hoşgörüsüyle karşılanacağını umuyoruz.

Bu çalışmam süresince değerli yardımlarını gördüğüm, bana kıymetli vakitlerini ayırıp görüşen, aramalarıma dahi her zaman aynı nahiflikle cevap veren, sorularımı hep anlayışla karşılayıp açıklayan ve yazdıklarımı büyük bir titizlikle gözden geçiren Kıymetli Mustafa Kutlu Hoca'ma; başlangıcından nihayete erişine kadar bu çalışmayı sabır, dikkat ve özveriyle takip eden, rehberliğini ve hoşgörüsünü esirgemeyen muhterem Hoca'm Prof. Dr. M. Fatih Andı'ya, her daim yanımda olan, desteklerini hep hissettiğim sevgili aileme minnet ve şükranlarımı arz ediyorum.

Haziran, 2024

Safiye Hızlı Önal

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖN SÖZ.....	ix
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1. MUSTAFA KUTLU’NUN HAYATI.....	6
1.1. DOĞUMU VE AİLE ÇEVRESİ.....	6
1.2. ÇOCUKLUĞU VE CEBESÖY İSTASYONU.....	7
1.3. “TALİHSİZ VE TARİHSİZ ŞEHİR” ERZİNCAN VE İLKOKUL YILLARI ..	9
1.4. ORTAOKUL YILLARI	12
1.5. LİSELİ MUSTAFA KUTLU	13
1.6. ERZURUM VE ÜNİVERSİTE YILLARI.....	15
1.7. MUSTAFA KUTLU VE DERGİCİLİK	19
1.8. İLK KİTAPLAR / İLK HEYECANLAR.....	26
1.9. TUNCELİ / ÖĞRETMENLİK / EVLİLİK DÖNEMİ	27
1.10. YENİ BİR BAŞLANGIÇ: İSTANBUL	29
1.11. HAREKET YILLARI VE HOCASI NURETTİN TOPÇU	29
1.12. BİR UZUN HİKÂYE : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ .	31
1.13. YENİ KİTAPLAR ÇIKIYOR	33
1.14. DERGÂH YILLARI BAŞLIYOR	34
1.15. GAZETE YAZILARI.....	39
1.16. TV, SİNEMA, TİYATRO, KAHVEHANELER	40
1.17. YAŞAYAN KLASİĞİMİZ MUSTAFA KUTLU	42
1.18. MUSTAFA KUTLU’NUN ESERLERİ.....	44
1.18.1. Hikâye Türündeki Eserleri:	44
1.18.2. Deneme Türündeki Eserleri:	45
1.18.3. Gezi : İstanbul’la İlgili Gezi Yazıları.	46
1.18.4. İnceleme	46
1.18.5. Diğer Türlerdeki Eserleri:	46
1.18.6. Hazırlama	48
1.19. MUSTAFA KUTLU HAKKINDA YAYIMLANAN ESERLER	49
İKİNCİ BÖLÜM	50
2. MUSTAFA KUTLU’NUN ESERLERİ.....	50
2.1. HİKÂYE KİTAPLARI.....	50
2.1.1. Ortadaki Adam (1970).....	50
2.1.2. Gönül İşi (1974).....	52
2.1.3. Yokuşa Akan Sular (1979)	53

2.1.4.Yoksulluk İçimizde (1981)	55
2.1.5.Ya Tahammül Ya Sefer (1983)	59
2.1.6.Bu Böyledir (1983)	61
2.1.7.Sır (1990).....	66
2.1.8.Hüzün ve Tesadüf (1999).....	69
2.1.9.Uzun Hikâye (2000)	70
2.1.10.Beyhude Ömrüm (2001)	72
2.1.11.Mavi Kuş (2002).....	74
2.1.12.Tufandan Önce (2003).....	77
2.1.13.Rüzgârlı Pazar (2004).....	78
2.1.14.Chef (2005)	80
2.1.15.Menekşeli Mektup (2006).....	81
2.1.16.Kapıları Açmak (2007)	83
2.1.17.Huzursuz Bacak (2008)	84
2.1.18.Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı (2009).....	85
2.1.19.Zafer yahut Hiç (2010)	87
2.1.20.Hayat Güzeldir (2011)	88
2.1.21.Anadolu Yakası (2012)	88
2.1.22.Sıra dışı Bir Ödül Töreni (2013).....	89
2.1.23.Nur (2014).....	89
2.1.24.Tirende Bir Keman (2015)	90
2.1.25.Hesap Günü (2015)	90
2.1.26.İyiler Ölmez (2016)	91
2.1.27. Tarla Kuşunun Sesi (2017).....	92
2.1.28. Sevincini Bulmak (2018).....	92
2.1.29. Başkanın Adamları (2024 Mayıs).....	93
2.2. MUSTAFA KUTLU'NUN DENEME KİTAPLARI.....	99
2.2.1. Şehir Mektupları (1995).....	100
2.2.2. Akasya ve Mandolin (1999).....	101
2.2.3. Yoksulluk Kitabı (2004)	101
2.2.4. Vatan Yahut İnternet (2014).....	101
2.2.5. Dem Bu Demdir (2014).....	102
2.2.6. Vitrinde Olmak (2015)	103
2.2.7. Bir Demet İstanbul (2016).....	103
2.2.8. İlmihal yahut Arzuhal (2018)	104
2.2.10. Kalbin Sesi ile Toprağa Dönüş (2020).....	105
2.2.11. Akıntıya Karşı (2021 Mart)	105
2.2.12. Kendini Aş Haddini Aşma (2023).....	107
2.3. MUSTAFA KUTLU'NUN GEZİ YAZILARI	108
2.3.1. Topkapı'dan Topkapı'ya (2021 Eylül).....	109
2.3.2. Haliç ile Çepeçevre İstanbul (2021 Kasım).....	109

2.3.3. Boğaziçi (2022 Ocak)	110
2.4. MUSTAFA KUTLU'NUN İNCELEME KİTAPLARI	111
2.4.1. Sait Faik'in Hikâye Dünyası (1968)	111
2.4.2. Sabahattin Ali (1972)	112
2.5. MUSTAFA KUTLU'NUN DİĞER TÜRLERDEKİ ESERLERİ	113
2.5.1. İsmail Usta/Siyasi Tarih Üzerine Konuşmalar 1 (1976) Derleme	113
2.5.2. Arkakapak Yazıları (1995)	113
2.5.3. Yıldız Tozu (2004) - Çocuk Kitabı.....	114
2.5.4. Selam Olsun (2021 Haziran)	115
2.5.5. Sel Gider Kum Kahr / Edebiyat-Kültür-Sanat Yazıları (Kasım 2022).....	115
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	118
3. MUSTAFA KUTLU'NUN FİKİRLERİ	118
3.1. SANAT-EDEBİYAT HAKKINDAKİ FİKİRLERİ	118
3.1.1. Sanat/Sanat Eseri	118
3.1.2. Sanatçı.....	121
3.1.3. Sanatın Amacı	124
3.1.4. Sanat ve Gelenek.....	125
3.1.5. Sanat ve Ticaret	127
3.1.6. Edebiyat Ne Halde?	129
3.1.7. Edebiyat Bitti mi?	130
3.1.8. Edebiyat Ne Yapabilir?	130
3.1.9. Edebiyat Mahfilleri.....	136
3.2. HİKÂYE İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	138
3.2.1. Hikâye Anlayışı ve Hikâyeciliği	138
3.2.2. Hikâye mi / Öykü mü?.....	143
3.2.3. Hikâyelerinde Neyi Anlatır?	144
3.2.4. Hikâyelerini Nasıl Yazıyor?	146
3.2.5. Neden Hikâye Yazıyor?	148
3.3. ŞİİR İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	149
3.3.1. Şiirini Kaybeden Ruhunu Kaybeder.....	149
3.3.2. Hikâyelerinde Şiirlere Nasıl Yer Alır?	151
3.4. MÜZİK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	154
3.4.1. Müzik	154
3.4.2. Müzik Nereden Nereye?	157
3.4.3. Eserlerinde Müzik.....	159
3.4.4. Müziğin Dili	166
3.5. RESİM İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	167
3.5.1. Mustafa Kutlu ve Resim.....	167
3.5.2. Kelimelerle Resim Çizmek.....	171
3.6. MİMARİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	173

3.6.1. Şehir Dedğin	173
3.6.2. Ruhu Yok Edilen Şehirlerimiz.....	176
3.6.3. Şehirlerimizi Nasıl İnşa Edelim?	177
3.6.4. Çarpık Kentleşme	182
3.6.5. Kentsel Dönüşüm	184
3.6.6. Yok Olan Mahalleler	186
3.6.7. Mezarlıklarımız Manasız Bir Taş Yığını mı?.....	192
3.6.8. İstanbul'un Mimarisi.....	193
3.7. ELEŞTİRİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	195
3.8. SİNEMA İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	197
3.9. TEKNOLOJİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ.....	203
3.10. SİYASET İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	206
3.11. DİL İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	210
3.12. TARIM - TOPRAĞA DÖNÜŞ	212
SONUÇ.....	217
KAYNAKÇA	221
EKLER.....	232

KISALTMALAR

a. e.	Aynı eser/yer
a. g. e.	Adı geçen eser
a. g.g.	Adı geçen görüşme
a.g.m.	Adı geçen makale
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
der.	Derleyen
karş.	Karşılaştırınız
s.	Sayfa/sayfalar
t. y.	Basım tarihi yok
v. d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y. y.	Basım yeri yok
YTYS.	Ya Tahammül Ya Sefer

GİRİŞ

Mustafa Kutlu, sanat, edebiyat, düşünce ve yayın dünyamızın önemli isimlerindendir. Deneme, gezi yazısı, köşe yazısı, inceleme yazıları, edebiyat-kültür-sanat yazıları türlerinde yazdığı yetkin ürünlere rağmen bir hikâyeci olarak anılmayı isteyen Kutlu, elbette ki öncelikle hikâyecidir.

Mustafa Kutlu'yu anlatmadan önce hikâyeden ve onu hazırlayan dönemlerden, onun yaşadığı zamandan, kendisinden önce bu yolda emek vermiş şahsiyetlerden bahsetmek yerinde olacaktır.

Sözlükte “anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek; benzetmek, taklit etmek” anlamlarında mastar olan hikâye isim olarak da kullanılır. Türkçe’de son zamanlarda ortaya çıkan öykü kelimesi de Arapça’daki “taklit etmek” anlamının karşılığı olan öykünmekten türetilmiştir. Olağanüstü hadiselerin konu edildiği destan türüyle benzer yönleri bulunması sebebiyle hikâye en eski edebî türler arasında yer alır.”¹

Kimi edebiyat tarihlerimiz Türk edebiyatının ilk hikâyelerini, *batılı tarzda* ifadesini belirterek Tanzimat döneminde verildiğini vurgularlar. Bizim hikâyeciliğimizin Tanzimat ile sınırlandırılarak o zamanla başlatılması doğru bir tutum değildir.

“Hikâye Batı’da romandan da sonra ortaya çıkmış sınırları belirlenmiş bir tür olarak karşımızda durmaktadır. Hiçbir tür hiçbir gelenek içinde büyüdüğü yeşerdiği geliştiği toplumun kendi kültürel kodlarından tamamen bağımsız, âzâde onu bıçak gibi kesip atmış hiçbir dala bağlanmamış şekilde ilerlemez. Dolayısıyla bizim hikâyemizin ilk örneklerine baktığımızda geleneksel hikâyelerimizden birtakım kodlar taşıdığını görmekteyiz.”²

¹Hüseyin Yazıcı, “Hikâye” maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 17, s. 493-501, 1998.

² Mesut Koçak, *‘Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı: Nesir’ Lisans Ders Notları*, FSMV Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2015.

Türk hikâyeciliğini Tanzimat döneminden başlatmak, bizde hemen her alanda görülen ve çalışmamıza konu edindiğimiz Mustafa Kutlu'nun da ısrarla üzerinde durduğu bir kavram olan gelenekten kopuşun bir sonucudur. Hikâyeciliğimizi Tanzimat'la başlatmak tarihimizi o yıllarla başlatmak gibi bir durumdur. Nasıl ki tarihimiz 19. yüzyılda başlamamışsa edebiyatımız da 19. yüzyılda Tanzimat'la başlamamıştır. Mehmet Kaplan'a göre destan döneminden itibaren verilen eserler arasında bile gösterdiği özellikler ile geniş anlamda hikâye kavramı içine alınabilecek edebi eserlerimiz vardır.³ Bunlar arasında Binbir Gece Masalları, Hz. Ali Cenklere, Dede Korkut Hikâyeleri, Kesikbas Hikâyeleri, Evliya Çelebi'ye ait bazı metinler, Köroğlu Destanı, Kerem ile Ashı, Tahir ile Zühre, mesneviler ve meddah hikâyeleri yer alır. Bunlar günümüz anlayışına göre değerlendirildiğinde bazı farklılıklar gösterse de hikâye geleneğimizi oluşturan ve hikâyemizi bugünkü noktaya getiren metinlerdir. Öyle ki Mustafa Kutlu hikâyeciliğini ayrıntılı olarak anlattığımız tezimizin ilgili bölümlerinde bu konuyu özellikle vurgular. Ta çocukluğunda babaannesinden dinlediği hikâyeler, Erzurum'da olduğu yıllarda yakından tanıdığı ve dinleme imkânı bulduğu Meddah Behçet Mahir'in ondaki izleri her daim hissedilir. Hikâyelerinde bile yer yer 'Ben meddah mıyım?' diye okuruna sorar.

"Yahu ben meddah mıyım? Ara sıra omzumdaki havlu ile alnımın terini silip 'Ey yarenler, nerde kalmıştık bakalım' diye mevzuyu çekip uzattıktan, tadını kaçırdıktan sonra toparlamaya çalışacak. Hayır, hayır!"⁴

Hikâyemize bütüncül bir bakışla bakmamız, hikâyeciliğimizi bir döneme hapsetmeden bütünlük içinde değerlendirmemiz gerektiğini vurguladıktan sonra Tanzimat'la devam edebiliriz. Tanzimat döneminde hikâye geleneğimizi devam ettiren ilk yazar yazı makinesi olarak tarihe geçen Ahmet Mithat Efendi olarak kabul edilmektedir. Onu Nabizâde Nâzım ve Emin Nihad takip edeceklerdir.

Samipasazâde Sezai'nin yazdığı "Küçük Şeyler" ile, yeni bir yola giren hikâyeciliğimiz; modernleşmeyle başlayan Batı tarzı hikâyeciliğin dünyasına adım atmıştır.

Servet-i Fünûn döneminde ise Türk hikâyesi, Samipasazâde Sezai'nin açtığı yoldan hızla ilerlemeye devam edecektir. Halit Ziya Uşaklıgil isim olarak bu dönemde

³ Mehmet Kaplan, **Hikâye Tahlilleri**, Dergâh Yay., İstanbul, 2001, s. 113.

⁴ Mustafa Kutlu, **Mavi Kuş**, s. 17

öne çıkacaktır. Servet-i Fünûn'dan itibaren günümüz anlayışına daha yakın hikâyeler yazılmaya başlanmıştır.

Servet-i Fünûn'un ardından⁵ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Hüseyin Rahmi Gürpınar, ⁶ Refik Halit Karay, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin ve Memduh Şevket Esendal batılı tarzdaki hikâyeciliği devam ettiren yazarlar olarak karşımıza çıkacaktır. Bu isimler arasında hikâye konusunda Ömer Seyfettin'in ayrı bir yeri olduğunu söylemeden geçemeyeceğim.

Tanzimat'ı takip eden dönemlerden itibaren yukarıda da zikrettiğimiz gibi adı edebiyat tarihimize geçen çok sayıda başarılı hikâyecimiz olmasına rağmen Türk edebiyatında hikâye denilince ilk akla gelenlerden biri adalı hikâyecimiz Sait Faik Abasıyanık'tır. Sait Faik, yaygın hikâye anlayışından farklı bir anlatım tekniği ile Memduh Şevket Esendal'ın ilk örneklerini verdiği, bugün “durum hikâyesi” diye nitelendirdiğimiz Çehov tarzı hikâyeleriyle okurunu selâmlar. Hişt Hişt'in yazarı Mustafa Kutlu'nun da etkilendiği yazarlardandır. Nitekim Kutlu daha sonra kitap olarak basılacak olan mezuniyet tezini Sait Faik üzerine yapmıştır.

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde ise karşımıza Sabahattin Ali ismi çıkacaktır. Anadolu gerçekçiliği anlayışıyla metinler yazarak, köyü hikâyeye taşıyan Sabahattin Ali de Türk hikâyeciliği dendiğinde adı ilk akla gelen isimlerdendir. Sabahattin Ali'de Mustafa Kutlu'yu etkileyen yazarlar arasındadır. Hocası Orhan Okay'ın tavsiyesiyle okuyup, ardından bir değerlendirme yazısı hazırlamıştır. Sait Faik'te olduğu gibi Sabahattin Ali'de daha sonra kitaplaştırılmıştır. Cumhuriyet Döneminde Sabahattin Ali'ye ek olarak Orhan Kemal ve Yaşar Kemal de köy öykücülüğünün isimleri arasında sayılabilir.

1950'li yıllara geldiğimizde ise bireydeki ve ailedeki çözümleri hikâyelerinde konu edinen Haldun Taner, kasabayı, orta sınıf insanları, tarihi konuları işleyen

⁵ “Fecr-i Âti döneminde geçen süre içerisinde bilgi ve duyguların değişmiş olmasına rağmen hikâye anlamında bu topluluktan adı anılabilecek yazarlar Cemil Süleyman ve İzzet Melih'tir.” Bkz. Hüseyin Yılmaz, **Modern Türk Hikâyesine Mustafa Kutlu'nun Getirdikleri**, (Yüksek Lisans Tezi), FSMV Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013 s. 18

⁶ “Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1889'da yayınladığı Şık adlı hikâyesi uzun öykü niteliği taşımaktadır. Yazar, romanlarıyla ünlenmesine karşın, hayli kabarık sayıda öykü yazmıştır. Öykülerinde romanlarının özelliklerine rastlanır: İstanbul'un kıyı- köşe semtlerine ne dediğini bilmez kocakarılar, Karagöz söyleyişinden yararlanan konuşmalar, yoksul sınıfın sorunlarına bireyci bir ahlâkla yaklaşma söz konusudur.”

Bkz. Selim İleri, “Çağdaş Türk Öykücülüğümüze Kısa Bir Bakış, Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, **Türk Dili Dergisi, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, 1975.

edebiyatımızın *Büyük Ağa*'sı Tarık Buğra, şairliğinin ve roman yazarlığının yanında Doğu ile Batı, geçmiş ile gelecek arasında köprü kurmaya çalışan, zaman ustası Ahmet Hamdi Tanpınar karşımıza çıkmaktadır.

1960'lı yıllara geldiğimizde hikâyeciliğimizde hem teknik bakımdan hem de içerik bakımından bir zenginleşme görülmektedir. Bu yıllarda eser veren sanatçılardan bir kısmı toplum için sanat yaparak köylüyü aydınlatmak için eser vermeyi tercih etmiştir. Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın bu anlayışla eser veren yazarlardandır. Bu yıllarda Leyla Erbil, Nezihe Meriç, Füzûzan gibi kadın öykücülerimiz karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanında Ferit Edgü, Orhan Duru ve Erdal Öz gibi varoluşçu olarak nitelendirilen bazı yazarlar da kendilerinden söz ettirmişlerdir. Bu dönemler hikâyeciliğimizin kendisine yeni bir mecra bulmaya başladığı yıllar olması nedeniyle önemlidir.

“Türk hikâyesi açısından bakılırsa 1960 sonrası hikâyede 1950-1960 döneminde açılımına şahit olduğumuz Varoluşçu ve gerçeküstücü yazarların yankıları bir taraftan devam etmiştir. 1950'li yılların ortalarına doğru gözden düşmeye başlayan sosyal gerçekçi anlayışın kendini tazelediği; Marksizm'in temel eserlerinin Türkçeye çevrilmeye başlanmasına da denk düşen yeni bir safhaya girdiği görülmektedir.”⁷

Mustafa Kutlu'nun ilk hikâyesi olan *Ortak Adam*'da 1968 yılında *Hareket Dergisi*'nde yayımlanır.

“1960'ların sonunda öykü yazmaya başlayan Kutlu'nun bu yıllarda dönemin varoluşçuluk/bulandı/kafkaesk gibi gözde akımlarına genel anlamda uzak durduğunu görürüz. Döneminde öykü yazan öykücülerin önemi bir bölümü bu akımları benimseyip benzer ürünler vermesine karşın o bu akımları ‘yerlilik’ bağlamında tasvip etmemiştir.”⁸

Kutlu dönemindeki yazarlardan ayrılır. O yönünü Anadolu'ya, kendi insanına çevirir. Köyü, kasabayı, göçü, şehirlerimizi, maddi açlığımızın tükettiği manevi dünyamız, hırslarımızı... anlatır. Bunu yaparken de güçlü gözlem yeteneğini ve ressamlığını kullanarak kelimeleri öyle sıralar ki her şeyi gözümüzde canlandırır.

Biz de çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde Mustafa Kutlu'nun hikâyeciliğini ve edebiyatımıza getirdiği farklı ve özgün bakışı anlatmaya çalışırken, I.

⁷Alim Kahraman, *Modern Türk Hikâyesi*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2015, s. 83.

⁸Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, s. 10.

bölümde hayatını ve bu vesileyle yazarın Erzincan’da başlayan çocukluk yıllarını, yine Erzincan’da devam eden lise yıllarını, daha sonra Erzurum’da devam eden üniversite yıllarını, öğretmen olarak atandığı Tunceli yıllarını, İstanbul’a göç etmesiyle başlayan İstanbul dönemini, öğretmenlikten istifa ederek tamamen yöneldiği yayıncılığı, edebî çalışmalara hız verdiği yılları söz konusu ettik. Nurettin Topçu ve Hareket Dergisi ile kesişen yollarından sonra belirginleşen fikri ve edebî yönden gelişimini ele alırken Dergâh dergisinde başlayan ve uzun süre devam eden serüvenini anlattık. Mustafa Kutlu’nun Erzurum’da Ezel Erverdi ile tanışmasıyla başlayan dergilerdeki faaliyetlerini ve daha sonraki yıllarda arkadaşlarıyla birlikte uzun bir yolculuk olarak sürecek olan yayıncılık işlerini konu ettik. Anadolu’dan ayrılışın ve İstanbul’da devam eden bu sürecin Mustafa Kutlu’nun eserlerine olan yansımalarını inceledik. Mustafa Kutlu’nun gezi yazıları, gazetelerdeki köşe yazarlığı, senaryoları, bu bölümde işlediğimiz diğer konular arasında yer aldı. Bu bölümü yazarken, Mustafa Kutlu’nun 2023 yılında kendisiyle yüz yüze yaptığımız görüşmeler bizim hareket noktamızı teşkil etti. Hayatını bizzat kendi anlatımından dinleyerek çalışmamıza aktardık. Bu görüşmeye ekler kısmında yer verdik.

Çalışmamızın II. bölümünde ise Mustafa Kutlu’nun eserlerini inceledik. Önce, hikâyelerini, ardından denemelerini, gezi yazılarını, diğer türlerdeki eserlerini kendi içinde kronolojik bir sıralamaya göre düzenleyerek hepsini ayrı başlıklar altında anlattık. Öncelikli olarak kısa bir tanımlarını ve yayım serüvenlerini anlattık. Bu kısım ile ilgili olarak şunu belirtmek istiyorum. Kutlu’nun hikâyeciliği diğer yönlerine göre daha ön planda olduğu için, yazar daha çok hikâyeci kimliğiyle tanındığı için hikâyelerinin üzerinde biraz daha ayrıntılı durduk.

Fikirlerini konu alan III. bölümde ise Mustafa Kutlu’nun sanat- edebiyat hakkındaki düşüncelerini ortaya koymaya çalıştık. Mustafa Kutlu, elli yılı aşkın bir süre edebiyat dünyasında yer alan bir isim olduğu için, onun bu konudaki görüşleri önem arz etmektedir. Bu bölümü yazarla olan görüşmemizden, eserlerinden ve hakkında yazılanlardan damıtarak şekillendirdik. Kutlu gibi hem çok, hem de çeşitli yerlerde yazan bir yazarın anlatılmasının kolay olmadığının bilincindeyiz. Ancak yoğun bir emeğin sonunda ortaya çıkan bu çalışmada olabilecek eksikliklerin bu tür çalışmaların zorluğunu bilenler tarafından anlayışla karşılanacağını umuyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUSTAFA KUTLU’NUN HAYATI

1.1. DOĞUMU VE AİLE ÇEVRESİ

Türk Edebiyatının yaşayan önemli yazarlarından olan Mustafa Kutlu 6 Mart 1947’de Erzincan’ın Ilıç ilçesi, Kuruçay nahiyesinde dünyaya gelir.⁹

Ailesi “Hacıyakupoğulları” lakabıyla bilinen, birkaç nesil Erzincan’da yaşamış şehirli bir ailedir. Dedesi Mustafa Nedim Efendi Erzincan’da memurdur. Aynı zamanda hattat ve musikişinasıdır. Mustafa Kutlu kendisindeki bu sanatsal eğilimlerin dedesinden kendisine intikal ettiğini dile getirir.

*“Dedem Mustafa Nedim Efendi, küçük bir memur. Ne memuru olduğunu bilmiyorum. Musikişinas imiş hem de hattat, yani ondan bana intikal ettiğini sanıyorum.”*¹⁰

Dedesi Mustafa Nedim Efendi, Kuruçay’da memurluk yaparken Göske (Güngören)köyünün Ekrek mezarından Ayşe Hanım ile evlenir. Nurettin, Kemal, Lütfiye, Saadet ve Muzaffer adlarında beş çocuğu olur; Muzaffer daha çocukken vefat eder.

Rus ordusunun Tercan’ı geçip Sansa Boğazı’na dayandığı yıllarda Mustafa Nedim Efendi görev yaptığı yer olan Pülümür’de vefat eder. (1917) Mustafa Nedim Efendi’nin mezarının yeri belli değildir. Ayşe Hanım eşinin ölümü üzerine yalnız kalınca dört çocuğuyla muhacir olur, yollara düşer. Dönemin o günkü şartlarında yürüyerek, binbir zorlukla Sivas’a gelir. Evin bütün yükünü tek başına sırtlayan Ayşe Hanım hayat mücadelesine burada devam eder. Dikiş dikmeyi iyi bilen Ayşe Hanım askeriye iç çamaşırı dikerek ailesini geçindirir. Mustafa Kutlu’nun babası Nurettin

⁹Mustafa Kutlu ile 2023 Mart ayında yüz yüze dört görüşme yaptık. Bu görüşme tezin sonunda ekler kısmında yer almaktadır. Bundan sonraki bu görüşme ile ilgili atıflar **A. g. g.** şeklinde verilecektir.

Yaptığımız görüşmede “Bizi herkes Kuruçaylı bilir. Beni de öyle zannediyorlar halbuki biz esasen Erzincanlıyız yani baba tarafım Erzincanlı. Dolayısıyla bu çerçevede, böyle bir hayat. Benim mensubiyetim Erzincan kadar da Kuruçay. Kuruçay tarafı da var Erzincan tarafı da var, onu anlatacağım ayrı bir mevzu. Ama doğup büyüdüğüm yer burası. ” şeklinde ifade etmiştir.

¹⁰**A. g. g.**

Bey burada Rüştîye'ye devam eder. Ruslar'ın topraklarımızdan çekilmesi üzerine Ayşe Hanım çocuklarıyla yeniden Erzincan'a döner. Fakat Erzincan eski Erzincan değildir, savaştan dolayı yanmış yıkılmıştır. Ayşe Hanım buradan Kuruçay'a, ailesinin yanına gider. Mustafa Kutlu'nun babası Nurettin Bey burada tahrirat kâtibi olarak çalışmaya başlar. O da dedesiyle aynı yerden Kuruçay (Göske) köyünden Fatma Hanım ile evlenir. Bu evliliğinden Zeki, Celal, Perihan adında üç çocuğu olur. Daha sonra Fatma Hanım rahatsızlanır ve vefat eder. Eşinin ölümü üzerine Nurettin Bey ikinci kez evlenir. Yine aynı köyden M. Kutlu'nun annesi Sulhiye Hanım ile hayatını birleştirir. 1939 yılında Erzincan depremi meydana gelir.¹¹ Depremde çok can kaybı yaşanır. Erzincan'la beraber çevredeki birçok şehir de etkilenir. Depremin etkilediği şehirlerde Toplam 32. 962 kişi ölmüştür. Erzincan'ın şehir nüfusu 20. 000 iken 12. 000'e düşmüştür.¹²Nurettin Bey'in Fatma Hanım'dan olan çocukları Zeki ve Celal de depremde vefat edenler arasındadır. Çocuklarından sadece Perihan hayata tutunur.

“Büyük Erzincan Depremi oluyor. (1939) Bütün aile depremde kalıyorlar. Fatma Hanım'dan olan kardeşlerim Zeki ile Celal vefat ediyorlar, Perihan ablam kurtuluyor. Annem kurtuluyor, babaannem, babam kurtuluyor.

Deprem günlerini de söyleyeyim iki cümleyle. O zaman Erzincan'a henüz yeni tren gelmiş ama üç günde bir geliyor ancak. Orda da kırk bin kişinin öldüğü söyleniyor. Zar zor çadır veriyorlar bizimkilere, babam memurdur falan diye Sıhhiye Dairesinde. Annem diyor ki, iki sene çadırda kaldık. Ve çadır komşuluğumuz vardı diyor. O bizim çadır komşumuz, diye anlatırdı.”¹³

1.2. ÇOCUKLUĞU VE CEBESOY İSTASYONU

Erzincan depremi Mustafa Kutlu'nun hayatının akışını değiştirir. Depremden sonra Kutlu'nun babası Nurettin Bey nahiye müdürü olur ve köy köy dolaşır. Nurettin Bey'in Sulhiye Hanımla olan evliliğinden iki kızı ve bir oğlu daha olur. Üçüncü ve en küçük çocuk Mustafa Kutlu'dur. Nurettin Bey'in son görev yeri Kamerik nahiyesidir. Buraya taşındıklarında Mustafa Kutlu4-5 yaşlarındadır. Kamerik'te kalacak ev bulamazlar. Cebesoy Tren İstasyonu'nun yakınında o dönemin Kemah beylerinden olan Sağıroğulları'nın yaptırdığı bir ev vardır. Fakat Sağıroğulları ailesi evi sürekli kalmak için kullanmazlar, sadece araziye dolaşmak

¹¹Erzincan depremi ile ilgili geniş bilgi için bkz: <https://erzincan.csb.gov.tr/1939-erzincan-depremi-haber-16203>Erişim tarihi: 24 Şubat 2024

¹²bkz: <https://erzincan.csb.gov.tr/1939-erzincan-depremi-haber-16203>Erişim tarihi: 24 Şubat 2024

¹³A. g. g.

için geldiklerinde arada bu evde kalırlar. Nurettin Bey'in ricası üzerine bu ev Nurettin Bey ve ailesine tahsis edilir. Nurettin Bey bir at alır ve köydeki görevine atla gider gelir.

Mustafa Kutlu ve ailesinin iki yıl kalacakları bu güzel ev, onun hayatında çok özel bir yere sahiptir. . Bu dönemde yaşadıkları, gördükleri, baş başa kaldığı engin tabiat onun için paha biçilemez bir görsel şölen oluşturur. Mustafa Kutlu'nun çocukluğunun en güzel günleri burada geçer, Kutlu buradan çok beslenir. Kendisiyle yaptığımız görüşmelerin birinde buna şöyle değinmiştir:

“Benim bu Cebesoy İstasyonu'ndaki hayatım, hikâyelerimi çok besleyen bir şeydir. Küçük bir köpeğimiz vardı “Gümüş” isimli. Onunla dağ bayır dolaşırdım. Tabiatla, bitkilerle, hayvanlarla olan münasebetim bende çok derin bir şekilde iz etmiştir. Kış, yaz. Kışın mesela, pencereden bakardık, kar yağıyor. O zamanlar çok kar yağıyordu. Kurtlar, tilkiler geçerdi evin önünden böyle, oralarda kim yok kimse yok nasıl olsa. Babam rahmetliyle, aşağıdan Karasu, Fırat geçiyor istasyonun altından, oraya giderdik. Balık tutardık, böyle iri iri sazan balıkları.”¹⁴

Uzun Hikâye'de gördüğümüz vagon ev olayı Mustafa Kutlu'nun buradaki hayatından yansımadır. Cebesoy İstasyonunda da demiryolu işçilerinin, kısa dönemlerle kaldığı bir vagon ev vardır.

Bulundukları yerde okul olmadığı için Nurettin Bey kızlarını evde kendi okutmaya başlar. Onlar öğrenirken Mustafa Kutlu da burada okula gitmeden, onları dinleyerek okumayı öğrenir. Ablalarının ortaokullara yönelik Türkçe ders kitabından yaptığı sesli okumaların etkisiyle şiirler de ezberler. Ezberlediği ilk şiir ise, bugün hâlâ hatırladığı, okurken de duygulandığı Ömer Bedrettin Uşaklı'nın aşağıdaki şiiridir:

*“Başaklardan kundağın,
Bağ, bahçe solun, sağın;
Ağlama güzel çocuk!
Anan orak biçiyor.*

¹⁴A. g. g.

Mustafa Kutlu'da gördüğümüz bu otobiyoğrafik unsurlar Rilke'nin şu sözlerini hatırlattı: “Sanat yapısı, sanatçının varlığının çok derinlerinden kopup gelen bir itiraf; bir anıyı, bir yaşantıyı ya da bir olayı bahane olarak kullanıp kendini sunar bize, yaratıcısından kendini koparıp alarak tek başına varlığını sürdürür” Bkz. Rainer Maria RİLKE, **Sanat Üstüne Denemeler**, Çev. Kamuran Şipal, Cem Yayınevi, İstanbul, s. 29

*Oğlusun bir askerin,
Düşünme derin derin. .
Başak tutan ellerin
Yarın al bayrak tutar.”*

Mustafa Kutlu'nun muhayyilesinde bu dönemden kalan ve “hem Türkiye hem de bizim ev için önemli” diye ifade ettiği iki hadise daha vardır. Babası bir gün Erzincan dönüşü, eve elinde bir kutu ile gelir. Kutunun içinde bir gaz ocağı ile ahşap bir radyo vardır. Tabi Kutlu'nun ilk defa gördüğü şeylerdir bunlar. O dönem yaşadıkları yerde elektrik olmadığı için gaz ocağı çok önemlidir. Radyoya gelince, radyo onun hayatında, özellikle çocukluğunda iz bırakanlardandır. Kutlu için babasının dinlediği ajansın ardından başlayan “Yurttan Sesler”¹⁵ programı çok önemlidir. Burada babasının severek dinlediği türküler, Mustafa Kutlu'nun müzik zevkinin oluşmasında etkili olacaktır. Bu anlar türkülerle bağının oluşmaya başladığı zamanlardır. 1950'li yılların başında gaz ocağı ve radyo kendi tabiriyle “iki büyüğü alet”¹⁶ tir.

1.3. “TALİHSİZ VE TARİHSİZ ŞEHİR” ERZİNCAN VE İLKOKUL YILLARI

Mustafa Kutlu'nun babası 1953'te emekli olur. Babasının emekli olmasıyla Cebesoy İstasyonundaki dönem sona erer. Buradan sonra Mustafa Kutlu'nun tabiriyle “talihsiz ve tarihsiz şehir”¹⁷ olan Erzincan'a taşınırlar. Erzincan o dönemde on beş bin nüfuslu küçük bir şehirdir. Nurettin Bey, burada arzuhalcilik yapmaya başlar.¹⁸ Mustafa Kutlu o zaman altı yaşındadır. Erzincan yaşadığı depremin izlerini silmeye başlamış, yaralarını sarmakla uğraşmaktadır. Yıkılan evlerin yerine yeni evler yapılmıştır. Mustafa Kutlu ve ailesi depremten sonra inşa edilen ve halkın “naylon ev” diye adlandırdığı bu prefabrik evlerden birine taşınırlar. Kutlu'nun okul

¹⁵ Bu program hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak için bkz:

Eray ALPYILDIZ, **Yurttan Sesler** (Ankara Radyosu'ndan Türkiye'ye Açılan Pencere), Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara , 2001

¹⁶A. g. g.

¹⁷A. g. g.

¹⁸Bu durum “Uzun Hikâye”de geçer. Oradaki baş karakterlerden Bulgaryalı Ali de arzuhalcilik yapar. Bu Mustafa Kutlu'nun hayatının eserlerine yansımalarından sadece küçük bir bölümdür.

hayatı burada başlar. Altı yaşındayken Fırat İlkokuluna yazılır. Okul ile ev arasında epeyce bir mesafe vardır. İklim şartları çok çetindir, bulundukları yer kışın çok kar yağışı alan bir iklime sahiptir. Burada kar yağdığı zaman hayat adeta durmaktadır. Kış gelince çocukların için okula gitmek, o yolu yürümek için özel bir çaba harcamaları gerekmektedir. O zamanlar Erzincan’da motorlu taşıt yoktur, sadece bir taksi vardır Köse’nin taksisidir o da. İnsanlar, ulaşım için faytonları kullanmaktadırlar. Kutlu’nun yaşadığı evin ilerisinde, yukarı kısımda askeriye vardır. Kutlu ve arkadaşları okula gidecekleri zaman, askeriyenin cemselerinin geçmesini bekliyorlar. Cemseler geçince, çocuklar da onların bıraktığı izlerine basa basa okula gidiyorlar. Fakat cemse her gün gelmeyebilir. O zaman ne yapacaklar? O zaman da büyük sınıflardan iri yarı bir çocuk önden gider, yolu açar, onlar da aynı şekilde onun izine basarak bu şekilde okula ulaşırlar. Mustafa Kutlu böyle zor şartlarda bir ilkokul ve çocukluk dönemi geçirir. Onun ailesi ekonomik açıdan çok varlıklı bir aile değildir. Yaşadığı yerdeki çoğu aile de bu şekildedir. Tabi ailelerin bu durumu çocuklara da yansır. O dönemde Kutlu ve arkadaşlarından hiç kimsede okul çantası yoktur. Genellikle öğrencilerde bez çanta var. Öğrencilerden akrabaları marangoz olanlar kutu çanta yaptırıyorlar, onları kullanıyorlar. Boyalı kalem de kimsede yok, sadece Savcının oğlu Tunç da var. Bütün bu yoksulluğa, zor şartlara rağmen o dönemde babasının verdiği bozuk paralarla gidip dergi ve okuma kitapları olan bir çocuktur Mustafa Kutlu. O yıllarda çıkan “Çocuk Haftası”¹⁹ diye bir dergi vardır. Mustafa Kutlu onu düzenli olarak takip eder, alır ve okur. ²⁰O yaşlarda dergi ile tanışmak bir çocuk için çok önemli bir olay, önemli bir eşik. Bu dönemde Mustafa Kutlu’yu etkileyen, onun için önem arz eden iki aile var. Bunlardan ilki Erzincan Şeker Fabrikasının Muhasebe Müdürü ve ailesi, diğeri ise Refahiyeli Hâkim Hamit Bey ve ailesidir. Bu iki aile de memuriyetleri sebebiyle Erzincan’a gelmiş ve o dönemlerde orada bulunmuşlardır. Mustafa Kutlu ve ailesiyle aynı mahallede komşu olmuşlar, Kutlu’nun onların çocukları ile arkadaşlıkları olmuştur. Muhasebe müdürünün *Atalay* ve *Altınay* isimlerinde bir oğlu, bir kızı vardır. Bu aile mahalledeki diğer ailelere göre geliri daha iyi olan bir ailedir. Atalay’a düzenli olarak

¹⁹Bu dergi hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak için bkz: ALABAŞ, R. (2018). Çocuk Haftası Dergisi ve Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 26(5), 1765-1784. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3077>

²⁰A. g. g.

“Pekos Bill “²¹ çizgi romanı gelmektedir. Diğer çocuklar rica minnet bu kitabı ondan alıp takip ederler. Futbol Mustafa Kutlu’nun hayatında önemlidir. O da bu dönemde başlar. Atalay’ın meşin bir futbol topu vardır. Tabi o dönem için bu önemli bir şey, çünkü mahalledekilerin hiçbirinde meşin top yok, herkesin lastik topu var. Çocuklar meşin topla oynamanın zevkini bilirler. Fakat ortada bir sorun vardır. Atalay topunu kimseyle paylaşmak istemez. Atalay’ı buna razı etmek hiç de kolay olmaz. Mahalledeki diğer çocuklar sırf o topla oynayabilmek için Atalay’ı kimi zaman kaptan, kimi zaman kaleci yaparlar. Bu şekilde meşin topla futbol oynamanın keyfini yaşamış olurlar. Bu dönemde Mustafa Kutlu’nun hayatındaki üç önemli şey:

Çocuk Haftası, Pekos Bill ve Futbol ‘dur.

“Bir de o sırada mahallemizde Yılmaz diye lise iki mi son mu neyse bir arkadaş taşındı. Tabi o kendi arkadaşlarıyla, ama bize de ara sıra biz çocuklara da biraz ilgi gösteriyordu. Biz ona çok ilgi gösteriyorduk, çünkü hiç kimsede olmayan bisiklet onda vardı. Yale marka yeşil bir bisiklet.

Yılmaz abi bizi bisiklete bindiriyor, öğretiyordu işte. Tabi çok binmek istiyorduk, ancak bir şart koşmuştu; kim Fenerbahçeli olursa bir tur bisiklete binecek. Hepimiz Fenerbahçeli olduk böylece Yılmaz abinin sayesinde.”²²

Mustafa Kutlu’nun muhayyilesinde iz bırakan bu yaşantı daha sonra *Yıldız Tozu* kitabında, aynı şekilde karşımıza çıkacaktır.

Gelelim Refahiyeli Hâkim Hamit Bey ve ailesine. Hamit Bey’in, üç tane oğlu vardır: Çağlayan, Ercüment, Atalay. Hamit Bey eğitim öğretim konusunda bilinçli bir insandır. Çocuklarının eğitimi de önemsemektedir. Özellikle okuma konusunda evleri kitap açısından çok zengindir. Hamit Bey’in oğulları Mustafa Kutlu’nun ilk arkadaşlarındandır ve onun hayatında önemli izler bırakmışlardır. Onlar Kutlu ile birlikte evlerinin bodrum katında bir kütüphane oluştururlar. Hatta işi daha ileriye taşırlar. Buraya bir düzen kurarak bir perde yerleştirip Karagöz bile oynatırlar. Bu durum Kutlu’nun sonrasında ilgi duyacağı, senaryolar yazacağı sinemaya girişinin de ilk ayak sesleridir aslında.

Mustafa Kutlu bol okumalı, kitapla çokça haşır neşir olduğu, bereketli bir ilkokul dönemi geçirir.

²¹ Pekos Bill’le ilgili ayrıntılı bilgi için bkz:

Yüksek Lisans Tezi ,**Süreç Odaklı Bir Bakışla Türkiye’de Çizgi Roman Çevirileri**, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/41769.pdf>Erişim tarihi: 25 Şubat 2024

²²A. g. g.

1.4. ORTAOKUL YILLARI

Mustafa Kutlu için artık yeni bir dönem başlar. O artık bir ortaokul öğrencisidir. Kutlu ortaokul olarak evlerine yakın olan Merkez Ortaokulunu tercih ederek oraya kayıt yaptırır. Bir yıl burada okur. Daha sonra İkinci sınıfın başlarında Erzincan Lisesi'nin inşaatı tamamlanınca Merkez Ortaokulu da lisenin olduğu yere taşınır. Artık liselilerle beraber aynı binada eğitim görmeye başlarlar. Orada sabah liseler, öğlen ortaokullar şeklinde bir ikili eğitim öğretim vardır. O zaman okullarda tarım dersleri müfredatta ders olarak yer almaktadır. Bu derslerde Mustafa Kutlu ve arkadaşları Erzincan Lisesinin bahçesini temizlerler, bahçeye ağaçlar dikerler. . . Tarım dersleri onun için nefestir, bu dersler onun kendini bulduğu anlardır. Aslında Kutlu'nun hep istediği, sevdiği şeydir bu: Toprakla buluşmak, toprakla hemhal olmak. İnsanın yaratılıştan itibaren toprak ile olan bağı Kutlu'da hiç kopmaz, yaratılıştan gelen bu güçlü bağ onda hep ama hep devam eder. Aşık Veysel'in dostu olan *Kara Toprak* Mustafa Kutlu'nun da dostudur, hem demidir. İstanbul'a geldikten sonra toprakla temas etmesi zor olsa da o bu hasretini onu eserlerinde yazarak, anlatarak gidermeye çalışacaktır. Kutlu'nun eserlerinde gördüğümüz bahçe oluşturma fikri, hep bu dönemlerden, onun çocukluğundan kalan izlerdir. *Beyhude Ömrüm* kitabında anlatılan olay tamamen bu duygunun yansımasıdır.

Mustafa Kutlu için orta ikinci sınıf önemlidir. Orta ikide on üç yaşında iken babası Nurettin Bey'i kaybeder. Çok büyük bir acı yaşar. Bu o yaştaki bir çocuk taşıması zor, büyük bir yükür. Evin geçimi artık annesi ve Mustafa Kutlu'nun omuzlarındadır. Annesi babaannesinden kalan Singer makinesiyle mahallenin dikiş işlerini yaparak evi geçindirmeye çalışır.²³ O da kayınvalidesi gibi çocuklarını derleyip toparlar. Mustafa Kutlu da o çocuk yaşta çok farklı işlerde çalışarak aileye katkıda bulunur. Yazları sebze halinde karpuz indirir, kasalara domates dizer,

²³ Mustafa Kutlu'nun babaannesi, annesi, eşi Sevgi Hanım hep güçlü kadınlardır. Babaannesi ve annesi eşlerini kaybettikleri zaman tek başlarına ailelerine kol kanat germiş ve onları derleyip toparlamışlardır. Eşi Sevgi Hanım da her an Mustafa Kutlu'nun destekçisi olmuştur.

“Babaannem dört çocuğu ile muhacir olup Erzincan'dan Sivas'a kadar yaya yürümüş. Orada Singer marka bir el makinesi ile askeriye çamaşır dikerek geçinmiş, çocuklarını büyüttmüş.

Rahmetli annem Sulhiye Hanım da dört çocukla genç yaşta dul kaldı ve o Singer makine ile dikiş dikerek bizleri yetiştirdi.

Eşim, Sevgi, hayatıma bir mucize gibi girdi. Ben kendimi davaya adanmışım evi ihmal ettim. Sağ olsun tüm zaruretlere katlandı, evi idare etti, çocukları büyüttü. Arkamda dağ gibi durmasaydı yazı hayatım bu kadar verimli olamazdı. ”

Armağan Kitap, **Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında Üç Konuşma İki Albüm**, Dergâh Kitap, s. 96

kartpostal satar, pazarlarda kurabiye satar, orduevi sinemasında fındık fıstık satar. Bir süre böyle idare ederler fakat hayat her zaman aynı doğrultuda ilerlemez. Daha sonra bir dönem ablalarının yanına köye taşınırlar. Orda da toprakla, tarımla ilgili çoğu işi yapar. Yaptığımız görüşmelerin birinde bu durumu,

“Ben orda da, daha tabi lise bir de idim, orta son-lise bir, bütün köy işlerini bizatihi yaptım. Düven sürdüm, pancar tarlası suladım, köy çocuklarıyla beraber köy hayatının tamamını yaşadım diyebilirim. Öyle bir tecrübem daha oldu, dolayısıyla tarım toplumuna dair tecrübelerim arttı orda.”²⁴

sözleriyle ifade etmiştir.

Mustafa Kutlu hem çalışıp eve katkı sunar hem de okula devam eder. Bu yaşam biçimi onu çocuk yaşta olgunlaştırır. Hayata karşı duruşunun temelleri de bu dönemlerde oluşur. Sonrasında çoğu insana çok zor gelecek olaylar karşısında Mustafa Kutlu’nun sergilediği sükunetin sebebi bu olsa gerektir.

1.5. LİSELİ MUSTAFA KUTLU

Mustafa Kutlu’yu yaşadıklarıyla büyüten, oldukça yoğun geçen bir ortaokul döneminden sonra onun için yeni bir dönem başlar. Lise yılları onun hayatında önemli bir yere sahiptir.

Mustafa Kutlu lise öğrenimi için Erzincan Lisesine²⁵ kaydolur. Erzincan Lisesi bulunduğu döneme göre başarılı ve nitelikli bir okuldur.

“Ben altmış dört mezunuyum, iki dönem sonra Türkiye liseler arası bilgi yarışmasında Erzincan Lisesi Türkiye birincisi oldu. Yani Galatasaray’ı, Vefa’yı, Kabataş’ı eledi. Bir avuç Erzincan yani. Demek ki hocalar iyi olunca, talebe de iyi olunca, disiplin... Hakikaten disiplin müthişti. Meselâ biz hayta talebeydik, kahveye gidiyorduk ama bir baş muavin vardı: Fikret Bey. Allah rahmet eylesin, hoca elinde cetvel, idarenin önünden geçemezdik korkudan. Siz şimdi biliyorsunuz talebenin ne olduğunu. Ama Fikret Bey yanına iki tane müdür muavini alır, gece kahveleri dolaşırdı talebe var mı diye. Biz de onun korkusundan çok yan sokaklardan bir yerde iki kapılı bir kahve bulmuştuk, birine nöbetçi koyuyorduk ordan kaçmak için. Allah rahmet eylesin hepsine.”²⁶

²⁴A. g. g.

²⁵<http://ogm.meb.gov.tr/yuz-tarihi-lise/1882-ERZINCAN-LISESI.html> Erişim tarihi: 22 Şubat 2024

²⁶A. g. g.

Mustafa Kutlu'nun Erzincan Lisesinden bahsederken yukarıda bahsettiği o dönemde yapılan bilgi yarışmasındaki Türkiye birinciliği okulun resmi sayfasında da yer almaktadır.²⁷

O yıllarda Anadolu'da küçük bir lise olmasına rağmen Türkçe, Almanca, Fransızca, İngilizce olarak duvar gazeteleri çıkaran aktif bir okuldur. Bu lise ve burada yapılan çalışmalar Mustafa Kutlu'nun hayatında önemli bir yere sahiptir. Öyle ki Kutlu ilk metinlerini buradaki duvar gazeteleri için yazmaya başlar.

Mustafa Kutlu'nun lise hayatında da onu etkilemiş arkadaşları vardır. Bir elmanın iki yarısı gibiydik²⁸ dediği ve “Kadir Ağa” olarak bilinen Abdulkadir Aral bunlardan birisidir. Kitap kurdu bir insandır Abdulkadir Aral. Mustafa Kutlu “Selâm Olsun” kitabında Nurettin Albayrak'tan sonra ikinci sırada onu anlatmaktadır.²⁹ Onunla Erzincan İl Kütüphanesine giderek kitap okurlar. Kutlu o dönemdeki okuma açlığı ile seviyesine uygun olup olmadığına bakmaksızın önüne çıkan her kitabı okur. “Pazartesi Konuşmaları“ “İsveç Hikâyeleri” bunlardan bazılarıdır. Yaptığı okumalarla edebiyata olan ilgisi her geçen gün artmasına rağmen lisede fen bölümünü tercih eder.

“Lisede bir tane edebiyat sınıfı, bir tane fen sınıfı vardı. Ben fende okudum. Biz top oynuyoruz, benim sıra arkadaşım çok iyi bir çocuktı, o da tıbbiye okudu, Okay Baykal. Kütüphane müdürünün oğluydu, aynı takımda oynuyoruz. Fen'e edebiyat'a ayrılacağız, dedim oğlum biz top mop oynuyoruz kahveye gidiyoruz. O sırada kahveye gitmek de başlamıştı, yani ben arka sıraların hayta talebelerindendim yani, ön sırada oturan cici çocuklardan değildim. Kahveye gider, mektepten kaçır falan o tiplerden. Ama biz yine o zamanlar edepliyedik yani, onu hatırlıyorum. Dedim, “Oğlum edebiyata gidelim. Biz feni yapamayız, fen zor. Babası çok sertti, “babama sormam lazım”, dedi. Babasına sormuş, “O nasıl söz fene gideceksin!” demiş. Geldi, bana dedi: “Mustafa, fene gideceğiz mecburen.” O benden iyiydi, matematik falan, ben ona bakarak yapıyordum. Ben de mecburen arkadaş kurbanı olarak fene gittim, fen okudum yani. Ben fen mezunuyum.”³⁰

Mustafa Kutlu lise hayatında bir taraftan okumalar yaparken bir taraftan da resme yönelir. Aslında Kutlu'da resim ilgisi ilkokul döneminden itibaren vardır. Bu sanatsal istidatların dedesi Mustafa Nedim Efendi'den kendisine intikal ettiğini belirten Mustafa Kutlu lisede resim öğretmeninin ilgilenmesi ile bu yönünü daha da

²⁷Bknz https://erzincanlisesi.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.html, erişim tarihi 29 Şubat 2024

²⁸Mustafa Kutlu, **Selâm Olsun**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 15

²⁹A. g. e.

³⁰A. g. g.

geliştirir. Nitekim 1964 yılında liseyi bitirdikten sonra, resme olan ilgisinden dolayı Güzel Sanatlar Akademisine girmek ister. Gelecekte ünlü bir ressam olmak niyetindedir. Bunun için Güzel Sanatlar Akademisinin sınavına girer. Giriş sınavı İstanbul’da yapılacaktır. Sınav için İstanbul’a gelir ve akrabalarından birinde kalır. Sınavı kazanarak Fındıklı’daki Güzel Sanatlar Akademisine girer. Fakat gittiği birkaç gün içinde Akademiye yaptığı gözlemler sonucu Mustafa Kutlu buradaki yaşantının Anadolu’daki hayattan çok farklı olduğunu sezinler ve Akademinin kendisi için uygun olmadığı kanaatine varır. Bunun üzerine Akademiden vazgeçer ve tekrar memleketi Erzincan’a döner.

1.6. ERZURUM VE ÜNİVERSİTE YILLARI

Güzel Sanatlar Akademisindeki yolculuğunu ani bir kararla başlamadan bitiren ve memleketine dönen Mustafa Kutlu annesinin de fikrini alarak üniversite sınavına girer. Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanır. Artık Mustafa Kutlu’nun önünde yeni bir sayfa açılır. Erzurum’da okumaya başlar. Erzurum yılları ve oradaki hayatı onun hayatındaki önemli eşiklerden birisidir.

Üniversiteye başladığı ilk yıllarda da yine resimle uğraşır.³¹ Hatta Hocası Prof. Dr. Orhan Okay Mustafa Kutlu’yu ilk defa yakından tanıyışı ve ilgilenişinin onun üniversiteye geldikten bir veya iki yıl sonra Erzurum Halkevi salonlarında açtığı bir sergi vesilesiyle olduğunu söyler. Bu sergi Mustafa Kutlu’nun tek başına açtığı, yağlı boya tablolarından meydana gelen bir sergidir. Orhan Okay Mustafa Kutlu Kitabı’nda yer alan Nusret Özcan’a verdiği Mustafa Kutlu ile ilgili söyleşide burada sergilenen resimlerin kendisine Necip Fazıl’ın “Takvimdeki Deniz” şiirini çağrıştırdığını ifade etmektedir.³²

Üniversitede o dönem derslerine giren ve sanat felsefesi okutan hocası *Ionna Kuçuradi de* Mustafa Kutlu’nun resim konusundaki yeteneğini fark ederek, ona destek olur. Yaptığı resimleri Almanya’ya gönderir. Bunun üzerine Mustafa Kutlu, resim alanında eğitim alması için Almanya’ya davet edilir. Fakat içinde bulunduğu

³¹Tezimizde Mustafa Kutlu ve resim konusu üçüncü bölümde resim başlığı altında ayrı bir bölüm olarak verildi. Burada kısaca değindiğimiz bu konu ile ilgili olarak orada ayrıntılı bilgi vardır.

³²Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı** (Nusret Özcan Orhan Okay söyleşisi), Nehir Yay. , İst. , 2001, s. 34

dönemin şartları ve bir an önce okulu bitirip eve, aileye katkı sunma düşüncesi Kutlu'nun Almanya sayfasını hiç açmadan kapatmasına sebep olur. Bu onun hayatındaki önemli kararlardan birisidir.”Ressam Mustafa Kutlu” yerine “Yazar Mustafa Kutlu” olma yoluna gireceği bir döneme kapı aralar. Kutlu'nun yaşadığı bu durum bir dönem birlikte çalıştıkları İsmet Özel'in şiir ve resim konusundaki tespitini hatırlatır.³³

Mustafa Kutlu resim sayfasını kapatınca tamamen kitaplara yönelir. Artık boyalarla resim çizemese de bunu kelimelerle yapmaya devam eder. Öykülerinde görüntüye önemli fonksiyonlar yükler. Kutlu'nun hayatında önemli bir yere sahip olan Hocası Prof. Dr. Orhan Okay'ın kendisiyle yapılan bir söyleşide dile getirdiği aşağıdaki tespitleri de bunu desteklemektedir.

“Resim tecrübesi hikâyelerinde rol oynar. Yine her türlü tasvirde zengin renk armonisi, perspektif, bazen gökkuşağı gibi bir yığın rengin adeta cümbüşü, okuyucu üzerinde, elinde fırça ve paletle en uygun rengi arayan ressam izlenimi bırakır.”³⁴

Necip Tosun'un bu konudaki düşünceleri de Prof. Dr. Orhan Okay'ınkilerle örtüşmektedir.

*“Mustafa Kutlu belki resimle uğraştığından olacak, öykülerinde görüntüye önemli fonksiyonlar yükler. Onun öykülerinde bol bol tablolar görürüz.”*³⁵

Prof. Dr. Mustafa İsen Mustafa Kutlu ile ilgili kaleme aldığı yazıda onu her şeyden önce bir “estet” olarak nitelendirir. Bu nitelendirmede Kutlu'nun sanatçı ruhunun özellikle de resim yeteneğinin payı büyüktür.

“Mustafa Kutlu benim zihnimde çok yönlü bir sanatçı. Ama elbette önce yazar, onun da önünde bir hikâyeci. Elbette onun köşe yazarı, ansiklopedi uzmanı, usta bir çizer ve kitap kapağı desinatörü oluşunu da anmak gerekir. Bütün önemli yazarlar gibi onun varlığını Türk Edebiyatı için önemli bir şans olarak görüyorum. O önce bir estet. Bir misyonu olan ama bunu estetik bir çizginin altına asla düşmeden ifade eden bir kalem eri. Türkiye'nin yaşadığı sosyal değişim ve dönüşümleri naif bir perspektif ve estetik bir üslupla onun kadar güzel kim anlatabilir?”³⁶

³³İsmet Özel'in, ifade ettiği “Şiir benim için bir maliyet meselesidir, ressam da olabilirdim de çok maliyetliydi.” Teşbihte hata olmaz, Mustafa Kutlu da bu maliyet meselesinden dolayı hikâyeci olur. Daha fazla bilgiye ulaşmak için Bkz: İsmet ÖZEL, **Şiir Okuma Kılavuzu**, Şule Yay, İst. 2002, s. 12

³⁴Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı** (Nusret Özcan Orhan Okay söyleşi) Nehir Yay, İst, 2001, s, 17

³⁵Necip Tosun, **Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, s, 85.

³⁶ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

Mustafa Kutlu üniversite yıllarında daha sistemli ve düzenli bir okurdur artık. Zamanının büyük bir bölümünü kitaplara, okumaya ayırır. Hatta bazen öyle günler olur ki derslere bile girmez kitap okumak için. O dönem Erzurum Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü akademik kadro açısından hayli zengindir. Kimler yok ki bölümde. Prof. Dr. Orhan Okay, Prof. Dr. Niyazi Akı, Profesör Dr. Selahattin Olcay, Doçent Dr. Haluk İpekten, Muhan Bali, Mehmet Akalın, Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu, Hüseyin Ayan gibi çok kıymetli isimler vardır.

Mustafa Kutlu Erzurum’da bir taraftan üniversitedeki bu değerli hocalarının tedrisinden geçerek kendini yetiştirirken, diğer taraftan da halk kültürünü temsil eden önemli simaları tanıma fırsatı bulur. Bunlar Nakkaş İsmail Usta³⁷, Gömlekçi Hatem Emi, Meddah Behçet Mahir Efendi, Aşık Reyhani... gibi isimlerdir.

“Erzurum’da o zaman, nüfus fazla değildi. Şehrin havası kirlenmemişti, temizdi. Çeşmeler çok meşhurdur, çok müthiş suları vardır, çeşmelerden akan. Sonradan o sular kirlendi, bilmem ne oldu. Şehirde henüz faytonlar çalışıyordu, taksi falan çok azdı. Üniversiteye gelip giden, belediyenin otobüsü de yoktu. Bir tane eski bir otobüs vardı, talebeleri o taşıyordu. Şoförü delikanlı bir adamdı, onun otobüsü yani, üzerinde de mavi kuş yazıyordu. Mavi Kuş Hikâyesi oradan gelmedir, benim “Mavi Kuş” hikâyesi. Biz her zaman otobüsü beklemiyorduk, yaya yürüyorduk yani şehirle arası epeyceydi, bir iki kilometre vardı. Erzurum tabii Doğu Anadolu’nun bir sancak merkezi bir de sınır şehri -toplayıp dağıtan- bir merkez yani kervanlar gelir orada taş ambarları var, toplarlar. Ondan sonra Tebriz’e, Bağdat’a veya etrafa doğru dağıtırlar. Toplayıp dağıtan bir şehir olarak, hüviyetli bir şehirdi, yani yerlileri belli olurdu. Esnafından, tüccarından çok okuyanı vardı. Onlarla oturup kalktık biz. Meselâ benim hakkında yazı yazdığım, camileri boyayan bir nakkaş vardı, İsmail Usta. Hiç Erzurum il sınırları dışına çıkmamış ama, işte Sırat-ı Müstakim’leri, Beyan-ı Hak’ları okumuş, kendini yetiştirmiş bir adamdı. Onunla çok oturup kalkmışızdır. Bir de gömlekçi Hatem Usta vardı. O esnaftan, tüccardan, hoca efendilerden gelip de o sohbe katılan çok insan olurdu, çok kaliteliydi. Sohbet mekanlarının başında Hemşin Pastanesi geliyordu, meşhurdur. Onu işleten Nail, o zamanlar gençti, önce Cumhuriyet Caddesi üzerinde küçük bir dükkandı. Sonra bizim mezuniyetimizden sonra yeri değişmiş, daha büyük bir yere taşınmış. Vefat etti o da Allah rahmet eylesin. Orada üniversite hocaları, talebeler, o zamanın hararetli ideolojik tartışmaları, edebiyat tartışmaları... Çok faydalı bir talebeliğimiz oldu orada. Ben Erzincan’dan ziyade Erzurum’da yetiştim diyebilirim çünkü Erzincan’ın tarihi falan yoktu. Erzurum’da tarih şuuru, kültürü, millet şuuru falan bende çok oluştu. Hem hocalar bakımından hem de orada insanları tanıyarak. Bu İsmail Usta ile ilgili benim şeyde onu görmeni dilerim, çok güzel bir yazı vardır, benim yazdığım bir yazı. Fotoğrafi da var. Benim “Selâm Olsun” diye arkadaşlarım hakkında yazdığım, bir kitap vardır. O kitapta İsmail Usta var. Fotoğrafi orada görürsün, çok ilginç bir adam. Dolayısıyla Erzurum’da hem şehirle olan münasebetimiz hem üniversiteyle olan münasebetimiz, benim için çok faydalı olmuştur. Daha sonra Hareket mecmuasındaki arkadaşlarım da işte Ezel Erverdi -Erzurumlu-, Ebubekir Erdem -daha sonra Erdem Yayınları’nı kurdu, Erzurumlu-, Cahit Çollak -rahmetli Erzurumlu-. Erzurumlularla bir şeyimiz oldu, bir Erzurumluluk yakınlığı doğdu. Sonra orada

³⁷Mustafa Kutlu, **Selâm Olsun**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s, 53

daha önceleri bir arkadaşımız Emrah Kitabevi diye bir kitabevi açtı. Bekir Soysal. Sonra da TRT'ye girdi. Şimdi de burada, İstanbul'da. Onun kitabevinden sonra Dergâh Kitabevi, Erzurum Dergâh açıldı. Dolayısıyla ben hep Erzurum'a gidip gelmişimdir, yani Erzurum'la irtibatı kesmedik. Erzurum mantalitesini bilirim, yani çok tanırım orayı. Şehri çok dolaşmışımdır. Taş taş, ağaç ağaç böyle çok iyi tanırdım. Tabii 60-70 arasındaki Erzurum'u, daha sonrasını değil. Şimdi orası çok değişti, her yer gibi orası çok değişti. Dolaşırken de böyle vatandaşın devam ettiği kahvelere girer oturdum. Onlarla oturur konuşurdum. Canlı hayvan ticareti yapanlar, şunlar bunlar. Bir de Âşıklar Kahvesi vardı. Orası da benim için önemli. Rahmetli Reyhanî, sonradan Bursa'ya geldi. Âşık Reyhanî orayı çalıştırıyordu. Orada halk hikâyesi anlatan bir Behçet Mahir vardı. "Behçet Emi" derdik biz ona. Amcaya bizim oralarda "emi" diyorlar. Tek m ile, bizim orada "emi" derler. Bu Behçet Emi, halk hikâyesi anlatıyordu. Ramazan'da Köroğlu anlatırdı, bir ramazan anlatırdı, Köroğlu bitmez. O kadar çok yani, uzun. Ondan sonra Mehmet Kaplan Hoca, onu üniversiteye almıştı. Behçet Mahir'in hafızasında böyle kırk tane hikâye olduğu söylenirdi. Onların bir kısmını, Köroğlu'nu halk edebiyatı hocaları derlediler, kitap halinde bastılar. Atatürk Üniversitesi Yayınları arasından çıktı. Güzel bir kitaptır, "Behçet Mahir'in ağzından Köroğlu Hikâyesi." Farklı bir Köroğlu'dur, Erzurum varyantı. Bu tarafta benim işte sonradan halk hikâyesine yönelmem ve uzun hikâye anlatmamın mayası orada karılmıştır. Halk kültürü ve halk hikâyesinden nasıl faydalanabilirim? Eski Edebiyatımızın iki kanalı var. Biri Divan Edebiyatı öteki Halk Edebiyatı. Gerçi bunların dünya görüşleri aynıdır, fark etmez yani ama anlatma biçimleri farklıdır. Ben her iki tarafı da meczeden bir yol tuturdum. "Uzun Hikâye"den itibaren yazdığım uzun hikâyeler, hepsine uzun hikâye diyorum ben roman demiyorum. Batıda "novella" diyorlar, ben kendime mahsus bir anlatıma çevirdim onu. Halk ağzından, bu mesela "Sır"da çok bellidir. Kendi üslubumu kattım. Dolayısıyla ben hikâye yazarı değil de hikâye anlatıcısı gibiyim. Bir bakıma böyle bir tarafım var. Yazdıklarım üzerine çalışanlar bunu belirtiyor. Üzerime çalışmış. Meddah diyorlar, bu yanlış. Ben halk hikâyesinden faydalandım. Halk hikâyesi başka, meddah başka. Meddah bir nevi tek kişilik tiyatrodur. Ben çağdaş bir anlatım tarzı tuturdum. Yani Behçet Mahir gibi anlatmıyorum ben. Ben Mustafa Kutlu olarak, yazar Kutlu olarak bir hikâye geliştirdim. Böylece Erzurum'da dediğim gibi hem arkadaşlarım hem hocalarım ve Erzurum'un atmosferiyle yetişmem çok faydalı oldu."³⁸

Kutlu o dönemin edebiyat mahfillerinden *Hemşin Pastanesi*³⁹ başta olmak üzere âşık kahvehaneleri ve çeşitli mekânlarda bu ustaları dinleme imkânı bulur. Erzurum'daki edebiyat mahfilleri ile ilgili olarak dönemin önemli hocalarından, Mustafa Kutlu'nun da sıkça ismini zikrettiği Prof. Dr. Orhan Okay'ın gözlem ve değerlendirmeleri önemlidir.⁴⁰

³⁸A. g. g

³⁹<http://www.erkurumgazetesi.com.tr/haber/Edeple-gelen-hurmetle-gider-/162456erkurumgazetesi.com.tr>. 14 Aralık 2023. Erişim tarihi: 29 Şubat 2024.

⁴⁰Dilaver Düzgün (17 Şubat 2016). "Prof. Dr. M. Orhan Okay'ın Erzurum'la İlgili Gözlem Ve Değerlendirmeleri". dergipark.org.tr. Erişim tarihi: 29 Şubat 2024.

1.7. MUSTAFA KUTLU VE DERGİCİLİK

Mustafa Kutlu üniversitede de arkadaşları ile yayın faaliyetlerine devam ederler. Erzurum’da “*Adımlar*” isimli bir dergi çıkarırlar. Mustafa Kutlu’nun bu dergide yazıları, şiirleri yayımlanır.

“Şiir
Telli Mektubumdur
-Mehmet Slay’a-
Gardaş sen güneylisin demek, avuçlarında güneşler
“Tutam yar elinden, çıkam dağlara” demişsin
İstanbul bu, insana türküler söyler
Duman beni tuta, anladım işte.
Gardaş sen sevdalısın gözlerin çağla yeşili
Yüreğin, hele kaçakçı, hele gönlübol yürğün
Gardaş seni sevdim, aşıkâr garipsemişsin
Neyleyeyim düşman kavi, tali zebun olmuş bir kere.../...”⁴¹

Bu şiir Erzurum’da yayımlanan *Adımlar* dergisinin 5. sayısında yayımlanmıştır.⁴²

Sürelî yayınlar Mustafa Kutlu için önemlidir.”Çocuk Haftası” ile bir okur olarak başlayan dergi serüveni,”*Adımlar*, *Hareket*, *Dergâh...*” dergileriyle devam etmiştir. Dergi onun için bir dava, bir sevdadır. Hatta o kadar ki bu tutku ona Yeni Şafak’taki köşesinde yer alan Dergi başlıklı yazısında: “*Dergiyi çıkarmasam bir kolumu kesmişler gibi hissederim.*” cümlelerini söyletecektir.⁴³ Aynı köşesine taşıdığı *Bir Dergi Kapandı* başlıklı bir başka yazısında ise,

“Dergiler hayatımızın modern teknoloji tarafından bir baştan bir başa işgal edilmediği günlerin ikliminde çok önemli sayıldı. Türk fikir ve sanat hayatı dergilerin sayfalarında serpiliş geliştirdi.”⁴⁴

Fikir ve Sanatta Hareket dergisi de o dönemde İstanbul’da çıkan dergilerdendir. Hareket, Nurettin Topçu’nun benimsediği “hareket (aksiyon) bağlamında adlandırılmış bir dergidir. Derginin ilk sayısı “fikir-sanat-ahlak” alt başlığı ile 1939 yılının Şubat ayında İstanbul’da yayımlanmıştır. Sahibi ve umumi neşriyat müdürü Nurettin Topçu’dur.”⁴⁵

⁴¹ Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nehir Yay. , İst. , 2001, s, 19, Ayrıca şiirin tamamı için Bkz : *Adımlar* dergisi <https://katalog.idp.org.tr/pdf/29829/27694> s. 19

⁴³ Dergi bir dâvâ, bir sevdâ, bir tutku bir fikriyat ve bir ciddiyettir. Dergiyi çıkarmasam bir kolumu kesmişler gibi olurum. ” Yazının tamamı için bkz: <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/dergi-2022679> erişim tarihi 22 Şubat 2024

⁴⁴ Yazının tamamı için bkz: . <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/bir-dergi-kapandi-3741> erişim tarihi 22 Şubat 2024

⁴⁵ Daha geniş bilgi için bkz: **Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı**, D. Mehmet Doğan, Nurettin Topçu’nun Hareketi, s. 410-416

“Sorbonne Üniversitesi’nde doktorasını verip 1934’te Türkiye’ye döndükten sonra bir süre Galatasaray Lisesi’nde felsefe öğretmenliği yapan Nurettin Topçu, Hareket dergisini İzmir Atatürk Lisesi’ne tayin edildiği sırada burada çıkarmaya başladı (Şubat 1939). Dergi İstanbul’da basılmakla beraber ilk beş sayısının idare merkezi olarak İzmir adresi verilmiştir. 6. sayıdan itibaren yayımını tamamen İstanbul’da sürdüren Hareket Nurettin Topçu hayatta iken 158, ölümünden sonraki yeni seriyle beraber 186 sayı çıkmıştır. Aralıklarla, değişik boyut ve hacimde yayımlanan ve her defasında 1. sayıdan başlayan derginin dönemleri ve tarihleri şöyledir: I. dönem: Şubat 1939-Mayıs 1943 (sy. 1-12); II. dönem: Mart 1947-Haziran 1949 (sy. 1-28); III. dönem: Aralık 1952-Haziran 1953 (sy. 1-7); IV. dönem: Ocak 1966-Mart 1977 (sy. 1-115); V. dönem: Mart 1979-Eylül 1981 (sy. 1-24). Derginin son iki dönemdeki adı Fikir ve Sanatta Hareket olarak tescil edilmiştir.”

Basın hürriyetinin sınırlı olduğu bir devirde Hareket dergisi ilk sayılarından itibaren din, milliyetçilik, sosyal nizam ve inkılâp gibi kavramlara resmî görüşün dışında yeni anlamlar yüklemesi bakımından önem taşır. Hatta devrin, ılımlı seviyede de olsa yönetime muhalefet gösteren tek dergisi olma özelliği dikkati çeker.

Hareket’in ilk serisinde dergiyi, ideolojisini ve programını tanıtıcı bir takdim yazısı yoktur. Dergi adını, Topçu’nun doktora hocası Fransız filozofu Maurice Blondel’in hareket (action) felsefesinden alır. İlk sayıdaki “Hareket Felsefesi” başlıklı uzun makalede bu felsefeyi özetleyen Nurettin Topçu âlemin varlık, düşünce ve hareketin bütünü, dolayısıyla var olmanın da düşünmek ve hareket etmek demek olduğunu söyler. Ona göre insanın her hareketinde ilâhî iradenin rolü vardır. Bu sebeple her hareket ilâhî bir karakter taşır. Nurettin Topçu bu felsefenin metodunu ve kavramlarını İslâm tasavvufu için değerlendirmeye çalışmış ve Anadolu insanının felsefesini yapmak amacıyla kullanmıştır. Hareket’teki hemen her yazısında Türk milletinin bütün sosyal kurumlarıyla nasıl bir devlet ve toplum yapısına sahip olması gerektiği hususunda metafizik ve pratik yolları göstermiştir.

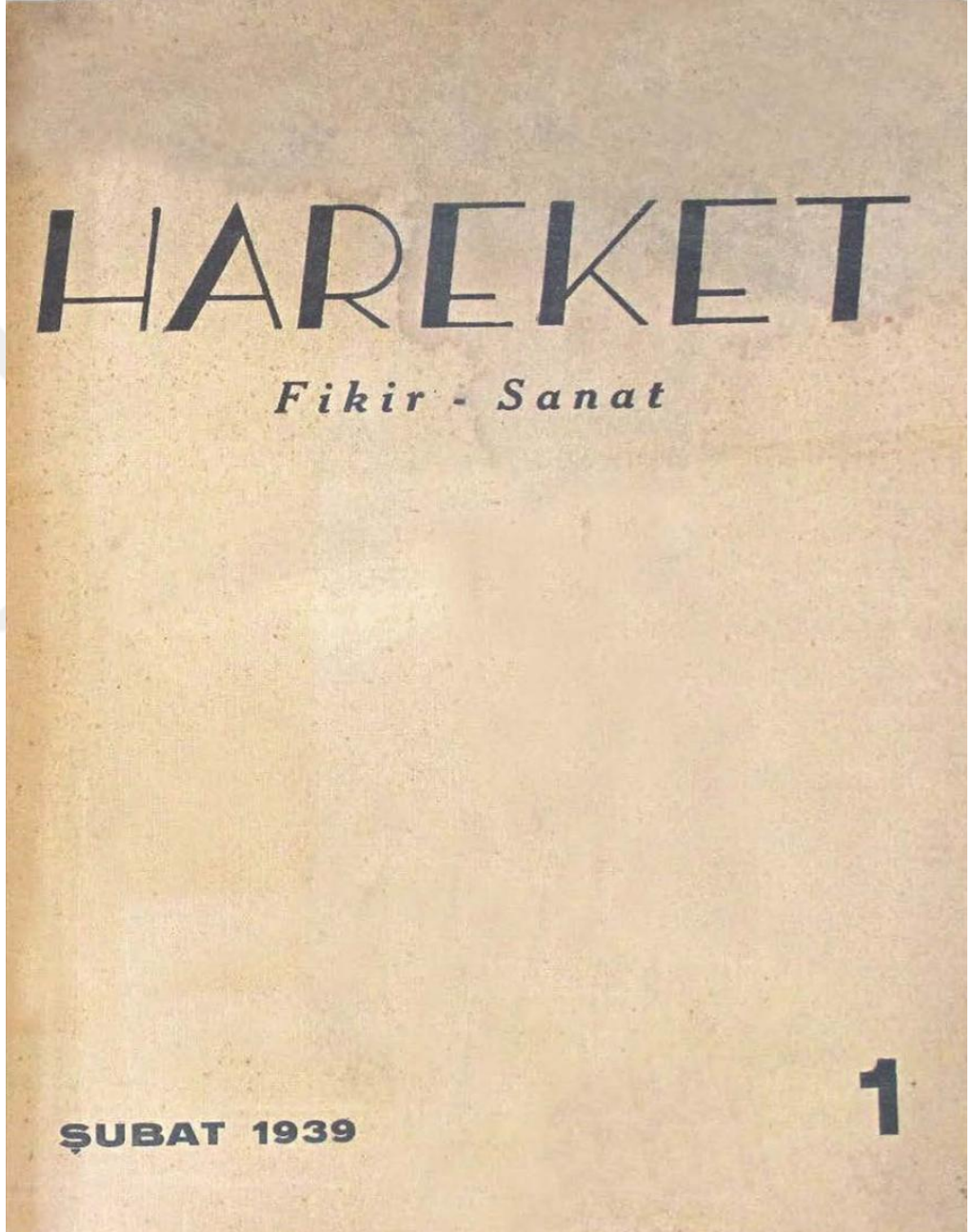
Hareket dergisi yayın hayatı süresince aktif politikadan uzak kalmış olduğu gibi fikrî açıdan bile olsa siyasî partilerden herhangi birine destek vermemiştir. Dergi yazarları belirli bir cemaat teşkil etmemekle beraber Nurettin Topçu’nun yaydığı fikirler çerçevesinde “Hareket ekolü” denilebilecek orijinal bir felsefe, ahlâk ve sosyoloji anlayışından bahsedilmiştir (bk. Gündoğan, Türkdoğan, Kaçmazoğlu, Kök, Sarıtaş, Ögün, bk. bibl.). 1953’te kapatılan Türk Milliyetçiler Derneği ile aynı yıl açılan Milliyetçiler Derneği genellikle derginin mensupları tarafından kurulmuş ve aynı fikirler paralelinde faaliyet göstermiştir. Siyasî herhangi bir polemige de girmeyen Hareket hemen bütün yazılarında sadece felsefe, fikir ve sanat alanlarıyla kendini sınırlamıştır. İlk çıkışından itibaren şiir ve hikâyeye yer verdiği gibi güzel sanatların diğer dalları ve estetik üzerine de pek çok makale bulunmaktadır. İlk dönemlerindeki felsefî ve fikrî ağırlığa karşılık IV. dönemde edebiyat, Topçu’nun ölümünden sonraki son dönemde de edebî, dinî, tasavvufî araştırmalar çoğunluktadır. Ocak-Şubat-Mart 1976 tarihli 112. sayı Nurettin Topçu’nun hâtırasına tahsis edilmiştir.

Kırk iki yıl gibi uzun bir yayın hayatı olan Hareket’te, dönemlerin ve başlıca yazarlarının ilk yazılarına göre kronolojik sıralama ile şu imzalar yer almıştır: Nurettin Topçu, Mehmet Kaplan, Cahit Okurer, Hüseyin Batu, Miraç Katırcıoğlu, Lutfü Bornovalı, Ali Münif İslamoğlu, Remzi Oğuz Arık, Ahmet Kabaklı, Hasan Basri Çantay, Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Ulaş, Ali Nihad Tarlan,ERCÜMEND KONUKMAN, Emin Işık, Ayhan Yücel, Hüseyin Hatemi, Hüseyin Hatemi, Ayhan Songar, M. Orhan Okay, Ezel Erverdi, Emel Esin, Muzaffer Civelek, Yaşar Nuri Öztürk, Mehmet Sılay, Mustafa Kara, Aclan Sayılğan, Cemil Meriç, Ali Bulaç, Abdullah Uçman, Ahmet Debbağoglu, D. Mehmet Doğan, Dursun Özer, İsmail Kara, Sadettin Elibol, Süleyman Uludağ, Beşir Ayvazoglu; hikâyeci olarak Jale Baysal, Tarık Buğra, Mustafa Kutlu, Şevket Bulut, Durali Yılmaz; şiirleriyle Zeki Ömer Defne, Halil

Soyuer, Gökhan Evliyaoğlu, Ali Rıza Özer, Muhsin İlyas Subaşı, İhsan Sezal, Sadettin Kaplan, Bahattin Karakoç, Mehmet Atilla Maraş.

IV. dönemiyle beraber çoğu kendi yazarlarının telif ve tercüme eserleri olmak üzere kitap yayını da yapan dergi 1967-1975 yılları arasında altmış yedi kitap yayınlamış, bu tarihten sonra faaliyetini Dergâh Yayınları olarak devam ettirmiştir.”⁴⁶

47

⁴⁶yazının tamamı için bkz: M. ORHAN OKAY, "Hareket", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hareket--dergi> <https://islamansiklopedisi.org.tr/hareket--dergi> Erişim Tarihi: 03. 03. 2024

⁴⁷ Hareketin İlk Sayısının Kapağı

Mustafa Kutlu bu dergiden haberdardır. Hareket dergisini takip eder, okur.

“Şimdi burada hayatımın kırılma noktalarından, düğüm noktalarından birini anlatayım. Amcamın oğlu Ruhi Kutlu vardı. İstanbul Hukukta okuyordu. Amcam vefat edince mektebi bıraktı geldi, aileyi geçindirmek için şeker fabrikasında pancar muhasebesine girdi o da. Rahmetli, çok okur yazar bir ağabeyimizdi. Onun arkadaşları vardı. Arkadaşlarından birisi de Ömer Turgut Erbaş’tı -Allah rahmet eylesin-. O baraka şehirde bir küçücük dükkânı vardı, hazır elbise satardı. Biz de o dükkâna giderdik. Benim okuma arkadaşım Abdülkadir’le beraber. Orada ağabeylerimiz vardı. Avukat Celalettin Demiriz, Ruhi Kutlu, Leblebici Hikmet Ağabey, Turgut Ağabey, Abdürrahim Ağabey falan. Onlar muhafazakâr çevrenin dergilerini okurlardı. Büyük Doğu, Yeni İstiklal, Diriliş, Serdengeçti falan. Öyle sohbet ederlerdi, biz de onlardan kaptık. Ben Hareket mecmuasını ilk defa amcamın oğlu Ruhi Bey’in elinde gördüm. Bir Şubat tatilinde, o bana gösterdi. Sonra fakülteye geldiğimde baktım ki Hareket’in afişleri asılmış, Hareket çıkıyor. Böylece Hareket mecmuasını okumaya başladım ve Nurettin Topçu’nun fikriyatı beni çok etkiledi. Yani hem ahlaki bakımdan hem adalet bakımından. Bende çok isyankâr bir ruh vardı çünkü, haksızlıklara isyan eden, gelir dağıtımına isyan eden, şuna buna. O düşünceme çok istikâmet verdi, Nurettin Bey’in derinliği. Tabii o zamanlar ne kadar anlıyorsam, daha henüz çocuğuz yani. Çünkü Nurettin Bey büyük bir filozoftur. Türkiye’nin tek filozofu bana göre. Dergideki şiirler, hikâyeler falan beni çok sarmıştı.”⁴⁸

Birgün hocası Prof. Dr. Orhan Okay’ın odasında *Fikir ve Sanatta Hareket* dergisini çıkaran Ezel Erverdi⁴⁹ ile tanışır. Erverdi ile Hemşin Pastanesi’nde otururlar. Bu görüşmede Mustafa Kutlu derginin görsellerini, desensiz mesensiz diye kapağını eleştirir, mizanpajını beğenmediğini söyler. Bunun üzerine Ezel Erverdi dergiye resim göndermesini ister. Gönderdiği resim 1968’in Nisan ayında çıkan Hareket’in 28. sayısının kapağını süsler.

⁴⁸A. g. g.

⁴⁹“Ezel Erverdi ile Erzurum’da başlayan bu tanışma sonrasında uzun yıllar sürecektir. Ezel Erverdi’yi Selâm Olsun kitabında 2006 tarihli yazıda “Mahçup Lider” başlığı altında anlatmıştır.

O bir liderdir.

Bariz özelliği budur.

Hani amiyane bir laf var; lider olunmaz, lider doğulur.

Ona çok uygun bu. Liderlik için geniş bilgi, zenginlik, kariyer, mevki, makam vb. pek de gerekli değildir.

...

Son olarak Rabbimizin beni Ezel ile buluşturmasına şükrettiğimi bekirteyim. Dünyanın en delikanlı bir o kadar da mahçup lideriyle kırk yıl yaşadım, bir kırk yıl daha yaşarız inşallah.”

”Mustafa Kutlu, **Selâm Olsun**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 43-46

Yaptığımız görüşmelerde de Ezel Erverdi’den sevgiyle bahseden Mustafa Kutlu’nun Erverdi’ye olan muhabbetini anlamak için ondan bahsederken yüzünde beliren ifadelerle bakmak yeterli olacaktır.

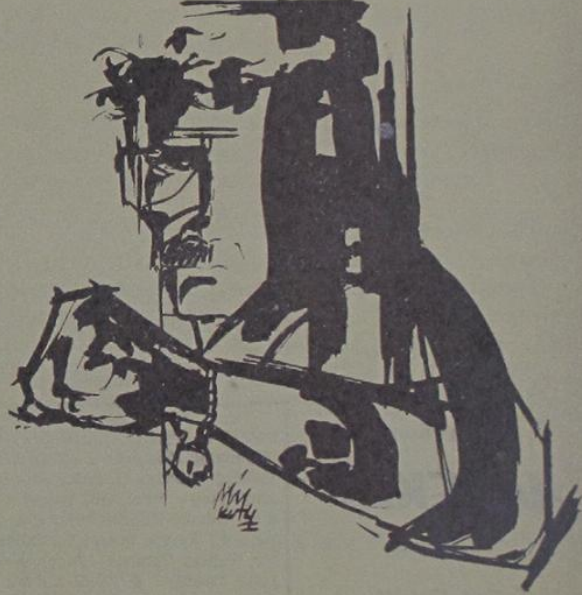
“Fakülteye geldiğimde, girip çıkıyorum Orhan Okay’ın odasına, baktım Orhan Okay’ın masasında da Hareket var. Dedim Hocam, “Ben bu dergiyi okuyorum. Aaa öyle mi ?” dedi. Sonradan anladım ki Orhan Okay da Nurettin Topçu’nun talebesi ve Hareket camiasından. Dedim, “valla çok beğeniyorum”, dedi ki, “o zaman bu dergiyi çıkaran arkadaş buraya geldi, Erzurumlu Ezel Erverdi, seni tanıştırayım onunla.” Böylece hayatımın kırılma noktası oldu. Ezel Erverdi ile Orhan Okay’ın odasında tanıştık. Baktım böyle tombul yanaklı bir Nişantaşı çocuğu. Kendi kendime: Ulan dedim bu nasıl bu işleri yapıyor? Tabi ben bir kara kavruk Anadolu çocuğu. Sonradan çok dirençli çıktığını biliyorum Ezel Erverdi’nin, hepimizden daha dirençli çıktı. Dedi ki, “ya burada olmaz gidelim Hemşin Pastanesi’ne oturalım, konuşalım.” Gittik, ben orada bir nutuk çektim Ezel Erverdi’ye. Bu ne biçim dergi? İçinde desen yok, şu yok, bu yok, mizanpajını beğenmiyorum. O da, beni dinledi. Tamam dedi, “Sen o zaman resim yapıyorsan, bize desen gönder.” dedi. Ben hakikaten Hareket dergisine hikâye değil de desen göndererek başladım. 1968’in Nisan ayında sanıyorum kapakta bir desenim yayımlandı. Ben göklere uçtum, desenim yayımlandı. Sonra amcamın oğlu Ruhi Bey, Turgut Abi’nin dükkanında onu görmüşler. Bana çok gurur verici şeyler söylediler. Sonra Orhan Okay’ın tesiriyle ilk yazdığım hikâye -O okudu-, birkaç hikâyemi okudu gönderdi, sonradan da dedi ki “Tamam bundan sonra artık okumama gerek yok gönderebilirsin”. Böylece galiba resimle yapamadığımı yazıyla yapmaya çalışarak, böyle bir yazı serüveni başladı bende. Çok şanslıyım böyle bir dergiye, böyle bir çevreye, böyle bir hocaya sahip olduk ve ilk yazdıklarım yayımlandı. Her yazarın eline geçmez, gönderirler, gönderirler dergilere bir türlü haber gelmez. Böyle şeyler vardır.”⁵⁰

⁵⁰A. g. g.

Fikir ve San'atta

HAREKET

NURETTİN TOPÇU
MÜKRİMİN HALİL YINANÇ
ALİ NİHAT TARLAN
EMİN İŞİK
EZEL ERVERDİ
BEKİR SU
TURHAN UTKU
MUZAFFER ZORLU
CEMAL TARIK KUTLU
MUZAFFER CİVELEK
MUHSİN İLYAS SUBAŞI
EMİN ÖZEN
ABDURRAHİM KARAKOÇ
ŞEREF KARAKAYA
MUSTAFA FİLİZ
GÜLDEN BASKIN
BEKİR KOÇAK DOĞANKENTLİ
ŞENOL ÇUKUROVA
AYKUT POTUROĞLU
GAVŞEDDİN KOÇAK MÜFTÜOĞLU
AHMET KAHVECİ
MEVLÜT ÖZDEN KAYA

Sayı: 28

150 Kuruş

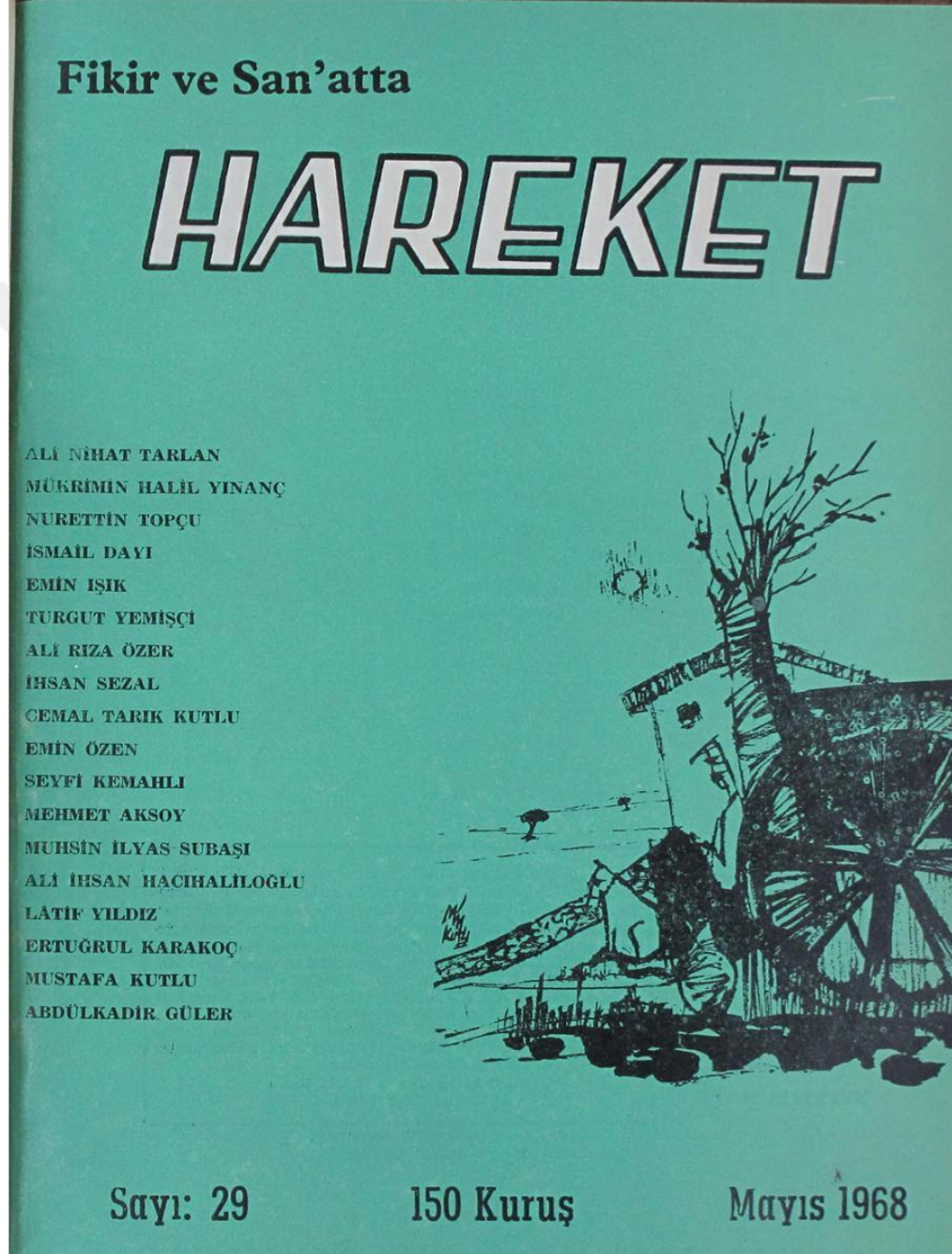
Nisan 1968

51

Böylece Kutlu, Hareket dergisine hikâye değil de desen göndererek başlamış olur. Nitekim uzun yıllar birlikte çalıştığı Yazar Ali Ayçil Türk Edebiyatı dergisinin Mustafa Kutlu dosyası için yazdığı “Kutlu ve Resim” bahsinde”*Hareket dergisiyle*

⁵¹ Mustafa Kutlu’nun gönderdiği kapak resmiyle yayımlanan Hareket Dergisinin 28. sayısı

kurduğu ilk ilişki de, başlangıçta yazı değil çizi ilişkisidir.”sözleriyle buna değinmiştir.⁵² Desenlerin ardından hikâyeler de gönderir. İlk hikâyesi “O” Hareket’in 29 Mayıs 1968 tarihli 29. sayısında yayımlanır.

⁵² Yazının tamamı için bkz: , *Türk Edebiyatı*, Nisan 2012, sayı 462, s. 48-52

1.8. İLK KİTAPLAR / İLK HEYECANLAR

Mustafa Kutlu'yu okuma sevgisi hiç terk etmez. Üniversitede de okumaları yoğun olarak fakat daha seçici ve bilinçli bir şekilde devam eder. Hocası Prof. Dr. Orhan Okay görüşmelerinin birinde kimleri okuduğunu sorar. Kutlu okuduğu isimleri söyleyince hocası Sabahattin Ali'yi de okumasını ve okuduktan sonra bir değerlendirme yazıp getirmesini ister. Hocasının tavsiyesiyle Mustafa Kutlu ara tatilde Sabahattin Ali'yi okur, inceler ve bir değerlendirme yazısı kaleme alarak hocasına götürür. Daha sonrasında bu ödev 1972 yılında kitap olarak Dergâh Yayınları arasında yayımlanır.⁵³ Bu çalışma dönemi için oldukça önemlidir. Sabahattin Ali ile ilgili yapılan ilk çalışmadır.

“(Orhan Okay)Bana sordu. Sen dedi hikâyeler okuyorsun, kimleri okuyorsun? Ben dedim Sait Faik, birkaç isim saydım. Sabahattin Ali'yi okudun mu dedi bana. Ben dedim o solcu. Çok kızdı bana, sen okumadığın adam hakkında nasıl böyle konuşuyorsun dedi. Hocadan ben böylece itidalli olmayı, peşin hükümlü olmamayı, bunları öğrendim yani ve bana ödev verdi. Dedi ki : “Bu sömestr tatilinde Sabahattin Bey’in bütün kitaplarını okuyacaksın, bana bir etüt yazıp getireceksin.” Hakikaten ben de okudum ve bir etüt yazdım. Çok beğendi, sonradan o kitap talebe işi olmasına rağmen Ezel Erverdi kardeşimin gayretleriyle kitap olarak “Sabahattin Ali” adıyla basıldı. Aslında bir talebe kitabı, o kadar önemli de değildi ama Ezel Bey illâ senin de kitabın olsun diye bastı. Bu kitabın bir hususiyeti vardır. Sabahattin Ali işte solcu falan olduğu, öldürüldüğü için Sabahattin Ali'ye pek kimse yanaşmamıştı, üzerinde kimse çalışmamış. Ben de hiç bilmiyorum, benim kitabım ilk kitap olmuştur. O kadar önemi vardır. İlk kitap. Benden sonra hemşerim Asım Bezirci bir kitap çıkardı Sabahattin Ali ile ilgili. Böyle bir özelliği vardır o kitabın yani.”⁵⁴

Mezuniyet tezi olarak Sait Faik'i çalışır. Hocası resime olan ilgisini bildiği için özellikle bu konuyu çalışmasını ister.”*Sait Faik'te Plastik Unsurlar*” isimli mezuniyet teziyle Mustafa Kutlu üniversiteden mezun olur.

“Bir gün muhtemelen o ders yılının ortalarında, yani mesela ocak, şubat gibi bir ayda, ben kütüphaneden çıkarken, o da girmek üzereyken kapı önünde karşılaştık. Her hoca gibi hal-hatırdan sonra ders durumunu ve son sınıf olduğunu bildiğim için mezuniyet tezi olarak hangi konu üzerinde çalıştığımı sordum. O zaman biraz üzgün bir tavırla henüz tez alamadığını (bilmiyorum bir sebebi var mıydı?), bu yüzden mezuniyetinin gecikme tehlikesi belirdiğini söyledi. Ya hemen orada veya odama çağırarak kısa zamanda altından çıkabileceği bir tez konusu düşündük. Kafamda hep ressam Mustafa Kutlu vardı. Sait Faik'in hikâyelerini resim ve perspektif açısından inceleme konusunda bir tez verdim. Ne kadar zaman sonra bilmiyorum, fakat, tezlerin teslim zamanından önce beni pek uğraştırmadan gayet güzel, sanatkarca işlenmiş bir tez önüme gelmiş bulunuyordu.”⁵⁵

⁵³Mustafa Kutlu, **Sabahattin Ali**, Dergâh Yayınları, İstanbul, t. y.

⁵⁴A. g. g.

⁵⁵Kemal Aykut-Nusret Özcan, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nehir Yay. , İst. , 2001, s. 35

Sevgi, insan, fert, tabiat, sosyal münasebetler, resim ve mimari başlıklarıyla incelediği bu tezi 1968 yılında “*Sait Faik’in Hikâye Dünyası*” adıyla çıkar. Sabahattin Ali ve Sait Faik, Türk hikâyesinin aktığı bu iki kol Mustafa Kutlu’da daha sonra önemli bir yer edecek olan Anadoluculuk fikrinin zeminini oluşturur. Orhan Kemal ve Ömer Seyfettin üzerine de çalışmaları vardır fakat o bunları kitaplaştırmaz. 1970 yılında desenlerini kendisinin çizdiği “*Ortadaki Adam*” isimli ilk hikâye kitabını yayımlar. Mustafa Kutlu için de ilkler önemlidir. İlk kitabı yayımlandığında Tunceli’de öğretmendir. Unutamadığı bugünü yıllar sonra aynı heyecanı duyarak şöyle anlatacaktır:

“Derste oturuyorum, bizim edebiyatı iyi olan çocuklardan bir tanesi, bana bakıyor tebessüm ediyor. Ne gülüyorsun dedim, ondan sonra hocam dedi, sizin dedi, herhalde haberiniz yok. Neyden haberim yok oğlum, dedim. Böyle kendi kendine kıvranıyor, bir şeyler falan. Gittim yanına, eli sıranın altında. Birdenbire kitabı çıkardı, önüme koydu sıranın üstüne. “Ortadaki Adam.” Görür görmez şoke oldum. Söylesene dedim, sabahtan beri beni kıvrandırıyor. Sürpriz yapayım hocam dedi. Kitap, bana gelmeden orada küçük bir kitapçı vardı, ona gelmiş. Çocuk, görünce almış onu, okula getirmiş. “Ortadaki Adam”ı alıp kürsüdeki yerime geçtim. Talebelere dedim serbestsiniz, ne yaparsanız yapın, gürültü etmeyin. Kapağına baktım, çok güzel kapak yapmış Ezel Bey, harika bir kapak. Kapakta benim bir desenim var. Çok güzel bir kapaktır “Ortadaki Adam”ın kapağı. Paraya kıymış, dört renk bastırılmış. O zamanlar her renge para vermek lazım.”⁵⁶

Bunu 1974 yılında ikinci kitabı “*Gönül İşi*” takip eder. Fakat Mustafa Kutlu bu iki eserini çıraklık dönemi mahsulü kabul ederek bir daha basmaz. Alaattin Karaca bu iki kitabında Mustafa Kutlu’nun gurbet burcunda olduğunu söyler.⁵⁷

1.9. TUNCELİ / ÖĞRETMENLİK / EVLİLİK DÖNEMİ

Mustafa Kutlu üniversiteden mezun olduktan sonra 1968 yılında Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak Tunceli’ye atanır.

“Tunceli dediğim gibi ufak bir yer. Lisesi var, lojmanları var ama suyu akıyor. Su almak için iki tane dere inip çıkıyoruz, hapishaneye gidiyoruz. Orada bir hapishane var. Hapishaneden bir boru çıkarmışlar, başında bir asker bekliyor. Kar kış gidiyoruz, kovalarla hanımlarla falan. Asker bize su verirse suyu alıp geliyorduk iki kova. Çok sıkıntı çektik orada.”⁵⁸

...

“Tunceli’ye 1968’de bekarken gittim. 1969’da evlendim. Başkaları gelse çok sıkıntı çeker. Ama ben alışkınım, hayatta sıkıntı çekecek biri değilim. Tunceli’den Munzur Suyu geçiyor,

⁵⁶A. g. g.

⁵⁷ Alaattin Karaca, “Ortadaki Adamdan Hayat Güzeldir’e Mustafa Kutlu’nun Hikâyesi”, Türk Edebiyatı, 462, Nisan 2012, s. 44-47

⁵⁸A.g.g.

Munzur Suyu, Ovacık denilen bir kazası var oradan, Munzur dağlarının eteğinden çıkıyor. Müthiş bir kaynak olarak, adam götürür bir su çıkıyor yani, kaynak dediğim, adam götüren bir su çıkıyor oradan Tunceli'ye gelinceye kadar 10-15 kilometre her neresinden girersen gir içine avuç avuç iç o kadar temiz bir su idi. Türkiye'nin en temiz suyuydu. O yıllarda Munzur'da çok alabalık vardı. Ben de alabalık avcılığı yolunda bir tutkuya kapıldım.”⁵⁹

Mustafa Kutlu 1969-1972 yılları arasında Tunceli'de öğretmenlik yapar. Kutlu, burada okul içinde bir dizi değişiklik yapar, tabiri yerindeyse okulun çehresini değiştirir. Tunceli'deki yılları Kutlu için unutulmaz niteliktedir. Yıllar sonra yaptığımız bir görüşmede o günlerden şöyle bahseder:

“Lisede bir sürü faaliyet başlattım. Spor salonu kapalıydı, su girmiş, parkeler şişmiş lise müdürü ile beraber oraları yaptırarak. Basket takımı ve futbol takımı kurduk. Hem basket oynuyorum, hem futbol oynuyorum, ondan sonra sahneyi kurduk. Sahnede Orhan Kemal'in “72. Koşuş” piyesini koyduk. İşte saz söz, işte müsamere. Kütüphane kapalıydı, kütüphaneyi açtık. İstanbul'daki yayıncılardan kitaplar getirttim, çocuklara dağıttım. Böyle güzel bir faaliyet oldu.”⁶⁰

1969 yılında *hayatıma girmiş gerçek bir mucize*⁶¹ dediği Sevgi Hanım ile evlenir.

“Ben kendimi davaya adanmış birisi olduğum için memleketi kurtarma sevdasında. Onun için evle ilgilenemedim, çocuklarla filan. Sevgi Hanım, bütün yükümü aldı benden yani ben fatura yatırmadım. Ben çocukların mektep, sınıf bilmem nesine gitmedim yani hiç. Allah razı olsun Sevgi Hanım benim arkamı topladı ve yüzümüzü yere baktırmadı. Bu sene elli dördüncü evlilik yıl dönümümüz.”⁶²

Mustafa Kutlu'nun hayatındaki kadınlar önemli ve örnek alınası bir roldedir. Babaannesi, annesi, eşi...her daim güçlü, tek başına kalsalar da ayakta durabilmeyi başarmış kadınlardır. Hayatındaki bu durum eserlerine de yansımıştır. “Mustafa Kutlu'nun sessiz derinleri”⁶³ hikâyelerinde bazen Süheyla olarak, bazen Nur olarak, bazen de Münire olarak bizi selâmlamaktadır.

⁵⁹A.g.g.

⁶⁰A.g.g.

⁶¹“Sevgi Hanım benim hayatıma mucize olarak girmiştir. Gerçek bir mucize yani. ”

A. g. g.

⁶²A. g. g.

⁶³Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Zeynep Kevser Şerefoğlu, “Mustafa Kutlu Hikâyelerinin Sessiz Derinleri : Kadın Kahramanlar” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih ANDI -BAHTİYAR Aslan, İstanbul 2012, s. 87-99

1.10. YENİ BİR BAŞLANGIÇ: İSTANBUL

Mustafa Kutlu Tunceli’de bir taraftan öğretmenlik diğer taraftan da yazı ve yayın işlerine devam eder. Fakat gönlünde hep İstanbul, İstanbul’da yaşamak isteği vardır. İstanbul’a tayin ister ama tayini bir türlü çıkmaz. İstifa edip İstanbul’a gitmeyi düşünmektedir. 1972 yılında istifa etmesine gerek kalmaz ve tayini o yıl İstanbul’a çıkar. Artık o da taşı toprağı altın İstanbul’un sakinlerinden biri olacaktır.

“Her sene tayin istiyordum İstanbul’a. Arkadaşlar beni Tunceli’de yalnız bırakmamışlardı. Başta Ezel Erverdi olmak üzere beni ziyarete geliyorlardı. O zamanın arkadaşlığı böyleydi. Hep İstanbul’a gideyim, öğretmenliği bırakayım, yayın işleriyle, dergiyle uğraşayım, diye düşünüyordum, yani yazarlığa adım atayım. Tayin istiyorum çıkmıyor, tayin istiyorum çıkmıyor. Dördüncü sene, dört sene kaldım orada kolay değil. İstifa etmeye karar verdim. Tam istifa edecektim, tayinim çıktı İstanbul’a. 1972’de İstanbul’a geldim Sultanahmet Akbıyık’ta bir eve taşındık. Tayinim Küçükköy’e çıktı.”⁶⁴

İstanbul’da Gaziosmanpaşa ilçesinde göreve başlar. Küçükköy Vefa Poyraz lisesinde 1972-1974 yılları arasında iki yıl daha öğretmenliğe devam eder.

“Küçükköy Vefa Poyraz Lisesinde edebiyat öğretmenliği yapıyordum. Sultanahmet’ten yürüyerek Vezneciler’e gelirdim. Küçükköy’e burnu kesik mavi minibüslerle giderdik. O zamanlar tam arabeskin zamanıydı. Yani minibüs müziğinin zirve yaptığı yıllar. Bu dönemde sanayi semtlerini, kahveleri, işçi sınıfını, gecekonduları şehrin çeperinde var olmaya çalışan insanları tanıdım.”Yokuşa Akan Sular” o günleri anlatır.”⁶⁵

1.11. HAREKET YILLARI VE HOCASI NURETTİN TOPÇU

Mustafa Kutlu İstanbul’a geldikten sonra bir süre Sultanahmet’te Akbıyık semtinde ikamet eder. Burada bir taraftan öğretmenlik bir taraftan da yayın faaliyetlerine devam eder. Fakat bir koltukta iki karpuz taşımak zor olmaktadır. 1974 yılında öğretmenliği bırakır, tamamen yayın işlerine yönelir. Düzenli olarak Hareket Dergisinde çalışmaya başlar.⁶⁶

⁶⁴A. g. g.

⁶⁵A. g. g.

⁶⁶Hareket, ismini, kurucusu olan Nurettin Topçu’nun sahiplendiği felsefeden almış; kendisini bu felsefenin İslam’la ve milliyetçilikle buluşturulduğu zemin üzerinde bir toplum düzeni inşa etmeye vakfetmiş bir dergidir. Düşün, kültür, sanat ve bilim dünyamızdan birçok önemli isimden yararlanmış, birçok önemli ismin de yetişmesine olanak tanıyan bir okul işlevi görmüştür. Yedi farklı zaman diliminde de olsa, 1939’dan 1982’ye kadar varlık göstererek Cumhuriyet tarihimizin uzun soluklu süreli yayınlarından birisi olmuştur. Hareket’in Topçu’nun sağlığında yayınlanan son dönemi, beşincisidir. Bu dönem, derginin on üç yıllık bir aradan sonra 1966 yılında aylık olarak yayınlanmasıyla başlamış; Topçu’nun vefat ettiği 1975 yılında derginin yayınına son verilmesiyle

Nurettin Topçu'nun rehberliğinde bir sanat ve fikir çevresinin görüşlerini yansıtan Hareket dergisi⁶⁷ Mustafa Kutlu için tam anlamıyla bir mektep olur. Bir taraftan dergide bir taraftan da diğer yayın işlerinde görev alır.

Ali Nihat Tarlan'ın bir kitabında “*Nurun ta kendisi olduğu için karanlıklar ondan kaçtılar.*”⁶⁸ diye anlattığı Nurettin Topçu, Mustafa Kutlu ve arkadaşları için tam bir kılavuz olmuştur. Bir görüşmemizde “*Bana göre Türkiye'nin tek filozofudur ve yeterince anlaşılmamıştır*” diye sevgiyle bahsettiği Nurettin Topçu ile ilgili şunlar dökülmüştür dilinden, gönlünden:

“Nurettin Topçu münzevi bir insandı. İlk mecliste muhalefet kanadının başında bulunan Erzurumlu Hüseyin Avni Ulaş'a hayrandı. Onun üvey kızıyla evlenmiş, lakin bu evlilik uzun sürmemiş. Bir daha evlenmedi, yaşlı annesi ile beraber yaşıyordu. Babası Erzurumlu, annesi Eğilidir. Babasını küçük yaşta kaybetmiş, her yaz annesinin köyüne gidiyorlardı. Kendisi annesinden önce öldü.

Küçük mescitlerin, aydınlık olmayan kısımlarında kılardı namazını gösteriş olmasın diye. Çok kendine mahsus bir insandı. Bana göre Türkiye'nin tek filozofudur. Milletin ve memleketin geleceğine dair önemli fikirleri vardır.

Müthiş bir ahlak sahibiydi. Paltosunu bize tutturmaz, çantasını taşıtmazdı hiçbir zaman. Allah rahmet eylesin. Ben şahsen onunla oturup saatlerce görüşen biri olmadım. Ahlakından ve fikriyatından etkilendiğim bir hocadır. Kitapları, dergideki yazıları, onlar hep kitap oldular. “Ahlak Nizamı, Yarınki Türkiye, Kültür ve Medeniyet, Devlet ve Demokrasi.” İşte Nurettin Bey'in bütün eserleri bizim için bir kılavuz olmuştur ama o şerh edilmesi lazım gelen bir filozoftur. Maalesef akademyadan yahut ulemadan takipçisi çıkmadı.”⁶⁹

Mustafa Kutlu Hareket'in “Nurettin Topçu Özel Sayısı”(Ocak-Mart 1976) içinde yer alan daha sonra hayatında iz bırakan insanları anlattığı *Selâm Olsun* kitabına da aldığı ve kitabın en son yazısı olan “*Suya Hasret*”te Hocası Nurettin Topçu'yu anlatmıştır.⁷⁰

tamamlanmıştır. Bununla birlikte Topçu'nun takipçileri, kısmen düzensiz devirlerle, 1976-1977 ile 1979-1982 yılları arasında dergiyi iki dönem daha yayınlamışlardır.

https://www.academia.edu/42320832/Hareket_Dergisinin_%C4%B0slam_Milliyet%C3%A7ilik_ve_Sosyalizm_Anlay%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1n%C4%B1n_Tarihsel_Bir_Analizi_1966_1982

Erişim tarihi: 25 Şubat 2024

<https://katalog.idp.org.tr/dergiler/73/hareket> Erişim tarihi: 22. 02. 2024

⁶⁷ “İsimler gökten iner derler. O, dinin nuru ve faziletin hisarından rezilete yayılım ateşi açan topçusu idi. İsmi, vasfı, adı gibi. O, hakiki bir Müslüman ve bir Müslüman dervişiydi. İslam dini ve İslam tasavvufu onun damarındaki kana sinmişti. *Nurun ta kendisi olduğu için karanlıklar ondan kaçtılar. O bir nur denizi olan asil Türk gençliğinin vicdanına daldı. O denizi ruhunun fırtınaları ile adıyla dalgalandı ki sahillere inciler yağdı.*”

Bkz. Ali Nihat Tarlan, *Nurettin Topçu'ya Armağan*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1992, s. 137.

⁶⁹ A. g. g.

⁷⁰ Mustafa Kutlu, *Selâm Olsun*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 74-78

1.12. BİR UZUN HİKÂYE : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ

İstanbul'a artık tamamen yerleşen Mustafa Kutlu burada sadece kendi yazıları ve dergi ile ilgilenmemiş hemen her alanda aktif çalışmış, her türde kalem oynatmış bir insandır. 1976 Mart ayından itibaren fasiküller halinde yayınlanan ve tamamlanması çok uzun sürecek olan (22 yıl) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nin yayın kurulunda da yer alır. Başlangıçta yayınevine gelir getirecek Ahmet Kabaklı'nın "Türk Edebiyat Tarihi" gibi üç ciltlik bir yayın yapalım, hem lise hem üniversite yönelik olsun düşüncesiyle çıkılır yola fakat bu düşünce daha sonradan büyür. Otuz kırk kişilik zengin bir kadroyla başladıkları bu yol, çıkılan bu uzun yolculuk devam ederken yaşanan ayrılmalar sonunda ansiklopedi birkaç kişi ile nihayete erdirilir. Mustafa Kutlu başlangıçta söz veren çoğu hocanın sözünü tutmadığını bundan dolayı birkaç kişinin yükü omuzladığını, çok büyük emek verildiğini söyler. Bitirmiş olmamız bir mucizedir, ⁷¹ "çok büyük bir emek, akıl almaz. Ansiklopedi 15 yıl sürdü. İsmail Kara, bunun destanı yazılmalı, der." ⁷² diye yaptığımız söyleşide hem tebessüm ederek hem de serzenişle uzun uzun o günlere giderek bahsettiği Ansiklopedinin üçüncü cildinden itibaren yayın yönetmenliğini de kendisi yapar. Ansiklopedinin pek çok maddesini Mustafa Kutlu yazar, tashihinden mizanpajına kadar her şeyiyle ilgilenir. 1998 yılında tamamlanan ansiklopedi sekiz cilttir.

"Yayınevine biz böyle bir gelir getirecek bir yayın yapalım dedik. Ahmet Kabaklı'nın "Türk Edebiyat Tarihi" vardır, onun gibi. Ben onun gibi bir şey yapalım diyordum, üç ciltlik. Hem lise talebesine, hem üniversite talebesine hitap eden bir şey. Ezel Bey çok girişkendir. Onu gitti edebiyat fakültesi hocalarıyla görüştü. Mehmet Kaplan başta olmak üzere. Birdenbire büyüttüler onu. Koca bir ansiklopedi oldu. Ezelciğim bunu biz yapamayız. Maddi olarak altından kalkamayız. "Sen merak etme, sen merak etme." Ben muhalefet ettikçe gelir boynuma sarılır, yüzümü gözümü öper, beni razı eder. Allah ömrünü uzun etsin. Sonradan diyelim ki otuz kırk kişilik kadrosundan hiç kimse kalmadı, dağıldı. Yani o söz veren hocaların hiçbiri sözünü tutmadı. Sonradan anladık ki hep bu hocalar böyleymiş meğerse. Birkaç hoca İnci Enginün sağ olsun sonuna kadar bizim yanımızda oldu. Onun gibi birkaç hoca ve arkadaşımız da vardır. Gerisi benim üstümde kaldı. Sağ olsun D. Mehmet Doğan ile İsmail Kara'nın büyük yardımı oldu. Ansiklopedi hoşlanmadığım bir şey. Hiç sevmem yani. Mehmet Kaplan Hoca beni asistan almak istedi. Ben dedim yapamam. Ben sanatçıyım. Yapamam böyle şeyler.

Doğum tarihi, falan kitabın kaçınıcı baskısı, Bulak baskısı bilmem neydi ben bunları aklımda tutamam. Hafızam iyi değil. Hiç sevmediğim şeyler. Fakat işte geldi, beni buldu sonunda. Ben bunlarla uğraşmak zorunda kaldım.

⁷¹ Armağan Kitap, **Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında Üç Konuşma İki Albüm**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s, 89

⁷² A. g. g.

Sekiz cilt. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. Büyük boy sekiz cilt. Daha sonra ansiklopedilerin devri kapandı. Yeni baskı yapamadık, öylece kaldı. Bize maddi bir faydası olmadı. Ömrümü yedi o kadar.”⁷³

O dönemin yakın şahitlerinden olan Prof. Dr. Abdullah Uçman’ın aşağıdaki sözleri Mustafa Kutlu’nun ansiklopediye nasıl bir emek verdiğinin anlaşılması açısından kayda değerdir:

“Mustafa Kutlu ile ilgili çalışmalarda pek üzerinde durulmaz ama bence mutlaka belirtilmesi gerekir. Dergâh Yayınları tarafından 1976-1998 yılları arasında sekiz cilt hâlinde yayımlanan Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Mustafa Kutlu’nun eseridir dense yeridir; çünkü hazırlıkları Mehmet Doğan’la başlayan ancak Mehmet Doğan’ın bir süre sonra ayrılmasıyla maddi-manevî bütün yükü onun omuzlarına yüklenen ansiklopedi maddelerinin bir taraftan redaksiyonunu yaparken, diğer taraftan söz verilip de yazılmayan maddeleri kaleme alan Mustafa Kutlu’dur; dolayısıyla bu büyük ve sahasında yegâne olan ansiklopedi de bence onun eseridir.”⁷⁴

Mustafa Kutlu ile tanışmasını *hayatının tesadüfî* olarak nitelendiren İsmail Kara aynı başlığı taşıyan yazısında 8 ciltlik bu devasa eserin aralarındaki adının “*kütük*” olduğunu söyler ve o günlerden şöyle bahseder:

“...bazen umulmadık şeyler de oluyor. Mustafa Ağabeyle birlikte yaşadığımız ve müstakil tarihinin yazılması gereken Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nin biraz destansı, biraz ironik tecrübesi bana bunları da öğretti. Mizaç olarak kendisine hiç uygun olmamasına rağmen yıllarca bu 8 ciltlik devasa eserin (aramızdaki hususi adı Kütük’tür) yazımından tashihine, sayfa düzenine, görsel malzemesine, klişesine, kapak-cilt düzenlemesine, arşivine kadar bütün yükleriyle didişmeye nasıl tahammül ettiğini doğrusu tam olarak anlayamadım. Hem de gittikçe düşen tirajlara, 24 Ocak kararlarıyla azmanlaşan maddi imkansızlıklara rağmen...”⁷⁵

...

Kaplan Hoca’nın yeni Türk edebiyatı dalında doktora yapma teklifini hiç düşünmeden reddeden, dipnotlardan doğum yeri/doğum tarihi/kitap baskı tarihi gibi teferruat bilgilerden, akademik tartışmalardan, seminerlerde tebliğ dinlemekten hiç ama hiç hazzetmeyen bir mizaç büyük ölçüde bu tür bilgi ve ilgilerle alakalı ansiklopedi işini nasıl başarabilmiştir? Çalışkanlık, takip, bir işi belli bir zamanda bitirme arzusu, düzenlilik, sürat, pratik ve hoş ara çözümler bulma gibi onda var olan bu hususiyetler elbette “dava” ve mesuliyet fikri, yayınevinin zaruretleri de bana göre yeterli ve açıklayıcı sebepler değildi...”⁷⁶

⁷³A. g. g.

⁷⁴Bkz. Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

⁷⁵İsmail Kara, “Mustafa Kutlu’ya Dair Birkaç Hatıra, Birkaç Not”, **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Arslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 17.

⁷⁶İsmail Kara’nın aynı yazının devamında farklı bir sayfada ısrarla bunu sorgulaması üzerine bu soruyu bir görüşmemizde Mustafa Kutlu’ya sordum. Bunun “Davaya bağlılıktan” kaynaklandığını ifade etti.

1.13. YENİ KİTAPLAR ÇIKIYOR

Beş yıllık aradan sonra 1979'da *Yokuşa Akan Sular* isimli kitabı Dergâh Yayınları arasında yayımlanır. Bunu *Yoksulluk İçimizde*(1981) ve *Ya Tahammül Ya Sefer*(1983) adlı kitapları izler. Bu kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği tarafından “Yılın Hikâyecisi” ödülü verilir.

Bu kitaplardan sonra dört yıllık bir ara dönem vardır. 1987 yılında “*Bu Böyledir*” yayımlanır. Üç yıl sonra bunu “*Sır*” kitabı takip eder. (1990) Bu beş hikâye kitabı ile Mustafa Kutlu yeni ve yerli bir memleket hikâyeciliğini başlatır.

1979-1982 yılları arasında Hareket'in yazı işleri müdürlüğünü yapar.

Hareket Dergisi kapanınca(1982), ⁷⁷arkadaşlarıyla⁷⁸ Dergâh dergisini çıkarmaya karar verirler. ⁷⁹(1990). Hareket'i kapatıp Dergâh'la yürümelerinde Hocası Nurettin Topçu'nun da etkisi vardır. Çünkü hoca ticarete ve siyasete sıcak bakmamaktadır, bunlardan uzak durulması gerektiğini düşünür. Popüler yayıncılığa karşı da temkinlidir. Kutlu ve arkadaşları ise o dönemin şartlarında işleri devam ettirebilmek, ayakta kalabilmek için popüler yayınlara da yönelirler.

“Bizim kültürel yayıncılık iyi gitmiyordu. Dedik ki biraz daha popüler yayın yapalım. Popüler yayının ilk kitabı şeydi, o zaman Muhammed Ali, Frazier'le bir boks maçı yapmıştı Afrika'da. Herkes gece kalkıp seyretmişti, o kadar popülerdi Muhammed Ali. Muhammed Ali üzerine bir kitap yayımlasak nasıl olur dedik. Bir de posterı vardı, çok güzel bir fotoğraf. Zaten yakışıklı bir adam. Ben oturdum bir haftada “Muhammed Ali” kitabı yazdım. Bir arkadaşımız vardı Allah rahmet eylesin, o yabancı dergiden hayatını bulmuştu, fotoğraflar falan. Bana onu verdi, ben de onu oturup bir haftada yazdım. O kitap kısa zamanda birkaç baskı yaptı, bayağı kazandık yani. Arkasından Muammer Kaddafi. O zaman çok gündemdeydi. Onun bir “Yeşil Kitab”ı vardı, onu bastık. Ondan daha önemlisi, bunların posterlerini de veriyorduk. Kitapla beraber poster vermeyi ilk defa biz yaptık, yayınevi olarak. Sonra en önemlisi “Abdülhamit'in Hatıratı.” Ali Birinci kardeşimiz onu getirmişti. “Abdülhamit'in Hatıratı”nı bastık, Abdülhamit posterıyla beraber. Benim o posterin altında bir fotoğrafım vardır yayınevinde, 1974 yılı olması lazım. Hoca bu popüler kitap işine çok kızmıştı.”Sonunda boksör kitabı bastınız ha!” diye.”⁸⁰

⁷⁷<https://islamansiklopedisi.org.tr/hareket--dergi> Erişim Tarihi: 02. 03. 2024

⁷⁸İsmail Kara, “Hareket ve İsyandan Dergâh'a - Bir Yayınevinin Şehiriçi ve Şehirdışı Hareketleri”, **Düşünen Şehir Dergisi**, 2020

[https://www.academia.edu/61924257/Hareket ve %C4%B0syandan Derg%C3%A2ha Bir Yay%C4%B1nevinin %C5%9Eehiri%C3%A7i ve %C5%9Eehird%C4%B1%C5%9F%C4%B1 Hareketleri %C4%B0mail Kara](https://www.academia.edu/61924257/Hareket_ve_%C4%B0syandan_Derg%C3%A2ha_Bir_Yay%C4%B1nevinin_%C5%9Eehiri%C3%A7i_ve_%C5%9Eehird%C4%B1%C5%9F%C4%B1_Hareketleri_%C4%B0mail_Kara) Erişim Tarihi: 04. 03. 2024

⁷⁹<https://www.dergah.com.tr/hakkimizda>Erişim Tarihi: 02. 03. 2024

⁸⁰A. g. g.

Nurettin Topçu bundan duyduğu rahatsızlığı ara ara dile getirir.

“Hareket dergisinin son dönemlerinde bizim böyle biraz aktüel olaylara ve yazılara meyletmemiz Nurettin Bey’i rahatsız etti. Ezel’e söylüyordu yani Hareket eski Hareket değil. Memnun değildi Hareket’ten yani.

(Nurettin Topçu)Fikir ve sanat yapacaksınız, fikir ve sanata devam edecekseniz, siyaset ve ticaretten uzak durun derdi. Fikir yapan adamlar fikriyatla uğraşacak yani. Nurettin Bey’in vefatından sonra biz dedik ki artık Hareket’i çıkarmayalım. Hoca da memnun değildi zaten. Sonradan bu fikirden cayıp, iki cilt daha çıkardık. Ondan sonra biz de pes ettik, Hareket için.”⁸¹

1.14. DERGÂH YILLARI BAŞLIYOR

Mustafa Kutlu ve arkadaşları gelişen olaylar ve dönemin şartlarını dikkate alarak Hareketi kapatıp artık Dergâh olarak yola devam etme kararı alırlar. . Kutlu için otuz iki yıl sürecek olan Dergâh dönemi başlar.⁸²(İsmail Kara *İçimden Geçen Günler* adlı kitabında “Dergâh’ın İlk Sayısı Çıkarken” başlığı altında bu dönemi ayrıntılı olarak anlatmaktadır.)

“Dergâh Mecmuası vardır, 1920’lerde, Yahya Kemal’in etrafındaki gençlerle çıkan ve Kuvay-ı Milliye’yi destekleyen bir Dergâh Mecmuası vardır. Biz onu tıpkıbasım olarak Dergâh dergisinin içinde de verdik. Üniversiteler çok faydalandılar ondan. Mühim bir mecmuadır. Derginin ismi oradan geliyor. Biraz da tasavvufa meyilli neşriyatımız olduğu için.”

O (Nurettin Topçu)tam bir muallim idi. Fikirleri, yazıları, kitapları, yaşantısı duruşu ile bizi yönlendirdi. O esasen bir ahlak adamı idi. “Dergâh” adı bize uygun geliyordu, tasavvuftan dolayı. Dergâh Yayınları devam etti, ansiklopedi devam etti, ondan sonra biz bir mecmuanın yayınevine çok şey katacağını hem kadrolar olarak hem yeni yetişen gençler olarak hem de yayınevimizin tanıtımı olarak hesap ettiğimizden Dergâh dergisini çıkardık. Ben Dergâh’ı çıkarırken edebiyatın vakti geçti, artık holdinglerin, medya marketlerin zamanıdır diyordum. Ancak yine de çıkaralım, yayınevimize faydası olur dedik. O sırada İsmet Özel bize katıldı. Bu önemlidir. O günlerde Özel’in kitaplarını basıyorduk.⁸³

Başlangıcından itibaren yazı işleri müdürlüğünü yapar. Derginin her şeyiyle ilgilenir.

“Gelelim Dergâh dergisini nasıl çıkardığımıza. Filim alamıyorduk. Matbaadan gelen sütunları

kasap kağıdına yapıştırıyordum. Her sayı bir maket yapıp matbaaya gönderiyordum. Bu da akıl işi değil. Ama dava zaten böyle bir şeydir. Ya Tahammül Ya Sefer’de bir dava delisi Kerim vardır. İşte biz oyuz. Bunları uzun uzun anlatmayayım.”⁸⁴

⁸¹A. g. g.

⁸²İsmail Kara, *İçimden Geçen Günler*, Dergâh Yayınları, İst. , 2022, s, 270

⁸³A. g. g.

⁸⁴A. g. g.

Mustafa Kutlu uzun uzun anlatmayayım diyerek mütevazılığından birkaç cümleye sığdırsa da onun çevresindeki herkes buna şahit olmuştur. Kutlu'nun kadim dostu Ezel Erverdi'nin sözleri de bu düşüncemizi desteklemesi açısından önemlidir.

Onun, Dergâh dergisine verdiği emek aynı Türk Dili ve Edebiyatı ansiklopedisi gibi kolay kolay unutulur şeyler değildir ve önemlidir. ⁸⁵

Burada üç nesil yetişir. Bir taraftan da diğer işler devam eder. Diğer taraftan kitapları ve yazıları da düzenli olarak yayımlanır.

“Doksandan itibaren otuz sene her on seneyi bir nesil kabul edersek üç nesil yetişti diyebiliriz yani. Bu kadar işin arasında hikâye yazmaya devam ettim. On sekiz sene, her yıl bir kitap çıkarmışım, bu olacak iş değil. Şimdi de 40’tan fazla kitabım var. Nasıl bu kadar verimli oldum, şaşıyorum.

“Ben dergiden 310. sayıda Aralık 2015, bir veda yazısı yazarak ayrıldım.” ⁸⁶

Yazı şöyledir:

“İlk sayısını Mart 1990’da çıkardığımız Dergâh Dergisi’nin ‘Yazı İşleri’ görevinden ayrılıyorum. Tanıyanlar bilir, uzun vedaları sevmiyorum. Bu görevi artık Ali Ayçıl yürütecek. Ali Ayçıl ismini Asım Erverdi’ye ben teklif ettim. Dergâh’la ilgili tüm sorumluluk bundan böyle ona aittir. Ürünlerinizi ve mektuplarınızı Ali Ayçıl’e gönderin. Bu yirmi beş yıl nasıl geçti? Rüzgâr gibi. Geçen zaman içinde kimin kalbini kırdım, kimi üzdüysem hakkını helal etsin. Ben eğer varsa hakkım, helal ediyorum. Cenab-ı Hak yar ve yardımcımız olsun.” Dergâh’ın kapanışı da 384. sayıdadır. Şubat 2022’de, yani 32. ciltte. 32 cilt çıkmış oldu, çok uzun bir süre çıkan bir dergi. Ben ayrılınca Ali Ayçıl derginin yazı işleri müdürü oldu.” ⁸⁷

Ali Ayçıl’de bir süre devam etti ama Dergâh Şubat 2022’de “kâğıt tedarikinde yaşanan zorluklar sebebiyle yayın hayatına ara vereceğini duyurdu.” ⁸⁸

“Dergâh’ın tarihi serüveni daha sonra belgesel olarak yayınlandı.” ⁸⁹

Günümüz yazarlarından Abdullah Harmancı’nın aşağıdaki sözleri Dergâh dergisinin ve Mustafa Kutlu’nun Türk edebiyatı içerisindeki yerini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

⁸⁵ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

⁸⁶ Mustafa Kutlu ayrıldıktan sonra yayınevine haftada bir defa gittiğini ama artık zaruret oldukça gidebildiğini ifade etti. İsmail Kara’da Dergâh’la ilgili yazısında bundan bahsetmektedir. **A. g. g.**

⁸⁷ <https://www.izdiham.com/mustafa-kutlu-dergahi-ali-aycile-teslim-etti/> Erişim tarihi: 23 Şubat 2024

⁸⁸ <https://www.yenisafak.com/hayat/dergh-dergisinden-uzucu-haber-yayin-hayatina-ara-veriyor-3742721> Erişim tarihi: 23 Şubat 2024

⁸⁹ <https://www.tarihistan.org/dergah-dergisinin-mimarlari-konustu-icimizdeki-heyecan-derg-h-i-buralara-getirdi/24705/> Erişim tarihi: 23 Şubat 2024

“1990’dan itibaren yayımlanan Dergâh dergisi bu günlere kadar ortaya konan edebi performansın yarısından daha fazlasını üstlendi. Evet, çok iddialı bir şey söyledim. Ama ne dediğimi çok iyi biliyorum. Sadece öyküde değil, şiirde de ortaya çıkan seküler çizginin dışında var olan kanon, büyük oranda Dergâh’ın omuzlarında yükseldi. İslamcılar seküler kanonu ele geçiremediler. Ama kendilerine bir kanon inşa ettiler. İşte Dergâh dergisi bu inşanın lokomotif oldu. Mustafa Kutlu’nun öykü yazması, bu dergiye eser gönderen kalemler arasında elbette öykü türünün daha çok öne çıkmasını sağlamış olabilir. Mustafa Kutlu, dergiye gelen yazılar için son derece müşfik, anlayışlı bir tavır sergilerdi. Ama aynı Kutlu açıktan açığa öykünüzün “pek de bir şeye benzemediğini” söyleyebilirdi. Dergideki edebi seviyeyi çok önemserdi. Ama dergiye eser veren gençlerin de kalplerinin kırılmasını istemez, onlara sürekli moral verir, değer verirdi. Müşfik bir dobra idi. Bugün muhafazakâr kanon, pek çok türde seküler kanonla yarışacak bir nicelik ve niteliğe ulaştı. Hatta belki de seküler kanonu geride bıraktı. Bunda emeği olan çok kalem var. Ama Dergâh’ın ve Kutlu’nun emeklerinin özellikle altını çizmek isterim. Çünkü Dergâh dergisi, 1990’larla birlikte ciddi bir çekim gücüne ulaştı. Cazipti. Karizmatikti. Çekici idi. Bu dergide yazmak bir imtiyazdı.”⁹⁰

Dergâh dergisi Türk edebiyatındaki önemli yayınlardan birisidir. Dergâh dergisinin adı Mustafa Kutlu’nun adı ile bütünleşmiş durumdadır. O bir ekoldur: Dergâh Ekolu.

Şaban Sağlık’ın bu konudaki tespitleri Mustafa Kutlu ve Dergâh’ın Türk Edebiyatı içerisindeki yankılarını duymamız açısından önem arz etmektedir:

“Mustafa Kutlu hikâyeleri dışında bir başka önemli edebiyat atılımı yaptı. Neydi bu atılım? Dergâh dergisini çıkarmak... Nurettin Topçu’nun Hareket dergisinin bir anlamda edebi devamı sayılan Dergâh dergisi de Mustafa Kutlu adıyla özdeşleşti. Bilindiği üzere Dergâh dergisini ilk olarak bu adla Yahya Kemal ve arkadaşları 1921 yılında çıkarmıştı. Mustafa Kutlu adeta Yahya Kemal’in çıkardığı dergiyi devam ettiriyordu. Çünkü Yahya Kemal şiirde ne yapmışsa Mustafa Kutlu da aynısını hikâyede yapıyordu. Dolayısıyla biz Mustafa Kutlu’nun kitapları dışında Dergâh dergisinin de adeta tiryakisi olmuştuk.”⁹¹

Mustafa Kutlu, derginin kapak tasarımından iç düzenine kadar her şeyini kendi tasarlar.

“Görünür ve ucuz bir dergi olarak kendinden kapak üzerine o tasarımı yaptım içinin düzenini de tasarladım.

Tabi onu da çok büyük zaruret içinde yaptık. Yani film almaya paramız yetmiyordu, ben montaj yaparken kasap kağıdı, yağlı kağıdın üzerine yapıyordum. Bilgisayar yok. Elimizle çiziyorduk. İçindeki resimleri de yapardım.”⁹²

⁹⁰ <https://www.yenisafak.com/hayat/kutlu-bir-omur-yaziyla-yasayabilmeyi-gosterdi-4627573>
Erişim tarihi: 15. 06. 2024

⁹¹ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu

⁹² A. g. g.

Dergide hem kendi ismiyle hem de *A. Hacıyakupoğlu* ve *Selim Yağmur* müstear isimleriyle de yazılar kaleme alır.

Mustafa Kutlu buraya gönderilen yazılarla tek tek ilgilenir. Yazıları okur ve cevap yazar, yazarlara bunlarla ilgili dönüşler sağlar. Yazı gönderenlere yetişmeleri için cevaben yüzlerce mektup yazar. Bugün Dergâh'tan yetişmiş çoğu yazardan duyuruz bunu. Çoğunda Mustafa Kutlu'nun gönderdiği cevap yazıları mevcuttur. Mektup yazdıklarından biri olma şansına sahip olan Abdullah Harmancı'nın aşağıdaki sözleri bu noktada önem arz etmektedir.

“1994 senesinin Aralık ayında ani bir kararla kısacık bir öykümü Dergâh'a yolladığımda, benim için uzun bir edebiyat yolunun açılacağından habersizdim. Öyküm 1995 Ocak sayısında çıkmış. Bu kadar hızlı çıkacağını düşünmediğimden, kendi halimde okumaya yazmaya devam ediyorum. Üniversite öğrencisiyim. Üçüncü sınıfım. Bir gün Çizgi Kitabevi'ne bir de girerim ki... Gözler bana çevrildi. Sanırım Murat Güzel'di... Elinde Dergâh'ın Ocak sayısını tutuyor. Öykümün çıktığını görünce ne yapacağımı şaşırdım. Daha önce mahalli dergilerde bazı yazılarım çıkmıştı. Ama edebiyata Dergâh'tan başlamak benim için müthiş bir kıvançtı. Bu kıvanç hâlâ taşıyorum. Ancak şunu da ekleyeyim. İlk öyküm bu kadar hızlı yayınlanmışken ikincisi için tam bir sene bekledim. Ama beklediğime değdi. Bu öykü “Kinetiks” idi ve Mustafa Kutlu bu öyküyü çok beğendi. Hatta zaman zaman telefon görüşmelerimizde, bendenize “Kinetiks Abdullah” diye takılıyordu. Bir öyküm beğenilmediğinde ise genellikle yayınlanmayacağına dair bilgi veren daktilo ile yazılmış bir mektup geliyordu. Şimdi bana gelen mektupları sakladığım bir küçük sandukam var. O sandukanın en değerli mektupları hiç şüphesiz Mustafa Kutlu'dan bana gelmiş mektuplardır. Mektuplarda, öykümün neden yayınlanmayacağına dair açıklamalar olurdu. Öykümün neşredilmeyeceğini öğrendiğim için üzülmeme sebep olan bu mektuplar, bir taraftan da beni mutlu ederdi. Zira ne olursa olsun sonuçta Mustafa Kutlu'dan bir mektup alıyordum. Bu beni edebiyatla uğraşan akranlarıma göre çok daha “imtiyazlı” kılıyordu.”⁹³

Mustafa Kutlu sadece gönderilen yazıları değerlendirmek için cevap yazmaz. Bazen de neden yazı göndermediğini sormak için özellikle arar.

“Sanırım 1998 yılı idi. Aksaray'ın bir kasabasında öğretmendim. Henüz cep telefonları yaygınlaşmamış. Çalıştığım lisenin telefonundan arandığım haberini aldım. Arayan Mustafa Kutlu idi. Doğrusu bir ses bana “Mustafa Bey sizinle görüşecek.” dediği zaman bunun Mustafa Kutlu olabileceğini aklıma getirmemiştim. Mustafa Kutlu, beni neden aramıştı? Epeydir Dergâh'a öykü göndermiyordum. Esasen göndermiyordum. Öğretmenliğin ilk seneleri idi. Belki evlilik öncesi hazırlıklar. . . Sanırım öyküye devam edip etmeme noktasında bile tereddütlerim vardı. Mustafa Kutlu'nun beni arama sebebi işte tam da buydu. Neden öykü göndermediğim soruluyor, Dergâh'ta son birkaç sene içerisinde yayınladığım

⁹³Abdullah Harmancı, Mustafa Kutlu'yu Neden Severiz, **Hikâyemizin Türküsü Mustafa Kutlu Çalıştayı Kitabı**, Haz. Serkan Akdeniz- Talip Avcı, Sakarya Belediyesi Yayınları, Adapazarı, Ocak 2019, s, 17-18

öyküler hakkında olumlu değerlendirmeler yapılıyor ve bir “genç yazar” teşvik ediliyordu. Bu telefon görüşmesini hiç unutmadım. Oysa Mustafa abi ile defalarca telefonlaştık. Birkaç kez yüz yüze görüştük. Ve aşağıda değineceğim, bana çok sayıda mektup yazdı. Ama bu teşvik etme çabası bende büyük bir gönül borcu uyandırdı.”⁹⁴

Kutlu’nun Dergâh yıllarında üç nesil yetişir. Bunun için özel çaba sarfetmiştir. Sadece kendi yazıları ile ilgilenmemiş, çok kişiye kapı açmıştır. Hatta 90’lı yıllarda çok az öykü yazmasının sebebini buna bağlayanlar vardır.

“Mustafa Kutlu, bir editör olarak eleştirisini asla gizlemeyen dobra bir eleştirmendi. Sözüni sakınmadan söylerdi. Hadi bu da yayımlasın, dediğini hiç zannetmiyorum. Yirmi beş senelik bir Dergâh okuru olarak bu kalitenin şahidiyim en azından. Ancak Mustafa ağabey insanları kırmamaya azami dikkat gösterirdi. Tek tek kendisine yönelmiş her genç imzaya değer verirdi. Zor beğenirdi. Bu özelliklere sahip olan bir editör kısa zamanda dergisine müthiş bir prestij kazandırdı. Dergi belki edebiyat tarihimizde örneği görülmemiş bir biçimde bereket yuvasına döndü. Burada adlarını anamayacağım kadar çok şair ve öykücü edebiyat kervanına Dergâh’tan katıldı. Mustafa abi 90’lı senelerde çok az öykü yazdı. Sebebi işte bu editörlük mesaisi idi”⁹⁵

Yetişmesini istediği, bir ışık gördüğü kişilere karşılıklı anlaşarak müdahale eder. Mesela onların hikâyelerine koyduğu başlıkları uygun bulmazsa değiştirebilir. Bu anlaşmaya uymayanlarla ise yola devam etmez bırakır.⁹⁶

Dergâh’a yazı göndermekle başlayıp oradan yetişmiş çok yazar vardır. Burada yetişen şair ve yazarların antolojisini İbrahim Tenekeci “Dergâh Şiirler Güldestesi”, “Dergâh Hikâyeciler Güldestesi” adı altında iki farklı kitap olarak yayımlamıştır. Dergâh 32 cilt olarak çıkmış devasa bir kaynaktır. Birinci ciltte bile 100-150 tane isim vardır. Bir ucu İbrahim Kalın’da bir ucu Süleyman Seyfi Öğün’dedir. Dergâh’tan yetişip bugün bildiğimiz sadece hikâyede alanında tanınan kadın yazarlar bile derginin yaptığı işi gösterir niteliktedir. Bunlar: Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, Cihan Aktaş, Sibel Eraslan, Nihan Kaya, Nazan Bekiroğlu, Yıldız Ramazanoğlu, Mukadder Gemici, Eda İşler, Ayşe Dilara Akdeniz vd.

“Çölde açılan şemsiye” olarak nitelediği Dergâh dergisindeki yönetimiyle 1997 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından “En İyi Dergi Yönetimi”yle ödüllendirilir.⁹⁷

⁹⁴ a.g.e. s, 17

⁹⁵ a.g.e. s. 19

⁹⁶ bu konudaki ayrıntılar için bkz: A. g. g.

Mustafa Kutlu mütevaziliğinden her ne kadar “Ben bir hikâyeciyim. Hikâye yazıyorum, evet, en iyi kıvırdığım iş bu.”⁹⁸ dese de kendisi tek yönlü bir insan değil, hayatı boyunca da öyle olmamış. Bu dönemde kitaplar, dergiler devam ederken bir taraftan da gazetelerde köşe yazarlığı, televizyon programları, sinema ile de ilgilenmiş.

*“Çok yazmış bir adamım çok tarafı olan bir adam. Tamam mı? Orada görüyorsun işte gazete var, sinema var, bilmem ne var, sözlük bile yaptım.”*⁹⁹

Bu kadar çok yönlü ve kaleminin cömert oluşunu zaruret halî¹⁰⁰ diye açıklasa da bunların da Mustafa Kutlu’ya, onun disiplinine ve ona has duyarlılığına bağlı olduğu aşikârdır.

1.15. GAZETE YAZILARI

Mustafa Kutlu sadece dergilerde değil farklı gazetelerde de yazar.

“1986’da Zaman gazetesinde “Bir Demet İstanbul” ve “Şehir Mektupları” başlığı ile şehir yazıları, 1995’te Yeni Şafak gazetesinde kültür ve spor yazıları yazdı. Yeni Şafak’ta yazdığı futbol yazıları yüzünden ilginç tepkiler alır. O hikâyeci Mustafa Kutlu’dur ve hatta bazı okuyucuları futbol yazılarına devam etmesi halinde hikâye kitaplarını yakacaklarını belirtirlerse de Kutlu bu yazılarını yazmaya devam eder.”¹⁰¹

Daha sonra gazetelerde çıkan bu yazılarını kitaplaştırır. Vatan Yahut İnternet (2014), Dem Bu Demdir (2014), Vitrinde Olmak (2015), Bir Demet İstanbul (2016), İlmihal Yahut Arzuhal (2018), Akıntıya Karşı(Mart 2021), Sel Gider Kum Kalır(Kasım 2022), Kendini Aş Haddini Aşma(2023)

Şu an yine Yeni Şafak’ta haftada bir (Çarşamba günleri) yazısı yayımlanmaktadır.

⁹⁷Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nehir Yay. , İst. , 2001, s, 17

⁹⁸Armağan Kitap, **Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında Üç Konuşma İki Albüm**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 11

⁹⁹**A. g. g.**

¹⁰⁰.... Bunlar zaruret yani niye sözlük yapayım ki. Zaruret, orada yaptığım Mesela “Yunus Emre Divanı” çıkardım, “Karacaoğlan” yapmışım mesela. Bunlar hep şey için yayınevinin satan kitabı olsun benim de satan kitabım olsun, yani biraz geçim derdi. Sonradan yıllar sonra benim yazdıklarım tutulmaya başladı. Otuz sene sonra işte mekteplerde okutulmaya başlandı. Hepsi bu geçim kaygısı, yayınevimize geçim olsun. Yani sözlük satalım. Fakat sonradan baktık sözlüğün bir piyasası varmış. Bizim o piyasaya girmemiz mümkün değil, tutmuşlar köşeleri. Ben yaptığımı kaldım yani. Sözlük falan işe yaramadı.” **a.g.g.**

¹⁰¹Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nehir Yay. , İst. , 2001, s, 106

“Ben eski yazıları yayınlıyorum, Çarşamba günleri çıkıyor. Eski yazılar, yeni yazı yazamıyorum. Yeni Şafak’ta. Ben çıkışından beri orda yazıyorum. Haftada iki gün yazıyordum, şimdi tek gün. Hatta Yeni Şafak’ta, 94’mü 95’mi, Tayyip Bey’in belediye başkanlığından itibaren çıkmıştır yazılarım. Benimle beraber eskilerden dört kişi kaldı: Gökhan Özcan, Hayrettin Karaman, Mehmet Şeker ve ben.”¹⁰²
“Ezel Bey günlük gazete çıkarma hevesiyle “İstanbul Postası” diye bir ilan gazetesi aldı. Paramız yok, kadromuz yok. Nasıl yapacağız? Bazı arkadaşları ona yardım vaad etmişler. Olmadı tabi, gazeteyi satmak zorunda kaldı. İki yıla yakın bu gazete ile uğraştım.”¹⁰³

İsmail Kara’nın da bir gazete çıkarma hülyası¹⁰⁴ diye bahsettiği İstanbul Postası’nın uzun soluklu bir yayın hayatı olmaz.

1.16. TV, SİNEMA, TİYATRO, KAHVEHANELER

Resim yapmak, fotoğraf çekmek sevdiği uğraşların başında gelse de uzun yıllar büyük bir hevesle sinemayla da ilgilenir.(Bu konu 3. bölümde Fikirleri kısmında daha ayrıntılı olarak yer almaktadır)Televizyon ve sinema mecrasında da önemli çalışmalar yapar. Sinema için tıpkı resim gibi içinde yaşadığım muhite yakın olmayan bir uğraş ama çocukluğumdan itibaren hayatımda geniş bir yer tuttu¹⁰⁵ sözleriyle sinema tutkusunu anlatan Mustafa Kutlu bu alanda da başarılıdır, ses getirecek birçok işe imza atmıştır.

“Kanal 7’nin kuruluşundan itibaren orada daha önceden tanıştığımız Özkul Eren, Mustafa Çelik ve Nabi Avcı’nın istekleriyle, sinema ile ilgisi olan biri olarak Kanal 7’nin çalışmalarına ilk günden itibaren katıldım bir danışman hüviyetiyle. Sonra birtakım programlar teklif ettim. Onların içerisinde bir tanesi çok tanındı. O da “Deniz Feneri”dir. Arkadaşlarla birtakım projeler geliştirmeye çalışıyorduk. Mesela Ahmet Hakan oradaydı, onun kardeşi Mahmut Coşkun da oraya geldi. Genç bir sinemacı, Amerika’da sinema tahsil etmiş. Onunla beraber bir de rahmetli Akif Emre ile “Aliya” belgeselini çalıştık. Sonra Ekrem Işın’la beraber “İstanbul Tekkeleri” adlı bir belgesel çektik. 70 küsür bölümdür.”¹⁰⁶

Ekrem Işın’la beraber yaptıkları bu programın da hikâyesi ilginçtir. İstanbul’u köşe bucak dolaşıp bütün tekkeleri çekmek, tanıtmak isterler. Ama o kadar program çektikten sonra bile hâlâ Eyüp ilçesini bitiremediklerini fark edince programı sonlandırırlar.

¹⁰² A. g. g.

¹⁰³ A. g. g.

¹⁰⁴ https://www.academia.edu/61924257/Hareket_ve_%C4%B0syandan_Derg%C3%A2ha_Bir_Yay%C4%B1nevinin_%C5%9Eehiri%C3%A7i_ve_%C5%9Eehird%C4%B1%C5%9F%C4%B1_Hareketleri_%C4%B0smail_Kara Erişim Tarihi: 22. 02. 2024

¹⁰⁵ Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında, Armağan Kitap, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s, 14

¹⁰⁶ A. g. g.

1970’li yıllarda Ezel Erverdi’nin aracılığı ile Halit Refiğ, Metin Erksan, Lütü Akad gibi sinemacılarla tanışır. Halit Refiğ’in “Ulusal Sinema Kavgası” kitabını, Metin Erksan’ın “Sevmek Zamanı” senaryosunun baskısını yaparlar. Mustafa Kutlu amatör olarak senaryo çalışmalarına katılır. . Metin Erksan ile 1973 yazında Fahrettin Paşa’nın “Medine Müdafası” senaryosuna çalışırlar. Ancak bu proje gerçekleşmez. Dr. Sami Okumuş bu macerayı “Çekilmeyen Bir Filmin Hikâyesi” adıyla Dergâh yayınları arasında çıkardı. Daha sonra Halit Refiğ ile “Kurtar Beni” adlı bir senaryo çalışmaları olur. Mustafa Kutlu, Osman Sınay’ın Kapıları Açmak filmi için de senaryo yazar ve bu iki film de Antalya Film Festivali’nde ödöl alır. Lütü Akad’la Ömer Seyfettin’in “Yalnız Efe”sini çalışırlar. Ezel Erverdi bunu TRT için bir film olarak çeker.

TRT için Selim İleri’yle “Pazartesi Hikâyeleri”ni hazırlar, Orhan Kemal’in “Uyku” Umran Nazif Yiğiter’in “Süslen Berberi”, Sebahattin Kudret Aksal’ın “Geceye Doğru” ve Ayşe Şasa’yla Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Huzur” eserlerini senaryolaştıran Kutlu’nun “Mavi Kuş” isimli eseri de TRT için film olarak çekilmiştir.

”Mavi Kuş”un senaryosunu yazmıştım. Onu rahmetli Özer Kızıltan çekti.”¹⁰⁷

Mavi Kuş Özgür Kaymak tarafından tiyatroya da uyarlanmış bir eserdir.

Okurlar tarafından çok sevilen “Uzun Hikâye” ise Osman Sınay tarafından 2012 yılında sinemaya aktarılmıştır.

“Ben “Uzun Hikâye”yi sinemada görmedim, galasına falan gitmedim. Göz önünde olmak istemem. Sonra gördüm filmi. Bildiğiniz gibi bunu Osman Sınay çekti. Usta bir sinemacıdır. İyi film olmuş, çok beğendim.”¹⁰⁸

Tek çocuk kitabı olan ve arkadaşı Ebu Bekir Erdem’in yeni kurduğı yayınevine hediye olarak yazdığı¹⁰⁹ “Yıldız Tozu” ise Yönetmen Ahmet Sönmez tarafından beyaz perdeye aktararak 2023 yılında seyirci ile buluşmuştur. Bu filmin sinemadaki ilk gösterimine Mustafa Kutlu’da katılarak Milli Eğitim Bakanı ve öğrencilerle birlikte filmi sinemada izlemiştir.¹¹⁰

¹⁰⁷ A. g. g.

¹⁰⁸ A. g. g.

¹⁰⁹ A. g. g.

¹¹⁰ O gün Mustafa Kutlu ile aynı salonda Yıldız Tozu’nu izleyenler arasında idim. Haber için bkz. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/bakan-tekun-ogrencilerle-yildiz-tozu-filmini-izledi/2987868> Erişim Tarihi: 24. 02. 2024

Mustafa Kutlu esasen sinema ile alakadar olan birisi olmakla birlikte tiyatroya uzak duran bir yazardır. Böyle olmasına rağmen bir eseri “Mavi Kuş” 2019 yılında İstanbul Şehir Tiyatroları sanatçılarından Özgür Kaymak tarafından oyunlaştırılarak sahneye koyuldu. Oyun çok beğenildi, kapalı gişe oynuyordu. Ama sonrasında yönetim değişince oyun sahneden kaldırıldı.

Mustafa Kutlu 2023 yılında İp adlı bir oyun yazdı. Muhtemelen 2024 yılı içerisinde sahneye konulması bekleniyor.¹¹¹

Mustafa Kutlu için kahvehaneler önemlidir. Tam bir kahve müdavimidir. Yazılarının çoğunu buralarda kaleme almıştır.

“Mustafa Kutlu hep bizim hikâyemizi anlattı. Biz onu çok sevdik, o da bizi çok sevdi. Belki de o yüzden, ona dair kurulan cümlelerde en çok biz zamiri kullanıldı. Mustafa Kutlu bizimle kahvedeydi ve bize kahveyi, çevresini ve oradakileri en güzel o anlattı. Aynı zamanda bir okuldu. Erenler’de, İLESAM’da, Yazarlar Birliği’nde, Türk Ocağı’nda nice kahve müdavimi çayını yudumlarken Dergâh dergisini inceledi ve dergâh dergisi için yazdı.”¹¹²

1.17. YAŞAYAN KLASİĞİMİZ MUSTAFA KUTLU

Mustafa Kutlu’nun uzun hikâyesi şu an önceki yoğun temposuna göre daha sakin bir şekilde devam etmektedir. Ama bu arada yine hikâye yazmayı da ihmal etmemektedir. Hatta şu an yeni bir hikâye kitabı yazılma safhasındadır.¹¹³

Yeni Şafak’taki köşesinde haftada bir yazıları yayımlanmaktadır.

Mustafa Kutlu da hocası Nurettin Topçu gibi hep geride durmayı tercih eder. Pek çok ödül almıştır. 2016’da Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü, 2016 yılında Necip Fazıl Saygı Ödülü, 2000 TYB Uzun Hikâye’de kullandığı dilden dolayı “dil” dalında ödül bunlardan sadece birkaçıdır. Âmâ o bunlara bile katılmamıştır. Programlara pek katılmaz, zaruret hali oldukça programlara iştirak etmektedir.

¹¹¹ Yaptığımız bir telefon görüşmesinde söyledi. 11. 03. 2024

¹¹² Ahmet Uysal, **Ben de Çay Parası Ödüyorum**, Ötüken Yayınları, İst, 2023, s. 398

¹¹³ Nasıl bir şey yazdığını sorduğumda uzun hikâye tarzı cevabını verdi. Dünkü (20.02.2024) görüşmemizde de bundan bahsetti. Yeni Şafak gazetesinde çıkan yazıda bu söylemimizi destekler niteliktedir. <https://www.yenisafak.com/hayat/mustafa-kutlu-mujdeyi-verdi-yeniden-hikaye-yazacak-4598309>

Not: Bu bahsettiğimiz eser tez bitmeden *Başkanın Adamları* adıyla Mayıs 2024’te yayımlandı. Tezimize de ekledik.

“Halen televizyon izlemeye devam ediyorum. Dizilerin ilk bölümüne mutlaka bakarım. Sinemayı takip edemiyorum maalesef. On, on beş senedir, gidemiyorum sinemaya hastalıktan dolayı. Yine de TRT2’de Türk sinemasının genç yönetmenlerinin yaptıkları filmleri izlemeye çalışıyorum.”¹¹⁴

Hakkı Yanık’ın “Mustafa Kutlu Kitabı”nda İçimizdeki Zenginlik” başlıklı yazısının bir bölümü ile nihayete erdirelim Yaşayan Klasîğimiz Mustafa Kutlu’nun hayat hikâyesini...

“Hikâyeci Kutlu’nun Özel Yönleri

- Hikâyelerini bir oturuşta yazıyor.
- Teknolojiyi sevmiyor, teknik âletlere mesafeli...
- Hikâyelerinde olduğu kadar kendi hayatında da içe dönük bir insan.
- Bol aşkları olan birisi... Sinemayı, fotoğraf çekmeyi, insanları dinlemeyi seviyor.
- Demiryollarına özel alâkası var. Tirenleri çok seviyor. Bu konuda yazılmış “5402” isimli bir hikâyesi var ve hatıraları...
- Balık tutmayı da seviyor. Bu sevginin burcunun “Balık” olmasıyla bir bağlantısı yok.
- Yıllardır Maltepe sigarası içiyor; yazılarını Smith Corona marka daktiloyla yazıyor; işyerindeki masası bile yirmi yıllık. .
- Düzenli birisi. .
- Gezme tutkusu var. Göynük, Tosya, Şebinkarahisar, Birgi, Ulubey gibi yerler gezip görmek istiyor.
- Kendi kitapları içinde en çok ‘Yoksulluk İçimizde’ yi seviyor.
- Öğrencilik yıllarında futbol oynamış, şimdilerde de futbol yazıları yazıyor.
- Senede bir, kiraz ve kitap yazısı yazıyor.
- Ressam; 60’lı yıllarda resim sergisi açmış. Uzun bir süredir ara verdiği resim çalışmalarına tekrar başladığı söyleniyor.
- Türk hikâyeciliğinde devrim yapmış biri olarak biliniyor.
- Senarist; film yapılmış senaryoları var.
- Akşamları sigara içmiyor, yürürken sigara içmeyi sevmiyor.
- Masası her zaman tertipli...
- İşyerinde çiçek yetiştiriyor; bir domates bahçesi edinip orada domates yetiştirme hayali/ideali her daim var.
- Ayrıntılara önem veren biri.
- Konuşmak kadar insanları dinlemesini de seviyor.
- Her zaman doğallıktan yana. Bu toprağın insanlarına, bu toprağın değerlerine düşkün.
- Yaşayış dâhil her şeyde estetiğe önem veren biri.
- Emrivakilere çok kızar zor sinirlenir.
- Dayatma ve yönlendirmeyi hiç sevmez.
- En çok sevdiği yemekler arasında yaprak dolması ile Erzurum usulü su böreği vardır.”¹¹⁵

¹¹⁴A. g. g.

¹¹⁵ Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı** (Hakkı Yanık-İçimizdeki Zenginlik Mustafa Kutlu), Nehir Yay. , İst. , 2001, s, 18-19

1.18. MUSTAFA KUTLU’NUN ESERLERİ

Mustafa Kutlu’nun yayımlanmış eserleri şu şekildedir:

- Hikayeleri(29),
- Denemeleri(12),
- Gezi Yazıları(3),
- İnceleme(2),
- Hazırlama(4),
- Diğer Türlerdeki Eserleri(10)
- Çocuk Kitabı (1)
- Edebiyat-Kültür-Sanat Yazıları (1)

Kutlu’nun yukarıda toplamda altmış dört (64) eseri bulunmaktadır. Fakat bu sayıya senaryoları, tiyatroları, dergiler, gazeteler dahil değildir. Diğer taraftan Mustafa Kutlu’nun 1976-1998 yılları arasında 22 yıllık bir süreçte İkinci ciltten itibaren de yayın yönetmenliğini yürüttüğü ve pek çok madde yazdığı, resim yaptığı 8 ciltlik *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’ni de düşündüğümüzde bu durum Mustafa Kutlu’nun yazı hayatı noktasında bize bir fikir verebilir. Tanzimat döneminde Yazı Makinesi olarak nitelendirilen Ahmet Mithat’ın günümüzdeki yansıması olarak düşünülebilir.

1.18.1. Hikâye Türündeki Eserleri:

Mustafa Kutlu’nun hikâyeleri ve hikâye anlayışı hakkında ikinci bölümde ayrıntılı bilgi verilmektedir. Burada yayımlanma tarihine göre listeleme yapılmıştır

İlk ikisi Hareket, diğerleri Dergâh Yayınları arasında yayımlanmış olan hikâyeleri şu şekildedir: .

1. Ortadaki Adam (1970)
2. Gönül İşi (1974)
3. Yokuşa akan Sular (1979)
4. *Yoksulluk İçimizde* (1981)
5. Ya Tahammül Ya Sefer (1983)
6. Bu Böyledir (1987)

7. Sır (1990)
8. Hüzün ve Tesadüf (1999)
9. Uzun Hikâye (2000)
10. Beyhude Ömrüm (2001)
11. Tufandan Önce (2003)
12. Rüzgârlı Pazar (2003)
13. Mavi Kuş (2004)
14. Chef (2005)
15. Menekşeli Mektup (2006)
16. Kapıları Açmak (2007)
17. Huzursuz Bacak (2008)
18. Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı (2009)
19. Zafer yahut Hiç (2010)
20. Hayat Güzeldir (2011)
21. Anadolu Yakası(2012)
22. Sıra dışı Bir Ödül Töreni (2013)
23. Nur (2014)
24. Tirende Bir Keman (2015)
25. Hesap Günü (2015)
26. İyiler Ölmez (2016)
27. Tarla Kuşunun Sesi (2017)
28. Sevincini Bulmak (2018).
29. Başkanın Adamları (2024 Mayıs)

1.18.2. Deneme Türündeki Eserleri:

Denemelerin tamamı Dergâh Yayınları arasında yayımlanmıştır.

1. Şehir Mektupları (1995)
2. Akasya ve Mandolin (1999)
3. Yoksulluk Kitabı (2004)
4. Vatan Yahut İnternet (2014)
5. Dem Bu Demdir (2014)

6. Vitrinde Olmak (2015)
7. Bir Demet İstanbul (2016)
8. İlmihal yahut Arzuhal (2018)
9. Fırtınayı Kucaklamak (2019)
10. Kalbin Sesi İle Toprağa Dönüş(2020).
11. Akıntıya Karşı(2021 Mart).
12. Kendini Aş Haddini Aşma(2023)

1.18.3. Gezi : İstanbul'la İlgili Gezi Yazıları.

1. Topkapı'dan Topkapı'ya (Dergâh Yayınları, 2021 Eylül).
2. Haliç ile Çepeçevre İstanbul(Dergâh Yayınları, 2021 Kasım)
3. Boğaziçi (Dergâh Yayınları, 2022 Ocak)

1.18.4. İnceleme

1. Sait Faik'in Hikâye Dünyası (Hareket Yayınları, 1968)
2. Sabahattin Ali (Dergâh Yayınları, 1972).

1.18.5. Diğer Türlerdeki Eserleri:

1. İsmail Usta – Siyasi Tarih Sohbetleri I (Dergâh Yayınları, 1976).
2. Çocuk Kitabı-Yıldız Tozu (Erdem Yayınları, 2004)

3. Arka Kapak Yazıları (Dergâh Yayınları, 2015 Mayıs): Mustafa Kutlu'nun Dergâh dergisinin arka kapağındaki yazılarından seçilerek oluşturulmuş bir kitaptır. Kitabın kapağında tür olarak deneme yazsa da kitapta deneme -hikâye karışık olarak yer almaktadır.

4. Selâm Olsun (Dergâh Yayınları, 2021 Haziran): Kitabın kapağında tür olarak deneme yazsa da daha çok anı niteliğindeki yazılardan meydana gelmektedir.

5.Edebiyat-Kültür –Sanat –Yazıları/Sel Gider Kum Kalır (Dergâh Yayınları, 2022 Kasım)

6.Sözlükler: Bu kitaplar Dergâh Yayınları arasında yayımlandı.

6.1. Türkçe Sözlük (1982), Orta-Lise ve Dengi Okullar İçin Türkçe Sözlük (1982)

6. 2. Açıklamalı-Örneklî Deyimler Sözlüğü (1982)

6.3. Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü (1983)

6.4. İmlâ Kılavuzu (Rekin Ertem ile, 1981).

7.Ansiklopedi:

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (8 cilt): İkinci ciltten itibaren yayın yönetimini yürüttü, pek çok madde yazdı, resim yaptı. (1976-1998)

8.Dergiler:

8.1. Adımlar Dergisi: Lisede iken arkadaşları ile çıkarıyor.

8.2. Hareket: Üniversitede iken önce desen göndererek, sonra yazıları ile, 1979-1982 yılları arasında Hareket'in yazı işleri müdürlüğünü yapar.

8.3. Dergâh –Edebiyat-Sanat-Kültür Dergisi–: Aylık. Yazı işleri sorumlusu olarak Mart 1990'dan 2015'e kadar Mustafa Kutlu, 2015'ten 2022'ye kadar Ali Ayçil ile devam etmiş, 28 ciltlik bir dergi.

9.Gazeteler:

9.1. İstanbul Postası: (1984-1987) Ezel Erverdi ile birlikte yürüttükleri, yayın hayatı çok uzun sürmemiş bir gazete. ¹¹⁶

9.2. Zaman : Burdaki yazıları “Bir Demet İstanbul” adı ile yazdı, 2016 yılında kitaplaştırıldı.

9.3. Yeni Şafak 25 yıl, önce haftada 2, sonra 1 köşe yazdı, şimdi haftada 1 önceki yazılarından yayımlanıyor.

¹¹⁶ daha geniş bilgi için bkz: **a.g.g .**

10.Senaryoları:

- 10.1. Yalnız Efe (Lütfü Akad ile. Yön. : Kamil Renklidere, 1986)
- 10.2. Kurtar Beni (Halit Refiğ ile. Yön. : Halit Refiğ, 1987)
- 10.3. Yusufçuk (12 böl. Yön. : İsmail Güneş, 1988)
- 10.4. Mevrit (Yön. : Tuncay Öztürk, 1989)
- 10.5. İnsanlar Yaşadıkça (12 böl. Yön. : Mesut Uçakan-Salih Diriklik, 1989)
- 10.6. İstanbul Tekkeleri (Kanal 7. Ekrem Işın ile 72 bölüm, 1996)
- 10.7. Kapıları Açmak (Yön. : Osman Sınav, 2005)
- 10.8. Mavi Kuş (TRT. Yön. : Ömer Kızıltan, 2006)
- 10.9. Uzun Hikâye (Yön. : Osman Sınav, 2012)
- 10.10. Terzi Baba (Yön. : Kamil Renklidere)
- 10.11. Ufukta Bir Ağaç (TGRT)
- 10.12. Gönül İşi (Yön. : Naci Çelik)
- 10.13. Uyku (Orhan Kemal'den. Yön. : Naci Çelik)
- 10.14. Kısmet Berberi (Umrân Nazif'ten)
- 10.15. Bir Kitabın Hikâyesi. Divan-ı Lügati't-Türk (TRT. Yön. : Süleyman Beydilli)
- 10.16. Müzedeki Şiir. Galata Mevlevihanesi (TRT. Yön. : Dâver Atabey).

1.18.6. Hazırlama

- 11.1. Yunus Emre Divanı (Dergâh Yayınları, 1979)
- 11.2. Karacaoğlan Bütün Şiirleri (Dergâh Yayınları, 2008)
- 11.3. Hatıralar (Cemil Filmer, Emek Matbaacılık, 1984)
- 11.4. Allah'a Adanan Yumruk (Muhammet Ali – Belki Toprak adıyla, Hareket Yayınları, 1974)

1.19. MUSTAFA KUTLU HAKKINDA YAYIMLANAN ESERLER

- *Mustafa Kutlu Kitabı* (Haz. : Kemal Aykut-Nusret Özcan, Nehir Yayınları, 2001)
- *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu* (Necip Tosun, Dergâh Yayınları, 2004, Genişletilmiş bs. 2021)
- *Hikâyeciliğimizdeki Zenginlik: Mustafa Kutlu ve Yoksulluk İçimizde* (Necati Tonga, Akçağ Yayınları, 2005)
- *Mustafa Kutlu Hikâyeciliği –Varoluş-Yabancılaşma-Hakikat–* (Ercan Yıldırım, Ebabil Yayınları, 2007)
- *Aynanın Sırrı-Mustafa Kutlu Sempozyumu Bildirileri* (Haz. : M. Fatih Andı-Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, 2012)
- *Hikmet ve Âhenk-Mustafa Kutlu* (H. Salih Zengin, Ağaç Kitabevi Yayınları, 2012)
- *Cüz Gülinün Kokusu* (Ercan Yılmaz, Meserret Yayınları, Mustafa Kutlu Armağanı, 2013)
- *Hikâyemizin Türküsü: Mustafa Kutlu* (Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Çalıştayı 24 Kasım 2018-Sakarya, Sakarya Belediyesi Yayınları, 2019)
- *Mustafa Kutlu Hikâyeciliği: Hikmet ve Âhenk* (Alpay Doğan Yıldız, Dergâh Yayınları, 2019)
- *Mustafa Kutlu Hikâyelerinde Kentli İnsan Olmak* (Ayşe Koçak Işık, Dergâh Yayınları, 2019)
- *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Ahlâk* (Dr. Hakan Değirmenci, Akçağ Yayınları, 2020).
- *İçimizden Geçen Irmak*, (Halil İbrahim Özdemir, Dergâh Yayınları, Ocak 2024)

İKİNCİ BÖLÜM

2. MUSTAFA KUTLU’NUN ESERLERİ

2.1. HİKÂYE KİTAPLARI

2.1.1. Ortadaki Adam (1970)

“Yağmur yağıyor. Yüreğimin ucunda bir kuş üşüyor.”¹¹⁷

Mustafa Kutlu’nun yayımlanmış ilk hikâye kitabıdır. Daha sonra baskısı yapılmamıştır.

“Ben kendi hikâye geçmişim içerisinde bu ilk kitapları bir başlangıç noktası kabul ediyorum. Araştırmacılar o kitaplarda benim hikâye tarzımın ilk adımlarını bulabilirler. Onlar(İlk hikâye kitapları)bir hatıra olarak kaldı, onları yayımlamıyorum. Beni tam temsil etmiyorlar onlar, ancak yine de benim hikâyemin çekirdeği sayılırlar.”¹¹⁸

Bu ilk eserlerini niçin yayımlatmadığını şöyle açıklar:

“Ben o sırada hikâye zanaatını öğreniyim diye yazılı olarak da çalıştım. Sabahattin Ali ve Sait Faik çalışmalarının yanında önemli bulduğum Orhan Kemal ile Ömer Seyfettin üzerine çalıştım. Onlar da birer kitap boyutundadır. Ezel Bey onları yayımlayacaktı ama vermedim, ben onları imha ettim. Amatör çalışmalar ile piyasaya çıkarsanız hep onlar kalır akılda. Sizi bu tarafa geçirmezler. “Ortadaki Adam” hakkında Milliyet’te Tarık Dursun Kakıncı yönetiyordu sanat sayfasını. Küçük bir yazı yazmıştı tek sütuna. “Bu arkadaşın dili güzel, fakat hikâyeleri düzensiz. Derin ve mükemmel değil” diye çok canım sıkılmıştı, bu kadar olur yani. Ama rahmetli Behçet Necatigil beni “İsimler Sözlüğü”ne aldı. Böylece bir tanınma imkanına kavuştuk, sonra tanıştık kendisiyle.”¹¹⁹

Ortadaki Adam’da birbirinden bağımsız on sekiz hikâye vardır. Bunlar:

İbrikçi / 11. 5. 1969 Tunceli

Dernek / *Hikâyenin sonunda yer ve tarih bilgisi yer almaz.*

Bir Saatlik Telâki / 29. 6. 1968 Erzurum

Büyük Serserilik / 7. 10. 1968 Tunceli

İyi Şeyler Yazacağım / 14. 4. 1969 Tunceli

Ortadaki Adam / 19. 3. 1969 Tunceli

Ardından / Kasım, 1970 Tunceli

¹¹⁷Mustafa Kutlu, **Ortadaki Adam**, Hareket Yay. , İst, 1970, s. 84

¹¹⁸A. g. g.

¹¹⁹A. g. g.

Tapu Müdürü Fahrettin Bey ve Bir Kasa Portakal / 20 Kasım 1968 Tunceli

Bir Mektup / 9 Eylül 1968 Erzincan

Bakıcı / 7 Mayıs 1968 Erzurum

Öldürmek / 5 Ağustos 1968 Erzurum

Uyumsuz / 18 Mayıs 1968 Erzurum

Kendi Kendime / 12 Ocak 1969 Tunceli

O... / 4 Mart 1967 Erzurum

Kamyoncu / 1 Ağustos 1969 İstanbul

Anlayacağınız Tıraş Oluyorum / *Hikâyenin sonunda yer ve tarih bilgisi yer almaz.*

Hüseyin / 21. 12. 1968 Tunceli

Nakil Meselesi / Şubat 1970 Tunceli¹²⁰

Bu hikâyeler Mustafa Kutlu'nun üniversitede öğrencilik yaptığı yıllarda ve Tunceli'de öğretmenlik yaptığı dönemde yazdığı hikâyelerdir. Her hikâyenin sonuna yazdığı tarihi ve yeri not etmiştir. Yukarıda da gördüğünüz üzere sadece “Dernek” ve “Anlayacağınız Tıraş Oluyorum” hikâyelerinin sonunda bu bilgiler yoktur. Kutlu'nun ilk hikâyesi olan ve 1968 Mayıs ayında Hareket Dergisinin 29. sayısında yayımlanan “O” da bu kitabındaki hikâyeleri arasında yer almaktadır.

Ortakdaki Adam Kutlu'nun kendi ifadesiyle acemilik dönem eseri olsa da üslûbunun ilk ipuçlarını buluruz bu hikâyelerde. Daha sonra kendine has edasıyla klasikleşecek olan Kutlu hikâyeciliğinin ayak sesleridir bu hikâyeler. Sık sık çerçeve hikâye tekniğine başvuran Kutlu Ortadaki Adam'da her öyküsüne ayrı ayrı hayat vermiştir.

Bu kitabında kullandığı Kambur Hafız, Berber Selahattin gibi bazı karakterler sonraki kitaplarında da yer yer karşımıza çıkacaktır.

Hatta Necip Tosun Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu¹²¹ isimli kitabında Kambur Hafız Kim? başlıklı dört sayfalık yazısında ilk 1970'te Ortadaki Adam

¹²⁰Mustafa Kutlu, **Ortakdaki Adam**, Hareket Yay. , İst. , 1970.

¹²¹Necip Tosun, **Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, s. 80

isimli ilk kitapta karşımıza çıkan sonrasında yayımlanan bazı kitaplarda da görünüp kaybolan Kambur Hafız'ın kim olduğunu tekraren sorar.¹²²

Hikâyelerde değişim, maneviyatın yerini maddiyatın alması, en zor zamanlarda bile pes etmemek gerektiği, mücadele etmenin önemi, göç sorunu bunun toplum ve kişiler üzerindeki olumsuz etkileri, köyde ve şehirde olan kadınlar arasındaki farklar, bürokrasiye yönelik eleştiriler, betonlaşma, insanların iletişim kuramaması, meslekler, ekonomik durumların insana yansımaları...gibi birçok konudan bahsedilmektedir.

2.1.2. Gönül İşi (1974)

“Gün yüce dağlar başından yıkılıp gitmiştir.”¹²³

Mustafa Kutlu'nun yayımladığı ikinci hikâye kitabıdır. 1974 yılında Hareket Yayınları arasından çıkmıştır. Mustafa Kutlu ilk kitabı “Ortadaki Adam” gibi bu kitabının da yeniden basılmasını istemediği için kitabın yeni baskısı yapılmamıştır. Kitapta birbirinden bağımsız on farklı hikâye yer alır. Bunlar:

“Kapıları Açmak, Kanoluk, Gönül İşi, Oy Dağlar, Duruşma, Eşik, Sel Gider, Kupa Maçı, Cabadan, Suç”.

“Kapıları Açmak”ta Müezzîn Selman'ın sevdiği kızın zengin biriyle evlendirilmesi; “Kanoluk”ta köye kurulan fabrika yüzünden çıkan kardeş kavgası; “Gönül İşi”nde aşkı yüzünden yollara düşen Âşık Cenani'nin şehirdeki durumu; “Oy Dağlar”da para kazanmak için karısı Beser'i ardında bırakıp Almanya'ya gidip dönen Ali Düzgün'ün hikâyesi; “Duruşma”da bir mahkeme salonunda bulunan avukat, zabıt kâtabi, hâkim ve suçlunun psikolojik durumları; “Eşik”te bir ihale için birbirleriyle rekabet eden insanlar, “Sel Gider”de şehirde gecekondu yapan Aşçı Rıza'nın trajikomik öyküsü; “Kupa Maçı”nda iki köy arasındaki futbol maçı; “Cabadan”da şehirde ışınlarını satıp tıraş parasını çıkaramayan Cemal'in hem tıraş olup hem para kazanması; “Suç”ta ise Kamer'in çok sevdiği karısının amansız hastalığına çare bulmak için hastaneye götürme çabası ve bu sebeple yol kesmesi anlatılır.

¹²² Bunu bir görüşmemizde(14/03/2024 tarihli telefon görüşmesi) aynı bu şekilde sordum Kim bu Kambur Hafız diye? Güldü ve benim hikâyelerimde yer yer görünen, ortak kişiler vardır böyle dedi.

¹²³Mustafa Kutlu, **Gönül İşi**, Hareket Yay. , İst. , 1974, s. 41

Hikâyelerin tamamına baktığımız zaman muhteva bakımından tam bir birliktelik olmadığını görürüz.

Burada yer alan Kapıları Açmak isimli ilk hikâye daha sonra yayımlanan müstakil bir kitabının da adı olacaktır.

Kitapta her hikâyenin başında Kutlu'nun desenleri görünür. Her hikâyenin kapağını yazarının elinden çıkan bir desen süsler.

Mustafa Kutlu'nun yazarlık yıllarının başında yazdığı bu hikâyeler, Türkiye'nin modernleşme macerasına ışık tutması açısından önemlidir. Türkiye'de toplumsal alandaki değişimleri bizzat yaşayan, Mustafa Kutlu, bu değişim macerasını gözlemleyerek bizlere aktarmaktadır.

2.1.3. Yokuşa Akan Sular (1979)

*“Bak eller dünyayı değiştirmişler, sen de değiştir dünyanı. Yarınlar senin.”*¹²⁴

1979 yılında yayımlanan eser Mustafa Kutlu'nun yazarlık hayatı bakımından önemlidir. Bugün “Kutlu Hikâyeciliği” dediğimiz, üzerinde çalıştığımız, incelemeler yaptığımız kısım bu eserle başlamıştır. ¹²⁵ Mustafa Kutlu “*ustalık döneminin başlangıcını teşkil eden*”¹²⁶bu eserden daha sonra yayımlayacağı dört eserde de izinden gideceği metot yardımıyla birbirine bağlı öykülerle çerçeve hikâye adı verilen yapıyı oluşturmuştur. Kutlu hikâyelerini bir çerçeve hikâye ve onun içinde yer alan alt hikâyelere yer vererek oluşturur. Yani kesretten vahdete gidiş dediğimiz tasavvufi kullanım bu hikâyelerde açıkça görülmektedir. 1979-1990 seneleri arasında kaleme aldığı, yazarlığının ana hatlarını meydana getiren ve akademik çevrelerce “*Mustafa Kutlu Beşlemesi*” olarak adlandırılan *Yokuşa Akan Sular* (1979), *Yoksulluk İçimizde* (1981), *Ya Tahammül Ya Sefer* (1983), *Bu Böyledir* (1987) ve *Sır* (1990) isimli eserlerinde bu tarzı daha fazla geliştirmiştir. Beşleme içindeki kitapların her biri, bağımsız olarak da okunabilecek, fakat roman gibi hep beraber baştan sona

¹²⁴ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 9

¹²⁵“Yokuşa Akan Sular”la beraber Mustafa Kutlu hikâyesi diyebileceğim hikâye başladı. ”Yoksulluk İçimizde” ile olgunlaştı. “ **a.g.g.**

¹²⁶Ali Yıldız: “Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tasavvuf”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, (Haz. : M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 83-101

okunduklarında da asıl güçlerini sergileyebilen hikâyelerden müteşekkildir. *Yokuşa Akan Sular* (1979) Mustafa Kutlu'nun kendi sesini bulduğu bir eserdir.

“Yokuşa Akan Sular’ı oluşturan hikâyeler kendi içinde bir bütün, hikâyeler birleşince de eser başlı başına bir bütündür. Tarantino filmlerini hatırlatan bu kurgusal yapıda okuyucu aktif olmak, deyim yerindeyse bir yap-bozun parçalarını birleştirmek zorundadır. Zira hikâyelerdeki şahıslar ortak, anlatılanlar birbiri ile bağlantılıdır. Bu açılardan romanın kapısında duran, ama hikâye olarak kalan bir eserdir Yokuşa Akan Sular.”¹²⁷

Hikâyede, Kutlu'nun hikâyelerinde sıkça rastladığımız Anadolu'nun çeşitli yerlerinden çıkıp İstanbul'a gelmiş insanların, büyük şehirde ayakta kalma, var olma mücadeleleri anlatılır.

“72 senesinde İstanbul'a geldiğimizi söylemiştim. Küçükköy Vefa Poyraz Lisesinde edebiyat öğretmenliği yapıyordum. Sultanahmet'ten yürüyerek Vezneciler'e gelirdim. Küçükköy'e burnu kesik mavi minibüslerle giderdik. O zamanlar tam arabeskin zamanıydı. Yani minibüs müziğinin zirve yaptığı yıllar. Bu dönemde sanayi semtlerini, kahveleri, işçi sınıfını, gecekonduları şehrin çeperinde var olmaya çalışan insanları tanıdım.”Yokuşa Akan Sular” o günleri anlatır.”¹²⁸

Kitap on hikâyeden oluşmaktadır. Bunlar kitapta sırasıyla şöyledir:“Mukaddime, Önce, Kalıcı Mıyız?, Bekâret, Yokuşa Akan Sular, İkindiye Kılmak, Bayramdan Kaçanlar, “Gergef, Firak Açmadadır, Dayan Seydali”.

Yazar, ilk olarak *Mukaddime* bölümünde hikâyenin kahramanına büyük şehirde yapması gereken şeyleri anlatır ve karşılaşabilecekleri durumlar noktasında tabir yerindeyse onları adeta uyarır.

Önce isimli ikinci kısımda hikâyenin başkahramanı diyebileceğimiz Kars'ın Göle kazasından olan Cevher Bican çıkar karşımıza. Cevher Bican'ı dayısı köyden şehre çağırmış ve geldiği ilk günde onu bir fabrikaya işçi olarak götürmüştür. Fabrikada işçi olarak çalışacaklar arasında Bican'la birlikte utangaç, Siirtli Seydali ve Adapazarlı da vardır. İşçiler Bican da dahil ortama şaşkın şaşkın bakarken, bir tek Adapazarlı kendinden emin bir hâldedir. İşçilerin başı ise Derviş Usta'dır.

“*Kalıcı mıyız?*” da ise Adapazarlı, Zülküf Ağa ve Bican'ın sohbetiyle başlamaktadır. Bu bölümde kahramanları daha iyi tanıma fırsatı buluyoruz. Yazar bize onların hayatından kesitler verir. Seydali'nin namaza düşkünlüğünü, Bican'ın

¹²⁷ Necati Tonga, *Yoksulluk İçimizde*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 13

¹²⁸ A. g. g.

aile hayatını; Zülküf Ağa'nın yaşlılığını, yorulmuşluğunu, hamayılını, zamanında geçirdiği pehlivanlığını ve Adapazarlı'nın iş yükseltme hedeflerini okuruz bu bölümde. Anlıyoruz ki kahramanlar garip insanlar. Bu bölümde Zülküf Ağa'yı iş kazasıyla kaybediyoruz. "Bekâret"te Bican'ın dayısını oğluyla denize gitmesi ve Bican'ın bu yaşadıklarını gördüklerini yadırgaması anlatılmıştır. Yokuşa Akan Sular bölümü Bican ve Seydali'nin cüz oyunu oynamasıyla başlamış ve kavgalı bir grubu Bican'ın ısrarı ile seyredelerken kendilerini kavganın ortasında bulmalarıyla devam etmiş, karakolda noktalanmıştır. "İkindiyi Kılmak " ta sanki hikâyenin olay akışı bölünmüş gibi görünse de yine gariban bir öğretmen kahramanın bir günlük yaşantısı içinde büyük şehrin sıkıntısı ve karmaşıklığın arasında kahramanın sürekli ikindi namazını ertelemesi anlatılmıştır. Burada yazar büyük şehrin içinde insanların durumunu gözler önüne serer. "Bayramdan Kaçanlar"da Bican'ın dayısıgille birlikte bir akrabasını ziyaret etmesi, ziyaret edilen ev halkının durumu ve diğer bölümlerde olduğu gibi Cevher'in yadırgamaları anlatılmıştır. Sekizinci kısım Gergef'de Bican'ın dayısıgilin ev hali, aile hayatı anlatılmıştır. Firâk Açmadadır'dan sonra son bölüm "Dayan Seydali'de sağlık problemi nedeniyle Seydali'nin fabrikayı bırakıp üç tekerliyle karpuz sattığını görüyoruz.. Bir gün Seydali camide namaz kılarken üç tekerlisi ortadan kayboluyor, bir hışımla üç tekerliyi aramaya çıkan Seydali yürüyüş yapan işçi topluluğunun arasında Bican'a rastlıyor. Yokuşa Akan Sular bölümünde yaptığı gibi Bican'ı o grubun içinden çekmeye uğraşiyor. Seydali Bican'ın inadıyla baş edemiyor ve silah sesleri arasında Bican'ı kucağında kaybediyor. Kitap Bican'ın ölümüyle son buluyor.

Hikâyede işçi, memur her kesimin yaşadığı maddi zorlukların yanında, şehirde kaybolan ilişkiler, yalnızlaşan insanlar, betonlaşan kentler anlatılır.

2.1.4.Yoksulluk İçimizde (1981)

*"Ölüme ağlama. Kalbe bak. Hata ve isyan ile pişman, ibadet ve taat ile neşveli değilsen zaten ölüsün."*¹²⁹

Yoksulluk İçimizde hikâye kitabı ilk baskısını 1981 yılında yapmıştır.

¹²⁹ Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000 , s. 17

Yoksulluk İçimizde'yi meydana getiren hikâyeler, ilkin bir seri hâlinde Fikir ve Sanatta Hareket dergisinde neşredilmiş, eser daha sonra 1981 yılında kitaplaştırılmıştır.

Kitap, levha olarak isimlendirilmiş altı bölümün çerçevelediği on üç hikâyeden oluşmaktadır. Levhalar ve çerçevelediği hikâyeler arasında muhteva açısından bütünlük bulunmaktadır. Bunlar:

Levha 1

Akasyalar Açar Mı?

Levha 2

Ahlâk Dersi

Yoksulluk İçimizde

Siyah Gemiler

Levha 3

Mefruşat

İhtiras Enginleri

Kalbimin Dâsitanı

Levha 4

Aşk¹³⁰

Tenhâlık Basınca

Umutsuz Bir Aşkın Münakaşası

Telâşın Mânidar

Levha 5

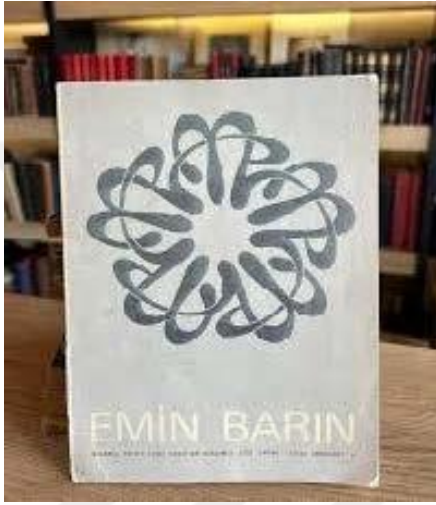
Es-Salâtü Hayrun Mine“n Nevm

Sözün Nihâyeti ve Sevdanın Bidâyeti

¹³⁰ Burada Eşrefoğlu Rumi'nin Aşk gazeli verilmektedir. Yoksulluk İçimizde s. 52

Levha 6

“Birinci Levhada, Emin Barın’ın, divani tarzında yazının serbest bir yorumu olarak nitelendirilebilecek bir eseri yer almaktadır. Bu eserde lafza-i Celal (Allah ism-i şerifi), bir daire oluşturacak şekilde beş defa yazılmıştır ve şekil olarak da bir çiçeği çağrıştırmaktadır. Bu itibarla birinci levhanın, ismiyle gerçekten müsemma olduğu görülmektedir.”¹³¹

Yoksulluk İçimizde hem biçim hem de muhteva bakımından geleneğin ve tasavvufun önemli olduğu bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³²

“*Yoksulluk İçimizde*” tipik bir Leyla-Mecnun hikâyesidir. Leyla-Mecnun hikâyesini ben modernize ediyorum. Süheyla “Yıldız” demek zaten. Engin’in hayatına giriyor, ona gideceği yolu gösteriyor çünkü yıldızlara bakarak yol alınır. Gideceği yolu gösteriyor ve hayatından çıkıyor. Engin neden sonra anlıyor, Süheyla’nın ne manaya geldiğini ve o yola düşüyor, aramaya başlıyor. Yani bir arayış hikâyesi. Leyla-Mecnun’da da öyle Leyla’yı bulduğu zaman Mecnun Leyla’yı tanımaz. Ben aralara levhalar koymuşum, o levhalar Mesnevi’nin içindeki tegazzül bölümleri gibidir. Bu dahi Mecnun’un Leyla’yı çölde bulduğunda söylediği gazeldir, gazel koyar araya devam eder. Onun için mühimserim yani “*Yoksulluk İçimizde*”yi. Gelenekten çıkıp gelmiş bir metindir. Benim için, yazdıklarım için en iyi tarif “geleneği yenileyendir.”¹³³ (s. 119)

¹³¹Ali Yıldız, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Tasavvuf”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu**, Haz. M. Fatih Andı- Ömür Ceylan, Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2008, S. 85

¹³²daha ayrıntılı bilgi için bkz:

Ali Yıldız, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Tasavvuf”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu**, Haz. M. Fatih Andı- Ömür Ceylan, Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2008, S. 83-101

¹³³A. g. g.

Bütün olarak bakıldığında kitapta Mustafa Kutlu, Süheyla ve Engin isimli kahramanların aşkını anlatmaktadır. Engin hırslı, çalışkan bir gençtir ve gözü hep yükseklerdedir. Bu düşüncelerle farklı yollara girer, Süheyla'yı bırakır. Daha sonra başka bir kızla nişanlanır. Bunu duyan Süheyla yıkılır ve Engin'siz bambaşka bir hayata başlar. İşten ayrılır, kapanır, sohbetlere gider.

“Süheylâ, hayatını bir merhalesine kadar, birlikte olduğu Engin’le evlilik hayalleri kurup, beraber mutlu bir dünyanın teşekkülü için çalışırken, Engin’in zengin bir kızla nişanlanıp daha müreffeh bir hayatın imkânlarını elde etmeye çalışması üzerine, içinde bulunduğu hayatın görünümelerini ve şartlarını sorgular.”¹³⁴

Önceki hayatına nazaran bambaşka bir hayat yaşamaya başlar. Süheylâ'nın hayat felsefesi değişmiş ve o Allah'a daha da yakınlaşmıştır. Süheylâ'nın annesi ise kızının bu durumuna hem şaşırmakta hem de üzülmemektedir. Hikâyede bir de Süheylâ'nın arkadaşı Şükran vardır. Şükran kaşlarını alan, erkeklerle gezip tozan bir bayan olarak anlatılmıştır. Böyle bir hayat süren Şükran, en sonunda kendine zengin bir koca bulur ve evlenir. Düğününe Süheyla'yı da davet eder. Şükran'ın düğününe isteksiz giden Süheylâ orada Engin'le karşılaşır ve Engin'in yemeğe çıkma teklifini o, kendisi için yabancı bir erkek diye reddeder. Çünkü Süheyla eski Süheyla değildir artık. Hayata bakışı, dünya görüşü değişmiştir. Engin'i tövbe etmeye, mal- mülk, makam sevdasını bırakmaya davet eder. Eğer bunları yaparsa, bu şekilde harama bulaşmamış bir beldede kendisiyle evlenebileceğini söyler. Fakat Engin için hayatını, kazandıklarını terk etmek zordur. Ama yine de Süheylâ'nın red cevabıyla sarsılan Engin içindeki yoksulluğu fark eder ve Süheylâ'nın evine gider. Oradan taşındıklarını öğrenince belki de kendisini şehrin surlarından çıkarabilecek, ıssız dağ başlarına, kuş uçmaz kervan geçmez yerlere götürebilecek bir yolculuğa çıkar.

Yoksulluk İçimizde, başta Engin ve Süheylâ'nın aşkı gibi görünse de Mustafa Kutlu'nun toplumsal değişimlere birey ve fert bazlı yorumlar getirdiği bir eserdir.

¹³⁴M. Fatih Andı, Red Cephesinin Neferleri: Mustafa Kutlu'da Modernleşmeye Direnişin Kahramanları, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, Haz. M. Fatih Andı-Bahtiyar Arslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 76

Necip Tosun’a göre “*Yoksulluk İçimizde*”, Kutlu’nun “hikmet” anlamında en sarıh kitabıdır. Kutlu’nun Şark öykücülüğü arayışı hem biçim hem muhteva olarak bu eserde önemli ölçüde başarıya ulaşmıştır.¹³⁵

2.1.5. Ya Tahammül Ya Sefer (1983)

“Hoca ne demişti? ‘Sizler davanın yılmaz erlerisiniz, bu dava sizlerin omuzlarında yükselecek.’”¹³⁶

“Ya Tahammül Ya Sefer kederle yoğrulmuş bir kitaptır. Saklı yanlarımızı deşer. Bir muhasebedir. Her hesaplaşma gibi acıtır ruhumuzu.”¹³⁷

Ya Tahammül Ya Sefer hikâye kitabı ilk baskısını 1983 yılında yapmıştır.

Kitap şu hikâyelerden oluşmaktadır: “Fotoğrafta Biri Var, Hilâli Gördün Mü?, Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları, Limandaki Yoğun Sis, Kuşlar da Kaderle Uçar, Ya Tahammül ya Sefer, Dön Geri Bak, Sarışın Sorular, Elhân-ı Siyaset, Kara Kumudur Kalan, Gün Işığı Nereye, Oyun Bozan, İrmaktan Öteye”.

Kitapta bulunduğu ortamı yadırgayıp hizmet aşkıyla yola çıkan üniversiteli genç, İlhan’ın hikâyesi anlatılmaktadır. İlhan’ın babası Akseki Âsım ve onun arkadaşı Erzurumlu Yunus gençliklerinde hizmet aşkı ve dava şuuruyla medreseye gider gelirler, dava arkadaşları, Kerim, Arapkirli Osman ve Murat da medresenin daimî üyelerindendir. Çoğu gençlerden oluşan medresenin üyeleri okulu bitirince durum değişir, medreseye gidip gelmeyi bırakırlar.

“Mektebi bitiren gidiyordu. Davayı kucaklayıp gidiyordu, öyle sanıyordum, başka türlü olamazdı. İmtihanları sıklaşanların ayakları kesiliyordu. Sonra hocalar. Her sonbahar, onlardan bir ikisini Edirnekapı’ya, Sahra-yı cedid’e, Karacaahmed’e uğurlayıp geliyorduk. Kendileri gidiyordu, kitapları raflarda, sesleri dershanelerin, konferans salonlarının köşelerinde tozlanıyordu. O sandalyelerin yetişemediği, konuşmaların ayakta alkışlandığı, geç vakitte

kızarmış gözler, terli kırıksık alınlar, sıkılmış yumruklarla yeminlerin verilip alındığı salon neden gittikçe tenhalaşıyordu? Hiç sormadım. Bir türlü sormaya cesaret edemedim.

Üzgündü Murat ağabey. (...)

Eski arkadaşlarından çoğu hoca olmuşlardı. Bazen bayramlarda gelir burada buluşurlardı, şadırvanın başında. Geçmiş kurcalamak ziyan. Pahalı kumaşlardan elbiselerini kırıştırmamaya çalışarak oturur kalkar, artık yağ bağlamaya başlayan göbeklerini hoplata hoplata gülerlerdi.

Sonra büsbütün gelmez oldular.

¹³⁵Necip Tosun, **Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, s. 14-15

¹³⁶Mustafa Kutlu, **Ya Tahammül Ya Sefer**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019, s. 8

¹³⁷Mustafa Kutlu, **Sel Gider Kum Kahr**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 13

Artık gençler de gelmiyordu. Ben yine her zamanki gibi derneğin önünü sular, süpürürüm. Sanki biraz sonra birileri gelecek diye.

Nazım usta öldü. Dükkanı devraldım. Bu dükkandan başka bir yere gidemezdim tam karşısında medrese. Hey Kerim, Keriim.. desen duyulacak yerde.”¹³⁸

Arapkirli Âsım Profesör, Erzurumlu Yunus da avukat olur. Bunların da davayla pek ilgileri kalmaz. Biri kendini siyasete adar, diğeri ise ilme. Değişen konumlarıyla birlikte bu kişilerin ve ailelerinin hayatı da değişir. Artık hayatlarına kokteyl partileri girer, kafalarında farklı planlar çizilmeye başlanır. Yapılan bu partiler, kaldırılan kadehler kahramanımız İlhan’da karşı tepkiler uyandırır. Annesi Fetanet Hanım da oğlunun bu durumuna üzülr ve onun tedavi görmesini uygun görür. Âsım Bey’in arkadaşlarından Murat ve Kerim dava hizmetlerini devam ettirirken onları tanıma fırsatı bulan İlhan, Murat Bey’in vefatından etkilenir. Üniversiteyi bitirince etkilendiği kızı, ailesini bir yana bırakarak arkadaşı Veysel’den gelen mektupla yolculuğa(sefere) çıkarak bulunduğu yerden ayrılır.

“Bir çözülme var orada. Nasıl çözülüyor? Bu iş dünya hayatı ve maddi gerçeklikler insanın başına üşüştüğü zaman onun ne kadar direnebileceğini, ne kadar davaya sahip çıkabileceğini görüyoruz. Yaşayan tecrübeler, bize gösteriyor ki gevşeme oluyor. Çoğunlukla çözülme oluyor. Dünya menfaatine kavuştuğu andan itibaren, dik duran azdır yani fazla olmaz.”¹³⁹

“Ya Tahammül Ya Sefer” bizim neslin, bizden önceki neslin bizden sonraki neslin muhasebesidir. Bizim nesli çok etkilemiştir”¹⁴⁰

diyen Mustafa Kutlu Hareket dergisinin Eylül 1981 sayısında “Nurettin Topçu’yu Düşünmek” başlıklı yazı neşreder. Ya Tahammül Ya Sefer’in özeti niteliğinde olan yazı şöyledir :

“Hoca vefat edeli altı yıl olmuş. Zaman ne de çabuk geçiyor. Acaba rahle-i tedrisinden geçenler arada bir olsun onu hatırlıyorlar mı? Hiç... Sanki yaşamadı. Sanki eli paltosunun cebinde, hafif öne eğik, düşünceli Divanyolu’ndan, Sultan Ahmet Camisi’nin önünden, yağmurda ıslanmış çınar dalları altından Yarınki Türkiye’yi hayal ederek yürüyüp gitmedi. Gülhane Parkı’nda hiç oturmadı.

Mütemadi şakıyan bir kuş gibi incecik ve duru suyunu dağıtan fiskiyeye dalarak İradenin Davası hakkında bir şey söylemedi. Yolu hiç Vefa Lisesi’ne, İstanbul Lisesi’ne uğramadı. Topçu’ya ne oldu acaba? Neden o kadar kısa zaman içinde yitip gitti. İzi timi kalmadı. Kalmadı mı? Kitapları yok mu? Fikirleri yaşamıyor mu?

¹³⁸Ya Tahammül Ya Sefer, s. 11-15.

¹³⁹A. g. g.

¹⁴⁰A. g. g.

Adına ödüller koyacak, anma günleri tertip edecek, hakkında incelemeler, araştırmalar yapacak kimseler yok mu? Tilmizleri olmayanlar çabuk unutulur. Hoca unutuldu mu? Onun konferansları, dersleri, makaleleri, konuşmaları ile yetişmiş nesilleri. Kimileri kendisinin alınmadığı üniversiteye girdi, yükseldi, hoca oldu. Kimileri meydan-ı siyasete atıldı, mebus odu, bakan oldu. Kimileri şöhrete, kimileri paraya kavuştu. Ne yapıyorlar? Varsa, kalmışsa eğer, kütüphanelerinin el değmemiş köşesinde bir tesadüf eseri birden karşılına Hareket mecmualarına, hocanın kitaplarına, albümde solmuş sararmış bir fotoğrafa takıldıklarında ne düşünüyorlar? Yoksa mirası red mi ettiler? Bütün dergileri, kitapları, fotoğrafları hatırlanmak istenmeyen maziye dönmek üzere hayatlarından silip çıkardılar mı? Bir zamanlar kalpleri dâvanın heyecanı ile Çemberlitaş'ın ara sokaklarında hızlı hızlı yürüyenler; genç dimağlarında din ve millet için yanıp tutuşan ateşi alevlendirmek üzere bir mabede koşar gibi gidenler nerede?"¹⁴¹

Ya Tahammül Ya Sefer hayat-ideoloji ekseninde okunması gereken ve tüm zamanlarda geçerliliği olan unsurlar taşıyan bir eser niteliğindedir.¹⁴²

YTYs, temasının tüm zamanlarda geçerliliğinden ötürü dönüp tekraren okunacak, yeni çözümlemelere zemin olacak denli bir öyküdür. Hayat-ideoloji denklemini daha sahîh kurmada yadsınamayacak önemde belirlemeler sunmaktadır. Bir dâva, ideoloji, mücadelenin nasıl yürütülmesi, hangi kuvvete dayanması, hangi sütunlar üstünde yükselmesi hususunda da altı çizilesi satırlarla örölü durumda YTYs. Ele aldığı tema günümüz dünyası ve özellikle Türkiye'sinde ne kadar da taze? Bir sırat köprüsünü andıran günümüz dünyasında; sağlam, kişilikli, kimliğinden utanmadan, kimliğini reddetmeden, ondan köşe bucak kaçmadan durmanın ne denli zor olduğu ayan beyan ortada olduğu bu toplumda da her ideolojik muhit (dâva) kendi Asımları, Yunusları ile boğuşmayı sürdürmektedir.

2.1.6.Bu Böyledir (1983)

*"Kur'ân-ı Kerîm'i okudukça o senin gören gözün, duyan kulağın olur, unutma."*¹⁴³

Bu Böyledir hikâye kitabı ilk baskısını 1987 yılında yapmıştır.

¹⁴¹ Mustafa Kutlu, "Nurettin Topçu'yu Düşünmek", **Hareket Dergisi**, Eylül Sayısı, 1981, s. 5.

¹⁴² Köksal Alver, 'Ya Tahammül Ya Sefer': Kırılğan Fay Üzerinde Zor Tercih, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nusret Özcan ve Kemal Aykut, Nehir Yayınları, İstanbul, 2001, s. 199-211

¹⁴³ Mustafa Kutlu, **Bu Böyledir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 41

Kitap şu hikâyelerden oluşmaktadır “Bu Böyledir”, “Bahtımın Yıldızı”, “Süleyman”ın Seçimi”, “Red Cephesi”, “Manifatura”, “Kahkaha Çiçeği”, “Su Sesi”, “Son”.

Kitabın kapağında “Hiç” ifadesi yer almaktadır.

“Metnin içine henüz adım atmadan, bizce kitabın kapağına konulan ve hüsn-i hattın Divani türü ile yazılmış müselses “Hiç”ibaresi de Kutlu’nun metnini daha kapaktan itibaren tamamlayan ve tasavvuf kültürünün önemli metinlerine işaret eden bir gönderge niteliğindedir. Tasavvufa göre bu dünya bir “hiç”tir, asıl olan “öte dünya”dır. Bu yüzden eskiler, geleneksel kültürümüzün tasavvuf anlayışının adeta bir özet metni olan bu “Hiç” ibaresini, hüsn-i hat tablosu olarak yazdırıp evlerinin baş köşesine asmışlardır. Kutlu’nun hikâye atmosferini oluşturan modern dünya/lunapark da bu açıdan bakıldığında aslında bir “hiç”tir.”¹⁴⁴

Okur okumaz kitabın daha adı bile bize hemen bir çağrışım yaptırmaktadır. Ne kadar bildik, tanıdık bir ifade diye düşündükten sonra nerde rastladığımızı birazcık düşününce bize Kur’an-ı Kerim’i ve orada ayetlerde çeşitli şekillerde geçen bu tanıdık cümleyi işaret etmektedir.

Onlar: «Bu böyledir. Rabbin söylemiştir. O, hikmet sahibidir, bilendir»¹⁴⁵ dediler.

“Bu böyledir. Çünkü Allah, hakkın kendisidir. O’ndan başka taptıkları ise batılın ta kendisidir ve Allah uludur, büyüktür.”¹⁴⁶

¹⁴⁴Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. : M. Fatih Andı, “Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu’nun Bu Böyledir Adlı Eseri”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi,80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, (Haz. : M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye Bel. Yay. , İst. , 2008, s. 71-82.

¹⁴⁵Zariyat Suresi 30. Ayet

M. Fatih Andı “Bu Böyledir” ifadesini şöyle açıklar: “Bu Böyledir” ifadesi, güzergâhın başında daha ilk duraklama noktamız olarak kendisini göstermektedir. “Bu böyledir.”, bir hüküm, kat’iyyet ve kararlılık bildiren cümle olarak bizim karşımıza Kur’ân-ı Kerim’de sık çıkar. Meselâ Meryem Suresi’nde hanımı ve kendisi iyice yaşlanmış olan Hz. Zekeriya’ya Yahya isminde bir erkek çocuğu olacağı müjdelendiğinde o, hayretler içinde „Yarabbi! Hanımım kısır ve ben de iyice ihtiyarlamışken nasıl oğlum olabilir ki? “ diye sorar. Aldığı cevap „Bu böyledir!“ kesin hükmü ile başlar. Surenin devamında benzer bir durum, Hz. Meryem’in başına da gelir. Ona da İsa’yı doğuracağı müjdelendiğinde, Meryem’in şaşkınlığına aynı kesin cevap verilir: „Bu böyledir!”¹⁴⁷

Eserde Mustafa Kutlu dünya hayatını Lunapark metaforuyla anlatır. Dünya bir imtihan yeridir. Biz burada sadece bir yolcuyuz, kalıcı değiliz, buradan geçiyoruz. Geçerken de menzile ulaşmak için çıktığımız yolda tuzaklar var. Bu tuzaklara takılmadan, bunları aşarak bir an önce menzile varmak için çabalamalıyız.

Hikâye, okuyucuya Zinnure ve Süleyman’ın hayatından kesitler sunmaktadır. Birinci bölüm olan ve kitapla aynı adı taşıyan Bu Böyledir :

“Hep beni yazdın.

“Mağlûpken ordu, yaslı dururken bütün vatan,

Rü’yâma girdi her gece bir fâtihâne zan.”¹⁴⁸ cümleleriyle başlar.

“Benim kronolojimi biliyor musun sen?” şeklinde ilerleyen sayfalarda da bir laytmotif olarak karşımıza sıkça çıkacak olan bir soru cümlesiyle devam eder. Bu okuyucuda merak uyandırmakta, hikâyeyi daha sürükleyici hale getirmektedir.

Yukarıda geçen Yahya Kemal’in Açık Deniz şiirinden alınan bölümün ikinci mısrası da diğer sayfada karşımıza çıkacaktır.

“şu tavşanı kurşunlamalı.

Üstad Yahya Kemal “vatan”a,”zan”kafiyesi düşmüş.

Bir de “telgrafın telleri” var.....lamalıuu

¹⁴⁶Hac Suresi 62. Ayet

¹⁴⁷M. Fatih Andı, “Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu’nun Bu Böyledir Adlı Eseri”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, (Haz. : M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye Bel. Yay. , İst. , 2008, s. 72-73.

¹⁴⁸Mustafa Kutlu, **Bu Böyledir**, Dergâh Yay. , İst. , 2002, s, 7

Benim kronoloji mi biliyor musun sen?

Hep yenilgimi yazdın. Oysa zaferlerle dolu tarihimiz.”¹⁴⁹ şeklinde devam eden bölümde ve kitabın genelinde ana karakter Süleyman Koç’un hayatını okuruz. Eşi Zinnure ve kızı Fatma ile Lunaparka gelen kahramanımızın hayatı geriye dönüşlerle bize anlatılır.

Hikâyenin tamamında bir lunaparktan bahsedilmektedir. Lunaparkın çağrışım yaptığı felsefeye de değinilmektedir. Lise tahsilinde sürekli felsefeden kalan Süleyman, lunaparkta da tavşanı vurma oyununda başarısız olmuştur. Yazar ikisi arasında bir paralellik kurmuştur. Yetim olan Süleyman dayısının yanında tezgâhtarlık yapar, en son muhasebe öğrenir ve bankada memur olur. Felsefeyi başarabilseydi daha farklı bir konumda, daha farklı bir yerde olabilirdi. Lunaparkta da oyunda tavşanı vursaydı...

Felsefeden, felsefe öğretmeni Şinasi Bey’den çeşitli bölümlerde bahsedilir. Hatta Şinasi Bey’in Sorbon’da okuduğu geçer. (s. 31)Sanki Nurettin Topçu’yu hatırlatmak için esere özellikle yerleştirilmiş bu cümleler Kutlu tarafından. *Bahtımın Yıldızı* bölümünde Zinnure’yi daha detaylı anlatır yazar. Rauf Bey’in konağına sürekli temizliğe giden Zinnure konağın şatafatına imrenmekte ve konağa gelin olma hayali kurmaktadır. Fakat Zinnure’ye uygun olan Rauf Bey’in konağı değil Süleyman’ın evidir. Bu böyledir. Davul bile dengi dengine... Süleyman’ın annesi Dulayşe bacı Zinnure’yi Süleyman’a ister. Zinnure banka memuru Süleyman’ın eşidir artık.

Red Cephesi bölümünde ise yazar “*Buldozerlerin dişleri toprağa saplandığı zaman... Motor gürültülerinin yavru kuşları yuvalarından ürküttüğü zaman...*”¹⁵⁰ sözleri Tekvir Suresi’nin ilk ayetlerine bir atıfla başlar. Ovayı hiçe sayarak geçirilen yolun hikâyesi eleştirel bir şekilde anlatılır. Bu bölümde Yorgancı Hafız Yaşar’ın bütün uğraşmalara, baskılara direnerek dükkanını yol için vermemesi de olumlu bir şekilde anlatılarak okuyucuya sunulur.

Manifatura bölümünde ise Süleyman’ın dayısı Rafet’in hikâyesi çıkar karşımıza. Dünyaya tamah eden insanoğlunun düştüğü haller Rafet’in şahsında ironik bir şekilde dile getirilir. Hikâye de Rafet’ten yola çıkılarak toplumdaki çoğu

¹⁴⁹A. g. e.

¹⁵⁰A. g. e. , s. 36

insanın namaza bakışı, şekilciliği verilir. Müşteri olmadığı zaman ikindiye kılâyım bari diyen Rafet bizi Yokuşa Akan Sular'daki dünyalık işler yüzünden sona bıraktığı ikindiye kılamayın öğretmene götürür. Rafet'in namaz kılarken yaptığı hesaplar ise yazar tarafından ironik bir şekilde bize sunulur. Özellikle Manifaturadaki solan kumaşların zekât olarak verilmek için ayrılması toplumda görülen verememe, hep almaya meyletme eğilimini bu bölümde gözler önüne sermektedir.

Mustafa Kutlu kitabın bütününde kullandığı lunapark imgesiyle dünyanın geçiciliğine vurgu yapar:

“Lunapark parlıyor. Kendinden gayrı her şeyi karartarak. Neonlarını floresanlarını salgılıyor üzerimize. Onun rengine boyanıyoruz. Yeşil yeşil bakarken birden kıpkızıl ateşte yanıyoruz. Sonra yine mor, yine mor. Her yerden seçiliyor. Sesi her yere ulaşıyor. Ovalarda, dağ tepelerinde yankılanıyor. Nereye bakarsak, nereden bakarsak hep o. Ona dönsek de yüzümüzü, dönmesek de, yanımızda, çevremizde.”¹⁵¹

Kutlu lunapark terimiyle insanı içine çeken, baştan çıkaran modern dünya hayatını sembolize eder. “*Dünya hayatı, sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir.*”¹⁵² ayetine atıf yapan yazar, bu dünyanın bir imtihan yeri olduğunu bu imtihanı sadece sabırla inanç gösterenlerin, dosdoğru taşıyanların geçebileceğini vurgular.

Kitapta Yunus Emre'nin¹⁵³, Ahmet Haşim'in¹⁵⁴ şiirlerine yapılan atıflar da dikkat çekicidir. Mustafa Kutlu burada ustalığını göstermiş, adeta bu cümleleri hikâyenin içine nakış nakış işlemiştir.

Son isimli bölümde ise Süleyman, Zinnure ve kızları Fatma lunaparkta dolaşmaktadır. Piyangodan elektrikli fırın kazanan bu çekirdek aile ellerinde fırınla lunaparkın içinde kaybolurlar ve kendilerine dışarı çıkacak bir kapı bulamazlar. Fırın bizim üzerimizdeki dünyalık eşyaları sembolize etmektedir. Önce hafif gibi, ama taşındıkça, zaman geçtikçe daha da ağırlaşmaktadır. Yolu bulmak için çabalıyorlar, lunaparkta ama fırın da o yoldaki engellerden biridir.

¹⁵¹Mustafa Kutlu, **Bu Böyledir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 10

¹⁵²Ankebut Suresi, 64

¹⁵³Mustafa Kutlu, **Bu Böyledir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 40

¹⁵⁴A. g. e.

2.1.7.Sır (1990)

"Aramakla bulunmaz.

*Ama bulanlar ancak arayanlardır. "*¹⁵⁵

Sır hikâye kitabı ilk baskısını 1990 yılında yapmıştır. Sekiz hikâyeden oluşan kitap bitişte bir şekilde ilk hikâyeye ulaşır. Kitapta birbirine bağlı şu sekiz hikâyeden oluşmaktadır: “Sır”, “Tarihin Çöp Sepeti”, “Politik-Vizyon”, “Her Ne Var Âlemde”, “Aramakla Bulunmaz”, “Mürit”, “Satılık Huzur”, “Cüz Gülü”.

Bu başlıklardan her biri ayrı bir hikâyeyi anlatmış olsa da Sır’dan Cüz Gülü’ne kadar ortak bir kahraman olan “Efendi” anlatılmaktadır. Eserlerinde yabancılaşmayı, değişimi sıkça konu edinen Mustafa Kutlu Sır’da da tekkedeki yabancılaşmayı, değişmeyi anlatmayı tercih etmiştir. Eserde şeyhliğin zamanla geçirdiği değişimler anlatılmıştır.

Mustafa Kutlu, bu eserinde, günümüz dünyasında varlığını sürdüren bir tarikatın, köyde başlayıp şehirde devam eden ve sonunda bir dağ başında nihayete eren hikâyesini anlatır. Eserin bütününe ustaca yerleştirilen ironiden dolayı Sır Mustafa Kutlu’nun bu alandaki en başarılı yapıtlarından sayılmaktadır.¹⁵⁶

İlk hikâye olan Sır’da Efendi sıradan bir köylüye emaneti tevdi etmesi sonucu onun değişen hayatı konu edilir. Köylü Efendi’nin verdiği sorumluluğa layık görmese de itirazsız bu işi kabul etmek zorunda kalır. Önce köyde kendisine gelenlere himmet buyurur. Daha sonra eleştirilere maruz kalır ve şehre taşınır. Orda da çeşitli mesleklerden insanlara yardımcı olur. Fakat burada yaşadıkları, gördükleri onu hiç tatmin etmez, mutsuzdur. En sonunda bir gün aynada kendine bakarken kalbinin içini de görür. Cübbesini çıkarır, sarığını yere koyar tekkeden çıkar. Ardından da “efendi sır oldu” söylentisi yayılır. Tarihin Çöp Sepeti isimli hikâyede bir yazar ve onun lise arkadaşı Hırt Oktay arasında geçen konuşmada Efendiye gidip gelmeleri anlatılır... Politik-Vizyon’da Avukat Halim Bey’den politikadan, particilerden bahsedilirken yine Efendi’nin adı geçer. Her ne var âlemde bir âlim zatın bir şeyhe intisab etmek istediğinden, şeyhin de ona kitaplarınızı ve

¹⁵⁵ Mustafa Kutlu, *Sır*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 68.

¹⁵⁶ Bu konuda bkz: Ali Ural, “Mustafa Kutlu Hikâyeciliğinde İroni ve Mizah” *Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri*, (Haz. M. Fatih ANDI -BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 209-212

yazdıklarınızı suya atıp buraya öyle gelin dediğinden dem vurulmaktadır. Nitekim bu bölümde Köprülü'den, Tanpınar'dan ve daha nice önemli edebiyatçılardan, eserlerden söz edilmiş ve o âlim zat kitaplarını suya atıp Efendinin yanına gitmiş, onun sır olduğunu öğrenmiştir. Aramakla Bulunmaz'da bir ticaret erbabından, onun hayatından ve Efendi'nin bu kişiyi nasıl yola getirdiğinden bahsedilmiştir. Mürit'te Anadolu bir gariban medhini duyduğu efendiyi ziyaret etmek, hikmetli konuşmalarından feyiz almak, duasıyla bereketlenmek için minicik bir hediye ile İstanbul yollarına düşüyor. Efendinin dergâhına vardığında himmete muhtaç olanın kendisi değil Efendi olduğunu anlıyor. Satılık Huzur'da ise metinlerarasılık göze çarpmaktadır. Burada yazarımız Ya Tahammül Ya Sefer isimli kitabındaki İlhan, İlhan'ın babası Prof. Âsım Bey, dava delisi Kerim ve Murat'tan ve efendiden bahsetmiştir. İlhan memlekete gelir gelmez Efendiye uğraması gerektiğini düşünmektedir. Cüz Gülü'nde ise Sır'daki efendisinin kendisine görev tevdi ettiği gariban köylü, yani yeni efendi kendisine tayy-i mekân nasib olduğunu, esrarının aslının da bu olduğunu söylemektedir.

“Kitapta yer alan hikâye koleksiyonu, tekke çevresinde insanın topluma, mekâna, çevreye, kendine yabancılaşmasını ve gittikçe yalnızlaşmasını dikkatlere sunan bir görünüme sahiptir. Yazar, insanın arzu ve istekleriyle modernizmin yarattığı çözülme ve kopuşu kurmaca dünya içerisinde ustaca ifade etmesini bilir. Sır için söylenecek toplayıcı hüküm, Mustafa Kutlu'nun modern dönemde yoksullaşan insanımızın iç dünyasının yansıma alanlarından biri olan tasavvuf merkezli hayat algısının içinde bulunduğu durumu eleştirel bir dikkatle, abartıya, alaya ve yüceltmeye gitmeden edebi eser seviyesinde ele aldığı ve asıl sırrın sırsızlık olduğu anlamı olacaktır. Bu hikâye bağlamında bir sır aranacaksa o da insanın özüne, tabiata, saflığa, birliğe dönmesi gerektiği şeklinde anlam kazanacaktır. İnsanın yabancılaşmışlığını ve yalnızlığını aşması, kendisi olması bununla mümkündür.”¹⁵⁷

. M. Fatih Andı'ya göre burada hikâyesi anlatılan köylü şeyhi Red cephesinin neferlerindendir. Buradaki sırroluşun tasavvufi bir boyutu olsa da, diğer taraftan da

¹⁵⁷Cafer Gariper, Mustafa Kutlu'nun Sır Hikâyesinde Yabancılaşma, Yalnızlaşma, İnsanın Yitimi ve Süreksizlik” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, Haz. M. Fatih ANDI - BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 127

modern hayat tarafından kuşatılmış ama kökleri mazide olan bir geleneksel hayat salikinin kökten tepkisidir.¹⁵⁸

Kutlu, bu kitabında bir dönemin panoramasını çıkarır. Sır bir hikâye olmanın ötesinde sosyal hayata tutulan bir ayna görevini üstlenir. “Kutlu kentli insanı, kentteki değerler sistemiyle bütünleşmiş ya da modern değerlerin bir kısmını benimsemiş olarak kurgulamaktadır.

Kentli insanın çok para kazanma, belli bir makama erişme ve yaşamda çeşitli bireysel menfaatler kazanma arzularını birçok hikâyesinde –bilhassa Sır hikâyesinde vurgulamaktadır”.¹⁵⁹

Nitekim yazarın kitabı hakkındaki şu değerlendirmeleri söylediklerimizi desteklemektedir.

“Bu hikâyelerde esasen şeyhin kendi iç macerası verilmekle beraber, memleketin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve siyasi şartlar söz konusu edilmektedir.

Sır kitabı bir bakıma 1980 sonrası Türkiye’de çok ön plana çıkan tarikat ve cemaatlerin, bir takım dini muhtevalı görüntülerin özüne, bu alanda yaşanan çalkantı ve çelişkilere de dikkat çeken bir kitap oldu.”¹⁶⁰

Sır yazarın yazdığı eserler arasında tasavvufun önemli olduğu eserler arasındadır. Mustafa Kutlu’nun tasavvufa bakışı dışardan değil, içerden bir bakıştır. Önce yok olmayı bilmeliyiz ki, sonra var olmayı bilelim.

“Bir boy aynasında kendimi gördüm.

Sarıklı, cübbeli, sakallı, heybetli bir adam.

Lakin artık gün görmekten olacak çehresi iyice beyazlamış, yanakları pembeleşmiş.

Ellerime baktım, tombul tombul olmuş.

Aynada bakarken kendime, nasıl bir fütuhat olmuş ki, kalbimin içini de görüverdim.

Orada ne gördüm, onu burada söyleyemem. Hal ehli bilir.”¹⁶¹

“Kutlu kentli insanı, kentteki değerler sistemiyle bütünleşmiş ya da modern değerlerin bir kısmını benimsemiş olarak kurgulamaktadır. Kentli insanın çok para

¹⁵⁸ M. Fatih Andı, “Red Cephesi”nin Neferleri: Mustafa Kutlu’da Modernleşmeye Direnişin Kahramanları” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih ANDI - BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 74-84

¹⁵⁹ Ayşe Koçak Işık, “**Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Modern Kentli İnsanın Bunalımları**”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

¹⁶⁰ Mustafa Kutlu, Hece, Eylül -Ekim 1999, Sayı: 33-34, s. 119

¹⁶¹ Mustafa Kutlu, **Sır**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 22.

kazanma, belli bir makama erişme ve yaşamda çeşitli bireysel menfaatler kazanma arzularını birçok hikâyesinde –bilhassa Sır hikâyesinde vurgulamaktadır.”

2.1.8.Hüzün ve Tesadüf (1999)

“Bunca yoksulluk var iken, nasıl gider gönül darlığı.”¹⁶²

Hüzün Ve Tesadüf hikâye kitabı ilk baskısını 1999 yılında yapmıştır.

“Bir şey yap güzel olsun. Huzura vesile olsun, rikkate yol açsın, şevk versin, hakikate işaret etsin.

Bir şey yap, doğru olsun. İnsanları yalanın ve yanlışın bataklığına düşmekten korusun. Rüzgara ve akıntıya kapılmasın; kırılsın lakin eğilip bükülmesin.

Bir şey yap iyi olsun. Hizmetten, hürmetten, merhametten müteşekkil olsun. Kalpleri yumuşatsın; garibin, yolcunun, zayıfın derdine derman olsun.

Bir şey yap, adil olsun, haktan hukuktan ayrılmasın. Zalime haddini bildirsin, mazlumun payını versin.

Bir şey yap barış olsun. İnsanlar kin ve nefretten uzaklaşsın. Bombalar patlamasın, çocuklar ölmesin.”¹⁶³

Hepimizin çok sevdiği yukarıdaki cümlelerin yer aldığı kitaptır Hüzün ve Tesadüf.

Daha önce Dergâh Dergisinde yayımlanan 17 hikâyenin bir araya getirilmesiyle oluşturulan kitap “Mahzun Mücahit” ve “Hüzün ve Tesadüf” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

Mahzun Mücahit bölümünde: Seyfettin’i Severdik, Mahzun Mücahit, Bir Şey Yap, Su Sesi, Uysallığın Lüzumu Yok İsyanın Sırası Değil, Masal ve Rüya, Tâciser’in Şiiri, Hikâye, Bahar Dalı, Yürüyen Hüküm, Aheste Beste olmak üzere 11 hikâye, *Hüzün ve Tesadüf* bölümünde ise; Kambur Hâfız ve Minare, Hüzün ve Tesadüf, Karakoncolos, Dürbünlü Çiçek, Mevzu Derin, Uç Selahattin Uç isimli 6 hikâye yer almaktadır.

Kitaba adını veren Hüzün ve Tesadüf hikâyesi de ikinci bölümdedir.

Hüzün ve Teasadüf’ü Kutlu’nun diğer kitaplarından ayıran en önemli özellik, eseri oluşturan hikâyelerin genel olarak bir bütünlük oluşturmamasıdır. Kutlu hikâyelerinde gördüğümüz genel çerçeve hikâye tekniği yoktur bu metinlerde. Hemen her hikâye ayrı konuyu yansıtır.

¹⁶²Mustafa Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 15

¹⁶³ A. g. e.

Hüzün ve Tesadüf Mustafa Kutlu'nun eserleri arasında önemli bir yere sahiptir.”Bu eser Kutlu'nun hikâyesinde bir ara bölge oluşturmaktadır. Çünkü bir yıl sonra yayımlanan Uzun Hikâye, Mustafa Kutlu'nun hikâyesinde yeni bir dönemin başladığını haber verir.”¹⁶⁴

Kitapta yer alan Kambur Hafız ve Minare hikâyesi Kutlu'nun hikâyeleri arasında farklı bir yere sahiptir. Kullanılan anlatım tekniği derinlemesine analiz edildi, değerlendirildi. Postmodern bir hikâye olarak nitelendirildi. Fakat Mustafa Kutlu bu hikâyeyi yazarken öyle bir düşünce ile kaleme almadığını ifade etti.

Bu hikâye içinde yer aldığı kitabın önüne geçmiştir, Kambur Hafız ve Minare gerek anlatım tekniğinden, gerek kurgusundan kaynaklansın bunu görüyoruz. Kitapta yer alan on yedi hikâye ve Kutlu hikâyeciliğinin içerisinde farklı bir yerde konumlanmıştır. Bunda da Mustafa Kutlu ve bir okuru -İLESAM'a gelen edebiyat öğretmeni- arasında yaşanan diyalogun etkisi ile kaleme alınmasının etkisinin olduğu aşikardır.¹⁶⁵

Kitapta hikâyelerde konu olarak hayatın yaşamaya değer olduğu, ne olursa olsun iyi insan olmak, bu fani dünyadan geçerken iyi izler bırakmak gerektiği, hayatın bir mücadele olduğu ama maddi ve manevi kısımları dengede tutabilmenin önemi, teknolojinin hayatımızdaki yeri, kaybolan değerlerimiz, kötülük karşısında almamız gereken tavır, doğa, ağaçlar, dostluk, arkadaşlık...gibi konular Mustafa Kutlu'nun kendine has üslubuyla okuyucuya sunulmuştur.

2.1.9.Uzun Hikâye (2000)

*“Hayat dediğin nedir ki? Anlaşılmaz bir sır. Kurduğumuz düzen hep böyle sürüp gidecek sanırsın. Birden ip kopar, ışık söner, her şey darmadağın olur.”*¹⁶⁶

Uzun Hikâye kitabı ilk baskısını 2000 yılında yapmıştır.

Mustafa Kutlu hikâyeciliğinde “Uzun Hikâye”nin önemli bir yeri vardır. Tek öykünün yer aldığı ilk kitabıdır. Yüz on beş sayfalık Uzun Hikâye’de bundan sonra

¹⁶⁴Ali Yıldız, Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tasavvuf, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu**, Haz. M. Fatih Andı- Ömür Ceylan, Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2008, S. 84

¹⁶⁵Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Ahmet Uysal, **Ben de Çay Parası Ödüyorum**, Ötügen Yayınları, İstanbul, Aralık 2023, s. 408, 409

¹⁶⁶ Mustafa Kutlu, **Uzun Hikâye**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 12

yeni bir döneme girdiğinin ilk işaretlerini görürüz. Bundan sonra “Menekşeli Mektup” a kadar yayımlayacağı beş kitapta da aynı tarzını sürdürecektir.

“Uzun Hikâye” iki bölümden(I. Bölüm ve II. Bölüm olmak üzere)oluşmaktadır.

“Uzun Hikâye” de Bulgaryalı Ali’nin hikâyesi anlatılmaktadır. Ali’nin babası Bulgar muhaciridir. Ali, Bulgar muhaciri baba, dedesi Pelvan Sülüman’ın elinde büyümüştür. Kahramanımızın babası annesini Eyüp’te mahalleden tanımış, dayıları da problem çıkarınca da annesini kaçırmıştır. Daha sonra eşi Münire’yle bir kasabaya yerleşen Ali Bey ortaokulda kâtiplik yapar. Orada adı sosyaliste çıkan Ali Bey ailesiyle birlikte trenle yola koyulur, bir nahiyenin kıyıcığında inerler. Orada kâtiplik ve muhasebeciliğe başlayan Ali Bey vagon evde ailesiyle birlikte yaşar. Fakat burada da bu mutlu tablo uzun sürmez ve kahramanlarımız annesini kaybeder. Hastaneden yalnız dönen baba oğluna bir mızıka alır. Baba, oğul, daktilo ve mızıka... Evet baba-oğul oradan oraya hep yeni yerlere taşınmış, yeni işler, yeni insanlar tanımıştır. Bir yerde komşuları ilkokul öğretmeni Saadet İncekara ve annesi baba oğula oldukça yakınlık gösterse de Ali Bey için Münire Hanım’ın yerini kimse tutamaz. Kahramanımız lise yıllarında savcının kızı Ayla’ya âşık olur. Fakat arkadaşı sakat Celal de ona âşıktır ve Celal’den Ayla’ya bir mektup bile verir. Liseyi bitirip üniversiteyi kazanamayan kahramanımız babasıyla açtıkları kitapçı dükkânında çalışmaya başlar. Arkadaşı Kara Turan’la dertleşir. Onun sevdasını paylaşır ve kendi de Ayla’dan sonra Hancılar’ın kızı Feride’ye âşık olur. Ailesi vermeyince kahramanımızın kaçma teklifini kabul etmeyen Feride için için üzülmemektedir. Ali Bey yazdığı bir yazı ile tutuklanmış, . Feride kahramanımızın teklifini: “ Hancılar’ın kızı kaçtı dedirtmem.” düşüncesiyle kabul etmemiştir. Tüm bunlardan bunalan kahramanımız mızıkası, babasının daktilosu ve bir miktar para ile babasının da iznini alarak belki de babasının izinden yürümek için tek başına yollara düşmüş. Bu ilk yolculuğuna da trenle çıkmıştır.

Uzun Hikâye Mustafa Kutlu’nun hayatından izler taşıyan otobiyografik bir eserdir.

“Uzun Hikâye genç bir anlatıcının babası ile Anadolu’nun çeşitli kasabalarında yaşadıklarını anlatan bir otobiyografik öyküdür. Çocukluğunu bir istasyonda vagondan evde geçiren, lise yıllarında karpuz sergilerinde çalışan, garsonluk yapan, yazlık sinemalarda kuruyemiş satan, futbol oynayan kahraman, öykü yazarı Mustafa Kutlu’dan izler taşır.”¹⁶⁷

Eser Osman Sınav tarafından aynı isimle beyaz perdeye de aktarılmış ve çok sevilmiştir. Uzun Hikâye ile ilgili olarak verdiği bir röportajında eseri sinemaya aktarmak için üzerinde 12 yıl çalıştığını söyler.

“Mustafa Kutlu’nun hikâyelerini okuduğumuzda bir sinema salonunda güzel bir film izliyoruz sanırız, kitabın kapağını kapattığımızda güzel bir filmi izlemişiz gibi hikâye zihnimize canlanır. Bu anlatım dilindeki başarının altında kendisinin de sinemayla yakından ilgilenmesine bağlayabiliriz. Ama bu Kutlu’nun hikâyelerinden sinema filmi yapmak isteyenleri yanıltır, çünkü onun kitaplarını senaryoya aktarmak öyle sanıldığı gibi kolay bir iş değildir. Mesela ben Uzun Hikâye’nin senaryosu üzerinde aşağı yukarı 12 yıl çalıştım. Zaman zaman düşünerek, araştırma yaparak Mustafa Kutlu’yla sohbetler yaparak bu senaryoyu ortaya çıkarabildim.”¹⁶⁸

2.1.10.Beyhude Ömrüm (2001)

“ Biz görmesek de, biz yemesek de meyvesi, ağacı çoluk çocuğa kalır. Belki bu yüzden ardımızdan bir Fatıha okurlar ”¹⁶⁹

Beyhude Ömrüm hikâye kitabı ilk baskısını 2001 yılında yapmıştır.

Kitap tek hikâyeden oluşmaktadır.

Eserde Gülpaşa Çavuş’un oğlu’nun (Yadigar’ın) hikâyesi anlatılmaktadır. Hikâye bir kasabada geçmekte. Bu kasabanın sakinlerinden olan başkahraman Yadigâr, yani Hacali’nin Yadigâr’ı bir bahçe sevdasındadır. Islak kaya denilen yeri ekip biçmek, meyve bahçeleri ile süslemek

ister Hacali, Yadigâr’ın babasının arkadaşıdır ve baba oğlunu vefat ederken Berber Hacı’ya emanet etmiştir. Yadigâr, büyüğü olarak Hacali’nin bu konudaki görüşlerini almak ister. Hacali de kendisine destek verince kayayı dinamitleme planları kurar. Kazmayı, küreği çeker eline Yadigâr. Artık yeşilin ateşi düşmüştür içine. Canla başla çalışır. Ama kasaba halkının da dedikodusu yayılır. Yok maden

¹⁶⁷Alaattin Karaca, “Mustafa Kutlu’nun Uzun Hikâyesi” *Türk Dili*, s. 265,

¹⁶⁸Osman Sınav, (2018). Yeni Şafak Kitap, S. 138, s. 22, 10 Ekim. <https://www.yenisafak.com/hayat/kutlunun-50-yillik-hikayesi-3401153>Erişim tarihi 22 Şubat 2024

¹⁶⁹Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 80.

arıyormuş, yok define arıyormuş. Babası Gülpaşa Çavuş da böyleymiş, cinsine çekmiş. Yedigâr kendi kaderi ile Islak Kaya'nın kaderini birleştirmiş, Islak Kaya'yı dinamitlemişti. Bir müddet de kayayı bu dinamitlerden temizledi. Bahçenin çeperini çekti; fakat muhtar orası benim tapulu malım diye Yedigâr'la dikleştirdi. Her şeye rağmen Yedigâr bahçeyi adam etti. Herkes seçimle falan uğraşırken fidanlarını dikti. İblis Halil'in Engellemelerini de alt ederek bahçeyi bahçe yaptı. Kasabalının çoğu İstanbul sevdalıydı. Yedigâr'ın oğulları da öyle... Yedigâr oğullarını İstanbul sevdasından vazgeçiremedi.

“Ama millet köyden umudu üzmüş bir kere. Hele gençler; bir an önce çekip gitmek, İstanbul gurbetinde mekan tutmak istiyor. Öyle ki, bağlasan durmazlar. (...) Bu köyde kalmak akıl kârı değil, bir an önce şehre varıp bir işin ucundan tutmak lâzım. (...) Efendi bizim kayınpeder, işte oğlu-uşağı köyü terk etti, İstanbul'da elleri para tuttu. Evleri de var, arabaları da var, pazarcılık yapıyorlar, iyi... (...) O kış köyden henüz ergenliğe varmış iki çocuk daha İstanbul'a kaçtı. Bu İstanbul hevesi gençler için başlangıçta bir büyük macera âdeta bir kendini isbat vesilesi idi. Sonra sonra bir başka hayatın, köylerde kağşayıp gevşeyerek iyicene fukaralığa bürünen köhne yapıdan uzaklaşma; yeni ve zengin bir geleceğin kapısını aralama sevdasına dönüştü. Geçimi kıt dağ köyleri süratle boşalıyor, İstanbul'a yerleşenlerin zenginliği dillerde dolaşıyordu. (...)”¹⁷⁰

Kasabaya Zalım Arslan Ağa'nın soyundan Muhterem Bey diye biri gelmişti. Herkes İstanbul'a giderken O kasabanın ortasındaki evi tamir ettirip oraya yerleşme düşüncesindeydi. Fakat Muhterem Bey'in bu düşüncesi ev tamamlanana kadar sürdü. O da kasabayı terk etti. Kasabanın imkânları da iyice daralmıştı. Yedigâr, kendisine destek olan Berber Hacı'yı, Emrullah Hoca'yı en sonda eşini kaybeder. Kendisi de epey yaşlanmıştı. Her ne kadar akli işte olsa da zorlanır. Hikâyenin sonu da

“gözlerim de yaş, dilimde dua / Öldüm ve bir bahçeye gömüldüm.” sözleriyle nihayete erer. “Hangi akla hizmet için bu diz boyu karda tâ Orta yokuş'un ortasına kadar inmişim. Elbette bahçeye bakayım diye. Her gün bakarım bahçeye. (...) Bu yıl kayısılar hiç vermedi sanki. Dervişin oğulları bir iki ağaç silkip getirmişler; baktım meyveler ufak, benekli, pütür-pütür. Eh, yıllardır budanmıyor, sulanmıyor. Vişneler de kurudu gitti. Şeftaliler de kurudu. Hem şeftali ömürsüz oluyor buralarda. Kurudu mu sökeceksin yerine yenisini dikeceksin. Son bir kiraz fidanı dikmiştim, tam pınarın üstüne, ne oldu acaba? (...)”

¹⁷⁰A. g. e. , s. 142.

Dervişe demeli, bu yıl bu kavakları da bir budamalı. Şimdi şu bizim kavakları kesip satmış olsan sana yeni bir ev yapar.

Yapar mı?

Eh, eksiği kalırsa üstünü tamamlarsın.

Çok iş var çok...

Böyle yapılacak işleri sayıp sıralayayım derken birden ayağım kaydı sırtüstü düştüm.

Eee, ne olacak?

Birden bir korku sardı beni. Ecel korkusu mudur nedir? (...)

Can tatlı işte, debelenip durdum kalkmak için. Debelendikçe kaydım karın dibine. Dur dedim kendi kendime; oku- üfür, yüzünü Cenab-ı Hakk'a döndür, ha şöyle sakinleş biraz. Telaş gitti, teslimiyet geldi. Vücudumu bir sıcaklık, zihnimi tatlı bir uyuşukluk kapladı. Kar hızlandı. Mübarek ne de güzel dökülüyor. Yüzüme gözüme konuyor. Bunlar kar tanesi mi, yoksa gökten beyaz meyve çiçekleri mi dökülüyor. Pembe beyaz şeftali çiçekleri, süt köpüğü gibi kabarmış erik, kaysı, vişne, kiraz çiçekleri; sarışın kızılçık çiçekleri yağıyor üstüme, serpiliyor gökten.

Aman Allah'ım, ne güzel, ne güzel.

Yağsın durmadan, yağsın ve örtsün üstümü bu çiçek kokuları, neredeyim ben?

Gözlerimde yaş, dilimde dua.

Öldüm ve bir bahçeye gömüldüm."

Hikâyenin sonunda Yedigâr ölür ve elleriyle oluşturduğu bahçesine gömülür. Bu hikâye okuyan çoğu insanı etkilemiştir. Prof. Dr. Turan Karataş da bunlardan birisidir:

"Beyhude Ömrüm. Bu hikâye kadar bana dokunan ve beni hüzünlendiren metin az olmuştur. Çünkü babam da hikâyede anlatılan mevzuya benzer bir su arama macerası yaşamıştır, ben de bu çok zahmetli az umutlu maceraya dahil olmuştum. Belki bu yüzden bende çok yer etti."¹⁷¹

Beyhude Ömrüm'de 'Yadigar'ın hikâyesinin merkezinde çok çeşitli konulara da değinmektedir Mustafa Kutlu. Bunların başında göç olgusu, maddiyatın ve maneviyatın kıyasıya savaşı, köy ve şehir hayatı, aile içi ilişkiler...gibi konular gelmektedir.

2.1.11.Mavi Kuş (2002)

"Ama insan sadece kaştan, gözden, gövdeden mi ibaret? Ayna dediğin, taşı toprağı, evi sokağı da gösteriyor. Mühim olan bu vücudun içini görebilmek.

*Kalbin aynasında ne var, ona ulaşabilmek."*¹⁷²

Mavi Kuş hikâye kitabı ilk baskısını 2002 yılında yapmıştır.

"Erzurum'da o zaman, nüfus fazla değildi. Şehrin havası kirlenmemişti, temizdi. Çeşmeler çok meşhurdur, çok müthiş suları vardır, çeşmelerden akan. Sonradan o sular kirlendi, bilmem ne oldu. Şehirde henüz faytonlar çalışıyordu, taksi falan çok azdı. Üniversiteye gelip giden, belediyenin otobüsü de yoktu. Bir tane eski bir otobüs vardı, talebeleri o taşıyordu.

¹⁷¹ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

¹⁷² Mustafa Kutlu, **Mavi Kuş**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 15

Şoförü delikanlı bir adamdı, onun otobüsü yani, üzerinde de mavi kuş yazıyordu. Mavi Kuş Hikâyesi oradan gelmedir, benim “Mavi Kuş” hikâyesi.”¹⁷³

Mavi Kuş kurgu bakımından Mustafa Kutlu’nun diğer eserlerinden ayrılmaktadır. Sembolik bir isme sahip olan hikâyenin sonunda aslında anlatılanların gerçek değil de film setinden bir sahne olduğu anlaşılır.

“Tam bu sırada yüksek bir ses “STOP” diye bağırır. Işıklar yanar.

Meydandaki sahnenin bir film seti olduğu anlaşılır.”¹⁷⁴

Kitap, üç ana bölümden oluşur. Birinci bölümde; kasabanın tasviri yapılır ve kahramanlar tanıtılır. İkinci bölümde; Mavi Kuş’la yapılan yolculuk sırasında yaşananlar anlatılır, üçüncü bölümde ise bu yolculuğun bitişi anlatılır.

Hikâye bir grup aydın takımı ile kasaba halkının kasabadan istasyona olan yolculuğunu, okuyucuya büyük bir keyif vererek ve okuyucuda merak uyandırarak anlatmaktadır. Mavi Kuş, mavi boyalı üzerinde beyaz kuş resmi olan hurda denilecek kadar eski bir otobüstür. Otobüsün sahibi ve şoförü ise Deli Kenan’dır. Kenan’ın bir de muavini vardır. Muavin Seyfi. Kasabalı her ne kadar Mavi Kuş’u beğenmese de başka imkân olmadığı için istasyona onunla gitmektedir. Bu hikâyede geçen yolculukta ise kasabanın doktoru, öğretmen Murat ve eşi Neşe, arkeolog Gül ve Amerikalı turistler John ile Elizabeth, mühendis olduğunu söyleyen Kemal, Beşir Ağa ile hasta eşi bir de mahkûm vardır. Yolculuk, Kenan’ın kedisi olmadan yola çıkmaması üzerine yapılan muhabbet ile başlar. Küçük bir kasabada yaşamaktan mutlu olmayan Neşe sürekli surat yapmaktadır. Eşi Murat ise vatana faydalı olmak için her yeri kutsal görmekte ve bu konuda doktordan kendisine destek beklemektedir. Gül, bir tanıdığın hatırına turistlere rehberlik yapmaktadır. Yol boyunca Kemal ile yan yana oturan Gül onunla muhabbet eder. Yanında iki jandarmayla birlikte elleri kelepçeli mahkûm yolcunun başı önündedir. Beşir Ağa ise hastasını bir an önce istasyona yetiştirme telaşındadır. Otobüste bir de kimseye çaktırmadan eşyaların arasına saklanan Erol vardır. Bu değişik muhabbetlerin

¹⁷³A. g. g.

¹⁷⁴Mavi Kuş, s. 205

yaşandığı yolculuk çeşitli olasılıklarla bölünür. Kotto Bayram'ın açtığı çukura düşen otobüs yine onun para karşılığındaki yardımıyla kurtulur. Mola için durulan handa Beşir Ağa, hastasını kaybeder. Bu arada uzun süredir de otobüsü iki atlı takip etmektedir. Amaçları otobüsteki kanlılarını vurmaktır. Yol üzerinde köpeğiyle otobüse binen avcı Bilal bu atlıların peşine düşse de onları kaybeder. Handan sonra iki keçisi, üç koyunu ile bir köylü - yolcular karşı çıksa da – otobüse biner. Bu olumsuzluk da atlatıldı derken yol üzerinde bu sefer de jandarmalar otobüsü durdurur. Mühendis Kemal aslında polistir. Amaçları tarihi eser kaçakçısı turistleri yakalamaktır. Kuyumcu Nazım Efendi jandarmaları görünce telaşlanır ve ortağını öldürdüğüne dair bir itirafta bulunur. Otobüsün üzerindeki tarihi eserler de üşüyüp sandığa giren Erol tarafından sağa sola fırlatılmıştır. Neye niyet neye kısmet diye düşünen yetkililer Nazım Efendiyi tutuklarken tam o esnada “stop” sesi duyulur aslında bu yolculuk bir filmin senaryosudur.

“(Lokanta da) İftihar edilen şey duvarlardan birini yarı yarıya kaplayan, oymalı ahşap çerçevesiyle görenlere ‘Hayret yahu bu saray işi ayna bu dağın başına nereden düşmüş’ dedirtecek kertede muazzam bir ayna.

Ayna kasabanın meydanının neredeyse tamamını içine alır; oradan kim geçiyor, ne oluyor tek tek gösterir. Bu, ne demektir; şu demektir: Onlar seni görmüyor, görseler de arkası dönük olduğu için zararı yok derler; ama sen onları görüyorsun. Ayıptır söylemesi, röntgencilik gibi bir şey. (...)

Hani çorbaya kaşığı daldırıyorsun, ağzına doğru kaldırıyorsun, karşıdaki hayalin de seninle birlikte aynı hareketi yapıyor. İnsanın kendine bakması önemli. Hani ayna olmasa bu mümkün değil ya.

İşte büyü burada.

Aynada insan kendini tanıyor. Burnunun üzerindeki et benini, benin üzerindeki ağarmış birkaç kılı görüyor. ‘ Ulan yaşlanmışız bel!’ diyerek meyus oluyor. Veya kasketi yana yıkıp bıyıkları burarak ve de ‘kimseler görmesin ula’ diye işkillenip sağa sola bakıp azıcık sırtarak ağzındaki altın dişin parıltısına rastlayınca ‘Daha çökmedik efendi’ diye şişiyor.

Bunların her ikisi de zahir erbabına yakışır.

Aslolan ayna camının ardına sürülen sırda. O sır olmasa kendimizi adi bir cam karşısında bulacağız ve hiçbir şey göremeyeceğiz.

Sır bize kapı aralıyor.

İşte diyor, sen busun.

Ama insan sadece kaştan, gözden, gövdeden mi ibaret? Ayna dediğin, taşı toprağı, evi sokağı da gösteriyor. Mühim olan bu vücudun içini görebilmek.

Kalbin aynasında ne var, ona ulaşabilmek. Ne demişler: Kendini bilen Rabbini bilir”¹⁷⁵

¹⁷⁵ Mavi Kuş, s. 14-15

2.1.12.Tufandan Önce (2003)

‘Eğer insanoğlunun iki vadi dolusu altını olsa üçüncüsünü ister. Âdemoğlunun gözüünü ancak toprak doyurur...’¹⁷⁶

Tufandan Önce hikâye kitabı ilk baskısını 2003 yılında yapmıştır.

Mustafa Kutlu’nun uzun hikâye tarzında yazdığı eserlerden biridir. Hikâyemiz küçük bir kasabada geçmekte. Tufandan önce, kasabaya kurulacak olan tesisin açılış töreninde yapılacak hazırlıkların planlanacağı toplantı gününün sabahında kasabanın başkanı Şemsettin Bilen’in sabah sabah yaşadıklarıyla hikâye başlar. Bu arada tesis İdris Güzel adında bir macir tarafından kurulacaktır. Bu tesis biraz da siyasi bir amaç için kurulacaktır. Toplantıya ilk olarak Milli Eğitim Müdürü gelir. Ardından Şemsettin Bilen, Müftü Feyzullah Efendi, Emniyet Âmiri, Nüfus Müdürü, Tarım-Orman ve Köy işleri Şube Müdürü, Tarım-Orman ve Köyişleri Müdürü, temeli atılacak tesisin ihalesini almış olan müteahhit iş adamı İdris Güzel, Mal müdürü de geldiler ve kaymakam Çetin Bey’in makamında herkes bir süre onun çiçeklerini sulamasını bekledi. Tören için görev dağılımı yapıldı. Hazırlıklar tamamlandı ve beklenen gün geldi. Tören ekibi konvoy halinde gelir. Bakan ve Vali Bey aynı arabada sohbet ederler. Önce kaymakamlığa inerler. Bir süre Bakan ve Çetin Bey diğerlerinden uzaklaşırlar. Kısa bir sohbette, dertleşmeden, sonra geri dönüp ekibe katılırlar. Bu arada Temel atma töreninin yapılacağı alan hıncahınç dolmuştur. Görev taksiminde üzerine aldığı görevleri İdris Güzel ve tayfası tam olarak yapmış iyi çalışmışlardır. Tören alanında karşılıklı iki tribün kurulmuş. Bir yerde beyaz önlüklüler yemek hazırlıyor. Bir yerde yerel kıyafetli gençler su dağıtıyor. Bir yerde kınalı koç başı ile mütevekkil bekliyor. Bütün törenlerin, düğünlerin, bayramların gülü olan Ali bu müstesna zamanda fiyakalı tutuşu ile mikrofona sarılır. “Dikkat, Dikkat!...” Millet susar, dikkat kesilir. İdris Güzel’in tembihlediği Ali herkesi takdim eder, biraz İdris Güzel’i metheder bir üslup kullanır. Peşinden türküler, şarkılar gelir. Kalabalık coşar. Ali bir ara teybi kapatır, meydandaki kalabalık tribünlere karışır. Bu arada müzik hocası Mehpere Hanım Halk Eğitim’in Halk Oyunları takibini son kez gözden geçiriyor. Bu arada protokol ekibi kalabalığın yol vermesi ile yerlerini alıyorlar. Artist

¹⁷⁶Mustafa Kutlu, **Tufandan Önce**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006, s. 66

Ali elindeki kâğıda bakarak meydana girenleri tek tek takdim ediyor. Mehpâre Hanım Bakan'a yaklaşıyorlar. Küçük kız elindeki çiçek demetini Bakan'a veriyor. Bakan da teşekkür ederek küçük kıızı yanaklarından öpüyor. Edebiyat öğretmeni mikrofonu alır. Meydandaki sesler kesilir. Tören programını sunar. Saygı duruşu ve İstiklâl Marşı, Müzik öğretmeni Mehpâre Ünsal kürsüye geçer. İlk konuşmacı Şemsettin Bilen, ardından Kaymakam onun ardından ilgili Genel Müdür, il milletvekilleri, sıra Fakülte Dekanı Prof. Vecihi Bey'e sıra gelir. Konuşmayı uzatınca uyarı alır. Vecihi Bey'in peşinden yemek yenilir. Bu sırada konuşma sırası Vali'deydi. Bu sırada hava tedirginlik veren bir görünüme büründü. Peşinde Bakan kürsüye çıktı. Misafirler Bakan Bey'i anlamayan gözlerle dinliyordu. Gökyüzü artık tam bir felaket habercisi gibi görünüyordu. Ve felaket harekete geçti. Deli dere köprüyü yıkmış, önüne gelen her şeyi içine almış, kabarıp coşmuş geliyordu. Tabancalı adam önünde koşan kral adama kavuştu. Ensesinden tuttu onu, demir manyane parmaklar ile çevirdi yüzünü, kaseti var dedi. Bu arada çıkan hengamede tüm heyet üyeleri çamurla bata çıka ot bitmez köyüne doğru ağır ağır gidiyorlardı. Meydanda ne tribün kalmıştı, ne temel. Tufandan önce kalanlardan eser kalmadı.

2.1.13. Rüzgârlı Pazar (2004)

"Hem yarıyor, hem seviyor.

Sevmek yanmak demek değil mi?

*Ta Fuzuli'den bu yana böyle."*¹⁷⁷

Rüzgârlı Pazar hikâye kitabı ilk baskısını 2004 yılında yapmıştır.

Bir pazar yerini ve oranın insanlarını anlatan yazar, sanki kendisi de o pazarın bir ferdi gibi kaleme almıştır hikâyesini. İlk olarak pazar yerini tasvir eden yazar, oranın sakinleri hakkında bilgi vermiştir. Hikâye kahramanlarından Duran'la Pazar yerinde tanışan 3. kişi tarafından yazılan hikâyede; hayatın acısıyla, hüznüyle, gözyaşı ile yoğrulmuş kahramanlar yer alır. Duran on, on iki yaşlarında, balon satan, hayat mektebine hüznüyle başlayan küçük bir hikâye kahramanıdır. Bu küçük kahraman Yozgat'ın köylük yerlerindendir. Üç kardeşi, annesi ve veremli babasına balon satarak bakmaktadır. Duran'ın yanında pil, kalem, kâğıt mendil satan, gözleri görmeyen Nimet vardır. Duran,

¹⁷⁷Mustafa Kutlu, **Rüzgârlı Pazar**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006, s. 142

Nimet'e ablası gibi göz kulak olmaktadır. Çiçekçi Cemile, Şapkacı Bacı, Dürümcü Baba, Çaycı Cino, Pala Hasan da Rüzgarlı Pazar'ın sakinlerindendir. Kolye yapıp satan genç bir kızla delikanlı vardır pazarda. Oğlan uzun saçlı, at kuyruklu, küpeli; kız da aksine kısa saçlıdır. Bunlar oraya göre entel gençlerdir. Sürekli kitap okurlar. Çiçekçi Cemile'nin kocası Haydar ayyaşın tekidir. Cemile'yi hep üzer. Dürümcü Baba'nın da uzun süredir görmediği kızı Almanya'dan gelir. Film gibi ekibiyle babasını bulur. Ve babasını götürmek ister. Bu durumla şaşırın baba düzenini bozup gitmek istemez. Kısacası, Pazar sakinlerinin hayatı birbirinden pek farklı değildir. İnişler, çıkışlar vardır, ama daha çok inişleri görürüz. Duran, bir gün pazarda sarı saçlı mavi gözlü bir kız görür ve ona aşık olur. Hani diyor ya tapınak yazıtında “ aşka burun kıvrırma sakın. O çöl ortasındaki yem-yeşil bir bahçedir.” Sonraları pazara Cesur adında bir delikanlı gelir. O da kalem, mendil vb. satar. Ve onun da gözleri görmez. Cesur'un hayatı da acılarla doludur. Ama o acılar onu olgunlaştırmıştır. Cesur, Duran ve Nimet'le tanışır. Hatta Nimet'le aralarında samimi diyaloglar başlar. Nimet'e hayat hikâyesini anlatırken öğreniyoruz ki Cesur' babası annesini kaçırmıştır. Babası iş kazasından sonra yatağa bağlı kalmış ve annesi Cesur'u baba-annesine terk edip gitmiştir. Cesur'un gözleri merdivenden düşüp göz sinirlerinin tahrip olmasıyla kör olmuştur. Ama Cesur bu acıya da dayanmasını bilmiştir. Gözleri görmeyen bu iki insan Nimet ve Cesur aslında hayata sınıksız bağlıdırlar. Bu yönleriyle de birbirleriyle uyumlu olan bu gençleri başgöz etme fikri çevredekilerin isteği olmuştur. Bu fikir ilk Şapkacı Bacıdan çıkar. Aslında doktor olmayan ama Rüzgarlı Pazar'ın doktoru olarak bilinen bir hayırsever bu gençlere bir dükkan tutar. Vefat eden Şapkacı Bacı'nın sermayesiyle dükkanın doldurur ve bu çifti evlendirir. Hayatın olumsuzluklarından da olumlu bir sonuca gidilir. Bu arada Duran sarı saçlı, mavi gözlü kızı tekrar gördüğünde kızın yanında bir delikanlı vardır ve de kız Duran'a pek bir soğuk davranmıştır. Duran aşk bahçesinin bahçıvanı olamamıştır.

Mustafa Kutlu, Rüzgârlı Pazar'da maddi yoksunluk çeken ve özellikle bedensel engellileri kişilerin hayatlarını, fakirliklerini, toplumun en alt katmanında bir lokma ekmek için mücadele veren insanları gözler önüne sererken yoksulluğun yalnızca insanların bireysel/şahsi sorunları ve kaderleri olmadığı tezini de öne sürer.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Ercan Yıldırım, **Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Varoluş, Yabancılaşma, Hakikat**, Ebabil Yayınları, Ankara, 2007, s. 152

2.1.14.Chef (2005)

“Gün ağır ağır perdelerini indiriyor.

Sofraya kaskatı bir yalnızlık çörekleniyor.

Küçük, yetim bir kız gibi içimi çekiyorum.”¹⁷⁹

Chef hikâye kitabı ilk baskısını 2005 yılında yapmıştır. Eser üç hikâyeden oluşmaktadır: “Hüseyin Hüsnü Şen”, “Arzu”, “Özgür”.

Bu bölümlerden her biri bir aile ferdidir. İlk hikâyede evin babası Hüseyin Hüsnü Şen ikinci hikâyede evin annesi Arzu, Üçüncü ve son hikâyede evintek çocuğu Özgür’ün başından geçen olaylar anlatılır.

Hikâye banka şefi Hüseyin Hüsnü Şen’in bardan çıkışıyla başlar. Hikâyenin tamamı da bu banka şefinin kendisini, eşi ve çocuğu Özgür’ü anlatmaktadır. Hüseyin Hüsnü Şen bir bankada şeftir ama bu görev ona yetmez aklı fikri müdürlüktedir. Sık sık bara uğrayan Hüsnü Şen, öyle zil zurna sarhoşlardan da değildir. Banka şefi Hüsnü Şen, eşi Arzu’yla bir yaş günü partisinde tanışır. İki de şatafatlı hayattan uzak oldukları için birbirlerine uygundur. Arzu bir kamu kuruluşunda maaşlı olarak çalışmaktadır, tutumlu, marifetli, bir evi idare edebilecek tiplerdendir. Hüsnü ve Arzu’nun Özgür isminde bir oğulları vardır. Özgür küçüklüğünden beri ticaretle uğraşmak ister ve hep bu alanda girişimde bulunur. Kazandığı, Kütahya İşletme Fakültesini de en baştan yarıda bırakır. Şef Hüsnü’nün aklı fikri müdürlükte iken, eşi Arzu’nun hayali bir ev ve yeni eşyalardır. Oğulları Özgür ise anne babasının hayatına hayat demez ve kısa yoldan çok para kazanma derdine düşer. Bu çabası da onun başına olmadık işler açar, polisle karakolla uğraşır. Şef bir gün hurda denilecek bir şahin alır, Arzu ise bu duruma kızar. O, birikim yapıp ev alma düşüncesindedir. Arabanın da hevesiyle ailesini pikniğe götüren Hüsnü Şen eğlenerek değil yorularak evine döner. Aslında yaşadıkları hayatın kendisidir; ama bu aile için pek de tat verici değildir. Arzu’nun emekli olması ve emekli ikramiyesiyle ev hayali kurması şefin pek işine gelmez. Bu son ayrı düşünce de ailenin yavaş yavaş birbirinden kopmasına neden olur. Hüseyin Hüsnü kendini bara daha çok kaptırır. Orada İris adında bir kadınla tanışır. Ve onunla muhabbeti arttırır. İris’in de teşvikiyle sinemaya atılır;

¹⁷⁹ Mustafa Kutlu, **Chef**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, s. 144

fakat bu girişim boşunadır. Arzu ise eşiyle aralarındaki kopukluktan yakınmakta ve kendini mutfağa, komşusu Gülşen’le muhabbete verir. Bodruma gidip lokanta açma fikrine de sıcak bakan Arzu eşine son bir fırsat verir. Eşi ise Arzu’nun kızıla boyanmış saç tipini bile fark etmez. Bu durumla eşiyle aralarındaki iplerin iyice koptuğunu fark eden Arzu, Gülşen’e uyup Bodrum’un yolunu tutar. Bodrum’da Refik Bey’le tanışan Arzu “Hanımeli” isimli lokantanın çalışmalarından dolayı mutludur. Lokantanın sahibi Refik Bey bu girişimlerinde Arzu’ya oldukça güvenmektedir. Gülşen ise Bodrum’a gelen Phil ile oradan ayrılır. Arzu’yu çıktıkları bu yolculukta yalnız bırakır. Bu yalnızlıktan sonra Arzu Refik Bey’in evlilik teklifini düşünmektedir. Özgür ise giriştiği tüm ticari faaliyetlerinden zararlı çıkar, kültür meraklısı zengin kız Seda’dan da ayrılır.

2.1.15.Menekşeli Mektup (2006)

“ Ama aşk dediğin nedir ki?

–Muhakkak iki başlı olacak arkadaş. Tek taraflı oldu mu sakat. Kara sevdaya girer.

–Çaresi?

–Ya tahammül, ya sefer!’”¹⁸⁰

Menekşeli Mektup hikâye kitabı ilk baskısını 2006 yılında yapmıştır. Kitap, üç hikâyeden oluşmaktadır. Birincisi kitaba adını veren *Menekşeli Mektup*, ikincisi *Hacca Gidebilmek* üçüncüsü ise *Kar Üstüne Kan Damlar*’dır.

Menekşeli Mektup, postacının villaya mektup götürüşünü anlatan tasvir cümleleriyle başlar. Postacı, yaşı otuza dayanmış yalnız yaşayan düzenli bir kişidir. Köyünden ayrıldıktan sonra uzun bir zaman sonra pastacının amcası onu köye çağırır. “Bugüne kadar amcalık yapamadım ama şimdi sırası” der ve postacıyı evlendirir. Evlendiği kız neredeyse kendisinin yarı yaşındadır. Postacı ona kıyamaz, bakmaya da dayamaz. Kızın da askerde bir sevdiği vardır. Kız hep onu bekler. Fakat kıza âşık olan postacı bu durumu fark edemez. Ta ki kız arkadaşıyla sevdiğine mektup gönderip sonra da onunla kaçana kadar. Bir gün eve gelip de karısını evde bulamayan postacı çok üzülür, hastalanır, bunun üzerine bayağı bir süre kendine

¹⁸⁰Mustafa Kutlu, *Menekşeli Mektup*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 59

gelemez. Daha sonra izne ayrılır balık tutar, kibrit çöplerinden gemi yapar. İzni bitince de kendini biraz toparlar işine başlar. İşi malum postacılık. Mektup vs. dağıtır. sokaklar arasında dolaşır. Evlere yeni haberler götürür. Fakat bir ev var ki, o eve her hafta üzerinde menekşeli pul olan bir mektup götürür. O ev ilkeli İlaç Sanayii'nin sahibi Ahmet Ferit İlkeli'nin villasıdır. Ahmet Ferit Bey, ilkeli İlaç Sanayini kurmuş daha sonra yeniliklere ayak uyduramayınca zor durumda kalmıştır. O sırada da Almanlardan iş teklifi olan Ferit ilkeli bunu bir fırsat bilerek Almanya'ya gitmiştir. Eşi İncilâ Gülfem Hanım ve büyük hanım ise villâda Ferit Bey'in haberlerini bekleyerek yaşamaktadır. İncilâ Hanım her hafta eşinin mektuplarını dört gözle bekler. Mektup dışında ondan hiçbir haber alamamakta ve bu durum da onu bir hayli üzmektedir. Postacı bu eve mektup götürü götüre büyük hanımla muhabbeti koyulaştırır, eşinden sonra da ilk kez İncilâ Hanım'a hayran olur. Postacı artık bu evin bir üyesi gibidir. Bahçelerini budar onlara yârenlik yapar. Bir gün gelen mektubun içindeki yazı farklıdır. Ferit Bey "Elim kırıldı, mektubu başkasına yazdırdım" şeklinde bir mektup göndermiştir. İncilâ Hanım önce çok şaşırır. Sonra da üzülür. Eşinden mektup dışında bir haber alamadığı için kahrolan İncilâ Hanımın psikolojisi de iyice bozulmuştur. Ferit Bey ailesini emanet ettiği Remzi Bey'le bile haberleşirken karısını bir kez olsun aramaz. Bu duruma üzülen, İncilâ Hanıma kıyamayan postacı Almanya'ya Ferit'i bulmaya gider. Orada Ferit'e komşuluk yapan yaşlı kadından Ferit'in bir Rum kızı ile gittiğini o gittikten sonra da mektupları kendisinin yazdığını öğrenir. Kendisi de eşi tarafından terk edilen kadın bundan sonra da İncilâ Hanım'ın üzülmemesi için ona mektup yazacağını söyler. Bu durumla üzülen postacı Almanya dönüşü işine başlar. İncila Hanım'a mektupların gelmediğini öğrenir. Kaç hafta bekler ama mektup gelmez, mektup gelmeyince postacı da İncilâ Hanım'a gidemez. Yağmurlu bir günde postacı kahvedeyken oraya İncilâ Hanım gelir. Postacı ise ellerini boş açar. Bu üzüntüyle evine giden postacı kapıda bir gölge görür. Böyle bir havada gözleri mos mor, yıpranmış olarak kapısına gelen kaçan karısıdır.

İkinci hikâye Hacca Gidebilmek'te şoför Kadir'in kamyonundan 302'ye heveslenmesi, iki ortakla harcı masrafını karşılamayan bir işe girişmesi anlatılmaktadır. Şoför Kadir, İblis müteahhit İhsan'ın yanında çalışmaktadır. Daha sonra 302'ye heveslenir ve ortak bir işe girer ama karşılığını alamaz. Daha sonra

302'yle Haccda hem yolcu taşıma hem de hacı olma hevesine kapılır. Yanına bulduğu yoldaşla hacıya gider. Hem hacı olur hem de para kazanır fakat orda da başına türlü sıkıntılar gelir. Yoldaşı onu yarı yolda bırakır, kaza yapar. Onca sıkıntıdan sonra da bir şekilde evine varır.

Üçüncü hikâye Kar Üstüne Kan Damlar ise iki ayrı kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda yavuklusunun özlemiyle memleketine gelen gencin yavuklusunun hasta olduğunu öğrenmesi ve onu hastaneye yetiştiremeden kaybetmesi anlatılmaktadır. İkinci kısımda ise Hasan İzzet Paşa komutasındaki bir askerin yaşadığı olumsuzluklar anlatılmaktadır. Askerin yanında bir de Behram Çavuş vardır. Behram Çavuş ölür. Asker ise kızını kaybetmiş bir dedenin kızının çeyizindeki ihram ve keçeyi vermesi ve kendisinin onları sarınması üzerine kurtulur. Fakat ölmemiş olmaması da bir kurtuluş değildir. Çünkü yolculuğu Sibiry'a'yadır.

2.1.16.Kapıları Açmak (2007)

“Olmadı.

Ne yapalım.

Olan da kaderdir, olmayan da.

Amenna. ”¹⁸¹

Kapıları Açmak hikâye kitabı ilk baskısını 2007 yılında yapmıştır. ¹⁸²

Kitapta turizmle beraber çehresi değişen bir kıyı kasabası ve oradaki hayatlar anlatılmaktadır. Merkezde geriye dönüşlerle anlatılan Zehra'nın hikâyesi vardır. Yazar Zehra'nın hikâyesini verirken diğer hayatlara da ayna tutar. Eserin ana omurgasını küçük kasabadan zorla şehre kaçırılan Zehra'nın şehirde yaşadıkları,

¹⁸¹Mustafa Kutlu, **Kapıları Açmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 156

¹⁸²Kapıları Açmak, 2007 yılında yayımlanmakla beraber macerası daha gerilere giden bir eserdir. Önce Osman Sınav tarafından sinema filmi olarak çekildi ve katıldığı 29. Antalya Film Festivali'nde başrol oyuncusu Mehmet Aslantuğ'la “en iyi erkek oyuncu”, yönetmeni Osman Sınav'la “en iyi üçüncü film” ve “Kültür Bakanlığı Başarı Ödülü”nü kazandı. Ancak bizim bilmediğimiz bazı problemler yüzünden vizyona çıkamadı. Yanlış hatırlamıyorsam 2005 ya da 2006 yılında bu defa yine Osman Sınav tarafından Kanal D'ye televizyon dizisi olarak hazırlandı. Ancak ne hikmetse beşinci diziden sonra yayından kalktığı haberlerini okuduk gazetelerde. Yeterince reyting alamadığı söylentileri de bu haberleri izliyordu. İşte bundan sonrası daha şaşırtıcıydı. 2007 Eylül'ünde ilk baskısını yapan bu kitap, sanki reytingcilere inat olsun diye aynı yıl üç baskı daha yapmış (Eylül, Ekim, Aralık), ardından gelen her yıl birer baskı daha yaparak sekizinci baskıya ulaşmıştır. Tam anlamıyla trajikomik bir durum.

kasabaya baba ocağına dönüşü ve kendisini zorla kaçıran ve kanunsuz işlere bulaşan adamı öldürmesi oluşturuyor.

Köyde kendi halinde bir yaşam süren Zehra imamın oğluna gönlünü kaptırır. Cihan da ona karşı aynı duyguları beslemektedir. Ama bir türlü Zehra'ya açılmaz. Mahallenin serserisi İpsiz Kemal de Zehra'ya aşiktir. Zehra'yı İstanbul'a kaçıırır. Bir süre sonra orda farklı işlere bulaşan Kemal yurt dışına çıkar. Zehra İstanbul'da kötü bir yaşam sürmeye başlar, pavyonda çalışmaktadır. Bu durumdan hiç memnunu değildir. Bir gün ezanlar okunurken köyüne dönmeye karar verir. Köyde insanlar ona sahip çıkar, destek olur. Zehra artık eskisi gibi köyde yaşamaya devam etmektedir. Ama bir gün Kemal sarhoş bir şekilde köye gelir ve Zehra'nın evini basar. Zehra Kemal'i öldürür, hapse düşer. Nefsi müdafadan kısa bir süre yatıp çıkacaktır.

Zehra'nın ne olursa olsun dik duruşu, yabancılaşmaya karşıladığı tavır hikâyede dikkat çekmektedir.

Kitap boyunca Yazar her satırda bir kapı aralar okura. İnsanın içindeki bütün duygu kapıları bir bir açılır. Kitap "Heyhat!.." ¹⁸³ kelimesiyle sona erer.

2.1.17.Huzursuz Bacak (2008)

"Yeterki insan kaybolmasın, insan bozulmasın. Eşyayı, etraftı yenilersin, düzeltirsin ama bozulan insanı düzeltmek zordur; kim bilir kaç nesil alır." ¹⁸⁴

Huzursuz Bacak hikâye kitabı ilk baskısını 2008 yılında yapmıştır.

Kitap şu bölümlerden oluşmaktadır: "Siz Bu Hikâyeyi Daha Önce Okumuştunuz", "İkimizin Resmini Çıkarsınlar Yan Yana", "Poliste Kaydım Var", "Su Böreği ve Lavanta", "Dengi Dengine Diyen Davul", "Pencereden Kuş Uçtu", "Sizi Böyle Sine Sine Süren Kim?", "Kan Damlar Yüreğime", "Dünya Bir Gündür, O da Bugündür", "Babam", "Annem", "Geceler Gebedir", "Rektör", "Tarih Bunu da Yazmalı", "İkinci El", "Sen Neymişsin Be Abi", "Bakan Kime Bakıyor?", "Sahte Rakı", "Aş Bunları Aş", "Ev Danası Öküz Olmaz", "Korsan Tebliğ", "İp", "İstanbul Biter Mi?", "Ömür Biter Umut Bitmez", "Direk Ali", "Palabar Sokağı", "Hû", "Bu

¹⁸³ A. g. e. , s. 182

¹⁸⁴ Mustafa Kutlu, **Huzursuz Bacak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 123

Manzara Bizi Aşar”, “Didem”, “Ne Filimler Çektik Be!..”, “Madem Öyle, İşte Böyle”.

Her bölümde farklı bir mesaj verilmektedir. Kitap adını bir diz hastalığından almaktadır.¹⁸⁵

Hikâyede toplumda kötülükler huzursuzluklar olunca bacak huzursuzlanır. “Bu huzursuz bacak bana ülkemin hatırası oldu. Ne zaman bir olumsuz durumla, bir düş kırıklı, dramatik bir hal, bir zulüm, bir soygun, bir haksızlık, bir yanlışlık görsem bacak tıklıyor? (H. B. s. 38)

Yazar “Siz bu kitabı daha önce okumuştunuz.” cümlesi ile okuyucuyu 1990 yılında yayımlanan Sır adlı kitabına gönderir. Bu kitapta yer alan *Satılık Huzur* hikâyesinin ilk sayfalarıyla yapılan bir girizgahtan sonra yazar bugüne döner.

Hikâyenin kahramanı Ömer Faruk üniversite öğrencisidir ve ülkede yaşanan sıkıntılardan dolayı eğitimini tamamlamak için yurt dışına gider. Eğitimini tamamlayıp ülkesine geri döndüğünde çok farklı bir tablo ile karşılaşır. Geçmişte, bir davaya inanan insanların güce kavuştuktan sonra davayı unutup değişimleri, sisteme ayak uydurmaları anlatılmaktadır. (Kutlu’nun farklı eserlerinde de ara ara dile getirdiği bir konudur bu.)

Bu durum karşısında hayal kırıklığı yaşayan kahraman şehri terk ederek babasından kalan çiftliğe yerleşir ve orada yaşamaya başlar. Toprakla uğraşır, aradığı huzuru burada bulur. Hikâye Ömer Faruk’un hikâyesi gibi görünse de aslında tüm ülkenin durumu anlatılmaktadır. Mustafa Kutlu toplumda bir davası olan insanların güce kavuştuktan sonraki değişimlerine dikkat çekmektedir.

2.1.18.Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı (2009)

“Fâni ile bâkinin farkını fark eden için eşya kaç para eder?”¹⁸⁶

Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı hikâye kitabı ilk baskısını 2009 yılında yapmıştır.

¹⁸⁵Mustafa Kutlubir görüşmemizde kitabın ismiyle ilgili şöyle bir bilgi verdi: “Bu ismi koymaya karar verdiğimde herkese söylüyorum ben bir kitap yazdım ve adını huzursuz bacak koyacağım. ve ben bunu sadece ben biliyorum, ismi ben buldum diye seviniyorum ama meğerse bu var olan bir şeymiş dedi güldü. Kitap ismi olarak kullanan kimse olmamıştır ilk sizsinizdir muhtemelen dedim, evet dedi.”

¹⁸⁶Mustafa Kutlu, *Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı*, Dergâh Yay. , İst. , 2009, s. 8

“ Bir beldeyi, mahalleyi, sokağı, şehri tanımak mı istiyorsunuz ;orayı mutlaka yaya dolaşmalısınız. Aman acele etmeyin.

Yavaş!

Yavaş!”¹⁸⁷

Cümleleri ile esere giriş yapan Mustafa Kutlu kitapta İstanbul’da doğup büyümüş olan Tahir Sami Bey’in hikâyesini anlatır.

”Tahir Sami Bey bir nevi Ahmet Hamdi Tanpınar gibi iki medeniyet arasında kalan, modernleşmeye tepki bir olarak içe çekilip bireysel üretimle kendini gerçekleştirmeye adanmış, “araf”ta kalmış bir kişidir. Sami’nin, gelenekle olan bağlantısı Tanpınar gibi yaşamsal değil zamansaldır.”¹⁸⁸

Bir arşiv memuru olan Tahir Sami Bey ‘in şahsında yaşanan toplumsal dönüşüme değinilir. Eser Tahir Sami Bey’in ve babasının mesleği olan ciltçiliğin artık kaybolmaya yüz tutmasından dolayı işlerin azalması sonucu yaşananları anlatır. Mustafa Kutlu modernizm ile birlikte kahramanın ve babasının mesleği olan ciltçiliğin artık kaybolmaya yüz tutmasından dolayı yaşanan sorunlar ele alınır. Bu Mustafa Kutlu’nun dile getirdiği konulardandır. Yazarla yaptığımız söyleşide de yok olan mesleklerle ilgili söylemlerini kayda almıştık. ¹⁸⁹

Kutlu eserde bir özel hayatı deşifre ediyor gibi görünse de aslında toplumsal meselelere değinmekte onları yer yer okuyucusuna seslenerek, sorular sorarak yer yer de kahramanın ağzından dile getirmektedir.

Kitapta günümüzde olmayan meslekler, bürokrasi, devlet daireleri, kütüphaneler ve kütüphanecilik, insanın hırsları, bir edebi eserin nasıl olması gerektiği... gibi konulara da yer veren yazar:

“Sami Bey’in bir ömür verip biriktirdiği kitaplar ne oldu dersiniz?

*Ne oldu?”*¹⁹⁰

şeklinde okuyucusuna yönelttiği sorularla eseri nihayete erdirmiştir.

¹⁸⁷A.g.e., s. 5

¹⁸⁸Hüseyin Yılmaz, : “Modern Türk Hikâyesine Mustafa Kutlu’nun Getirdikleri”, Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013. s. 168

¹⁸⁹A. g. g.

¹⁹⁰Mustafa Kutlu, **Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı**, Dergâh Yay. , İst. , 2009, s, 164

2.1.19.Zafer yahut Hiç (2010)

"Zaman önüne kattığı her şeyi süpürür. Geride iz kalır.

*Ömür dediğimiz şey iste bu arkada kalan hatıralardır. "*¹⁹¹

Zafer Yahut Hiç hikâye kitabı ilk baskısını 2010 yılında yapmıştır. Eser Tepeköy'de yaşananları anlatır.

"Gide gide bir şehir bitti."¹⁹² giriş cümlesiyle başlayan kitap adını Abdülhak Hamit Tarhan'ın Eşber adlı piyesinde geçen şu diyalogdan almaktadır:

Dara'nın hızı Rukzan hüviyetini gizleyerek Pencap hükümdarı Eşber'in sarayına sığırır. Eşber'in kız kardeşi Sumru, İskender'i görmeden ona aşık olmuştur. Gizlice buluşan ve sevişen Sumru ile İskender arasında gidip gelirken Rukzan da İskender'i sever. İskender Sumru'nun bütün ricalarına rağmen Pencap ülkesine yürür. Sumru sevgilisine söz geçiremeyince ağabeyini bu savaştan vazgeçirmek ister ancak Eşber halkına karşı sorulu olduğunu bilir. Savaşır ve bir hain sandığı Sumru'yu öldürür. Bu haber İskender'e ulaşınca kiral kendisine engel olmak isteyen Rukzan'ı atıyla çiğneyerek geçer. Pencap düşer, Eşber zincire vurulur. Eşberin kahramanlığına hayran kalan İskender onu serbest bırakır ve kılıcını geri verir. Kılıcı alan eşber intihar eder etrafı Eşber'in, Sumru'nun ve Rukzan'ın cesetleriyle çevrili olan İskender, bunun manasını hocası Aristo'ya sorar. Eser Aristo'nun cevabı ile biter:

Zafer yahut Hiç!

Hikâyede zaferin ne demek olduğu aslında zafer gibi görünen olayların gerçekte hiç olduğu vurgulanmak istenir.

Kutlu hikâyesinde Eşber'i adeta bir üst kurmaca metin olarak kullanır. İç içe geçmiş birçok insan hikâyesi yer alır kitapta. Doktor Ferit, Öğretmen Oya, Hemşire Neriman, Tepeköy'ün Belediye Başkanı Samet, Komiser Bulut, Samet Başkan'ın kızı Canan, Neriman'a sevdalı Optik Oğuz, Kahveci Hamdi, Kaçakçı Kolsuz Recep ...Hepsini ayrı ayrı maceralarını anlatır yazar bize. Bu hikâyeleri kullandığı şiirlerle, şarkılarla, türkülerle destekler. Anadolu insanının mücadelesi, kırgınlıkları, dramları, karşılıksız aşkları...ve daha birçok konu okuyucuya sunulur. Aşk konusu farklı bir bakış açısıyla irdelenir.

¹⁹¹Mustafa Kutlu, **Zafer Yahut Hiç**, Dergâh Yay. , İst. , 2010, s. 49

¹⁹²Mustafa Kutlu, **Zafer Yahut Hiç**, Dergâh Yay. , İst. , 2010. s. 5

2.1.20.Hayat Güzeldir (2011)

“Ne güzel şey nefes almak.

Şu çiçeklerin, kuşların arasında olmak.”¹⁹³

Hayat Güzeldir hikâye kitabı ilk baskısını 2011 yılında yapmıştır.

Kitap birbirinden bağımsız 21 hikâyeden oluşmaktadır. Bunlar: “Sevinç”, “Nöbetçi Âşık”, “Çiçek Tefsiri”, “Profesyonel”, “Sırılsıklam”, “Karga”, “Paranın Yükü”, “Hayat Güzeldir”, “Kötü Bülbül”, “Çiğdem Güzeli”, “Şafak Pembesi”, “Caney”, “Her Kuşun Bir Dalı Var”, “Yara”, “Rüzgârın Oğlu”, “Sebebimsin”, “Döne Döne”, “Karpuz”, “Roman Havası”, “Son İki Yaz”, “Allah Bes!”.

Bencillikten kurtulup paylaşabilmek, vatan sevgisi, sağlıklı olmanın en büyük mutluluk olduğu, mutlu olmak için evvela mutlu etmek gerektiği, ilk aşk, birlikte hareket etmenin önemi, bu dünyanın geçiciliği, gerçek aşkın Allah aşkı olduğu, iyilik her zaman kazanır, köy-kent meselesi, köye duyulan özlem, yardımlaşmanın önemi...gibi konular bu hikâyelerde anlatılmaktadır.

2.1.21.Anadolu Yakası (2012)

“Duâ insanın Allah'a en yakın olduğu an.”¹⁹⁴

Anadolu Yakası hikâye kitabı ilk baskısını 2012 yılında yapmıştır. Kitabın kapağında yazan *Nehir Söyleşi* ibaresi ilk bakışta kafaları karıştırıp söyleşi olduğunu düşündürse de okuduktan sonra böyle olmadığını anlarız. Hikâyenin adı ile aynı ismi taşıyan "Anadolu Yakası" adlı yerel bir kanalın başarılı sahibi Muzo Gönül ile gazete muhabiri Erol'un yaptığı röportaj üstünden topluma genel bir bakış yapılır.

Hikâyede Muzo Gönül'ün köyden kente göçmesi başından geçen olaylar ve şehirde tutunma çabası anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikâyede yine köy kent meselesi üzerine yoğunlaşır.

¹⁹³Mustafa Kutlu, *İyiler Ölmez*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 19

¹⁹⁴Mustafa Kutlu, *Anadolu Yakası*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 76

2.1.22.Sıra dışı Bir Ödül Töreni (2013)

*"Aramakla bulunmaz, ama bulanlar ancak arayanlardır. "*¹⁹⁵

Sıra dışı Bir Ödül Töreni hikâye kitabı ilk baskısını 2013 yılında yapmıştır. Eserde anlatılan olaylar deniz kenarında yer alan bir Akdeniz kasabasında geçmektedir. Kasabada yaşayanlar tarafından tanıtım ve turizm amacıyla “Kafadanbacaklılar Derneği” diye bir dernek kurulur. Derneği çalışkan bir öğretmen olan Tufan kurar. Dernek vasıtasıyla kasabanın adı duyulacak, esnaf turistlere daha fazla satış yapacaktır. Böylelikle kasaba kalkınacaktır. Kasaba ahtapotlarıyla ünlü olduğu için ahtaptan hareketle Tufan Hoca’nın teklifiyle derneğe Kafadanbacaklılar adı verilmiştir. Türkiye Kafadanbacaklılar Derneği, kasabalarının adını duyurmak için şenlik yapacak ve bir ödül töreni düzenleyeceklerdir. Törende, sinemadan edebiyata, tiyatrodan arkeolojiye kadar pek çok alanda ödüller verilecektir. Fakat durum hiç istedikleri gibi ilerlemez. Bu ödül töreninde sıra dışı olaylar yaşanmış, tuhaf şeyler olmuştur. Kitabın adı da buradan gelmektedir. Ödül konusu Mustafa Kutlu’nun ironik olarak anlattığı mevzuların başında gelmektedir. Mustafa Kutlu bu hikâyede unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını ve medyanın kötü etkisini vurgular.

2.1.23.Nur (2014)

*"Umut kalbimizde bir kuştur, sürekli öter. "*¹⁹⁶

Nur hikâye kitabı ilk baskısını 2014 yılında yapmıştır. Eser genç bir mimar olan Nur'un manevi sıkıntılarına çare bulmak için çıktığı tasavvufi yolculuk anlatılır. Kitaba adını veren Nur, elinde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Beş Şehir kitabını almış eteğini tutacağı bir “mürşid-i kâmil” arar. Kahraman olan Nur anne sevgisinden mahrum kaldığı için istikrarsızdır, kafası hep karışıktır, cevabı olmayan soruların peşinde koşmaktadır, sürekli arayandır. Sinan ise sakın bir hayatı, tevekkülü ve teslimiyeti seçmiş biridir. Dolayısıyla Nur, kendi sınırlarını yıkmayı hedefleyen bir aşkınlık tutkusunu, Sinan ise tevekküldeki olgunlaştırıcılığı temsil etmektedir. Hikâye Nur ve Sinan’ın tasavvufi macerasını anlatır.

¹⁹⁵Mustafa Kutlu, **Sıradışı Bir Ödül Töreni**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013, s. 86

¹⁹⁶Mustafa Kutlu, **Nur**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 90

2.1.24.Tirende Bir Keman (2015)

*“Hayat bu işte. Çorbayı pişirirsin ama içmek nasip olmaz.”*¹⁹⁷

Tirende Bir Keman hikâye kitabı ilk baskısını 2015 yılında yapmıştır. Eser keman sanatçısı Kenan’ın başından geçen olayları anlatır. Kemanî Kenan’ın gazinoda tanıştığı Semiramis ile evlenir. Bu evlilikten Sadullah adında bir çocukları olur. Zamanla Semiramis ünlü bir ses sanatçısına dönüşür. Devamında şöhret ve ışıltılı dünyaya kendini kaptıran Semiramis, oğulları Sadullah ile Kenan’ı terk eder. Kenan küçük Sado ile birlikte Anadolu’nun farklı şehirlerinde oradan oraya sürüklenir. Kars’tan Haydarpaşa’ya gidip gelen trenlerde keman çalarak geçimini sağlamaya başlar. Mustafa Kutlu bu hikâyede şöhret olmanın getirilerini ve götürülerini vurgular.

Kitapta”tren¹⁹⁸-tiren” kelimesinin yazımı dikkat çekmektedir. Bu kullanım şeklinin sebebini şöyle açıklamaktadır:

*“Ben orda dilcilere sesleniyorum. Halkın kullandığı yabancı kelimeleri, bilhassa Avrupa dillerinden gelenleri, Türkçeleştirelim. Ben “film” demiyorum halkımız gibi “film” diyorum.”*¹⁹⁹

2.1.25.Hesap Günü (2015)

“Bir hayat nasıl dolar ?

*-Herhalde hayra hizmet ve Allah rızası için çalışarak.”*²⁰⁰

Hesap Günü hikâye kitabı ilk baskısını 2015 yılında yapmıştır. Hikâye, Bedir Arif Paşazade’nin hayat macerasını kendi dilinden tabutta cenazesinin olduğu günden itibaren anlatır. Bedir Bey yurt dışında işletme okuyup doktora yapar, yurda döndükten sonra ülkenin dışa açılması ile birlikte ihracat ve turizm işleri ile hızla zenginleşen bir iş adamıdır. Dünya işlerinde çırpınır, ömrü boyunca iş denemeleri yapar ama hiçbirinde kalıcı olamaz Bunun yanında aile yaşantısı da sıkıntılıdır. Mustafa Kutlu bu hikâyede paşazade üzerinden nefis mücadelesinin, paylaşmanın ve maneviyatın önemini vurgular.

¹⁹⁷Mustafa Kutlu, **Tirende Bir Keman**, Dergâh Yay. , İst. , 2015, s. 53

¹⁹⁸Mustafa Kutlu, **Tirende Bir Keman**, Dergâh Yay. , İst. , 2015, s. 13

¹⁹⁹A. g. g.

²⁰⁰Mustafa Kutlu, **Hesap Günü**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 111

2.1.26.İyiler Ölmez (2016)

İyiler Ölmez hikâye kitabı ilk baskısını 2016 yılında yapmıştır. Eserde bir Anadolu kentinde bir kahvehanede yolları kesişen dört kader ortağının hikâyesini okuruz. Bu dört kişiden üçü sevda vurgunu biri de felek vurgunudur. Eser Sıtkı, Civan, Fotoğrafçı Sarhoş Mustafa, Doktor, Dörtler Makamı taşıyan beş bölümden oluşur. Sıtkı Anadolu'dan İstanbul'a göçen kapıcılık ve ayakkabı boyacılığı yaparak geçinmeye çalışan yoksul bir ailenin tek çocuğudur. Çok iyi resim yapma yeteneği olan Sıtkı uyuşturucu satıcısı olduğunu sonradan öğrendiği zengin bir adama resimler yaparken kızı Sevda ile tanışır. (Resim burada yine karşımıza çıkar. Mustafa Kutlu'nun içinde ukde olarak kalmış resim sevdası her daim kendini hissettirir.)Sevda'dan gördüğü vefasızlıktan sonra kendisini bu kahvede bulur. Civan alkolik olan babasının dayaklarına dayanamayıp evden kaçır. Annesi de başka bir adamla Almanya'ya kaçır. Mahalle sakinlerinden Kör Makbule tarafından büyütölür. Civan pek çok işte çalışır, Destegöl isimli bir kıza aşık olur ama yoksul olduğu için Civan'a kıızı vermezler. Civan mahalledeki iyi insanların destekleriyle kendi işini kurar ve hayatına devam eder. Ressam Sıtkı'yla da Hacı Kadir'in kahvehanesinde tanışır. Fotoğrafçı Sarhoş Mustafa, İhsan Bey'in oğludur. Adliyeden emekli olan İhsan Bey daha sonra birinin yardımıyla fotoğrafçı olur. Mustafa annesini altı yaşında kaybeder. Sonra babası başka bir kadınla evlenir ama evlendiği kadın eski kocasıyla görüşmeye devam eder. Mahalledeki söylentiler artınca İhsan Bey duyduklarının doğru olduğu görür ve adamı öldürür. Hapse girer daha sonra İhsan Bey hayatını kaybeder. Mustafa'ya babasının arkadaşı olan kalfa bakar. Mustafa'nın gözlerindeki rahatsızlık artar, neredeyse göremeyecek kadar kötü hale gelir. Kendini alkole veren Mustafa'ya "kör Mustafa" lakabını takarlar. Evlenmek istese de kimse Mustafa'yla evlenmeye yanaşmaz. Mustafa'nın fotoğrafçı dükkânına bir fotoğrafını büyötmek için gelen Sıtkı, Mustafa ile daha sonra arkadaş olur. Doktor Atalay yanlış bir evlilik yapar bulunduğu yerden uzaklaşmak için tayin ister kendisini bu Anadolu kentinde bulur ve Hacı Kadir'in kahvehanesine gelir. Diğerleriyle de burada tanışır. Doktor cuma günleri hastalara ücretsiz bakan merhametli ve iyi kalpli bir insandır. Böylece tüm şehrin sevdiği bir insan olur. Doktor Atalay hastane bahçesine çeşitli meyve ağaçları dikmek ister. Diğer arkadaşlarıyla meyve fidanı almaya gittikleri bir gün arabasıyla kamyonun altında kalırlar ve yanındakilerle beraber ölür. Bunun

üzerine mezarları yapılır. Adı da "Dörtler Makamı" olarak kalır. Dörtler'i rüyasında gören bir ziyaretçi buranın üzerine bir türbe yapar.

Hikâye yazarın şu mesajıyla biter. “Böyledir. Bizde iyiler ölmez. Evliya olup aramızda yaşarlar.” Mustafa Kutlu bu hikâyede iyiliğin önemini ve iyiliğin baki olduğunu vurgular.

2.1.27. Tarla Kuşunun Sesi (2017)

“Ölüm ile arkadaş olmak lazım geliyordu ama insanoğlu dünyaya doymuyordu.”²⁰¹

Tarla Kuşunun Sesi kitabı ilk baskısını 2017 yılında yapmıştır. Hikâye yörük bir ailenin 2. Abdülhamit devrinden cumhuriyetin ilk yıllarına kadar geçen süredeki üzerinden anlatılır. Hikâye birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşur. İlk bölüm Sultan Abdülhamit Han zamanında geçer. İlk bölümde Molla Murat’ın başında geçenler anlatılır. Eser kahvedeki kişilere halk hikâyesi-destan anlatır gibi, Molla Murat’ın çocukluk, gençlik, yetişkinlik zamanlarını anlatır. Mustafa Kutlu’nun hikayeye getirdiği yeni açılımlardan biridir bu anlatım tarzı. Mustafa Kutlu, Molla Murat’ın hikâyesini anlatırken olayların içine İkinci Meşrutiyet, Jön Türkler, İttihat ve Terakki, Cumhuriyet dönemi, Medine fatihi, çöl kaplanı Fahrettin Türkkan Paşa’ya, Sultan Vahdettin’e, Yunan işgaline, inkılaplar gibi devri yansıtan unsurları da yerleştirmiştir. Eserin ikinci bölümü “Kayıp Tarih” adını taşır ve bu kısımda Molla Murat’ın çocuklarının ve torunlarının hayatı anlatılır. Mustafa Kutlu yaşanan devri kayıp bir zaman olarak görür ve bunu eleştirir. Mustafa Kutlu bu hikâye kitabında olayların sonunu getirmez sonuçları okurlarına bırakır. Bu hikâyede Osmanlıdan Cumhuriyet dönemine kadar yaşananların bir çerçevesi çizilir.

2.1.28. Sevincini Bulmak (2018)

“İnsan insanın kurdudur” diyorlar. Bu söze inanmayın; “İnsan insanın yurdudur” daha iyi.”²⁰²

Mustafa Kutlu’nun son hikâye kitabı olan Sevincini Bulmak ilk baskısını 2018 yılında yapmıştır. Yazar, hikâyeye başlamadan

²⁰¹Mustafa Kutlu, **Tarla Kuşunun Sesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 56

²⁰² Mustafa Kutlu, **A, g. e.**, s. 33

“Rahmetli Prof. Dr. Ayhan Yücel ağabeyin “Sevincini Bulmak” adlı bir deneme kitabı var. Bu isim elinizdeki esere çok yakıştığı için kullanıldı. Mekanı cennet olsun.”(s. 5)der.²⁰³

“Bir Demet İstanbul”da bu başlıkta deneme var.²⁰⁴ Bu yazının girişinde de aynı minvalde cümleler kurar.

“Prof. Dr. Ayhan Yücel ağabeyden özür dileyerek, yakınlarda Dergah yayınları arasında yayımlanan “Sevincini Bulmak” adlı nefis deneme kitabının adını ödünç alıp yazıma başlık olarak koydum. “²⁰⁵Bu yazısında İstanbul Tekkeleri programı için gezerken Yenikapı Mevlevihanesi’nin yenilenmiş halini görünce aniden “Sevincini bulan” biri olduğundan bahseder.

Kutlu’nun uzun hikâyelerinden biridir. Hikâye günlük hayatın koşuşturması içinde kalan Suna ve Elif adında iki arkadaşın kitaplar yoluyla hayata tutunması anlatılır. Hikâye, Ahmet Hamdi Tanpınar hayranı bir akademisyen olan Suna ile onun yakın arkadaşı Elif’in hayatlarını, mutluluklarını, üzüntülerini, aşklarını, ayrılıklarını, hayal kırıklıklarını anlatır. Mustafa Kutlu bu hikâyede insani ilişkilere değinmekle birlikte günümüz ilişkilerinin sıradanlığına ve geçiciliğine vurgu yapar.

2.1.29. Başkanın Adamları (2024 Mayıs)

“Gazeteci Fikri her gördüğü aksaklığı, yanlışlığı tenkit ediyor; “Düzeltilmeli efendim, düzeltilmeli” diye demirciye dert yanyor. Kerim Usta “Bana mı diyon, ben mi düzeltereğim “şeklinde cevaplar verince:

-Efendim, sen düzeltme, ben düzeltmeyeyim, nasıl düzelecek bu memleket, diye sesini yükseltince,

Usta onu durdurup:

-Önce kendimizi düzeltelim Fikri abi. Birinciye bunu koy, dedi.”²⁰⁶

Başkanın Adamları Mustafa Kutlu’nun Dergâh Yayınlarından Mayıs 2024’te çıkan son hikâye kitabıdır. Kutlu 2018’te yayımladığı *Sevincini Bulmak* adlı hikâye kitabının ardından geçen altı yıl aradan sonra yayımladı bu kitabını. Hikâyeye ara verdiği bu altı yıllık dönemde Mustafa Kutlu gibi velud bir yazar boş durmadı, yine yazmaya devam etti. Bu süreçte dördü deneme ve üçü gezi yazısı olmak üzere

²⁰³ Bunu bir görüşmemizde Hoca’ya sordum. Kitabına neden bir kitapta kullanılmış bir ismi tercih ettiğini, kullanılmamış orijinal bir isim koymadığını? Benim bazı kelimelerim vardır onları çok severim. Sevincini Bulmak, Kapıları açmak...bunlardan bazıları.. Ondan tercih ettim dedi.

²⁰⁴ Mustafa Kutlu, **Bir Demet İstanbul**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 209

²⁰⁵ A. g. g.

²⁰⁶ Mustafa Kutlu, Başkanın Adamları, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2024, s. 65

toplamda yedi kitap yayımladı. Âmâ biz biliriz ki hikâyenin yeri Mustafa Kutlu'da farklıdır. Hikâye Kutlu'yu bilir, Kutlu'da hikâyeyi.

Kitap, Kutlu'nun 2000 yılında yayımladığı Uzun Hikâye ile başlayan ve bugün hâlâ devam ettirdiği uzun hikâye tarzındaki kitaplardan biridir. Tek bir hikâye etrafında şekillenen eser 189 sayfadan müteşekkildir.

Bir kitabın başlığının, kapağının ve ilk cümlelerinin Kutlu için önemli olduğunu biliriz. Kapağa baktığımız zaman kitabın kapağı oldukça dikkat çekiyor ve okuyucuda merak uyandırıyor. Kapakta yer alan altı kişinin silueti ve arka tarafta tozu dumana katmış olan hayvan sürüsü kitabı elimize aldığımızda bizi düşündürmüyor değil.

Kitabın ismine gelince *Başkanın Adamları...* Bir gizemi içinde saklıyor sanki. Kim bu başkan ve adamları diye düşünmeden edemiyoruz.

İlk cümle: *"İlk bir yaz akşamı."* ile selamlıyor Mustafa Kutlu okurlarını. Kitaba bu cümle ile giriş yapan yazar cümleyi bazen hiç değiştirmeden bazen de *"İlk bir ilkyaz sabahı."* gibi zaman bildiren kelimeleri değiştirerek kitabın ilerleyen kısımlarında ara ara kullanıyor. Mustafa Kutlu okuyanlar bilir onun böyle laytmotifleri olur yazılarında, o bu kullanımı sever.

Çamlıpınar Belediye Başkanı Şemsettin Bilen'in evinde başlayan hikâyeye Mustafa Kutlu "Bu arkadaşı hatırladınız umarım." şeklinde okuyucusuna bir hatırlatma yaparak başlar. Şemsettin Bilen'in 2003'te yayımlanan Tufandan Önce kitabının önde gelen simalarından olduğunu, ve oradaki diğer kişilerinden yeri geldikçe sahneye çıkacağının bilgisini verir. Mustafa Kutlu'ya göre bu durum tanıdık bir kadronun yeni macerasıdır.

Mustafa Kutlu bazı karakterlerini farklı kitaplarında çıkarır karşımıza. Bu onda görmeye alışkın olduğumuz bir tavidir. Mesela onun ilk hikâyelerinde gördüğümüz Kambur Hafız karakterine zaman zaman farklı hikâyelerde rastlarız. Bu durum dikkatli okurlarının gözünden kaçmaz hatta o kadar ki "Kimdir Bu Kambur Hafız?" şeklinde yazılar bile yazılmıştır. Bu Mustafa Kutlu'nun sevdiği bir tarzdır. 2008 yılında yayımladığı *Huzursuz Bacak* kitabında da böyle bir durumla karşılaşırız. Mustafa Kutlu burada da "Siz bu hikâyeyi daha önce okumuştunuz." şeklinde bir giriş yapar. Bizi on sekiz yıl öncesine 1990 yılında yayımladığı *Sır* kitabında yer alan *Satılık Huzur* başlıklı yedinci hikâyesine götürür. Burada da

hikâyenin ilk dört sayfasını aynen alır bir yerden sonra karakteri eve göndermek yerine taksiye bindirir ve hikâye buradan farklı bir yönde devam eder. Bu aslında edebiyatta kullanılan bir tekniktir: Daldırma tekniği.²⁰⁷

Mustafa Kutlu da bu tekniği güzel uygulayan yazarlarımızdandır. Fakat o bunu teknik yapmak için kullanmaz. Bu durum onun doğal yazma tarzı içinde kendiliğinden ortaya çıkar.²⁰⁸

Mustafa Kutlu Başkanın Adamları'nda bir ilki denemiştir. Bu kitap yirmi bir yıl önce yayımladığı Tufandan Önce kitabının devamı niteliğindedir.

Kitapta bir konuşma esnasında Şemsettin Bilen'in TV izleyen kızı Songül'ün izlediği kiraz festivalinden bahsederek, babasına sarfettiği sen de bir festival yapsan sözü üzerine başlayan festival hazırlıkları ve akabinde gelişen olaylar anlatılmaktadır. Şemsettin Bilen beş çocuk babasıdır, beşi de kızdır: Melahat, Nebahat, Sabahat, Nezahat ve Songül. Oğlan olsun diye çabalamış ama nasip olmamıştır. Şemsettin Bilen kendini "Helâkime sebep hilmimdir" diyen 3.Selime benzetmektedir.

Mustafa Kutlu hikâyenin bütününde çok çeşitli konulara değinir. Olayın ana kahramanı Çamlıpınar Belediye Başkanı Şemsettin Bilen olduğu için değinilen konuların başında da tabiki siyaset gelmektedir. Hocası Nurettin Topçu'nun Kutlu ve arkadaşlarına uzak durmaları gereken iki konudan biri(diğeri ticaret) olarak nasihat ettiği siyaset bu bağlamda düşünüldüğünde Mustafa Kutlu'nun konuyu ele alışı daha iyi anlaşılacaktır.

Nurettin Topçu'ya göre siyaset insanların ideallerini ve fikirlerini yıpratır. Topçu bu yüzden siyasete mesafelidir. Özellikle din ve ilim adamlarının siyasete

²⁰⁷ "Dalı gövdeden ayırmadan, köklenmesi için toprağa sokmaktır 'daldırma' tekniği. Roman başlangıcında verilmiş olan ve anlamsız gibi görünen bir ayrıntı, romanın sonunda sanki yeni bir kökten 'çıkışmış, filizlenmiş ve gelişmiş' olarak karşımızda belirir. Kuşkusuz, kişiler, son ciltte, yeniden ortaya çıkarken, ana (ilk) kökleriyle de ilişkilerini koparmazlar; 'daldırıldıkları' yeni 'toprak'ta yeniden filizlenirken, ana kök ile yeni kök arasında ilişki kopması söz konusu değildir. Yeni filiz, 'örnek okur'u, kuşkusuz ana kökün vermiş olduğu ilk dalın özelliklerine gönderecek ve örnek okur ilk gördüğü, ilk okuduğu anda pek üstünde durmamış olduğu ayrıntıyı yeniden, yeni özellikler katarak yorumlayacaktır. Yapıtın yorumsal çevrimselliğini oluşturan önemli bir tekniktir bu. " Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Rifat, MarcelProst ya da Bir Roman Yaratmak,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015, s.74-75.

²⁰⁸ Kitap çıktıktan sonra bir görüşmemizde bu tekniği hatırlatarak,özellikle mi kullandığını sordum.Bu tekniği bilmediğinden,daldırmayı sadece bağcılıkla,asma ile ilgili bir terim olarak bildiğinden bahseden Mustafa Kutlu, hikâyede bunu edebi bir teknik olarak kullanmadığından bunun kendisinin doğal yazma sürecinde ortaya çıkan bir yazma şekli olduğunu ifade etti. (Görüşme tarihi: 09.06.2024)

uzak durmasını tavsiye eder. *“Din ve ilim adamlarının siyasete gönül vermeleri, dünya hâkimiyetini parmağındaki yüzük gibi kullanan Yavuz’ların huzurunda eğildiği ilim ve din adamlarını, sonra en sefil vicdanlara uşak yapmıştır”* ²⁰⁹

Günümüzde hocasının fikirlerinin takipçisi olan Mustafa Kutlu için siyaset kutsal bir şey değildir. Siyasetin zalimliği dürüst ve ince ruhlu insanların siyasette tutunamayacağı gerçeği hikâye içinde yer yer tekrar edilmektedir. Yazar burada Eski İl Başkanı Zeynel Abidin Bey’in aşağıdaki şu sözleriyle bunu vurgular.

“Siyasetin kendi mantığı, kendi ahlakı, zaman içinde oluşmuş kaideleri, binbir türlü inceliği var. En başta şu önündeki adamı tepeleyeceksin. Bir omuz, bir dirsek, bir çelme onu yıkıp geçeceksin. İsterse baban olsun. Siyasette hesap anında görülür ve şunu unutma ki, siyaset ikinci adamı kabul etmez. Vefa, sefa lafta kalır.”²¹⁰

Belediye başkanı Şemsettin Bilen sürdürmekte olduğu belediye başkanlığına tekrar aday gösterilmek istenir ama kendisi artık siyaseti bırakmak ister:

“Baktılar ki can u gönülden çalışıyor, doğru-dürüst becerikli, adaletli. Hem başkanlığı bir basamak yapıp da mebusluğa atlamıyor. O daha “Durun yahu, etmeyin, bu sefer niyetli değilim, yeter, biraz da başkası yapsın bu işi” demeye kalmadan “Büyük Başkan, Büyük Başkan” diye kendisini kalabalıkların omzunda buluyor; her seçimde rakipsiz kalıyordu. Ama, yeter artık, yeter. Rahmetli İl Başkanı Zeynel Abidin Bey “Siyaset zalimdir.”

demişti.

Şemsettin Bilen hep mebus olmak istemektedir fakat bir türlü bu amacına ulaşamaz. Festivalin de kendisini meclise taşıyacağı umudu hep içindedir. Artık her şeyi festival üzerinedir, rüyalarında bile bu festival vardır. Festivalle yatıp festivalle kalkmaktadır. Fakat Şemsettin Bilen iyi niyetlidir, hedefe giden yolda her şey mübahdır görüşü taşımamaktadır. Doğup büyüdüğü yer olan Çamlıpınar’a hizmet etmek için illa mebus olmak gerekmediğinin o da farkındadır.

Şemsettin Bilen’in gelgitleri vardır. Mebus olmayı çok istemektedir ama bazen de olmazsa olmasın canım diyebilmektedir. Cuma Hutbesinde minberdeki imamı dinlerken dünya hayatının oyun ve eğlenceden ibaret olduğunu idrak etmekte, yüzünü ahirete çevirmesinin gerektiğini. Hacca gitmeyi kendine telkin etmekte ama hemen içinden diğer bir ses “Hac mebusluğa engel değil, hem hacca git hem de

²⁰⁹ Nurettin Topçu, **İsyan Ahlakı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999, s.35

²¹⁰ Mustafa Kutlu, **Başkanın Adamları**, s.15

mebus ol” şeklinde kulağına, kalbine fısıldamaktadır. Şemsettin Bilen’in içindeki kutuplar sürekli çekişmektedir. Aslında Mustafa Kutlu burada, onun şahsında dünyaya dalıp buraya niçin geldiğini unutan bütün insanları anlatmaktadır.

Başkan beş adamıyla birlikte çalışmalara başlar.” Çamlıpınar Et ve Süt Festivali” olarak çıkılan yolun festivalin sonunda “Çamlıpınar Boğa Festivali”ne dönüşümüne şahit oluruz hikâyenin finalinde. Belki bu festivalle Şemsettin Bilen’e o çok istediği meclis yolu açılmıştır ne dersiniz?

Mustafa Kutlu kitapta satır aralarında çok konuya değinir. Bunlardan biri de dil ve dilin kullanımudur. Bu konudaki hassasiyetini çeşitli mecralarda dile getiren yazar, dilini kaybedenin kendini kaybedeceğinin farkındadır. Yabancı kelimelerin kullanımı karşısında da kendine has bir duruşu olan Kutlu, yabancı kelimeleri halkın söylediği şekilde yazar. Bunda da dilcilere bir mesaj vermek istediği için böyle bir tutum sergilediğinden bahseder. Bu duruma bu kitabında da rastlarız. Nitekim kitapta cilet, İdiris, filim gibi kelimeleri kullanışı bize bu konudaki hassasiyetini göstermektedir. BBC Baki’nin halk arasında “Be-Be-Ce Baki” diye telaffuz edilmesi örneğinde de bu durumu görmekteyiz. Şenlik ve festival kelimeleri ve onların kullanılışı ile ilgili verdiği bilgiler de aydınlatıcıdır.

Mustafa Kutlu ata tohumu kullanmanın önemine, tarım toplumu ve makine toplumundaki farklara, geleneklerden moderniteye, insanı tanımanın zorluğundan, bitli akasyalar yerine çınar ağacını dikmenin gerekçelerine kadar pek çok konuyu yedirmiş hikâyenin içine.

Kutlu okurunu unutmaz, onun dikkatini hep diri tutar. Ona arar ara sorular yöneltir. Bazen bu soruları cevapsız bırakır, bazen de kendi cevaplar. Onun kullandığı bu samimi dil okuru hiç sıkmaz, sanki Mustafa Kutlu o mütebessim çehresiyle karşınızda oturmuş ve karşılıklı sohbet ediyormuşsunuz havasına kapılırsınız.

Mustafa Kutlu deyince ilk aklımıza gelen kavramlardan birisi de dava’dır. O tabiri yerindeyse tam bir dava delisidir, tüm hayatını davasına adanmış ve öyle yaşamış bir insandır. Bu eserinde de “*Bir davayı berbat etmek istiyorsan onu kötü bir*

şekilde müdafaa et. Kendiliğinden çöker.” sözleriyle bu konudaki hassasiyetini dile getirmiştir.

Mustafa Kutlu, Demirci Kerim Usta ve Gazeteci fikrinin sohbeti esnasında da asıl mesajını vermiş. Her şeyin düzelmesi, evvela insanın kendinin düzelmesine bağlıdır sözleriyle devam eden kitapta otobiyografik unsurlarda vardır. Çamlıpınar İlçe Milli Eğitim müdürü İsmail Hakkı’da Mustafa Kutlu’dan izlere rastlarız. O da Türk Dili Ve Edebiyatı mezunudur, şiir ve musikiye düşkündür. “Su Sesi” isimli bir şiir kitabı vardır. Mustafa Kutlu’nun tabiata ve suya düşkünlüğünü, onun bunlara olan sevgisini hatırlattı. Nitekim hocası Nurettin Topçu’nun ölümü üzerine yazdığı yazısının başlığı bile “Suya Hasret”tir. Mekan olarak geçen “Pınar Pastanesi” Şemsettin Bilen’in kardeşi Nurettin, Kutlu’nun ailesinden yansıyan isimlerdir. Çocukluğunda etkilendiği ve Uzun Hikâye’de gördüğümüz vagon evler burada da karşımıza çıkar. Ziya Çöl evsiz kalınca kullanılmayan vagonlara sığınır, onları kendine ev edinir.

Mustafa Kutlu çok iyi bir gözlemcidir. Programlarda yapılan uzun konuşmalara, gazete köşesinde “El Muhalif Daima” imzasıyla yazılar yazan Fikri Süzer’e, mahalle berberlerindeki muhabbetten festival ve şenlikler yapılan güzellik yarışmaları sonunda seçilen “kiraz güzeli, oğlak güzeli, domates güzellerine” kadar pek çok konuda yaptığı ince dokundurmalar hikâyeyi daha akıcı ve keyifli okunur bir hale getirmiş. Mustafa Kutlu dili ustaca kullanan bir yazardır. Başkanın Adamları’nda da Necip Fazıl’a, Nurettin Topçu’ya yaptığı atıflarla, eser içerisine yerleştirdiği türkülerle, şiirlerle kendini hemen okutuyor.

Şenlik’te düzenlenen şiir yarışmasını kazanan Ümit Sezer’in birinci olan şiiriyle sözlerimi nihayete erdirmek istiyorum:

“Kaybedenler

O ıssız tramvay durağında,

Gün çorak, güneş gitmiş, Gelmiyor tramvay, gelmesin

Sıkıntı yok.

Kimse Yok.

Kalbimi orada kaybettim.

O ıssız tramvay durağında,

Gün gitmiş, herkes gitmiş,

Sıkıntı yok. Bu:

Kalbini kaybedenlerin şarkısı.

Çorak, tuzlu, verimsiz.

*Çünkü yok artık. Yok.
Kalbin sesi.
Bir ıssız tramvay durağında
Ne gelen var.
Ne tramvay.*"²¹¹

Kalbimizin sesinin hiç susmaması, kalbimizin sesini hep duyabilmemiz dileğiyle...

2.2. MUSTAFA KUTLU'NUN DENEME KİTAPLARI

Mustafa Kutlu hikâyeci olarak tanınsa da diğer türlerde de en az hikâyede olduğu kadar kalem oynatmış ve başarılı olmuş çok yönlü bir yazardır. Deneme Kutlu'nun fikirlerini okurları ile paylaşmak için oluşturduğu yollardan biridir. Fikirlerini denemenin ona sunduğu özgür alanda ifade etmiştir. Deneme kitapları oluşturulurken de bir düzene göre hareket edilmiştir. Kitaplar içindeki yazılar konu bütünlüğüne sahiptir.

Denemelerini okuduğumuz zaman Mustafa Kutlu'yu daha yakından tanıma imkânı buluruz.

Kutlu'nun denemelerinde güncel konuları çok sık görürüz. O an ülkede ya da dünyada yaşanan olaylardan önemli gördüklerini kaleme alarak okuyucusu ile paylaşır. Gazetelerde uzun süre yazmış olması ülkedeki olaylara Kutlu'nun gözünden bakmamızı sağlar. Göç, yoksulluk, modernleşme gibi konular toplumu yakından ilgilendirdiği için Kutlu'nun da gündemine girmiş ve yoğun bir şekilde denemelerde yer almıştır.

Kutlu'nun denemelerinde de hikâyelerindekine benzer konuları aynı hassasiyetle daha açık bir dille yazmıştır. Köyden kente göç, modernleşme, toplumsal değişim, kendisi olamayan, kendini bilmeyen insanımız, kapitalist sistem ile değişen değerlerimiz, taşra, İstanbul...

İstanbul çokça yer alır denemelerinde. İstanbul'u anlatan müstakil Kutlu kitaplarının sayısına bakmamız bile bize onun İstanbul sevgisi konusunda bir fikir verecektir.

²¹¹ Mustafa Kutlu, Başkanın Adamları, s.166

Kendisini ifade ederken bunun açık ve anlaşılır bir dil kullanır, sadeliğin ihtişamına denemelerinde de rastlarız. Düşündüklerini tekraren anlatır, bir konu farklı bir denemede, hatta başka bir kitapta tekrar çıkar karşımıza bazen. Hatta okuduğumuz bir deneme farklı bir kitap olarak selamlayabilir bizi. Aynı konuya farklı yönlerden bakar, her yönüyle inceler. Fakat burada bırakmaz Mustafa Kutlu, çözüm önerilerini de sıralar. Mustafa Kutlu’nun dil konusundaki hassasiyetini biliriz. Dilimize giren yabancı kelimelerle ilgili düşüncelerini yazdıktan sonra TDK başta olmak üzere herkesi bu konuda duyarlı olmaya çağırması, tespit ettiği ve Türkçe karşılıklarının bulunması için yazısının sonuna eklediği uzunca yabancı kelime listesi bunun örneklerinden sadece birisidir.

Yayımlanmış on iki deneme kitabı vardır.

2.2.1. Şehir Mektupları (1995)

“Bir gerçeğin altını çizerken kalemi fazla bastırırsanız kâğıt yırtılabilir.”²¹²

Mustafa Kutlu’nun İstanbul ile ilgili yazılarını topladığı 256 sayfadan müteşekkil kitapta 76 denemesi vardır. Hem İstanbul sokaklarını gezerken gördüğü hem de bu şehirde yaşamının kattığı tecrübelerle yazdığı yazılar bulunmaktadır.

Sahibini Arayan Mektuplar isimli ilk yazı önsöz niteliğindedir. Mustafa Kutlu burada esere nasıl ve hangi niyetle başladığından bahsetmektedir. Ahmet Rasim’in Şehir Mektupları isimli eserine değinerek ondan ilham aldığını belirtmiştir.

...

“Aziz okuyucular...

Bundan böyle, Üstad Ahmet Rasim’den ödünç aldığım Şehir Mektupları başlığı adı altında sizlere hitap edeceğim. Konumuz yine İstanbul olacak. Ayrıca modernleşen kentlerimiz bir yerde bahse değer meselelerin ortak algılanmasını getirmektedir. Yazdığımız mektuplar bu bakımdan sadece İstanbullu hemşehrilerimize değil, bütün Türkiye’ye gönderilmiş demektir.”²¹³

Uzunca bir süre İstanbul’u dolaşan Kutlu buradaki izlenimlerini aktarırken şehir hayatı, modernleşme, yozlaşma, lüks, konfor, köyden kente göç, teknoloji, taşra, mimari, köy ve köylüler, çiçekler, mahalle kültürü... gibi pek çok konuya değinmektedir.

²¹² Mustafa Kutlu, *Şehir Mektupları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 95

²¹³ A. g. e. , s. 9

2.2.2. Akasya ve Mandolin (1999)

“Suyu akmayan bir çeşme kadar hüznü veren ne olabilir?”²¹⁴

Kitap iki ana bölümden oluşmaktadır.

Kitapta “İçe Dönük ve Derin” isimli birinci bölümde 40, kitaba ismini de veren “Akasya ve Mandolin” isimli ikinci bölümde ise 20 deneme olmak üzere toplamda 60 deneme yer almaktadır.

Merkezde İstanbul vardır. Mustafa Kutlu’nun şehre, insana ve hayata dair tespitlerini okuruz. İstanbul’u Dolaşmak adlı ilk metinde “İstanbul’u gezmenin de bir adabı olduğunu biliyor muydunuz?”²¹⁵ şeklinde bir soruyla okuyucusuna seslenen Kutlu, İstanbul’u gezmeye Eyüp Sultan’dan başlanılır diyerek kitap boyunca çok çeşitli konulara değinir. İstanbul’un mimarisi, ağaçları, kuşları, camileri; köyden kente göç, göçle beraber insanların yaşadıkları, tüketim ekonomisi... bahsettiği konulardır.

İstanbul dışında farklı şehirleri de anlatır. Sahil Yolu başlıklı yazısında buna değinir. “Çakılı topçu birliği gibi yirmi beş yıl aynı masada çakılı oturan birinin, birdenbire seyahate çıkması ilginç olmalı değil mi? O benim işte...Yıllar sonra Samsun, Trabzon, Rize, Erzurum, Erzincan dolaşıp geldim.”²¹⁶ İlk göz ağrım dediği Erzurum’dan başlayarak bu şehirleri anlatır.

2.2.3. Yoksulluk Kitabı (2004)

Kitap Mustafa Kutlu’nun 1996 - 2003 yılları arasında yazdığı denemelerden meydana gelmektedir. 49 deneme ve bir de röportaj olmak üzere 50 yazı yer almaktadır. Yoksulluk meselesi Kutlu’nun üzerinde durduğu en önemli meselelerdendir. *Yoksulluk İçimizde* isimli bir de hikâye kitabı vardır. Kitapta ekonomik sıkıntılar içerisine düşen insanların yaşadıkları, köyden kente göç ederek gelenlerin şehirde yaşadığı zorluklar, bundan bihaber olan siyasetçiler, yöneticiler, iş adamları anlatılır. Bu meselenin nasıl çözülebileceğine de değinir, bu noktadaki tespitlerini aktarır yazılarında.

2.2.4. Vatan Yahut İnternet (2014)

²¹⁴Mustafa Kutlu, *Akasya Ve Mandolin*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 50

²¹⁵A. g. e. , s. 9

²¹⁶A. g. e. , s. 120

“Ahlak olmadan asla! Ne yoksulluk biter ne zulüm. Lakin hangi ahlak? Allah'a, ahirete, hesap gününe inanmayan bir ahlak olabilir mi? Veya bir etik. Olursa neye yarar?”²¹⁷

Mustafa Kutlu'nun Yeni Şafak gazetesinde 20 yıllık bir süre içinde yayımlanan yazılarından oluşmuş bir eserdir. Kitapta 81 deneme yer almaktadır. Kutlu vatanın ne demek olduğunu anlattığı Vatan başlığını taşıyan ilk yazıdan sonra kanaati bırakıp tüketim toplumuna dönüşümüz, tüketimin artmasıyla hayatımızı işgal eden teknoloji, lüks hayat sevgimiz, özümüzden uzaklaşmamız, toprağı, tarımı ikinci plana atışımız, kirlenen zihinlerimiz, yaralanan gelenek ve ahlakımız, insanları yöneten şirketler, maddenin hayatımıza yön vermesi, sanat, sanatçı, sanatçının nasıl olması gerektiğı...gibi başlıca konuları çeşitli başlıklar altında dile getirmiştir. Türkiye'nin Yoksulluk Haritası başlığı altında yine yoksulluk konusuna değinir, çözümün nasıl olabileceğı noktasında önerilerde bulunur.

2.2.5. Dem Bu Demdir (2014)

Bu kitapta da yine Yeni Şafak gazetesinde 20 yıllık bir süre içinde yayımlanan yazılarından oluşmuştur. 101 tane deneme vardır.

“Fıkr-i müstakbel ü maziyi bırak ârif isen

Böyledir hâl-i zaman, bir var imiş bir yoğ imiş.”²¹⁸

Kitap Koca Ragıp Paşa'dan alınan bu beyitle başlamaktadır. Otuz Yıl ismini taşıyan ilk yazıda yazar yazı hayatının otuzuncu yılında olduğunu, bunca yılın nasıl geçtiğı sorusunu sormaktadır. Kitaba ismini veren deneme 6. sırada yer almaktadır.

Baharın gelişi, eylülün verdiği hüznler, türküler, tasavvuf, ağaçlar, balıklar, çiçekler, hayvan sevgisi, yağmur, kar, yazarlar /şairler (Nurettin Topçu, Sait Faik, Cahit Sıtkı, Mevlana, Yunus, Nedim, Fuzuli, Erdem Bayazıt, Turgut Cansever, Mehmet Çınarlı), eğitim ve öğretimle ilgili konular, liseler ve üniversitelerin durumu, yapılması gerekenler, yine İstanbul ve semtleri, ramazan, ramazanda bir güne ironik olarak bakış, bayramlar ve tatillerle ilgili yazılar, deprem...daha birçok konuya değinmiştir denemelerinde. Kendi hayatına dair bilgiler de öğreniyoruz bu yazılardan. Kutlu'nun Babaannesi hayatında önemli bir yere sahiptir. Kitapta ona da

²¹⁷Mustafa Kutlu, **Vatan Yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 39

²¹⁸ Mustafa Kutlu, **Dem Bu Demdir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 9

rastlarız, ondan bahseder, duyduklarını okuyucusuyla paylaşır. Nurettin Topçu, Ezel Erverdi, Orhan Okay, Hareket Dergisi...denemelerde karşımıza çıkar.

Kendisiyle yaptığımız görüşmelerde kitaplarında / yazılarında başlığı ve ilk cümleleri çok önemsedüğinden bahsetmişti. Denemelerde de bunları görüyoruz. Çok dikkat çeken başlıklar var. Bazılarından örnekler verelim:

Bayramın Nefesi, Halkı Uzaktan Sevmek, Bülbülü Öldürmek, Toplu Konut Ormanları, Dön Baba Dönelim, Ruhumuzun Coğrafyası...

2.2.6. Vitrinde Olmak (2015)

“Vidān, Cenab-ı Hakk’ın kalbimizdeki sesidir.”²¹⁹

Kitapta 101 deneme vardır. İbadetin Seyahate Dönüşmesi adlı ilk deneme ile başlıyor kitap. Burada toplumsal bir yaramıza dokunuyor Mustafa Kutlu. Kabe’de yaşadıkları, gördükleri üzerinden değerlendirme ve çıkarımları var. İbadetin özünü kaçırıp seyahate dönüştürmemiz, ruhen uzaklaşmamız eleştirilmektedir. Kitapta bu tarz dini içerikli metinlere, eleştirilere, değerlendirmelere yer verilmiştir. Eğitimle ilgili yazılar, değerlendirmeler; ülkemizde yaşanan toplumsal sorunlar, tarımdan uzaklaşıp tüketim toplumuna dönüşmemiz, halkın içinde bulunduğu zor şartlar, insan ilişkileri, öze dönüş gibi konulara değinilmiştir.

2.2.7. Bir Demet İstanbul (2016)

“Bir şehre ruhunu veren çocukların oyun oynarken söyledikleri türküler ve tekerlemelerdir.”²²⁰

Kitap Mustafa Kutlu’nun yirmi beş yıl boyunca gazetelerde, İstanbul ile ilgili yazdığı yazılardan oluşmaktadır. Kitapta 81 deneme yer almaktadır.²²¹

Eski Galata Köprüsünden Eyüpsultan’daki teleferiğe, tramvaylardan tüp geçide, Laleli’den Taksim’e, Topkapı’dan Beyazıt Meydanına kadar eline bir ayna alır ve kitap boyunca okura İstanbul’u gezdirir. Hiç farkına varmadığımız, hiç düşünmediğimiz konulara ışık tutar. İstanbul’da yer alan tarihi mekanlar, bunların

²¹⁹Mustafa Kutlu, **Vitrinde Olmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s. 32

²²⁰Mustafa Kutlu, **Bir Demet İstanbul**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 11

²²¹Mustafa Kutlu’nun diğer kitaplarında olduğu gibi bu kitap ismini içindeki bir denemeden almıyor. Yazara bu durumu sorduğumda, kitabın kendisinin yazın Erzincan’da olduğu bir dönemde çıktığını ve bu ismi arkadaşı Ezel Erverdi’nin verdiğini ifade etti.

içinde bulunduğu olumsuz koşullar da değinilen konular arasındadır. Kutlu bu mekanların korunması, gelecek nesillere taşınması noktasında da vurgular yapar.

2.2.8. İlmihal yahut Arzuhal (2018)

*“Elektriğin ulaşmadığı bir dağ başına çıksam diyorum. Orada bir sabah ezanı dinlesem. Kesret içinde kaybolan yaralı kalbim şifa bulur mu dersiniz?”*²²²

Kitap İsmail Kara tarafından yazılan *Bir İki Söz* başlıklı bir takdim ile başlıyor. Mustafa Kutlu ile uzun yıllar birlikte mesai yapmış olan, onun dostu olan İsmail Kara ilk metinler ortaya çıkmaya başladığında birlikte “Kutlu İlmihal”²²³ adını verdiklerini söyler. İlmihal kelimesinin anlamı ve toplumumuzdaki karşılığı ve Kutlu’nun yazılarının samimiyetinden bahsetmiştir.

Bu kısım önemli. Mustafa Kutlu’nun eserlerinde ön söze, takdim yazısına pek rastlayamayız.

Kitap 49 denemeden oluşmuştur. Dini içerikli yazılar vardır. Adı ile mütenasip bir kitap var karşımızda. İlmihal ama aynı zamanda da arzuhal. Mustafa Kutlu’nun içinden geçenleri okuyucusuyla içten bir şekilde paylaştığı yazılar vardır. Allah İçin başlığı ile yazdığı denemeye başlayan Kutlu Dua başlıklı yazısıyla bitirir. Duanın kelime anlamından, ona çağrıştırdıklarından bahsettikten sonra bir dua yaparak kitabı nihayete erdir. Abdest, Namaz, Zekât, Oruç, Hac...gibi konularda yazılar yer almaktadır.

2.2.9. Fırtınayı Kucaklamak (2019)

“Coğrafya kaderdir” diyor.

Kader olmayan bir şey mi var? ²²⁴

43 denemeden meydana gelen kitap Mustafa Kutlu’nun kırk yıllık dostu şair Nihat Hayri Azamat’a teşekkürü ile başlamaktadır.

“Kırk yıllık dostum şair Nihat Hayri Azamat’ın ilk şiir kitabının adı “Fırtınayı Kucaklamak”tır. Bu ismi elinizdeki esere vermek hususundaki ricamı

²²²Mustafa Kutlu, **İlmihal Yahut Arzuhal**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 44

²²³İsmail Kara, Mustafa Kutlu’ya Dair Birkaç Hatıra, Birkaç Not, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Arslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 13-20.

²²⁴Mustafa Kutlu, **Fırtınayı Kucaklamak**, Dergâh Yay. , İst. , 2019, s. 47

kabul etti. Kendisine teşekkür ediyorum."²²⁵ Diğer kitaplardan farklı olarak yazıların başında konuyla ilgili fotoğraflar yer almaktadır. Mustafa Kutlu'nun değindiği ilk konulardan biri -Kapak fotoğrafında da olduğu gibi-yine göçtür. Savaş, din, insan, ekonomik durumlar, gelenek ve göreneklerimiz, özümüzden uzaklaşma ve bunun yansımaları, tabiat, ağaçlar, hayvan sevgisi, sanat...gibi çeşitli konulara değinmiştir. Bu konuları yaptığı atıflar, cevabını okuyucusuna bıraktığı düşündürücü sorular ile desteklemiştir.

2.2.10. Kalbin Sesi ile Toprağa Dönüş (2020)

*" Üç hâkimin hükmünde hata aranmaz: Kalbin, kaderin, ölümün. "*²²⁶

Kitabın ilk iki baskısı Kalbin Sesi adıyla yayımlanır. 2020 Ocak'ta Kalbin Sesi İle Toprağa Dönüş olarak yayımlanır. Toprağa Dönüş bölümü içinde on yazı daha eklenmiştir. Mustafa Kutlu kitabın asıl muhatabının "Amentüye İnananlar" olduğunu söyler.

Kitap adından da anlaşılacağı üzere topraktan, toprağa dönmekten bahseder. Dini konuların oldukça öne çıktığı kitapta 27 deneme bulunur. Kutlu, dinin insan hayatındaki düzenleyici yönünü ele alır. Kitabın girişinde ve sonunda okuyucuya notlar bulunur. Aslında bu konulardan hareketle Kutlu, kendisini ifade eder. Yazdıklarının belli bir dini hassasiyete sahip insanlarca daha iyi anlaşılacağını ve zaten kendisinin de onlara unuttukları bazı hassasiyetleri hatırlatmak için yazdığını söyler. Güncel konulara, sanata, ekonomiye, şehre dair düşüncelerini kitap içinde sıkça görürüz.

2.2.11. Akıntıya Karşı (2021 Mart)

*"Hayatı yorumlarken tek bir ölçü kabul ederiz: Âmentü'ye inanıyor musun, inanmıyor musun?"*²²⁷

Kitap Mustafa Kutlu'nun Yeni Şafak gazetesinde yayımlanan yazılarından oluşmaktadır.

²²⁵Mustafa Kutlu, **a, g. e.** , s. 5

²²⁶Mustafa Kutlu, **Kalbin Sesi İle Toprağa Dönüş**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 5

²²⁷Mustafa Kutlu, **Akıntıya Karşı**, Dergâh Yay. , İst. , 2021, s, 27

Kitap üç sayfalık bir sunuşla başlamaktadır. Kutlu burada kitabı nasıl kaleme aldığından bahsetmektedir.

26 Aralık 2020 sabahı okunan haber bültenlerine bir ‘mektup’ damgasını vurdu.

Yunanistan’daki mülteci kamplarında tutulan göçmenler Avrupa ülkeleri liderlerine bir mektup göndermişler.

Tek bir istekleri, var, o da şu:

“Bize en azından hayvan hakları kadar hak tanıyın.”

İnsan olan bu yalvaran ses karşısında utancından yere geçer. ²²⁸

...

“Elinizdeki kitap sadece şu mektuptaki cümle yüzünden kaleme alınmıştır desem yeridir. (s. 6)

Bu duruma dur demek ancak tüketim toplumuna direnmekle, kapitalizmin kanunlarına kafa tutmakla olur. Bunu yapabilecek tek zümre vardır Kutlu’ya göre. Onlar da Amentü’ye inananlardır. Bunlar akıntıya karşı duranlardır, teslim olmayanlardır. Bunların “sırat-ı müstakim” denilen bir yolları vardır.

Burada girişi bitirirken son cümlede “...akıntıya karşı durmak dirilişin ilk adımıdır.”der. Kutlu bu cümleyle bizi” Diriliş “kelimesiyle bütünleşen Sezai Karakoç’a götürür. O da akıntıya karşı dik duranlardandır.

Kitapta 31 deneme vardır. 147 sayfadan meydana gelmektedir.

Müzik, (ülkemizde ve dünyada izlenen programlar, gruplar vb. üzerinden) zamanı yönetmek, Müslüman saati, teknoloji kullanımı, sosyal medyanın hayatımızdaki yeri ve etkileri, değişen değerlerimiz, yabancı kelimelere karşı korumamız gereken dilimiz, toprağa özümüze dönüş...gibi birçok toplumsal konuya değinmekte ve çözüm önerileri sunmaktadır. Mustafa Kutlu konuları kendi hayatından örneklerle de desteklemektedir. Babaannesi, dedesi, annesi...gibi onda iz bırakanlardan verdiği örneklerle zenginleştirmiştir metinleri.

Dilin İktidarı 1-2 -3 başlıklı son 3 denemede dil konusuna değinmiştir. 3. Yazının sonuna da Türkçesi olduğu halde keyfi kullanılan ve Türkçe karşılık bulunması gereken yabancı kelimelerin olduğu uzunca bir liste eklemiştir.

²²⁸Mustafa Kutlu, **a. g. e.** , s. 5

2.2.12. Kendini Aş Haddini Aşma (2023)

*“Saatimiz çalışıyor ama kalbimiz durmuş. Çalışmıyor. Kalbin sesini duyamıyoruz.”*²²⁹

Mustafa Kutlu’nun Aralık 2023 ‘te yayımlanan kitabıdır. Haziran 2023’ten itibaren Yeni Şafak gazetesinde yayımlanan yazılarından oluşmaktadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın Marifetname’sinden alıntılanmış asıl metnin eklenmesiyle oluşturulmuş bir önsözle başlamaktadır.

“Seni Mevla’ndan alıkoyan her şey dünyadır.”²³⁰sözü ve aynı doğrultudaki bir beyitle Marifetname’den alınan bölüm son bulur.

Kitap Kendini Aş Haddini Aşma ve “Evet Ama Yetmez” Diyenler İçin olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde 16, 2. bölümde 22 ve bir de son söz yerine(Ya Konfor Ya Kıyamet) olmak üzere toplamda 39 deneme vardır.

Bu denemelerde dile getirilen, eleştirilen konular tüm derinliğiyle, okuyucuyu yormayacak şekilde ifade edilmiştir. Burada da Mustafa Kutlu’nun hikâyeciliğinin, söz ustalığının kendini gösterdiğini görmekteyiz. Kutlu bunları gün yüzüne çıkarıp bırakmaz, yazının içinde çözüm önerilerini de verir. Bu önerileri sunarken de bir ekonomist, siyasetçi, biyolog, mühendis... olmadığını sadece ülkesini düşünen, dert edinen bir insan olduğunun sürekli altını çizer. Mustafa Kutlu naifliğinin yazılarına yansıdığı bu durumu her daim hissederiz.

Kitapta daha iyi insan olma, toplumun düzelmesi için öncelikle bireyin düzelmesi gerektiği, ahlak gibi konulara sıkça değinmiştir. Ahlak kavramını “Paradigmayı Değiştirelim” adlı yazısında şöyle anlatır.

“El emeği-göz nuru-alın terine dayanan, tabiata dost, aza kanaat eden, komşusu açken kendisi tok yatmayan, 72 millete bir göz ile bakan, bu sebeple “öteki” kavramını barındırmayan, dünya hayatını “gölgelikte bir lahza dinlenme” kabul eden, ebedi olan öte dünya inancını esas alan, yaradandan ötürü yaradılmış her şeyi seven, dostun evi gönüllerdir gönüller yapmaya geldim diyebilen, insaf, merhamet, af, bereket, feraset, basiret, mürüvvet, hürmet, hizmet, sadakat, ehliyet, liyakat, fazilet, feragat, hürriyet, sabır, şükür, teşekkür, tefekkür, tevazu, cesaret, şecaat, hamaset, cömertlik, infak, ikram, izzet, iffet, letafet, nezaket, zerafet, ahde vefa, uhuvvet, sukunet, hamiyet, nihayet “adalet”e dayanan bir ahlak.”²³¹

²²⁹Mustafa Kutlu, **Kendini Aş Haddini Aşma**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 94

²³⁰A. g. e. , s. 8

²³¹Mustafa Kutlu, **Kendini Aş Haddini Aşma**, Dergâh Yay. , İst. , 2023, s, 21

Kitapla aynı adı taşıyan Kendini Aş Haddini Aşma 1, ve Kendini Aş Haddini Aşma 2 olmak üzere iki deneme vardır. Yunus Emre'nin

“İlim, ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsın

Ya nice okumaktır”

Şiirinden hareketle Kişi kendin bilmek gibi irfan olmaz, Kendini bilen Rabbini bilir sözleriyle Kendini Bilmek deyimini çeşitli açılardan irdelleyerek açıklamıştır.

Birol Biçer'in “İnsan, Doğayı, Fıtratı Tüketen Sisteme Karşı Kutlu Bir İşaret Fişeği”²³² başlıklı yazısında belirttiği son birkaç yılda kaleme aldığı bu deneme kitapları ile Mustafa Kutlu'nun artık edebiyat ve hikâyeci kimliğinin önüne geçtiği tespitin ne kadar isabetli olduğunu kitabı okuyunca daha iyi anlıyoruz.

2.3. MUSTAFA KUTLU'NUN GEZİ YAZILARI

*“On seneye yakın İstanbul'u dolaştım, izlenimlerimi gezi kitaplarında anlattım. Hafta sonları gidiyordum, hep yaya dolaştım. Fotoğraf çekmediğime pişmanım.”*²³³ diye serzenişte bulunan Mustafa Kutlu'nun yayımlanmış üç gezi yazısı kitabı vardır. Bu kitaplarda Mustafa Kutlu'nun ilk kez İstanbul'a geldiği 1972 yılının İstanbul'u ve sonrasına yer verilmiştir. Dolayısıyla eski ve yeni İstanbul arasındaki farkı görebiliriz bu yazılarda. İstanbul ile ilgili bir karşılaştırmaya gidilmek istenirse bu kitaplar bize bu imkanı sağlayacak en önemli kaynaklar olma özelliğini göstermektedir. ²³⁴ Diğer taraftan Mustafa Kutlu'nun hikâye kitapları da mekanlar açısından çok zengindir. Onlar da bir gezi yazısı gibidir. Hikâyelerinin geçtiği yerler özenle seçilmiş, ona göre düzenlenmiştir. Nitekim dostu İsmail Kara'nın aşağıdaki sözleri de bu düşüncemizi desteklemektedir.

“Hikâyelerinde de büyüdüğü, okuduğu, çalıştığı şehirler olarak Erzincan, Erzurum ve Tunceli'den ve tabii İstanbul'dan onun ehemmiyetle altını çizdiği çokça

²³²Birol Biçer, “İnsan, Doğayı, Fıtratı Tüketen Sisteme Karşı Kutlu Bir İşaret Fişeği”, Sabit Fikir dergisi, s. 156, Şubat 2024 s10-11

²³³A. g. g.

²³⁴ Ahmet Koçak, Mustafa Kutlu'nun Gezi Kitaplarına Göre İstanbul'u, RumeliDE Dil ve edebiyat Araştırmaları Dergisi, 2023 Temmuz, s. 261-271

mahalli unsur var. Memleketimizin özellikle eski yerleşim birimlerini gezmek, görmek, tanımak, insanlarıyla, folkloruyla hemhal olmak konusundaki çok azı gerçekleşmiş ısrarlı arzularının da yüzlerce defa şahidiyim; “memleketi bile tanıyamadık üstad, böyle ‘aydın’lık olur mu?” yakınmasının da...”

2.3.1. Topkapı’dan Topkapı’ya (2021 Eylül)

“Dün dün de kaldı demek doğru değil, mazi bizi hiçbir vakit terk etmez. Ancak hatıralar gittikçe solar, silinir.”²³⁵

İstanbul Gezi Yazıları -1- 1986 üst başlığı ile yayımlanan kitap 2021 yılında Dergâh yayınları arasından çıktı. Kapak tasarımında Mustafa Kutlu’nun imzası var. Esenler Otogarı’nı gösteren bir fotoğraf karesi var kapakta. Kitap yazarın kaleme aldığı 15 Nisan 2021 tarihli bir sunuş metni ile başlıyor. Burada yazar geçmişe dönük olarak arşivini tasnif ederken yazıp da unuttuğu dosyalara rastlıyor. Bu dosyalar tam da şu an yazdığım kitabın metinlerinin de içinde olduğu İstanbul gezi yazılarıdır. 35 yıl önce yazılmış ve unutulmuş. Hatta bu kitap İsmail Kara tarafından tashih bile edilmiş. Fakat fotoğraflar da olmasına rağmen Mustafa Kutlu onları bulamadığını ifade etmiş. Sadece Nurettin Albayrak ile olan tek fotoğraf kalmış. Kitabın içinde yer alan diğer fotoğrafları renk katsın diye Mustafa Kutlu ekliyor.

Bu 35 yıl sonra bulduğu İstanbul gezi yazılarından üç dosya çıkıyor. Biri bu elimizdeki kitap, diğer iki dosyada sonrasında okuyucuyla “Haliç İle Çepeçevre İstanbul” ve “Boğaziçi” isimli kitaplar olarak buluşan metinlerdir.

Okuyucu 35 yıl öncesinde bu yana İstanbul’un nasıl bir değişim gösterdiğini satırlar arasında görecektir. Yazılar geçmişten günümüze ayna tutmaktadır. Yirmi beş yazıya yer verilen kitap 128 sayfadan müteşekkildir.

Mustafa Kutlu eserde okuyucusunu Ersoy Han’dan Sultanahmet’e, Millet Caddesinden Soğukçeşme Sokağına kadar pek çok yeri dolaştırır.

2.3.2. Haliç ile Çepeçevre İstanbul (2021 Kasım)

“Efendim İstanbul’u gezmek öyle rastgele, canımızın çektiği bir yerden başlayarak olmaz. Diyelim Eminönü’nde indik vapurdan. Eh, işte yol önümüzde; ister Ankara Caddesi’nden Bâb-ı Ali Yokuşu’na vururuz, ister Gülhane’ye doğru yürüyebiliriz. Yok öyle şey. Dedik ya,

²³⁵Mustafa Kutlu, *Topkapı’dan Topkapı’ya*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 11

İstanbul'u gezmenin de bir âdâbı var. Bir yere gitmek, bir yeri gezmek esas itibarı ile bir "fetih" olmak gerekir. Aksi takdirde "görenlerden" değil de sadece "bakanlardan" oluruz. Bu münasebetle İstanbul'u gezmeye de Eyüp'ten başlanılır. ²³⁶

İstanbul Gezi Yazıları -2- 1989 üst başlığı ile yayımlanan kitap 2021 yılında Dergâh Yayınları arasından çıktı. Haliç Köprüsü merkezli bir fotoğrafın olduğu kapak Mustafa Kutlu imzasını taşıyor. 10 Mayıs 2021/Başakşehir tarihli Mustafa Kutlu tarafından yazılan sunuş yazısı “İstanbul’u gezmenin bir adabı olduğunu biliyor muydunuz ?”sorusuyla başlıyor. İstanbul’un rastgele gezilemeyeceğini söyleyen yazar, İstanbul’u gezmeye Eyüp’ten başlamamız gerektiğini söyler. Çünkü bir yere gezmek bir “fetih” meselesi olduğu için, bakanlardan değil görenlerden olmak istiyorsak “erenlerin himmeti” önemli olduğu için başlangıç noktamız Eyüp olmalıdır.

Kitapta 35 yazı var. İlk bölümde iki kıyısı ile Haliç, ikinci bölüm ise çepeçevre İstanbul anlatılır. Yazar gezerken İstanbul’u fotoğraflamadığı için duyduğu pişmanlığı dile getirir. Eğer 32 yıl önce fotoğraf çekmiş olsaydı bugün ile geçmişî kıyaslayabilirdik.

Kitapta Uzun Çarşı’dan Kağıthane’ye, Kasımpaşa’dan Kumkapı’ya, Akbıyık’tan Samatya’ya kadar pek çok yer anlatılır.

2.3.3. Boğaziçi (2022 Ocak)

“Ayaküstü bir hayat yaşıyoruz. Ayaküstü konuşuyor, ayaküstü yemek yiyor, ayaküstü âşık oluyor ve vazgeçiyoruz. Hiçbir şey bizde kötüleşmeye müsait bir zemin, bir istikrar bulamıyor.”²³⁷

İstanbul Gezi Yazıları -3- 1992-93 üst başlığı ile yayımlanan kitap 2022 yılında Dergâh Yayınları arasından çıktı. 15 Mayıs 2021 /Başakşehir tarihli sunuş yazısında Mustafa Kutlu, bu şehirde yirmi yıl yaşadktan sonra bir gün dehşet içinde “İcadiye’nin Tavukçmaz’ın, Selamsız’ın Çıksalı’nın nerede olduğunu, oralara nasıl gideceğini bilmediğini fark ettiğini söyler. Yazara göre İstanbul’a

²³⁶Mustafa Kutlu, **Haliç ile Çepeçevre İstanbul**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 5

²³⁷Mustafa Kutlu, **Boğaziçi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 101

gitmek bir bakıma kendine gelmektir.”Bu kitapta, dünyanın, ülkemizin ve İstanbul’un en güzel köşesi “Boğaziçi” yer alacak. ²³⁸

Bundan önceki iki gezi kitabında da söylediği gibi burada da gezerken fotoğraf çekmediği için duyduğu pişmanlığı dile getirir.

Mustafa Kutlu arkadaşı İbrahim Kalın’dan ödünç aldığı makinesiyle çektiği fotoğraflardan ve Ekrem Işın’la beraber Kanal 7 televizyonu için çektikleri “İstanbul Tekkeleri” belgeselinden birkaç fotoğraf eklemiştir kitaba. Fotoğraflar çok net olmasa da belge niteliğinde olsun diye bu fotoğrafları kitaba koyduğunu ifade etmiştir.

Kitap kırk beş yazıdan müteşekkildir. 338 sayfadan meydana gelmiştir. “Yahya Efendi Dergâhı” isimli yazı ile başlayan kitap Kuzguncuk ile ilgili yazıyla nihayete ermektedir.

2.4. MUSTAFA KUTLU’NUN İNCELEME KİTAPLARI

Mustafa Kutlu’nun iki inceleme kitabı bulunmaktadır. İkisini de üniversitede öğrenci olduğu yıllarda hazırlamıştır. İlki Hocası Orhan Okay’ın verdiği ödev üzerine yapılan Sabahattin Ali çalışması, diğeri ise Sait Faik’le ilgili olan mezuniyet tezidir. Aşağıdaki sıralama yapılış tarihine göre değil yayımlanma tarihine göredir.

2.4.1. Sait Faik’in Hikâye Dünyası (1968)

Hareket Yayınları arasında çıkmıştır. Mustafa Kutlu’nun Erzurum Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bitirme tezidir. Kutlu hayatında önemli bir yeri olan Hocası Orhan Okay’ın tavsiyesiyle “Sait Faik ve Plastik Unsurlar” konusunu çalışmıştır. ²³⁹

Hocasının kendisindeki resim sevgisini ve yeteneğini bildiği için böyle bir konu önerdiğinin farkındadır²⁴⁰.

Tezde Sait Faik’in yazdıklarından hareketle sevgi, insan, fert, tabiat, sosyal münasebetler, resim ve mimari başlıkları altında çalışmış, hikâyelerde yer alan resmetme sanatını ise tüm detaylarıyla incelemiştir.

²³⁸A. g. e., s. 7

²³⁹Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yay, Nusret Özcan -Orhan Okay’ın Kutlu Hakkındaki Sorulara Cevapları, s. 35

²⁴⁰A. g. g.

Kitapta, hikâyeler hariç 70 sayfalık bir incelemeye yer verilmiştir.

“Sait Faik ve Sabahattin Ali üzerinde yayınlanmış iki çalışması bulunan Mustafa Kutlu’nun Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket’in öykücülükleriyle ilgili de yayımlanmamış olsa bile iki kitaplık çalışmasının bulunduğu düşünülünce, yazmaya başladığı yıllara dek Türk öyküsünün serüvenini en usta örneklerinden izleyip yararlandığı, hatta bunların üzerine kafa ve kalem yorduğu açıkça görülebilir.”²⁴¹

2.4.2. Sabahattin Ali (1972)

İlk olarak Hareket Yayınları arasında çıkmıştır. Daha sonra Dergah Yayınları arasında da baskısı yapılmıştır. Kitapta Mustafa Kutlu, Sabahattin Ali’nin roman, hikâye ve şiirlerindeki kahramanların karakteristik özelliklerini tüm detaylarıyla incelemiştir. Hikâyeler hariç 200 sayfalık bir inceleme kitabıdır. Anadolu insanının sevgisiyle dolu bir yazar olan Sabahattin Ali Mustafa Kutlu’daki Anadoluculuk fikrinin zeminini zenginleştirenlerden biridir. Kutlu’yu Sabahattin Ali okumaya sevk eden de yine üniversiteden çok sevdiği hocası Orhan Okay’dır.

“Orhan Okay Hoca ile görüşmelerimiz vardı. Benim tabii o zamanlar kafam daha şeydi, daha böyle milliyetçi bir hüviyet taşıyordum. Bana şeyi sordu, sen dedi hikâyeler okuyorsun, kimleri okuyorsun? Ben dedim Sait Faik, birkaç isim saydım. Sabahattin Ali’yi okudun mu dedi bana. Ben dedim o solcu, onu ne diye okuyayım falan. Çok kızdı bana, sen okumadığın adam hakkında nasıl böyle konuşuyorsun falan ve hocadan ben böylece itidalli olmanın, peşin hükümlü olmamayı, bunları öğrendim yani ve bana ödev verdi. Dedi ki bu sömestr tatilinde Sabahattin Bey’in bütün kitaplarını okuyacaksın, bana bir etüt yazıp getireceksin dedi. Hakikaten ben de okudum ve bir etüt yazdım. Çok beğendi, sonradan o kitap talebe işi olmasına rağmen Ezel Erverdi kardeşimin gayretleriyle kitap olarak Sabahattin Ali diye basıldı. Aslında bir talebe kitabı, o kadar önemli de değildi ama Ezel Bey illa senin de kitabın olsun diye bastı. Bu kitabın bir hususiyeti vardır. Sabahattin Ali işte solcu falan olduğu, öldürüldüğü için Sabahattin Ali’ye pek kimse yanaşmamıştı, üzerinde kimse çalışmamış. Ben de hiç bilmiyorum, benim kitabım ilk kitap olmuştur. O kadar önemi vardır. İlk kitap. Benden sonra hemşerim Asım Bezirci bir kitap çıkardı Sabahattin Ali ile ilgili. Böyle bir özelliği vardır o kitabın yani.”²⁴²

Mustafa Kutlu bir hikâyecidir. Bu asli yönü de eserlerinde her daim kendini hissettirmektedir. Nitekim bu bölümde yer verdiğimiz iki eserinde de bu

²⁴¹ Hüseyin Su, *Cüz Güllü’nün Kokusu Mustafa Kutlu Armağanı, Hayatın Füsün Ve Şiiri’nin Öyküleri*, Meserret Yayınları, İstanbul, s. 15.

²⁴² A. g. g.

hissedilmekte, bu kitaplar “eleştiri kıvamında inceleme kitapları”²⁴³ olarak nitelendirilmektedir.

2.5. MUSTAFA KUTLU’NUN DİĞER TÜRLERDEKİ ESERLERİ

2.5.1. İsmail Usta/Siyasi Tarih Üzerine Konuşmalar 1 (1976) Derleme

Dergâh Yayınları arasından 1976 yılında çıkan eser çok bilinmemektedir. Mustafa Kutlu bir ilim ve irfan merkezi olan Erzurum’un yetiştirdiği ulemaların sohbetlerine katılan ve halkın içinden birisi olan Erzurumlu İsmail Usta ile olan konuşmalarını kitaplaştırmıştır.

2021 yılında Dergâh Yayınları arasından çıkan Selam Olsun isimli kitabın içinde anlattığı kişilerden birisi de “Bu Adam Kim?” başlığı ile yazdığı İsmail Usta’dır. (İsmail Gürcan)

2.5.2. Arkakapak Yazıları (1995)

*“Her tren bir yığın umut, hayal, ihtiras ve arzu yüklenip gelir. Ardında düş kırıklıkları, gözyaşları, hayıflanmalar, bir tutam ağarmış saç bırakıp gider.”*²⁴⁴

Kitap yirmi iki denemeden oluşmaktadır. Bunlar: “Güzel Bir Gün Nasıl Olur?”, “Güvercin Avlayan Martı”, “Biz Büyürken Küçülen”, “İçimizden Geçen Irmak”, “Akbank’ın Önünde Armut Ağacı”, “Akıllıyım Diyorsun Niçin Zengin Değilsin?”, “Bana ve Savaşa Dair”, “Cuma”, “Bildiğimiz Şeyler”, “Fukaralık Edebiyatı”, “Oruç”, “Cevat”, “Ufuk!”, “İkinci Cevat”, “Merhamet”, “Ağır Metal”, “Yolcunun Kitabı”, “Bir Alış-Veriş Hikâyesi”, “Delikanlı”, “Gök Mavi Çayır Yeşil”, “Bir Küçücük Adacık”, “5402”.

Dergâh Dergisinin arka kapağında yayımlanmış olan yazılardır. Yazar hikâye olarak nitelendirmiş, ama deneme kutbuna yakın olduğu metinlerdir.²⁴⁵

Bir iki sayfalık kısa yazılardır. Her bölümün başında bir fotoğraf vardır²⁴⁶. Mustafa Kutlu’nun eserlerinde pek rastlamadığımız bu durum “Fırtınayı Kucaklamak” isimli deneme kitabında da vardır.

²⁴³Yakup Çelik,, ”Eleştirmen - Araştırmacı Mustafa Kutlu” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih ANDI -BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 267-271

²⁴⁴Mustafa Kutlu, **Arkakapak Yazıları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 93

²⁴⁵Nitekim İnci Enginün, yazarın *Arkakapak Yazıları* adlı kitabını denemeleri arasında saymıştır. Bkz. : İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yay. , 5. Bas. , İst. , 2004, s. 366

Yazılarda iyi insan olmanın önemi, çevre kirliliği, zamanın geçiciliği, değişen bozulan insan ve toplum, betonlaşma, savaşlar, günlük Hayat ve popüler kültür, oruç, maneviyat, maneviyatın maddi menfaatler uğruna heba edilişi, tüketim toplumu, merhamet, umut...gibi konular sade ve akıcı bir üslupla dile getirilmiştir.

2.5.3. Yıldız Tozu (2004) - Çocuk Kitabı

“Gökte herkesin bir yıldızı varmış diyorlar, doğru mu?

Bilmem, doğrudur belki.

Benim yıldızım hangisi acaba?”²⁴⁷

Kitap Mustafa Kutlu’nun yazdığı tek çocuk kitabıdır. Yaptığımız söyleşide, yıllarca beraber çalıştığı arkadaşı Ebubekir Erdem, yanlarından ayrılıp ayrı bir yayınevi kurunca(Erdem yayınlarını) ziyaretine giderken hediye olarak götürmek için bu kitabı yazdığını ifade etti.

“Yıldız Tozu” benim Dergah Yayınları’ndan çıkmayan tek kitabımdır. O da bizimle ortak olan, elli senelik arkadaşım Bekir Erdem Dergâh’tan ayrılıp da Erdem Yayınları’nı kurunca, çocuk kitabı çıkarıyordu. Herkes çiçek, çikolata, hediye götürdü, ben de hediye olarak “Yıldız Tozu”nu, götürdüm, verdim ona, Erdem Yayınları arasında basıldı.

...

Benim çocuk edebiyatı yolunda kitabım yok, bir tanedir, onu da ona verdim. Tam da çocuk işi değildir, büyükler de okuyabilir. Onu şimdi Kemaliye’de bir arkadaş uzun metraj film çekti. Yönetmen Ahmet Sönmez. Kemaliye’yi çok sevmiş. Görmenizi dilerim, yani doğuda böyle bir kasabanın olacağı aklınıza gelmez. Beylerbeyi’ndeki ahşap konakları görün, orda aynısı var, köylerde bile var yani, o kadar müthiş bir yerdir orası. “²⁴⁸

Kitap iki bölümden oluşmaktadır: “Yıldız Tozu”, “Uç Selahattin Uç”.

Mustafa Kutlu, gökyüzünde herkesin bir yıldızı olduğu ve yıldız kayınca o insanın da ömrünün bitip öleceği inancı üzerinden iki kardeşi merkeze alarak yazdığı hikâyede sade ve akıcı bir dil kullanmıştır. Yazarın hayatından da izlere rastladığımız kitapta vefa, iyilik, merhamet, sevgi, kasaba hayatı, tarım-toprak, çiçekler, hayvanlar, göç(Almanya) gibi Kutlu’nun temel konularını görüyoruz.

Hikâye yönetmen Ahmet Sönmez tarafından 2023 yılında sinemaya aktarılarak izleyiciyle buluştu.

²⁴⁶Elimde 3. ve 16. baskıları mevcut olan eserin ikisinin de kapağı ve içindeki fotoğraflar farklı, sonradan içindeki fotoğraflar ve kapak değişmiş.

²⁴⁷Mustafa Kutlu, **Yıldız Tozu**, Erdem Yayınları, İstanbul, 2016, s. 9

²⁴⁸A. g. g.

2.5.4. Selam Olsun (2021 Haziran)

“Dua etmeli derim içimden; hem giden, hem bizim gibi geride kalanlar için artık sadece dua etmeli.”²⁴⁹

2021 Haziran ayında yayımlanmıştır. Kitap Deneme adı altında yayımlansa da anı/hatıra türündedir. Dergâh başta olmak üzere çeşitli yayın organlarında farklı zamanlarda çıkan yazıları bu kitapta toplanmıştır. İlk defa burada yayımlananlar da vardır. D. Mehmet Doğan’ı anlatırken Mustafa Kutlu yazının başına bir şiirini eklemiştir.

*Biz dünyadan gider olduk,
Kalanlara selâm olsun.
Bizim için hayır dua,
Kılanlara selâm olsun.*

Kitap ismini aldığı Yunus Emre’nin “Selam Olsun” şiiri ile başlamaktadır. Kitapta Mustafa Kutlu hayatında iz bırakmış on yedi kişiyi anlatmaktadır. Çocukluk arkadaşı Nurettin Albayrak ile başlayan kitap sırasıyla Abdulkadir Aral, Sıtkı Aras, Beşir Ayvazoğlu, D. Mehmet Doğan, Muammer Ekti, Ebubekir Erdem, Ezel Erverdi, Orhan Şaik Gökyay, İsmail Gürcan, İsmail Kara, Mustafa Kara, Seyfettin Manısalıgil, Nusret Özcan, Mustafa Ruhi Şirin ve son olarak “Suya Hasret” başlığıyla Nurettin Topçu ile ilgili yazısıyla nihayete erer. Anlattığı kişilerin fotoğraflarına da yer vermiştir. Akıcı ve duygusal bir dili vardır.

Kitapta “Sevdiklerim hakkında yazamıyorum; bunu birkaç kez dile getirdim. Cümleler, kelimeler, duygu ve düşüncelerim karşısında kifayetsiz kalıyor ve ben hakkında yazdığım kişiye haksızlık ettiğim duygusuna kapılıyorum.”(s. 36) dese de çok güzel ifade edildiğini düşünüyorum. Yazarın samimiyeti kaleminde kendini hissettiriyor.

2.5.5. Sel Gider Kum Kalır / Edebiyat-Kültür-Sanat-Yazıları (Kasım 2022)

2022 yılında Dergâh Yayınları arasından çıkmıştır. Kitap Mustafa Kutlu’nun farklı tarihlerde Dergâh’ta, Yeni Şafak’ta, Türk Edebiyatı’nda yazdığı yazıların bir

²⁴⁹Mustafa Kutlu, **Selam Olsun**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s.

araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Kitaptaki bazı yazıların altında “Selim Yağmur” müstearı dikkat çekmektedir. Mustafa Kutlu iki müstear kullanmıştır. Biri de üniversitedeyken çıkardıkları Adımlar dergisindeki yazılarında da kullandığı A. Hacıyakupoğlu ‘dur. Büyük dedesi var Asım Hacıyakupoğlu, onun ismini kullanmış müstear olarak.²⁵⁰ Kitabın kapağını Kutlu’nun elinden çıkan bir resim süslemektedir. Kitabın arka kapağında önsözdeki söyleşiden bir bölüm vardır. (Bu Kutlu’nun kitaplarında pek rastlamadığımız bir durumdur. Arka kapakta bir tanıtım yazısı olmaz genellikle. Bu Kutlu’nun iki kitabında rastlıyoruz. (Diğeri de Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında : Üç Konuşma İki Albüm -Armağan Kitap, Nisan 2022)

Bu durumu kendisine sorduğumda şöyle ifade etmiştir:

“Normalde diğer kitaplarımın hiçbirinde bu arka kapakta yazı yoktur, koymam. Çünkü çoğu insan kitapçıya gittiğinde arkasındaki açıklamaya bakarak kitap alıyor. Kitabın içindekileri okumasını istediğim için bu yolu seçtim. Sadece iki kitapta açıklama koydum.”

Kitap, Önsöz Yerine Başlığı altında “Mustafa Kutlu İle Tenkit Üzerine”²⁵¹ isimli bir söyleşi ile başlamaktadır. (Konuşan : Fatma Karabıyık Barbarosoğlu)

Burada Kutlu’nun tenkit üzerine görüşleri ve ülkemizde tenkit, münekkid konularına bakışı noktasında önemli açıklamaları vardır. Mustafa Kutlu burada “Hakkında yazmaya değer buldukları”nı ele aldığını belirtmektedir. Bunu yaparken de okuduğu eserin kendisini yazmaya zorlaması gerektiğini söylüyor. Bundan anlıyoruz ki buradaki yazılar bu şekilde kaleme alınmış. Yazarken hak edenler için gereğini yaptığını tersi bir durumda da yani “kof bir eser propaganda ile şöhret yapılmaya çalışılıyorsa” buna karşı da kalem oynattığını söylemektedir. Son olarak da yazdıklarının öznel olduğunu, kendisinin münekkit değil bir okuyucu olduğunu söylemekten geri durmamıştır.

²⁵⁰ Bir görüşmemizde bunu sorduğumda (Neden müstear isim kullanma gereği duydunuz?) şöyle ifade etmiştir: ”Dergah’ta yazıların çoğunu ben yazıyordum. Mustafa Kutlu ismi çok öne çıkmasın diye bu müstearı kullandım demiştir. Şu ayrıntı da dikkatimi celp etti. Müstear da bile “Yağmur” tercih etmiş. Tabiata, toprağa olan bağı burada da kendini göstermiş. ”

²⁵¹Mustafa Kutlu, **Sel Gider Kum Kalır-Edebiyat-Kültür-Sanat-Yazıları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, Konuşan : Fatma Karabıyık Barbarosoğlu

Kitap; Edebiyat Yazıları, Kùltür Sanat Yazıları, Sinema -Televizyon-Mùzik, Hayat ve Sanat olmak üzere dört ana başlığa ayrılmıştır. 260 sayfadan müteşekkil kitabın son sekiz sayfasını “Eser ve İsim Dizini” oluşturmaktadır.

Edebiyat Yazıları, kendi içinde “Şiir, Hikâye, Roman” olmak üzere üç alt başlıktan meydana gelmiştir. Bu bölümde yazarın bu türlerde çıkmış eserler, bu alanda yazan şairler ve yazarlarla ilgili tanıtım ve değeriendirme yazıları yer almaktadır. Kutlu burada Türk edebiyatı açısından son derece aydınlatıcı ve önemli tespitler yapmaktadır.

Diğer bölümlerde ise o başlıkla bağlantılı olarak Kutlu’nun görüşleri yer almaktadır. Çiçeklerden tutun da dallardaki kirazlara, kirazlardan kitaplara balıklardan sanatın kilosuna kadar her şeye değinmiş Mustafa Kutlu. Kitaplarının başlıklarının ve ilk cümlelerin ne kadar önemli olduğunu defaatle söylemiştir yazar. Burada da görüyoruz bunu. Bazı başlıklardan örnekler verelim:

Beyaz camda Yeşilçam, Sanatın Kilosu, Yazma Korkusu, Tanpınar’ın Yalan Dünyası, Yalnızlığın Özel Tarihi, Kiraz Fiyatları ve Kitap Fiyatları, Kendini Bileyen Bıçak, Çakma Bunalım ve 2. Yeni...

Mustafa Kutlu’yu sadece hikâyeleri ile bilir çoğumuz. Oysaki bu kitapları da başlı başına bir hazine. O kadar zengin ki içerik olarak. Kutlu okunması ve derinliğine iyi analiz edilmesi gereken bir kalem.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MUSTAFA KUTLU’NUN FİKİRLERİ

3.1. SANAT-EDEBİYAT HAKKINDAKİ FİKİRLERİ

3.1.1. Sanat/Sanat Eseri

“Sanat ve kültür bir inanç sistemi, bir dünya görüşü, bir hayat tarzı, bir üretim biçimi, bir atmosfer, bir iklim nihayetinde bir ritim üzerinde oluşur.”

Sanat, Mustafa Kutlu’nun üzerinde düşündüğü, yazılar yazdığı konulardan birisidir. Kutlu sanatla ilgili görüşlerini farklı yerlerde, farklı zamanlarda açıklamıştır. Bu konuda “Sanat Nedir?”²⁵² başlıklı müstakil bir yazı kaleme almıştır. Mustafa Kutlu, “Fırtınayı Kucaklamak” adlı deneme kitabının son yazısı olan “Sanat Nedir?” de sanatı “kâinatın âhengine katılmak” olarak tanımlar. Gören gözler, Cenab-ı Hak’ın yarattığı her şeyde bu ahengi bulabilir.

“Sanat kâinatın âhengine katılmaktır. İşte ben de onlarca sanat tarifine bir tarif ilave etmiş oldum. Sürç-i lisan ederisem affola. Kâinatın âhengi malumdur. Gün doğuyor, batıyor; kuşlar uçuyor, rüzgâr esiyor, dünya dönüyor, mevsimler birbiri peşi sıra gelip gidiyor. Gören gözler, duyan kulaklar, hisseden kalpler çiçeklerin renginde, suların sesinde, dağların heybetinde, kelebeğin kısacık ömründe, örümceğin ağında, Cenab-ı Hakk’ın yarattığı her şeyde bu âhengi bulabilir.”²⁵³

“Sanat yolcuları her adımlarında bir mertebe daha yücelir, mesafe aldıkça bir “hiç” olduklarının şuuruna varırlar. Bu “hiçlik kadehi” hidayet ile, rahmet ile dolarsa “varlık kazanır.

Sanatçı eylemi ile kuşların sesine, suların şırıltısına, rüzgarın uğultusuna, bulutun rengine, denizin dalgasına ne kadar yaklaşıyorsa; bu hamleyi bir iman ateşi, gözyaşları ile ıslanan bir aşk ile yapıyorsa o kadar yol alır. Yolun sonu bizi”din” ile buluşturur,”dua” ile buluşturur. Bu menzile ulaşanların söz ile, nağme ile, renk ile

²⁵² Yazı ekler kısmında verilmiştir.

²⁵³ Mustafa Kutlu, **Kapıları Açmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 141

biçim ile işleri olmaz. Onlar artık vecd denizinde yüzmektedir.”²⁵⁴ Kainatın ahenginde gizlenen hikmeti keşfedenler Yusuf’un kuyusundan çıkıp, Mısır’a sultan olanlardır. Sultanlık “dünyevi” kaldıkça ferde faydası olmaz. Sanat hakikate giden yolda bizi karlı dağlardan aşabilecek, kızgın yollardan geçirebilecek bir binek olabilir. O kadar.

Mustafa Kutlu’nun sanat hakkındaki bu görüşleri Şairler Sultanı’nın şu dizelerini hatırlatır niteliktedir:

“Anladım işi, sanat Allah’ı aramakmış;

*Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış...”*²⁵⁵

Sanat bir kibir, bir üstünlük vesilesi değil tevazu vesilesi kılınmalıdır.

“Başını taştan taşa vurarak akan sular gibi “Allah, Allah” diyerek coşmak; veya sessizliğin sesini dinlercesine hareketten kesilip secdeye kapanmaktır. Kainatın âhengi binlerce dereciğin kendi türküsünü söyleyerek çağlayıp, gelip, ummana dökülmesi orada sessizliğin içine gömülmesidir. Evet sanat bizi coşturabilecek bir eylemdir. Rabbimiz’e dua edelim bu coşkunluk nefsin eseri olmasın, bizi nefse esir etmesin. Şeytanın şerrinden O’na sığınalım. Korku ve ümit arasında olalım. Sanatı bir kibir, bir övünç, bir üstünlük değil, tevazu vesilesi kılalım. Bir taşçı ustası, kilim dokuyan bir köylü kızı, bir ressam, bir yazar ile; tırpanı her savurduğunda “Allah” diyen bir rençber arasında fark yok. Fark sadece takva sahipleri ile diğerleri arasındadır. “Hiç bilenler ile bilmeyenler bir olur mu” hikmetini bir de kainatın âhengi ile sanat eseri arasında kurulacak ilişki açısından yorumlayalım.”²⁵⁶

Mustafa Kutlu hikâyelerinde olduğu gibi düşünce yazılarında da -yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere- ayetlere²⁵⁷ hadislerle²⁵⁸ sıkça atıf yaparak düşüncesini destekler. Bu yazı tarzı bile onun sanat hakkındaki görüşleri açısından bize yeteri kadar fikir vermektedir.

Sanatta Geleneğe Kırılan Göz, Sanat ve Ticaret, Sanatın Kilosu, Sanat Nedir, Sanat Eğitimi, Sanatta Metafizik Eğilimler... gibi doğrudan sanat hakkında yazdığı yazılar olduğu gibi farklı meseleler içinde de sık sık sanat konusuna değinir.

²⁵⁴ A. g. e. , s. 142.

²⁵⁵ Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1999, s. 39

²⁵⁶ Kutlu, *Kapıları Açmak*, s. 144

²⁵⁷ De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu!” Doğrusu ancak akıl iz’an sahipleri bunu anlar. Zümer Suresi, 9

Şunu unutmayın ki ALLÂH’ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda en ileri olanıdır. Muhakkak ki ALLÂH herşeyi bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır. Hucurat Suresi, 13

²⁵⁸ “Ey insanlar! Rabbiniz birdir, atanız da birdir. Hepiniz Adem’densiniz, Adem ise; topraktan yaratılmıştır. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten sakınanınızdır. Arab’ın Arab olmayana, hiçbir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva ileddir. ”

Sanatçı, sanatçının toplum nezdindeki durumu, sanat yolunun boyutları(rahmani-şeytani) hitap ettiği kitle, ortaya çıkan ürünler ve daha pek çok yönden konuya bakar Mustafa Kutlu. Sanatın icra edilmesinin yanında sanat eğitimi üzerine de düşünür, ülkemizdeki durumu analiz eder. Geçmişte sanat eğitimi önemsenirken maalesef artık günümüzde durumun böyle olmadığını söyler. Okullarda sanatsal etkinlikler için ayrılan sürenin gereksiz görülmeye başlandığını, bunun yanında diğer derslerin çok daha önemsendiğine dikkat çeker.

“Eğitim sistemimizin ilk kırılma noktası bundan elli yıl öncesine dayanır. O tarihten itibaren ilk ve ortaöğretimde “sosyal ilimler ve sanat eğitimi” gözden düşmüş; onun yerine “müsbet ilimler!” geçmiştir. Bir talebenin matematiği, fiziği, kimyası vb. iyi ise o talebe göze giriyor; iki kelimeyi bir araya getirip meramını ifade etmekte zorluk çekmesi hiç önemsenmiyordu. Felsefe-Mantık-Sosyoloji-Psikoloji ve Din dersleri de “ikinci sınıf” dersler zümresinden sayılmaktadır.

Öğrencinin “sosyal bilimler ve güzel sanatlar”la ilgili derslerde sorduğu başlıca soru şudur:”Hocam bu dersler hayatta ne işe yarayacak?”

Hayatın ne olduğu, nasıl yaşanması gerektiği; insanın ne olduğu, nereden gelip nereye gittiği, doğru düşüncenin nasıl kazanıldığı; güzelin-iyinin nasıl fark edileceği, bütün bunlar orta öğrenim gençliğinin tahsil hayatında hemen hemen hiçbir bilgi edinemediği ve bu sebeple “şahsiyet” kazanamadığı bir durum yarattığı için öğrenci tek bir hedefe kilitlenmektedir: Para, bol para getirecek bir mesleğe en kısa ve kolay yoldan ulaşmak.”

Çocuklarda estetik eğitimi doğup büyüdüğü mekânda başlar ve tüm hayatı boyunca devam eder. Aslında gençler için günlük hayatında eğer yaşadığı çevre buna müsaitse gördüğü cami, çeşme, çiçekler, ağaçlar; dinlediği ezan; kullandığı halı, namaz kıldığı seccade; duvara asılan pano gibi pek çok şeyin sanatsal bir zevkin oluşmasında etkili olacağını söyler. Bu birikimin üzerine okullarda verilecek olan nitelikli sanat eğitimi ile güzel bir sanat dünyası inşa edilebilir ve bu sayede modern hayatın getirdiği toplumdaki tek tipleşme önlenabilir. Yoksa insanı yetiştirmeden, nitelikli bir toplum inşa etmeden, tepeden inmeci bir tavırla merkez ve taşrada Kültür Sarayları, müzeler açılması, buralarda kültürel faaliyetlerin yürütülmesi, sinema-tiyatro salonlarının açılması...boşa kürek çekmekten öteye gitmez, hatta sonrasında başlı başına bir sorun olarak karşımıza çıkar. Bunlardan önce çocuklarımıza doğumundan itibaren güzel sanatlardan nasibini alacak şekilde bir eğitim verilmeli ki göstermelik sanat çıkarmaları olmasın, müzeler ziyaretçisiz kalmasın, bir şehrin müzesinde tablosu sergilenen çok önemli ressamımızın tablosu müzedeki köşesinde

yalnızlığa terk edilmesin, karşımıza müzelerde kaybolan tablolar çıkmasın... der Mustafa Kutlu.

“Biliyorsunuz kültür meselelerinden söz açılınca ülkemizde çok az kitap okunduğu ilk söylenen cümle olur. Bunu defalarca yazdık, bizimle beraber pek çok yazar yüzlerce yazı yazdı. Boşa kürek çeken yazılar bunlar.

Kitapta durum bu ise “sanat eğitimi”nde durum nedir varın siz hesap edin. Laf dönüp dolaşıp müzelere gelsin. Ve ben şunu ifade edeyim: Keşke açılmasaydı. Madem açılmış o zaman ziyaretçiyi, turisti, öğrenciyi, müze gezmeyi bir yana bırakın. En mühim mesele “yağma”nın önüne geçmek, hırsızlığa mani olmaktır. Ötesi dramatiktir, hiç açmayalım: Düşünün çok önemli bir ressamımızın çok önemli bir tablosu filan şehrin müzesinde sergileniyor. Tabloyu bir senede hiç kimse seyretmiyor.”Ört ki ölem!”demenin zamanıdır.”²⁵⁹

3.1.2. Sanatçı

Mustafa Kutlu sanata, sanatçı açısından da bakar ve sanatçının nasıl olması gerektiğini anlatır. Sanatçı ve kibir kelimesi yan yana gelemmez der. Sen anlamazsın, sen bilmezsin şeklinde üstten bakan bir tutumun sanatçıda olmaması gerektiğini vurgular.

“Adam “Sen anlamazsın.”diyor. Ne hakkı var buna? Herhalde şöyle düşünüyor.” Sen bu işin eğitimini görmemişsin, müzeleri gezmemişsin; bir resme, bir heykele nasıl bakılır bilmiyorsun.”

Öyle mi? Peki sen nereden biliyorsun benim kronolojimi. Yaptığın bu ucube eserleri beğenmek mecburi mi? Belki ben Avrupa gördüm, müze gezdim estetik beğenim gelişti. Veya bunlar hiç olmadı ama yine de gördüğüm bir eseri değerlendirebilirim, ben de insanım yahu.”²⁶⁰

Toplumdaki herkesin belli bir kültür seviyesine ulaşabileceğini, bunun imkânsız olmadığını hatta bu şekilde düşünmenin insanları küçük görmek olduğunu söyler. Zaten belirli bir sanatsal bakış açısına sahip olmak için illaki çok uzun yıllar eğitim almaya gerek yoktur. Bizim toplumumuzun sahip olduğu kültürel yapının kişilere birikim sağladığını belirtir. Örnek olarak da Karadeniz, Mardin, Safranbolu, Tire, Muğla gibi yerlerde inşa edilen evleri verir. Bu evleri yapan insanlar halkın içinde yaşayan, usta çırak ilişkisi ile bilgi edinen kişilerdir. Ve bunların ellerinden çıkan işleri görmekteyiz. Bu evler tamamen kültürümüzü yansıtan yapılar olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim dokunan halılar, kilimler, işlenen iğne oyları, yazmalar da

²⁵⁹Mustafa Kutlu, **Vatan Yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 161

²⁶⁰A. g. e. , s. 162

böyledir. Bunlardaki renk uyumu, güzellik neyle izah edilebilir? Şöyle halkın bu seviyeyi tutturmasının sebebi beslendiği kaynaklardır. Mevlid, ilahiler, divanlar, dinlediği Aşık Ömerler, Mahzuniler, Neşet Ertaşlar...

*“Bizim geleneğimizde sanatçının kibir bir yana eserine imza atması bile usuldendir. O anonim sayılan eserleri elbet birileri besteledi, ama adlarını bilmiyoruz.”*²⁶¹

Sanatçılara şöyle bir tavsiyede bulunur Mustafa Kutlu.

“Sanatçı kardeşim alçak gönüllü ol. Kimseyi hor görme. Sana yakışan budur. Sen ki “kainat kitabını” okuyan, “kainatın eşsiz ritmine” iştirak eden birisin.

*Benim yüzüm yerde gerek
Bana rahmet yerden yağar.”*²⁶²

diyen Yunus Emre’yi dinle.

Sanatçının yüceltilmesi, üstün görülmesi bize ait bir değer değildir. Bu bize batıdan gelmiştir. Sanatçıların üstün özelliklere sahip olmayan insanlar olduğunu söyler.

“Sanat yolcuları her adımlarında bir mertebe daha yücelir, mesafe aldıkça bir “hiç” olduklarının şuuruna varırlar. Bu “hiçlik kadehi” hidayet ile, rahmet ile dolarsa” varlık kazanır.

Sanatçı eylemi ile kuşların sesine, suların şırıltısına, rüzgarın uğultusuna, bulutun rengine, denizin dalgasına ne kadar yaklaşıyorsa; bu hamleyi bir iman ateşi, gözyaşları ile ıslanan bir aşk ile yapıyorsa o kadar yol alır. Yolun sonu bizi “din” ile buluşturur, “dua” ile buluşturur. Bu menzile ulaşanların söz ile, nağme ile, renk ile biçim ile işleri olmaz. Onlar artık vecd denizinde yüzmektedir.”²⁶³

Kainatın ahenginde gizlenen hikmeti keşfedenler Yusuf’un kuyusundan çıkıp, Mısır’a sultan olanlardır. Sultanlık “dünyevi” kaldıkça ferde faydası olmaz. Sanat

²⁶¹ A. g. e. , s. 164

²⁶² A. g. e. , s. 164

²⁶³ Mustafa Kutlu, **Kapıları Açmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 142

hakikate giden yolda bizi karlı dağlardan aşabilecek, kızgın yollardan geçirebilecek bir binek olabilir. O kadar.

Mustafa Kutlu sanata dair yazılarında zaman zaman kıymetli işler ile meşgul olup da kıymeti çok fazla bilinmeyen kişilere de değinir. Değer yargılarının değişmesi ile gerçek sanatçılar anılmaz olurken bir şekilde çağın gereklerini yerine yetirip ünlü olmuş kişilerin fazlaca yüceltilmesinde duyduğu üzüntüyü dile getirir. Hatta Dem Bu Demdir’de Kadri Bilinmeyenler başlıklı yazısında tamamen bu konuya değinir.

Bir gazete için soruşturma konusu olarak “*Kadri Bilinmeyenler*”i yazdığından bahseder. Bunların başında “Bozkırın tezenesi *Neşet Ertaş* vardır. Erzurum’dan Halk hikâyesi bilen ve anlatanları son ustası *Behçet Mahir*, Osmanlı hat sanatının son ustası *Hamit Aytaç*, klasik ve dini musikimizin en büyük icra üstadı *Bekir Sıdkı Sezgin*, “bir kadri bilinmeyen” olarak sessizce aramızda yaşadı, bildiklerini de beraberine alarak göçüp gitti. Elde olan kıymetin kadrini bilmeyenler, abartılmış kof şöhretlerin kuyruğunda sürekli bir düşüşü yaşamaya mahkum olurlar. O kadar düşer ki, sonunda ne kıymet kalır ne ölçü.”²⁶⁴

Teknolojinin gelişmesinden sonra değişen her şey gibi sanata olan tutum da değişmiştir. Bu yüzden sanatsal ürünler ortaya koymak zaten çaba gerektirirken artık bunun çok daha fazlası gerekmektedir.

“Tarım toplumu bitti. Biz o günden kalan türkülerini hüznle tekrar ediyoruz. Yeni üretim istiznadır. Mesela Özhan Eren’in “Kara Tiren” türküsü. O bile geride kaldı artık “Hızlı tiren”. Biz tarımı terk ettik ama “Sanayi Toplumu” da olamadık. İki arada bir derede kaldık. Batılılaşma tutmadı. Toplum Alaturka ile Alafranga ile ikiye ayrıldı. Şimdi bunun bir manası kalmamıştır. Tüm dünya küresel sermayenin hegemonyası altındadır. Kültür ve sanat dahi bu gücün elindedir. Güç kendini teknoloji ile kabul ettiriyor. Peki teslim mi olacağız.”²⁶⁵

Tabi ki hayır.

Elbette ki sanat da yerinde duran sabit eylemler içermez. İnsanın değişimlerinde, içinde bulunduğu halden etkilenir. İşte bu yüzden sanatçının bunu fark edip, öz değerlerini yitirmeden ama çağın getirdiklerini de göz önünde bulundurarak eserler vermesi gerekir.

²⁶⁴Mustafa Kutlu, **Dem Bu Demdir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 78-79

²⁶⁵Mustafa Kutlu, **Fırtınayı Kucaklamak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019, s. 133-136

3.1.3. Sanatın Amacı

*Sanatın Kilosu*²⁶⁶ başlıklı yazısında Tarkovski'den bir alıntı ile giriş yapar Mustafa Kutlu: “Ne olursa olsun yalnızca bir mal olarak “tüketilmek” istenmeyen her türlü sanatın amacı şüphesiz, kendine ve çevresine hayatın ve insan varlığının anlamını açıklamak, yani insanoğlunun gezegenimizdeki varoluş nedenini ve amacını göstermek olmalıdır. Hatta belki de hiç açıklamaya bile kalkmadan onları bu soruyla karşı karşıya getirmektedir.” Kapitalizm ve onun yarattığı tüketim toplumu bireylerin sanatı anlamlandırma şeklini de şekillendirmiştir. Bu düşünce içindekiler her sanat eserini “mal” olarak görürler. Ona ya yatırım yapar ya da tüketir haz alır. Fakat bu tüketilen ve haz alınan şeyler sanat eseri midir diye sormadan da duramaz.

Sanat insanları çevresinde toplanmaya iten, o sonsuz durdurak tanımayan idealin, maneviyat özleminin duyulduğu yerde ortaya çıkar ve gelişir. Modern sanatın seçtiği yol yanlıştır, çünkü hayatın anlamını arama adına salt kendini onaylama peşindedir.”Burada kibir devreye giriyor. Ben demek terk-i edeptir oysa. Bizde yalnız olmaktan ziyade cemaatle olmak yeğdir. “Kul hakkı” önemlidir. Bu çok incelik isteyen bir meseledir, şahsiyet meselesidir. Şahsiyet kazanamamış fertten ne kendine ne topluma hayır olur. “Birlikte yaşama, birlikte varoluş” sanatımızın bütün şubelerine yansırsa sanatı ışıltı bir hale getirir. Mutluluk, ümitvar ve neşeli olmak gibi tavır ve duygular bütün islâm sanatlarının ortak özelliklerini oluşturur. İslam dışı kültürlerin ve özellikle Batı Kültürünün insanı ümitsizliğe sevk eden, karanlık ve kasvetli tavrının aksine bir muhalif bir duruş sergilemeliyiz. Batı kaynaklı kapitalist düzenin dayattığı ferdi merkeze alıp putlaştıran, tüketimi körükleyen yaşam biçimini reddettiğimiz ölçüde bunu başarabiliriz.

Günümüzde pek çok şey gibi sanata bakış da değişmiştir. Sanatın bile bir tüketim aracı olarak görüldüğünü ifade eder Mustafa Kutlu. Günümüzde tüketilebilen bir şey olmasını yazıya “Sanatın Kilosu” ismini vermesi ile de çarpıcı bir şekilde vurgular. Sanat insanların yatırım yapıp, ondan belli bir haz aldıkları eylemler haline gelmiştir. Bundan kurtulmak istiyorsak eğer tüketim düşüncesinden ve onun bize getirdiklerinden kurtulmamız gerektiğini söyler. Tüketim toplumu ve

²⁶⁶Mustafa Kutlu, *Sel Gider Kum Kahr*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 242

kanaat ekonomisi merkezinde görüşlerini her alanda ifade eden Mustafa Kutlu bu konuda da çözüm olarak bize aynı noktayı işaret etmektedir.²⁶⁷

3.1.4. Sanat ve Gelenek

“Geçmişten gelerek bir toplumun üyelerini birbirine bağlayan kökleşmiş alışkanlık”²⁶⁸ olarak ifade edilen gelenek daha geniş anlamıyla “belirli davranışsal norm ve değerleri benimseyip aşıl原因, gerçek ya da hayali bir geçmişle süreklilik gösteren ve genellikle yaygın biçimde benimsenen ritüeller ya da başka sembolik davranış biçimleriyle toplumsal pratikler kümesi” olarak tanımlanmaktadır.²⁶⁹

Mustafa Kutlu’nun üzerinde özellikle durduğu konulardan biri olan gelenek, onun günümüzde modern hayat ile kurduğu bağlantıda sürekli önemsendiği ve sürekli dönülmesini istediği bir konudur. Eserlerinde sürekli bu kavrama vurgu yapan Mustafa Kutlu, modernlik- gelenek çatışmasını farklı şekillerde bize sunar.

“Kutlu, güzel olan her şeyi, “derelerin çağılığını, çiçeklerin açışını, bulutların uçuşunu, kuşların ötüşünü, mevsimlerin değişmesini, çocukların doğuşunu, iki gönlün birbirine akışını, kalbe düşen güçlü sırla terennüm eden her şeyi yaradanın bir lütfu” olarak dile getirir. “Kendini bilmek, tanımak; tarihini, geçmişini bilmekle olur” sözündeki “kendini bilme”nin ancak Allah’ı bilmekle olacağının farkında olan Kutlu, gelenekle bağını koparmadan, Allah’ın külli iradesi ile, insanların cüz’i iradeleri vasıtasıyla yarattığı her güzel sözü / söylemi eserlerinde kullanır.”²⁷⁰

Mustafa Kutlu son yıllarda düşünce ve sanat alanında metafizik ve mistik eğilimlerin yükselişinden bahseder. Bizim ülkemizde de artık hat sanatı ve tezhipler uğraşmanın gericilik olmadığı, bilakis bunun da bir pazarı olabileceği, kimlik ve kişilik için sağlam bir zemin olabilir. Artık her yaş ve çevreden bu işlerle uğraşan insanlar sergiler açıyorlar ve bunların sayısı her geçen gün artıyor. Sanatçı artık geleneksel olana göz kırpmaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken ince bir çizgi vardır.

²⁶⁷Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s, 194-196

²⁶⁸Orhan Hançerlioğlu, **Toplumbilim Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1986, s. 150

²⁶⁹Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü** (Çev: Osman Akın, haz; Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, s. 258-259

²⁷⁰Mesut Koçak, **Mustafa Kutlu’nun Anadolu Yakası Adlı Eseri Üzerine Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Bir İnceleme**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 5 (2015) Bahar, s. 361-379

“Geçmişte kalan bu mirasa biz acaba birer müzelik malzeme gözüyle mi bakacağız; yoksa o malzemenin özünden çıkaracağımız muharrik güç ile yeni eserlere doğru mu gideceğiz?”²⁷¹

Aslolan ikincisidir.

*“Yani biz divan şiirinin sesi, vezni, biçimi ve musikisinden alacağımızı aldıktan sonra; o şiirin yöneldiği gayeyi fark edip benimsedikten sonra günümüz insanlarına günümüzün dili ve tavrı ile seslenmek durumundayız.”*tespitinde bulunan Mustafa Kutlu sanatın zamana ve mekâna, solunan atmosfere ilişkin olan boyutunu ihmal edemeyeceğimizi vurguladıktan sonra şöyle devam eder:

”Lakin ben dolaştığım sergilerde, okuduğum şiirlerde, dinlediğim parçalarda böylesi bir ihya hamlesine şahit olamıyorum. Yapılan şey bir bakıma sadece geçmişi gündeme getirmek gibidir. Buradan ancak bir nostalji tadı çıkarılabilir. Oysa beklenen kimlik, eser bu değildir. Sanatçı galiba bugün süper marketlere girip çıkan, bilgisayarlarla tanışık olan, televizyona da programlar üretebilen bir Yunus Emre olacak. Tuhaf değil mi?”²⁷²

sorusuyla yazısını nihayete erdirir.

Mustafa Kutlu, hikâyelerinde de bu konulara değinir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte yok olmaya yüz tutan meslekler konusundaki hassasiyeti hikâyelerinde görülür. Ciltçilik de bunlardan biridir. El yazması kitaplar yerini matbaa baskısı kitaplara bırakmaya başlar. Artık sanat ve el işinin yerini seri üretim ürünler alır.

Mustafa Kutlu Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı isimli hikâyeye kitabında değişen geleneksel yapının yıkıcı etkisini şöyle anlatır:

“Ciltçilik mesleği kan kaybetmeye devam ediyordu. Yazma eserler yok denecek kadar azalmış, onların yerini basma kitaplar almıştı. Basma kitaplar ya kendinden kapaklı oluyor veya uyduruk karton kapaklar takılıyordu. İplik dikiş yerine Avrupa’dan ithal edilen tel dikiş makineleri çoğalmış, yayın işi yapanlar maliyeti iyicene ucuzlatan bu usule meyletmişti. Tek tük yayınevi az sayıda kalmış ciltli kitap meraklıları için elli-yüz kadar kitap ayırıyor, onları ciltçilere veriyor, “öyle pahalı iş olmasın, sanat eserine ihtiyaç yok, yapiverin gitsin” diye tembih ediyordu. Tahir Usta’yla çalışan iki yayıncı böylece iş getiriyor, dükkân onların hayrına ayakta durabiliyordu.”²⁷³

²⁷¹Mustafa Kutlu, **Şehir Mektupları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 163-165

²⁷²A. g. e. , s. 165

²⁷³Mustafa Kutlu, **Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2009, s. 52

Sanatçı artık geleneksel olana göz kırpmıyor. Fakat bu göz kırpmış sadece bir taklit ve tekrar seviyesinde kalmamalıdır.

*“Tezhip, minyatür ve hat sanatında eski ustaların şaheserleri birer yol gösterici, birer meşk vesilesidir. Klasik Türk musikisinde de bu böyledir.”*²⁷⁴

Gelenek, toplumun geçmişine dair derin izler taşır. Toplumun geçmişinden gelen, onunla zenginleşen tarih, mimari, kültür, edebiyat, din ve sanat birikimi milli ruhu oluşturur.”*Gelenek, geçmişin büyük nehrine katılan küçük su kaynaklarının toplamıdır.*”²⁷⁵

Sel Gider Kum Kalır’da yer alan *Sanatta Metafizik Eğilimler* adlı yazısında:

“Son yıllarda düşünce ve sanat alanında metafizik ve mistik eğilimlerin belli oranda arttığı gözlemleniyor.

...

Bizim ülkemizde artık hat sanatı ve tezhiple uğraşmanın gericilik olmadığı, bilakis bunun da bir pazarı olabileceği, kimlik ve kişilik için doğrusu sağlam bir zemin sağlayabileceği dile getiriliyor. Bununla da kalınmıyor, her yaş ve çevreden bu işlerle uğraşan insanların, açılan sergilerin sayısı fazlalaşıyor.

Mimari anlayışta, iç mimari ve dekorasyonda uzun zaman sadece bir “şark köşesi” mantığına sığdırılan geleneksel eğilimler, gün yüzüne çıkıyor, antika piyasalarından yayılan bir esinti insanları eski eşyalara, halı ve kilimlere, cumbalı evlere doğru taşıyor.”²⁷⁶

3.1.5. Sanat ve Ticaret

Sanat şahsi ve muhterem olduğu için sanatın ticaretle bir arada olmayacağı söylenir. Bu merhum hocası Nurullah Topçu’nun Mustafa Kutlu ve arkadaşlarına verdiği bir nasihattir aslında. Nurettin Topçu onların siyaset ve ticaretle uğraşmalarını istemez.

Dem bu Demdir kitabında yer alan “*Sanat ve Ticaret*” başlıklı yazısında bu konuda önemli noktalara dikkat çeker Mustafa Kutlu.

“Lakin günümüzde sanat ve ticareti birbirinden iyice koparmamak için farklı yollar denenmektedir. Düzenlenen festivaller, yarışmalar, ödüller bu yollardan bazılarıdır. Yapımcıların en çok istedikleri şey birleşmez denilen bu iki unsuru birleştirerek hem sanat değeri taşıyan hem de ticari başarıyı yakalayan eserler üretmektir.

Bu yolda bazı eksiklikler, aksaklıklar olabilir. Çatışmalar çıkabilir. Bunlar taşların yerine otururken çıkardığı tokuşma sesleridir. Er geç iyi olan kazanacak ve kalıcı olacaktır.”²⁷⁷

²⁷⁴ Mustafa Kutlu, *Sel Gider Kum Kalır*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 252

²⁷⁵ Merve Okuyucu : “*Mustafa Kutlu’da Taşra ve Taşralılık*”, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, S. 197

²⁷⁶ Mustafa Kutlu, *Sel Gider Kum Kalır*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s.

Mustafa Kutlu, bu konuya denemelerinin yanında hikâyelerinde de sıkça yer verir. Hikâyelerdeki kişilerin iyi bir hayat yaşamak, konforlu bir hayat sürmek için ticarete atılmaları ve tarımı küçümseyerek ondan uzaklaşmaları merkezinde çeşitli şekillerde karşımıza çıkan bu durumu *Kapıları Açmak* adlı kitabında Ahmet karakteri üzerinden anlatır.

“Dedik ya, tezgâhlar dağılmış, bez parası gelmez olmuştu. Düzen bir kez bozulmaya görsün, yeniden dengeyi tutturmak zor olur. Geleneksel hayatın, üretimin, inanç ve ahlâkın, esnaf yaşantısının zanaat kaidelerinin biçim verdiği hayat tarzı; dinî hüviyetini, kanaate dayalı ölçüsünü yavaş yavaş kaybetmeye başladı.”²⁷⁸

Mustafa Kutlu aynı hikâyede kasabanın geçmişine değinerek o dönemde yaşayan insanların tarımla ekonomik anlamda kendilerini nasıl geçindirdiklerini de anlatır.

Necip Tosun, Kutlu hikâyelerinin çoğunda rastladığımız bu durumu şöyle değerlendirir: “*Öykülerde ticaret, zenginleşme helâl yoldan yapılmadığı için yerilir. Ticaret hiçbir ilke, kural, ideal gözetilmeden merhametsizce işleyen bir sömürü çarkıdır.*”²⁷⁹

Nitekim hikâyenin karakterlerinden Ahmet istediği gazinoyu açabilmek için ihtiyacı olan sermayeyi alabilmek uğruna kardeşi Zehra’yı hiç düşünmeden İpsiz Kemal’in kucağına atar.

Mustafa Kutlu’nun Hesap Günü isimli hikâye kitabında ise ticaret siyasetle birlikte zikredilerek ikisinin de acımasızlığı vurgulanır:

“Yine de küçümsememek lazım. Ekrem’in elinde bir teşkilat vardı. Bir makine. Benzini koyup çalıştıracaksın. Ekrem’de numara bilmez. Benzini de buldu. Makinayı da çalıştırdı. Eski durumları yoktu ama keçeyi sudan çıkarmışlardı. Bugünün iş dünyası böyle. Kim kimi haklarsa. Siyaset bir, ticaret iki. Bunlar zalimdir.”²⁸⁰

Ticaret Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde karşımıza farklı şekillerde çıkar. *Bu Böyledir* isimli hikâye kitabının “*Red Cephesi*” kısmında takvanın önemini vurgulayan Kutlu, dini paraya çevirenlere karşı da şöyle bir eleştiri getirir:

²⁷⁷ Mustafa Kutlu, **Dem Bu Demdir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 98

²⁷⁸ Mustafa Kutlu, **A. g. e.**, s. 29

²⁷⁹ Necip Tosun, **A. g. e.**, s. 25

²⁸⁰ Mustafa Kutlu, **Hesap Günü**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 46

“Sonra yine Süleyman geliyor. Atatürk Parkı’nın açılışı yapılacaktı, onu haber veriyor. Parkın içine bir de lunapark kurulacaktı. Süleyman’la bir cüz daha okuyoruz. Süleyman bana bakıyor, ben de ona. Hafızlığı kolayladı Süleyman. Bak, diyorum Süleyman; hafızlık geçim yolu değil. Para ile Kur’an-ı Kerim okunmaz. Bunu kulağına küpe et. Olur, diyor Süleyman. Kur’an-ı Kerim’i okudukça o senin gören gözün, duyan kulağın olur, unutma.”²⁸¹

3.1.6. Edebiyat Ne Halde?

Mustafa Kutlu dünyada görselliğin hakim olduğu bir sürece girildiğinden ve bunun sonucu olarak okumak külfettir görmek kolay şeklinde bir düşüncenin varlığının peyda olduğundan bahseder. Görsellik hayatımızın her alanına sızmıştır. İnsanların incelemeye, düşünmeye vakti yok her şeye hızlıca bakıp geçiyorlar.

“Tefekkürün, künhüne varmanın, anlam aramanın, eleştirinin, itirazın hatta sözün yeri kalmadı.

Ayrıca her sorunun cevabı üretilmiştir. Paketlenip vitrine konulmuştur. Bir tuşa basmak kafi.”²⁸²

Kültür artık eğlence sanayisine eklemlenmiştir. Teknoloji ideolojiyi, ideoloji de teknolojiyi beslemektedir. Dünyanın bütün şehirleri birbirine benziyor.

Sadece şehirler olsa ya...Gökdelenler, bulvarlar, metrolar, hatta insanlar da hep aynı artık. Her şey tek tip sanki.

Peki bu konforlu ortamda edebiyat ne haldedir acaba? Edebiyat fındık fıstık yiyerek hoşça vakit geçirmeye yarayan bir etkinlik haline gelmiştir. Kitabın okunması için piyasa değeri taşıması lazımdır. Kitaplar gizemli, farklı, ilginç şeyler anlatsın ki ilgi görsün. Roman bu çerçevede bir ruh soyunması bile olabilir.

Küresel kapitalizm eskiyi ne kadar güzel olursa olsun çöp sepetine süpürüyor. Böyle bir dünyada has edebiyata yer yoktur. Çünkü has edebiyat özde bir inanca, bir fikre, bir felsefeye, bir davaya dayanır.

Yaşanan teknolojik gelişmelerden etkilenen insanın pek çok şeye bakışının değiştiği gibi edebiyattan beklentinin de değiştiğini söyleyen Kutlu bu fikre katılmaz. Edebiyat yüceltir, yüceltirken de derinleştirir.

²⁸¹Mustafa Kutlu, **Bu Böyledir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 41

²⁸²Mustafa Kutlu, **Dem Bu Demdir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 37

“Kitap vasıtası ile vücut bulur, kitapla haşır neşir olan kişide bir ruh yüceliği, bir ahlak inkişafı, bir metafizik derinlik, bir aksiyon hamlesi hissedilir. Edebiyat bunu yapar.”²⁸³

3.1.7. Edebiyat Bitti mi?

Mustafa Kutlu tüketimin iyice arttığı günümüzde edebiyatın da bir tüketim aracı olarak görülmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Edebiyatın keyifli etkinliklerinin yanında bir tatlandırıcı olarak görülmemesini, edebiyattan bunu beklemenin yanlış olduğunu söyler. Hatta beklenenin aksine -sürekli eleştirdiği- küresel kapitalizme edebiyatla karşı durulabileceğini ifade eder.

Her daim madalyonun bir de öteki yüzü vardır, onu da görmek, iyi okumak lazımdır.

“Üstad Sezai Karakoç şöyle diyor: Şiir ve şair ölmeyecektir. Çünkü hakikat ölmeyecektir. Ne onu görüntüye öncelik veren teknik, ne de alt-insan doktrinlerinin soy duyarlığı öldüren yalancı zaferleri yok edebilir.

İdeolojileri öldüren, tarihin sonunu getiren küresel kapitalizme karşı kim bayrak kaldırıyorsa onun bir edebiyatı olacaktır.

Bu işe dava karıştırmayın diyenler şapkadan tavşan çıkarmaya devam etsin.”²⁸⁴

Televizyon edebiyatın düşmanıdır. Edebiyata zarar veriyor. Günümüzde işten evine yorgun argın dönen insan, kitap okumak yerine TV seyretmeyi daha cazip buluyor. Çünkü hiçbir çaba gerektirmeyen TV izlemek okumaya göre daha kolay geliyor. Fakat kitap okumayı seçenler beyinlerini her daim daha fazla çalıştırır.

Günümüzde edebiyatın ipinin çekildiğini söyleyen Mustafa Kutlu, söze metelik verilmediğini vurgular. Kutlu’ya göre, insanlığın ekonomik yönelimi ahlaki yönelime çevrilmedikçe dünyamızda ne edebiyatın ne de güzelliğin borusu ötecektir.²⁸⁵

3.1.8. Edebiyat Ne Yapabilir?

Mustafa Kutlu küresel kapitalizme ancak edebiyatla karşı koyulabileceğini söyler. Peki edebiyat nasıl yapılabilir bunu? *Kutlu Sel Gider Kum Kalır* isimli kitabında yer alan *Hayat ve Edebiyat* başlıklı yazısında bunun cevabını şöyle verir:

²⁸³A. g. e. , s. 38

²⁸⁴Mustafa Kutlu, *Dem Bu Demdir*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 39

²⁸⁵A. g. e. , s. 173

“Edebiyat ne yapabilir? Yere düşen ruhu tutup kaldırabilir mi? Yoksa ferrarisini satıp yollara mı düşmeli? Sanat ve edebiyatın da üzerinde yükseleceği bir kıymet hükümleri skalası olmak lazımdır. Aksi şudur: Marjinal durum, davranış ve olayları sahneye taşımak. Böylece insanları şaşırtmak, eğlendirmek, ilgi çekmek. Bu daha hazin bir çöküş. Yoksa bir çıkmaz sokağa girdik de haberimiz olmadı mı? Olabilir. Hayat bazen böyle öne geçer. Biz bu kısırlaştırılmışlıktan ancak maneviyat yolu ile kurtulabiliriz. (...) Maneviyatla teması biz ancak bu dünya üzerinden öteki dünyayı görerek kurabiliriz. Ahlak ve adalet ancak böyle tesis edilir. Estetize edilmiş sahnelerin verdiği haz fanidir. (...) Evet hayat giderek çekilmez oluyor. Nereye baksak bir haksızlık, bir zulüm. İnsanlar dokunsan patlayacak hale gelmiş. Yine de biz şefkat ve merhametten, feragat ve fedakarlıktan, ahlak ve adaletten bahsetmeye devam edelim. İntikamın karşısına affı koyalım. Unutmayalım ki Hz. Peygamber de böyle yapmıştır. Mekkenin fethi önümüzde ebedi bir ibret levhası olarak durmaktadır.”²⁸⁶

Peygamber Efendimizin ahlakının önemine vurgu yapan Mustafa Kutlu bunu her alanda hayatımızın merkezine koymamızın öneminden ve her daim bu şekilde yaşamamızdan bahseder. Böyle örnek bir düşünceye sahip olan yazar bunu yazın hayatında da uygulamıştır. Yazılarına baktığımız zaman bunları görebiliriz.

Edebiyatımızın önemli mihenk taşlarından biri olan Mustafa Kutlu; yazılarında edebi eserlere, edebiyat ortamlarına, önemli görülen kişi ve mekânlara yer vermiştir. Özellikle, emek verilen işlerden bahsetmeye onları takdir ve teşvik etmeye özen göstermiştir. *Şehir Mektupları* kitabında yer alan *Boş Yuvalar* başlıklı yazısında okuyucusunu şöyle bir bilgi vererek selamlar Mustafa Kutlu:

“Ünlü şairimiz Ahmet Haşim, düzyazı alanında da en az şiirleri kadar başarı göstermiş bir sanatçıdır. Şimdi artık unutulmuş “güzel Türkçe”nin nefis örneklerini sergilediği nesir yazıları, Prof. Dr. İnci Enginün ve Prof. Dr. Zeynep Kerman tarafından hazırlanarak, üç cilt halinde Dergâh Yayınları arasında neşredildi.”²⁸⁷

Turan Karataş Mustafa Kutlu’nun bu yönünü şöyle anlatır:

“Mustafa ağabey, değerbilir bir insandır. Nice yetenekleri keşfetmiş, onları yazmaya yüreklendirmiş; onlara yol ve yön tayin etmiştir. Gençlere değer verir. Kendisinden sonrakileri okuyan ve kollayan nadir kalemlerdendir. Benim de bir kitabım hakkında yazı kaleme almıştı. O yazıyı görünce dünyalar benim olmuştu sanki. Ayrıca, Dergâh’ta yazmam için de hep desteğini gördüm.”²⁸⁸

²⁸⁶ Mustafa Kutlu, *Sel Gider Kum Kahr*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 174

²⁸⁷ Mustafa Kutlu, *Şehir Mektupları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 253

²⁸⁸ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

Sel Gider Kum Kalır kitabının içinde “*Edebiyat Yazıları*” bölümü başlığı altında yer alan 167 sayfalık bölüm Mustafa Kutlu’nun yeni çıkan yayınlar hakkında yazdığı yazıları içermektedir. Bu edebiyat dünyası için önemli bir durumdur. Yeni çıkan bir yayım hakkında yazı yazmak hele de onu yüreklendirecek şekilde övmek her babayiğidin yapacağı bir iş değildir. Nitekim bugün yerlere göklere sığdıramadığımız, sürekli konu edinip konuştuğumuz, kendisi ve eserleri üzerinde değerlendirmeler yaptığımız Ahmet Hamdi Tanpınar’ın yaşadığı dönemde uğradığı sükut suikastını hatırlayacak olursak Mustafa Kutlu’nun yaptığı işin değeri daha iyi anlaşılacaktır.

Mustafa Kutlu bunu önemser. Dergâh’ta geçirdiği yıllar içinde yine bu türden yazıları dergiye yazı gönderen kişiler için yazmıştır. Yazı gönderen herkese olumlu ya da olumsuz mutlaka dönüş sağlamıştır. Hatta sadece bununla da kalmamış önceden dergiye yazı gönderip de sonrasında uzun süre sesi soluğu çıkmayıp, yazı göndermeyenleri bizzat arayarak bu durumun nedenini sormuştur. Yazar Abdullah Harmanlı ve aşağıda anlattıkları bu durumun somut örneklerinden sadece biridir.

“Sanırım 1998 yılı idi. Aksaray’ın bir kasabasında öğretemdim. Henüz cep telefonları yaygınlaşmamış. Çalıştığım lisenin telefonundan arandığım haberini aldım. Arayan Mustafa Kutlu idi. Doğrusu bir ses bana “Mustafa Bey sizinle görüşecek.” dediği zaman bunun Mustafa Kutlu olabileceğini aklıma getirmemiştim. Mustafa Kutlu, beni neden aramıştı? Epeydir Dergâh’a öykü göndermiyordum. Esasen göndermiyordum.

Öğretmenliğin ilk seneleri idi. Belki evlilik öncesi hazırlıklar... Sanırım öyküye devam edip etmeme noktasında bile tereddütlerim vardı. Mustafa Kutlu’nun beni arama sebebi işte tam da buydu. Neden öykü göndermediğim soruluyor, Dergâh’ta son birkaç sene içerisinde yayınladığım öyküler hakkında olumlu değerlendirmeler yapılıyor ve bir “genç yazar” teşvik ediliyordu. Bu telefon görüşmesini hiç unutmadım. Oysa Mustafa abi ile defalarca telefonlaştık. Birkaç kez yüz yüze görüştük. Ve aşağıda değineceğim, bana çok sayıda mektup yazdı. Ama bu teşvik etme çabası bende büyük bir gönül borcu uyandırdı. Esasında gönül borcum o kadar çok ki:

1994 senesinin Aralık ayında ani bir kararla kısacık bir öykümü Dergâh’a yolladığımda, benim için uzun bir edebiyat yolunun açılacağından habersizdim. Öyküm 1995 Ocak sayısında çıkmış. Bu kadar hızlı çıkacağını düşünmediğimden, kendi halimde okumaya yazmaya devam ediyordum. Üniversite öğrencisiyim. Üçüncü sınıfım. Bir gün Çizgi Kitabevi’ne bir de girerim ki... Gözler bana çevrildi. Sanırım Murat Güzel’di... Elinde Dergâh’ın Ocak sayısını tutuyor. Öykümün çıktığını görünce ne yapacağımı şaşırdım. Daha önce mahalli dergilerde bazı yazılarım çıkmıştı. Ama edebiyata Dergâh’tan başlamak benim için müthiş bir kıvançtı. Bu kıvançlı hala taşıyorum. Ancak şunu da ekleyeyim. İlk öyküm bu kadar hızlı yayınlanmışken ikincisi için tam bir sene bekledim. Ama beklediğime değdi. Bu öykü “Kinetiks” idi ve Mustafa Kutlu bu öyküyü çok beğendi. Hatta zaman zaman telefon görüşmelerimizde, bendenize “Kinetiks Abdullah” diye takılıyordu. Bir öyküm beğenilmediğinde ise genellikle yayınlanmayacağına dair bilgi veren daktilo ile yazılmış bir

mektup geliyordu. Şimdi bana gelen mektupları sakladığım bir küçük sandukam var. O sandukanın en değerli mektupları hiç şüphesiz Mustafa Kutlu'dan bana gelmiş mektuplardır. Mektuplarda, öykümün neden yayınlanmayacağına dair açıklamalar olurdu. Öykümün neşredilmeyeceğini öğrendiğim için üzülmemeye sebep olan bu mektuplar, bir taraftan da beni mutlu ederdi. Zira ne olursa olsun sonuçta Mustafa Kutlu'dan bir mektup alıyordum. Bu beni edebiyatla uğraşan akranlarıma göre çok daha "imtiyazlı" kılıyordu. Mustafa Kutlu, bir editör olarak eleştirisini asla gizlemeyen dobra bir eleştirmendi. Sözünü sakınmadan söylerdi. Hadi bu da yayınlansın, dediğini hiç zannetmiyorum. Yirmi beş senelik bir Dergah okuru olarak bu kalitenin şahidiyim en azından. Ancak Mustafa ağabey insanları kırmamaya azami dikkat gösterirdi. Tek tek kendisine yönelmiş her genç imzaya değer verirdi. Zor beğenirdi. Bu özelliklere sahip olan bir editör kısa zamanda dergisine müthiş bir prestij kazandırdı. Dergi belki edebiyat tarihimizde örneği görülmemiş bir biçimde bereket yuvasına döndü. Burada adlarını anamayacağım kadar çok şair ve öykücü edebiyat kervanına Dergâh'tan katıldı. Mustafa abi 90'lı senelerde çok az öykü yazdı. Sebebi işte bu editörlük mesaisi idi."²⁸⁹

Bugün yetişen, edebiyat dünyasında adını duyduğumuz çoğu yazar ve şairin yolu Dergâh Dergisinden geçmiş ve Mustafa Kutlu ile kesişmiştir.

"Ben çok ilgilendim genç arkadaşlarla. Dergâh'ta yazan şairlerle hikâyecilerin antolojisini İbrahim Tenekeci yaptı. "Dergah Şiirler Güldestesi", "Dergah Hikâyeciler Güldestesi". Sana sadece hikâyede tanınan Hanım arkadaşları sayayım : Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, Cihan Aktaş, Sibel Eraslan, Nihan Kaya, Nazan Bekiroğlu, Yıldız Ramazanoğlu, Mukadder Gemici. Ondan sonra var bir sürü genç arkadaş: Eda İşler, Ayşe Dilara Akdeniz gibi. Birinci ciltte neredeyse 100-150 tane isim vardır. Bir ucu İbrahim Kalın da bir ucu Süleyman Seyfi Ögün'dedir. Hani şimdi ismi olanları söylüyorum.

(...)

Yetişmelerini istediğim arkadaşlarla karşılıklı anlaşarak müdahale ederdim. O karşılıklı anlaşmaya gelmeyenleri de bırakırdım. Hikâyelerinin isimlerini koymak gibi müdahalelerim olmuştur.

(...)

Ben tabi binlerce metin okudum, yüzlerce adamla karşı karşıya geldim. Bana şunu söyleyen olmuştur, mesela karşıma oturup da "Ya benim şiirlerimi niçin yayınlamıyorsun?" derlerdi. Ben de, "Senin şiirlerin henüz daha yayınlanacak kıvama gelmemiş." derdim. Buna kızanlar olurdu. Ben en çok ahlaken tutarlı olup olmadıklarına bakardım."²⁹⁰

Sadece yazı gönderenlere mi cevap verir. Elbette hayır. Turan Karataş doktora yaparken hocası Orhan Okay'ın verdiği ödev üzerine on kadar kişiye mektup yazar, Bunlardan sadece Mustafa Kutlu dönüş sağlar. Bakın nasıl anlatmış:

"İlk tanışıklığımız mektupla oldu. Galiba 1991 senesiydi. Doktora dersinde hocam Orhan Okay bey bir ödev vermişti. Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Şaşırdım Kaldım" şiiri üzerine yaşayan

²⁸⁹ Abdullah Harmancı, "Mustafa Kutlu'yu Neden Severiz", **Hikâyemizin Türküsü Mustafa Kutlu Çalıştayı Kitabı**, Haz. Serkan Akdeniz- Talip Avcı, Sakarya Belediyesi Yayınları, Adapazarı, Ocak 2019, s. 17 -19

²⁹⁰ A. g. g.

şair ve yazarlarımızın düşüncelerini soracaktım. On kadar kişiye mektup yazdım. Şiir hakkındaki görüşlerini açıklayan mektupla bir tek Mustafa Kutlu cevap verdi. Çok mutlu olmuştum. O günlerde Dergâh mecmuası çıkmaya başlamıştı. Bir yazımı gönderdim dergiye. “Şiirin Uzunluğu Kısıtlılığı” bir süre sonra yayımlandı. Nasıl sevindim, anlatamamam.”²⁹¹

Mustafa Kutlu’nun bu yönü fitratı ile ilgili olsa da bu konuda kendi yaşanmışlığının da etkisi vardır. O da ilk olarak Hareket dergisine resmini ve yazılarını gönderdiği zaman olumlu dönütler almış ve bunu şans olarak nitelendirmiştir:

“Fakülteye geldiğimde, girip çıkıyorum Orhan Okay’ın odasına, baktım Orhan Okay’ın masasında da Hareket var. Dedim Hocam, “Ben bu dergiye okuyorum. Aaa öyle mi ?” dedi. Sonradan anladım ki Orhan Okay da Nurettin Topçu’nun talebesi ve Hareket camiasından. Dedim, “valla çok beğeniyorum”, dedi ki, “o zaman bu dergiye çıkaran arkadaş buraya geldi, Erzurumlu Ezel Erverdi, seni tanıştırayım onunla.” Böylece hayatımın kırılma noktası oldu. Ezel Erverdi ile Orhan Okay’ın odasında tanıştık. Baktım böyle tombul yanaklı bir Nişantaşı çocuğu. Kendi kendime: Ulan dedim bu nasıl bu işleri yapıyor? Tabi ben bir kara kavruk Anadolu çocuğu. Sonradan çok dirençli çıktığını biliyorum Ezel Erverdi’nin, hepimizden daha dirençli çıktı. Dedi ki, “ya burada olmaz gidelim Hemşin Pastanesi’ne oturalım, konuşalım.” Gittik, ben orada bir nutuk çektim Ezel Erverdi’ye. Bu ne biçim dergi? İçinde desen yok, şu yok, bu yok, mizanpajını beğenmiyorum. O da, beni dinledi. Tamam dedi, “Sen o zaman resim yapıyorsan, bize desen gönder.” dedi. Ben hakikaten Hareket dergisine hikâye değil de desen göndererek başladım. 1968’in Nisan ayında sanıyorum kapakta bir desenim yayımlandı. Ben göklere uçtum, desenim yayımlandı. Sonra amcamın oğlu Ruhi Bey, Turgut Abi’nin dükkanında onu görmüşler. Bana çok gurur verici şeyler söylediler. Sonra Orhan Okay’ın tesiriyle ilk yazdığım hikâye -O okudu-, birkaç hikâyemi okudu gönderdi, sonradan da dedi ki “Tamam bundan sonra artık okumama gerek yok gönderebilirsin”. Böylece galiba resimle yapamadığımı yazıyla yapmaya çalışarak, böyle bir yazı serüveni başladı bende. Çok şanslıyım böyle bir dergiye, böyle bir çevreye, böyle bir hocaya sahip olduk ve ilk yazdıklarım yayımlandı. Her yazarın eline geçmez, gönderirler, gönderirler dergilere bir türlü haber gelmez. Böyle şeyler vardır.”²⁹²

Mustafa Kutlu, yazılarında düşüncelerini desteklemek için sık sık edebi örneklerden alıntılar yapar. Kimi zaman küçük bir bölüme kimi zaman da eserin tamamına yer verir yazılarında. Fikirlerini destekleyecek ya da onlara temel olabilecek bir eser anımsadığında onu okuyucular ile paylaşır veya bahsi geçen eseri incelemeye yönlendirir. *Güz Duyguları* başlıklı yazısında :

“Güzün gelişi ile birlikte Yahya Kemal’in o, hemen herkesin hafızasında olan meşhur şiirinin, meşhur mısralarını hatırlıyoruz:

²⁹¹ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

²⁹² A. g. g.

*Günler kısaldı... Kanlıca'nın ihtiyarları
Bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları.*

Ama ben size bu defa üstadın başka bir şiirini sunacağım. Duyuş ve Düşünüş
Başlıklı bu şiir şöyle:

Sevdiklerim göçüp gidiyorlar birer birer
Ay geçmiyor ki almayayım gamlı bir haber.

Kalbim zaman zaman bu haberlerle burkulu;
Zihnim düşünceden dağınık, gözlerim dolu.

Kaybetti asrımızda ölüm eski hüznünü,
Lakayd olan mühimsemiyor gamlı bir günü.

Çok şey bilen diyor: 'Gidecek her gelen nesil
Ey sade-dil Bu bahsi hayatında böyle bil

Hiç durmadan, hayat öğütür devreden bu çark,
Ölmek sırayladır, sıralanmakta varsa fark.

İlmin derin görüşleri, aklın hükümleri
Doldurmuyor boşalmış olan hisli bir yeri.”²⁹³

Mustafa Kutlu yazılarında ayetlere, hadislere, dualara da yer vererek sözünü
daha etkileyici hale getirir.

Yoksulluk İçimizde’nin “*Kalbimin Dasitanı*” kısmında Mustafa Kutlu Âli
İmran Suresinin 92. Ayetine²⁹⁴ gönderme yapar:

“Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe siz birr’e eremezsiniz, maamafih her ne infak
eyleseniz şüphesiz Allah onu da bilir. Hoca annenin gencecik tilmizi duru, berrak, gencecik
sesi ile önce ayet-i kerimeyi, sonra mealini, okuyup sustu.”²⁹⁵

Ya Tahammül Ya Sefer isimli hikâye kitabının “Dön Geri Bak” bölümünde
kahramana şiir okuması için ısrar edilir ama şiir bilmez o anda kahraman Rabbi
Yessir²⁹⁶ duasını okur: “*Rabbi yessir Vela tuassir Rabbi temmim Bilhayr*”²⁹⁷

²⁹³Mustafa Kutlu, **Şehir Mektupları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 149

²⁹⁴“Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah
onu hakkıyla bilir”

²⁹⁵Mustafa Kutlu, **Yoksulluk İçimizde**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s. 46

²⁹⁶Dua: “Rabbi yessir velâ tuassir Rabbi temmim bi'l-hayr” Meali: “Rabbim! kolaylaştır zorlaştırma,
Rabbim hayırla sonuçlandır”

²⁹⁷Y. T. Y. S. , s. 68

Aynı hikâye kitabının “*Sarışın Sorular*” bölümünde kahraman sabrı ifade eder. O bölümde Bakara Suresi’nin 2/155. ayetine gönderme yapılır:

“Bütün sorulara kemal-i ciddiyetle cevap vermiş olacaktı. İstenilen doğruları söylemiş olacaktı. Böylece ömrünün bazı nadir saatlerini, lakin hep hatırlanan ve acıyla anılan saatlerini, yani ona doğruluk ayetlerini ve imtihan ayetlerini hatırlatan ki “Ey müminler, sizi biraz korku, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsüllerden yana eksiltme ile andolsun imtihan edeceğiz.” diye apaçık konuşan ayetlerini artık gerçekten bırakan bir yolda olduğunu fısıldayan, saatlerini tayin etmiş olacaktı.”²⁹⁸

3.1.9. Edebiyat Mahfilleri

Eserlerine baktığımızda Mustafa Kutluözellikle İstanbul’daki edebiyat çevreleri ile görüştüğü yerlerden, istifade ettiği mekânlardan, vakit geçirdiği arkadaşlarından, ilk heyecanlarındantüm içtenliğiyle bahseder. Buralarda hayatına, deneyimlerine dair izler görürüz. Bu bilgiler hem Kutlu hem de onun önemseydiği konular hakkında bize fikir verir.

Cumartesi günleri Beyaz Saray’da, Enderun Kitabevi’ne giderdik. Orada kitap meraklıları, üniversitelerden hocalar olurdu, harika sohbetler, tartışmalar yaşanır. Sahibi Allah rahmet eylesin, İsmail Bey, çocuklarıyla -iki tane genç- çay, pide, tulum peyniri ikram ederdi. Cumartesi günleri de böyle Ramazan’da, Beyaz Saray’ın içerisinde hasırları serip, gelene geçene iftar verirdi. Çok güzel iftarlar olurdu. Orası bir muhittir. Sonra 1980’lerde Çarşıkapı’da Çorlulu Ali Paşa Medresesi’nin avlusunda Erenler Kırathanesi’nde gençler toplanmaya başladı. Gazeteciler, şairler, yazarlar falan sağcı solcu beraber oturuluyordu orada, bir muhit olmuştu orası. Daha sonra oradan İLESAM’a intikal ettik, Erenler’den az ileride Sinan Paşa Medresesi’nin içi. İLESAM’da uzun müddet kaldı. Oraya gelenler şair, yazar, çizer, gazeteci şu bu falan. Ardından Yazarlar Birliği’nin olduğu Kızlarağası Medresesi’ne geçtik. Kızlarağası Medresesi benim için son durak oldu. Mektebini bitirenler gitti, ölenler oldu. Kalanlar, Süleymaniye’ye gittiler. Süleymaniye’de Antik Cafe’de toplanıyorlardı. Ben oraya gitmedim. Bu kahve macerasını sürdürenler şimdi Çamlıca’da bir kahvede cumartesi günleri toplanıyorlarmış. Kırk yıl süren bu serüveni bir arkadaşımız kitap haline getirmiş, yakında Ötüken Yayınları arasında yayımlanacak.

Beni de çok çağırdılar ama halim yok gidemedim yani. Liseden bu yana anlatmıştım, ömrüm kahvehanelerde geçti diye, hep oralarda okudum yazdım.

Bu mekânlar çok mühim. İşte onların içinde Marmara Kırathanesi vardı, Marmara ile ilgili bir arkadaş yazdı Marmara’yı kitap olarak çıktı. Bizden büyükler oraya devam ederlerdi. Ben de ara sıra giderdim oraya. Bu muhitler kalmadı. İnsanların, yazar çizerlerin toplandığı. Maalesef böyle bir değişim oldu. Biz o güzel günleri yaşadık.

²⁹⁸Y. T. Y. S. , s. 77-78

Turgay Anar yaptığı doktora tezinde mahfillerin bir yazar veya şairin edebiyatçı kimliğinin belirginleşmesindeki önemi üzerinde durur, bu mahfil toplantılarının kimlik inşası açısından ne kadar önemli olduğunu vurgular.²⁹⁹

Mustafa Kutlu yazdıkları aracılığıyla edebiyat ortamlarını adeta gözümüzde canlandırmamızı sağlar. Kutlu günümüzde insan ilişkilerinin zayıflamış olmasının yanında aranan sıcaklığı, içtenliği edebiyat ortamlarında bulduğunu söyler. Bu ortamları; insanlarla temas halinde olabildiği, fikir alışverişinde bulunabildiği için sever ve ısrarla böyle ortamların devam etmesi gerektiğini savunur. Denemelerinde bu türden yazılarına rastlarız.

Örneğin; Şehir Mektupları'nda *Kubbealtı Seyranı* ve *İLESAM*'ın Yeni Görüntüsü, Kızlarağası Mehmed Ağa Medresesi isimli yazılarında adım adım kültür ortamlarını, kurumları, bu kurumların dününü bugününü, yapılan çalışmaları anlatmıştır.³⁰⁰ Yazıların her hafta gazetede düzenli olarak yayımlandığı düşünüldüğünde aynı zamanda bu anlatımların ilgili kişiler için de bir yol gösterici niteliğinde olduğu aşıkardır.

“TYB, kuruluşundan itibaren, sürekli gelişen, yaptığı sanat ve kültür faaliyetleri ile geniş kitlelere ulaşan bir müessesedir. Her yıl yayımlamış olduğu geniş oylumlu yıllığı sahasında büyük bir boşluğu doldurmakta ve rakipsiz konumunu muhafaza etmektedir.”
Yolunuz düşerse İLESAM'a uğrayın, siz de orada oluşan sıcak ve samimi atmosferden bir demli çay eşliğinde nasibinizi alın.”³⁰¹

Edebiyat mahfilleri artık geride kaldı, onlar biraz böyle küçümsenerek bakılan yerler oldu diyen Mustafa Kutlu bunun değişimin sebebinin şöyle açıklar:

“Değişimin sebebi işte, tüketim toplumu, semtlerin dağılması, mahallenin bitmesi AVM'ler, siteler ile geçen zaman içinde hayat değişti. Kırk yıl içinde hayat değişti. Mesela artık Cağaloğlu diye bir muhit kalmadı. Şu an Cağaloğlu'nda kitabevi, yayınevi yok sayılır. Dolayısıyla bu değişim muhitleri de bitirdi. Özal döneminde Nuruosmaniye caddesi üzerinde bulunan Babıali denilen gazetelerin mecmuaların bulunduğu muhit Ayamama Deresine, Basın Ekspres yolunun üzerine taşındı. Orada çok yüksek binalar yapıldı. Ülkede liberal eğilim hakim oldu, işin rengi değişti. Plaza dönemi başladı. Holdingler oluştu, şiirin edebiyatın yerini medya aldı. Televizyon devreye girdi.”³⁰²

²⁹⁹Turgay Anar, **Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Mahfilleri**, (Doktora Tezi)İstanbul Üniversitesi, 2011, s. 47-60

³⁰⁰Mustafa Kutlu, **Şehir Mektupları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 133-139-209

³⁰¹ Mustafa Kutlu, **Şehir Mektupları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 209

³⁰² A. g. g.

3.2. HİKÂYE İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

3.2.1. Hikâye Anlayışı ve Hikâyeciliği

Mustafa Kutlu Türk Hikâyeciliğinin³⁰³ yaşayan önemli isimlerinden birisidir. Hikâyemizin Yarım Asırlık Yerli ve Milli Sesidir o. Kutlu'nun hikâyeleri, her okurun en az birkaçında kendisini bulabildiği ne kadar bizden, ne kadar tanıdık yazılardır. “Mustafa Ağabey’in hikâyeleri...Evet! İçimize işleyen yanık bir türkü...Anadolu kasabalarında kasketleri tıpkı içleri gibi dertlerle ezik, karayağız, sessizce duruşları bile başlı başına hikâyeler anlatan insanımızı ve onların her şeye rağmen hiç tükenmeyen enginlikleri, hicranlarını, tevekkülleri, hasretleri, günübürlük neşeleri, hikmet dolu yalın sözleri ve onların ısmarlamasız hayatları meşgul etti durdu bu hikâyelerde beni. Sıcacık bir insan yüreği attı durdu satırlarında hep...Müezzini, talebeyi, öğretmeni, yola düşen müridi, şeyh efendiyi, dedeleri, torunları, nineleri, anaları, delikanlıları, hepsini ve anlatıcısını çok sevdik. Acılarıyla ve sevinçleriyle hemhal olduk.”³⁰⁴

Turan Karataş Mustafa Kutlu'nun hikâye türünün ustası olduğunu vurgular.

“Mustafa Kutlu, yaşayan hikâyecilerimizin en iyilerinden biridir. Birçok yazıda / denemede imzası görülse de o tartışmasız bir hikâyecidir ve bu türde ustadır. Kendine has bir yer edinmiştir günümüz Türk hikâyeciliğinde. Her yaştan, her kesimden insanın okuyabileceği nitelikte hikâyeler yazmıştır. Gerçek manasıyla “yerli” ve “millî” hassasiyeti, Anadolu insanını Kutlu'nun hikâyelerinde buluruz.”³⁰⁵

Yazarın samimiyeti hemen sarar sizi. O tanıdığı, bildiği, sevdiği milletin içinde ve daima hikâyelerinde onları anlatır.”Kutlu'nun hikâyelerinde pergelin bir ayağı Anadolu üzerine sabitken; diğer ayağı modernizm eleştirisine, toplumsal değişime, tasavvufa, aşka sabitlenir.”³⁰⁶

³⁰³Hikâye ve öykü kullanımı konusundaki tercihi şöyledir: “Ben hikâye diyorum. Öykü uydurma bir kelimedir. Türk Dil Kurumu'nun hikâye karşılığı bulduğu uydurma bir kelimedir. Onu tuttular modern hikâyeye “öykü” denir, klasik hikâyeye “hikâye” denir diye ayırıyorlar. İsteyen istediğini desin ben “hikâye”den yanayım.”**A. g. g.**

³⁰⁴Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı** (Nusret Özcan -İçimize İşleyen Yanık Bir Türkü), Nehir Yay. , İst. , 2001, s, 316

³⁰⁵Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu

³⁰⁶Hatice Gökçe Aydın. ”Nurettin Topçu Düşüncesinin Mustafa Kutlu Hikâyelerindeki Yansımaları”, Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 98

İlk çalışmalarından olan Sabahattin Ali kitabı için yazdığı girişte Sabahattin Ali'nin insan problemlerine değinirken asla filozof tavrı takınmadığını belirtir.³⁰⁷ Mustafa Kutlu için de aynı durum söz konusudur.

Nitekim Yağmur Tunalı'nın şu tespitleri bu düşüncemizi destekler niteliktedir:

“O’nu okurken çoğu zaman Sait Faik’in farklı bir şekilde karşında durduğunu düşünürüm. Aslında, bilirim ki Mustafa Kutlu’yu Sait Faik’le düşünmek pek çok bakımdan imkânsızdır. Aralarında hikâyeyi küçük meselelerle örme, İstanbul, şiire ve canlı tasvirlerle ehemmiyet verme gibi ortak noktalar gözden kaçmamakla beraber, farklı bir üslûb, farklı bir dünya görüşü ve belki bunun neticesi, mesaj endişesinin duyulup duyulmamasında birbirinden uzaklaşırlar. Sait Faik’in orijinal oluşu ne kadar doğru ise, Kutlu’nun orijinal olduğunu söylemek o nispette doğrudur, diyebiliriz.”³⁰⁸

Ömer Lekesiz de Yeni Türk Edebiyatında Öykü adlı kitabında bu konuya eğilmiştir:

“Mustafa Kutlu’nun, hikâyeleri teknik bakımdan şark hikâyeciliğine ait kıssadan hisse çıkarma anlatım şekline yakın olmakla beraber, hikâyelerinde gerek tabiat izlenimleri, gerek bireyin iç dünyasına ait muhasebeler açısından ayrıntılara önem vermesiyle de Sait Faik’in hikâyeciliğine yakın bir yerde durmaktadır. Başka bir deyişle Mustafa Kutlu, Hikâyeyi, izlenimci gerçekçiliğe bağlı olarak çağdaş, batıcı bir anlayışa, mistik bir konuya bağlı olarak “ibret” unsurunu ön plana almakla klasik şark anlayışıyla eserlerini kurgulamıştır.”³⁰⁹

Hikâye “romanın yanında dar sahada çalım atmak gibidir”³¹⁰ onun için. Mustafa Kutlu “ustaca çalım atarak ve de çaktırmadan”³¹¹ sade bir şekilde söylemek istediği her şeyi hikâyelerinde anlatır. “Ben anlatma esaslı halk hikâyeciliğini andıran

³⁰⁷ “İnsanlar gerçekten kaçıyor mu? Yahut gerçeğe yüz yüze yaşayanlar var mı? Gerçekleri savunmak bir tarafa gerçeğe boğuşmak, gerçeği yansıtmak nasıl olur? Hele gerçeğe yaklaşmak, onu turmak, onu yenmek ona yenilmek ne demek? Hele hele gerçek ne demek? .. Sabahattin Ali insan problemlerine bir hikâyeci olarak değinirken asla filozof tavrı takınmaz. ”Mustafa Kutlu, **Sabahattin Ali**, Dergâh Yay, İst, 1981, s, 11

³⁰⁸ Yağmur Tunalı, **Yoksulluk İçimizde**, Töre, S. 119, Nisan 1981, s. 45.

³⁰⁹ Ömer Lekesiz, **Yeni Türk Edebiyatında Öykü**, 1. bs. , İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2000, s. 136.

³¹⁰ **A. g. g.**

görüşmede söylediği bu sözlerle başka kaynaklarda da rastlarız. ”... hikâye munis ve mütevazi bir sanattır. Onda ne nümayiş, ne de gösteriş vardır. Yani hikâye, ince işçiliği seven ve dar alanda çalım atmaya dayanan bir sanattır. ”Bkz: Kemal AYKUT, - Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nehir Yay. , İst. , 2001, s. 28

³¹¹ Şaban Sağlık, ”Taşra Değerlerine İtibarını İade eden Yapısıyla Mustafa Kutlu'nun Hikâye Estetiğinde “Komik” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih ANDI - BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 151-175

ancak modern bir hikâye yazıyorum”³¹² diyen Kutlu’nun hayatında hikâye çok müstesna bir yerdedir. Hikâye için de durum aynıdır. Mustafa Kutlu da hikâye için farklı bir yerdedir. Mustafa Kutlu bu tür içerisinde *Kutlu Hikâyeciliği* dediğimiz yeni bir sayfa açmış ve ismini bu türün yaşayan klasikleri arasına yazdırmıştır. Bugün hala hikâye yazmaya devam etmektedir.

*“Bu kadar işin arasında hikâye yazmaya devam ettim. On sekiz sene, her yıl bir kitap çıkarmışım, bu olacak iş değil. Şimdi de 40’tan fazla kitabım var. Nasıl bu kadar verimli oldum, şaşıyorum.”*³¹³ diyerek kendisinin de ifade ettiği gibi çok bereketli ve verimli bir kalemi vardır.

Mustafa Kutlu hikâyeciliğini üç bölüme ayırarak şöyle değerlendirir:

“Benim o ilk hikâyeler “Ortadaki Adam” ve “Gönül İşi.” Bunlar birinci bölümdür. İkincisi “Yokuşa Akan Sular”la beraber “Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir ve Sır.” Bu Beş kitap, benim hikâye serüvenimin esasıdır. Daha sonra “Uzun Hikâye” ile başlayan halk hikâyeciliğinden mülhem anlatım tarzı geliyor. En son “Sevincini Bulmak”a varıncaya kadar.”³¹⁴

Kutlu uzun hikâyeye geçme sürecini şöyle anlatır:

“Bütün gayretimi kısa yazmaya harcadığım için uzun bir metin bana korkutucu geliyordu. Hem bir oturuşta yazıp kalkma alışkanlığım vardı. Bir metni bir yerde bırakıp sonra devam edersem aynı ruh halini, konsantrasyonu yakalayamam diye endişelenirdim. Sonunda şöyle yapayım dedim. Kendimi tamamen özgür bıraktım. ...edebiyat olmasın, şöyle kahvede konuşuyormuşuz gibi olsun dedim. ...Böylece ‘ne yazacağımı bilmeden’ Uzun Hikâye’ye başladım. Hiç bırakmadan, araya fasıla sokmadan, çok hoşlanarak, çok mutlu olarak bir çırpıda yazdım. ‘Ulan oldu mu acaba?’ diye birkaç arkadaşla okudum. Sonra gördüm ki bir kopukluk bir aksama yok. Kitap çok sevildi. Bana cesaret verdi. Demek ki uzun da yazabilirmişim dedim ve bir dönemi kapatıp, bir dönemi açtım”³¹⁵

Mustafa Kutlu, hikâyelerini yazarken şifahi edebiyattan, halk kültüründen beslendiğini bundan dolayı da hikâye yazarı gibi değil de hikâye anlatıcısı gibi olduğunu söyler. Üzerinde araştırma yapan, çalışan kişilerin onu meddah olarak nitelendirdiklerini ama bunu yanlış bulduğunu, kabul etmediğini belirtir. Behçet

³¹²A. g. g.

³¹³A. g. g.

³¹⁴A. g. g.

³¹⁵Armağan Kitap, **Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında**, Feridun Andaç(2002). “Mustafa Kutlu ile Düünden Bugüne”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s, 21-40.

Mahir gibi anlatmadığını, çağdaş bir anlatım tarzı tutturarak Mustafa Kutlu olarak, yazar Kutlu olarak bir hikâye geliştirdiğini vurgular.³¹⁶

“(Erzurum’da) Bir de Âşıklar Kahvesi vardı. Orası da benim için önemli. Rahmetli Reyhanî, sonradan Bursa’ya geldi. Âşık Reyhanî orayı çalıştırıyordu. Orada halk hikâyesi anlatan bir Behçet Mahir vardı. “Behçet Emi” derdik biz ona. Amcaya bizim oralarda “emi” diyorlar. Tek m ile, bizim orada “emi” derler. Bu Behçet Emi, halk hikâyesi anlatıyordu. Ramazan’da Köroğlu anlatırdı, bir ramazan anlatırdı, Köroğlu bitmez. O kadar çok yani, uzun. Ondan sonra Mehmet Kaplan Hoca, onu üniversiteye almıştı. Behçet Mahir’in hafızasında böyle kırk tane hikâye olduğu söylenirdi. Onların bir kısmını, Köroğlu’nu halk edebiyatı hocaları derlediler, kitap halinde bastılar. Atatürk Üniversitesi Yayınları arasından çıktı. Güzel bir kitaptır, “Behçet Mahir’in ağzından Köroğlu Hikâyesi.” Farklı bir Köroğlu’dur, Erzurum varyantı. Bu tarafta benim işte sonradan halk hikâyesine yönelmem ve uzun hikâye anlatmamın mayası orada karılmıştır. Halk kültürü ve halk hikâyesinden nasıl faydalanabilirim? Eski Edebiyatımızın iki kanalı var. Biri Divan Edebiyatı öteki Halk Edebiyatı. Gerçi bunların dünya görüşleri aynıdır, fark etmez yani ama anlatma biçimleri farklıdır. Ben her iki tarafı da meczeden bir yol tuturdum. “Uzun Hikâye”den itibaren yazdığım uzun hikâyeler, hepsine uzun hikâye diyorum ben roman demiyorum. Batıda “novella” diyorlar, ben kendime mahsus bir anlatıma çevirdim onu. Halk ağzından, bu mesela “Sır”da çok bellidir. Kendi üslubumu kattım. Dolayısıyla ben hikâye yazarı değil de hikâye anlatıcısı gibiyim. Bir bakıma böyle bir tarafım var. Yazdıklarım üzerine çalışanlar bunu belirtiyor. üzerime çalışmış. Meddah diyorlar, bu yanlış. Ben halk hikâyesinden faydalandım. Halk hikâyesi başka, meddah başka. Meddah bir nevi tek kişilik tiyatrodur. Ben çağdaş bir bir anlatım tarzı tuturdum. Yani Behçet Mahir gibi anlatmıyorum ben. Ben Mustafa Kutlu olarak, yazar Kutlu olarak bir hikâye geliştirdim. Böylece Erzurum’da dediğim gibi hem arkadaşlarım hem hocalarım ve Erzurum’un atmosferiyle yetişmem çok faydalı oldu.”³¹⁷

M. Fatih Andı onun yazdığı hikâyeleri, “çağdaş bir mesnevi” olarak nitelendirir.³¹⁸ Mustafa Kutlu’nun hocası Prof. Dr. Orhan Okay’ın tespitleri de bu minvaldedir. Mustafa Kutlu’nun ilk hikâyelerinin Sait Faik ve Sabahattin Ali hikâyelerini düşündürdüğünü, hatta Nurettin Topçu’yu da anımsattığını söyler. Ona göre Mustafa Kutlu eğer bu çizgi üzerine devam etseydi Türk hikâyecileri içinde

³¹⁶ Mustafa Kutlu’nun “Modern bir meddah edasıyla” hikâyeler yazdığını belirten Ali Duymaz’ın tespitleri de aynı doğrultudadır. Bkz: Ali Duymaz: “Halk Hikâyeciliği Geleneğinin 1980 Sonrası Türk Hikâyeciliğine Yansımaları”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, (Haz. : M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 127-140

³¹⁷ A. g. g.

³¹⁸ *Yazarlık hayatında 40 yılı geride bırakan Kutlu, Türk hikâyeciliğinin en önemli isimlerindendir. Modern olanla geleneksel olanı kendine özgü, yeni ve yerli bir dille harmanlayan yazarın bu dil ile yazdığı hikâyeler, çağdaş bir mesnevi gibidir*

Yazının tamamı için bkz: M. Fatih Andı, Red Cephесinin Neferleri: Mustafa Kutlu’da Modernleşmeye Direnişin Kahramanları, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Arslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 75-84

kendine bir yer bulur ve onlardan biri olurdu. Fakat Kutlu bunu yapmadı. O “Yokuşa Akan Sular”dan itibaren Türk hikâyeciliğinde yeni bir çılgır açtı: Modern hikâyenin tekniklerini kullanarak geleneksel hikâyeciliği devam ettirdi. Kıssahanların ve meddahların tarzını kullandı. Kıssahanların anlattıklarında, mesnevilerde olduğu gibi birbirinden ayrı görünümünde hikâyeler birtakım organik bağlarla birbirine bağlanır.

319

Yorulan bir hikâye Kutlu ile ayak değiştirmiştir. ³²⁰Kutlu Türk hikâyesine yeni bir soluk getirmiştir. Mustafa Kutlu *geleneği yenileyen*³²¹ bir yazardır.

“Mustafa Kutlu, bir bilge hikâyeci. Kitaplarında bu daha açık olarak kendini gösteriyor. Boş konuşmayı sevmiyor. Karmaşık olaylardan kaçtığı kadar, karmaşık ifadelerden de uzak duruyor. Bir bakıma, naifliğe, safyürekliğe doğru giderek bizim eski anlatı geleneğimizi yeniliyor.”³²²

ifadelerini kullanan yakın dostu D. Mehmet Doğan’ın tespitleri de yukarıdaki ifadeyi desteklemektedir.

Uzun yıllar birlikte çalıştığı, Dergâh dergisinden ayrıldıktan sonra yerini bıraktığı Ali Ayçıl’de Mustafa Kutlu’nun bu kadar çok sevilmesinin ve okunmasının nedenini Türkçeyi hep canlı tutmasından, Yunus’un hikâyeci hali olmasından kaynaklandığını söyler.

“2000’lerden sonra neredeyse her yıl okurunu bir kitapla selamlayan Mustafa Kutlu, köylerin, kasabaların ve şehrin ‘Türk anlatıcı’sı olarak, son elli yıllık sosyal tarihimizi edebiyat yoluyla kayıt altına almıştır. Bunca sevilmesinin ve okunmasının sebebi, Türkçenin anlatma zevkini hep canlı tutması ve Türklerin maddi - manevi dünyasını yansıtmadaki kudretidir. Aslında o bütün şeffaflığı ile ortadaki adamdır ve bu yanılla Yunusun hikâyeci halidir.”³²³

³¹⁹Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, *Mustafa Kutlu Kitabı* (Nusret Özcan Orhan Okay Söyleşisi) Nehir Yay. , İst. , 2001, s, 33-39

³²⁰Alaattin Karaca, “Ortak Adamdan Hayat Güzeldir’e Mustafa Kutlu’nun Hikâyesi”, **Türk Edebiyatı**, 462, Nisan 2012, s. 44-47

³²¹Benim için, yazdıklarım için en iyi tarif “geleneği yenileyen”dir. **A. g. g.**

³²²Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, *Mustafa Kutlu Kitabı* (Nusret Özcan Orhan Okay Söyleşisi) Nehir Yay. , İst. , 2001, s, 238

³²³Ali Ayçıl, “Ortak Adam Mustafa Kutlu”, **Hikâyemizin Türküsü Mustafa Kutlu Çalıştayı Kitabı**, Haz. Serkan Akdeniz- Talip Avcı, Sakarya Belediyesi Yayınları, Adapazarı, Ocak 2019, s, 33

Geçmişin bilgisini bugün için değerlendiren yazar, metinlerinde şark hikâyesinin yapı unsurları ile bazı malzemelerini son derece tabii bir terkip ile kullanmaktadır.³²⁴

Mustafa Kutlu hakkında Abdullah Harmanlı'nın değerlendirmeleri de önemlidir.

“Mustafa Kutlu net biridir. Kutlu'nun neyi beğenip neyi beğenmeyeceğini onu az çok tanıyan biri tahmin edebilir. Dünyaya, hayata, sanata, yayıncılığa, yazma işine bakışı nettir. Özgüven sahibidir. Ancak tuhaf bir biçimde – bakın gene tuhaf dedim, yani ilginç- kendisini yeni olana kapatmayan, gelişmeleri izleyen, kendini ve öyküsünü bu gelişmelere göre omurga kaybına sebep olmadan, eksen kaymasına sebep olmadan münasipçe değiştiren ufku açık bir tarafı da vardır. Zaten olması gereken de budur. Tüm yeniliklere evet demek değil. Tüm yeniliklere hayır demek de değil. Hayatın olağan akışı içinde, değişmesi gerekeni değiştirmek, sabit kalması gerekeni sabit bırakmak... Kutlu'nun neyi sevdiğini neyi sevmediğini bilen, özgüvenli ve net tavrı ve elbette bunun sonucunda ortaya koyduğu eserler, onu edebiyatımızın son kırk yılda en çok konuşulan isimlerinden biri yaptı.”

1970 yılında ilk hikâye kitabı olan “Ortadaki Adam” ile başlayan hikâye serüveni 2024'te bugün hala sürmektedir.

Yarım asırdır insanımızı ve onların hikâyelerini çok sevdiği nehirler gibi coşkulu ve saf bir dille, bir su azizliğinde anlatmaya devam etmektedir. Bütün iltifatların ötesinde Mustafa Kutlu, Türk hikâyeciliğinde “sadelığın ihtişamıdır.”³²⁵

3.2.2. Hikâye mi / Öykü mü?

Mustafa Kutlu bu konudaki tercihini hikâyeden yana kullanır ve bu durumu şöyle açıklar: “Ben hikâye diyorum. Öykü uydurma bir kelimedir. Türk Dil Kurumu'nun hikâye karşılığı bulduğu uydurma bir kelimedir. Onu tuttular modern hikâyeye “öykü” denir, klasik hikâyeye “hikâye” denir diye ayırıyorlar. İsteyen istediğini desin ben “hikâye”den yanayım.”³²⁶

Ömer Lekesiz de *Mustafa Kutlu'nun Hikâye Poetikası* başlıklı bildirisinin girişinde bildirinin adında kullandığı “hikâye” tercihindan dolayı şöyle bir açıklama yapma gereği duyar:

“Normalde “öykü poetikası” demem gerekirken, “hikâye poetikası” dememin nedeni Mustafa Kutlu'nun Osmanlı lisanına hürmeten öykü demeyip, hikâye demeyi tercih etmesindendir.

³²⁴ Ramazan Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı*, Grafik Yayınları, Ankara, 2021, s. 372.

³²⁵ Sezai Coşkun, Mustafa Kutlu Hikâyeciliğinin Ontolojik Derinliği, *Türk Edebiyatı*, s. 462, Nisan 2012, s. 61

³²⁶ A. g. g.

Ben de Mustafa Kutlu'nun hürmetine hürmeten bu tebliğime mahsus olmak üzere “Hikâye Poetikası” diyeceğim.”³²⁷

Necip Tosun'un da *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu* isimli müstakil bir çalışması vardır. Yaptığımız görüşmede bu konu bağlamında Mustafa Kutlu'ya bunu sorduğumda Necip Tosun'un öyküyü tercih ettiğini ifade etti.³²⁸

3.2.3. Hikâyelerinde Neyi Anlatır?

Mustafa Kutlu hikâyeciliğimizin yerli ve milli sesidir. Yarım asırlık yazı hayatında hep bizi anlatmış, bizim hikâyelerimizi yazmıştır.

Onun derdi kendini anlatmak değil yaşadığı toplumu, ülkesini, insanlarını anlatmaktır.

“Bir günümüz hikâyecisi olarak geçmişe bir yerinden bağlanmaya, geleneği araştırmaya çalıştım. Şarkta sanat iki peşindedir: Hikmet ve âhenk. Şiirden mimariye, minyatürden kıssalara kadar bu iki unsurun bütün sanat faaliyetlerine esas teşkil ettiği görülür. Hikmet bir mevhîbedir. İlahi metinler kadar âlemde de var. Allah dostlarına görünür, kalbe iner. Kulun mücadele ve riyazeti, kalbin safiyeti, fiildeki ihlâs hikmete açık olmanın ön şartlarıdır. Hikmet bir kavrayıştır, bir eriş'tir. Bir kere söylenir ve daha sonraki nesillere çeşitli kılıklara bürünmüş olarak ulaşır.

Âhenk de bir keşiftir. Rengin, sesin, sözün, hacmin, hareket ve ritmin keşfi. Unsurları birbirleri ile olan münasebetinde görülen eşsiz uygunluk. Hikmet, çokluk belli bir âhenk mecrasında kendini belli eder.”³²⁹

Mustafa Kutlu hikâyelerinde kendi insanımızı, onun sevinçlerini, üzüntülerini, iç çekişlerini, davasını...her şeyini anlatır. Bazen bir bahçe oluşturmak için varını yoğunu harcayan biriyle, bazen ödül almak için ne zorluklara katlanan birinin ironik hikâyesiyle, bazen davasını unutup savrulan kişilerle verir mesajını. Ali Şükrü Çoruk “Onun hikâyelerinde kimlerin olduğundan çok kimlerin olmadığı sorusunu sormanın daha anlamlı”³³⁰ olacağını vurgular. Onun hikâyeleri “gerçeklik-

³²⁷Ömer Lekesiz, “Mustafa Kutlu'nun Hikâye Poetikası”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri Kitabı**, Haz. M. Fatih Andi-Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2012, s. 23

³²⁸A. g. g.

³²⁹ Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, s. 118.

³³⁰Ali Şükrü Çoruk, ” Mustafa Kutlu Üzerine Bazı Dikkatler”**Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih ANDI -BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 273-277

düş karşıtlığı”³³¹üzerine bina edilmiş, çevresindeki herkes bu karşıtlığın bir temsilcisi olarak hikâyelerinde yer almıştır.

“O hikâyede iki devri, dün ile bugünü, gelenekle modernî, kıssayla romanî, mesneviyle hikâyeyi bağdaştırır; imparatorlukla cumhuriyeti. Bu yüzden onun gerçekleştirdiği değişiklik sadece kendisinden sonraki hikâyeyi etkilemekle kalmayıp Türk edebiyatının bütünü için büyük ölçüde gerçekleşmiş ciddi teklifler de içermektedir. Bu yönüyle Mustafa Kutlu hikâyesinde ciddi bir damar açabilenlere özgü önemle önemlidir.”³³²

Hikâyeleri içinde kendisi için ayrı bir yeri olan var mı diye yöneltlen bir soru üzerine, öyle bir şeyin söz konusu olmadığını, hepsinin yerinin farklı olduğunu söyler:

“Yok öyle bir şey yok. Hemen hemen hepsi de benim içimden gelen şeyler. Önem atfetmiyorum ama dediğim gibi “Uzun Hikâye” samimiyetle yazılmış bir şeydir. Çok içten gelen bir şey. “Rüzgarlı Pazar” mesela çok hoş bir kitaptır. Körlerin aşkı mı, devlerin aşkı mı? Hepsinin ayrı macerası var, ayrı bir yeri var. “Yokuşa Akan Sular”la beraber Mustafa Kutlu Hikâyesi belirginleşiyor. Onu söyleyebiliriz. “Yoksulluk İçimizde” tipik bir Leyla-Mecnun hikâyesidir. Leyla-Mecnun hikâyesini ben modernize ediyorum. Süheyla “Yıldız” demek zaten. Engin’in hayatına giriyor, ona gideceği yolu gösteriyor çünkü yıldızlara bakarak yol alınır. Gideceği yolu gösteriyor ve hayatından çıkıyor. Engin neden sonra anlıyor, Süheyla’nın ne manaya geldiğini ve o yola düşüyor, aramaya başlıyor. Yani bir arayış hikâyesi. Leyla-Mecnun’da da öyle Leyla’yı bulduğu zaman Mecnun Leyla’yı tanımaz. Ben aralara levhalar koymuşum, o levhalar Mesnevi’nin içindeki tegazzül bölümleri gibidir. Bu dahi Mecnun’un Leyla’yı çölde bulduğunda söylediği gazeldir, gazel koyar araya devam eder. Onun için mühimserim yani “Yoksulluk İçimizde”yi. Gelenekten çıkıp gelmiş bir metindir. Benim için, yazdıklarım için en iyi tarif “geleneği yenileyen”dir. “Ya Tahammül Ya Sefer” bizim neslin, bizden önceki neslin bizden sonraki neslin muhasebesidir. Bizim nesli çok etkilemiştir.”

Ömer Leksiz’in bu konudaki söylemleri bize fikir vermesi açısından önemlidir.

“Yetmişli yıllar ve sonrasındaki öykücülük itibariyle tema çeşitlenmesi, konu açılımı, yeni biçim ve üslup denemesi denildiğinde ilkin Mustafa Kutlu akla gelir. Kutlu, kendinden önce de var olan ancak fazlaca işlenmeyen konu damarları yakalamakta ve onları yeni bir öyküsel muhteva ile sunmakta hiç zorlanmamış, pabucu yarım bir hamalı, kanadı kırık bir güvercini aynı özenle öykülemiştir.”³³³

³³¹Yılmaz Daşcıoğlu, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Mutlululuğun Toplumsal Göstergeleri” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih ANDI -BAHTİYAR Aslan, İstanbul 2012, s. 31-34

³³²Alpay Doğan Yıldız, “Mustafa Kutlu’nun Uzun Hikâyelerinde ‘Yinelenen’ ve ‘Yenilenen’ Hikâye Anlatma Düzeni, **Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Çalıştayı**, s. 35.

³³³Ömer Leksiz, “Ana Hatlarıyla Cumhuriyet Dönemi Türk Öykücülüğü”, **Yeni Türkiye, Cumhuriyet Özel Sayısı-IV**, S. 23–24, Eylül-Aralık 1998, s. 2931.

3.2.4. Hikâyelerini Nasıl Yazıyor?

Mustafa Kutlu hikâyelerini bir oturuşta yazdığını ve tekrar dönüp okumadığını dile getirir. Hikâyelerini yazarken toplumun içindedir, kahvehanelerde yazar. Sesten, gürültüden, kalabalıktan etkilenmez. Tam tersine onlardan olumlu olarak etkilendiğini anlatır.

“Ben oldu bitti halkın arasında olan bir insanım. Ömrüm kahvelerde geçti, kahvelerde oturdum, kahvelerde yazdım. Nasıl yazdım? Kuruçay’da işte semerci dükkanında oturup Abdurrahman Ustayı izliyordum. Dolayısıyla taşranın küçük bir kasabasında nasıl bir hayat oluyor? Meselâ bir dava vekili vardı o zamanlar orada avukat yok, dava vekili vardı. Dava vekili Mahmut Amca. Benim “Beyhude Ömrüm”de bunu anlatıyorum, köylerin boşalışını. Beyhude Ömrüm’de dava vekili vardır. İki dava vekili karşılıklı atışılar. Eğlenceli bir mahkeme sahnesi anlatıyorum.”³³⁴

“Mustafa Kutlu hep bizim hikâyemizi anlattı. Biz onu çok sevdik, o da bizi çok sevdi. Belki de o yüzden, ona dair kurulan cümlelerde en çok biz zamiri kullanıldı. Mustafa Kutlu bizimle kahvedeydi ve bize kahveyi, çevresinive oradakileri en güzel o anlattı. Aynı zamanda bir okuldu. Erenler’de, İLESAM’da, Yazarlar Birliği’nde, Türk Ocağı’nda nice kahve müdavimi çayını yudumlarırken Dergah dergisini inceledi ve dergah dergisi için yazdı.”³³⁵

Mustafa Kutlu bir görüşmemizde nasıl yazdığını şöyle ifade etti:

“Ansiklopediyi çıkarırken düzgün metin matbaaya gitsin diye daktiloyle yazmaya başladık. Ben de çalıştım ve çok hızlı yazıyordum. Smith Corona sıfır daktilo almıştık. Sabah erken gelirim ben, hiç kimse gelmeden. Hikâyemi yazayım bitireyim kimse gelmeden diye. Makineye takıyorum kağıdı, hani ilk cümleler güzel olsun istiyorum ya, tak tak tak.”³³⁶

Uzun yıllar birlikte aynı odayı paylaştığı dostu İsmail Kara da bu konuya bir yazısında şöyle değinir:

“Ansiklopediler, kitaplar, dergiler, fişler devirerek dipnotlarla yüklü müsveddeli metinler yazmaya çalışan benim için, yıllardır zevkle, hayretle temaşa ve takip edilen husus, Mustafa Kutlu ağabeyin hikâyelerini yazma tarzıdır. Hikâyenin başlığının parlayışı ve ilk unsurlarının teşekkülü ile satırlara dökülüşü arasındaki mesafeler değişik olsa bile metne dönüşmesi nerede ise bir anlıktır:

Bir sabah erkenden gelir, morali ve neşesi yerindedir, mutadı hilafına biraz acelecidir...Bir zuhuratın, muhtemelen yeni bir hikâyenin işaretleridir bunlar. Benimkinin aksine her akşam tamamen boşaltılan masasını kolonya eşliğinde üçüncü hamur kağıt veya Şeker Sigorta’nın sarı beziyle sildikten sonra Simit Corona daktilosunun kahverengi örtüsünü açar, sigarasını eliyle masa arasında yuvarlayıp yumuşatarak hazırlar, kağıdı takar, kendisinin alıp getirdiği çaydan önce buğusunu içine çekerek bir yudum alır ve yazmaya başlar...Bakarak bir metni

³³⁴ A. g. g.

³³⁵ Ahmet Uysal, **Ben de Çay Parası Ödüyorum**, Ötüken Yayınları, İst, 2023, s. 398

³³⁶ A. g. g.

yazıyor gibidir. Sürati, heyecanı, dikkati daktilo tuşlarının sesine bile sirayet eder;her zamankinden daha mevzun sesler, tıkırtılar...

Biten hikâye metnin ilk ve son halidir. Tadil, tashih, tekmile hak getire...Kendinden çıkan/kopan bir metne bir daha dönmek çok nadir olarak yaptığı bir şeydir. Bazı hikâyeleri için eski gazeteleri karıştırmak maksadıyla kütüphaneye gittiğine, Osman Turan'ın, Halil İnalçık'ın dipnotlarına baktığına, Ahmet Tabakoğlu'na faiz soruları sorduğuna, bir avukattan miras hesaplarıyla ilgili detaylar istediğine, resmi açılış merasimlerinin hazırlık aşamalarına henüz nüfuz etmek için bürokratlarla görüştüğüne şahit olmadım değil, fakat bunlar metnin “bir anlık” olmasını haleldar etmeyecek ara nağmelerdi şüphesiz.”³³⁷

Mustafa Kutlu kendisiyle yaptığımız bir görüşmede Dergah'ta birlikte çalıştıkları dönemde arkadaşı İsmail Kara ve kendisine sıfır Smith Corona daktilo aldıklarını ve o kadar çok yazı yazmışlardır ki bir süre sonra daktilodaki bütün harflerin izlerinin silindiğini anlatır.

İyi bir yazarın aynı zamanda iyi bir okur olması gerekir. Mustafa Kutlu da çocukluğundan beri iyi bir okurdur. Yazma için belli mekanları olan Kutlu'nun elbette okuma için de mekanları vardır:

“Bir de benim kitap okuma mekanlarım vardı. Hepsi yok olmuş yani değişmiş, şehir değişmiş bambaşka olmuş. Şehrin üzerinde, dağ eteğinde bir köy var “Vasgirt” diye şimdi adı “Işıkpınar” olmuş. Orda bir kahve vardı, önü toprak zemin. Sulayıp süpürürdü Selami, rahmetli oldu o da, yanından bir su akıyordu. Dolmuşla oraya giderdim, serin oluyordu orası. Yazın sıcak oluyordu Erzincan'ın içi. Orda kitap okurdum. Çok okuyan biriydim ama, acayip derecede, tutkuyla ama önüne geleni okuyan. Önümde benim şunu oku, şunu okuma, şu şöyledir diyen bir kimse olmadı. Kendi yolunu kendi açan biri idim..”³³⁸

Hikâyelerini erken saatte yazar, sabah çalışır. Bunun çocukluktan kalma bir alışkanlık olduğunu söyler.

“Ben ortaokuldan itibaren, dedim ya ben sabahçıyım, çok erken saatlerde kalkardım, imtihan olacağı zaman kitabı alırdım, tarlalara giderdim baharda bilhassa, o ekin tarlalarının arasından çiçeklerin arasından. Kitabı okuya okuya bir dere vardı oraya kadar gider geri döner gelirdim. O sırada annem de kahvaltıyı hazırlamış olurdu. Bu benim için hayatımda çok güzel bir şeydi, şimdi de öyleyimdir yani hep sabah çalışırım.”

Şu an yeni bir hikâye kitabı yazan Mustafa Kutlu'nun yazma ritüeli hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Bir görüşmemizde yine aynı şekilde sabahları erken saatte

³³⁷İsmail Kara, “Mustafa Kutlu'ya Dair Birkaç Hatıra, Birkaç Not”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, Haz. M. Fatih Andi- Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2012, s. 15-16

³³⁸A. g. g.

yazdığını, sabah yazmadıysa gün içinde başka bir vakitte yazının başına geçemediğini anlattı.

3.2.5. Neden Hikâye Yazıyor?

“Bir şey yap güzel olsun. Huzura vesile olsun, rikkate yol açsın, şevk versin, hakikate işaret etsin.

Bir şey yap, doğru olsun. İnsanları yalanın ve yanlışın bataklığına düşmekten korusun. Rüzgara ve akıntıya kapılmasın; kırılsın lakin eğilip bükülmesin.

Bir şey yap iyi olsun. Hizmetten, hürmetten, merhametten müteşekkil olsun. Kalpleri yumuşatsın; garibin, yolcunun, zayıfın derdine derman olsun.

Bir şey yap, adil olsun, haktan hukuktan ayrılmasın. Zalime haddini bildirsin, mazlumun payını versin.

Bir şey yap barış olsun. İnsanlar kin ve nefretten uzaklaşsın. Bombalar patlamasın, çocuklar ölmesin.”³³⁹

Hüzün ve Tesadüf kitabında yer alan bu cümleleri aslında Mustafa Kutlu’nun oluşturduğu bir beyanamedir. Aslında bir bakıma hem yaşam hem sanat manifestosudur. O hiçbir şey yazmasa, biz hiç birşey anlatmasak bile bu cümleler Mustafa Kutlu’nun neden hikâye yazdığını anlamamız için yeterli olacaktır.

Mustafa Kutlu derdi olan bir yazardır. Fakat bu dert şahsi bir dert değildir. Mustafa Kutlu “beninden çok çağından, modern hayattan, yitik değerler ve güzellikler yüzünden dertlidir.”³⁴⁰ O hikâyelerinde hüznü de anlatır mutluluğu da. Hikâyesi o kadar samimidir ki “poz takınmaksızın”³⁴¹ aktardığı hikâyeler bizi sarar sarmalar. Onunla birlikte biz de kah üzülürüz kah seviniriz. Duygu geçişlerini o kadar güzel verir ki Hasan Akay’a göre Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinin devası da var şifası da. Yazarı diğer hikâyecilerden farklı kılan yanı da budur.

“Ben bir hikâyeciyim. Hikâye yazıyorum, evet, en iyi kıvırdığım iş bu.”³⁴² “Ben anlatma esaslı halk hikâyeciliğini andıran ancak modern, bir hikâye yazıyorum.

Bir hikâye nasıl yazılması lazım, nasıl yazarsam etkili olur, hangi biçimi seçmeliyim onu önemserim. Yani biçimle muhteva arasında bir tutarlılık olması lazım. Ona göre yazıyorum. Bakış açısı önemli benim için hikâyecici bakış açısıyla

³³⁹ Mustafa Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf*, Dergâh Yay. , İst. , 1999, s, 15-16

³⁴⁰ Hasan Akay, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Melal’in Lal Hali” *Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri*, (Haz. M. Fatih ANDI -BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 37-53

³⁴¹ A. g. e. , s. 41

³⁴² Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında, Armağan Kitap, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s, 11

romancı bakış açısı ayrıdır.”³⁴³ diye ifade eden Mustafa Kutlu, kalbî ve sahih olanı anlatmanın derdine düşmüş, sanatkârane bir tutumla hep güzel olanı aramış, derlemiş ve yazmıştır. O hikâyeyi türler arası bir basamak olarak görmeyip, bilakis hikâyeye müstakil değer vermiş, Türk hikâyesinin gelişmesine önemli katkı sunmuştur.

3.3. ŞİİR İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

3.3.1. Şiirini Kaybeden Ruhunu Kaybeder

Mustafa Kutlu’nun üzerinde düşündüğü, kalem oynattığı meselelerden birisi de şiirdir.

“Ben şiiri Haşim gibi, edebiyatında üstünde, musikiye yakın bir yerde görüyorum. O hep yücelerde, benim için erişilmez bir yerde.”³⁴⁴ diyen Mustafa Kutlu aslında yazıya ilk olarak şiirle başlamıştır. Aşağıda paylaşılan şiir Mustafa Kutlu’nun *Adımlar* dergisinde yayımlanmış bir şiiridir.

Şiir
Telli Mektubumdur
-Mehmet Slay’a-
Gardaş sen güneylisin demek, avuçlarında güneşler
“Tutam yar elinden, çıkam dağlara” demişsin
İstanbul bu, insana türküler söyletir
Duman beni tuta, anladım işte.
Gardaş sen sevdalısın gözlerin çağla yeşili
Yüreğin, hele kaçakçı, hele gönlü bol yüreğin
Gardaş seni sevdim, aşık arıyordum
Neyleyeyim düşman kavi, tali zebun olmuş bir kere.../...

(Bu şiir Erzurum’da yayımlanan *Adımlar* dergisinin 5. sayısında yayımlanmıştır.)³⁴⁵

Mustafa Kutlu düzyazının yanı sıra şiire de ilgi duyması anlatımını kuvvetlendirmiştir. Bu durumu hocası Orhan Okay şöyle ifade eder:

“Kutlu’nun yazdıkları evvelâ hikâye ile romanın karması. Daha sonra da modern ile geleneğin karması. Mustafa Kutlu, dili de bir enstrüman olarak çok

³⁴³A. g. g.

³⁴⁴Armağan Kitap, **Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında**, s. 16

³⁴⁵ Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nehir Yay. , İst. , 2001, s. 19 ; Ayrıca şiirin tamamı için bkz : *Adımlar* dergisi <https://katalog.idp.org.tr/pdf/29829/27694> s. 19

*ustaca kullanıyor. Bu tarafı da, yine belki birçoklarının bilemeyeceği şairliğinden kaynaklanıyor.”*³⁴⁶

Mustafa Kutlu dili o kadar ustaca kullanır ki yazdıkları şiir mi nesir mi birbiri içinde kaybolup gider, şayet onun dili bir adım daha atsa nesir değil şiir olacaktır.³⁴⁷

Ahmet Tabakoğlu da şiir ve Mustafa Kutlu ilişkisi noktasında çoğunlukla aynı görüştedir.

“Hikâyeleri, denemeleri ve desenleri yanında Mustafa Kutlu'nun şiir yazmayı bırakan bir şâir olduğu söylene de belki şiirini hikâye ve denemelerinde mensur olarak devam ettiriyordur. Edebî eserler gerçek hayata çok kere buzlu camın arkasından bakarlar. Eser sahibinin zihni netleştikçe cam da berraklaşır. Mustafa Kutlu'nun, önce şiirlerinde sonra hikâyelerinde ve denemelerinde bu netliği görmek mümkündür.”³⁴⁸

Şiire farklı perspektiflerden bakar. Şiirin aşk ve fikir ile olan ilişkisi üzerine, şiirin şu anki durumu ile ilgili ayrı ayrı yazılar yazar dergide, gazetedeki köşesinde, kitaplarında.

Kutlu'ya göre popüler kültürden şiir de etkilenmiştir. Ancak şiir ağır başlı duruşu ile buna esir olmak yerine kendisi anlayacak olanların eksenine çekilmiştir. Kutlu bunun da doğru olmadığını, şiirin hayattan ayrı tutulamayacağını söyler. Şiirin yoğun duygular ile yazılıp okunabileceğini söylerken artık aşkların da sevgilerin de eskisi kadar yoğun yaşanmadığını söyler. Aynı şekilde fikrin de şiir ile uzak düştüğünü çünkü önemsenen fikirlerin eskisinden daha farklı olduğunu söyler. “Şiir Öldü” başlıklı yazısında şiir konusundaki düşüncelerine yer verir.

“Bizim kültürümüz şiir üzerine kuruludur. Destanlar manzumdur kopuzla çalınıp söylenir. Bazı menakıplar da böyledir. Biz “uzun söz”den hoşlanmayız, mısra-ı berceste bize yeter. Şiir etkili, güzel, ahenkli, özlü ve kısadır. Ezberlenir. Bazı hikmetli beyitler çerçevelenip duvara asılır. Hutbede bile imam efendi ayet ve hadislerden sonra söze revnak katmak için şiir okur.

Özetle “fikri taşıyan şiirdir.”

Nesre ait olması gereken alanlarda bile şiirin kullanıldığını görüyoruz.”³⁴⁹

Şiire yatkınlık modern teknolojik aletlerin devreye girişine kadar sürdü. Bundan sonra ise şiirin tahtı sallanmaya başladı. Zamanla şiir mevzi kaybetmeye

³⁴⁶ A. g. e. , s. 37

³⁴⁷ “Kutlu'nun dili bir adım daha atacak olsa neredeyse şiire kaybolacaktır.” Bkz. , Adem Can, “Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Ritm”, *İçimizden Geçen Irmak Mustafa Kutlu ile Erzincan*, Haz. Halil İbrahim Özdemir, Dergah Yayınları, İst. , 2024 Ocak, s. 119

³⁴⁸ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

³⁴⁹ Mustafa Kutlu, *Vatan yahut İnternet*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 188

başladı. Kalabalıklar arasında da itibarı kalmayan şiir kendi köşesine çekildi. Sadece meraklısına hitap edecek bir tutum içerisine girdi.³⁵⁰

Elbette ki bu Kutlu'nun olaylardan vardığı sonuç değildir. Karamsar söylemlerin zaman zaman yüksek çıkmasına karşın o hala ümit olduğunu düşünür; içimizde muhafaza ettiğimiz değerleri bir şekilde yeri geldiğinde tekrar canlandırabileceğimizi. Bu yüzden de bizi kendi değerlerimizi hatırlamaya davet eder.

“Şiir tarif edilemeyen yapıyla ruhumuzu ayakta tutuyor. Şiirini kaybeden ruhunu kaybeder. Bu topraklarda hala Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i okunuyorsa içimiz rahat olmalı.”

Vatan yahut İnternet isimli kitabında *Aşk ve Şiir, Fikir ve Şiir, ve Şiir Öldü* başlıklı üç yazı arka arkaya yer alır.

Şarkta söze çok değer verildiği için uzatılması, israf edilmesi istenmez. Mısra-ı berceste tercih edilir. Öyle bir laf etmeli ki insan kelim-ı kibar olup asırlarca dilden dile dolaşmalı. Tercih edilen budur.

Şiirin günlük dilden farklı bir dili vardır. Dilini bulan şair kişiliğini bulmuş olur.

“Toplumu yönetenler, siyasiler, ulema, meşayih sözlerinin etkili ve inandırıcı olması için ve bilhassa akılda kalması için şairaneliğe başvurur. Fikriyatı şiirle hafızaya kazırlar. Dini metinler dahi bu sebeple ezberlenir.”³⁵¹

3.3.2. Hikâyelerinde Şiirlere Nasıl Yer Alır?

Mustafa Kutlu sadece düşünce yazılarında değil hikâyelerinde de şiirlere yer verir, hikâyelerini şiirlerle zenginleştirir. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde şiir hemen kendini gösterir. Hikâyelerini anlatırken bazen bir şairden bir şiiri alıntılar, bazen kelime oyunları yaparak bize o şiiri anımsatır...

³⁵⁰A. g. e. , s. 190

³⁵¹A. g. e. , s. 186

Yılmaz Daşcıoğlu'na göre bunu pek çok hikâye yazarı yapmaktadır.³⁵²

Mustafa Kutlu'nun bu başarısında Türk Dili ve Edebiyatı eğitimini almış olmasının da katkısı vardır. Edebiyat öğretmeni olduğu için işin her yönünü bütün ayrıntılarıyla bilmekte ve eserlerinde bunu çok başarılı bir şekilde kullanmaktadır.

Ya Tahammül Ya Sefer'de Mehmet Akif'in "Meal-i Celili"³⁵³ başlıklı şiirinden bir mısra alıntılaman Kutlu, İstiklal Şairimizin ismini vermez, hatta sonrasında bir Tecahül -i Arif yaparak okuyucusuna bu mısranın nereden geldiğini sorar:

““Artık gidiyor: Hakk’a varan bir yolu tutmuş. Hay Allah! Nereden geldi bu mısra? Medresenin revakları arasından mı? Derneğin küçücük toplantı salonundan mı? Yoksa Firuzğa Mescidi’nin son cemaat yerinden mi?”³⁵⁴

Sır kitabında da Ahmet Hamdi Tanpınar’ın kulaklarını çınlatan Mustafa Kutlu sonunda Tanpınar’a şiir için de teşekkür eder:

“Her şey yerli yerinde, bir dolap uzaklarda
Bir dolap gıcırıyor uzaklarda durmadan
Eşya aksetmiş gibi tılsımlı bir uykudan
Sarmaşıklar ve böcek sesleri sarmış evi.
Her şey yerli yerinde: masa, sürahi, bardak
Sağolasın Tanpınar. Her şey yerli yerinde. Güzel.”³⁵⁵

³⁵²“Son yirmi beş yılın hikâye yazarları, şairlerden ve anonim kültürün şiirsel ürünlerinden çok sayıda dize ve bölümler alarak metinlerini zenginleştirme yoluna gitmişlerdir. ”Bkz: Yılmaz Daşcıoğlu: “1980 Sonrası Hikâyelerde Şiirsellik”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, (Haz. : M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 53-60

³⁵³Mehmet Akif’in şiiri Safâhat/Hatıralar/Beşinci Kitap’ta yer alır ve şiirin son kısmı şöyledir: Âyet Meâl-i Celili ...

Artık gidiyor: Hakk’a varan bir yolu tutmuş,
Allâh’a bakan gözleri dünyâyı unutmuş.
Cûş eyleyedursun geriden nevha-i hüsrân...
Yâdında onun şimdi ne mâtem, ne de hicrân!
Yâdında değil lânesinin hüzn-i elimi,
Yâdında değil yavrusunun tavr-ı yetîmi;
Yâdında değil doğduğu, ter döktüğü toprak;
Yâdında kalan hâtıra bir şey, o da ancak:
Gökten ona “Yüksel!” diyen ecdâd-ı şehîdi!
Artık o da yükseldi, fakat yerde ümidi:
Bir böyle şehîdin ki mükâfâtı zaferdir,
Vermezsen, İlâhî, dökülen hûnu hederdir!”

1 Kânûnisânî 1330 (14 Ocak 1915)

³⁵⁴Mustafa Kutlu, **Ya Tahammül Ya Sefer**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019, s. 30

³⁵⁵Mustafa Kutlu, **Sır**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 39

Yine aynı hikâye kitabında Hacı Bayram Veli'nin bir deyişine yer verilir:

“Lakin yer darlığından bizar olmuşuz. Baktık olacak gibi değil, yani bu işlere ayırdığımız, sohbeti zikri tamam ettiğimiz ön odayı genişletelim, yanına bir de misafirhane ekleyelim diye ihvan ile müşavere kılıp gayrete geldik.

Nagehan ol şara vardım

Ol şarı yapılır gördüm

Ben dahi bile yapıldım

Taş u toprak arasında ³⁵⁶

Buyurmuş Hacı Bayram Veli... Bu kavl üzerine uzak dağ köylerinden yüzleri güneş çalığı dağ gibi ihvan duyup gelerek ve ova köylerinden dahi nice insanlar gelerek, bizimle birlik sırtı ile taş taşıyıp ayağı ile çamur çiğneyerek işe koyuldu”³⁵⁷

Nur isimli hikâye kitabında kahramanımız Nur'dan, Yunus Emre'nin şiirini dinleriz:

“Canlar canını buldum bu canım yağma olsun
Assı ziyandan geçtim dükkânım yağma olsun
Ben benliğimden geçtim gözüm hicabın açtım
Dost vaslına eriştim günahım yağma olsun
İkilikten usandım birlik hanına kandım
Derdi şarabın içtim dermanım yağma olsun
Varlık çün sefer kıldı dost andan bize geldi
Viran gönül nur doldu cihanım yağma olsun
Yunus ne hoş demişsin bal u şeker yemişsin
Ballar balını buldum kovanım yağma olsun”³⁵⁸

³⁵⁶ Hacı Bayram Veli'nin şiiri şöyledir:

Çalabım Bir Şar Yaratmış
“Çalabım bir şar yaratmış
İki cihan aresinde
Bakıcak didar görünür
Ol şarın kenaresinde
Nâgehan ol şara vardım
Ol şarı yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım
Taş ü toprak aresinde
Ol şardan oklar atılır
Gelür ciğere batılır
Arifler sözü satılır
Ol şarın bazaresinde
Şagirdleri taş yonarlar
Yonup üstâda sunarlar
Çalabun ismin anarlar
Ol taşun her pâresinde
Bu sözü ârifler anlar
Cahiller bilmeyup tanlar
Hacı Bayram kendi banlar
Ol şarın menâresinde”

³⁵⁷ Mustafa Kutlu, **Sır**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 12

Yine aynı kitabın ilerleyen sayfalarında Nur manevi ortamda yolculuk yaparken İstiklal Şairimizin Gece şiirini hatırlar:

“Ömürler geçti, sen yoksun, gel ey bir tânecik Ma’bûd,
Gel ey bir tânecik gâib, gel ey bir tânecik mevcûd!
Ya sıyrılsın şu vahdet-gâhı vahşet-zâr eden hicran,
Ya bir nefhanla serpilsin bu hâsir kalbe itmînan.
Hayır, îmanla, itmînanla dinmez ruhumun ye’si:
Ne âfâk isterim sensiz, ne enfûs, tamtakır hepsi
Senin Mecnûn’unum, bir sensin ancak taptığım Leylâ;
Ezelden sunduğun şehlâ-nigâhın mestiyim hâlâ!”³⁵⁹

3.4. MÜZİK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

3.4.1. Müzik

Müzik, Mustafa Kutlu’nun eserlerinde yer verdiği, çeşitli şekillerde andığı ve üzerine yazılar yazdığı sanat dallarından birisidir. Yaptığımız görüşmelerde kendisinin bu konuda çok yetkin olmadığını dinleyici olduğunu ifade etse de dostu İsmail Kara bir yazısında saz çaldığından bahseder.³⁶⁰

Vatan Yahut İnternet kitabında yer alan *TRT-NAĞME* başlıklı yazısında müzik konusunda bilgilere rastlarız. Mustafa Kutlu’nun bu yazısında kuruluş yıllarından itibaren bir mektep özelliği taşıyan TRT merkezinde müzik konusundaki değerlendirmelerini buluruz.

“Kainat eşsiz bir ahengi barındırıyor. Cenab-ı Hak bize kainatın kitabını okumayı, ondan ibret almayı emrediyor.

Kainat kitabının temelinde “ritm” var. Ahengi sağlayan budur. Kitabımızda önce kulak, sonra göz zikrediliyor. Bunlar birbirini tamamlayan unsurlardır. İnsanoğlu ne zaman bu ahengi farketmişse yahut daha doğru bir ifade ile bu ona ihsan ve ilham edilmişse dünyadaki görevini hakkıyla yerine getirmeye çalışır.

Nedir o?

Zaten güzel olan dünyanın güzelliğine kendince katkıda bulunmak. Yani mevcut ahenge iştirak etmek. Onu bozmamak, yıkmamak, kirletmemek, yok etmemek, yani isyan etmemek. Bülbül seherdeki zikrine başladığında, kalbi açık bir neyzen ona iştirak edebilir. Ney sesi ile bülbül sesi birbirine karışır. Rüzgar durur mu o da esintisini yollar, gül dayanamaz kokusunu

³⁵⁸Mustafa Kutlu, **Nur**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 113-114

³⁵⁹Mustafa Kutlu, **Nur**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 200

³⁶⁰İsmail Kara, “Mustafa Kutlu’ya Dair Birkaç Hatıra, Birkaç Not”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2012, s. 13-20

salar, dalgalar aynı ritimle sahile koşar, dağlar secdeye kapanır, ağaçlar kıyama durur. Musiki bu ilahi orkestraya iştirak etmektir.”³⁶¹

Mustafa Kutlu, çocukluğundan itibaren müzikle hemhal olmuştur. Evde babası Nurettin Bey Mustafa Kutlu’nun tabiriyle *tılsımlı alet* olan radyodan sürekli *Yurttan Sesler* programını dinler. Ev halkında da bundan dolayı musikiye karşı bir aşinalık oluşmuştur.

Daha sonra lise hayatında Erzincan Lisesinde kurulan radyo evi onun hayatının unutulmaz hatıraları arasında yer alacaktır. Çocukluğunun büyüğü aletlerinden biri olarak anlattığı radyo her dönemde onun karşısına çıkmış ve onu musiki anlamında beslemiştir.

“Böyle zengin bir lise hayatı oldu, hemen hemen her alanda, dedim ya şunla bunla uğraşıyorsun. Lisemizin radyosu vardı düşünebiliyor musun? Ayten-Nurten kız kardeşler orda şarkı türkü söylerlerdi. Şiir saati, piyes saati... Çok tatlıydı yani.

(...)

Şimdi de sabahları ben erken kalkıyorum. Kahvaltıyı hazırlarken falan bu radyo dinlerim.”³⁶²

Yahya Kemal’in, Klasik Türk Müziği’ni kastederek “*Bu müzikten anlamayan bizden anlamaz*” sözünü hatırlatır ve TRT-NAĞME’nin bu alandaki hizmetlerinden de bahseder.

Musiki bütün sanatların üzerindedir. Meramını sadece sesle anlatır ve ilahi ahengi yakalayabilirse gerçekten musiki sayılır, gerisi oyun ve eğlencedir.

“*Efendim musiki konusunda cahilim. Bu eksikliğimden utanıyorum, ama iş küçük yaşlardan itibaren bu alana eğilmekle, emek vermekle, ilgi ile öğreniliyor. Maalesef bizimkisi bir miktar dinlemekten ibaret.*”³⁶³

Folklor, türküler. Onlar önemli, doğru. Müzik bilgim azdır. Batı müziği bilmem. Bilemediğim, sözlerini anlayamadığım halde cazı severim.

Otantik türkülerini severim. Bütün bölgeler dahil. TRT’nin Radyo Türkü yayımı hep açıktır bende. Uydurma türkülerini de tanırım bilirim, bunlar önemli değildir ama sonradan yapılan güzel türküler de var. Mesela Özhan Eren’i tanıyorum. Bizim Özkul’un kardeşi o. “Kara Tren” diye bir parça yapmıştı, güzel lakin iki tane yaptı. Hemşerilerim Turan Engin, Ali

³⁶¹Mustafa Kutlu, *Vatan Yahut İnternet*, s. 171-172

³⁶²A. g. g.

³⁶³Mustafa Kutlu, *Vatan Yahut İnternet*, s. 171

Ekber Çiçek, Aşık Daimi, Davud Sulari onların deyişlerini severim. Ayrıca Erzincanlı Hafız Şerif, Silbışlı Salih, Zaralı Halil, Mahzuni Şerif. Başka aşıklarda var, onları da severim. Ruhsatı'den tut Sümmani'ye kadar. İrfani türkülerini severim. Erzurum, Harput, Eğin, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Urfa ve Kerkük. Bu üçgen içinde bulunanlar Elazığlı Enver, Diyarbakırlı Celal Güzelses, Malatyalı Fahri, Urfa'dan pek çok isim onları severim. İç Anadolu'yu da ilave edelim. Konya, Kayseri, Yozgat, Ürgüp. Mesela Refik Başaran. Karadeniz'in çok güzel parçaları var. Kendine göre "Sen yağmur ol ben bulut Maçka'da buluşalım." Bundan güzel bir şey olabilir mi?

Neşet'i kim sevmez, harikadır. Rumeli türkülerini de sayalım, mesela Arda Boyları Şükrüye Tutkun söylüyordu.

Klasik Türk Sanat müziğinde ayinler, büyük parçalar İtri, Sadullah Ağa vb. bunları tam anladığımı söyleyemem. Dede Efendi'den bu yana şarkıları seviyorum. Şevki Bey, Rami Bey listede çok var, pek çok var. Ta Zeki Müren'e kadar. Gazinolar başladıktan sonrasını sevmiyorum. Gazinolar derken şöyle yani. Mesela Emel Sayın ile Muazzez Abacı'nın TRT dönemi vardı. O dönemdeki şarkılarını, seslerini seviyorum ama gazinolardan sonra hepsi bozuldu. Onun için müzikte hakiki olanlar mesela Barış Manço hakikidir. Mazhar Fuat'ın bazı parçaları, Sezen Aksu, Ahmet Kaya. Bazı parçalar. Dediğim gibi ayırt etmiyorum. Yani nerede hakiki bir şey varsa, müzikte aradığım odur.

Mustafa Kutlu, müziği insanın hayatına bakan yönü ile değerlendirir. Müzik insanda bıraktığı etkiden dolayı insanın kendisini ifade etmesi için önemli bir araçtır. Ama bizim müziğimizde (esasen müziğin kendisinde)söz âdeta yoktur. Müziğin diğer sanatlara üstünlüğü burada. Öyle bir dil ile konuşuyor ki, orada bildiğimiz kelime yok. Sadece ses var ve bu ses doğrudan kalbe hitap ediyor.

Mustafa Kutlu'nun, hikâyelerinde müzik yoğun bir yer kaplar. Hikâyedeki olayların gidişatına göre müziği ustalıkla kullanan Kutlu, müziğin etkileyciliğini okurunun gözleri önüne serer. Sözü'n anlamının müzikle daha güçleneceğini hikâyelerinde ifade eder. Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir, Arkakapak Yazıları, Uzun Hikâye, Beyhude Ömrüm, Mavi Kuş, Tufandan Önce, Rüzgârlı Pazar, Chef, Menekşeli Mektup, Kapıları Açmak, Huzursuz Bacak, Hayat Güzeldir, Anadolu Yakası, Sıradışı Bir Ödül Töreni, Nur, Tirende Bir Keman, İyiler Ölmez ve Tarla Kuşunun Sesi... gibi kitaplarında müzik farklı şekillerde karşımıza çıkar. Bazen satıcı bir çocuk türkü söyler, bazen kahramanın babası bir ud çalar, bazen bir düğünde, bazen bir açılışta duyarız terennüm eden müzikleri.

Türküler çok önemlidir Mustafa Kutlu için. O da bu konuda *türküler bizim romanımızdır* diyen Tanpınar gibi düşünür. Yazdıklarında da karşılaşırız bu

türkülerle. Mustafa Kutlu türkülerdeki yaşanmışlıkla hikâyelerini canlandırır, onlara hareket katar. Ancak bir taraftan da Mustafa Kutlu modern dünyanın bir getirisi olarak türkülerin, halk edebiyatının değerini kaybetmesine üzüldür.

“...Türkülerden başlayalım. Artık Türkiye'de türkü yakılmıyor. Türkü tarım toplumuna has bir formdur. Ritmi de, hikâyesi de, üretimi de bu toplumla paralel gider. Türkiye köylerin boşalması ile tarım toplumundan uzaklaşarak çarpık sanayi toplumuna kavuştu. İletişim ve ulaşım alanında yapılan hamleler gurbet ve hasret duygularını yok etti. Geleneksel âdetler gibi, geleneksel duygu dünyası parçalandı. Artık ne doğana seviniyoruz, ne ölene ağlıyoruz. Tamamı üç gün sürüyor. Çünkü hız ve haz devrindeyiz. Radyolarda, sahnelerde çalınan, söylenen türküler eskimiştir, eski günlere aittir. Müziğini kaybeden ülke ruhunu kaybeder. Onun artık bir kalbi olduğunu söyleyemeyiz. Belki de bütün değerlerimiz gibi (Başta ahlak) müziği de hor kullanarak buruşturup attık. Ayrıca bütün dünyada "sanattan uzaklaşma" diye bir olgunun varlığından bahsediliyor, (Avrupa'da Amerika'da ünlü orkestralar, salonlar müşteri yokluğundan bir bir kapanıyor veya devlet desteği ile ayakta duruyor) biz de elbette aynı gemideyiz. Gemi tehlikeli sularda seyrediyor. Hadi hayırlısı.”

Mustafa Kutlu, toplumlarda kaybolan ruhla birlikte müziğin de yok olduğunu ifade eder.

3.4.2. Müzik Nereden Nereye?

Akıntıya Karşı kitabında “Böylesine geniş bir konuyu (müzik) gazetede köşe yazısı ile tefrika etmek ne kadar doğrudur, bilemiyorum. Lakin bilenler bilir,” uzun hikâye” benim tercihim. Böyle konuşmayı seviyorum.”³⁶⁴ diyen Mustafa Kutlu bu kitabında 39-55 sayfaları arasında

Müzik Nereden Nereye -1

Müzik Nereden Nereye -2

Müzik Nereden Nereye -3

Müzik Nereden Nereye -4

başlıkları altında müzikle ilgili seri halinde dört yazıya yer verir. Mustafa Kutlu bu yazı dizisinde müziğimizin tarih içinde geçirdiği merhaleleri tüm ayrıntılarıyla anlatır.

³⁶⁴Mustafa Kutlu, *Akıntıya Karşı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 46

*“Müzik bir milletin ruhunu temsil eder. Yani kalbini-aklını-nefsini-canını-inancını-fikrini-aşkını-nefretini hasılı tüm varlığını. Müziğini kaybeden bir ülke ruhunu kaybeder. Onun artık bir kalbi olduğunu söyleyemeyiz.”*³⁶⁵

Bizim müziğimiz Orta Asya’da kopuz eşliğinde söylenen nağmelerle başladı. İslamiyet’in kabulünden sonra nazariyat “edvar” kitaplarında toplandı. Osmanlı döneminde padişahlar hem sanatçıları himaye etmişler hem de kendileri de musiki ile yakından ilgilenerek, beste yapmışlardır.

Enderun Mektebi, Mevlevihaneler, tekkeler ve Mehterhane musiki üstadlarının yetişmesini sağladı. Taşrada da durum pek farklı değildi. Orda da”sıra geceleri” ve halkın gayreti ile kurulan musiki cemiyetleri adeta konservatuar gibi çalışmıştır.

*“Dini hayat ve düşüncenin yön verdiği bu musiki tasavvufi yönde gelişti; tekkelerde ayin ve zikirler; camilerde na’t, miraciye, ilahi, mevlid gibi türlerle milli ruhu besledi.”*³⁶⁶

Tanzimatla başlayan batılılaşma müzikte de kendini gösterir. Sarayda başlayan Batı müziği merakı hayata da dahil olur. Tıpkı mektep medrese ayrımı gibi müzikte de alaturka-alafranga ayrımı başlar. 19. asrın yarısından itibaren yaygınlaşan şarkı formu halkın musiki zevkini daha dünyevi bir hale getirir.

“Müzik toplumun ruhunu yansıtır, yaşanılan hayatın aynası, derinliğidir.” tespitinde bulunan Mustafa Kutlu sosyal hayattaki her şeyin müziğe de yansıdığını vurgular. Köyden kente göçün yarattığı travmanın iniltilerini Cumhuriyet döneminin en otantik müziği olarak karşımıza çıkan “arabesk”te duyarız. Arabesk gecekondu döneminin yaşantısını nota nota dinletir herkese.

Bu da uzun sürmedi. Arabeskin hükmü çok uzun sürmedi. Ne zaman ki gecekondu şehir ortasında kaldı, şehirler akıl almaz biçimde ranta kurban edildi ortada ne kaset ne de arabesk kaldı.

Acaba ne oldu da böyle oldu?

Tüm dünya ile birlikte bizde de müzik küresel sermayenin, teknolojinin ve endüstrinin emrine girdi. Küresel sermaye tüm iletişim kanallarına hakim olan teknolojiyi kullanarak müzik alanına da el attı. Dünyanın tüm müzisyenleri bu

³⁶⁵Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 170

³⁶⁶Mustafa Kutlu, **Akıntıya Karşı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 40

endüstrinin imal ettiği elektronik aletleri kullanmaya başladı. Bu noktada sesini duyurmak isteyen müzik grupları yüksek sesli orkestraları devreye soktular.

Ülkemiz modern müziği de tüm dünyadaki bu gidişata kayıtsız kalamamıştır.

Klasik Türk Musikisi 19. asırda en yüksek seviyeye ulaşmış ve bu yüzyılda çok önemli bestekarlar yetişmiştir.”Kuğunun Son Şarkısı”bu bestekarlar ile nihayete ermiştir. Bu kuşaktan sonra da bestekarlar çıkmıştır ama bu tür desteklenmediği için eğitimde Batı müziği esas alındığı için onların pek görünürlüğü olmamıştır.

Halk müziği için de aynı durum söz konusudur. Tarım toplumu bitti, artık türkü yakılmıyor. Türkü formunda besteler yapılıyor.

Modern müziğin temsilcileri arasında yerli hissiyatı temsil edenler(Msl. Barış Manço, MFÖ, Sezen Aksu gibi) olsa da müzik endüstrisindeki gelişmeler onları da pek duyulmaz, görünmez hale getirdi.

Mustafa Kutlu bu bilgileri verdikten sonra günümüz müziğine döner ve onun hakkında bilgilendirmeler yapar. Dünyadan ve ülkemizden örnekler verir. 2019’da dünyada en çok dinlenen rap şarkıcısı Post Malone, Ezhel, Mero, Reymen, Ben Fero ve en çok dinlenen parçalar (Ankara’nın Bağları gibi) hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler verir. O kadar ki Mustafa Kutlu izlenme sayılarından şarkı sözlerine kadar çok ince bilgileri bu sayfalara yerleştirmiş.

3.4.3. Eserlerinde Müzik

Mustafa Kutlu, anlatıma hareket katmak ve eserlerini canlı tutmak için şarkı, türkü nakaratları, mani, ilahi parçaları ve doğu-batı... musiki örneklerini yazılarında sıkça kullanır. Bunları bazen hikâyelerinde olduğu gibi bir türküyü alıntılıyarak, bazen de o türküyü atıfta bulunarak yapar, bazen de denemelerinde olduğu gibi, yok olan değerlerimizden -türkü yakmak gibi-bahsederken yapar.

Ya Tahammül Ya Sefer isimli hikâye kitabının “Dön Geri Bak” bölümüne epigraflar olarak bir Elazığ türküsünün

*“Bu dere baştan başa cevizli bağ
Cevizler şak şak eder dön geri bak”³⁶⁷*

sözleriyle giriş yapar.

³⁶⁷Ya Tahammül Ya Sefer, s. 66

Memleketi Erzincan'dan bahsederken çocukluğundan ve muhayyilesinde onu etkileyen kısımlardan bahseden Mustafa Kutlu “*En güzel ve acılı türküler Eğin türküleridir.*” ifadesini kullanır.

“Oraların arazisi köylüleri geçindirmedeği için hem Osmanlı döneminde hem Cumhuriyet döneminde bir gurbetçilik var. Yazın tarlaları biçiyorlar o zamanın aletleriyle. Ben de harman sürdüm yani döven, öküz, harman makinesinden buğdayı çıkarmak... Sonra unlarını öğütüyorlar; kavurmaydı, peynirdi, yağdı, kışlık odundu, erzağı ambara koyuyorlar. Sonbahara doğru İstanbul'a gidiyorlar. Orada çalışacak, üç beş kuruş kazanacaklar. Yonca-arpa biçiminde köye dönecekler. Gurbet türküler, bu hayatı anlatır. En güzel ve acılı türküler Eğin türküleridir.”³⁶⁸

Bu etkilenme *Tirende Bir Keman* kitabında karşımıza çıkar. Tam da yukarıda alıntıladığımız bölümde bahsettiği şekilde. Mustafa Kutlu eserinde gurbete gidenlerin ardından söylenen duygulu bir Eğin türküsüne yer verir:

“Bilhassa erini gurbete gönderip bir daha haber alamayan gelinlerin yürek yakan türkülerini yankılanır bağda, bostanda, dağlarda, boz-bulanık akan dere boylarında. Bunların en dokunaklı olanları asırlarca gurbet acısı çekmiş Eğin(Kemaliye) türküleridir. Birkaçını buraya kaydedelim de “Bizim romanımız türkülerimizdir” diyen Tanpınar'a hak verin:
“Şu karşiki karlı dağlar var olsun
Selâmı gelmeyen ağam sağ olsun
Senden bana selâm gelmek ar ise
Benden sana çok çok selâmlar olsun
Tabutumda örtmesinler yüzümü
Hasret ölsem yummasınlar gözümü
Sağ yanımda bir pencere koysunlar
Nazlı yar geçerken görem yüzünü
Kurban olam gözlerinin içine
Ayrı düştüm o gidiyor gücüme
Elâ gözlerini sevdiğim ağam
Sığmadın mı bir Eğin'in içine”³⁶⁹

Uzun Hikâye'de: “*Annemin adı Münire idi. Babam onun sarı lepiska saçlarına, mayi berrak gözlerine bakar bakar: Makaram sarı bağlar Kız söyler gelin ağlar türküsünü söylerdi. O vakitler Safiye Ayla da söylermiş bu türküyü.*”³⁷⁰

Mustafa Kutlu, sevinçli anlarda söylenen veya dinlenen bu türküyü hatırlatır bizlere. Hikâyede Ali ve Münire kaçarak evlenir. Başlarına türlü belalar gelir. Türkü de kaçarak evlenen iki gencin macerasını konu alır. Mustafa Kutlu bu hikâyesinde

³⁶⁸A. g. g.

³⁶⁹ Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman*, Dergâh Yayınları, 2016, İstanbul, s. 97-98

³⁷⁰ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 17

yine toplumsal hafızanın bir örneği olan bu türküyü kullanır. Şarkı üstünden karakterin duygularını okuyuculara hissettirir. Uzun Hikâye'nin anlatıcısı Mustafa geçmiş hatırlar ve annesinin söylediği türkülerini hatırlatır:

“Çok güzel okurdu annem. Hamiyet ile Safiye arasında bir yerde. Vagon evimizde, ırmağa bakan pencerenin önüne oturur, birlikte ve alçak sesle söylerlerdi. Andıkça geçen günleri hasretle derinden veya Ah bu gönül şarkıları gibi şeyler.”³⁷¹

Mustafa Kutlu, yaşanan hüznü durumları çok iyi ifade eden “Ah Bu Gönül Şarkıları” isimli şarkıyı burada kullanır. Mustafa Kutlu'nun beyaz perdeye aktarılan Uzun Hikâye'sinin film müziği olan “Ah Bu Gönül Şarkıları” Oya İşboğa tarafından seslendirilir. Mustafa Kutlu bu şarkıların bir ruhu olduğunu, insanı tam can evinden yakaladığını şöyle ifade eder:

“Safiye Ayla'nın bestesi imiş: Ah bu gönül şarkıları. Aynı dönemde yapılan pek çok bestede aynı ruhu buluruz. Bu nedir? Elbette ki sözleri (güfteyi) kastetmiyorum. Güftenin de önem taşıdığı parçalar vardır. (Msl: Yahya Kemal'in şiirlerinden yapılanlar). Ama bizim müziğimizde (Esasen müziğin kendisinde) söz âdeta yoktur. Müziğin diğer sanatlarla üstünlüğü burada. Öyle bir dil ile konuşuyor ki, orada bildiğimiz kelime yok. Sadece ses var ve bu ses doğrudan kalbe hitap ediyor.”³⁷²

Mustafa Kutlu'nun türküler ile olan bağı -özellikle- Neşet Ertaş sevgisini bilmeyen yoktur. Bunu kendisiyle yaptığımız görüşmede şöyle ifade etmiştir:

“Otantik türkülerini severim. Bütün bölgeler dahil. TRT'nin Radyo Türkü yayımı hep açıktır bende. Uydurma türkülerini de tanımam bilirim, bunlar önemli değildir ama sonradan yapılan güzel türküler de var. Mesela Özhan Eren'i tanıyorum. Bizim Özkul'un kardeşi o. “Kara Tren” diye bir parça yapmıştı, güzel lakini tane yaptı. Hemşerilerim Turan Engin, Ali Ekber Çiçek, Aşık Daimi, Davud Sulari onların deyişlerini severim. Ayrıca Erzincanlı Hafız Şerif, Silbıslı Salih, Zıralı Halil, Mahzuni Şerif. Başka aşıklarda var, onları da severim. Ruhsati'den tut Sümmani'ye kadar. İrfani türkülerini severim. Erzurum, Harput, Eğin, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Urfa ve Kerkük. Bu üçgen içinde bulunanlar Elazığlı Enver, Diyarbakırlı Celal Güzelses, Malatyalı Fahri, Urfa'dan pek çok isim onları severim. İç Anadolu'yu da ilave edelim. Konya, Kayseri, Yozgat, Ürgüp. Mesela Refik Başaran. Karadeniz'in çok güzel parçaları var. Kendine göre “Sen yağmur ol ben bulut Maçka'da buluşalım.” Bundan güzel bir şey olabilir mi?

Neşet'i kim sevmez, harikadır. Rumeli türkülerini de sayalım, mesela Arda Boyları Şükrüye Tutkun söylüyordu.

³⁷¹A. g. e. , s. 40

³⁷²A. g. e. , s. 9

Klasik Türk Sanat müziğinde ayinler, büyük parçalar Itri, Sadullah Ağa vb. bunları tam anladığımı söyleyemem. Dede Efendi'den bu yana şarkıları seviyorum. Şevki Bey, Rami Bey listede çok var, pek çok var. Ta Zeki Müren'e kadar. Gazinolar başladıktan sonrasını sevmiyorum. Gazinolar derken şöyle yani. Mesela Emel Sayın ile Muazzez Abacı'nın TRT dönemi vardı. O dönemdeki şarkılarını, seslerini seviyorum ama gazinolardan sonra hepsi bozuldu. Onun için müzikte hakiki olanlar mesela Barış Manço hakikidir. Mazhar Fuat'ın bazı parçaları, Sezen Aksu, Ahmet Kaya. Bazı parçalar. Dediğim gibi ayırt etmiyorum. Yani nerede hakiki bir şey varsa, müzikte aradığım odur.”³⁷³

Mustafa Kutlu Uzun Hikâye'nin diğer sayfalarında da yine türkülerden dem vurur:

“O gece Kara Turan'ın atölyesinde yedik-içtik. Turan biraz pirelendi tabi. Elimi kolumu doldurup gelmişim, pastırma-sucuk, kuş sütü, kuru üzüm. Renk vermedim, felekten bir gece çalalım dedim sade. Sabaha kadar türkü çıktık, Neşet Ertaş'tan okuduk: Mühür gözlüm seni elden Sakınırım kışkırdım.”³⁷⁴

Mustafa Kutlu'nun *Beyhude Ömrüm* isimli hikâye kitabında bahçesini düzenlemek için mücadele eden kahramanın bu sırada hissettikleri türkü olup dökülür dilinden:

“Ben artık bu hızla ikindiye bulurdum. Beni artık kimse tutamazdı. Bir nevi Ferhat'a dönmüştüm. O Şirin'e sevdalı ben bahçeye sevdalı. Haliyle bir türkü tutturdum. Şu dağları delmeli Külünü elemeli”³⁷⁵

Mustafa Kutlu'nun *Mavi Kuş* isimli hikâye kitabında da Erol heyecanını bastırmak için türkü söyler:

“Onun da gözü uçurtmadadır. Hayatının ilk ciddi macerasını yaşamakta, heyecanını bastırmak için sürekli olarak bir türkünün nakaratını tekrarlamaktadır. Amman şeker oğlan Yandım şeker oğlan Anasına küsmüş Damda yatar oğlan.”³⁷⁶

Bu Böyledir'de ise “Red Cephesi” kısmında konuya uygun olarak Yunus Emre ilahisi karşımıza çıkar:

“...Yaz günlerini, sarısıcakları. İrmaktan ayrılan suyun diplerine yaydığı serinliği, gençliğinde yağmur altında ıslanmayı nasıl sevdiğini. Sonra koşuyor:
Beni bir ovada buldular
Kolum kanadım kırdılar. diye, Yunus ilahisi okumaya başlıyor.”³⁷⁷

³⁷³ A. g. g.

³⁷⁴ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 97

³⁷⁵ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 33

³⁷⁶ Mustafa Kutlu, *Mavi Kuş*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 87

³⁷⁷ Mustafa Kutlu, *Bu Böyledir*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 40

Tufandan Önce isimli hikâye kitabında ise temel atma töreninde Ali ortamı coşturacak olan teybin tuşuna basar ve çok tanıdık bir türküy e başlar:

“Ali masanın altındaki teybin tuşuna basıyor, meydanı oynak bir hava dolduruyor. Sonra piyasada sanatçıyım diye dolaşan pek çok isme taş çıkartacak olgunlukta bir ses ve tavırla türküy e giriyor. -Güvercin uçuverdi. Ganedin açiverdi. Hemen bütün Anadolu’nun tanıdığı bu oyun havası meydanı bir baştan bir başa sarıyor, gençleri ayaklandırıyor. Nakarat kısmına gelindiğinde artık dayanamayanlar kollarını açarak karşılıklı şıkır şıkır oynamaya başlıyorlar. Oy farfara farfara... Ateş düştü şalvara...”³⁷⁸

Mustafa Kutlu İç Anadolu bölgesine ait bu türkülerle, hikâyedeki gergin ortamı hareketlendirir.

Chef isimli hikâye kitabında da Hüseyin Hüsnü Şen içinde bulunduğu durumu tarif ederken spor arabalara olan bağlılığını bir türküy e ifade eder:

“Benim buralarda işim ne? Ciddi bir otelin ciddi bir balkonunda ciddi bir denize bakarak ciddi ciddi içkimi yudumlayamadıktan sonra. Plaja inip altın kumlara sarılamadıktan sonra. Açık büfede tıkinamadıktan sonra. Bütün bunlar boyası dökülmüş, ikinci el bir Şahin arabaya uygun düşüyor mu? Paradigma budur arkadaş. Tercümesi şudur: Şu Metris’in önü bir uzun alan Bir tek seni sevdim gerisi yalan.”³⁷⁹

Menekşeli Mektup isimli hikâye kitabında Postacıyı sevmeyen kız evi terk eder. Postacı bu durum karşısında hiç tepki vermez ve radyodan bir türküy e açıp dinlemeye başlar:

“Postacı bunu önemsemedi. Mühim olan gitmiş olmasıydı. Bu sebeple ne polise başvurdu, ne feryat etti. Acısını içine gömdü. Kır çiçeklerini bir vazoya koyup özenle masaya yerleştirdi. Radyoyu açtı, Erol Sayan’ın saba şarkısı: Güle sorma o bilmez aşkı, sevdayı, neş’eyi Laleye sor, sümbüle sor, mor menekşeye sor.”³⁸⁰

Mustafa Kutlu’nun *Hayat Güzeldir* isimli hikâye kitabının “Kötü Bülbul” bölümünde meyhaneci içinde bulunduğu durumu bir türküy e ifade eder:

“*Meyhane boşalmış, vakit hayli ilerlemişti. Kalktılar, hesabı ödeyip çıktılar. Onlar çıkarken meyhaneci hala aynı türküyü çalıyordu: Arabaya sen bin Faytona ben Anasını sen al Kızını da ben*”³⁸¹

³⁷⁸Mustafa Kutlu, **Tufandan Önce**, Dergâh Yayınları, İstanbul, , s. 183

³⁷⁹Mustafa Kutlu, **Chef**, Dergâh Yayınları, İstanbul, , s. 51

³⁸⁰ Mustafa Kutlu, **Menekşeli Mektup**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 25-26

³⁸¹ Mustafa Kutlu, **Hesap Günü**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 58

Tirende Bir Keman isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında yazar gurbete gidenlerin ardından söylenen bir Eğin türküsüne yer verir:

“Bilhassa erini gurbete gönderip bir daha haber alamayan gelinlerin yürek yakan türküleri yankılanır bağda, bostanda, dağlarda, boz-bulanık akan dere boylarında. Bunların en dokunaklı olanları asırlarca gurbet acısı çekmiş Eğin(Kemaliye) türküleridir. Birkaçını buraya kaydedelim de “Bizim romanımız türkülerimizdir” diyen Tanpınar’a hak verin: “Şu karşiki karlı dağlar var olsun Selâmı gelmeyen ağam sağ olsun Senden bana selâm gelmek ar ise Benden sana çok çok selâmlar olsun Tabutumda örtmesinler yüzümü Hasret ölsem yummasınlar gözümü Sağ yanımda bir pencere koysunlar Nazlı yar geçerken görem yüzünü Kurban olam gözlerinin içine Ayrı düştüm o gidiyor gücüm Elâ gözlerini sevdiğim ağam Sığmadın mı bir Eğin"ın içine.”³⁸²

Arkakapak Yazıları’nın “5402” bölümünde yine bir türkü karşımıza çıkar:

“Dışarının soğuşuna karşılık içeride baygınlık veren, kuştüyü yorganları çağrıştıran bir sıcaklık vardır. Ve istasyon şefinin tavukları dışarıda gıdıklar. Kıymet abla, üst kattaki odasında radyoyu açar. Zeki Müren bir şarkı okumaktadır. “Uzayıp giden o tiren yolları..”³⁸³

Mustafa Kutlu’nun *İyiler Ölmez* isimli hikâye kitabında Civan gönül yarasını bir türküyle ifade eder:

“Civan dağları, dereleri, ucu bucağı olmayan bozkırı düşündü. İçine sığmayan nefesini türküye yükleyip adeta patladı. Yine şafak söktü sunam uyanmaz Hasret çeken gönül derde dayanmaz.”³⁸⁴

Mustafa Kutlu, Civan’ın yaşadığı gönül meselesini hikâyesi olan “Uyan Sunam” isimli türküyle aktarır.

Kitabın ilerleyen kısmında Mustafa’nın yaşadığı sıkıntılar nedeniyle askere gidememesi ve *dönemin askerlik sıkıntısı da bir türküyle ifade edilir*:

“Gözlerindeki arıza sebebi ile askere almadılar. Bizde askere gitmek sünnet gibi erkekliğin icabındandır. Gidemeyenler adeta yıkılır. Ancak bu görevden kaytarmaya çalışanları sayısı son yıllarda artıyor. Bence devletin kabahati bu. Çözülme Osmanlı zamanında başlamış. Ne diyor türkü: Zenginimiz bedel verir / Askerimiz fakirdendir.”³⁸⁵

Mustafa Kutlu, Türk toplumunun askerlik görevine bakış açısını ve toplum içinde yaşanan sıkıntıları hikayeleri aracılığıyla aktarır. Mustafa Kutlu, toplumda hep

³⁸² Mustafa Kutlu, **Tirende Bir Keman**, Dergâh Yayınları, 2016, İstanbul, s. 97-98

³⁸³ Mustafa Kutlu, **Arkakapak Yazıları**, Dergâh Yayınları, 2017, İstanbul, s. 87

³⁸⁴ Mustafa Kutlu, **İyiler Ölmez**, Dergâh Yayınları, 2017, İstanbul, s. 55

³⁸⁵ Mustafa Kutlu, **İyiler Ölmez**, Dergâh Yayınları, 2017, İstanbul, s. 91

bir serzeniş olarak dile getirilen zenginlerin para karşılığı askere gitmediği ve fakir kişilerin askerlik görevini yaptığı gerçeğine bir gönderme yapar. Toplumda sosyal tabakalar arasındaki adaletsiz gelir dağılımı türkülerde yansır. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde Türküler sadece insanların ruh hallerini değil toplumun sosyoekonomik gerçekliğini de gözler önüne serer, Kutlu türküleri çok ustalıkla eserlerinin içine yerleştirir.

Mustafa Kutlu' da müzik bazen de denemelerin çıkış noktasını oluşturur. Duyduğu bir şarkı sözünden etkilenerken ya da yola çıkarak denemelerini kaleme aldığı olmuştur. Hatta denemelerinin isimlerini dahi etkilemiştir.

Arabası Var Ama Ruhu Yok.

Ah Bu Gönül Şarkıları

Tanpınar ve Türküler

Ne Varlığa Sevinirim Ne Yokluğa Yerinirim

Kutlu, hikâyeleri dışında kalan yazılarında da türkülerden çok fazla bahseder. Hatta zaman zaman alıntılar da yapar. Bunlar hem metni zenginleştirir hem de bizlere yazarın dünyasındaki müzikler konusunda fikir verir. Dem Bu Demdir kitabında yer alan Kara Yazı isimli metnine bir türkünün sözleri ile başlar:

“Keklik gibi kanadımı süzmedim

Murat alıp doya doya gezmedim

Bu kara yazıyı kendim yazmadım³⁸⁶ ...”

Erzincanlı Hafız Şerif yüksekçe bir tepeye çıkıp, elini kulağına atıp bu türküyü söylediğinde bütün bir ova halkı yaşlı gözlerle dinlermiş. Depremin acılarını defalarca yaşadığından, gurbet acılarını da çokça çektiğinden Erzincanlı “kederle gülümseyen” bir yapıya sahiptir.”³⁸⁷s. 208

³⁸⁶Bu türküyü Mustafa Kutlu da çok sevmektedir. Onu konuk ettiğim bir programda öncesinde müzik vardı, hangi türkülerini sevdiğini sorduğumda ismi ilk zikredilen türkülerden biriydi. Hatta programda bu türküyü dinlerken Mustafa Kutlu'nun çok duyulduğuna şahit olduk.

³⁸⁷Mustafa Kutlu, **Dem Bu Demdir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 208

Bu türkü Anadolu’da çok sevimli ve söylenmektedir. Genç yaşta hayatını kaybeden, bu dünyadan hiçbir murat almadan gidenlerin mezar taşlarında da rastlarız bu türkünün sözlerine.

Arkakapak Yazıları kitabında yer alan “*Güzel Bir Gün Nasıl Olur*” bölümünde seyyar satıcı olan küçük çocuk helva satabilmek için bir türkünden yardım alır :

“Caney, caney, caney...

İşte meydan ey...

Delikanlı cim-bom,

Nerdesin haney? Nerdesin haney...”³⁸⁸

Sel Gider Kum Kalır kitabında yer alan Tanpınar, Türküler ve Şiirimiz³⁸⁹ isimli yazısında Tanpınar’ın eserlerinde bahsettiği türkülere değinir, sözlerinden alıntılar yapar.

3.4.4. Müziğin Dili

Mustafa Kutlu musikinin doğrudan kalbe hitap ettiğini vurgular.

Sel Gider Kum Kalır kitabında yer alan *Ses, Söz, Şiir* başlıklı yazısında bu konuya şöyle değinir:

“Bu dünya sanatın ruhuna uygun olarak akıldan ziyade kalp ile vücut bulan bir şeydir. Musiki doğrudan kalbe hitap eder ve elbette ki gerçek musiki mistiktir. Musikinin dili budur. Sesten ibaret bir dil.

...Türküleri ele alalım. Türküler esasen bir hikâye anlatır. Bu açıdan söze daha fazla bağlıdır. Klasik musikimizde ses söze dönüşürken, türkülerde sözün gücü sesi doğuruyor.”³⁹⁰

Arapgir Hasreti başlıklı yazısında yine bir türkünün sözleriyle selamlar okurunu Mustafa Kutlu.

“”Karlı dağlar karanlığın bastı mı?” diye başlayan bir Sivas türküsü vardır. Ne zaman duysam gözlerim dolar. Bu türküyü elbette bir hanım okumalıdır. Çünkü

³⁸⁸Mustafa Kutlu, *Arkakapak Yazıları*, Dergâh Yayınları, 2017, İstanbul, s. 9

³⁸⁹Mustafa Kutlu, *Sel Gider Kum Kalır*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 178

³⁹⁰A. g. e. , s. 198

askerdeki yare yakılmış bir hasret türküsüdür.”³⁹¹ Bu yazıda dikkatini çeken bir noktaya da değinir.

“Radyo ve televizyonlarımızda mutlak surette erkek veya aynı kesinlikte hanım sanatçıların okumaları gereken türküler var. Güftelerinden ayırt edilebilir. Aksi gerçekleşince tuhaflık oluyor.”

Müziğin insanlar ve toplumlar üzerindeki etkileri olduğunu ifade eder. Kutlu’ya göre göç sonrasında gecekondularda yaşayan insanların kendilerini ifade yollarından biri müziktir mesela. Zorluklar çeken, hayat mücadelesi veren insanlara bir nevi ses olur arabesk parçalar.

3.5. RESİM İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

3.5.1. Mustafa Kutlu ve Resim

Resim, Mustafa Kutlu’nun çok eskiden beri ilgilendiği alanlardan birisidir. Kendisiyle yaptığımız görüşmelerin birinde ilkokul yıllarından bahsederken:

“Birinci-ikinci sınıfı çok hatırlamıyorum ama üçüncü sınıfta bir kişide boyalı kalem vardı, o da savcının oğlu Tunç. Boyalı kalem kimsede yoktu, düşünebiliyor musun? “

Boyalı kalemlerden dem vuran Mustafa Kutlu konuşmanın ilerleyen bölümlerinde mahalleye taşınan Refahiyeli hâkim Hamit Bey’den şöyle bahsedecektir:

”Hamit Bey çok muhterem bir adamdı. Üç tane oğlu vardı: Çağlayan, Ercüment, Atalay. Bunlarla arkadaş olduk biz tabi hemen yan yana. Hamit Bey çocuklarına harçlık verirdi ve o çocuklar kitap alırlardı paralarla. Ve onların evinin bodrum katında bir kütüphane yaptık biz. Hatta biz orada Karagöz oynattık, Karagöz perdesi yaptık. Mahallenin daha küçük çocuklarına Karagöz oynattık beş kuruşa. Yüz para vardı delikli yüz para. Tabii ki o kitapları, ordaki kitaplar, macera kitapları falan var. Tarihi romanlar, Feridun Fazıl Tülbentçi’nin, Abdullah Ziya Kozanoğlu’nun. Bende tarih sevgisi ordan başlamıştır. Biraz da milliyetçilik, mesela bu Nihal Atsız’ın Bozkurtların Ölümü, Bozkurtlar Diriliyor falan orda okuduk onları. Ta o yaşımızda bir tarih merakı, ‘Kahramanlar Geçiyor ‘dizisi, iyi hatırlıyorum yani. Münif Fehim’in çizdiği kapak resimleri, bana ordan da bir resim şeyi geçmiştir. Onları takliden ben de çiziyordum, daha ilkokuldan itibaren resim merakı da vardı bende. Futbol bir, resim merakı iki. Ondan sonra da sinema geçti araya, kitap da vardı tabi. Kitap okuma alışkanlığını ben o zamanlar edindim, Hâkim Hamit Beyin çocuklarının benim dünyamdaki olumlu etkisini, kitap sevgisini unutamam yani. Allah razı olsun onlardan.”³⁹²

³⁹¹A. g. e. , s. 212

³⁹²A. g. g.

Münif Fehim'in yaptığı kapak resimlerini takliden çizdiği resimler ile Ressam Mustafa Kutlu'nun temellerini atar. Sonrasında lisede resim öğretmeni birkaç arkadaşı ile birlikte Mustafa Kutlu'ya okul çıkışı resim dersi verir. Kutlu için bir aşka dönüşecek ve sonrasında sürekli devam edecek rengarenk bir yolculuk başlar. Kutlu resme gönül vermiştir.

Mustafa Kutlu lise hayatında bir taraftan okumalar yaparken bir taraftan da resme yönelir. Aslında Kutlu'da resim ilgisi ilkokul döneminden itibaren vardır. Bu sanatsal istidatların dedesi Mustafa Nedim Efendi'den kendisine intikal ettiğini belirten Mustafa Kutlu lisede resim öğretmeninin ilgilenmesi ile bu yönünü daha da geliştirir. Nitekim 1964 yılında liseyi bitirdikten sonra, resme olan ilgisinden dolayı Güzel Sanatlar Akademisine girmek ister. Gelecekte ünlü bir ressam olmak niyetindedir. Bunun için Güzel Sanatlar Akademisinin sınavına girer. Giriş sınavı İstanbul'da yapılacaktır. Sınav için İstanbul'a gelir ve akrabalarından birinde kalır. Sınavı kazanarak Fındıklı'daki Güzel Sanatlar Akademisine girer. Fakat gittiği birkaç gün içinde Akademiye yaptığı gözlemler sonucu Mustafa Kutlu buradaki yaşantının Anadolu'daki hayattan çok farklı olduğunu sezinler ve Akademinin kendisi için uygun olmadığı kanaatine varır. Bunun üzerine Akademiden vazgeçer ve tekrar memleketi Erzincan'a döner. Burada daha sonra annesinin de fikrini alarak üniversite sınavına girer. Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanır. Artık Mustafa Kutlu'nun önünde yeni bir sayfa açılır. Erzurum'da okumaya başlar.

Üniversiteye başladığı ilk yıllarda da yine resimle uğraşır. Hatta Hocası Prof. Dr. Orhan Okay Mustafa Kutlu'yu ilk defa yakından tanıyışı ve ilgilenişinin onun üniversiteye geldikten bir veya iki yıl sonra Erzurum Halkevi salonlarında açtığı bir sergi vesilesiyle olduğunu söyler. Bu sergi Mustafa Kutlu'nun tek başına açtığı, yağlı boya tablolarından meydana gelen bir sergidir. Orhan Okay Mustafa Kutlu Kitabı'nda yer alan Nusret Özcan'a verdiği Mustafa Kutlu ile ilgili söyleşide burada sergilenen resimlerin kendisine Necip Fazıl'ın "Takvimdeki Deniz" şiirini çağrıştırdığını ifade etmektedir.³⁹³

³⁹³Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, **Mustafa Kutlu Kitabı** (Nusret Özcan Orhan Okay söyleşisi), Nehir Yay. , İst. , 2001, s, 34

Üniversitede o dönem derslerine giren ve sanat felsefesi okutan hocası *Ionna Kuçuradi de* Mustafa Kutlu'nun resim konusundaki yeteneğini fark ederek, ona destek olur. Yaptığı resimleri Almanya'ya gönderir. Bunun üzerine Mustafa Kutlu, resim alanında eğitim alması için Almanya'ya davet edilir. Fakat içinde bulunduğu dönemin şartları ve bir an önce okulu bitirip eve, aileye katkı sunma düşüncesi Kutlu'nun Almanya sayfasını hiç açmadan kapatmasına sebep olur. Bu onun hayatındaki önemli kararlardan birisidir.”Ressam Mustafa Kutlu” yerine “Yazar Mustafa Kutlu” olma yoluna gireceği bir döneme kapı aralar. Kutlu'nun yaşadığı bu durum bir dönem birlikte çalıştıkları İsmet Özel'in şiir ve resim konusundaki tespitini hatırlatır.³⁹⁴

Her ne kadar yazar Mustafa Kutlu olma yoluna girse de yine de resim onu bırakmaz. Üniversitede okurken hocası Orhan Okay'ın odasında o dönem Hareket dergisini çıkaran Ezel Erverdi ile tanışır. Bu onun hayatında önemli bir eşiktir.

“Baktım böyle tombul yanaklı bir Nişantaşı çocuğu. Kendi kendime: Ulan dedim bu nasıl bu işleri yapıyor? Tabi ben bir kara kavruk Anadolu çocuğu. Sonradan çok dirençli çıktığını biliyorum Ezel Erverdi'nin, hepimizden daha dirençli çıktı. Dedi ki, “ya burada olmaz gidelim Hemşin Pastanesi'ne oturalım, konuşalım.” Gittik, ben orada bir nutuk çektim Ezel Erverdi'ye. Bu ne biçim dergi? İçinde desen yok, şu yok, bu yok, mizanpajını beğenmiyorum. O da, beni dinledi. Tamam dedi, “Sen o zaman resim yapıyorsan, bize desen gönder.” dedi. Ben hakikaten Hareket dergisine hikâye değil de desen göndererek başladım. 1968'in Nisan ayında sanıyorum kapakta bir desenim yayımlandı. Ben göklere uçtum, desenim yayımlandı.”

Böylece Mustafa Kutlu Hareket dergisine hikâye değil de desen göndererek başlamış olur. Nitekim uzun yıllar birlikte çalıştığı Yazar Ali Ayçıl Türk Edebiyatı dergisinin Mustafa Kutlu dosyası için yazdığı “Kutlu ve Resim” bahsinde”*Hareket dergisiyle kurduğu ilk ilişki de başlangıçta yazı değil çizi ilişkisidir.*” sözleriyle bunu vurgulamıştır.³⁹⁵

Mustafa Kutlu'nun kapakta resmi yayınlansa da resme profesyonel anlamda devam edemez.

“Ben tabii amatör resim yaparak taşrada bir ressamın ve yahut resim heveslisi birinin bir yere varamayacağını anladım. Yani bir akademi görmek lazım, hoca görmek, atölye görmek

³⁹⁴İsmet Özel'in, ifade ettiği “Şiir benim için bir maliyet meselesidir, ressam da olabilirdim de çok maliyetliydi. ” Teşbihte hata olmaz, Mustafa Kutlu da bu maliyet meselesinden dolayı hikâyeci olur. daha fazla bilgiye ulaşmak için bkz: İsmet ÖZEL, Şiir Okuma Kılavuzu, Şule Yay, İst. 2002, s. 12

³⁹⁵ Yazının tamamı için bkz: , **Türk Edebiyatı**, Nisan 2012, sayı 462, s. 48-52

lazım. Olsan olsan çoban ressam olursun dedim kendi kendime. Onu da istemedim yani ve o resim defterini profesyonel olmak yolunda kapattım. Amatör olarak devam ettim yine resim yapmaya.”³⁹⁶

Bundan dolayı artık, tamamen kitaplara yönelir. Artık boyalarla resim çizemese de bunu kelimelerle yapmaya devam eder. Öykülerinde görüntüye önemli fonksiyonlar yükler. Kutlu’nun hayatında önemli bir yere sahip olan Hocası Prof. Dr. Orhan Okay’ın kendisiyle yapılan bir söyleşide dile getirdiği aşağıdaki tespitleri de bunu desteklemektedir.

“Resim tecrübesi hikâyelerinde rol oynar. Yine her türlü tasvirde zengin renk armonisi, perspektif, bazan gökkuşağı gibi bir yığın rengin adeta cümbüşü, okuyucu üzerinde, elinde fırça ve paletle en uygun rengi arayan ressam izlenimi bırakır.”³⁹⁷

Necip Tosun’un bu konudaki düşünceleri de Prof. Dr. Orhan Okay’ınkilerle örtüşmektedir.

*“Mustafa Kutlu belki resimle uğraştığından olacak, öykülerinde görüntüye önemli fonksiyonlar yükler. Onun öykülerinde bol bol tablolar görürüz.”*³⁹⁸

Kutlu yazılarında anılarından bahsederken zaman zaman resimle olan yakınlığına da değinir. Özellikle üniversite yıllarında resim yapmak için çabalaması, arkadaşları ile sergi açmaları, Fikir ve Sanatta Hareket dergisinde çizdiği desenin çıkmasından bahseder.³⁹⁹ Bir röportajında:

“Metni yazarken sayfanın üzerinde metnin nasıl durduğuna bakarım. İcap eden cümlelerin üstten iki satır alttan bir satır boş bırakarak tek cümleyi, vurgulamak istediğim cümleyi böyle biçimsel olarak da göz önünde bulundurmam isterim sayfada. Kitabın kapağını önemserim, hikâyenin adını çok önemserim, giriş cümlelerini çok önemserim. Bunun sinematografik bir tarafı da vardır. Okuyucuyu ve seyirciyi ilk anda tutmak ilk onda onu yakalamak için onu önemserim.” Kutlu, Dergâh’ın arka kapağında yazdığı kısa metinlerin “hikmet ve ahengi bir levha halinde gösteren, şiir tadında, yüreğe işleyen, akılda kalan,” metinler, “hatta bir levha olup duvara asılacak”⁴⁰⁰

metinler olmasını ister.

³⁹⁶ A. g. g.

³⁹⁷ Kemal AYKUT, -Nusret ÖZCAN, *Mustafa Kutlu Kitabı* (Nusret Özcan Orhan Okay söyleşi)Nehir Yay, İst, 2001, s, 17

³⁹⁸ Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, s, 85.

³⁹⁹ Mustafa Kutlu, *Şehir Mektupları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 11

⁴⁰⁰ Seval Şahin, “*Mustafa Kutlu ile Edebiyat ve Yoksulluk Üzerine*” Söyleşi <https://acikradyo.com.tr/gunun-ve-guncelin-edebiyati/mustafa-kutlu-ile-edebiyat-ve-yoksulluk-uzerine>

Ali Ayçil, ilk gençliğinde Mustafa Kutlu'nun "sanatçı yanının ilkin resme duyduğu eğilimle gün yüzüne çıktığını, yazarın sinemaya da heveskâr gözlerle baktığı, resim ve sinemanın yanında üçüncü bir damarın/şiiirin bir süreliğine kanayıp sonra da durulduğunu"⁴⁰¹ söyler. "Hikâyelerinin dili, başından itibaren şiirle komşuluk eden lirik bir dildir" diyen Ayçil yazarın mekân tasvirlerinde ve metin kurgusunda resim ve sinema eğiliminin belirgin yerini vurgular.⁴⁰²

Başından itibaren "görselliğin" ağırlıkta olduğu Mavi Kuş'taki pek çok betimleme ve olay anlatımı zihnimizde bir resim/tablo oluşturur. Hikâyenin bir sinema sahnesi finaliyle bitmesi ise büyük bir sürprizdir.

Prof. Dr. Mustafa İsen Mustafa Kutlu ile ilgili kaleme aldığı yazıda onu her şeyden önce bir "estet" olarak nitelendirir. Bu nitelendirmede Kutlu'nun sanatçı ruhunun özellikle de resim yeteneğinin payı büyüktür.

"Mustafa Kutlu benim zihnimde çok yönlü bir sanatçı. Ama elbette önce yazar, onun da önünde bir hikâyeci. Elbette onun köşe yazarı, ansiklopedi uzmanı, usta bir çizir ve kitap kapağı desinatörü oluşunu da anmak gerekir. Bütün önemli yazarlar gibi onun varlığını Türk Edebiyatı için önemli bir şans olarak görüyorum. O önce bir estet. Bir misyonu olan ama bunu estetik bir çizginin altına asla düşmeden ifade eden bir kalem eri. Türkiye'nin yaşadığı sosyal değişim ve dönüşümleri naif bir perspektif ve estetik bir üslupla onun kadar güzel kim anlatabilir?"⁴⁰³

3.5.2. Kelimelerle Resim Çizmek

Güzel sanatlar akademisine kaydolduktan son andan vazgeçen Mustafa Kutlu, resme olan özlemini eserlerinde kelimelerle gidermeye çalışır. Adeta kelimelerle resim çizir her hikâyesinde. Mustafa Kutlu "mütecessis bir taşralıdır; taşralıların çoğundan farklı olarak, -artık eline fırça almasa da hikâyelerini içten içe besleyen ressamlığının etkisiyle "⁴⁰⁴eserlerinde anlattığı konular okuyucularının adeta gözünde canlanır. Doğanın yeşilliği, dereleri akışı, insanın acımasızlığı okuyucuya Kutlu tarafından çok etkili bir şekilde iletilir. Aşağıdaki örneklerle baktığımızda Kutlu'nun bu konudaki başarısına şahit oluruz.

⁴⁰¹Ali Ayçil, "Ortak Adam Mustafa Kutlu", **Hikâyemizin Türküsü Mustafa Kutlu Çalıştayı Kitabı**, Haz. Serkan Akdeniz- Talip Avcı, Sakarya Belediyesi Yayınları, Adapazarı, Ocak 2019, s. 48

⁴⁰²A. g. e, s. 35

⁴⁰³Bkz. Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

⁴⁰⁴Beşir Ayvazoğlu, " Mustafa Kutlu'nun İstanbul'u" **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih ANDI -BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 67-72

*“Armutların, elmaların yanakları kızarıyor.
İncirlerden bal damlıyor.
Mürdüm erikleri kütür kütür.
Zerdalilerin iyice olgunlaşıp artık kavuniçi çalan daneleri,
aşağıdaki yeşil maydanoz maşarasına pıt pıt düşüyor.”⁴⁰⁵*

“Suyun iyicene azaldığı Ağustos sıcaklığı çökmeden, kasabanın kadınları yün, kilim, çamaşır yıkamak için kasabadan yukarılara daha temiz yerlere giderler. Dere yatağında nasılsa serpilivermiş bir iki söğüt gölgesi bulup oraya çöreklenirler. İri hararlara tika-basa doldurulmuş mor koyun yünleri, akkoyun yünleri önce çıkarılıp çakılların üzerine yayılır. Güneş bir iyice ısıtıp kavursun, kirini yumuşatsın diye. Sonra birkaç yere iri sal taşlar yerleştirilir. Islatılıp çalkalanan yün topakları taşlara konup tokaçlanmaya başlar. Tahta tokaçlar inip kalkıkça etrafa damlacıklar saçılır, eleğim semalar oluşur. Kadınlar, kızlar, gelinler vur ha vur eder; bazen yarışa tutuşurlar. Tokaç sesleri ta kasabanın sokaklarında yankılanır. Mübarek koyun yününe Cenab-ı Hak öyle bir özellik vermiş ki, sabuna deterjana gerek yok sanki. O kendi kendini temizler. Vurdukça köpürür. Köpürdükçe tokaçlayan keyfe gelir. Tabii ki titiz kadınlar sade bu temizlik ile yetinmez, arada bir sabun tozu dökerler. Tokacı yiyip kiri bırakan yün suda çalkanır. Bir daha dövülür, bir daha çalkanır. Ta ki yünden akan su dupduru kesilinceye kadar. O zaman kaldırılıp ilerilerde daha iri ve temiz taşların üzerine lif lif serilir. Tamamen kuruyuncaya kadar güneşte bekletilir.”⁴⁰⁶

Kutlu’nun ressamlığı hikâyelerinde her daim kendini gösterir. Elinde fırça ve palet olmasa da kalem ve kağıt vardır. Ressamlık ve yazarlık bir araya gelince artık kelimeler resim olur dökülür yazıya Kutlu kaleminden. Hasan Akay’a göre⁴⁰⁷ Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde ayrıntılar sıradan şeylerle birlikte sıradan bir gerçeklik gibi metne dahil olur, fakat sıradışı bir biçimde işlev görür ve bütüne dahil olurlar.

“Yaşlı kadın tencereyi ocağa vurmadan önce, akkoyunun yününü ayır, karakoyunun yününü ayır yerlerde, sal kayalara, yuvarlak taşlı bembeyaz çakıllara yayıvermiştir. Kirli yünler kızgın güneşte ısındıkça ısınır.
Neden sonra genç adam elinde iri tokacı ile bunları
yunacakları taşlar üzerine yerleştirir. Bir su, bir tokaç,
bir su, bir tokaç.
Tokaç sesleri derenin iki yamacında yankılanır.
Kasabanın insanları “yine birileri aşağıda yün yıkıyor”
diye mırıldanır.

⁴⁰⁵ Mustafa Kutlu, **Hüzün ve Tesadüf**, İstanbul 2005, s. 72

⁴⁰⁶ Mustafa Kutlu, **Tufandan Önce**, İstanbul Nisan 2006, s. 116-117.

⁴⁰⁷ Hasan Akay: “Metnin Bir Yerinde Yediveren Sır”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, (Haz. : M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 62-70

Taş ile tahta arasında kalan yün vurdukça kabarır.
Kabardıkça köpürür.
Hikmet-i Huda, sanki birisi üzerine sabun sürmüş, deterjan
dökmüş gibi köpürür.
Yün bu, tokacı yedikçe kendini yıkar.
Yıkandıkça açılır, kirinden pasından uzaklaşır. Bir
su, bir su daha derken insanın yüzüne gülmeye başlar
rengi.”⁴⁰⁸

Çocukluğu ile ilgili olarak anlattığı şu satırlar onun ta o zamandan beri ne kadar iyi bir gözlemci olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Tabi bu yetenek hikâyelerinde kelimeleri ustalıkla kullanma olarak karşımıza çıkacaktır. Semerci dükkanının ona yaşattığı “*taşradaki görsel şöleni*” Mustafa Kutlu da yıllar sonra yazdıkları ile okuyucularına okurlarına yaşatacaktır.

“Bazen annemin köyü olan Göske’ye gidiyordum. Kız kardeşlerim, annem köyde ninemin evinde kalıyorduk. Dağlık bir yer olduğu için, katırla iş görüyorlardı. Beygir, katır, merkep, bunlara semer yapılıyor. Semercilik bir zanaat olarak orda hâlâ ayakta idi. Semerci Abdurrahman ile ortağı Osman vardı. Önce Osman gitti İstanbul’a, Abdurrahman kaldı. Bir de ayağı topal bir Aşur vardı. Ben Semerci Abdurrahman’ın serin atölyesinde orda onun sıfırdan nasıl semer yaptığını günlerce izlemişimdir. Semer nasıl yapılıyor, neyle yapılıyor, nasıl olsa iyidir işte. Lise bir, yahut orta sonda olduğum zamanlarda. Ortağı gitti İstanbul’a, onun da gözü İstanbul’a gitmekte. Ancak salıdan salıya pazar kurulunca geliyordu. Haftada iki üç semer siparişi alırken işleri kötüye gitti, harcı borcunu ödememeye başladı. Sonunda O da İstanbul’a gitti. Vefat etmiş duydum, Allah rahmet eylesin, çok tatlı bir insandı, güçlü kuvvetli birisiydi. Merkebin ölçüsünü nasıl alıyordu, katırın ölçüsünü falan hatırlıyorum bunları. Bu semerci dükkanı benim için taşrada görsel bir şölen gibi idi. Geçmiş gitmiş zanaatlara dair teferruatını bildiğim bir hadise.”⁴⁰⁹

Mustafa Kutlu kendisi için uhde olarak kalan resme bu dönemde tekrar dönmüştür. Şu an yeniden resimler yapmaktadır.

3.6. MİMARİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

3.6.1. Şehir Dediğin

Mimari, Mustafa Kutlu’nun önemseydiği, yazılarında, konuşmalarında sık sık dile getirdiği meselelerden birisidir.

⁴⁰⁸ Mustafa Kutlu, **Tufandan Önce**, İstanbul Nisan 2006, s. 73-74.

⁴⁰⁹ A. g. g.

Şehir Dediğin⁴¹⁰ başlıklı yazısında Almanya’da bir şehir olan Freiburg’dan bir fotoğraf paylaşarak :

“Şehir dediğin fotoğrafta görüldüğü gibi olmalıdır. Yeşillikler içinde birbirini boğmayan, ferah mekanlar, asude evler.”

Yazının devamında Almanların bunu nasıl başardıklarını anlatır Mustafa Kutlu. Freiburg 2. Dünya Savaşı’nda yerle bir olmuş bir şehir. Ama şehir halkı bir şehir kültürüne sahip, şehrine, geçmişine bağlı. Elele verip birliktelik içinde eski şehirlerini inşa etmişler.

*“İşte buna tarih şuuru, mirasa sahiplik, incelik ve insanlık derler. Hiçbir yer kapanın elinde kalıp ranta dönüşmemiş.”*⁴¹¹ tespitinde bulunur.

Bizim ülkemizde bu konuda durum nasıl? Buna da pek çok yazısında değinen Mustafa Kutlu:

“Biz (ve neredeyse bütün dünya) çok katlı binalardan, beton ve demirden oluşan, sokaklarına arabaların sığmadığı bir şehir tarzını seçtik ve her yana yaydık.

Çamlıca’ya çıkın ve oradan İstanbul’a bakın. Şehrin üzeri kahverengiden geriye doğru giden bir bulut ile kaplı.

Biz bu havayı soluyoruz ve ha bire gökdelen yapıyoruz.

Marifet bu mu?”⁴¹²

sorusunu yönelterek İstanbul’un artık tedavi kabul etmez bir hale büründüğünü ve makus talihinin peşi sıra sürükleneceğini ifade eder.

İstanbul civarında bir milyon nüfuslu bir yerleşim bölgesi kurulacağını söyleyen dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanına da Freiburg’u gidip görmesi noktasında tavsiyede bulunan Kutlu yeni şehrimizin klasik Türk mimarisi ile Freiburg’dan daha güzel olabileceği tavsiyesinde bulunur.

“Geçmişte bizim evlerimizde böyleydi. Minare boyundan yüksek bina yapılmıyordu. Hemen her hanenin sahibine göre bir bahçesi vardı.

İnsan tabiattan, ağaçtan, meyveden sebzedden, topraktan, iğde kokusundan, çimenden- çiçekten, böcekten kopmamıştı.”

şeklinde bozulan mimarimizle ilgili serzenişlerini duyarız.

⁴¹⁰Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 64

⁴¹¹A. g. e. , s. 65

⁴¹²A. g. e. , s. 66

Aynı kitapta yer alan *Siteler İstanbul'u Uçuracak, Yüksek Yüksek Binalar, AVM'ler ve Siteler, Kentsel Dönüşüm, Gökdelen'e Alternatif* gibi pek çok yazıda bu konulardaki hassasiyetini dile getiren Mustafa Kutlu yapılması gerekenleri de anlatarak çözüm yollarını gösterir.

Aynı kitapta yer alan *Sakin Şehir*⁴¹³ başlıklı yazısında yüksek binalarla işgal ettiğimiz şehirlerimize değinerek yeni bir şehir anlayışından bahseder:

“Tomurcuklanan yeni bir şehir anlayışı daha var.”Cittaslow.”⁴¹⁴Kelimeyi hala “yavaş şehir” diye çevirenler var. Türkçeye uymuyor bu. Yavaş dağ, yavaş ağaç gibi. Ben “sakin şehir” demenin daha doğru olacağını söylüyorum.

Modern kentlerin kalabalığından, karmaşasından, pis havasından, gürültüsünden kaçanlar buralara sığınıyor. Nüfusu elli bini geçmeyen, sanayisi olmayan, yeşili bol mekanlar. Seferihisar bunlardan biri. Başkaları da var. Teşkilatın merkezi İtalya’da, orası şartlar uygun ise müracatı değerlendirip bu ünvanı veriyor. Özellikle turizme sırtını dayayanlar bu işe hevesli.

Benim teklifim başka.

TOKİ yeni şehirler kuracakmış. Bunlardan birini “Sakin Şehir” yapsa keşke.”

Sakin şehirleri kurmak için de kanaat ekonomisinin önemine dikkat çeken Kutlu,

“Orada yaşamak isteyenler kanaat ekonomisine teslim olacak. Büyüme, zenginlik, konfor, kalkınma, refah bunları terk edecek. Butik otellerde en fazla beş çeşit yemek olacak. Ama bunlar sıra işi değil, seçkin yöresel gıdalar.”Ye beni!” cinsinden.

Şehrin hinterlandındaki köylerde organik tarım yapılacak. Makina kullanılmayacak. Enerji, güneş-rüzgar, bioenejiden gelecek.”şeklinde sakin şehirlerin nasıl olması gerektiğini de anlatır.

Bu şehirlerin sabır, şükür, merhamet, barış, sevgi, ibadet, dürüstlük vb’ye dayanan ahlaki bir hayat tarzı ile vücut bulacağını ifade eder. AVM’ler yoktur bu şehirlerde.

“Müzeleri, sanat faaliyetleri, kütüphaneleri ile. ok dinamik bir sosyal hayatı vardır. Mesela öyle bir ihtisas kütüphanesi kurarsınız ki dünya çapında şöhret kazanır.

İlim-kültür-ve başka konularda bir kongre ve tartışma, sergi turizmine açıktır.

Ehliyet ve liyakata yatırım yaparsınız. Sakin şehirden yetişen nesiller ahlaken sağlam, mesleki olarak birinci sınıf vasıftadır.

Bu şehrin sokakları egzost değil leylak, gül, mimoza mevsimine göre çiçek kokar.

Bu bir ütopya mı Sayın Kutlu?

Yoo! Gerçekleşebilir, yeter ki inanılsın, niyet edilsin.

Bir getto mu?

Ne münasebet.

Bu bir teklif, akıl sahiplerine bir uyarı. İnsanı ve dünyayı tüketen vahşi kapitalizmin kurduğu düzeni ve şehirleri görüyoruz.

⁴¹³Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 124

⁴¹⁴ Sakin Şehirlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. <https://cittaslowturkiye.org/tr/> <https://www.haberturk.com/htgastro/seyahat/turkiye-nin-sakin-sehirleri-sakin-sehir-cittaslow-nedir-turkiye-deki-23-sakin-sehir-3588322> Erişim tarihi: 05. 04. 2024

Memnun olan var mı?
Bu bir anlamda manalı bir başkaldırı.”

Sakin şehirleri böyle tüm ayrıntılarıyla anlatan Kutlu TOKİ’ye de bir çağrıda bulunarak sonlandırır yazısını.

“*Hadi be TOKİ!*

Yap şunu.

Tarihe geç.”⁴¹⁵

Mustafa Kutlu ilk kitabı olan Ortadaki Adam’dan son kitabına kadar hikâye kitaplarında da değişen ve bozulan mimariye değinir. İlk hikâyesi olan Ortadaki Adam kitabındaki “Bir Mektup” isimli hikâyesinde :

“Ne oldu bu şehre birdenbire? Yerden biter gibi vahşi binalarla doldu. O güzelim asmalı kahvenin yerinde şimdi yeller esiyor. Her gün sulanıp süprülen, akşam serinliğinde bir ıslak toprak kokusu ile karışık, zümrüt gibi salatalık, tere, maydanoz; icabı halinde kavun, karpuz, sırık domatesi lüks lambası ışıkları altında efsanevi görünüşleri ile pırıl pırıl manavlar. Faytoncu durakları, seyyar esnaf tablacılar. Silindi. Hem de farkında olamadan. Arsalar borsalar yüz binlere fırladı. Her köşe başında, gözlerinde siyah bant taşıyan bir emlakçı peyda oldu. Her sokaktan, pardon, her mahalleden bir milyoner fişkirir oldu. Bu şehri inşaatlar istila etti. (...) Bir şeyler oldu bu şehre.”⁴¹⁶

sözleriyle bu konuya dikkat çekmektedir.

Mustafa Kutlu’nun Chef isimli kitabında değişen geleneksel yapı vurgulanır. İnsanların şehir hayatına uyum sağlama çabası ve bu süreçteki durumları ifade edilir:

“...Hem bu şehir meselesini Avrupa’ya göre değil, kendimize bakarak tahlil etmeliyiz. Daha dün kadar İstanbul’un yarısı kendi sebze ve meyvesini bahçesinde yetiştiriyordu. Anadolu’da her şehrin “Bağlar” diye semti vardı. Yazın memurlar dahi oraya taşınır, tavuklar ve kıvrıcık salata ile uğraşırlardı.”⁴¹⁷

3.6.2. Ruhu Yok Edilen Şehirlerimiz

Bir Demet İstanbul kitabında yer alan yazılarında mimari ile ilgili düşüncelerini teferruatlı bir şekilde buluruz. Mimarimizin nasıl olması gerektiği, imar edemeyişimiz-yok edişimiz, her gün peyderpey yükselen gökdelenler, çarpık kentleşme, yok olan mahalleler, düzensiz yapılan, şehrin ruhuna uymayan yapılar, meydanlar...her konuya bir yazar duyarlılığıyla değinmiştir. Mimarimizi

⁴¹⁵Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 126-127

⁴¹⁶Mustafa Kutlu, **Ortadaki Adam**, Hareket Yay. , İst. , 1970, s. 75

⁴¹⁷Mustafa Kutlu, **Chef**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, s. 28

oluştururken yapmamız gerekenleri hem tarihimizden hem de dünyadan verdiği örneklerle somutlaştıran Mustafa Kutlu'nun bu konudaki duyarlılığına bu işi yapanlar da sahip olurlarsa ruhu yok edilen şehirlerimiz için yıllardır yakılan ağıtları gelecekte duymayız.

Kutlu'nun eserlerinde şehir ve köy arasındaki çatışma her daim kendini gösterir. O kahramanlarını şehirde değil de köyde görmek ister. Zaten yazılarında öze dönüş çağrısı yapar ve hep köyleri işaret eder. Onun hikâyelerinde “Şehir, modern hayatı dolayısıyla kirlenmeyi, dağılmayı, çözülmeyi, bozulmayı, çirkinliği, fesadı, felaketi temsil ederken ;kasaba ya da köy geleneksel olanı, temizliği, toplanmayı, bir arada olmayı, masumluğu, güzelliği, bütünlüğü ve uyumu temsil eder.”⁴¹⁸

Mustafa Kutlu çevresine duyarlılığını mimari noktasında da açıkça dile getirir. Eksiklikleri eleştirir, çözüm yollarını gösterir. Yapılan güzel işlerden duyduğu sevinci de dile getirir bu yazılarında. Yenikapı Mevlevihanesi'nin yenilenmiş şeklini görünce sevincini bulduğunu söyler.

*“Varlık çün sefer kıldı
Dost andan bize geldi
Viran gönül nur doldu
Cihanım yağma olsun
Yunus ne hoş demişsin
Bal u şeker yemişsin
Ballar balını buldum
Kovanım yağma olsun.”*

şeklinde Yunus Emre'nin şiiriyle giriş yaptığı Sevincini Bulmak yazısını da bu mutluluk üzerine yazmıştır. Mevlevihaneyi yeniden ihya edenlerin tarihe geçtiğini belirtir.

3.6.3. Şehirlerimizi Nasıl İnşa Edelim?

Şehir kurmak, şehirleri inşa etmek çok önemlidir. Kurulan mekanların medeniyetimizi yansıtmaması, medeniyetimizden izler taşıması önemlidir. Mimarimizi

⁴¹⁸Cemal Şakar, “Mustafa Kutlu’da Romantik Bir Düş Olarak Gelenek” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih ANDI -BAHTİYAR Aslan , İstanbul 2012, s. 131-137

buna göre inşa etmeliyiz. Modernleşme uğruna ruhunu kaybetmiş, kültürümüzden, medeniyetimizden uzak yapılarla, şehirlerle doldurmamalıyız ülkemizi.

Mustafa Kutlu hayatını anlattığı söyleşide İstanbul'daki bayramlardan bahsederken o dönemki İstanbul ve mimarisi hakkında da bilgiler verir:

“Bayramlarda hocaları ziyaret ederdik. Başta Nurettin Bey’in Çemberlitaş Şatır Sokaktaki evine gidiyorduk. Sonra yaş sırasına göre Ali Nihat Tarlan’ın Bostancı’nın üstünde Kartallı Köşk diye bir evi vardı, -o zamanlar oralarda hiç bina yoktu ya- o köşk böyle arazinin ortasında çok güzel bir yerdi. İşte Ali Nihat Tarlan’a gidiyorduk.”⁴¹⁹

Tarihe geçmenin önemli bir mesele olduğundan bahseder. Hayırla anılmak gerekir. Bunu da başaranlar bellidir. Yeni ve modern kelimelerinin sihrine kapılarak tarihi acımasızca yok edenler değildir. Gök Kafesleri şehirlere konduranlar hayırla anılmayacaklardır.

Bu Böyledir kitabında geçen şu satırlar da kasabaya açılan yol ile Yorgancı Hafız Yaşar’ın ve kasabada yaşayan diğer insanların alt üst olan hayatı ibret verici bir şekilde anlatılır:

“Buldozerlerin dişleri toprağa saplandığı zaman...
Motor gürültülerinin yavru kuşları yuvalarından ürkütüğü zaman...
Ağaçların devrildiği, kayaların demir matkaplarla delindiği, suların önünün kesildiği zaman...
Bulutların kirlendiği zaman...
O durgun göl kenarında, kamışlıkta, akşam, balıkların ve su kuşlarının, rüzgarın ve titreyen çimenlerin, kertenkelenin, sincabın ve tarla kuşunun birlikte söylediği ilahi ansızın kesildiği zaman...
Görüldü ki;
Ovayı bir baştan bir başa bıçak gibi kesen, geniş, kara, parlak sıvışık bir yol açılıvermiş...”⁴²⁰

Mustafa Kutlu Yokuşa Akan Sular kitabının ilk sayfalarında Mehmet Akif’in “İstiklal Marşı” üzerinden yaptığı anıştırma ile her gün daha da artan betonlaşmaya dikkat çeker :

“*Bastığın yeri toprak diyerek geçme tanı artık. O betondur, senin yeni vatan.*”⁴²¹

⁴¹⁹A. g. g.

⁴²⁰Mustafa Kutlu, *Bu Böyledir*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 33

⁴²¹ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 8

Faruk Nafiz Çamlıbel de yıllar öncesinden uzaktan uzağa ağıtını, sesini, duyduğu Çoban Çeşmesi'ni biz de anlayabilelim.⁴²² dediği Çoban çeşmesi gibi sesini duyabilmeliyiz inşa edilen eserlerin.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın cetlerimiz inşa etmiyordu ibadet ediyordu dediği noktaya gelebilirsek mimarımız iyi bir yerde olacaktır. Şehirlerimizi ranta kurban etmediğimiz sürece mimarımız başarılı diyebiliriz.

Mustafa Kutlu memleketi Erzincan'ın yapısına da değinir. Sakin Kent başlıklı yazısında Türkiye'de sakin şehir adayı olarak en güçlü kent Erzincan'dır der. Memleketi Erzincan'a bu bağlamda neler yapması gerektiğini anlatır.

“Erzincan bu şansını kullanmalı. Üzümlü kirazı, elması, folkloru, mutfağı, manzarası, havası, suyu...Sadece peynir üzerine yatırım yapılabilir. Kırk çeşit peynir üretilebilir. Erzincan niçin “organik tarımı” denemiyor. Otomobil yerine bisikletler dolaşmalı caddelerde. Sokaklar çiçek kokmalı.”⁴²³

TOKİ'ye yazılarında sık sık yer veren ve tavsiyelerde bulunan yazar “Yapma Toki” başlıklı yazısında sahillerde mini kentler kurmaya çalışan TOKİ'ye seslenerek

“Ben TOKİ için tam tersine Anadolu'nun bağrına, bozkırın ortasına yatırım yapmasını uygun buluyorum. Yabancılar için değil, fukara köylümüz için.

⁴²²Derinden derine ırmaklar ağlar,
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi
Ey suyun sesinden anlıyan bağlar,
Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi.
Göynünü Şirin'in aşkı sarınca
Yol almış hayatın ufuklarınca,
O hızla dağları Ferhat yarınca
Başlamış akmağa çoban çeşmesi...
O zaman başından aşkındı derdi,
Mermeri oyardı, taşı delerdi.
Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi.
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi.
Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu,
Kerem'in sazına cevap veren bu,
Kuruyan gözlere yaş gönderen bu...
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi.
Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda,
Bir susuz yolcu yok şimdi dağlarda,
Ateşten kızaran bir gül arar da,
Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi,
Ne şair yaş döker, ne aşık ağlar,
Tarihe karıştı eski sevdalar.
Beyhude seslenir, beyhude çağlar,
Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi...

⁴²³Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 131

TOKİ gel etme eyleme, turiste yatırım yapma ;çocuklarımızı ve torunlarımızı düşün, yatırımı Ekmek ve Su'ya yap."⁴²⁴diyerek yazısını nihayete erdirir.

Bu konulara hikâyelerinde de değinir Mustafa Kutlu. Toplumumuzun ret ve inkâr yoluyla veya bilinçsizce davranarak tahrip ettiği, değer vermediği, hiç düşünmeden ranta kurban ettiği bu yapıları hikâyelerinde okuyucuya hatırlatmak ister Kutlu.

Kapıları Açmak adlı kitabında kasaba meydanında öylece yalnızlığına terk edilmiş ve belediye başkanı tarafından meydanın görüntüsünü bozduğu gerekçesiyle yıkılmasına karar verilen Garip Ahmet Baba Tekkesi ve Haziresi'nin kurtarılmasını anlatır Mustafa Kutlu. Kasabalı tarafından da hiçbir şekilde değer verilmeyen bu Tekke ve Hazireyi sadece Cihan ve Cihan'ın babası Mahir Hoca ellerinden geldiğince ayakta tutmaya çalışmaktadır. Yıkım kararının alınınca kasabalının üniversitede okuyan delikanlılarından Mümtaz, durumu üniversitedeki hocası Mübeccel Hanım'a açar. Bir kültür aşığı olarak anlatılan Mübeccel Hoca duruma hemen el atar ve Garip Ahmet Baba Tekkesi restore edilerek kurtarılmış olur.

"Mümtaz, hocası Prof. Mübeccel Hanım'ı almış, kasabaya getirmiştir. Başkan'ın odasında karşılıklı konuşurlar. Mübeccel Hanım'ın dik ve tiz sesi tavanları titretmektedir. -Başkan, Başkan!... Siz nasıl bir hazinenin üzerinde oturduğunuzu bilmiyorsunuz. On üç, on dördüncü yüzyıllardan kalma bir mekân. O mezar taşlarının bir eşi yok bu civarda. Tekke ahşap, evet sonradan yenilenmiştir, ama tarihi değeri pek fazla. O minber, o tavan, o ahşap işçiliği. Yahu başka ülkelerde böyle nadide objeleri camekâna koyup sergiliyorlar. Biz ne yapmışız peki? Çöplüğe çevirmişiz. Bu da yetmemiş, meydanı genişletelim diye yıkmaya yeltenmişiz."⁴²⁵

Siteler isimli yazısında mor salkımlı ahşap evlerinzamanın aynasında solgun kartpostallara dönüşümünü teferruatıyla anlatan Mustafa Kutlu ne olursa olsun ne kadar apartman, site yapılırsa yapılsın bunlar ne şekilde süslenip vitrine konulursa konulsun mor salkımlı bahçeli ev hayalinin nesillerin içinden sökülüp atılamadığı serzenişinde bulunur. Bütün bu çırpınışların, (sitelere çiçek isimleri vermenin, doğallığı ykalamaya çalışmanın)temelinde bahçeli sıcacık, ruhu olan evlere geri dönüş fikrinin olduğunu fısıldar bizlere son paragrafta. Şehir plancıları bunu unutmamalı diyerek noktayı koyar yazısına.

⁴²⁴A. g. e. , s. 141-143

⁴²⁵Mustafa Kutlu, *Kapıları Açmak*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 116-117

Mustafa Kutlu'nun *Tirende Bir Keman* isimli hikâye kitabında değişen geleneksel yapı içindeki mahallelerin ve hamam kültürünün sona ermesi anlatılır:

“Zaman geçti, aşağı mahallenin tadı kaçtı, millet yukarıdaki yeni evlere taşındı, nüfus artınca oraya modern bir hamam yapıldı. Hadi bunu bir yana bırakalım artık evlerde banyo vardı. Banyo sobası vardı. Daha sonraları varlıklı olanlar şofben taktırdılar. Yeni nesil pek hamama rağbet etmedi, müşteri azaldı.”⁴²⁶

İstanbul'un Kültür başkenti olması gökdelenlerle gerçekleşemez. Gökdelen dünyanın her yerinde görülen iptidai bir yapıdır ve olsa da olur olmasa da. Gözümde bir kuş evi kadar değeri yoktur. Biz evimizi yaparken kuşları da düşünen bir milletin çocuklarıyız. Metruk kentleri imar ederken Yahya Kemal ile Tanpınar'ın ilaveten Turgut Cansever hocanın İstanbul konusunda söylediklerini daima göz önünde bulundurmalıyız.⁴²⁷

Galata Köprüsünün yanması üzerine yerine yapılan “iki yaka arasına uzanmış, heyula-misal bir ceset.” dediği yeni köprünün yapılması üzerine bundan duyduğu üzüntü üzerine yazdığı Köprünün Ölümü başlıklı yazıda “Şehre dokunmak, ona sokulmak, tanışıp anlamak için üzerinden geçip gideceğimiz köprü ne kadar önemli imiş; kaybedince anladık”⁴²⁸ diyerek imar etmenin, inşa etmenin ne kadar önemli olduğunu anlatır. Mustafa Kutlu'nun bu cümleleri Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yıllar öncesinde zikrettiği şu satırları hatırlatır :

“Cetlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı. Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve imanları vardı. Taş, ellerinde canlanıyor, bir ruh parçası kesiliyordu. Duvar, kubbe, kemer, mihrap, çini, hepsi Yeşil'de dua eder, Muradiye'de düşünür ve Yıldırım'da harekete hazır, göklerin derinliğine susamış bir kartal hamlesiyle ovanın üstünde bekler. Hepsinde tek bir ruh terennüm eder.”⁴²⁹

Gülhane Parkı'nın içine yapılan yapay şelalede de, Hat Sanatları müzesi önünde yer alan ve ne için yapıldığı belli olmayan havuz için de aynı durum söz konusudur,

Bir eseri yeniden yaparken ya da restore ederken ruhuna sadık kalarak yapmak önemlidir. Buna dikkat edilmezse bir mabet gibi değil yol kenarına iliştilmiş bir sığıntı gibi duran Yeni Caminin durumu içimizi acıtır.

Şehirlerdeki Meydanlar çok önemlidir fakat bu meydanları inşa ederken “buralara ne kadar çok araba sokar, bunları yollarda nasıl dolaştırırız” fikri yerine

⁴²⁶Mustafa Kutlu, **Tirende Bir Keman**, Dergâh Yayınları, 2016, İstanbul, s. 117

⁴²⁷ Mustafa Kutlu, **Bir Demet İstanbul**, Dergâh Yayınları, 2016, İstanbul, s. 203

⁴²⁸A. g. e. , s. 139

⁴²⁹A. H. Tanpınar, **Beş Şehir**, YKY, İstanbul, 1999, s. 110

(tam tersi) “ne kadar az araba sokabiliriz ve yayalaştırmayı ne kadar fazlalaştırabiliriz” fikrine itibar etmek önemlidir.

“Tanpınar İstanbul’un güzel günleri ve artık bir daha geri gelmeyecek atmosferi içinde huzuru arıyordu.

Biz de öyle.”

cümleleriyle nihayete erdirdiği “Bir Meydan ve Bir Roman” isimli yazısında da yok olan eskiler yerine koyamadığımız ya da ruhsuz bir şekilde aslından uzaklaşarak inşa ettiğimiz yapılardan duyduğu huzursuzluğu duyarız.

Aynı kitapta yer alan *Laleli’de Direklerarası, Taksim Gezisini Ne Yapalım?, Gül Bahçesi, Tarihin Kokusu, İstanbul’u Boğmak, Sokaklar- Meydanlar ve Büfeler, Bir Meydan Kaderi Bir Meydan ve Bir Roman, Gül Bahçesi, Tarihin Kokusu...* gibi pek çok yazıyı okurken Mustafa Kutlu’nun aynı iç çekişlerine. feryatlarına şahit oluruz.

İnsanlar için değil bütün canlılar için duyulan bir feryattır, bir üzüntüdür bu.

Köprülü Kütüphanesi’nin bulunduğu yerde bir apartman ormanının içine düşen kuş için de aynı duyguları hisseden Mustafa Kutlu’yu görürüz bu satırlarda.

“Bir kuş ötüyor. Saka besledim ben. Kanarya, florya, bülbül gibi ötücülerin seslerini tanırım. Taşralıyım, bozkırın boz kuşlarının, tarla kuşlarının seslerini bilirim. Yaklaşıp dikkat kesildim. Çitlenbiğin yaprakları arasında küçük bir kıpırtı. Gördüm onu. Gögsü kınalı bir kuş. Bu bir kır kuşu. Ama Tanıyamadım. Kesik kesik ötüyor. Yolunu şaşırıp şehrin apartman ormanına düşmüş. Belki bu yüzden feryat ediyor. Ama feryadına cevap gelmiyor. Uç sevgili kuş. Çek git buralardan, benim gibi sıkışıp kalma.”⁴³⁰

3.6.4. Çarpık Kentleşme

“Görülecektir ki, bu şehrin çarpıtılması taşradan gelenler tarafından değil, burada oturup kentin rantını yiyenler tarafından başlatılmıştır. Deden kalan konakları kat karşılığında laz müteahhitlere satanlar herhalde Arapkirli, Çankırılı, Sivashlı değildi”⁴³¹

İstanbul ile ilgili yazdığı yazılarda inşa edilen binalardan ve daha önceki binaların muhafazasından bahseden Kutlu, maalesef bazı insanların çıkarları için şehrin yapısını bozmasından yakınır. Çarpık kentleşme ile ilgili olarak toplumdaki

⁴³⁰Mustafa Kutlu, *Şehir Mektupları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 172

⁴³¹ Mustafa Kutlu, *Akasya ve Mandolin*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 88

herkesin üzerine düşeni yapması gerektiğini söyler çünkü bu tek yönlü bir olay değildir. Şehirde olmak normalde insanlara konforlu bir yaşam sunarken çarpık kentleşme sebebiyle bu rahatlığın sağlanmadığına şahit oluruz. Çarpık kentleşme yüzünden insanlar zorluk çekerler.

“Ödemiş’te, Birgi’de, Kula’da gördüğümüz konaklara; bir baştan bir başa Karadeniz evlerine, Kastamonu’ya, Erzurum’a, Diyarbakır-Urfa ve Mardin’e ayrı ayrı hayran olurdunuz. Her şehrin hüviyeti ve şahsiyeti sizi hemen tesiri altına alabilirdi. Modernleşme ile birlikte bu çeşitlilik ve kendi üretimimiz olan “standartlar” yıkıldı. Resmen ortadan kaldırıldı. Her semt, her kasaba, her şehir tek bir plan, tek bir biçim uygulamaya başladı. Bu uygulanan şey ise dışarıdan alınmıştı. Merkez öyle istiyordu. O kadar istiyordu ki, bu yolda kendini de yıkmakta tereddüt etmedi. Şehir ve kasabaların ortasından geçen, mutlaka geçmesi gereken bir “bulvar” olmalı, bulvar kenarına apartmanlar dizilmeliydi. Deniz kenarındaki bölgelerde bu bulvar mutlaka denizle kara arasına girmeli, her şehrin-kasabanın bir “sahil yolu” olmalı, bu sahil yolu üzerinde “piyasa” yapılmalı ve gazinolar sıralanmalıydı. Bu kesin emir(!) öyle bir kararlılık ile uygulandı ki, üç yanı denizlerle çevrili Anadolu yarımadasında doğal olarak denizle karanın birleştiği bir köşe kalmadı. Bütün şehirler apartman ormanları ile kaplandı; aynı cafeler, aynı mağazalar, aynı tüp-gaz bayileri, aynı benzinciler her adımda karşımıza çıkar oldu.

Şimdi belediye başkanları şehir ve kasabalarına bir özellik bir güzellik kazandırmak için nasılsa yıkımdan kurtulmuş bir iki sokağı, bir bey konağını restore ettirerek ziyaretçilerini bu “müze”de ağırlamak istiyor. Hayfa!... Bade harabel Basra!⁴³²

Yoksulluk İçimizde isimli eserinde değişen mekan karşısındaki hislerini ise şöyle aktaran Mustafa Kutlu’nun kaleminden yansıyan üzüntüyü duymamak imkansızdır:

“Bir başka mekânı ve bir başka zamanı arzulamıştı. Ama sokaklar ve ağaçlar da insanlar gibi yaşlanıp ölüyorlar, hiçbir şey baki değil. Ne Ali Kemalî Bey’in sarmaşıklerle kapı eyvanı, ne Cihan Otel ve Kiraathanesi. Lakin yine de bu bungen seyahatin kazandırdığı pek çok şey vardı. Birtakım remizler aracılığıyla ile de olsa, şu sönen, gün geçtikçe, gölgelenen eski şehir, o aydınlık hatıralar, yani o temiz insanlar sevinci yeniden yakalamasına yardım etmişler miydi? Kalbî birtakım şeyleri...”⁴³³

Memleketi Erzincan’dan bahsederken de bu konuya değinen Mustafa Kutlu yaşadığı bir olayı sanatçı duyarlılığıyla üzülerek şöyle anlatır:

“Erzincan tarih boyunca depremle gördüğü için tarihî hüviyeti olan bir yer değil. O belgeselde var, eski Erzincan’dan kalan yerleri gösteriyorum. Tarihî hüviyeti yoktu. Onun için ben tarih şuurunu daha çok Erzurum’a, üniversiteye gittikten sonra orda aldım. Çünkü Erzurum tarihî hüviyeti olan bir yer, Erzincan’da öyle bir şey yoktu yani. Talihsiz ve tarihsiz bir şehir. Tarihi göremiyorsun şimdi. Ama dediğim gibi böyle tam bir emekli şehriydi, yani.

⁴³²Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 122-123

⁴³³Mustafa Kutlu, **Yoksulluk İçimizde**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000 , s. 96-97

Şimdi maalesef o tek katlı evlerin üstüne, bahçenin içini iki kat, üç kat betonarme ev yapıyorlar. Çok kötü, gittiğimde Belediye Başkanı'na dedim: Niye bozuyorsun Erzincan'ı? Yazık dedim. Hocam insanlar öyle istiyor dedi. Türkiye'yi dolaşsan öyle bir şehir bulamazsın. Bütün caddeler birbirini doksan derece kesiyor, her evin beş yüz metrekaare bahçesi var. Ama şimdi ne bahçeler kalmış, ne şu, ne bu. Yazık yani.”⁴³⁴

3.6.5. Kentsel Dönüşüm

Bugün en sık duyduğumuz kelimelerden biri de “Kentsel dönüşüm”dür. Mustafa Kutlu yazılarında bu konuya dikkat çeker.

*“Kentsel Dönüşüm, şehir hayatında mekânın, onunla beraber insan ilişkilerinin ve hayat tarzının değişmesidir.”*⁴³⁵

Ülkemizde son yıllarda fazlaca gündeme gelen bir olgudur Kentsel dönüşüm. Kutlu, bu dönüşümün hem İstanbul'da hem de diğer şehirlerde yaşandığını fakat bunun sadece mekânı değil orada yaşayan insanları da etkilediğini söyler. Çünkü yaşadığımız mekânlar insan ilişkilerini etkiler.

Çarpık ve plansız yapılaşma neticesinde şehirlerin kötü görüntüsü, artan nüfusa oranla konut sıkıntısı çekilmesi yöneticileri kentsel dönüşüme zorlamaktadır. Özellikle 70'lerde göçün artmasıyla birlikte şehirler kalabalıklaşmış, çarpık yapılaşma başlamıştır. Şehir insanın ihtiyaçlarıyla doğru orantılı olarak gelişmez. Bizde devlet sonradan gelir. İş işten geçer sonra birileri oradan yol geçirmeye, elektrik hattı döşemeye başlar.

Erzincan 1939'da yaşadığı büyük depremde sonra acılarını sararken mimarisi de değişmiştir. Şehrin üstünde, dağa doğru prefabrik evlerden oluşan yeni Erzincan kurulmuş. Mustafa Kutlu ve ailesi de bu evlerden birine yerleşerek orada yaşamışlar. Kutlu çocukluğundaki bu hadiseyi, evleri mimari ve kentsel dönüşüm konusu ile birleştirerek şöyle anlatmaktadır:

“Duvarları ve ahşap çatıları galiba Romanya'dan gelmiş. Çok mükemmel bir şeydi duvarlar, soğuğa-sıcağa dayanıklı. Babam onlardan bir ev almış yukarıda, biz o eve geldik. 1953'te oraya, Erzincan'a geldik. Bizim geldiğimiz sırada dediğim gibi fazla taşınan olmadığı için, elektrik de yok, bir ışık burada yanıyor, bir ışık yüz metre ileride yanıyor, bir ışık bilmem nerde. Son derece seyrek. Erzincan'dan, Karasu geçiyor. Karasu'ya halk arasında Fırat derler, ona yakın şehir kurulmuş. Zemini iyi değil. On iki deprem görmüş, son depremde sonra şehri dağın eteğine doğru çekmişler. Şehirde ızgara plan var. Yani bütün caddeler dümdüz, bütün caddeler birbirini doksan dereceyle kesiyor, bütün evlerin beş yüz metrekaare bahçesi

⁴³⁴A. g. g.

⁴³⁵Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 81

var, ortasında tek kat. Dolayısıyla bu evlere yerleştildikten sonra Erzincan’da herkes bahçesinden meyvesini sebzelerini çıkarıyordu. Yemyeşildi yani. Çok güzeldi. Şimdi yetmiş sene geçti, bir sürü de deprem gördü, o prefabrik evlere hiçbir şey olmadı. Ben bu evlerden birinde büyüdüm. Hatta geçen bir yazı yazdım, dedim ki; bu evleri örnek alın dedim, yetmiş sene geçti aradan hiçbir şey olmadı. Çok çabuk da yapılabilir. İstanbul’un alelacele yapılması lazım gelen kentsel dönüşümünü böyle yapın dedim. Anadolu’nun bir tarafına, tarım mı yapılacak, sanayiye oraya mı taşıyacaksınız neyse. Yani evleri çabucak yapıp insanlar oraya gidebilirler bir an evvel, büyük İstanbul depreminden önce. Bunu yazdım yani. Ama işte ne olacak. Devlet de bir şeyler düşünüyordur herhalde.”⁴³⁶

Mustafa Kutlu, *Huzursuz Bacak* isimli hikâye kitabında da kentsel dönüşüme dikkat çeker.

“Bir kentsel dönüşüm olmalı. ‘Kentsel dönüşüm’ fiyakalı bir söz. Ama nasıl? Kentin dönüşümü sadece mekâna makyaj yapmakla olmaz. İnsanı yetiştirmek lazım. O da çok yönlü bir iş. Öncelikle ortak değerler etrafında ittifakla toplanmak lazım. Toplanmak bir yana, ülke git gide dağılıyor. Kimi yerini yurdunu terkedip, toprağını bırakıp bu köhne evlere sığınıyor; kimileri de etrafları duvarlarla çevrili kapısında güvenlik bulunan steril sitelere ...”⁴³⁷

Taşıdığı duyarlılıktan dolayı kenti dönüştürebilirsiniz, ya insanı sorusunu sormadan edemez?”*Modern yaşam alanları betonlarla kaplıyken orada insan, insan olma vasfından yoksundur. Ruhu doyuracak olan topraktır.*”⁴³⁸

Aynı kitabın bir başka yerinde ise konuyu şöyle vurgular:

“Bu binayı dedem almış. O zamanlar ahşapmış. Yıkıtırıp yerine betonarme olarak Ay Apartmanı’nı dilmişler. Mermer girişli, asansörlü, o dönem için parmakla gösterilen, gösterişli bir bina olmuş. Suriçi İstanbul’un apartmanlaşma süreci yavaş yürümüştür; tâ ki Menderes’in yıkımlarına kadar, yol açacağım, bulvar yapacağım diye diye bu yıkımın yolunu açmış. İstanbul için yapılan planlar sürekli bir yana atılmış”⁴³⁹

Mustafa Kutlu, *Nur* isimli eserinde kentsel dönüşüme toplu konutlar üzerinden bir eleştiri sunarken, olması gerekeni de ortaya koymaktadır:

“Yeni yapacağımız şehirler; mutlaka sade, basit, mütevâzı, âdil, saygılı, israfa müsaade etmeyen, tabiata zarar vermeyen şehirler olmalıdır. Yoksa bugün TOKİ vasıtasıyla bir şehri çok hızlı, çok çabuk üretmek marifet tabi değildir”⁴⁴⁰

⁴³⁶ A. g. g.

⁴³⁷ Kutlu, *Huzursuz Bacak*, s. 135

⁴³⁸ Elif Akkaya: “*Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Kasaba ve İnsan İlişkisi*”, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021. s. 63

⁴³⁹ *Huzursuz Bacak*, s. 32

⁴⁴⁰ Mustafa Kutlu, *Nur*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 84

Vatan Yahut İnternet isimli eserinde de Kutlu bu konuyu detaylandırarak şöyle anlatmıştır:

“Kentsel dönüşüm, şehir hayatında mekânın, onunla beraber insan ilişkilerinin ve hayat tarzının değişmesidir. İstanbul ile beraber taşra şehirlerimiz yakın tarihte böyle bir dönüşüme şahit oldu. Bahçeli, ahşap yapılı İstanbul yıkıldı, bahçesiz, hisar gibi birbirine bağlanmış beton apartmanlarla dolan tıkkış tıkkış İstanbul vücut buldu. Halk bazen çeşitli dinamiklerin tesiri ile devletin önüne geçer. İstanbul’da son kırk-elli yılda böyle bir yapılanma yaşandı. Mahalle hayatı sona erdi, site hayatı başladı. Siteler şehrin dışında veya kıyıcığında yapılıyor, oralarda oturanlar kendilerini “seçkin” sayıp “karabudun”dan ayırıyordu. Bu seksen sene önce “Şişli”de bir apartman” diye başlayan “Lüküs Hayat’tan bambaşka bir oluşumdur. Var olduğu söylenen ve fakat imar değişiklikleri ile delik deşik olan şehir planından, hazine arazilerinden pay kapanlar Boğaz sırtlarını, havadar yerleri villalar ile doldurdu. Zaman zaman “yıkım kararları” alındıysa da bu akımın önüne geçilemedi”⁴⁴¹

3.6.6. Yok Olan Mahalleler

Yok olan mahalleler, bunlarla birlikte yitip giden kültürel değerlerimiz ve tarihimiz de sıkça yer alır bu satırlarda. Mustafa Kutlu’da da yıllar öncesinde Beş Şehir’de yankılanan Tanpınar’ın seslerini duyarız:

“Bugün mahalle kalmadı. Yalnız şehrin şurasına burasına dağılmış eski, fakir mahalleliler var. Birbirlerinin hatırını sormak, bir kahvelerini içmek, geçmiş zamanı beraberce anmak için zaman zaman gömüldükleri köşeden çıkan, bin türlü zahmete katlanarak semt semt dolaşan ihtiyar mahalleliler... Bence İstanbul’un asıl şairleri onlar; adım başında, titrek ayaklarıyla geçmiş zamanlarının peşinde dolaşan, onu üslupsuz apartman köşelerinde, iki yanı henüz boş asfalt üzerinde, eski ahbab çocuklarının çehresinde beyhude yere arayan ve bulamadıkları için şaşkın şaşkın dört yana bakman bu kervan artığı biçarelerdir. Bugünün mahallesi artık eskiden olduğu gibi her uzvu birbirine bağlı yaşayan topluluk değildir; sadece belediye teşkilâtının bir cüzü olarak mevcuttur. Zaten mahallenin yerini yavaş yavaş alt kattaki üsttekenden habersiz, ölümüne, dirimine kayıtsız, küçük bir Babil gibi, her penceresinden ayrı bir radyo merkezinin nağmesi taşan apartman aldı.”⁴⁴²

Huzur yazarının İstanbul’un asıl şairleri olarak nitelendirdiği ve bugün yapılan mimariden dolayı apartmanlara, sitelere hapsolan mahalleliyi arar Mustafa Kutlu da İstanbul’un sokaklarını semt semt dolaşarak.

Rast gelir mi bilemeyiz ama bakın Mustafa Kutlu çocukluğundaki mahalle hayatını nasıl anlatıyor:

“Çok tatlı bir mahalle hayatı olmuştu. Bir de o zamanlar fakir Türkiye, fakir Erzincan. Yani esnaflar da mahallede; tüccar vardı, memur vardı, işçi vardı, zanaat erbabı vardı. Hiç

⁴⁴¹Mustafa Kutlu, *Vatan yahut İnternet*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 81

⁴⁴² A. H. Tanpınar, *Beş Şehir*, YKY, İstanbul, 1999, s. 130

kimsenin evinde mobilya yoktu mesela, 1950’li yılların başında. Tahta sedir, üzerinde şilte, onun üstünde sedir halısı derlerdi, olanlarda sedir halısı bir de ot yastıklar. Ön tarafı halı olan yastıklardan koyarlardı. Genç kızlar kırlent işlerlerdi, bir de yastık örtüsü işlerlerdi falan. Meselâ perdeleri takmak için korniş yoktu. Basma perdeler, bir çivi bu tarafa, iki tane iki parça bir de o tarafa tamam. Yani çok mütevazı, tüketime dönük olmayan tarım toplumuna dahil olan bir hayat vardı.”⁴⁴³

Hayatı böyle güzel bir çocukluk ve mahalle kültürü ile muhayyilesinde özlemle duran Mustafa Kutlu elbette hikâyelerinde de mahallelerden ve mahalle kültüründen bahseder.

Mustafa Kutlu *Sevincini Bulmak* isimli hikâye kitabında bu konudan şöyle bahseder:

“...Eskimiş, pörsümüş, değerleri kaybolmuş, kokusunu yitirmiş, aşkını para ile satmış mahalle can çekişiyor olsa da yine yaşıyordu. Bir zaman daha yaşadı. Ta ki son bahçeli ahşap ev yerini apartmanlara terk edinceye kadar. Ve yine yaşadı. Apartmana tıklmış olsa da eski günlerin aşkını, ahlâkını komşuluk hukukunu, alışkanlıklarını hala taşıyan aileler hayatta idi. Mahalle ölse de hatırası ayakta idi. Ve hatıralar giderek soldu. Çocuktan toruna geçti. Ve mahalle soldu. Mahalle medeniyet ile kültürün, milletin asırlar içinde süzüp aldığı ilkelere, tecrübeye, acı ve sevince, ahlaka, mimari ve estetiğe, adalet ve merhamete, hizmet ve hürmete, devlet ile münasebete dayanan bağımsız bir birim idi. Hakim sermaye ve hakim kültürün, emperyalizmin, onun yerli ortaklarının alafranga dayatmasına ve baskısına dayanamadı, aşağılandı, küçümsendi ve yıkıldı. Yerine ne konuldu? Kimliksiz ve kişiliksiz, birlikten ve dayanışmadan bihaber, yerli ve milli olana düşman, bireye ve onun nefsanî arzularına dayanan apartmanlar, AVM’ler, siteler. Birbirini tanımayan, sevmeyen, saymayan insanlar; horozdan korkan çocuklar. Birlikte yaşamayı reddedip ferdi hayatı seçenler özgür olduklarını sanıyorlardı. Böylece zokayı yuttular; sermayenin tüketim ekonomisine esir düştüler.”⁴⁴⁴

Huzursuz Bacak isimli hikâyesinde:

“Mahallede ahşap bina yok artık. Eski adamlar, eski kadınlar yok. Eski çocuklar yok. Çoğu sur dışına çıkmış. Mahallenin dokusu gibi nüfusu da değişmiş. Taşradan gelen çoğu fakir aileler varmış etrafta. Fatma anne ömrünü geçirdiği bu mahalleden bahsederken, sanki çürüyüp bir gece ansızın devrilen bir ağaçtan söz ediyor.”⁴⁴⁵

cümlelerinde Mustafa Kutlu’nun bu serzenişlerini duyarız.

Tunceli’den sonra öğretmen olarak İstanbul’a geldiğinde Sultanahmet’te bir ev tutarak burada oturan Mustafa Kutlu’nun gözlemleri bu dönemdeki mahalle hayatı, oranın durumu hakkında fikir verir:

⁴⁴³A. g. g.

⁴⁴⁴Mustafa Kutlu, *Sevincini Bulmak*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 57

⁴⁴⁵Mustafa Kutlu, *Huzursuz Bacak*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 35

“ Sultanahmet Camii’nin bahçesi tam bir mezbelelikti. Ne çiçek ne çimen hiçbir şey yok. Doğru düzgün tuvaleti yoktu, o kadar perişandı. Bir tarafta Derviş Çay bahçesinin olduğu yerde kötü bir park vardı, salıncakların zincirleri kırılmış, Yeşil Otel’in yerinde ise harap bir köşk vardı. Yanındaki medrese yıkıktı. Tam bir harabe halindeydi. Onları Çelik Gülersoy ayağa kaldırdı. Sultanahmet Camii’nin Ayasofya’ya bakan kapısının önündeki alan, -şimdi oraya sıralar koydular, ışık ses gösterisi için, turistler için- orası top sahasıydı, çocuklar top oynuyorlardı. Sultanahmet’in altında, şimdiki arastanın bulunduğu yer yangın yeri idi. Orada sarhoşlar oluyordu, gece yarısı oradan geçmek çok zordu. Sonradan yaptılar orayı, tamir ettiler. Fakat mahalle hayatı vardı, Şekerci Lütfü Efendi, onun yanındaki ihtiyar bakkal hanımefendi, köşedeki yorgancı, yanında bakkal. Bir mahalle havası vardı o zamanlar. Dedğim gibi o zamanlar İstanbul harap haldeydi. Tayyip Bey belediye başkanı olduktan sonra Sultanahmet semti cami ile beraber meydan, havuz, hamam bütünüyle elden geçirildi.”⁴⁴⁶

Nur isimli eserinde mimari konusuna pek sık değinir Mustafa Kutlu. Burada da mahalle kültürü üzerinde durarak bu konuyu şu şekilde aktarır bizlere:

“ Sosyolojik anlamda baktığımızda mahalle kültürünün önemi nedir? Mahalle çocuklar için ne ifade eder? Apartmanda büyüyen çocukla, mahallede, bahçeli bir evde büyüyen çocuk arasında ne gibi farklar olur?

Mahalle hem algılanabilir bir coğrafyayı hem de birbiriyle yakın ilişkileri olan homojen bir topluluğu ifade eder. Mahallelerde zengin ve fakir rahatlıkla birlikte yaşarken günümüzde sitelerde ancak aynı gelir seviyesinde insanlar yaşayabilmektedir. Bu ayrımcılık asla tasvip edilemez, insan/kul haklarına aykırıdır. Eskiden her mahallenin kendine ait hususi bir havası, tarz-ı hayatı vardı. Şimdi ise birbirinin kopyası aynı tipte, soğuk, cansız binlerce apartman, ruhsuz beton kütleleriyle bütün şehirleri aynileştirmiş, şehirlerin, mahallelerin ruhu yok olmuştur. Artık her yer aynı ve hiç kimse bir yere ait değil. Mahalleler kendine özgü kimliği olan ve yine dinî/sosyal merkezler, küçük çarşılar, çeşmeler, küçük imalathaneler ile birlikte “kendine yeterli yerler” idi. Her mahalle birbirinden bir duvarla olmasa bile bir ağaçlık bölge ile ya da bir dere gibi tabii bir engelle birbirinden ayrılıyordu. Mahallede kendiliğinden bir otokontrol vardı çünkü herkes birbirini tanır, yabancılar derhal fark edilir, asayiş kolayca sağlanırdı. Aynı ev ve sokak en az birkaç nesil paylaşıldığında artık mahallede bir aidiyet duygusu oluşmaya başlıyordu. Geleneksel şehirlerimizde mahalle bir âidiyeti temsil etmektedir. Mahallede oturanlar sadece kendi ailesinin değil aynı zamanda mahallenin de bir ferdi gibiydiler. Şehirlerde yaşayanlar arasında güçlü bir “yer” ve “aidiyet” duygusunun oluşuma imkan veren bu olgu dikkate alındığında, sürdürülebilir güvenli bir şehrin ölçekli ve ayrımsanabilir semtlere ve mahallelere göre tasarlanması büyük önem arz etmektedir. Apartmanlar ve siteler ile meydana getirilen şehirlerde, âidiyet hissinin oluşmadığı bilinen bir gerçektir. Günümüzün modern denilen uydu kentlerinde veya toplu konutlarda mahalle kurgulanmadığında ve alternatif çözüm getirilmediğinde artık toplumsal ayrışma ve yabancılaşma başlamaktadır”⁴⁴⁷

Anadolu Yakası’nın başkarakteri olan Muzo Gönül mahallerin yerini alan apartmanlarla ilgili olarak şu tespitlerde bulunur:

⁴⁴⁶A. g. g.

⁴⁴⁷Mustafa Kutlu, **Nur**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 84-86

“...Apartman dedim de aklıma geldi. Taşra yabancıya niye kucak açmasın, selam vermesin. Asıl yabancılık merkezdeki apartmanlarda. Üst kattaki alt katta oturanı tanımıyor. Ne komşuluk kalmış, ne akrabalık. Tam bir yalnızlık. “ 448

Apartmanlarla ilgili bu tespiti yapan Mustafa Kutlu aynı kitapta geleneksel Türk evlerini ise şöyle anlatır:

“Sağır duvarlar. Alt katta, yani göz hizasında hiç pencere yok. Yukarda sokağa bakan kafesli pencereler. Yüksek avlu duvarları. İçeride ne olup bittiğini bilemezsin. Bu mahremiyettir... Ama avluya girince işler değişir. Bir küçük havuz, gül ağaçları, bir leylak, meyveler mutlaka olur. Sıcak yörelerin gölgelikleri vardır. Avlu hayattır. İşler, gülüşler, atışmalar orda olur; çocuklar orada büyür. Evin içi, dışı gibi coğrafyaya, o bölgedeki malzemeye, geleneğe göre yapılmıştır. Yerinde ve ölçülü bir süsleme vardır. Ahşap tavanlar olağanüstüdür. Çiçeklikler, sedirler, yüklükler, pencere kapakları çokluk işlemelidir. Yer halısı, duvar halısı, salonun pencerelere dayalı sediri, halının kaneviçeli örtüsü en fakir evler bile aynı standartlara uyar. Zenginler duvarlarına halk resimleri işletir. Evin içi cennet gibidir. Bu ne demek? Önemli olan gönül zenginliği demek. İşte Türk evi. Dışardan bu görkemi belli etmez”⁴⁴⁹

Nur kitabında da mimarlar arasında geçen bir karşılıklı konuşmada Mustafa Kutlu’nun apartmanlar hakkında görüşlerine rastlarız:

“Hayatın dinamik ve değişken olmasına karşın apartmanlar bu değişime cevap veremeyecek derece statik ve durağan binalardır. Apartmanlar ek almaz, ilâve kabul etmez, değişikliğe imkân vermezler. Yıkılana kadar yapıldığı ilk şekliyle kalmaya mahkûmdurlar”⁴⁵⁰

Eserin ilerleyen sayfalarında yine mimarların ağızından dökülen şu sözlerle Kutlu’nun mimari konusundaki görüşlerini okuruz:

“Modern mimâriyle ilgili görüşleriniz nedir? Mimarlara bir diyeceğiniz var mı? Modern mimâri insanın yerine eşyayı ölçü alan bir bakış açısına sahip olmuştur. Bu mimâri anlayış ne yazık ki insana değil tüketim toplumu yaratan kapitalist sisteme hizmet etmektedir. Bu düzende mimâri sanayiye, mimarlar da sermayeye teslim olmuştur artık. Sanayi devrimi sonrasında üretim patlaması yaşanan Batı’da büyük bir mal arzı ortaya çıkmıştı. Bunların piyasaya sürülmesinde modern mimâri, sanayi mamulü birçok eşyayı insanın gerçek ihtiyacı olup olmadığına bakmaksızın projelerinde kullanmak suretiyle sanayiye ve kapitalizme

⁴⁴⁸ Mustafa Kutlu, **Anadolu Yakası**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 131

⁴⁴⁹ **A. g. e.**, s. 145

⁴⁵⁰ Mustafa Kutlu, **Nur**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 86

hizmet etmiş, tüketimi arttırarak sermayeyi beslemiştir. Modern mimâri Batı’da hâkim kapitalist çarkın mimarisidir artık.”⁴⁵¹

Günümüzde artık apartmanlarda devrini tamamlamak üzeredir. Apartmanların yerini sitelere bırakmaktadır.

“Hayat tarzı bunu gerektiriyor. Gereğin icabı “site”ler doğmuştur. Gariptir bu siteler, geçmişin site devletlerini hatırlatıyor. Onlar da etrafı surlarla çevrili, güvenli yerleşim alanlarında yaşıyor, hatta bazıları kendi ihtiyaçlarını sur içinde ürettiyordu. (Eski Yunan’da site sakinleri kendilerini “medenî”, dışarıda kalanları “barbar” sayıyorlardı. Şimdiki siteler de onlara benziyor. Etraflarında yüksek duvarlar, duvarların üzerinde tel örgüler, aydınlatma direkleri, onlar üstüne monte edilen sayısız kamera. Gece-gündüz site çevresinde dönüp duran güvenlik ordusu. Sağlam-elektronik kapı. Kapıda kapı gibi nöbetçiler. Siteler sakinlerini seçerek alıyor, her önüne gelen sitede daire sahibi olamıyor.”⁴⁵²

Artık siteler de gökdelenlere bırakıyor yerini. Vatan Yahut İnternet’te

“Hayatımız gökdelenler istikametinde ilerliyor. Artık bu hayat tarzının bir alternatifi yok” ⁴⁵³ diye serzenişte bulunan Mustafa Kutlu bu değişimi ve bu hayat tarzı karşısında duyduğu üzüntüyü her dem dile getirir.

“Farkında olsak da değişimin önüne geçmek mümkün değil. Buna gücümüz yetmez. Çünkü muktedir olan, borusunu öttüren küresel zihniyettir. Bununla acımızı, zafiyetimizi belirtmek istemiyorum. Aksine. Olup-bitene aşk ile sarılıyor, ihtirasla “ben de isterem” diyoruz. İnternetin gövdesine binmiş, cep telefonlarından kanatlarını açmışız. Biryanda siteler, öte yanda gökdelenler. Hayat tarzımız (var mı öyle bir şey) hızla değişiyor. Biz birtakım tartışmalar ile havanda su döverken atı alan Üsküdar’ı geçiyor. Geçmişte de böyle olmuştu. Bahçeli ahşap evden apartman katına doğru koşmuştuk. Apartman ile hayat tarzımız değişmişti. Farkında olamamıştık. Sınıf atladığımızı sanıyor, elimize geçen ile seviniyorduk. Elimizden kaçanın farkında değildir. Siteler çokluk şehrin dışında kuruluyor. Size bir kır, birköy hayatı vadediyor. Çayır, çiçekler, göller, ağaçlar arasında bir huzur bahçesi. Kalabalıktan, betondan, asfalttan, pis havadan sıkılmış insanlar bu huzur dolu köşeye doğru savruluyor. Gölün yapay, göle saçlarını sarkıtmış salkım söğütlerin yapay, göldeki ördek ve balıkların yapay olduğunu fark edemiyor”⁴⁵⁴

Mustafa Kutlu şehrin simgesi olarak gökdelenlerden bahseder. Gökdelenler kapitalizmin en bariz temsilcisidir. Huzursuz Bacak kitabında gökdelenleri şöyle anlatır:

⁴⁵¹ Mustafa Kutlu, **Nur**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 89-90

⁴⁵² Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 74

⁴⁵³ **A. g. e.**, s. 63

⁴⁵⁴ Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 67-68

“Bakışlarımı Pera’ya, Maslak’a doğru çeviriyorum. Ufukları paranın mordan kırmızıya çalan rengi kaplamış. Bu rengin ortasından gökyüzünü fethetme çıkan gökdelenler hortlamış. Gökdelen. Nedir gökdelen? Firavun’dan miras kalan Tanrı’ya kafa tutan bir kule mi? Yoksa çağdaş küresel fikriyatın dünyayı istila eden zihniyet sembolü mü? Evet o. Nereye bir gökdelen dikilmişse, orada paganist gücün paradan başka ilah tanımayan kanunu geçer. Gökdelenlerin Pera-Maslak hattında oluşturdukları silüet, suriçi İstanbul’un kubbe ve minarelerden oluşan silüetine meydan okuyarak “güç bende” diyor.”⁴⁵⁵

“Cedlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı. Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve imanları vardı. Taş ellerinde canlanıyor, bir ruh parçası kesiliyordu. Duvar, kubbe, kemer, mihrab, çini hepsi yeşilde dua eder, muradiyede düşünür ve yıldırımında harekete hazır, göklerin derinliğine susamış bir kartal hamlesiyle ovanın üstünde bekler. Hepsinde tek bir ruh terennüm eder.”⁴⁵⁶

diyen Tanpınar’a Mustafa Kutlu sık sık seslenir yazılarında. Özellikle mimari konusunda onunla aynı duyarlılığa sahip olan yazar Nur isimli hikâye kitabında güzelliğini ve ruhunu kaybeden şehirlerimize üzüldü ve bu durumu şöyle dile getirir:

“Evliya Çelebi Bursa’dan bahsederken “ruhaniyetli bir şehirdir” diyormuş. Günümüz insanı bu ruhaniyeti tek dişi kalmış medeniyete yedirdi. Ne İstanbul kaldı, ne Bursa, ne Erzurum, ne Konya. Eski şehirlerimizin icabına kısa zamanda baktık. “Eskiye unut, yeni yolu tut” denilmişti. Şehirlerimiz kimliğini kaybedince insanların tutunacak dalı kesilmişti. Nesiller arasında irtibat kalmadı. Artık ne bir mimarımız var, ne bir musikimiz. Sinan demişti bir kere, Tanpınar’ın sözüdür diye: “Cedlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı” diye. Ah Tanpınar ah! Mezarından kalk da bir şu Bursa ovasına bak. Evliya Çelebi’nin ve asırlar sonra senin anlattığın ova ne hale gelmiş. Nasıl kıymışlar bu güzelliğe nasıl? Başka yer kalmamış mı sanayi kuracak, tutmuş Bursa’nın yeşilini yakmışlar. Şimdi ne o ruhtan bir eser var ne o sanattan. İnsanlar fotoğrafını çekip geçiyor”⁴⁵⁷

Mustafa Kutlu’nun Nur isimli hikâyesinde de şehirleşme uğruna yol ve toplu konutlar için heba edilen tarım arazileri başta olmak üzere pek çok konu dile getirilir:

“Sinan dergiyi açtı, konuşmanın bir yerinden okumaya başladı. Görülen o ki; büyük şehirlerimiz ileride daha az yeşil daha az tabiat, daha az sükûnet ve buna karşın daha çok yol, daha kalabalık nüfus, daha çok endüstri, daha kirli hava, daha kirli deniz, daha çok koşuşturmaca ile dolu olacak. Bunlar kehanet değil. Şimdi tablo bu iken insan nasıl (u)mutlu olabilir? Bu ülkenin köye de, kasabaya da, şehre de ihtiyacı var. Bunlar varlık hiyerarşisi ve tekâmül sürecinde farklı ihtiyaçlara cevap veriyorlar. Ancak şehirleşme hızının korkunç boyutlarla ulaştığını söyleyebilirim. Bunun sürdürülebilirliği yoktur. Tabiat büyük bir karşı cevaba hazırlanıyor. Bizim öncelikle tarıma elverişsiz arazileri tespit edip yeni kasaba ve şehirleri mutlaka buralara kurmamız lazım. Bakınız son 10 yılda Türkiye’de 18 milyon hektar ekilebilir tarım topraklarının 2 milyon hektarı sanayi, otoyol/duble yol ve toplu

⁴⁵⁵Mustafa Kutlu, **Huzursuz Bacak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 119

⁴⁵⁶**Beş Şehir**, s. 30

⁴⁵⁷**Nur**, s. 158

konutlar için heba edildi. Kaldı 16 milyon hektar. Bunun sonu nereye varacak? Yani yapacağımız şehirler; mutlaka sade, basit mütevazı, adil, saygılı, israfa müsaade etmeyen şehirler olmalıdır. Yoksa bugün TOKİ vasıtasıyla bir şehri çok hızlı çok çabuk üretmek marifet değildir.”⁴⁵⁸

Eskiye hor kullanınca, kıymetini bilmeyince şehirlerimiz kimliğini kaybetti.

*“Eski şehirlerimizin icabına kısa zamanda baktık. “Eskiye unut, yeni yolu tut” denilmişti. Şehirlerimiz kimliğini kaybedince insanların tutunacak dalı kesilmişti. Nesiller arasında irtibat kalmadı. Artık ne bir mimarımız var, ne bir musikimiz ”*⁴⁵⁹

3.6.7. Mezarlıklarımız Manasız Bir Taş Yığını mı?

Sadece apartmanlardan, meydanlardan, sitelerden bahsetmez mezarlıklarımıza da değinir, onların durumundan da bahseder Mustafa Kutlu. Onların da geçmişimizde ve bugünümüzdeki hallerini karşılaştırarak anlatır:

“Eski hayatımız dine dayalı idi. Ölümle yaşam arasında zar gibi ince bir perde vardı. Yakınlarımız öldükten sonra da aramızda yaşamaya devam ederlerdi. Eski insanlar ölümle barışık idi. Bir şair onu “asude bir bahar ülkesi”ne benzetiyor, diğeri “şeb-i arus” diyordu. İnsanın dirisine hürmet edildiği gibi ölüsüne de edilirdi. Bu mezar taşlarından bellidir. Eski taşlar orada yatan şahsın bir nevi kimlik kartı gibidir. Nerelidir, hangi ailedendir, kimin oğludur, ne işler yapmıştır, ne sebeple ölmüştür.

Kavuklar, fesle, taşlar orada yatan şahsın meşrebini ve mesleğini sembolize eder.

Eski insanların ölümle bu kadar barışık yaşamalarına mukabil modern insan ondan uzak durur.

Ölüm ancak “öte dünya” ile mana kazanır. Geçtiğimiz senelerde meşhur bir mezarlığın kapısına Kur’an-ı Kerim’den bir ayet meali yazıldı:”Her nefis ölümü tadacaktır.”

Vaay, sen misin bunu yazan, kıyamet koptu.

...

İşte bu sebeplerden diyorum yeni mezarlıklarımız manasız bir taş yığınıdır. En zengin ailelerin şatafatlı ve bir o kadar kaba mermer mezarları dahi birer çirkinlik abidesi.”⁴⁶⁰

Eskiden bir sanat içerisinde büyük bir manevi ruhla inşa edilen mezar taşlarımız, mezarlıklarımız günümüzde ne yazık ki sadece bir taş yığını olarak karşımızda durmaktadır.

⁴⁵⁸A. g. e. , 156

⁴⁵⁹A. g. e. , 157.

⁴⁶⁰Mustafa Kutlu, **Bir Demet İstanbul**, Dergâh Yayınları, 2016, İstanbul, s. 197-199

3.6.8. İstanbul'un Mimarisi

Mustafa Kutlu mimari konusunu çok önemser. Bu konuda sayısız yazı kaleme almıştır. Bu yazıların çoğu da gözbebeğimiz İstanbul ile ilgilidir. İstanbul'u medeniyetin sembolü olarak nitelendirir:

“İstanbul, taşrası ile birlikte bütün bir medeniyetin sembolü. Bir mermere kazınmış lale motifinde, ıssız bir tepede yarı yıkık haliyle unutulmuş bir namazgâh kalıntısında, sahabe ve şehit kabirlerinde, hayata geçirilmiş üslubun bütün çizgilerinde, pencere oranlarında ve kapı biçimleri de, avlularda ve çatılarda; Mostar'dan, Kerkük'e kadar Kemah'tan Birgi'ye kadar hemen her yerde karşımıza çıkabilecek olan ve ancak görmek isteyenlere görünecek olan dünya tasarımının ipuçlarını barındırıyor”⁴⁶¹

Mustafa Kutlu, İstanbul'u çok sever, önemser ve yazılarında da İstanbul sıkça çıkar karşımıza. Hatta *Şehir Mektupları*, *Akasya ve Mandolin* ve *Bir Demet İstanbul* adlı deneme kitaplarında doğrudan İstanbul'a dair yazıları vardır.

Şehir Mektupları kitabındaki *Yeni Bir İstanbul Ansiklopedisi* adlı yazısında “İstanbul elden çıkınca kitaplara girmeye başladı”⁴⁶² diyen Mustafa Kutlu taşrası ile bile medeniyetin sembolü olan bu şehir-i İstanbul'u yeterince koruyup kollayamadığımızdan, korkunç yapılar ekleyerek boynu bükük bıraktığımızdan bahseder:

“İstanbul'u tartışıyoruz. Mimarlar geldi. Şehri havadan, karadan, denizden gezdiler. Hayranlık ve şaşkınlık arasında kaldılar. Biri, Şirinevler, Gaziosmanpaşa, Sultanbeyli üzerinden geçerken:

İnanamıyorum! Mimar Sinan'ın torunları bu korkunç semtleri nasıl kurdular, diyerek meseleyi özetledi. Aslında malumu ilan kabilinden bir söz ama yabancı ve meşhur bir mimarın ağzından çıkınca önem kazanıyor.

Biz İstanbul'u nasıl marka yaparız diye ahkam kesmeyi bir yana koyalım. İşte dünyanın sayılı mimarları burayı gördü. Topyekün “olağanüstü” dediler.”Bu şehri rahat bırakın, çok işiniz var, onlarla uğraşın, dediler. Cetlerimiz şehri inşa etmiş ve imzalarını atmışlar. Bize düşen başta Suriçi olmak üzere, sıbyan mektebi, cami, tekke, mezarlık, kuş evi vb. metruk ve boynu bükük kalmamalıdır.”⁴⁶³

diyerek yapmamız gerekenleri şöyle anlatır:

“Her semti parlatacak, nezih hale getirecek uygulama neyse ona gidilmelidir. Bu hamle seneler alabilir. Çünkü arzu edilen bir “Müze Şehir” değil, bir “y”aşayan Şehir”dir. Burada

⁴⁶¹Mustafa Kutlu, *Şehir Mektupları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 127

⁴⁶²A. g. e. , s. 176

⁴⁶³Mustafa Kutlu, *Bir Demet İstanbul*, Dergâh Yayınları, 2016, İstanbul, s. 180

nüfus kalitesi, kültür, İstanbullu olma işe karışıyor. İşin en zor tarafı da budur. Çünkü bir mekana sahip olan en başta orada yaşayanlardır.”⁴⁶⁴

Şehir Mektupları kitabında yer verdiği *İstanbul Bir Dünya Kenti midir?* başlıklı yazısında da İstanbul için ne yapılması gerektiğini anlatır :

İstanbul’un yeniden, Osmanlı dönemindeki konumuna benzer bir seviyeye çıkarılması gerekmektedir. [...] Bunun için İstanbul’un öncelikle yaşanabilir, güvenli, temiz bir kent görünümüne kavuşması lazımdır.”⁴⁶⁵

Beşir Ayvazoğlu Mustafa Kutlu’nun İstanbul konusundaki çırpınışlarını şöyle değerlendirir:

“Mustafa Kutlu, İstanbul’a bir “taşralı” olarak yerleşen ve zamanla İstanbul’u İstanbullulardan daha iyi anlayan, hisseden ve yaşayan yazar ve aydın olarak, İstanbul’u yeniden İstanbul yapacak olan öncülerdendir.”⁴⁶⁶

Mustafa Kutlu’nun İyiler Ölmez isimli kitabında değişen geleneksel yapı İstanbul üzerinden ifade edilir. Atalay’ın İstanbul’da gördüğü manzara kendisini çok üzer:

“Bu defa İstanbul’u iyice yadırgamıştı. Şehrin nüfusu iyice artmış, havası kirlenmiş, insanlar mal derdine düşmüştü. “Yazık” dedi, “Bu şehir ağır ağır ruhunu kaybediyor”. Bir an evvel ekip arkadaşlarına, artık yurt bellediği o küçük taşra kentine, evine ve bahçesine dönmek istiyordu.”⁴⁶⁷

Beyhude Ömrüm’de İstanbul’la ilgili değerlendirmeleri vardır:

“İstanbul rutubet.

Deniz, balık, sis, çamur, zift, kurum, rakı, egzost, asfalt, toz, çöp kokuyor.

Her bir yan kalabalık, hiçbir yana bakılmıyor; baksan da bir şey

göremiyorsun; gürültü kargaşa...”⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ A. g. e. , s. 216

⁴⁶⁵ Mustafa Kutlu, *Şehir Mektupları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 76

⁴⁶⁶ Beşir Ayvazoğlu, “Mustafa Kutlu’nun İstanbul’u.” Fatih Andı ve Bahtiyar Aslan (Haz.), *Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri.* , Küçükçekmece Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul. s. 66

⁴⁶⁷ Mustafa Kutlu, *İyiler Ölmez*, Dergâh Yayınları, 2017, İstanbul, s. 145

⁴⁶⁸ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, Dergah Yayınları, İstanbul, s. 198

Mustafa Kutlu'nun Hocası Nurettin Topçu da Kùltür ve Medeniyet isimli eserinde bu konuya değinir:

“Tabiatın yaptığı tedaviyi ne hekim, ne hakim, ne de hiçbir dost eli yapamaz. Tabiatın mucizesinden habersiz yaşayanlar sabahtan akşama kadar ot ve saman taşıdıkları halde açlıktan ölen öküzlere benzerler. Tabiattan kaçıp da birer kireç ocağını andıran büyük şehirlere kapanan şaşkınların vay haline! Onlar cennetten kaçan sersem varlıklardır.”⁴⁶⁹

Topçu şehirleri “kireç ocağı”na benzetir. Mustafa Kutlu'nun düşünceleri de Topçu ile örtüşmektedir.

3.7. ELEŞTİRİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Mustafa Kutlu'nun bu konudaki görüşlerini, Kasım 2022'de yayımlanan Sel Gider Kum Kalır isimli kitabının girişine Önsöz Yerine adı altında koyduğu bir röportajında⁴⁷⁰ ayrıntılı olarak buluruz.

Dergâh dergisinde yazdığı yıllarda her sayıda en az bir eseri tenkit etmektedir Mustafa Kutlu. Bunu da ihtiyaçtan dolayı yapmaktadır. Kendini münekkit olarak görmez, yazdıklarını bir okuyucunun intibaları olarak nitelendirir. Yeni çıkan eserlerle ilgili tenkit yazıları dergiye ulaştığı taktirde bu sütunları bu yazılara bırakacağını ifade eder.

“Avrupa fikir ve sanat âlemi ile temastan sonra memleketimize gelen nev'ilerden biri de tenkittir. Fakat bu geliş hiç birisine benzemedi. Çünkü öbür nev'iler, meselâ tiyatro, roman, hikâye ve hattâ modern şiir, az çok dram muharriri, romancı ilh... yani kendilerini vücûda getiren sanatkârlarıyla beraber geldiler. Halbuki tenkit, münekkitsiz geldi. Onu edebiyatımızda bazı ufak tefek nünuneleriyle, bazı işaret ve remizleriyle gördük, hattâ çok muvaffak olmuş bazı eserler bile verdi. Hattâ bu eserlerin bir iki sanat veya nev'in üzerinde ciddi birtakım tesirler bile yaptığı oldu. Fakat aramızda münekkit diyeceğimiz muharrir yetişmedi.”⁴⁷¹

Mustafa Kutlu da yukarıdaki bölümde Tanpınar'ın bahsettiği gibi, onun özlediği münekkitin hala günümüzde de olmadığını söyler. Tabi bunun belli sebepleri vardır. Bunun en başta gelen sebeplerinden birisi sözü edilmeye değer edebi eser kıtlığıdır. Diğer bir sebepte çorak olan edebiyat ortamıdır. Kutlu'ya göre edebiyat ortamı eseri, eser de edebiyat ortamını besler. Karşılıklı bir ilişki var. Münekkit böyle verimli bir ortamda parlar.

⁴⁶⁹Nurettin Topçu, **Kùltür ve Medeniyet**, s. 152

⁴⁷⁰ Mustafa Kutlu, **Sel Gider Kum Kalır**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 11-15

⁴⁷¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Dergâh Yayınları, 1992, s. 71

Dergiye taşıdığı bu tarz yazılar hakkında yazılmaya değer gördükleri oluyor. Tam tersi de olabilir. Eğer kof bir eser propaganda ile şöhret kılınmaya çalışılıyorsa buna karşı da yazdığını vurgular Mustafa Kutlu. Her çevreden yazılan eserle ilgili ayırım yapmadan yazı kaleme alan Kutlu, edebiyat dünyasına bir bütün olarak eğilmekte fayda olduğunu söyler.

Kendi yazdıklarıyla ilgili olarak ise kurduğum ve geliştirdiğim hikâyenin yapısal özelliklerini etraflıca ele alan olmadığını söyler. Bunu sorulunca kendi ifade etmiştir. Oysa yazarlar eserlerini şerh etmemelidir. Bunun acı bir durum olduğunu vurgular Mustafa Kutlu.⁴⁷²

Gençlerin bir yerde bir şey yazmaktan korktuklarını. bunu bazen yazının yazarına saygısızlıktan bazen de özgüven eksikliğinden kaynaklandığını ve bunun nasıl çözüleceğinin sorulması üzerine Mustafa Kutlu edebiyat fakültelerini işaret eder. Fakültelerdeki kadroların eğitim-öğretim işleri yanında ülkedeki edebiyat ortamlarına dahil olmaları gerektiğini belirtir. Hocaların yazma korkusunun öğrencilere sirayet ettiği tespitinde bulunur.

Bazen insanlar çeşitli sebeplerden, bir eser, bir yazı hakkında beğenilerini açıkça dile getirmekten korkarlar. Mustafa Kutlu bunu cesurca yazan, korkmadan söyleyenlerin en başında yer almaktadır.

“Ben korkmam, sevinirim. Sevinç Çokum’un “O Çocuk” hikâyesini okuduğumda hemen telefona sarılmıştım. Sonra bir de yazı yazdım o tek hikâye hakkında. Medyanın etkisi inkar edilemez. Ona karşı durmak için sağlam yere basmak, kül yutmamak gerekiyor. Bu da bir donanım işi en başında. Moda her zaman vardır ama geçer. Sansasyonu sevmiyorum. Burada izninizle İsmet Özel’in Şiir Okuma Kılavuzu adlı kitabının başında yer alan Puşkin’in bir şiirinden bazı mısraları (Sefer Aytekin’in çevirisi) zikretmek istiyorum.

Ey şair! Kulak asma, sevgisine sen halkın
O canım methü sena, anlık gürültü, geçer;
Kuru kalabalığın gülüşünü duyarsın,
Ve aptalın hükmünü; fakat metin ol, boşver.

Sen Çarsın; yalnız yaşa, yolunda yalnız yürü,
Yürü, hür vicdanının seni çektiği yere...”⁴⁷³

⁴⁷²Bu konuda hala aynı mı düşünüyor diye bir görüşmemizde Mustafa Kutlu’ya sordum “Bu röportajın çok önceden yapıldığını, o dönem kendisiyle ilgili pek çalışma yapılmadığı için böyle cevap verdim, fakat şu an böyle düşünmüyorum, hakkımda çok çalışma yapıldı.” şeklinde ifade etti.

⁴⁷³Mustafa Kutlu, **Sel Gider Kum Kalır**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 14-15

Mustafa Kutlu canlı ve sağlıklı bir eleştiri ortamının oluşması için herşeyden önce her ortamın olduğu gibi burada da hoşgörüyü ihtiyaç olduğunu söyler. Hoşgörülü olmak için de belli bir olgunluğa erişmek gerekir. Olgunluk için ise okuyup çalışmaya.... Yani hepsi birbiriyle bağlantılı bu konuların.

3.8. SİNEMA İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Herhangi bir hareketi düzenli aralıklara bölüp bunların resimlerini kaydetme sonra kaydedilen resimleri gösterici yardımıyla karanlık bir yerde perde üzerine yansıtma ve hareketi yeniden canlandırma işine sinema deriz.⁴⁷⁴

Sinema sözcüğü sinematografi (cinematographie) kelimesinin kısaltmasıdır. Lumiere Kardeşlerin icatlarına vermiş oldukları (cinematographie) adı, Yunancakinema – Atos “devinim” ve graphein “yazmak” sözcüklerinden türetilmiştir. Sinematografi “devinimi yazma” anlamına gelmektedir.⁴⁷⁵

Sanat anlayışını “...hiç şüphesiz kendine ve çevresine, hayatın ve insan varlığının anlamını açıklamak, yani insanoğluna gezegenimizdeki varoluş sebebini ve amacını göstermek...”⁴⁷⁶ sözleriyle açıklayan Andrey Tarkovsky’ye göre sinema, insanı sınırları olmayan bir mekana oturtmak, hem yanından hem de uzağından geçen büyük insan kalabalığıyla onu kaynaştırmak, tüm dünyayla girdiği ilişkiyi göstermektir.

Nijat Özön bu konuyu şunları şöyle ifade etmektedir: “Sinema bütün sanatların birleşimi, bir çeşit tüm sanat da sayılabilir. Bütün öbür sanatlardan sonra ortaya çıkan, bundan dolayı yedinci sanat adını alan sinema, bu geleneksel sanatların hepsine açık ve yatkın olması, hepsini özümseyebilme niteliği taşıması yönünden tüm sanatı gerçekleştirebilecek tek sanattır.”⁴⁷⁷ Sinemanın en fazla etkileşim içinde olduğu sanat dalı ise edebiyattır. Sinema ve edebiyat her ikisi de anlatmayı kendilerine şiar edinmiş iki sanat dalıdır. Sinema özellikle edebiyatın içerisinde yer alan anlatmaya bağlı edebi türler olan roman ve hikâye ile sıkı bir ilişki içindedir.

⁴⁷⁴Nijat Özön, **Yüz Soruda Sinema Sanatı**, Gerçek Yay. , İstanbul, 1972, s. 13

⁴⁷⁵A. g. e. , s. 7

⁴⁷⁶Andrey Tarkovski, **Mühürlenmiş Zaman**, (çev: Füsün Ant), Agora Kitaplığı, 3. b. , İstanbul, 2008, s. 27

⁴⁷⁷Nijat Özön, **a. g. e. , s. 9**

James Monaco ise bunu: “ Sinemanın anlatı potansiyeli öylesine güçlüdür ki, en güçlü bağını resim hatta tiyatroyla değil romanla kurmuştur. Hem filmler hem de romanlar çok ayrıntılı uzun öyküler anlatırlar...”⁴⁷⁸ sözleriyle ifade etmiştir.

“-Sinema nedir?

Çokları buna ayna diye cevap verebilir.

İnsanların yüzüne ve yaşadıkları hayata tutulan bir ayna.

Orada kendimizi, öteki insanları ve yaşadığımız dünyayı görürüz.

Elbette insanın böyle uzakta durup kendine, ötekine ve yaşanan hayata bakması enteresandır.

Ama sinema gerçekten bir ayna mıdır?

Perdede gerçekten kendimizi ve yaşadığımız hayatı görebilir miyiz? (...)

Bence sinema meçhule doğru atılmış bir adım olabilir.

O kadar.”⁴⁷⁹

Mavi Kuş adlı hikâye kitabında yönetmene bu cümleleri söyleten Mustafa Kutlu’nun sinema ile olan bağını anlamak için çocukluğuna bakmak lazım. Çocukluğunu anlatırken:

“Bir de tabi yerli filim merakı vardı. Para buldukça on beş kuruş, yirmi kuruş, sinemaların ucuzluğuna göre. Yerli filmleri çok seyrediyordum ben.

İki üç tane sinema vardı ve kovboy filmleri o zamanlar çok revaçtaydı. Babamın vefatıyla bizim geçim darlığı doğdu. Kuruçay’a gitme gelme hikâyelerini anlatmışım, o sebepten. Annem, babaannemden intikal eden Singer el makinesiyle, babaannem de onu anneme öğretmiş, ordaki köylülere mahalleliye elbise dikerdi. Elbise dikerek bizi büyüttü. Babamın dediğim gibi tekâüt maaşı tam değildi yarım gibiydi, çok azdı. O sıralarda ben sebze halinde çalışıyordum. Böyle kasası beş kuruşa, yüz paraya domates dizedik. Karpuz indirir kaldırırdık. Orda çalıştım. Ondan sonra bir sürü başka işler yaptım. Yani o zamanlar bayramlarda tebrik kartı göndermek çok modaydı. Ben de satıyordum, bayram kartları, çeşitli kartpostallar. Bir tezgâh kurmuştum postanenin önünde tebrik kartı sattım. Pazar yerinde kurabiye sattım. En büyük macera da şeydi. Orduevi sineması vardı, orduevi sinemasında fındık fıstık sattım. Ama orduevi evimize çok uzaktı. Gece saat on bir matinesinden sonra, çocuktum yani, gece oradan eve gelmek... Köpekler var, şunlar var bunlar var, sokaklar karanlık.”⁴⁸⁰

En büyük macera olarak nitelendirdiği orduevi sinemasında fındık fıstık satmak onun sinemaya bakışını anlamamız açısından son derece önemlidir.

Çocukluğundan itibaren hayatında yer alan sinema ile Mustafa Kutlu daha sonraki dönemlerde uzun yıllar büyük bir hevesle sinemayla da ilgilenir. Televizyon

⁴⁷⁸ James Monaco, **Bir Film Nasıl Okunur**, Oğlak Yay. , İstanbul, 2000, s. 47

⁴⁷⁹ Mustafa Kutlu, **Mavi Kuş**, Dergah Yayınları, İstanbul, s. 208

⁴⁸⁰ A. g. g.

ve sinema mecrasında da önemli çalışmalar yapar. Mustafa Kutlu'nun eserlerinde görüntü önemli bir yer tutar. Onun eserlerinde adeta bir ressam titizliğini, kelimeleri dizerken bir yönetmenin sahne çekimlerindeki dikkatini görürüz.

“Kutlu'nun bazı öykülerini okurken insan birden açık hava sinemasında bir Yeşilçam filmi seyrediyor hissine kapılır. Ve okur, esintili bir yaz akşamında, elinde patlamış mısır, tanıdık sinemaların oynadığı bir aile filmine dalıp gider. Bu öyküler okura ‘seyirlik bir tat verir.’”⁴⁸¹

Mustafa Kutlu'nun eserlerini okurken sinematografik tatların almamızın nedenini Necip Tosun İki şekilde açıklar. Bunlardan birincisi anlatım tekniği (görüntüye dayalı anlatım), ikincisi ise öykülerin temasıdır.

Mustafa Kutlu ise bu konuda verdiği bir röportajda şunları söyler:

“Uzun zaman resimle, sonra sinemayla ilgilendim. Yazarken – belki bu yüzden- kişilerin, yüzlerini, çevrelerini, hareketlerini görür gibi olurum. Renkler ve sesler bir yanıma kaplar. Bunları görüntü dilinde güzel bir çerçeveye çekerim. Onu yazı diline aktarabilirsem hayli sevinirim. Çünkü bazen olmuyor; zihnimde gözümün önünde uçuşan manzarayı yazıya dökemiyorum. Hepsi bu.”⁴⁸²

Yazarla yapmış olduğumuz görüşmede ise kendisi bu konuyla alakalı bizzat şu sözleri söylemiştir:

“Benim eserlerim sadedir. Öyle adamı çok zorlamaz. Akıllı bir yönetmen elinde senaryo olmadan sinemaya çekebilir.”

Sinema ile uğraştım. Sinemayı Karagöz perdesine yakın görüyorum. Çünkü Karagöz’de de bir perde var, bir ışık kaynağı var ve en nihayetinde gölgeler oynuyor. Yani bizim geleneğimizde olan bir şey.”⁴⁸³

Sinemanın ülkemize ki durumu için Kimin Değirmenine Su Taşıyoruz? Yazısında sinemayı kastederek şunları söyler Kutlu: *O, yeni teknolojinin, yeni bir ürünüdür. Bu yeni ürün kendi yurdundan (Batı’dan) diğer bölgelere ithal edildiğinde, tanınması, benimsenmesi, gittiği ülkenin kültürüne adapte olması, yeniden üretilmesi için hayli zaman istemiştir.*”⁴⁸⁴

Sinema- devlet ilişkisi açısından da konuya değinen Mustafa Kutlu bu konuyu devlet desteği yönünden şöyle değerlendirir:

⁴⁸¹Necip Tosun, a. g. e. , s. 85

⁴⁸²Hece Dergisi, “**Mustafa Kutlu’nun Hece Dergisinin Soruşturması**” İstanbul, 2001, s. 46-47

⁴⁸³A. g. g.

⁴⁸⁴Mustafa Kutlu, **Şehir Mektupları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 265

“Türkiye’de devlet-sinema ilişkileri hiçbir devirde tatminkâr bir seviye tutturamamıştır. Devlet, bale ve operaya, tiyatroya hatırı sayılır yatırımlar yapmış, bunu sürekli kılmış ve resmîleştirmiş iken; sinemayı neredeyse ciddiye bile almamıştır denebilir.”⁴⁸⁵

Mavi Kuş adlı eserinin sonu şöyle bitmektedir. Bu kısım Mustafa Kutlu’nun sinemaya bakışı hakkında fikir vermesi açısından önemlidir:

“Tam bu sırada yüksek bir ses ‘STOP’ diye bağırır.
Işıklar yanar.
Meydandaki sahnenin bir film seti olduğu anlaşılır. (...)

Onlar orada bu sahnenin üzerinde konuşadursunlar; beri yandaki oyuncular çay ve sigara muhabbetini koyulaştırmışlardır. Mevzu haliyle bu sahneye de intikal eder.

- Adam kendini Fellini sanıyor.

Ne bu ya!... Sinema şudur, sinema budur, falan. Bırak sen tantanayı, ona seyirci karar versin, değil mi ama.

- Fellini uymaz buna oğlum, Tarkovski diyeceksin.

Hani metafizik falan, şşşttt...

Kıkırdamalar, gülüşmeler olur(...)

Yönetmen rolünden, kendinden, filmdeki şahsiyetinden ne kadar ayrılabilirse o kadar ayrılarak; o sırada dehşet içinde kendisine doğru koşarak korku ile sarılan asistan kızı kucaklar.

Omzunun üzerinden vurulmuş ve yere düşmüş, bir eli hâlâ plastik çay tabağını tutan delikanlıya bakar, bir mücrim gibi mırıldanır:

- Ne yaptık biz?”⁴⁸⁶

Sinema için *tıpkı resim gibi içinde yaşadığım muhite yakın olmayan bir uğraş ama çocukluğumdan itibaren hayatımda geniş bir yer tuttu*⁴⁸⁷ sözleriyle sinema tutkusunu anlatan Mustafa Kutlu bu alanda da çok başarılıdır, ses getirecek birçok işe imza atmıştır.

“Kanal 7’nin kuruluşundan itibaren orada daha önceden tanıştığımız Özkul Eren, Mustafa Çelik ve Nabi Avcı’nın istekleriyle, sinema ile ilgisi olan biri olarak Kanal 7’nin çalışmalarına ilk günden itibaren katıldım bir danışman hüviyetiyle. Sonra birtakım programlar teklif ettim. Onların içerisinde bir tanesi çok tanındı. O da “Deniz Feneri”dir. Arkadaşlarla birtakım projeler geliştirmeye çalışıyorduk. Mesela Ahmet Hakan oradaydı, onun kardeşi Mahmut Coşkun da oraya geldi. Genç bir sinemacı, Amerika’da sinema tahsil etmiş. Onunla beraber bir de rahmetli Akif Emre ile “Aliya”belgeselini çalıştık.

⁴⁸⁵Mustafa Kutlu, **Şehir Mektupları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 190

⁴⁸⁶**Mavi Kuş**, s. 209-211

⁴⁸⁷Armağan Kitap, **Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında Üç Konuşma İki Albüm**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 14

Sonra Ekrem Işın'la beraber "İstanbul Tekkeleri" adlı bir belgesel çektik. 70 küsur bölümdür."⁴⁸⁸

Ekrem Işın'la beraber yaptıkları bu programın da hikâyesi ilginçtir. İstanbul'u köşe bucak dolaşıp bütün tekkeleri çekmek, tanıtmak isterler. Ama o kadar program çektikten sonra bile hala Eyüp ilçesini bitiremediklerini fark edince programı sonlandırırlar.

1970'li yıllarda Ezel Erverdi'nin aracılığı ile Halit Refiğ, Metin Erksan, Lütfi Akad gibi sinemacılarla tanışır. Halit Refiğ'in "Ulusal Sinema Kavgası" kitabını, Metin Erksan'ın "Sevmek Zamanı" senaryosunun baskısını yaparlar. Mustafa Kutlu amatör olarak senaryo çalışmalarına katılır... Metin Erksan ile 1973 yazında Fahrettin Paşa'nın "Medine Müdafası" senaryosuna çalışırlar. Ancak bu proje gerçekleşmez. Dr. Sami Okumuş bu macerayı "Çekilmeyen Bir Filmin Hikâyesi" adıyla Dergah yayınları arasında çıkardı. Daha sonra Halit Refiğ ile "Kurtar Beni" adlı bir senaryo çalışmaları olur.

Yine Osman Sınav'ın Kapıları Açmak filmi için de senaryo yazar ve bu iki film de Antalya Film Festivali'nden ödül alır. Lütfi Akad'la Ömer Seyfettin'in "Yalnız Efe"sini çalışırlar. Ezel Erverdi bunu TRT için bir film olarak çeker.

TRT için Selim İleri'yle "Pazartesi Hikâyeleri"ni hazırlar, Orhan Kemal'in "Uyku" Umran Nazif Yiğiter'in "Süslen Berberi", Sebahattin Kudret Aksal'ın "Geceye Doğru" ve Ayşe Şasa'yla Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" eserlerini senaryolaştıran Kutlu'nun "Mavi Kuş" isimli eseri de TRT için film olarak çekilmiştir.⁴⁸⁹

Mavi Kuş Özgür Kaymak tarafından tiyatroya da uyarlanmış bir eserdir.

"Halit Refiğ, Metin Erksan, Ömer Lütfi Akad gibi yönetmenleri tanırım. Onlarla çalışmışlığım var. Yazdığım bir senaryoda Gülşen Bubikoğlu ödül aldı. Ama sinema benim için uygun değildi." Sinemaya bulaşmam ekonomik sebeplerdendir. Mesela bir gün gazetede bir ilan gördüm. İlanda deniz kıyılarımızın önemini anlatan, turizmin buralarda canlanmasına vesile olacak bir film çekileceğinden bahsediyordu. Bunun için bir senaryo yazdım. Kapıları Açmak buradan çıktı."

⁴⁸⁸ a. g. g.

⁴⁸⁹" Mavi Kuş "un senaryosunu yazmıştım. Onu rahmetli Özer Kızıltan çekti. " a. g. g.

Sinemayı bilmek lazım. Çok film görmek lazım. Bir de bu işin kitapları var okumak lazım. Sinemacılarla oturup çalışmak lazım. Ben amatörüm. Lakin çok senaryo yazdım. Bunların listesi şöyledir: ⁴⁹⁰

Senaryoları:

Yalnız Efe (Lütfü Akad ile. Yön. : Kamil Renklidere, 1986)

Kurtar Beni (Halit Refiğ ile. Yön. : Halit Refiğ, 1987)

Yusufçuk (12 böl. Yön. : İsmail Güneş, 1988)

Mevlit (Yön. : Tuncay Öztürk, 1989)

İnsanlar Yaşadıkça (12 böl. Yön. : Mesut Uçakan-Salih Diriklik, 1989)

İstanbul Tekkeleri (Kanal 7. Ekrem Işın ile 72 bölüm, 1996)

Kapıları Açmak (Yön. : Osman Sınav, 2005)

Mavi Kuş (TRT. Yön. : Ömer Kızıltan, 2006)

Uzun Hikâye (Yön. : Osman Sınav, 2012)

Terzi Baba (Yön. : Kamil Renklidere)

Ufukta Bir Ağaç (TGRT)

Gönül İşi (Yön. : Naci Çelik)

Uyku (Orhan Kemal'den. Yön. : Naci Çelik)

Kısmet Berberi (Umran Nazif'ten)

Bir Kitabın Hikâyesi. Divan-ı Lügati't-Türk (TRT. Yön. : Süleyman Beydilli)

Müzedeki Şiir. Galata Mevlevihanesi (TRT. Yön. : Dâver Atabey).

Yeni bir hikâye dili ve kurgunun başlangıcı sayılan “Uzun Hikâye” ise Osman Sınav tarafından 2012 yılında sinema filmi olarak çekilmiştir. ⁴⁹¹

*“Ben ‘Uzun Hikâye’yi sinemada görmedim, galasına falan gitmedim. Göz önünde olmak istemem. Sonra gördüm filmi. Bildiğiniz gibi bunu Osman Sınav çekti. Usta bir sinemacıdır. İyi film olmuş, çok beğendim.”*⁴⁹²

⁴⁹⁰Armağan Kitap, **Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında Üç Konuşma İki Albüm**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s. 71

⁴⁹¹Osman Sınav “Mustafa Kutlu’nun hikâyelerini okuduğumuzda bir sinema salonunda güzel bir film izliyoruz sanırız, kitabın kapağını kapattığımızda güzel bir film izlemişiz gibi hikâye zihninizde canlanır” der. Osman Sınav, (2018). Yeni Şafak Kitap, S. 138, s. 22, 10 Ekim. <https://www.yenisafak.com/hayat/kutlunun-50-yillik-hikâyesi-3401153>Erişim tarihi 22 Şubat 2024

⁴⁹²A. g. g.

Tek çocuk kitabı olan ve arkadaşı Ebu Bekir Erdem'in yeni kurduğu yayınevine hediye olarak yazdığı⁴⁹³ “Yıldız Tozu” ise Yönetmen Ahmet Sönmez tarafından beyaz perdeye aktarılarak 2023 yılında seyirci ile buluşmuştur. Bu filmin sinemadaki ilk gösterimine Mustafa Kutlu'da katılarak Milli Eğitim Bakanı ve öğrencilerle birlikte filmi sinemada izlemiştir.⁴⁹⁴

Mustafa Kutlu 2023 yılında İp adlı bir oyun yazdı. Muhtemelen 2024 yılı içerisinde sahneye konulması bekleniyor.⁴⁹⁵

“Halen televizyon izlemeye devam ediyorum. Dizilerin ilk bölümüne mutlaka bakarım. Sinemayı takip edemiyorum maalesef. On, on beş senedir, gidemiyorum sinemaya hastalıktan dolayı. Yine de TRT2’de Türk sinemasının genç yönetmenlerinin yaptıkları filmleri izlemeye çalışıyorum.”

Mustafa Kutlu’nun sinemada yaptığı çalışmalar kronolojik olarak şöyledir: Gönül İşi (1986) tv dizisi, Kurtar Beni (1987) sinema filmi, Yalnız Efe (1987) tv dizisi, Süleyman Çelebi ve Mevlid (1989) tv dizisi, İnsanlar Yaşadıkça (1989) tv dizisi, Issız Kule/Habbe Hatun (1992) tv filmi, Kapıları Açmak (1992) sinema filmi, Terzi Baba (1993) tv filmi, Ufukta Bir Ağaç (1993) tv filmi. 99 Murat Menteş, “Göründüğü Gibi olan Adam”,⁴⁹⁶

3.9. TEKNOLOJİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Mustafa Kutlu’nun üzerinde durduğu meselelerden birisi de teknolojidir. Hayatında teknolojiye karşı sergilediği bir tavır vardır. Ona mesafelidir. Teknolojik aletleri kullanmaz. Arabası yoktur, Cep telefonu kullanmaz, bilgisayarı açmasını bilmez.

“Arabam yok, araba kullanmayı bilmiyorum, hiç merak etmedim. Bilgisayar gibi. Bilgisayarın açmasını bilmiyorum. Cep telefonum yok yani ne bileyim. Ben böyle çağdışı kalmış biriyim.

Ankara'ya bir defa gittim. Şimdi gitsem yolumu bulamam. Şimdi beni İstanbul Havalimanının ortasına bıraksan kaldım orada. Onun için çocuklar götürüp getiriyorlar, zaten yürüyemiyorum. Böyle bir kapalı devre bir hayat oldu yani. Dolayısıyla bundan sonra da gitmem mümkün değil.”⁴⁹⁷

⁴⁹³ A. g. g.

⁴⁹⁴ O gün ben de Mustafa Kutlu ile aynı salonda Yıldız Tozu’nu izleyenler arasında olmanın mutluluğunu yaşadım. Haber için bkz. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/bakan-tekun-ogrencilerle-yildiz-tozu-filmini-izledi/2987868>Erişim Tarihi: 24. 02. 2024

⁴⁹⁵ Yaptığımız bir telefon görüşmesinde söyledi. 11. 03. 2024

⁴⁹⁶ Gerçek Hayat, İstanbul, 2001, s. 17

⁴⁹⁷ A. g. s.

Hayatında çok yer vermese de yazılarında çokça değinir Mustafa Kutlu teknolojiye.

Teknolojinin hem iyi hem de kötü yanlarını dile getiren Kutlu teknolojinin insanlığa daha çok sıkıntı yaratacağı görüşündedir. Mustafa Kutlu'nun *Beyhude Ömrüm* isimli kitabında teknolojinin gelişmesi ve köylülerin bu duruma karşı verdiği tepki Mustafa Kutlu'nun çocukluğunun unutulmazları arsında zikrettiği radyo üzerinden ifade edilir. Mustafa Kutlu kendi hayatında da önemli bir yeri olan radyoya bu eserde şöyle yer verir:

“Köyde bir tane radyo vardı. O da onun evinde. Bu garip aletin köye gelişi, kuruluşu, porselen fincanlı, telli-direkli antenin gerilişi bayağı merasimle olmuştu. Muhtar oğullarını kasabaya, Hamdi Bey'in mağazasına göndermişti. Aleti kuracak adam misafirlerle beraber gelince paraya kıyıp bir davar kestirmiş, azim ziyafet olmuştu. Evleri o gece sanki düğün eviydi. Radyodan gelen hışırtılı sesler önce bir şaşkınlık ve korku yaratmış, sonra yayın netleşince, kadınlar salavat getirmeye, erkekler habire “Cık, cık, cık... Allah Allah.. Hele şuna yahu” demeye durmuşlardı. Akıl sır ermez bir garip kutu. Ta Ankara'da okunan türküler gelip Muhtar'ın odasında gaz sandığı gibi bir aletten duyuluyordu. Sanki içinde birileri vardı. Köylüler –hele yaşlı kadınlar- bir zaman radyonun yanında mahrem konuşamaz oldular. Casus gibi duruyordu köşede. Düğmeyi çevirir konuşur, yerli yersiz laflar eder. ...Evde Muhtar'dan başkası radyoya yaklaşmaya, hele ki düğmesini çevirip açmaya bir zaman cesaret edemediler. Köyün çoluk-çocuğu uzun süre radyonun bulunduğu odanın sokağa bakan penceresinin altına doluşup gelen sesleri dinleyerek “Abooo” diye diye birbirlerine anlatıp durdu.”⁴⁹⁸

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde teknoloji insanlığa ve topluma saldırır; onların üzerinde baskı kurar, insanları adeta robotlaştırarak sürekli onları sömürür. Teknolojik gelişmeler ile hayat şartları insanları ruhsal ve bedensel olarak yorar. Makinelerin yaygınlaşması, seri üretim ve sanayi devrimiyle dünya sürekli değişir. Teknoloji çok hızlı ve karmaşık bir yaşam şeklini insanlara dayatır.

Mustafa Kutlu'nun *Chef* isimli hikâye kitabında medya personeli ve Avukat'ın konuşması üzerinden teknoloji konusuna değinir. Teknolojinin dünyayı etkisi altına alışını dile getirir: “-Senin gündeminde ne var? -Dünyamızı güden güçler. -Vay be! Nedir? -Televizyon, bilgisayar, otomobil.”⁴⁹⁹

Aynı kitabın ilerleyen kısmında teknolojinin gelişmesi sonucu el sanatlarının itibardan düşmesi anlatılır: “Hem takdir edilen, hem küçümsenen. El sanatı böyledir.

⁴⁹⁸Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, Dergah Yayınları, İstanbul, s. 74-75

⁴⁹⁹Mustafa Kutlu, *Chef*, Dergâh Yayınları, İstanbul, , s. 30

*Giderek azaldı biliyorsunuz. Sonunda varoşlara düştü. Düşsün be! Ben hiç yüksünmedim bundan, iftihar ettim. Ne de olsa bir ayrıcalık. El halısı ile fabrika halısı bir olur mu?*⁵⁰⁰

Teknolojik gelişmelerle birlikte yok olmaya yüz tutan el sanatları Mustafa Kutlu'nun gündeminde olan bir konudur. Farklı eserlerinde bu konuyu hep diri tutar. *Kapıları Açmak* isimli kitabında:

“Dokumacılık mesleği bu kasabada yüzyıllardır süregelen bir meslek... Kasabanın güzelim evleri, ahşap oymaları, bakmaya doyulmaz konakları nasıl yapıldı dersiniz? .. Vaktiyle burada Buldan bezi ayarında dokuma yapıldı, belki de ondan iyisi... Zamanla tezgâhlar çöktü, fabrika malı her yanı sardı, dokumacılar birer birer bu işi bıraktılar. Kimi gurbete çıktı, kimi zeytine, bağa ağırlık verdi. Kasabanın parıltısı söndü, evler viraneye döndü. Artık dört kişi kalmıştı bez dokuyan.”⁵⁰¹

Aynı eserde teknolojinin gelişmesi sonucu ahşap işçiliğinin yerini plastiklerin alması Zehra ve Cihan'ın konuşması üzerinden şöyle anlatılır:

“Zehra “hangisi olmaz” der gibi baktı. Cihan’a. Sonra konuyu değiştirdi. -Sen ne yapıyorsun? -Bildiğin gibi. Marangozluk. Ama bizim gibilere iş kalmadı artık. Her şeyin naylonu çıktı, hazır mobilyalar çıktı. Biz kaldık kürek sapına”⁵⁰²

Mustafa Kutlu aynı durumu *Sevincini Bulmak* isimli hikâye kitabında halıların dönüşümü üzerinden şöyle anlatır:

“Cemil anlatmaya başladı. — Eskiden çok kilim dokunurdu köyde. Hem ihtiyaç karşılamak hem satmak için. Her gelinlik kız çeyizine bir iki kilim koyardı. Oturma odasına döndüğümüzde zemine serili eski kilime bir daha baktım. Renkleri, desenleri toz altında. Şöyle bir iyice yıkansa parıltısı göz alacak. Dikkatle baktığımı gören Emine Hanım. — Bu kilimi kız iken dokumuştum. Yıllarca serdik. Hasan evlenince kendi elimle getirip buraya sermiştim. O da benim gibi yıpranmış. — Kök boya galiba. — Evet. Kendimiz yapar, kendimiz dokurduk. Zor iş. Yün de kalmadı. Şimdi fabrika halıları var. Ucuz. Birinden bıktın ötekini al.”⁵⁰³

Mustafa Kutlu aynı konuya *Chef* isimli hikâye kitabında da değinerek el halısı ve fabrika halısının aynı olamayacağı çıkarımıyla konuyu netleştirir: “*Hem takdir edilen, hem küçümsenen. El sanatı böyledir. Giderek azaldı biliyorsunuz.*

⁵⁰⁰*Chef*, s. 36

⁵⁰¹Mustafa Kutlu, *Kapıları Açmak*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 16

⁵⁰²Mustafa Kutlu, *Kapıları Açmak*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 125

⁵⁰³Mustafa Kutlu, *Sevincini Bulmak*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 270

Sonunda varoşlara düştü. Düşsün be! Ben hiç yüksünmedim bundan, iftihar ettim. Ne de olsa bir ayrıcalık. El halısı ile fabrika halısı bir olur mu?”⁵⁰⁴

Mustafa Kutlu Anadolu Yakası’nda Muzo Gönül’ün ağzından medya sektörünün teknoloji karşısındaki durumunu şöyle anlatır:

“Zaman içinde müzik sektörünün geleneksel yapısı kırıldı. Plak-kaset işi yattı. Yerine CD’ler çıktı. Teknoloji bir işe bulaştı mı, hele bu elektronik oldu mu her yeni alet bir öncekini çökertir. Nasıl televizyon çıkınca radyonun pabucu dama atıldı onun gibi. Sonunda mp3’ler çıktı, internet geldi. İMÇ’nin kapısına kilit vuruldu. Neyseki o zamana kadar biz keçeyi sudan çıkarmıştık. -Abi müzik sektörü hala o depremi atlatamadı. -Eh, doğru. Müzik insan işi olmaktan çıkıp alet işi olursa; batabilir de çıkabilir de. Kumar’ın şarkısı buna uyar. Bir de Erolcuğum daha derinde seyreden sosyal ve kültürel meseleler var. -Ne gibi abi? -Bir kere bizim türkülerimiz tarım toplumundan kalma. Tekrar edip duruyoruz. Yeni hayat türkü üretiliyor, üretilemez. Şarkılar, yani alaturka olanlar geçmiş zamanın ruhuna bağlı idi. O ruh kayboldu. Yirminci yüzyılda Türkiye’de otantik olarak üretilen tek yerli müzik arabesktir. Onu da doğuran belli bir hayat tarzı, ekonomi, zihniyet. O da dikkat edersen temsilcilerini çıkardı, bir otuz-kırk yıl seçkinler tarafından horlanmasına rağmen halkın, gecekonduunun hislerine dokundu ama... -Ama?

-Artık o ortam da yok oldu. Gecekonduular şehrin ortasında kaldı. Yıkılıp yerine apartmanlar yapıldı. İkinci, üçüncü kuşak artık arabeski beslemiyor. Dikkat edersen o da yozlaştı, eski starlar gibi bir star çıkaramadı. -Ama popu falan besledi. Öteki müziklere sızdı. -Eh olacak o kadar. Şimdi görünen şu: Müzik çıkmazda. Çünkü insanımız çıkmazda. Ne o, ne öteki. Ne Doğulu kalabildik ne Batılı olabildik, bizim problemimiz bu.”⁵⁰⁵

Mustafa Kutlu televizyon konusuna da değinir. Kendisinin de iyi bir televizyon izleyicisi olduğunu belirten Kutlu teknolojik değişim konusunu *İyiler Ölmez* isimli hikâye kitabında Sıtkı’nın televizyon izlerken sergilediği davranışlarından hareketle televizyonla ilgili şunları yazar:

“Şu bizim Sıtkı’ya bak. Silah ha! Sayın okur size inandırıcı geliyor mu? Ama bu bir dizi, bizi kendine çekiyor ve inandırıyor. Şimdi bu Sıtkı’yı “zaman makinası”na bağlayıp geçmişe göndersek, orada gladyatör olsa inanırız yani. Televizyon büyüleyen bir alet. Yeter ki siz işinizi iyi yapın”⁵⁰⁶

3.10. SİYASET İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Siyaset kavramının geçmişten günümüze kadar çok çeşitli şekilde tanımları yapılmıştır.

⁵⁰⁴Chef, s. 36

⁵⁰⁵Mustafa Kutlu, *Anadolu Yakası*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 198

⁵⁰⁶Mustafa Kutlu, *İyiler Ölmez*, Dergâh Yayınları, 2017, İstanbul, s. 40

Kimisine göre “Mümkün olanın sanatıdır”: kimisine göre “insanları aldatma yoluyla yönetme sanatıdır.”, Kimisine göre de “bir milletin dünyadaki varlık mücadelesini yürütme sanatıdır.”⁵⁰⁷

Siyaset sözcüğünü günümüzde ise ülke, devlet, insan yönetimi biçiminde tanımlamak olanaklıdır. Bir bilim olarak da, siyasal otorite ile ilgili kurumların ve bu kurumların oluşmasında ve işleminde rol oynayan davranışların bilimi olarak tanımlandığı⁵⁰⁸ siyaset terimi Mustafa Kutlu’nun eserlerinde karşımıza sıkça çıkan konulardan birisidir.”Kutlu’nun eserlerinde siyaset, hep alma, toplama, mal biriktirme, alarak ve kaparak güç ve nüfuz kazanma sahasıdır.”⁵⁰⁹

Hocası Nurettin Topçu’nun arkadaşları ve Kutlu’ya uzak durmaları gereken iki konudan biri(diğeri ticaret) olarak nasihat ettiği siyaset bu bağlamda düşünüldüğünde Mustafa Kutlu’nun konuyu ele alışı daha iyi anlaşılacaktır.

Kutlu, siyasete hep soğuk bakar ve siyasetle arasına hep mesafe koyar. Kutlu bu durumu kendi şöyle ifade eder. “*Rahmetli hocamız Nurettin Topçu, daha ziyade yüksek tahsil gençliğinden oluşan biz talebelerine siyaset ve ticaretten uzak durmamızı telkin eder, bilim ve sanat alanında varlık göstermemizi isterdi.*”⁵¹⁰ Nurettin Topçu’ya göre siyaset insanların ideallerini ve fikirlerini yıpratır o yüzden siyasete mesafelidir. Özellikle din ve ilim adamlarının siyasete uzak durmasını tavsiye eder. “*Din ve ilim adamlarının siyasete gönül vermeleri, dünya hâkimiyetini parmağındaki yüzük gibi kullanan Yavuz’ların huzurunda eğildiği ilim ve din adamlarını, sonra en sefil vicdanlara uşak yapmıştır*”⁵¹¹

Günümüzde hocası Nurettin Topçu’nun fikirlerinin takipçisi olan Kutlu için siyaset kutsal bir şey değildir. Mustafa Kutlu siyasetin zalimliğini yazılarında sık sık vurgular.

Tufandan Önce isimli hikâye kitabında Belediye başkanı Şemsettin Bilen sürdürmekte olduğu başkanlığa tekrar aday gösterilmek istenir ama kendisi artık siyaseti bırakmak ister:

⁵⁰⁷ Atilla Yayla, Siyaset Teorisine Giriş, Kesit Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2012, s. 13-14

⁵⁰⁸ A. Kışlalı, **Siyaset Bilimi**, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 17

⁵⁰⁹ Mehmet Samsakçı, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Modern Bir Dejenerasyon Alanı Olarak Siyaset ve Siyasiler”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran, 2012. s. 191-206.

⁵¹⁰ **A.g.g.**

⁵¹¹ Nurettin Topçu, **İsyan Ahlakı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999, s. 35

“Baktılar ki can u gönülden çalışıyor, doğru-dürüst becerikli, adaletli. Hem başkanlığı bir basamak yapıp da mebusluğa atlamıyor. O daha “Durun yahu, etmeyin, bu sefer niyetli değilim, yeter, biraz da başkası yapsın bu işi” demeye kalmadan “Büyük Başkan, Büyük Başkan” diye kendisini kalabalıkların omzunda buluyor; her seçimde rakipsiz kalıyordu. Ama, yeter artık, yeter. Rahmetli İl Başkanı Zeynel Abidin Bey “Siyaset zalimdir” demişti.”⁵¹²

Mustafa Kutlu, Anadolu Yakasında da siyasetin zalimliğini Muzo Gönül’e söyler:

“-Bilmez gibi konuşma. Ülkemizde medyanın mensup olduğu güçler var. Ticari, siyasi. - Olması lazım değil mi? -Hikmet-i vücuduna bağlı. Niçin kurulduğuna bağlı. Ben çok şükür bağımsız ve bağlantısızım. Sadece millete güvendim. Ona layık olmaya çalıştım. Kimsenin önünde başımı eğmedim. Siyasete bulaşmadım. -Siyasetten kirli bir şeymiş gibi bahsediyorsun. Ne o “bulaşmadım” fiili? -Siyaset zalimdir.”⁵¹³

Yine Anadolu Yakası’nda siyaseti şöyle tanımlar: “*Siyaset budur beğim. Kim ehil ise, kim layık ise onu başa geçireceksin. Bak o zaman nasıl dönüyor değirmenin çarkı. Bizde maalesef bunu arama. Bizde kardeş kardeşi çekemez; bırak yabanı.*”⁵¹⁴

Mustafa Kutlu Huzursuz Bacak isimli eserinde Mehmet ve Ömer Faruk arasında geçen şu diyalogu yazarak seçilmişler ile atanmışlar arasındaki durumu şöyle anlatır :

“Beni kolumdan yakalayıp lobiye götürdü. Mengene gibi parmakları maşallah. Karşılıklı oturduk. Toplantıya yarım saat falan var. Hal hatır sorma faslı bitince o nasıl milletvekili olduğunu, ben de kısaca yurt dışı maceramı ve son olarak rektörle yaşadığım hadiseyi anlattım. Devletin kurumları arasında çekişme varmış. Seçilmişler ile atanmışlar sürekli dalaşıyormuş. İktidar olma başka, muktedir olma başkaymış”⁵¹⁵

Yokuşa Akan Sular’da da bu konuya yer verir Mustafa Kutlu .

“- Edirnekapi’da, tam şimdiki otobüs durağının yerindeydi evimiz. İstimlakta gitti. Dürüst bir mühendis vardı. İstimlak işi ilerleyince, işi azıttı diye çıkardılar. Menderes rahmetli deflemiş, yerine başka birini almış, o öbüründen beter. Siyasi olup da bulaşık olmayan var mı?”⁵¹⁶

Mustafa Kutlu, eserleri arasında özel bir yeri olan *Ya Tahammül Ya Sefer* isimli hikâye kitabının müstakil bir bölümü “*Elhan-ı Siyaset*” adındadır ve biz bu bölümde Kutlu’nun siyasetle ilgili görüşlerini öğreniriz:

⁵¹²Mustafa Kutlu, **Tufandan Önce**, İstanbul Nisan 2006, s. 10-11

⁵¹³ Mustafa Kutlu, **Anadolu Yakası**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 180

⁵¹⁴ Mustafa Kutlu, **Tufandan Önce**, İstanbul Nisan 2006, s..33

⁵¹⁵,**Huzursuz Bacak**, s. 86

⁵¹⁶ **Yokuşa Akan Sular**, s. 75

“Siyaset çirkefti. İnsanların birbirini yediği, insanların alınıp satıldığı yerd. Doğru. Ama şurası var; buna da bir haysiyet kazandırılmaz mıydı? İşte Hüseyin Avni Bey. Siyaset meydanında halvetder-encümen olamaz mıydı? Sonra nedir bu küçük çırpınışlar? Bu kendinden başkasını yok saymalar. Dışarıdan akıp giden bir hayat var. Hayır, ona büsbütün arkasını döndüğü söylenilemezdi, gerçekleri göz ardı ettiği söylenilemezdi. Yine de netice ortada. Demek sadece genç umutları bilemiş, filizlenen hayallere su serpmişti. Tek tük yalnız kalmış, cemiyetin dışında bırakılmış –öyle olduğunu sanan filozofi düşkünlerine hatıralarına yaslanmış ihtiyarlara kucak açmıştı. Kimseye bir şey verdiği yoktu.”⁵¹⁷

Mustafa Kutlu, kirlenmeden siyaset yapanlara da yer verir eserlerinde. *Hesap Günü* adlı eserine bu durum şöyle yansır:

“Gördün mü? Gördüm ve o siyasi rüyadan uyandım. Siyaset için on fırın ekmek yemem lazım. Beni onuncu sıraya koymuşlar. Onuncu yani sonuncu. Kart siyasiler kıs kıs gülüyor. “Alışsın, alışsın” diyorlar. Neye alışacağım acaba? Neye olacak siyasetin kazığına. Siyaseti böyle toptan aşağılamak yakışık almaz. Elbette her yerde olduğu gibi orada da istisnalar var. Gerçekten kendini ülkeye, davaya adayanlar... Hem şunu unutmamalı bir toplumu ayakta tutan iktisat ve siyasettir. Her ne kadar ikisinden de hoşlanmasam, yigidi öldür hakkını yeme.”⁵¹⁸

Necip Tosun Mustafa Kutlu ve siyaset konusunda şöyle tespitlerde bulunur:

“Kutlu, siyasetin insan öğüten bir mekanizma olduğunu düşünür. Ona göre siyasetin iyisi kötüsü yoktur. Fıtrî olanı insandan koparıp kendi kendine yabancılaştırır. Bir hizmet değil bir menfaat odağıdır. İlkesiz ve acımasızdır. Siyasette yükselme ancak bir başkasının üzerine basarak ve onurundan, ideallerinden ödünler verilerek gerçekleşir. Yalan, aldatmaca üzerine kurulan bir sömürü aracıdır. Onun öykülerinde siyasetçiler hep olumsuz tipleridir. Siyasetçiler ya bir ihale kapmak için “aracı” konumunda ya da halkı aldatan sahtekârlar olarak öykülerde yerini alırlar. Kısaca siyaset nefse teslim olmanın, kirlenmenin, bozulmanın ve yükselmek için her şeyi mubah görmenin adresidir.”⁵¹⁹

Uzun yıllar boyunca gazetelerde yazan Kutlu, bu yazılarında da siyasetten bahseder ancak doğrudan siyasi görüşüne yer vermez. Siyasetin güncel bir konu olarak arka planda geçtiği yazılarının yanında; *Bir Başkan Aranıyor*, *Devleti Kuran İrade Siyaset ve Ticaret*, *İstanbul’a Devlet Eli* gibi başlığından itibaren siyasetten bahsettiği müstakil yazıları vardır. Ancak her iki durumda da belli bir görüşü savunmak ya da eleştirmek için yazmaz. Siyaset konusuna farklı bir yerden yaklaşır. Onun için belli bir siyasi görüş ya da kişiden ziyade toplum için yapılan işler önem arz etmektedir.

⁵¹⁷Y. T. Y. S. s. 86

⁵¹⁸Mustafa Kutlu, *Hesap Günü*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 121

⁵¹⁹Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, Dergâh Yayınları, 2004, İstanbul. s. 112

“Mustafa Kutlu'nun özlediği dünya ilim-amel-ihlas bütünlüğüne sahip insanların dünyasıdır. Mustafa Kutlu'nun dünyasının gerçekleşmesi "emîn" yani güvenilir insanların, mesela Mehmed Akif'in ahlakına sahip insanların aramıza gelmelerine bağlıdır. İbadetlerin bile ticâret haline gelmesi değil, aksine ticâretin ibadet vasfı kazanabilmesi önemlidir. Siyasetin ve ticâretin bozduğu insanlarla ise böyle bir dünyanın gerçekleşmesi muhaldir.”⁵²⁰

3.11. DİL İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Mustafa Kutlu dil konusuna önem verir. Çünkü dilini kaybedenin kendini kaybedeceğinin farkındadır. Türkçeyi, dilimizin yabancı diller karşısındaki durumunu, dil öğrenmeyi, dilimize giren yabancı kelimeler karşısındaki tavrımıza...kadar pekçok konuda bir sanatçı duyarlılığı içinde düşünür ve fikirlerini paylaşır.

Ana dilimizin kullanımı ve korunmasını önemser. Yabancı dil öğrenilmesine karşı değildir ama öncelikli olarak Türkçenin iyi bilinmesi gerektiğini söyler.

*“Yahu bunlar İngilizce bilse ne olacak! Türkçe bilmiyorlar, Türkçe... Asıl mesele burada”*⁵²¹

Akıntıya Karşı isimli deneme kitabında yer alan Dilin İktidarı 1-2 -3 başlıklı son 3 denemede dil konusuna değinmiştir. 3. yazının sonuna da Türkçesi olduğu halde keyfi kullanılan ve Türkçe karşılık bulunması gereken yabancı kelimelerin olduğu uzunca bir liste eklemiştir.

Akademinin, TDK'nin, ayrıca MEB ile medyanın tüm eli kalem tutanların bir konuda titizlik göstererek bir “dil savaşı” vermesi elzemdir der.

Diline sahip çıkmayan, dilini zenginleştiremeyen milletler tıpkı kökleri kuruyan ağaçlar gibi en ufak sarsıntılarda devrilmeye mahkum olurlar. Durum böyleyken nedense dil konusuna yeterince eğilmediğimizden yakınır Mustafa Kutlu. Caddelerde dolaştığımız zaman marketlerin, mağazaların isimlerini gördüğümüz zaman dilimizin nerde olduğunu düşünüyoruz. O tabelalarda bizim güzel Türkçemiz yok bambaşka şeyler var.

Ömer Lekesiz'in Mustafa Kutlu hakkındaki şu tespitleri onun dilimiz konusundaki hassasiyetini anlamamız açısından önemlidir.

⁵²⁰ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu

⁵²¹ **Chef**, s. 18

“Öz kültürü ve onun diliyle son derece barışıktır Kutlu. Çoklarının tabiat ilgisi, kır ve köy nostaljisi olarak sınırlandırmak istedikleri tema seçimi, onun Sünnetullah’ın işleyişine mahsus vukufiyetinden kaynaklanır. Allah–insan; insan-varlık; insan-insan ilişkilerini tevhit merkezli olarak kavrar ve izhar eder. Bu bağlamda sade ifadede Yunus Emre’nin, düşünce yoğunluğunda Attâr’ın tilmizidir.”⁵²²

Günlük dilimizi de kaybediyoruz, o da işgal altında. Bahçede oynayan çocukların konuşmalarına kulak verdiğimiz zaman görüyoruz ki durum hiç iç açıcı değil. Bunun sebebi sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ve bunun üzerine peyda olan medya dili. Bu dil bir virüs gibi her yere yayıldı ve güzel Türkçemize musallat oldu.

Günlük dilimizi bu işgalden kurtarmak için yapılması gerekenler:

“”Meslekten olan dilciler, bu işin uzmanları daha iyi bilir. Ben burada “günlük dili” istiladan korumak için TDK’nin “Batı dillerinden günlük dile geçen kelime, tabir ve cümleler” için bir “sözlük” hazırlamasını, bu sözlüğün medya organlarına, MEB başta olmak üzere tüm devlet kuruluşlarına dağıtılmasını teklif ediyorum. Diğer yazılarda bir kısmını verdiğim Batı dillerinden dilimize intikal etmiş, bazılarının Türkçe’si olduğu halde züppe bir tutumla kullanılan, bazılarına ise karşılık aranması gereken kelimeler listesi sunuyorum...”⁵²³

diyen Mustafa Kutlu uzun bir listeyi yazısını nihayete erdirir.

Mustafa Kutlu yabancı kelimelerin kullanımı karşısında da halkın kelimeyi söylediği şekilde yazar. Bunda da dilcilere bir mesaj vermek istediği için böyle bir tutum sergilediğinden bahseder.

“Ben orda dilcilere sesleniyorum. Halkın kullandığı yabancı kelimeleri, bilhassa Avrupa dillerinden gelenleri, Türkçeleştirelim. Ben “film” demiyorum halkımız gibi “filim” diyorum. Computer yerine “Bilgisayar”ı bulmuşuz.

Dil Kurumu bunu yapmış. Meselâ diyelim ki “stasyon”u “istasyon” yapmış, o tutmuş. İstasyon oluyor, başına “i” koymuşlar, “istasyon” yazıyoruz “stasyon” yazmıyoruz. “İspor” yazmışlar eski imlâ lûgatında, fakat o tutmamıştır, “spor” devam ediyor. Ben de halk ne diyorsa, yani halk “İspor” demiyor “spor” diyor, ama “film” demiyor “filim” diyor, ben de “filim” yazıyorum. Böylece dilcilere işaret ediyorum.

Elektrik meselâ, elektriğ’ten sonra “i” koyuyorum, “elektirik” şeklinde. Çünkü Türkçe konuşulduğu gibi yazılan bir dil.

Türkçeye uygun yani, dilcilerin bunu anlaması lâzım ama kim anlayacak... Bana boyuna soruyorlar. Ben de dilimizi yabancı dillerin istilasından korumamız lâzım diyorum. Kim yapacak bunu? Elbette akademya.”⁵²⁴

Mustafa Kutlu’nun dil konusundaki hassasiyeti herkes tarafından bilinir.

Şaban Sağlık bunu dile getirenlerden sadece biridir:

⁵²² Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu

⁵²³ Akıntıya Karşı, 133-147

⁵²⁴ A. g. g.

“Türk edebiyatında pek çok yazar, Türkçe kelimeler kullansalar da onlar adeta bir turist gibi konuşmakta ya da meramlarını ifade etmektedirler. Faruk Nafiz Çamlıbel “Memleket Türküsü” adlı şiirine şu dörtlük ile başlar: “El gibi dolaşma Anadolu’nda / Arkadaş, yurdunu içinden tanı / Dinle bir yosmayı pınar yolunda, / Dinle bir yaylada garip çobanı”. Faruk Nafiz’in altını çizdiği husus da bir anlamda “Türk Edebiyatı” kavramını işaret ediyor. Bu kavrama muhalefet edenler ise zaman zaman “Türk” yerine “Türkiyeli” diyerek güya Türklük ve İslamlıkla bağlarını koparmış oluyorlar. Bu, önemli bir problemidir. Biz bu bağı koparmayan ve inadına ve ısrarla Türk hikâyesi örneği veren yazarlara bakmalıyız. Burada bizce en başta adı anılması gereken isim de Mustafa Kutlu’dur. Yani bugün Türk hikâyesini en iyi yazan ve temsil eden isim Mustafa Kutlu’dur. “⁵²⁵

3.12. TARIM -TOPRAĞA DÖNÜŞ

“Ben tarımcıyım. Sanayinin dünyamızı ne hale getirdiğini gördük, çevre meselesi falan. İnsanın bitmez tükenmez iştihası, bu vahşi kapitalizmle birleşince dünyayı mahvettiler. Geri dönüşü de yok, onu söyleyeyim.”⁵²⁶

Kapitalizm ile ortaya çıkan tüketim çılgınlığı tüm dünyayla birlikte ülkemizi de sarmış durumdadır.

Ahmet Tabakoğlu Mustafa Kutlu’nun bu konudaki çabalarını Mehmet Akif Ersoy’a benzeterek şöyle anlatır.

“Yüzyıla yakın bir süre önce Mehmed Akif kapitalizm için neden sonra "Tek dişi kalmış canavar" demişti. Daha doğrusu bu noktaya varmıştı. Mustafa Kutlu yine kapitalizme aldanmamız için yazıyor.

Sanat belki sanatçı içindir ama Mustafa Kutlu içinden geldiği gibi yazıyor. Onun için sehl-i mümteni sanatının çağımızdaki mütevazı ismi olduğu vurgulanıyor. Yine o "Moderniteile pek bozulmamış" kendi sesimizdir.

Ne yapabiliriz? Öncelikle işin farkında olmalıyız. Mustafa Kutlu "Sahte problem sahte çözüm, yanlış soru yanlış cevap"ların da farkındadır.

(...)

Kutlu şunu vurguluyor: Kalbin sesini dinleyip bir şekilde toprağa dönmek gerekir. Zira toprakla aramıza giren her şey bizi Allah’tan uzaklaştırıyor. Bir şeyler yapamamak bile en azından işin farkında olabiliriz. Bizim peşinde olduğumuz şey Allah rızasıdır. Yangında ilk kurtarılacak şey nedir? İşte toprak, işte hava, işte su! Toprağa dönüşün manası bu. "

Mustafa Kutlu, kalpten toprağa dönüş yolculuğunu;"Hedefimiz Allah rızasıdır"diyerek başlatmış. Ve devam ediyor: "Hiçbir şey 'boşuna' yaratılmamıştır. Yaratıkların her birinin kendine göre bir kabiliyeti, özelliği bulunur, DNA ve genlere kadar. Şu an insanoğlunun bilebildiği her şeye kadar ki bu 'bilme ve seçme' de yine Allah'ın takdiri ileler. Her saniye, her an bu böyledir. Sadece insan ne yaptığını-yapacağını bilir, Cenab-ı Hak ona ruh, nefis,

⁵²⁵ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu

⁵²⁶ A. g. g.

kalb, irade ve akıl vermiştir. O eşref-i mahlukâttır. Dünyaya gelişi bir imtihan sebebiyledir.”⁵²⁷

Köyden kente göç ile şehirlere yerleşen insanlar topraktan kopmuş şehirlerdeki bu düzene kısa sürede ayak uydurmuşlardır. Köklerimizden koparak modernizm adı altında bütün değerlerimiz bir bir yok oldu, olmaya da devam ediyor.

“Saatimiz çalışıyor ama kalbimiz durmuş. Çalışmıyor. Kalbin sesini duyamıyoruz. Tam bu sırada adamlar geliyor. Evin önündeki ağacı, o güzel ıhlamuru kesmek istiyorlar. Bu ağacı babamın dedesi dikmiş. Gölgesinden nesiller geçmiş. Yaprakları arasında tebessümler, yorgun bakışlar, ilk aşklar, kırık kalpler var. Kesmeyin diyoruz bu ağacın hatırası var, kıymayın ona. Buyurgan bir ses: Ama biz buraya bir gökdelen dikeceğiz. İşler açılacak, faizler düşecek, barış gelecek, bilim kansere çare bulacak diyor.

Birbirimize bakıp önce susuyor sonra “kesin” diyoruz.

Ağaç kesiliyor, çünkü kalbin sesi yok artık.”

Kalbimizin sesini duyamıyoruz. Çünkü o kadar hızlı bir yaşamın içerisindeyiz ki o şiirde belirtildiği gibi

“Ah, kimselerin vakti yok

Durup ince şeyleri anlamaya”

kalbimiz, vicdanımız sustu.

Mustafa Kutlu köşe yazılarında, hikâyelerinde bu konunun üzerinde hep durur. Onun derdi kendi değil; ülkesi, insanları olduğu için sanatçı duyarlılığı ile bunları dile getirir ve bunlara çözüm bulmaya çalışır.

Çözüm olarak da özümüz olan toprağa dönüşü gösterir.

Toprağa Dönelim başlıklı yazısında

“Toprak kendisine sevgi ile yaklaşanları bağrına basar; onları besler, büyütür. Yeter ki biz “ne kadar tüketiyorsan o kadar mutlusun” gibi pagan inanışından vazgeçip; “ çok şükür bugün de karnımız doydu” diye Rabbimize şükretmeyi bilelim”⁵²⁸

“Toprağa dönüş”ün ilk adımı bu zihniyeti-yaklaşımı terk edip, aza kanaat edip bozkırı yeşertmektedir.”

Çocukluğunda bir dönem ablalarının yanına köye taşınan Mustafa Kutlu orda toprakla, tarımla ilgili çoğu işi yapar. Tarım toplumuna dair görüşlerinin temelleri orada atılır. Bu durumu,

⁵²⁷ Bkz. , Ekler, Arkadaşlarının Gözünden Mustafa Kutlu.

⁵²⁸ Mustafa Kutlu, **Vatan yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 242

“Ben orda da, daha tabi lise birde idim, orta son-lise bir, bütün köy işlerini bizatihi yaptım. Düven sürdüm, pancar tarlası suladım, köy çocuklarıyla beraber köy hayatının tamamını yaşadım diyebilirim. Öyle bir tecrübem daha oldu, dolayısıyla tarım toplumuna dair tecrübelerim arttı orda.”⁵²⁹

sözleriyle ifade etmiştir.

Lisede yıllarından bahsederken şu an olmayan mutlaka yeniden okullarımıza girmesi gereken Tarım dersinden bahseder:

“O zamanlar tarım dersi vardı. Tarım derslerinde dışarı çıkardık, hoca bizi dışarı çıkarırdı. Bu işlerle uğraşırdık bahçeyi temizleyip, ağaçları biz diktik. Şimdi orda ağaçlar var, gidiyorum kendi diktiğimiz ağaçların altına gölgesinde oturuyorum. Çok hoş bir şey yani. Çok güzel bir duygu.”⁵³⁰

Mustafa Kutlu İlk iki baskısını *Kalbin Sesi* adıyla yayımladığı kitabını, 2020 Ocak'ta *Kalbin Sesi İle Toprağa Dönüş* olarak yayımlar. Yeni baskıdaki Toprağa Dönüş bölümü için de on yazı daha ekler bu kitaba. Mustafa Kutlu kitabın asıl muhatabının “Amentüye İnananlar” olduğunu söyler. Kitapta topraktan, toprağa dönmekten bahseder.

Ben kalbin sesi ile toprağa dönelim derken bir pastoral fantazyadan bahsetmiyorum. Sanayi ve teknolojinin, bunların sahibi sermaye ile kapitalizmin tüm dünyaya kabul ettirdiği, tüketime dayalı “hayat tarzı”nı reddetmeyi teklif ediyorum. Toprağa dönüş, tabiata dönüş demek olup; suyu-toprağı-havayı aziz bilip koruyarak, yeni bir hayata, sade hayata merhaba demektir. Kanaat ekonomisini kabul edip kendine mahsus bir “hayat tarzı”na ulaşmak demektir. Bunun için yıllardır hor görülen tarıma iade-i itibar gerekiyor. Bu nasıl olacak? Akademya ile ulemamız, hükümet ve bürokrasimiz, sermaye ile iş çevrelerimiz bir “zihniyet devrimi”ni geçirmeli; yeni hayata, sade hayata yönelmelidir. Bu yöneliş tüm dünyaya örnek olabilir. Devrimin meşalesi bir grup “genç çiftçi” tarafından yakılacak. Nasıl? Toprağa dönüş hareketini ilmen, fikren oluşturup, bizatihi toprağı işleyip üretim yaparak bir “hayat tarzı”na dönüştürünceye kadar.

Bunun Âmentü'ye inananlar için mümkün olduğunu nitekim Osmanlı'nın böyle bir “nizam” inşa ederek, altı yüz yıl yaşadığını vurgular. Orada tarım toplumuna ait içtihatlar var, şimdi sanayi toplumundayız hatta bilgi toplumuna, dijitalle geçtik nemize gerek demeyin. O ilkeler Âmentü'ye inananlar için kıyamete kadar geçerlidir.

⁵²⁹A. g. g.

⁵³⁰A. g. g.

Mustafa Kutlu bu noktada İhtiyacımız olan tek şeyin kapitalizmin hesabını görecektir, yerine teklif ettiği “nizam”ın daha iyi olduğunu kalabalıklara benimsetecek, onları bu yeni “hayat tarzı”na ikna edecek, ardından yeni hayatı teoriden pratiğe aktarmak için harekete geçecek bir irade, bir fikriyat, bir mücadele olduğunu ifade eder.

Hikâyelerinde de bu düşünceye sık sık rastlarız. Toprakta, toprağa dönüşten, topraktan kopuşun açtığı yaralardan...dem vurur buralarda.

Yokuşa Akan Sular’da Kutlu; insanın toprakla olan ilgisini şöyle özetler:

“Göz alabildiğine uzanıp giden bozkır. Parlayan gün, esen yel. Kekik kokulu rüzgâr. Kulpuna yapıştığın sabandır. Demirini sen dövdün. Boyunduruk kayışını yağlayıp, ağacını sen kestir. Senin o asırlık ellerinde yoğruldu bu âlet. Bu tosunlar senin ellerinde doğdu. Bastığın o buğulanan toprak, güneşe kavuşup şehvetle gerilen anaç tarla, şu kesik kesik öten boz sakallı çayır kuşu, uzaklarda yayılan sürü senin. Terleyip terleyip de ağzına diktığın toprak testiye sen yaptın. Terin toprağa karıştı, toprak sana”⁵³¹

Chef kitabında tüketim toplumu ve onunla birlikte ortaya çıkan tek tipleşmeyi vurgular:

“Etrafıma bakıyordum. Herkes bir şeylerin peşindeydi. Bir şeyleri yaşıyor, tüketiyordu. Geziyor, eğleniyor, gülüyor, seyahat ediyor; yeni ilişkilere, yeni çevreler çalışıyor, yeni olanın tadına bakıyordu. “Yeni” kelimesinin bir büyüsü vardı. “Yenilik”in dayanılmaz bir cazibesi vardı. Dünkü “yeni” bugün “eskimiş” oluyordu. Hız ve haz modern hayatı egemenliği altına almıştı. Yolun sonu “eğlence”ye çıkıyordu. Keşif, başarı, kazanç her şey, her şey bir “eğlence” vasıtası olmuştu. İnsanlar ne yapıyorlarsa, ister bir film çeksinler, ister bir kongreye katılsınlar, ister bir seyahatten dönsünler, ister bir eylem ebulaşsınlar netice itibarı ile “çok keyif aldık, çok eğlenceliydi” diye onu tarif ediyordu.”⁵³²

Yine aynı kitabın ilerleyen sayfalarında insanoğlunun doyumsuzluğunu anlatır:

“Bu arzular, bu tutkular bir türlü bitmez. İnsanoğlu bu yolda bir tatmine ulaşamaz. Bunu ikimiz de kabul ediyoruz. Geride “yaşamak” kalıyor. Elbette güç, iktidar, mevki, şöhret ve tabiatıyla “para” söz konusu ediliyor. Hadi diyelim ki, yeteri kadar paramız var. Nasıl yaşayacağız? Formül şu: En kısa zamanda maksimum haza erişmek. Aslında meseleyi bu kadar basitleştirmemek lazım. Adam zamanında “mutluluğun resmini yapabilir misin” diye sormuş. Bu sorunun peşine takılıp Kandehar’a kadar gidebiliriz. Haz aldığımız eylemleri peşpeşe dizip hepsini sırayla yaşayabiliriz. Tüketim tutkusu da bir nevi uyuşturucudur.

⁵³¹Yokuşa Akan Sular, s. 8

⁵³² Mustafa Kutlu, **Chef**, Dergâh Yayınları, İstanbul, , s. 38-39

Uzakdoğu’yu, Kanarya Adaları’nı, Afrika’yı, Japonya’yı tüketebiliriz. Oralardan bir “En İyi Yabancı Film Oskar’ı” alıp dönebiliriz. Yine de iş teorik olarak hal yoluna girmiyor.”⁵³³

Anadolu Yakası isimli hikâye kitabında ise Muzo Gönül’ün dilinden bizi esir eden moda ve medyayı anlatır. Sınırsızca tüketme ihtiyacı bizleri, toplumu adeta esir alır.

“-Otomobil evet. Bak Erol yirminci yüzyılda hayat tarzını tayin eden, insanları yöneten üç önemli alet var. Otomobil, bilgisayar, televizyon. Bilgimiz ve eylemimiz bunlara bağlı. Hız ile hazzı dayanan hayat tarzını bunlar idare ediyor ve bizi “tüketim toplumu”nun bir neferi haline getiriyor.

-Kumanda bizde değil mi?

-Öyle diyorlar. Ama bu bir aldatmaca. Yaman bir tuzak. Kumandayı sana veriyor ama bir şartla. İktidara geliyorsun, lakin muktedir olamıyorsun.

-Az daha açık etsen

-En basiti şu. Elinde kumanda var ama bir programı seyrederken ondan vazgeçip ötekine geçemiyorsun. Dedim ya afyon gibi, esrar gibi bir şey. Bu hız ve haz peşinde koşmak yoruyor insanı. Hepimiz hayat yorgunuyuz. Günlerimiz bir karmaşa, bir koşturmaca içinde geçiyor. Bitkin halde eve varıp bir koltuğa çöküyoruz. Artık ciddi bir meseleye kafa yoracak halde değiliz. Haberler hızla geçiyor. Biz daha nedir, ne oluyor diyemeden yorumcular neyin ne olduğunu bize anlatıyorlar. Biz ha, demek ki böyleymiş diye kararı verip bir komedi dizisine geçiyoruz. İyice mayıştığımız sırada reklamlar hücumu geçiyor. Bizi yumuşak karnımızdan vuruyor. Hanım bir yandan, çocuklar öte yandan hiç ihtiyacımız olmayan malları, eşyaları alalım diye tutturuyor. Ertesi gün bakıyorsun tüm komşular o malı almış. Sen artık dayanamayıp teslim oluyorsun. Mutfağımız robotlarla, banyomuz deterjanlarla doluyor; kredi kartları havada uçuşuyor, tatil programları bizi bize bırakmıyor.”⁵³⁴

⁵³³ Mustafa Kutlu, **Chef**, Dergâh Yayınları, İstanbul, , s. 88-89

⁵³⁴ Mustafa Kutlu, **Anadolu Yakası**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 122-123

SONUÇ

Mustafa Kutlu'nun ilk hikâyelerini yazdığı yıllar Türk Edebiyatında Anadolu'nun eserlerde artık pek yer almadığı, yazarların daha çok Batının etkisiyle eserler verdiği bir dönemdir. Yazarlar toplumumuzu onun bir ferdi gibi değil de, dıştan bakan bir gözlemci gibi yansıtmışlardır. Bugün hikâyemizin yerli ve milli sesi olarak nitelendirilen Mustafa Kutlu ise bu yöndeki farklılığıyla o dönemdeki yazarlardan ayrılır. O içine doğduğu bu hayatı yaşamış, Anadolu'yu bütün benliğiyle içine çekmiş, sonrasında bunu hiç unutmamış ve eserlerinde bunu konu edinmiştir. Mustafa Kutlu'nun böyle özüne bağlı bir kalem olmasında elbette pek çok etken vardır. İlk başta ailesinin ve onu her yönden besleyen tabiatla iç içe geçirdiği çok zengin bir çocukluk döneminin etkisinin olduğu yadsınamaz. Bu çocukluk dönemi o kadar zengindir ki bugün bile yazılarında, yaptığı tablolarda hep o dönemin izlerini görmek mümkündür. Mustafa Kutlu ilk gençlik yıllarından itibaren tabiattan, kitaptan, edebi çevrelerden hiç uzak durmamıştır. Biriyle arkadaşlık kurduysa bunun sebebi onun ya cebinde kitap taşıması, ya kütüphaneden hiç çıkmaması, ya bir dergiye abone olması, ya da bir yayın işiyle uğraşmasıdır. Bu tutumu daha sonraki yıllarda verdiği kararlar tamamen şekillenecek edebi şahsiyeti için çok önemlidir. Çocukluğunda mahalledeki arkadaşları, lisedeki ve üniversite yıllarındaki arkadaşlıkları onu bu yolda çok besleyici olmuştur. Tabi sadece arkadaşlıkları değil kendisi de bir öğretmen olan Mustafa Kutlu'nun hayatında hocalarının da önemli bir yeri vardır. İlkokul öğretmeninden, lisedeki öğretmenine, üniversitede Orhan Okay'dan daha sonraki dönemde onu en çok etkileyen Nurettin Topçu'ya kadar pek çok kişi bu “uzun hikâye”sinde ona eşlik etmişlerdir. *“Dostlar! İnanmak, ummak ve sevmek gibi saadet yoktur.”*⁵³⁵Nurettin Topçu onun fikri yönünün şekillenmesinde önemlidir. Mustafa Kutlu konuşmayı çok sevmeyen daha ziyade kalemini konuşturan velûd bir yazardır. Bugün yayımlanmış olan eserlerine baktığımız zaman bunu çok rahat söyleyebiliriz.

⁵³⁵ Nurettin Topçu, İslâm ve İnsan, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 22

Bu kadar verimli bir yazı hayatının olmasında ise hiç şüphesiz onun anlatacak bir meselesinin olması en büyük etkindir. Onun meselesi kendi insanı, kendi toplumdur. Toplum olarak yaşadığımız problemleri hem hikâyelerinde hem denemelerinde hatta gezi yazılarında bile gerçekçi bir bakış açısıyla anlatan Kutlu, modernizmin getirdiği açmazları anlatırken köy ile kent arasında kalmış araftaki insanların arayışlarına da yer vermiştir. Mustafa Kutlu bütün yazdıklarında meselenin anlatmak olduğunu ilk andan başlayarak kavramış bir yazardır.

“Her devrin âhenk anlayışı hikmeti kendi rengine bürünmüştür. Ben eski dünyanın âhengini bulan şeklin, bugün için bir mâna ifade etmediği kanaatindeyim. Açıkçası eski dünyanın sanat dili artık sadece yerinde kalmalıdır. Şekil unsurları taklit edilmemelidir. Önemli olan muhtevadır. Muhtevanın bize fısıldadığı sırrı nereye saklayabiliriz, nerede açık ederiz, buna göre bir ifade imkânı nasıl oluşturabiliriz”⁵³⁶

Denemelerinde, köşe yazılarında yazılarının muhataplarının “Amentüye inananlar olduğunu” yer yer belirtse de hikâyelerinde hiçbir zaman, dönemindeki birçok yazarda görüldüğü gibi, inandığı şeyleri okuyucusuna dayatmamıştır. Sadece anlatmıştır. Anlatırken de dili ustaca kullanmış, yer yer de düzyazısında bile sergilediği üslupla adeta şiir yazmıştır. Hikâye sanatının bütün tekniklerini, inceliklerini ve ustalarını çok iyi bilen, bazısından da etkilenmiş olan Mustafa Kutlu, sanatını özgün bir noktaya ulaştırmış, kimseyi taklit etmemiş bir sanatçıdır. Herkesin Batıyı taklit ettiği bir dönemde kendine has bir çizgi oluşturmuştur. O yaşadığı toplumu, sıradan insanları, günlük yaşantıyı anlatarak da derinleşebileceğini gösteren,”sadeliğin ihtişamı” olarak adını edebiyat tarihine yazdırabilen usta bir yazardır. O yerelden evrensele ulaşmayı başarmıştır.

Hikâyelerini “hikmet” ve “âhenk” olmak üzere iki temel üzerine bina eden Mustafa Kutlu hikmet ile muhtevaya, âhenk ile de şekle dikkat çekmektedir...

“Bir günümüz hikâyecisi olarak geçmişe bir yerinden bağlanmaya, geleneği araştırmaya çalıştım. Şarkta sanat iki peşindedir: Hikmet ve âhenk. Şiirden mimariye, minyatürden kıssalara kadar bu iki unsurun bütün sanat faaliyetlerine esas teşkil ettiği görülür. Hikmet bir mevhıbedir. İlâhi metinler kadar âlemde de vardır. Allah dostlarına görünür, kalbe iner. Kulun mücahede ve riyazeti, kalbin safiyeti, fiildeki ihlâs hikmete açık olmanın ön şartlarıdır. Hikmet bir kavrayıştır, bir eriş’tir. Bir kere söylenir ve daha sonraki nesillere çeşitli kılıklara bürünmüş olarak ulaşır. Âhenk de bir keşiftir. Rengin, sesin, sözün, hacmin, hareket ve ritmin

⁵³⁶A.g.g.

keşfi. Unsurları birbirleri ile olan münasebetinde görülen eşsiz uygunluk. Hikmet, çocukluk belli bir âhenk mecrasında kendini belli eder.”⁵³⁷

Yarım asırdan fazla bir süredir hikâye yazan Mustafa Kutlu’nun bugünlerde çıkacak olan “Başkanın Adamları” kitabı da dahil olmak üzere son hikâyelerinde - özellikle Uzun Hikâye’den itibaren-değişik bir tarzı kullanmaya başlaması dikkat çeken bir husustur. Kutlu’yla bütünleşmiş olan bu tarzı göstermektedir ki Kutlu hikâyeciliği aynı zamanda sürekli olarak bir değişme/gelişme göstermiştir. Kendisini “geleneği yenileyen” olarak tanımlayan Mustafa Kutlu hikâyeciliğiyle öne çıksa da hikâyeciliğinin yanında aynı zamanda usta bir deneme yazarıdır. Hikâyelerinde dilin imkânlarını bütün inceliğiyle kullanan Kutlu, hikâyelerinde anlatamadıklarını denemelerinde rahatlıkla ifade etmiştir. Türkçe’nin kullanımından dinlediğimiz müziklere, müziğimizin geçmişine, çarpık kentleşmeden kentsel dönüşüme kadar pek çok konuya değinmiştir. Denemelerinde konuyu sadece anlatmakla kalmamış aynı zamanda okuyucusunu uyarmış, çözüm önerileri sunmuş, neler yapılabileceğini göstermiştir.

“Bir şey yap güzel olsun. Huzura vesile olsun, rikkate yol açsın, şevk versin, hakikate işaret etsin.

Bir şey yap, doğru olsun. İnsanları yalanın ve yanlışın bataklığına düşmekten korusun. Rüzgara ve akıntıya kapılmasın; kırılsın lakin eğilip bükülmesin.

Bir şey yap iyi olsun. Hizmetten, hürmetten, merhametten müteşekkil olsun. Kalpleri yumuşatsın; garibin, yolcunun, zayıfın derdine derman olsun.

Bir şey yap, adil olsun, haktan hukuktan ayrılmassın. Zalime haddini bildirsin, mazlumun payını versin.

Bir şey yap barış olsun. İnsanlar kin ve nefretten uzaklaşsın. Bombalar patlamassın, çocuklar ölmesin.”⁵³⁸

Mustafa Kutlu ile ilgili hiçbir şey söylemese, hiçbir şey yazmasa bile sadece yukarıya alıntıladığımız Hüzün ve Tesadüf kitabında yer alan ve bugün dilimize pelesenk ettiğimiz şu Kutlu sözlerine baktığımız zaman bile aslında onun ne yapmak istediğini, amacını, niçin yazdığını görebiliriz. Onun tek amacı vardır: Güzelleştirmek. Hayatı, dünyayı, toplumu, insanları, insan ilişkilerini, çevreyi, şehirleri, köyleri, mahalleleri...Yani her şeyi...Bunu da nasıl yapacak? Tabi ki bir yazar nasıl yapabilirse o da öyle yaptı: Yazarak. O güzel olan her şeyi anlatmış,

⁵³⁷Necip Tosun, **Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu**, s. 119.

⁵³⁸ Kutlu, **Hüzün ve Tesadüf**, s. 15-16

güzel olmayan durumları yazılarında konu edinerek dikkat çekmiş ve nasıl güzelleştirilebileceği noktasında yol göstererek çözüm önerileri sunmuştur.

O, bu topraklara ait bir medeniyetin, bir kültürün taraftarıdır. İnsanımızın, bu medeniyeti ve kültürü tam anlamıyla tanınması için gayret göstermiş, hep kendi kültürümüze işaret etmiştir.

On seneye yakın bir süre İstanbul'u dolaşan Mustafa Kutlu bu intibalarını yayımladığı üç gezi yazısı kitabıyla okurlarıyla paylaştı. İstanbul'u gezme adabını anlatarak girizgah yapan Kutlu'nun yazılarından İstanbul'un bu süreçteki değişimine de şahit oluruz. Yazar bu yazılarıyla adeta geçmişten günümüze ayna tutmaktadır.

Sinema için tıpkı resim gibi, yaşadığım muhite uzak bir uğraş ama hayatımda geniş bir yer tuttu diyen Mustafa Kutlu'nun sinemaya olan ilgisi ta çocukluğuna kadar uzanır. Yazdığı senaryolar onun bu konuda da ne kadar başarılı olduğunu anlamamız için yeterlidir.

Mustafa Kutlu çok çeşitli alanlarda çalışmalar yapmış ve bu alanların hepsinde hatırı sayılır işler yapmıştır. Mustafa Kutlu'yu sadece hikâyeci olarak değerlendirmek ona haksızlık etmek demektir. O hem bir hikâyeci, hem usta bir deneme yazarı, aynı zamanda iyi bir gezi yazarıdır. Bunların yanında başarılı bir senarist, iyi bir köşe yazarı, duyarlı bir editör, ve çocukluğundan beri hep vefalı bir ressamdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Mustafa Kutlu, hikâye yazarlığı, denemeciliği ve diğer alanlarda da yazdığı tüm eserleriyle Türk edebiyatında kendisine seçkin bir yer edinmiş, kendisinden sonra gelen pek çok sanatçıyı etkilemiş ve hâlâ da etkilemeye devam eden bir yazardır. O bizim yaşayan klasiğimizdir. Mustafa Kutlu'nun uzun hikâyesi devam etmektedir. O hâlâ yazmakta, okumakta, resim yapmakta...İnsanlığa faydalı işler yapmak için uğraşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Kutlu, Mustafa, **Akıntıya Karşı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020
- Kutlu, Mustafa, **Arkakapak Yazıları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017
- Kutlu, Mustafa, **Boğaziçi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016
- Kutlu, Mustafa, **Fırtınayı Kucaklamak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019
- Kutlu, Mustafa, **Haliç ile Çepeçevre İstanbul**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016
- Kutlu, Mustafa, **İsmail Usta / Siyasi Tarih Üzerine Konuşmalar-1-(Derleme)**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1976
- Kutlu, Mustafa, **Kalbin Sesi İle Toprağa Dönüş**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016
- Kutlu, Mustafa, **Akasya Ve Mandolin**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.
- Kutlu, Mustafa, **Anadolu Yakası**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- Kutlu, Mustafa, **Başkanın Adamları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2024
- Kutlu, Mustafa, **Beyhude Ömrüm**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.
- Kutlu, Mustafa, **Bir Demet İstanbul**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016
- Kutlu, Mustafa, **Bu Böyledir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kutlu, Mustafa, **Chef**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.
- Kutlu, Mustafa, **Dem Bu Demdir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.
- Kutlu, Mustafa, **Gönül İşi**, Hareket Yay., İstanbul, 1974.
- Kutlu, Mustafa, **Hayat Güzeldir**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.
- Kutlu, Mustafa, **Hesap Günü**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020
- Kutlu, Mustafa, **Huzursuz Bacak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- Kutlu, Mustafa, **Hüzün Ve Tesadüf**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

- Kutlu, Mustafa, **İlmihal Yahut Arzuhal**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018
- Kutlu, Mustafa, **İyiler Ölmez**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017
- Kutlu, Mustafa, **Kapıları Açmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.
- Kutlu, Mustafa, **Kendini Aş Haddini Aşma**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016
- Kutlu, Mustafa, **Mavi Kuş**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- Kutlu, Mustafa, **Menekşeli Mektup**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- Kutlu, Mustafa, **Nur**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.
- Kutlu, Mustafa, **Ortadaki Adam**, Hareket Yayınları, İstanbul, 1970.
- Kutlu, Mustafa, **Rüzgârlı Pazar**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kutlu, Mustafa, **Sabahattin Ali**, Dergâh Yayınları, İstanbul, t. y.
- Kutlu, Mustafa, **Sait Faik'in Hikâye Dünyası**, Hareket Yayınları, İstanbul, 1968.
- Kutlu, Mustafa, **Sel Gider Kum Kalır-Edebiyat-Kültür –Sanat -Yazıları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022
- Kutlu, Mustafa, **Selam Olsun**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016
- Kutlu, Mustafa, **Sevincini Bulmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018
- Kutlu, Mustafa, **Sır**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020.
- Kutlu, Mustafa, **Sıradışı Bir Ödül Töreni**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kutlu, Mustafa, **Şehir Mektupları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995.
- Kutlu, Mustafa, **Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.
- Kutlu, Mustafa, **Tarla Kuşunun Sesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017
- Kutlu, Mustafa, **Tirende Bir Keman**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.
- Kutlu, Mustafa, **Topkapı'dan Topkapı'ya**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016
- Kutlu, Mustafa, **Tufandan Önce**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kutlu, Mustafa, **Uzun Hikâye**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.

Kutlu, Mustafa, **Vatan Yahut İnternet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.

Kutlu, Mustafa, **Vitrinde Olmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.

Kutlu, Mustafa, **Ya Tahammül Ya Sefer**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.

Kutlu, Mustafa, **Yıldız Tozu**, Erdem Yayınları, İstanbul, 2016.

Kutlu, Mustafa, **Yoksulluk İçimizde**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000.

Kutlu, Mustafa, **Yoksulluk Kitabı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.

Kutlu, Mustafa, **Yokuşa Akan Sular**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.

Kutlu, Mustafa, **Zafer Yahut Hiç**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010.

Akay, Hasan “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Melal’in Lal Hali” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı - Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012, S. 37-53

Akay, Hasan, “Metnin Bir Yerinde Yediveren Sır”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, (Haz.: M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 62-70

Akkaya, Elif, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Kasaba ve İnsan İlişkisi”, Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021.

Alabaş, R. “Çocuk Haftası Dergisi ve Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi.” **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 26(5), 2018. 1765-1784.

Alpyıldız, Eray, **Yurttan Sesler** (Ankara Radyosu’ndan Türkiye’ye Açılan Pencere), Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001

Alver, Köksal, “Ya Tahammül Ya Sefer’: Kırılğan Fay Üzerinde Zor Tercih,” **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nusret Özcan ve Kemal Aykut, Nehir Yayınları, İstanbul, 2001

Ames, Monaco, **Bir Film Nasıl Okunur**, Oğlak Yay., İstanbul, 2000, s. 47

Anar, Turgay, **Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Mahfilleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011

Andaç, Feridun: “Mustafa Kutlu ile Dünden Bugüne”, **Adam Öykü**, Mayıs-Haziran 2002.

Andı, M. Fatih “Red Cephesinin Neferleri: Mustafa Kutlu’nun Modernleşme Direnişinin Kahramanları”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, (Haz. M. Fatih Andı Ve Bahtiyar Aslan), Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2012.

Andı, M. Fatih. “Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu’nun Bu Böyledir Adlı Eseri”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, (Haz. : M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2008,

Andrey Tarkovski, **Mühürlenmiş Zaman**, (Çev: Füsün Ant), Agora Kitaplığı, 3. B., İstanbul, 2008.

Armağan Kitap, **Mustafa Kutlu Yetmiş Beş Yaşında**, Feridun Andaç (2002). “Mustafa Kutlu ile Dünden Bugüne”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s, 21-40.

Ayçil, Ali, “Kutlu Üzerine Dokuz Pasaj”, **Türk Edebiyatı**, S. 462, Nisan 2012

Ayçil, Ali, “Ortadaki Adam Mustafa Kutlu”, **Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Çalıştayı**, Haz. Serkan Akdeniz- Talip Avcı, Sakarya Belediyesi Yayınları, Adapazarı, Ocak 2019

Aydın, Hatice Gökçe, “Nurettin Topçu Düşüncesinin Mustafa Kutlu Hikâyelerindeki Yansımaları”, Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 98

Aykut, Kemal-Özcan, Nusret, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nehir Yay., İst., 2001

Ayvazoğlu, Beşir, “Mustafa Kutlu’nun İstanbul’u”, **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, Haz: Prof. Dr.M. Fatih Andı-Yard. Doç. Dr. Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yay., İst., 2012

Barbarosoğlu, Fatma K., “Mustafa Kutlu ile Röportaj”, **Mustafa Kutlu Kitabı** içinde, Haz. : Kemal Aykut-Nusret Özcan, Nehir Yay., İst., 2001, s. 22-32.

Barbarosoğlu, Fatma K., “Mustafa Kutlu ile Tenkit Üzerine”, **Sel Gider Kum Kalır-Edebiyat-Kültür –Sanat -Yazıları kitabı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022

Biçer, Birol, “İnsanı, Doğayı, Fıtratı Tüketen Sisteme Karşı Kutlu Bir İşaret Fişeği”, **Sabit Fikir Dergisi**, S. 156, Şubat 2024 S10-11

Can, Adem,"**Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Ritm**", **İçimizden Geçen Irmak Mustafa Kutlu ile Erzincan**, Haz. Halil İbrahim Özdemir, Dergâh Yayınları, İst., 2024 Ocak, s. 103-122

Can, Bilal, **Kentle Kavga**, İzdiham Yayınları, İstanbul, 2017.

Coşkun, Sezai, "Mustafa Kutlu Hikâyeciliğinin Ontolojik Derinliği", **Türk Edebiyatı**, Nisan 2012

Çelik, Yakup,"Eleştirmen - Araştırmacı Mustafa Kutlu" **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012

Çetin, Mehmet, "*Yoksulluk İçimizde Üstüne Mustafa Kutlu İle Konuşma*", **Yönelişler**, S. 3, Haziran 1981.

Çoruk, Ali Şükrü, "Mustafa Kutlu Üzerine Bazı Dikkatler" **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**,(Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012

Daşcıoğlu, Yılmaz, "1980 Sonrası Hikâyelerde Şiirsellik", Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, **80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**,(Haz. : M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye BelediyesiYayınları, İstanbul, 2008.

Daşcıoğlu, Yılmaz, "Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Mutluluğun Toplumsal Göstergeleri" **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012.

Duymaz, Ali, "Halk Hikâyeciliği Geleneğinin 1980 Sonrası Türk Hikâyeciliğine Yansımaları", **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**,(Haz.: M. Fatih Andı-Ömür Ceylan), Ümraniye BelediyesiYayınları, İstanbul, 2008

Düzgün, Dilaver, (17 Şubat 2016). "**Prof. Dr. M. Orhan Okay'ın Erzurum'la İlgili Gözlem Ve Değerlendirmeleri**". dergipark.org.tr. Erişim tarihi: 29 Şubat 2024.

Enginün, İnci, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yay., 5. Bas., İst., 2004.

Ersoy, Mehmet Akif, **Safahat**, DVY, İstanbul, 2002.

Gariper, Cafer, "Mustafa Kutlu'nun Sır Hikâyesinde Yabancılaşma, Yalnızlaşma, İnsanın Yitimi Ve Süreksizlik" **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012

Gordon, Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü** (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, s. 258-259

Hançerlioğlu, Orhan, **Toplumbilim Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1986

Harmancı, Abdullah, “Mustafa Kutlu'yu Neden Severiz”, **Hikâyemizin Türküsü Mustafa Kutlu Çalıştayı Kitabı**, Haz. Serkan Akdeniz- Talip Avcı, Sakarya Belediyesi Yayınları, Adapazarı, Ocak 2019

Hece Dergisi, “Soruşturma: Öykü Türünün Sizdeki Yazınsal Karşılığı Nedir? Öykülerinizi Nasıl Yazıyorsunuz?”, **Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, S. 46-47, Ekim-Kasım 2000, s. 248-249.

Hece Dergisi, **Nurettin Topçu Özel Sayısı**, D. Mehmet Doğan, Nurettin Topçu'nun Hareketi, s. 410-416

Hece Dergisi, “Mustafa Kutlu'nun Eleştiri Soruşturmasına Verdiği Cevap”, **Hece Eleştiri Özel Sayısı**, Temmuz 2003, s. 799-800.

Hece Dergisi, “Mustafa Kutlu'nun Roman Soruşturmasına Verdiği Cevap”, **Hece Türk Romanı Özel Sayısı**, S. 65-66-67, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002, s. 736-737.

Işık, Ayşe Koçak, “**Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Modern Kentli İnsanın Bunalımları**”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013

İleri, Selim, “Çağdaş Türk Öykücülüğümüze Kısa Bir Bakış Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, **Türk Dili Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, 1975.

James Monaco, **Bir Film Nasıl Okunur**, Oğlak Yay., İstanbul, 2000.

Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı, ‘Mustafa Kutlu’ maddesi**, C. V, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008.

Kahraman, Alim, ‘**Hikâye**’ maddesi, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C, 17, İstanbul 1998.

Kaplan, Mehmet, **Hikâye Tahlilleri**, Dergâh Yay., 2001 İstanbul

Kara, İsmail, “Hareket ve İsyan Dergâh'a - Bir Yayınevinin Şehiriçi ve Şehirdışı Hareketleri”, **Düşünen Şehir Dergisi**, 2020

Kara, İsmail, “Mustafa Kutlu'ya Dair Birkaç Hatıra, Birkaç Not”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı - Bahtiyar Aslan), Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2012

- Kara, İsmail, **İçimden Geçen Günler**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022.
- Karaca, Alaattin, “Mustafa Kutlu’nun Uzun Hikâyesi” **Türk Dili**, s. 265.
- Karaca, Alaattin, “Ortadaki Adamdan Hayat Güzeldir’e Mustafa Kutlu’nun Hikâyesi”, **Türk Edebiyatı**, 462, Nisan 2012, s. 44-47
- Kısakürek, Necip Fazıl, **Çile**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1999.
- Kışlalı, A. T: **Siyaset Bilimi**, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999.
- Koçak, Ahmet, “Mustafa Kutlu’nun Gezi Kitaplarına Göre İstanbul’u”, **RumeliDE Dil ve edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 2023 Temmuz (Ö12), s. 261-271
- Koçak, Mesut, “Mustafa Kutlu’nun Anadolu Yakası Adlı Eseri Üzerine Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Bir İnceleme”, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, 5 (2015) Bahar, s. 361-379
- Koçak, Mesut: **‘Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Nesir’ Dersi, Lisans Ders Notları**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, 2015.
- Korkmaz, Ramazan: **Yeni Türk Edebiyatı**, Grafik Yayınları, Ankara, 2011.
- Kutlu, Mustafa, “Nurettin Topçu’yu Düşünmek”, **Hareket Dergisi**, Eylül Sayısı, 1981
- Lekesiz, Ömer, “Ana Hatlarıyla Cumhuriyet Dönemi Türk Öykücülüğü”, **Yeni Türkiye**, Cumhuriyet Özel Sayısı-İv, S. 23-24, Eylül-Aralık 1998
- Lekesiz, Ömer, “Mustafa Kutlu’nun Hikâye Poetikası”, **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı** (Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran, S. 22-28.
- Lekesiz, Ömer, **Mustafa Kutlu, Yeni Türk Edebiyatında Öykü**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2000
- Okuyucu, Merve, “Mustafa Kutlu’nun Eserlerinde Taşra ve Taşralılık”, Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv.Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Özel, İsmet, **Şiir Okuma Kılavuzu**, Şule Yay, İst.2002.
- Özon, Nijat, **Yüz Soruda Sinema Sanatı**, Gerçek Yay., İstanbul, 1972.

- Polat, Hasan Ali, **Süreç Odaklı Bir Bakışla Türkiye’de Çizgi Roman Çevirileri**, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Çeviri Bilim Dalı, 2006.
- Rifat, Mehmet, **MarcelProst ya da Bir Roman Yaratmak**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.
- Rilke, Rainer Maria, **Sanat Üstüne Denemeler**, Çev.Kamuran Şipal, Cem Yayınevi, İstanbul, 2000
- Sağlık, Şaban, “Taşra Değerlerine İtibarını İade eden Yapısıyla Mustafa Kutlu'nun Hikâye Estetiğinde “Komik” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012, s. 151-175
- Samsakçı, Mehmet, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Modern Bir Dejenerasyon Alanı Olarak Siyaset ve Siyasîler”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, (Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran, s. 191-206., 2012.
- Su, Hüseyin, **Cüz Gülü’nün Kokusu Mustafa Kutlu Armağanı, Hayatın Füsun Ve Şiiri’nin Öyküleri**, Meserret Yayınları, İstanbul.
- Şakar, Cemal, “Mustafa Kutlu’da Romantik Bir Düş Olarak Gelenek” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı - Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012
- Şerefoglu, Zeynep Kevser, “Mustafa Kutlu Hikâyelerinin Sessiz Derinleri :Kadın Kahramanlar” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012, s. 87-99
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, **Beş Şehir**, Yky, İstanbul, 1999
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Dergâh Yayınları, 1992.
- Tarlan, Ali Nihat, **Nurettin Topçu’ya Armağan**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1992
- Tonga, Necati, **Yoksulluk İçimizde**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005
- Tonga, Necati, **Hikâyeciliğimizdeki Zenginlik Mustafa Kutlu ve Yoksulluk İçimizde**, Akçağ Yay., Ank., 2005
- Topçu, Nurettin, **İsyân Ahlâkı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999.
- Topçu, Nurettin, **İslâm ve İnsan**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002 .

- Topçu, Nurettin: **Kültür Ve Medeniyet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.
- Tosun, Necip, **Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.
- Tunalı, Yağmur, **Yoksulluk İçimizde**, Töre, S. 119, Nisan 1981.
- Ural, Ali, “Mustafa Kutlu Hikâyeciliğinde İroni Ve Mizah” **Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri**, (Haz. M. Fatih Andı -Bahtiyar Aslan), İstanbul 2012.
- Uysal, Ahmet, **Ben de Çay Parası Ödüyorum**, Ötüken Yayınları, İst, 2023.
- Yayla, Atilla, **Siyaset Teorisine Giriş**, Kesit Yayınları, 5.Baskı, İstanbul, (2012),
- Yazıcı, Hüseyin: **‘Hikâye’ maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 17, İstanbul, 1998
- Yıldırım, Ercan, **Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Varoluş Yabancılaşma Hakikat**, Ebabil Yayınları, Ankara, 2007.
- Yıldız, Ali, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Tasavvuf”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu**, (Haz. M. Fatih Andı- Ömür Ceylan(, Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2008
- Yıldız, Alpay Doğan, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde ‘Yinelenen’ ve ‘Yenilenen’ Hikâye Anlatma Düzeni”, **Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Çalıştayı Kitabı**, Sakarya Belediyesi Yayınları, 2018.
- Yıldız, Alpay Doğan, **Mustafa Kutlu’nun Hikâyeciliği Hikmet ve Ahenk**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.
- Yılmaz, Ercan (Ed.), **Cüz Gülü’nün Kokusu**, Meserret Yay., İst., 2013,
- Yılmaz, Hüseyin, “**Modern Türk Hikâyesine Mustafa Kutlu’nun Getirdikleri**”, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Zengin, H. Salih, **Hikmet ve Âhenk: Mustafa Kutlu**, Ağaç Kitabevi Yay., İst., 2012

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

Okay, M. Orhan, "Hareket", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hareket--dergi> Erişim Tarihi: 03. 03. 2024

Sınav, Osman, (2018).Yeni Şafak Kitap, S. 138, s. 22, 10 Ekim.<https://www.yenisafak.com/hayat/kutlunun-50-yillik-hikayesi-3401153> Erişim tarihi 22 Şubat 2024

<https://Cittaslowturkiye.Org/Tr/> 05. 04. 2024

<https://Www.Haberturk.Com/Htgastro/Seyahat/Turkiye-Nin-Sakin-Sehirleri-Sakin-Sehir-Cittaslow-Nedir-Turkiye-Deki-23-Sakin-Sehir-3588322> Erişim Tarihi: 05. 04. 2024

<https://erzincan.csb.gov.tr/1939-erzincan-depremi-haber-16203> Erişim tarihi: 24 Şubat 2024

<http://ogm.meb.gov.tr/yuz-tarihi-lise/1882-ERZINCAN-LISESI.html> Erişim tarihi: 22 Şubat 2024

<http://www.erzurumgazetesi.com.tr/haber/Edeple-gelen-hurmetle-gider-/162456> erzurumgazetesi.com.tr. 14 Aralık 2023. Erişim tarihi: 29 Şubat 2024.

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/dergi-2022679> erişim tarihi 22 Şubat 2024

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/bir-dergi-kapandi-3741> erişim tarihi 22 Şubat 2024

https://www.academia.edu/42320832/Hareket_Dergisinin_%C4%B0slam_Milliyet%C3%A7ilik_ve_Sosyalizm_Anlay%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1n%C4%B1n_Tarihsel_Bir_Analizi_1966_1982 Erişim tarihi: 25 Şubat 2024

<https://katalog.idp.org.tr/dergiler/73/hareket> Erişim tarihi: 22. 02. 2024

<https://www.yenisafak.com/hayat/kutlu-bir-omur-yaziyla-yasayabilmeyi-gosterdi-4627573> Erişim tarihi: 15. 06. 2024

https://erzincanlisesi.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.html, Erişim tarihi 29 Şubat 2024

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hareket--dergi> Erişim Tarihi: 02. 03. 2024

<https://www.izdiham.com/mustafa-kutlu-dergahi-ali-aycile-teslim-etti/23> Şubat 2024

<https://www.yenisafak.com/hayat/dergh-dergisinden-uzucu-haber-yayin-hayatina-ara-veriyor-3742721> Erişim tarihi: 23 Şubat 2024

<https://www.tarihistan.org/dergah-dergisinin-mimarlari-konustu-icimizdeki-heyecan-derg-h-i-buralara-getirdi/24705> Erişim tarihi: 23 Şubat 2024

https://www.academia.edu/61924257/Hareket_ve_%C4%B0syandan_Derg%C3%A2ha_Bir_Yay%C4%B1nevinin_%C5%9

Eehiri%C3%A7i ve %C5%9Eehird%C4%B1%C5%9F%C4%B1 Hareketleri %C4%B0smail Kara
Erişim Tarihi: 22. 02. 2024

<https://www.aa.com.tr/tr/kultur/bakan-tekin-ogrencilerle-yildiz-tozu-filmini-izledi/2987868>Erişim
Tarihi: 24. 02. 2024

<https://www.yenisafak.com/hayat/mustafa-kutlu-mujdeyi-verdi-yeniden-hikaye-yazacak-4598309>

Sakin Şehirlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. <https://cittaslowturkiye.org/tr/https://www.haberturk.com/htgastro/seyahat/turkiye-nin-sakin-sehirleri-sakin-sehir-cittaslow-nedir-turkiye-deki-23-sakin-sehir-3588322>Erişim tarihi: 05. 04. 2024

Seval Şahin, “**Mustafa Kutlu ile Edebiyat ve Yoksulluk Üzerine**” Söyleşi <https://acikradyo.com.tr/gunun-ve-guncelin-edebiyati/mustafa-kutlu-ile-edebiyat-ve-yoksulluk-uzerine> Erişim Tarihi: 27. 02. 2024

<http://sevalsahin.com/RadyoKayitlari.aspx> Erişim Tarihi: 27. 02. 2024

<https://acikradyo.com.tr/gunun-ve-guncelin-edebiyati/mustafa-kutlu-ile-edebiyatta-gelenegin-icat-edilmesi-uzerine> 27. 02. 2024

<https://acikradyo.com.tr/program/gunun-ve-guncelin-edebiyati?page=7> 27. 02. 2024

<https://acikradyo.com.tr/gunun-ve-guncelin-edebiyati/mustafa-kutlu-ile-edebiyat-ve-yoksulluk-uzerine> Erişim Tarihi: 27. 02. 2024

[https://www.academia.edu/61924257/Hareket ve %C4%B0syandan Derg%C3%A2ha Bir Yay%C4%B1nevinin %C5%9Eehiri%C3%A7i ve %C5%9Eehird%C4%B1%C5%9F%C4%B1 Hareketleri %C4%B0smail Kara](https://www.academia.edu/61924257/Hareket_ve_%C4%B0syandan_Derg%C3%A2ha_Bir_Yay%C4%B1nevinin_%C5%9Eehiri%C3%A7i_ve_%C5%9Eehird%C4%B1%C5%9F%C4%B1_Hareketleri_%C4%B0smail_Kara)
Erişim Tarihi: 04. 03. 2024

<https://www.dergâh.com.tr/hakkimizda>Erişim Tarihi: 02. 03. 2024

EKLER

EK 1: “KENDİ ANLATIMI İLE MUSTAFA KUTLU’NUN HAYAT HİKÂYESİ”

Görüşen: Safiye HIZLI ÖNAL

MART 2023

Mustafa Kutlu: 6 Mart 1947’de Kuruçay’da doğdum. Kuruçay, Osmanlı döneminde, aynı zamanda Cumhuriyet devrinde Erzincan’ın kazası idi. Ne zamanki Sivas - Erzurum demiryolu Ilıç’tan geçti, ilçe merkezi Ilıç’a taşındı.

Gördün o fotoğrafta, (Kalbin Sesi Mustafa Kutlu Belgeseli) o hükûmet binasını, Sultan 2. Abdulhamit’in 26. cülus merasimi falan. Demek ki mühim bir merkez imiş. Dolayısıyla Kuruçay’dan bahsetmemiz icap ediyor. Çünkü benim ana tarafından ailem Kuruçaylı. Baba tarafından ise Erzincan merkezden. Yani şehirli benim ailem. Dolayısıyla ailem ve sülale ile ilgili çok fazla bilgim yok ama onları da anlatacağım. Şimdi Kuruçay’ı anlatmam lazım. Kuruçay, dediğim gibi yani çok eski tarihlerini bilmiyorum. Tabi küçük bir yer olduğu için tarih kitaplarına da girmiş olduğunu sanmıyorum. Yani öyle bir şeyi yok. Ama ben ordayken ve orali akrabalarından, tanıdıklardan, yaşlılardan öğrendiğim kadarıyla sanıyorum herhalde 19. asrın son yarısında burada bir imar hareketi olmuş. Sebebi şu: Giresun’dan gelen kervan yolu artık birtakım kasabalardan geçiyor. Hangilerindense işte Şebinkarahisar, Koyulhisar, Suşehri, İmranlı var Sivas’ın. Oradan Kuruçay’a geliyor. Kuruçay’dan Kemaliye’ye geçiyor, yani Eğin’e geçiyor. Eğin’den aşağıya Harput, Arapgir falan aşağılara doğru gidiyor. Artık Tebriz’e mi gidiyor, Bağdat’a mı gidiyor neyse bir kervan yolunun üzerinde yani bu Kuruçay. Kervan yolunun üzerinde ve iki tane dere var, çay diyorlar. Birisi tatlı çay, birisi acı çay. Birinin suyu tatlı, birinin suyu acı. Bunlar Kuruçay’da birleşiyorlar. Çok küçük bir yerleşim yeri yani arazisi falan yok. Bu kervan yolunun üzerine, orda kervancıların istirahati için sanıyorum dinlenme noktası bir han yapılıyor. Efsanevi olarak bu handan bahsediliyor. Çünkü

Kuruçaylıların çoğu “Hana gidiyorum.”, “Handan geliyorum.” derlerdi. Çoğunlukla “Han” lafı kalmıştır. Böyle bir han yapılıyor. Kim yaptı, ne zaman yaptı, onları bilemiyorum yani. Hatta belki de pek bilen yoktur, zannetmiyorum yani. Tabi hanın yanında bir değirmen olması lazım, su değirmeni. Ki orda ben 60’lı yılların başındayken iki tane su değirmeni vardı bu çayların üzerinde. Han olunca ve orada kervanlar konaklamaya başlayınca, tahminim benim, yanında nalbanttı, efendim saraçtı, bakkaldı, bilmem neydi falan derken oranın ticarete müsait olduğunu anlayan Eğinliler, yani Kemaliyeliler, bunlar çok şeydi zaten, ticarete kafaları yatan kişilerdi. Bundan dolayı sanıyorum onlar gelmişler önce gelenler, çünkü daha sonra Kuruçay’ın önemli ailelerini, bey ailelerini sorduğum zaman onların Eğinli olduğunu söylemişlerdi. Orayı mekan tutuyorlar ve civar köyler ile alışveriş yaparken orası bir merkez haline geliyor, küçük bir merkez. Büyümesi mümkün değil zaten arazisi yok; bir tarafı dağ, bir tarafı dere. Böyle bir görüntü içerisinde. Orası kaza merkezi oluyor yani öteden beri belki kaza merkezi.

Ben 60’lı yılların başında -59’da da olabilir- orta mektep talebesiydim. Sonra lise birde de gittim. Lise ikide gidip gitmediğimi hatırlamıyorum. O dönemlerde bey konakları falan çökmüştü. Sana gösterdiğim fotoğraftaki ahşap binalar ayakta idi ama onlar da çökmek üzereydiler. Yani Kuruçay, eski görkemini kaybetmişti. Çünkü Türkiye’nin tamamında bu göç hadisesi, yani Anadolu topraklarından büyük şehirlere göç hadisesiyle bu köyler boşaldı, verimsiz olan yerler ki orası verimsiz bir yer yani. Bu köyler boşalınca Kuruçay’da pazar kuruluyordu. Bir yerde pazar kurulunca orada alışveriş olur, geçim olur, nüfus orda barınabilir. Yavaş yavaş kalabalık azalınca, pazar da artık kurulamaz oldu. Ben ordayken pazar kuruluyordu, pazarın son dönemlerine ben yetiştim. Fakat şöyle hazin bir tablo da vardı; göçenler pazara eşyalarını getiriyorlardı: Bakır siniler, bakır taslar, bakır kaplar, yatak yorgan neleri varsa satıp gidiyorlar işte. İstanbul’a gidiyorlar. Dolayısıyla Kuruçay’ın o son çöküş zamanına, hem bina olarak hem aile olarak yani koca konakta bir tane kadın kalmış, iki tane yaşlı kalmış falan, ben onlara rastladım. Köylerin boşalması hikâyelerime intikal etmiştir. Ben oradan çok şey aldım, tarım toplumu nasıl yaşıyor, pazara getirdikleri eşyalar nedir, ne değildir, onların hatırası nedir, duygu dünyası nereye dayanıyor, iktisadi, kültürel çöküşün nerelere mal olduğu falan. Demiryolu Ilıç’tan geçince, Kuruçay dışarıda kaldı. Ilıç’ı kaza merkezi yaptılar, Kuruçay, nahiye oldu.

Ben gittiğimde nahiyeydi, nahiye müdürü vardı, postahane vardı. Yine de güzel bir atmosferi vardı, bir küçük kasaba hayatını gördüm ben orda. Durmuş abinin bakkal dükkanı, babası Hacı Arif. Onların konakları, neyse binaları bahçeleri, annemin dayısı Nuri Es, onların çocukları. Kendi Dayım Recep Ergen ve çocukları. Ben dayımlarda kalıyordum. Bazen annemin köyü olan Göske'ye gidiyordum. Kız kardeşlerim, annem köyde ninemin evinde kalıyorduk. Dağlık bir yer olduğu için, katırla iş görüyorlardı. Beygir, katır, merkep, bunlara semer yapılıyor. Semercilik bir zanaat olarak orda hâlâ ayaktaydı. Semerci Abdurrahman ile ortağı Osman vardı. Önce Osman gitti İstanbul'a, Abdurrahman kaldı. Bir de ayağı topal bir Aşur vardı. Ben Semerci Abdurrahman'ın serin atölyesinde orda onun sıfırdan nasıl semer yaptığını günlerce izlemişimdir. Semer nasıl yapılıyor, neyle yapılıyor, nasıl olsa iyidir işte. Lise bir, yahut orta sonda olduğum zamanlarda. Ortağı gitti İstanbul'a, onun da gözü İstanbul'a gitmekte. Ancak salıdan salıya pazar kurulunca geliyordu. Haftada iki üç semer siparişi alırken işleri kötüye gitti, harcı borcunu ödememeye başladı. Sonunda O da İstanbul'a gitti. Vefat etmiş duydum, Allah rahmet eylesin, çok tatlı bir insandı, güçlü kuvvetli birisiydi. Merkebin ölçüsünü nasıl alıyordu, katırın ölçüsünü falan hatırlıyorum bunları. Bu semerci dükkanı benim için taşrada görsel bir şölen gibi idi. Geçmiş gitmiş zanaatlara dair teferruatını bildiğim bir hadise.

Safiye Önal: Şu an...

MK: Yok, orası, artık onlar bitti.

SÖ: Semercilik de yok.

MK: Semercilik bitti artık, elli sene önce. Gerçi bazı yerlerde tek tük olabilir. Semerciler şimdi, televizyonda görüyorum, bitmiş zanaatları anlatan, geleneksel sanatlarımız diye, semerciler şey yapıyorlar, turistler için küçük, minyatür semerler yapıp satıyorlar. Tek tük bazı yerlerde yine semerci var. Çünkü hayvan hâlâ işliyor bazı yerlerde, böyle dağ köylerinde şurada burda.

O zamanın Kuruçay'ı, dediğim gibi ahşap binaların birçoğu ayaktaydı, güzel bir caddesi vardı. Caddenin iki tarafında çok güzel, aşılı, dut ağaçları vardı. Bunları diken Eğinliler, çünkü Eğin yani yeni adıyla Kemaliye dut memleketidir, hâlâ dutuyla meşhurdur. Kemaliye çökmedi, orası ticaretle zengin oldu. Ali Coşkun'un memleketi. "Yıldız Tozu" benim Dergah Yayınları'ndan çıkmayan tek kitabımdır.

Elli senelik arkadaşım Bekir Erdem Dergah'tan ayrılıp Erdem Yayınları'nı kurunca, çocuk kitabı çıkarıyordu. Herkes çiçek, çikolata, hediye götürdü, ben de hediye olarak “Yıldız Tozu”nu götürdüm, verdim ona, Erdem Yayınları arasında basıldı.

SÖ: Ne kadar anlamlı, güzel bir hediye.

MK: Benim çocuk edebiyatı yolunda kitabım yok, bir tanedir, onu da ona verdim. Tam da çocuk işi değildir, büyükler de okuyabilir. Onu şimdi Kemaliye’de bir arkadaş uzun metraj film çekti. Yönetmen Ahmet Sönmez. Kemaliye’yi çok sevmiş. Görmenizi dilerim, yani doğuda böyle bir kasabanın olacağı aklınıza gelmez. Beylerbeyi’ndeki ahşap konakları görün, orda aynısı var, köylerde bile var yani, o kadar müthiş bir yerdir orası. Neyse onların da arazisi yok, dut bahçeleri var, dut satarlar onlar. Onların Eğin’den Kuruçay’a geldiği, cadde kenarına dikilen dutlardan belli yani, onlar dikmişler o dutları. Benim orda bulunduğum günlerde de çok güzeldi. Esnaf ikindi üzeri hava serinleyince veya sabah özellikle camiden çıktıktan sonra bir çocuk çıkarırlardı dut ağacına, ağacın altına çarşaf gererlerdi, çocuk oradan dutları dökerdi. Bunu da yazmışımdır yani, hikâyelerimde çok vardır. Dutu dökerlerdi oradan çocuklar ve esnaf kahveye, -orda bir tane kahve var zaten- otururlar dut ziyafeti çekerlerdi, çok güzel dutlardı ama.

SÖ: Karadut muydu?

MK: Yok, beyaz, böyle bu kadar, çok harika, öyle çekirdekli falan değil. Çekirdekli dutu bizim oralarda yemezler zaten, af edersin eşek dutu derler çekirdekli duta. Son zamanlarda maalesef orayı modernize ediyoruz diye dutları da kesmişler, konaklar da gitmiş, dutlar da gitmiş. Orayı asfalt yapacağız, parke yapacağız... Halbuki sokak Osmanlıdan kalma çay taşı döşeliydi. Bir küçük kasabanın nasıl çöktüğüne şahit oldum. Hikâyelerimde bunlar vardır. Meselâ bir bakkal dükkanı içinde, Durmuş abinin dükkanında neler var? Karasakız var, efendim zeytinyağı var, gazyağı var, zincir var, nal mihı var, nal var, ondan sonra bisküvi var, kumaş var, pazen, divitin bilmem ne şu bu... Bir köylüye neler lazım geliyorsa bunların hepsi, tohumdan tut, bilmem ilaca DDT’ye varıncaya kadar.

SÖ: O dönemde marketler yok, süper marketler yok.

MK: Elbette, marketler yok, her şey orda.

SÖ: Bakkalda.

MK: Ne istersen var yani, köylünün istediği her şey var. Gaz lambası, o zamanlar elektrik yok gaz lambası var, onun şişesi var, bardaktı, çanaktı, şuydu buydu. Böyle bir dönemin taşradaki bir bakkal dükkanında neler var, bunlar halkın yaşantısını da dile getiriyor. Onun için, ben bunları hep biliyorum, birçok yerde söylerim, benim çok iyi bildiğim şey bizim insanımızın ne olduğu, nasıl yaşadığı ama tabi geçmişte. Bugün için değil, bugün orda ne oluyor ne bitiyor bilmiyorum yani. Ama benim söylediğim bundan elli sene evvel.

SÖ: Ama elli sene evvel de hocam o lise dönemlerinde bile çok iyi bir gözlem yeteneğiniz varmış.

MK: Ben oldu bitti halkın arasında olan bir insanım. Ömrüm kahvelerde geçti, kahvelerde oturdum, kahvelerde yazdım. Nasıl yazdım? Kuruçay’da işte semerci dükkanında oturup Abdurrahman Ustayı izliyordum. Dolayısıyla taşranın küçük bir kasabasında nasıl bir hayat oluyor? Meselâ bir dava vekili vardı o zamanlar orada avukat yok, dava vekili vardı. Dava vekili Mahmut Amca. Benim “Beyhude Ömrüm”de bunu anlatıyorum, köylerin boşalışını. Beyhude Ömrüm’de dava vekili vardır. İki dava vekili karşılıklı atışırılar. Eğlenceli bir mahkeme sahnesi anlatıyorum.

SÖ: “Beyhude Ömrüm” bitince ağladığım kitaplardan birisidir.

MK: Sizin orada da göç oldu mu? Hep göçleri anlatıyor çünkü.

SÖ: Evet, hep göçler. Bir de kahramanın sonunda o bahçeyi kurması ve orada...

MK: Evet, bahçe. “Yıldız Tozu”nu çeken arkadaş bu Beyhude Ömrüm’ü de dizi olarak ATV’ye teklif etti. Bakalım. Belki kabul ederlerse inşallah bir dizi olacak. Zannetmiyorum kabul edeceklerini de çünkü kimse şimdi köylü dizisi istemez yani.

SÖ: Hocam kabul edilebilir belki, çok güzel bir konu.

MK: Belki. Neyse bakalım. Dolayısıyla bu Kuruçay bahsi sadece benim doğduğum yer olmakla kalmayıp, benim o küçük yaşlarımdan itibaren, lise yıllarımdan itibaren zihnimde yaşadığım yerin ve toplumun özelliklerini biriktiren bir yer oldu. Bunu onun için anlatmak istedim yani Kuruçay meselesini.

SÖ: Beslemiş sizi.

MK: Beslendiğim yerlerden birisi evet, öyle.

SÖ: Peki hocam adı neden Kuruçay acaba, onunla ilgili bir bilginiz var mı?

MK: İki tane çay var halbuki, bilmiyorum niye Kuruçay koymuşlar. Kuruçay'a giderken de biz Erzincan'dan Kuruçay'a şu sebeple gidiyorduk. Ben babamı on iki yaşında kaybettim. Biraz fukara bir çocukluk geçti. Annem rahmetli bizi geçindiriyordu Singer makinesiyle. Onu anlatacağım Singer makinesini. Dikiş dikerek. Fakat zaruret olduğu için, Kuruçay'da Göske Köyü'nde kalıyorduk, ninemin evinde. Oradan en azından yıllık unumuzu getirelim diye yazı orada geçiriyorduk. Oradan birkaç çuval un getiriyorduk Erzincan'a. Giderken trenle Ilıç İstasyonuna gidiyorduk, Ilıç İstasyonunda iniyorduk. Kuruçay'ın otobüsü-minibüsü yok. Bir kamyon gelecek, kamyonun üstüne yükler yüklenecek ne yüklenecekse. Şoför mahallinde hanımlar oturuyor. Şoför mahalli iki kişiydi böyle, ya hastalar ya hanımlar alınırdı. Biz de çocuklar ve diğerleri de yüklerin üstüne oturup kamyonun arkasında... Yolda bozulur, bilmem neler olur, şunlar bunlar. Bunların bir kısmı hikâyelerimde vardır yani. Şeyde olabilir, "Mavi Kuş"ta olabilir meselâ.

SÖ: Dedenizden bahsedecek misiniz hocam?

MK: Tabi, o daha sonra. Şimdi ben Kuruçay'ı anlatıyorum. Yani Kuruçay'ı anlatırken hikâyelerime akseden taraflarını ifade ediyorum. Kuruçay'ı ve o bölgeyi anlatan bir metne rastlamadım. Belki vardır bilmiyorum ben ama benim annemin köyü Güngören. Eski ismi Göske. Onun arkasında Armudan diye bir köy vardı. Çok büyük bir Ermeni köyü, eski Ermenilerin. Oralı bir Ermeni vatandaş var Hagop Mintzuri. Bu Hagop Mintzuri'nin Tarih Vakfı Yayınları arasında hatıraları çıktı. Hagop Mintzuri Armudan'dan çıkıyor, İstanbul'a geliyor, Ermeni tehcirinden arta kalan bir adam. Yalnız başına kalıyor İstanbul'da. Zaten Galatasaray Lisesinde okumuş, öğretmenlik falan yapmış. İstanbul'da çeşitli işlerde çalışıyor. Bir taraftan da yazıyor, hikâyeler falan yazıyor, yayınlıyor. Hagop Mintzuri'nin anlatımından asrın başında, 1900'den 1920'ye kadar hem İstanbul'da nasıl bir hayat var hem Armudan'da yani köy tarafında nasıl bir hayat var bunları görüyoruz. Bunları anlatıyor. Onun anlatımından aldıklarımla, benim aile büyüklerimden ve oradaki büyüklerden anladığım kadarıyla hadise şöyle cereyan ediyor: Yani Osmanlı döneminde de öyle, Cumhuriyet döneminde de öyle. Oraların arazisi köylüleri geçindirmediği için hem Osmanlı döneminde hem Cumhuriyet döneminde bir gurbetçilik var. Yazın tarlaları biçiyorlar o zamanın aletleriyle. Ben de harman sürdüm yani döven, öküz, harman makinesinden buğdayı çıkarmak... Sonra unlarını

öğütüyorlar; kavurmaydı, peynirdi, yağdı, kışlık odundu, erzağı ambara koyuyorlar. Sonbahara doğru İstanbul'a gidiyorlar. Orada çalışacak, üç beş kuruş kazanacaklar. Yonca-arpa biçiminde köye dönecekler. Gurbet türküleri, bu hayatı anlatır. En güzel ve acılı türküler Eğin türküleridir.

Köylerin boşalmasıyla yavaş yavaş bu gurbetçilik bitti. Gurbete gidenler İstanbul'da iş tuttular, ev yaptılar, gecekonduya geçtiler, şu oldu bu oldu. Dolayısıyla köyler bitti, köy hayatı bitti. Hagop Mintzuri Osmanlı dönemindeki hayatı anlatıyor. Cumhuriyet gelince trenle gitmeye başladılar, Osmanlı döneminde yollar korkulu olduğu için, eşkiya falan var. Ermenisi, Müslümanı beraber bir topluluk teşkil ediyorlarmış. Oradan kervan gibi veya topluluk olarak Giresun limanına geliyorlarmış. Giresun Limanından vapurla İstanbul'a geçiyorlarmış. Dönerken tekrar Giresun'a, Giresun'dan tekrar bu tarafa geliyorlarmış. Böyle bir hayat var yani o zaman. Hagop Mintzuri bunu çok güzel anlatıyor. Asrın başındaki Beşiktaş Çarşısı, avuç içi kadar bir yer. Fırının yanında Rum bakkal Yorgi, onun yanında Arnavut Ciğerci Abidin, yanında sebzeçi Makedon Lazo, onun yanında Harputlu süpürgeci Mustafa, iskelede Kürt hamallar, Laz kayıkçılar. İşte sana Osmanlı Çarşı örneği. Beşiktaş'ta ailesiyle beraber fırın işletiyorlarmış. Ermenilerin yaptığı ekmek Ortaköy'den Nişantaşı'na kadar İstanbullular o ekmeği yiyorlar. Şimdi açsan gider fırını taşlarlar. Ne kadar hoşgörü varmış Osmanlı döneminde. Ermeni'nin ekmeği yenmez demiyorlarmış.

Osmanlı döneminde bir ailenin reisi gidip fırından ekmek almazmış. Ekmek eve gelirmiş. Meselâ Katip Hüsameddin Efendi'nin evine iki tane francala... Hagop, "Ben o kadar senedir ekmek dağıttım, bir tane Müslüman hanımın yüzünü görmedim." diyor. "Kapı açılır, bir el uzanır. Elden ihtiyar mı genç mi olduğunu anlarız." diyor. "Sepet uzatır veya torba uzatır, torbaya ekmekleri koyarız, kapı kapanınca tebeşirle iki tane çentik atarız, ay sonunda hesap görmek üzere görmek üzere." Fırınlardan bekar uşakları, yani garibanlar, gurbetçiler falan ekmek alıyor. Hagop Mintzuri böyle, uzun uzun anlatıyor Beşiktaş Çarşısını.

Rahmetli dayım bulunduğu köyden Göske(Güngören) köyünden, -orası çok verimsiz bir dağ köyü- ordan tarlasını satıp kasabaya inmişti. Kasabada bir evi vardı. Küçük bir ev. Orda kahvecilik, kasaplık yapıyordu. Biz gidince kasabada dayımın evinde kalıyorduk, köyde anneannemin. Bizim orda "nene" derler. Nene daha çok

şeydir, Türkçenin ses uyumuna uygun olarak “nine” değil “nene” diyorlar. Bu Azerbaycan’dan gelme bir laf. Bizde anneanneye “nene” derlerdi.

SÖ: Dil kelimeleri kendine benzetiyor değil mi?

MK: Türkçede biliyorsun uzun hece yok, ses uyumu var. Meselâ Türkçesi zayıf olanlar uzun heceyi çıkaramaz. Âhret derken a’yı uzatacaksın, uzatmazsan ahır olur.Bunu bilmeyenler var.

SÖ: Aksanın değişmesi zor demek ki.

MK: Değiştirenler var, var da bir kısmı onu yapamıyor. Dilimizin böyle bir ses uyumu var. Türkmenlikten gelenler de telaffuza pek uymazlar, onlar Türkçenin ses uyumu neyse ona uydururlar. Uzun hece, ince hece, yani İstanbul Türkçesi... Yapamazlar onlar çoğunlukla.

SÖ: Siz de kitaplarınızda meselâ “tren” yazarken “i” kullanıyorsunuz “tiren” şeklinde. Bunu özellikle mi yapıyorsunuz?

MK: Ben orda dilcilere sesleniyorum. Halkın kullandığı yabancı kelimeleri, bilhassa Avrupa dillerinden gelenleri, Türkçeleştirelim. Ben “film” demiyorum halkımız gibi “filim” diyorum.

SÖ: Computer yerine “Bilgisayar”ı bulmuşuz.

MK: Elbette buzdolabını bulmuşuz. Dil Kurumu bunu yapmış. Meselâ diyelim ki “stasyon”u “istasyon” yapmış, o tutmuş. İstasyon oluyor, başına “i” koymuşlar, “istasyon” yazıyoruz “stasyon” yazmıyoruz. “İspor” yazmışlar eski imlâ lûgatında, fakat o tutmamıştır, “spor” devam ediyor. Ben de halk ne diyorsa, yani halk “ispor” demiyor “spor” diyor, ama “film” demiyor “filim” diyor, ben de “filim” yazıyorum. Böylece dilcilere işaret ediyorum.

SÖ: Halk nasıl kullanıyorsa öyle olsun diyorsunuz.

MK: Elektrik meselâ, elektriğe t’den sonra “i” koyuyorum, “elektirik” şeklinde. Çünkü Türkçe konuşulduğu gibi yazılan bir dil.

SÖ: Çok haklısınız hocam.

MK: Türkçeye uygun yani, dilcilerin bunu anlaması lâzım ama kim anlayacak... Bana boyuna soruyorlar. Ben de dilimizi yabancı dillerin istilasından korumamız lâzım diyorum. Kim yapacak bunu?Elbette akademya.

SÖ: “Beyhude Ömrüm”de kalmıştık efendim.

MK: Peki bu arada annemin köyünü de anlatmış olayım, çünkü o da Kuruçay’a bağlı. Eski ismi Göske, bu eski isimlerin çoğu Ermenicedir. Çünkü bizden önce orda Ermeniler varmış. Ama bizler de gelmişiz, Ermenilerle beraber yaşamışız. Tarihçi İsmet Miroğlu’nun “Kemah Sancağı” diye bir çalışması var. Orda bütün bu köylerin isimleri bulunuyor. Kaç hane, kaç Ermeni, kaç Türk falan. O dönemden kalma bir köy, dağ köyü. Oraya yaya çıkmak bir mesele yani. Ya katırla ya da atla çıkacaksın. Dayımın atıyla çıkardık yukarı, orda çok küçük parçalı tarlalar vardı. Tarla dediğim, çukurlarda taşları ayıklanmış ama çok güzel buğdayı olurdu meselâ. Harika. Eğinliler bir hayvan yükü dut getirirlerdi böyle telislerle, büyük çuvallarla. Para yok. Bir ölçek dut veriyor, iki ölçek buğday alıyor. Onların buğdayı yoktu. Onlar buğday alır götürürlerdi, bizimkiler dut alırlardı. Çünkü o köyde -dağ köyü- sebze yok, meyve yok, küçük bahçeler var. Böyle ceviz, falan var, ufak tefek. Su da yoktu doğru düzgün. Benim babam Kuruçay’da nahiye müdürüyken sanıyorum oraya ilkokulun yapılması, yolunun yapılması, çeşmenin getirilmesi falan yardımcı olmuş. Ablam anlatırdı, sanıyorum babamın epeyce emeği geçmiş.

O küçük tarlaların orakla ekinini biçerler. Bağ yaparlar, o bağları katırın sırtına yüklerler. Bir çocuk katırı götürür, köyün içindeki harmana indirir. Biçim tamamlandıktan sonra harman dönmeye başlar öküzler veya hayvan ne ise. Dövenle beraber bir ay falan öyle döne döne. Ondan sonra harman makinesine verirler, harman makinesi ben çektim kolumla. Ondan sonra onu değirmene indirirler. Değirmen de efsanevi bir şeydir, su değirmeni çok severim ben, o da vardır benim kitaplarımda. Orda ununu öğütür, götürürler. Böyle çileli bir şey. Öyle biçer-döver falan yok, tırpana bile gelmiyor birçok tarlalar ufak oluyor. Ama çok lezzetli ve çok tok. Harika bir buğdayı vardı. Yani yavan ekmek yesen yarar derler. Havası var zaten. Biraz ileride, böyle bir tepenin arkasında bir pınar var. Oradan kadınlar sırtlarında, “küze” diyorlar böyle toprak testiler var. Kar tipi dinlemeden oraya kadar giderler, o suları doldururlar, küzelerle getirirler. Yani ne çileli insanlar varmış diyorum. Yiyecek yok, içecek yok, kalorifer yok duş yok. O küzelerle sırtlarında... Yıllarca hem tarlada çalışıyor, hem suyu getiriyor oradan evine. Onun için ben hep kadınları öne alırım yani. Anadolu kadını. Müthiş çile çeken, yük çeken, çocuklara bakan, evine falan ... Adamlar gurbete gidiyorlar, işte orada bütün evin yükünü kadın çekiyor. Çok çileli bir hayat.

SÖ: Ama günümüzdeki kadar şikâyet de yok.

MK: Orda bir terbiye, bir kültür, bir alışkanlık olmuş. Ama çok çileli bir hayat yani. Böyle bir çileli hayat var. Yeri gelince anlatacağım, annem benim bu köyden, nasıl evlenmiş babamla. Babaannem de bu köyün mezrası var beş hanelik, o mezradan. Yani dedem de oradan evlenmiş, babam da oradan evlenmiş. O mezradakiler de, bizim akrabamız oluyor uzaktan Mustafa Sarıgül'ün ailesinin olduğu yer de. Mustafa Sarıgül de bizim akrabamız uzaktan.

Cevizler var. Cevizi döküyorlar, geride kalan ufak tefekleri de biz çocuklar alıyorduk böyle büyük değneklerle. O köydeki çocuklardan ava giden, keklik avlayan, keklik çok vardı o zamanlar benim tabiatla olan içli dışlı oluşum hep bu tür bir kır hayatından gelen bir şey. Hem insanların hem hayvanların, yani kuşlar, köpekler, keklikler, meşeler, tavşanlar... Çok hayvan vardır meselâ oranın ormanlarında. Çalılığa bir taş attım mı bir iki tane tavşan fırlıyordu, enteresan. O zamanlar tabi, bakirdi oralar. Bütün bunlar bu folklor, bu kültür, benim Anadolu insanının içine yerleşen temel eğilimleri çok erken yaşta görmüş olmam, kazanç oldu benim için yani oralarda.

O zamanların seyyar bonmarşesi çerçi denilen bir adam vardı. Kendisinin eşeği vardı, katır veya merkebin sırtında böyle işte bavullar, torbalar, bilmem neler... Gelir caminin önüne bir tezgah kurar, oraya açar bütün mallarını. Ayna, tıraş takımı, ne lazım geliyorsa köylüye işte. İplik, iğne, çuvaldız, işleme yapmak için o renkli kukalardan, ipliklerden falan. Hazır elbise pek yoktu ama, şimdi çok hatırlamıyorum kumaş da vardı. Bazı elbiselik kumaşlar falan, başlarını örtecekler. Bizim oranın meselâ çok güzel adeti vardır: Kadınlar renkli, daha çok Türkmenlere benzeyen çok renkli entariler giyer. Altında paçalı don giyerler, altında çarık -o zamanlar ayakkabı yok-. Bellerine kuşak bağlarlar, onun esası Trablus kuşağıdır ama nerden bulunacak, kuşak bağlarlar. En güzeli benim sevdiğim: Başlarına çok uzun, ağ denilen bir örtü, eşarp demeyelim çünkü başlarını bağlıyorlar bir eşarpla, sonra onun üzerine beyaz bir ağ örtüyorlar. Böyle gittikleri zaman çok güzel bir manzara teşkil ediyordu, peşpeşe gittikleri zaman. O ağın üzerine, önünden mi arkasından mı tam çıkaramayacağım... Renkli bir eşarp örtülürse bu henüz evlenmemiş kız demek oluyor. İşte o olmayınca ona göre bir bağlayışları vardı. Evli olan bir şekilde örter, öbürü başka şekilde örter. Örtünmelerinden anlaşılırdı ama beyaz ağ hatırlıyorum

yani. Çok hoş bir şeydi, tertemiz, köylü olmasına rağmen pırıl pırıl yani, harikaydı. Onun temizliğinden de zaten kadının, kızın temiz olup olmadığı anlaşılırdı. Ahıra gidiyor, şuraya geliyor buraya geliyor. Temiz tutmak mesele.

Çerçinin gelmesi bir canlılık olurdu, herkes alışveriş ederdi oradan.

SÖ: Onun belli bir günü olur, haftalık mı gelirdi hocam?

MK: Ne zaman pek belli olmuyordu. Cumaları bazen geliyordu, on beşte bir mi geliyordu...

Tatillerde gittiğim için okul galiba kapalıydı. Yani talebe kalmadığı için midir yoksa ben gittiğimde kapalı mı oluyordu, onu pek çıkaramıyorum.

Köyde ve Kuruçay denen yerde işte böyle bir hayat vardı. Ve ben bu hayatı annemin ve babaannemin çıktığı, yetiştiği köy ve yer olarak, dedemin ve babamın da evlendiği yer olarak anlattım. Bizi herkes Kuruçaylı bilir. Beni de öyle zannediyorlar. Halbuki biz esasen Erzincanlıyız yani baba tarafım Erzincanlı. Dolayısıyla bu çerçevede, böyle bir hayat. Benim mensubiyetim Erzincan kadar da Kuruçay. Kuruçay tarafı da var Erzincan tarafı da var onu anlatacağım ayrı bir mevzu. Ama doğup büyüdüğüm yer burası.

SÖ: İş konusunda da titizsiniz hocam değil mi bir an önce bitsin.

MK: Tabi tabi, bittikten sonra işimize bakarız.

SÖ: Disiplinlisiniz.

MK: Evet, ben sanatkar mizaçlı bir adam olmama rağmen, yani disipline gelmeyen... Disipline nasıl gelmeyen: Hayatım boyunca bir defa üniversiteye giderken takım elbise yaptırdım, güzel Kula kumaşından çok güzel bir takımdı. Burada fotoğrafım da vardır, bu benim için bir şeydir, rahmetli annem de bunu çok şey etmişti. “Hah böyle oldu işte evladım böyle ol.” derdi bana. Eniştemin abisi terziydi, o dikti. Daha sonra çok nadir günler hariç mektepteyken de yani öğretmenliğim sırasında da müdür benimle hep takışırdı: Ya Mustafa Bey kravat takmıyorsunuz, çok kötü örnek oluyor, falan. Meselâ hiç kravat takmamışımdır, böyle serbest. Memuriyetten ayrıldıktan sonra da zaten hiç takım elbise giymedim. Daima spor, daima mont, ceket falan. Öyle kendi hayatıma bakıldığı zaman çok serbest takılan bir adam gibi görünmeme rağmen aslında iş disiplinim fazladır. İşteki disiplinim olmasaydı, o ansiklopediyi nasıl çıkaracaktık yani. On beş senemi yedi benim, mahvetti beni. Bir şeye de yaramadı.

SÖ: Ansiklopediye çok emek vermişsiniz.

MK: Evet, öyle oldu. Neyse ansiklopediye sonra geliriz. Şimdi aileyi anlatıyorum ya oradan devam edelim.

SÖ: Peki efendim.

Dedem Mustafa Nedim Efendi, küçük bir memur. Ne memuru olduğunu bilmiyorum. Musikişinas imiş hem de hattat, bu sanat eğiliminin ondan bana intikal ettiğini sanıyorum. Ama gece gündüz de içermiş. Bu genetik bir şey olarak bizim ailemize de intikal etmiş. Babam ve amcam iki kardeşler. Babam ağzına içki koymazdı, amcam alkolikti. Enteresan değil mi? Amcamın bir oğlu içmezdi, diğeri içerdi. O da enteresan yani dedemden intikal etmiş olabilir. Dedem hakkında sadece babaannemin anlattıkları var. Kuruçay'da memur iken Göske'nin Ekrek mezasından Ayşe Hanım'la evlenmiş.

Ayşe Hanım, babaannem. Osmanlı bir kadındı. Böyle uzun boylu, çok otoriter bir kadındı. Evde onun otoritesi geçerdi, babamdan bile ilerideydi, babam onun ağzına bakardı hep. Onunla evlenmiş, Erzincan'a gelmiş. Dedemin son görevi şimdi Tunceli'ye bağlı olan bir kasaba vardır Pülümür diye-o zaman Erzincan'a bağlıymış- Pülümür'de memur imiş. O sırada Rusların Kafkaslardan Kars, Erzurum, Erzincan'a doğru bir hareketi oluyor, bir işgali oluyor, Ruslar geliyorlar yani. Ruslar gelince, bizim Osmanlının o zaman gücü yok. Onun önünden insanlar seferber oluyor kaçıyorlar. Kaçarken Erzincan'da Ermeniler nasıl olsa Ruslar geliyor diye hem Erzincan'da hem Erzurum'da büyük mezalim yapıyorlar. Bizimkilerde karşı koyacak güç yok, çok mezalim olmuş Erzincan'da. Ruslar Erzurum'dan Erzincan'a doğru gelirken Tercan diye bir kasaba vardır, Tercan'dan sonra Mercan diye bir yer var, sonra da Vican diye bir istasyon var. Orada dağların arasında bir boğaz vardır, Sansa Boğazı. Tren oradan geçiyor. Ruslar tam Sansa Boğazı'na gelip Erzincan'a girecekleri sırada Rusya'da Bolşevik İhtilâli oluyor. Bolşevik İhtilali olunca Çarı indiriyorlar. Bunlar Çar ordusu tabi, geri gidiyorlar. Böylece Erzincan Rus işgaline uğramıyor. Belki bir miktar olmuştur orasını bilmiyorum.

Tam bu sırada dedem Pülümür'de vefat ediyor. Dedem vefat edince oraya gömmüşler 1917'de . Ama biz ne gittik, ne bildik, kayıp yani. Sonra babaannem rahmetli, yalnız kalıyor. Memur ailesi olduğu için ona bir kağı arabası veriyorlar. Beş tane çocuk var: Muzaffer, Nurettin, Kemal, Lütfiye, Saadet. Beş çocukla tek

başına muhacir kafilesiyle beraber Sivas’a doğru yola düşüyorlar. Tabi kıtlık var, onu anlatıyordu bize. Her seferinde “Babaanne bize seferberliği anlat” derdim. Kış geceleri böyle dizinin dibinde otururdum, uzun uzun anlatırdı, “Oğlum o günler gitsin de geri gelmesin” derdi. Çünkü yolların kenarında açlıktan ölenler, ot yiyenler... Hayvanlar ölmüş, muhaceret, yani çok kötü bir şey. Nasıl Suriyeliler bize gelirken perişan durumdaydılar ya onun gibi. Belki ondan daha beter yani. İşte eskinin kadınları demek dirayetli yani, nasıl o kadar yolu yürüyorsunuz siz böyle. Rahmetli babamın eline de bir debbe, -debbeler derler bakır bir testi- yağ vermişler, tereyağı. Kardeşlerden Muzaffer hastalanıp yolda ölüyor. Ne kadar zamanda geldiler kim bilir Sivas’a.

Sivas’a gelince babaannem dikiş dikmeyi biliyordu. Singer makinesi vardı, el makinesi. Askerîyeye iç çamaşırı dikiyor o makineyle ve ailesini onunla geçindiriyor. Babam da o sırada rüşdiyeye devam edip bitiriyor. Sonra tabi bizim ordularımız dönüp gelince Erzincan’ın kurtuluşu 13 Şubat, bizimkiler de Sivas’tan dönüp geliyorlar. Tabi Erzincan yanmış yıkılmış. Babaannemin kimsesi yok Erzincan’da, ailesi Kuruçay’da. Dolayısıyla babaannem Kuruçay’a gidiyor ailesinin yanına. Babam rüşdiye mezunu olduğu için Harf İnkılabı’ndan sonra Kuruçay’daki memur alımında işe giriyor. Rüşdiye mezunu ama yeni harfleri okuyup yazabiliyor mu diye imtihan ediyorlar. Kırmızı kalemle çizilmiş, elle yazılmış bir şehadetnamesi var. Babamın şehadetnamesi, bir hatıra olarak bende. Yeni harfleri okuyup yazabilir diyor.

SÖ: Derecesi: Çok eyidir yazıyor. Kıymetli bir hatıra.

MK: Babamdan kalan en önemli vesika bu yani. Bu vesika ile babam, orada - Kuruçay kaza merkezi olduğu için- onun yanındaki nahiyelerden birinde nüfus memurluğuna başlıyor, ondan sonra tahrirat katibi oluyor. Sonra da dedem nasıl Kuruçay’dan evlenmişse, babamı da babaannem Göske’den evlendiriyor. Annemden önce Fatma Hanım’la evleniyor, ilk evliliği. Erzincan’a geliyorlar. Babam orada Sıhhiye Dairesi’nde çalışıyor. Fatma Hanım, çok fazla bilmiyorum öğrendiğim kırık dökük bilgiye göre hastalanıp ölüyor. Hastalanıp öldükten sonra bu sefer babaannem, babamı tekrar Göske köyünden aynı köyden, annemle evlendiriyor. Annem tabi o zamanlar ufak, daha on dört yaşında. O zamanlar, on dört yaşında evleniliyor yani, şimdi çocuk gelin falan diyorlar ama o zaman olgun sayılıyor on dört, on beş yaş.

Annem anlatırdı, o yaşıta iken bir çuval buğdayı tuttuğu gibi kaldırıp katırın semerine bağlarmış.

Ben de evlendiğimde hanım on altı yaşında idi. On altı yaşında, maşallah iri yarıydı. Gerçi şimdi evlilik yaşı bu tarafa doğru geldi. Doğrudur yani, on sekiz olması lazım. Şimdi on üç, on dört yaşında çocuk bunlar.

SÖ: On sekiz bile erken.

MK: Vücut gelişimi olarak da şey değiller, çoluk çocuk ya. Benim şimdi torunlar var ortaokula başladılar, daha çocuklar. Ben onların yaşındayken neredeyse evi geçindirecektim yani. On iki yaşında ben sebze halinde çalışmaya başladım, on iki yaşında sebze halinde domates diziordum. O zamanlar 40 yaş ihtiyarlık sayılırdı. Şimdi 70 yaş yaşlılık, 80 yaş ihtiyarlık sayılıyor. Ömür bayağı uzadı.

SÖ: Acaba şartlar mı insanı olgunlaştırıyor?

MK: Yok yok, mahalledeki bütün çocuklar öyleydi. Kızlar da öyleydi, yetiştirirlerdi anneler babalar. Bir evi geçindirecek şekilde. Ne lazım geliyorsa, yemeğinden şusundan busundan falan. Okuyan nüfus azdı, burası önemli.

Her neyse... Annem tabi çok küçük, babam o zaman yaşlı sayılır, evlenmiş. Fatma Hanım'dan Celal, Zeki, Perihan isminde üç tane çocuğu olmuş. Hanımı ölünce, annem üveylerin üstüne gitmiş yani. Üç tane çocuk, kaynana, bir de bir halaları varmış bir ayağı topal. Kalabalık bir aileye on dört yaşında gitmiş annem. Annem de babaannem gibi çok dirayetli, çok kavi bir kadındı. Eski kadınlar hep mi öyleydi, bilemiyorum. Fakat çok geçmeden büyük Erzincan Depremi oluyor.(1939) Bütün aile depremde kalıyorlar. Bu Fatma Hanım'dan olan kardeşlerim Zeki ile Celal vefat ediyorlar, Perihan ablam kurtuluyor. Annem kurtuluyor, babaannem, babam kurtuluyor.

Deprem günlerini de söyleyeyim iki cümleyle. O zaman Erzincan'a henüz yeni tren gelmiş ama üç günde bir geliyor ancak. Orda da kırk bin kişinin öldüğü söyleniyor. Zar zor çadır veriyorlar bizimkilere, babam memurdur falan diye Sıhhiye Dairesinde. Annem diyor ki, iki sene çadırda kaldık. Ve çadır komşuluğumuz vardı diyor. O bizim çadır komşumuz, diye anlatırdı. Dolayısıyla babamın ikinci evliliği annem yani.

İşte bu depremin yaralarından sonra, rahmetli babam -sanıyorum imtihana mı giriyor ne oluyorsa- Nahiye Müdürü oluyor. O zamanın nahiyeleri bildiğin köy.

Hiçbir şey yok. Bir devlet dairesi yok. Köy evlerinden birini, daire haline getiriyorlar. Oraya bir masa, bir tane daktilo. İşte o kadar yani. Babam dönüp dolaşıp tekrar Kuruçay'a geliyor nahiye müdürü olarak. Çünkü babaannemin orada geçimlik durumları var ya... Tarlaydı, buğdaydı, şuydu buydu... Orada rahat ediyorlar, onun için oraya geliyor. Orada nahiye müdürlüğü sırasında geçirdiği zamanlar için rahmetli annem diyor ki: En güzel günlerimiz orada geçti, Kuruçay'ın iyi zamanlarıydı diyor.

Benim de doğumum 1947'de 6 Mart'ta orada doğmuşum. Hayatımı bir belgeselde anlattım. Kanal 7'deki. Yönetmen Mehmet Yıldız çekti pandemiden önce. Bu belgesel Youtube'de "Kalbin Sesi - Mustafa Kutlu Belgeseli" adıyla kayıtlıdır. O sırada dedim ki: Gideyim şu Kuruçay'ı göreyim, doğduğum yeri, belki doğduğum ev de duruyordur hala. Orada başlayalım belgeseli çekmeye. Sonradan dedim ki, benim hatıramda hep o güzel Kuruçay kalmış, dut ağaçları falan. Gideceğim oraya şimdi hiçbir şey kalmamış. Düşün ki Kuruçay'ın yerlisi hiç kimse yok. Sıfır, bir kişi bile yok yani. On, on beş aile o kadar. Köyler o kadar boşalmış ki, benim annemin köyünde de kışın bir kişi kalıyormuş. Geçen sene o da ölmüş. Onun için gitmedim Kuruçay'a.

S. Ö.: Babanızın Kuruçay'a gelişi nasıl olmuş?

M. K.: Babam o zamanlar okur yazar sayısı fazla olmadığı için, tahsilli insan fazla olmadığı için imtihana girerek nahiye müdürü oluyor. Nahiye müdürlüğüne Erzincan'da, Otlukbeli Savaşı'nın olduğu yerde Karakulak adlı bir nahiye var, orda başlıyor. Orada, Türkan ablam doğuyor, şimdi sağ. Ondan sonra Başköy diye hemen bu tarafında bir nahiye var, oraya geliyor. Nasılsa o zaman iki senede bir tayin ediliyor, ordan oraya. Orda ortanca ablam Nuran doğuyor Başköy'de, o vefat etti, Allah rahmet eylesin. Ardından Erzincan Ovası'nın bir köşesinde çok münbit, güzel bir köy olan, Cancige'ye tayin ediliyor. Galiba iki yıl sonra Kuruçay'a geliyor. Böylece Kuruçay'a gelince ben de orda doğmuş oluyorum. Geçende Göske, yeni ismi Güngören, annemin köyünün okulunu, çeşmesini, suyunu falan acaba babam mı yaptırmış mı diye bir tereddütle söyledim. Sonra büyük ablama danıştım, evet babam yaptırmış. Okulunu, hatta köyün nahiyeye inen yolunu o zamanlar yaptırmış. Ama yol dediğim araba yolu değil yani, yaya ve katırlarla inilip çıkılan yol.

S.Ö: Babanız Kuruçay'dan sonra nereye tayin ediliyor?

M. K.: Refahiye'nin Zevker diye bir nahiyesi var, Zevker nahiyesine tayin oluyor babam. O yolculuğu, üç yaşındayım galiba, hayal meyal hatırlıyorum. Çünkü böyle yirmi-yirmi beş tane hayvan yüklenmiş kervan gibi, katırlar, beygirler falan. Bizi de sanıyorum bir hayvanın bir tarafına, ablamla beni bir sandığa koymuşlar, öte tarafına bir çuval bağlamışlar, öyle yüklü bir şekilde gitmişiz. Zevker'den de Kemah'ın Kamerik nahiyesine tayin oluyor babam. Kamerik nahiyesine geldiğimizde artık ben orayı hatırlıyorum, yani o dönemi hatırlıyorum çünkü dört-beş yaşındayım. Kamerik nahiyesinde kalacak ev bulamadık. Orda bir Cebesoy İstasyonu vardır. Resimlerini göstermiştim, Cebesoy İstasyonu benim hayatımda önemlidir. Ali Fuat Cebesoy'un isminden geliyor. Orda trenden inip köylere gidiliyor. Cebesoy İstasyonu'nda inince, biraz yukarıda tepenin üstünde bir tek ev vardır. Bu ev Kemah beylerinden birinin imiş. Sabit Sağıroğlu, Hayrettin Sağıroğlu, Sabit Bey mebus sanıyorum. Bir şarkıcı vardı soyadı Sağıroğlu olan o da onlardan.

S. Ö.: Demet Sağıroğlu.

M. K.: Demet, o da onların torununun kızı falan oluyor sanıyorum. Bu beyler, orda birkaç köy onlarındı. Araziyi dolaşmak için geldiklerinde kalsınlar diye bir ev yaptırmışlar tepenin üstüne. Babam rica etmiş, o evi vermişler. Babam bir at aldı, nahiyeyle atla gidip geliyordu.

S. Ö.: “Uzun Hikâye”deki gibi mi Hoca'm? Uzun Hikâye'de de Bulgaryalı Ali hep bir ev arıyor, birileriyle görüşüyor. Sanki oraya yansımış.

M. K.: Göç hadisesi belki bir yerde tutunamamak Cebesoy'daki hayatımız, hem aile hayatı hem de benim tabiatla olan münasebetim, trenlerle olan münasebetim tamamen orayla, çocuklukla ilgili. Oradan besleniyorum, Hikâyelerde de o görülür. Cebesoy'a böylece yerleştik biz, o eve yerleştik. Evin önünde bir tarla vardı, üzerinden bir su geliyor böyle, ark, pırıl pırıl bir su geliyor. Babam çok meraklıydı, eskilerin hepsinin merakı vardı zaten ekip biçmeye. O tarlaya bostan ekmişlerdi ama nohut mercimekten tut, ne varsa... İyi hatırlıyorum. Orda babam, okul olmadığı için ablalarımı kendisi okutmaya başladı. Köy okullarına mahsus bir Türkçe okuma kitabı vardı. Ablalarım onu okurken sesli, ben de böylece okula gitmeden okumayı söktüm, öğrendim yani. Hatta o kitabın içindeki şiirlerden bir kısmını ezberlemiştim. Bir tanesi aklımdadır, onu birçok yerde tekrar ettim, burda da tekrar edeyim. Ömer Bedrettin Uşaklı'nın bir şiiri:

“Başaklardan kundağın,
Bağ, bahçe solun, sağın;
Ağlama güzel çocuk!
Anan orak biçiyor.

Oğlusun bir askerin,
Düşünme derin derin..
Başak tutan ellerin
Yarın al bayrak tutar.”

Böyle elimi de kaldırıyordum, “Al bayrak tutar” diye. Beni seviyorlardı böyle, misafirlerin yanında şiir okutturuyorlardı bana, onu hatırlıyorum yani. Buradaki hayatımız tabi bir tek ev ama anneannem gelmişti Göske’den, babaannem var. Perihan ablam rahmetli beni o büyüttü, annem rahatsızdı biraz. Hatta orada bu rahatsızlığın sebebi, işte doktora git gel Erzincan’a falan. Epeyce bir sene sonra bir kız çocuğu daha oldu, benim küçük kız kardeşim Suzan, -şimdi Erzincan’da- O da orda doğdu. Dolayısıyla tek erkek çocuk olarak biraz da kıymetli sayılıyordum. Zaten bizim ailemiz çok küçük bir aile. Babam, bir kardeşi var Kemal Efendi, o Erzincan’da Adliyede başkatipti. Onun da iki tane oğlu vardı. Onun ailesi, yani amcamın ailesinden kimse kalmadı. Bir kızı var, o da Değirmendere’de, Çiğdem. Orda aile fotoğrafımız var, (Dergah Yayınları arasında çıkan Mustafa Kutlu 75 Yaşında Üç Konuşma İki Albüm –Armağan Kitap 2022) amcam ve çocukları da vardır orda. Bizim aileden ise Türkan ablam, -Nuran ablam vefat etti- kız kardeşim Suzan ve ben üç kişi kaldık. Amca çocuklarımdan kimse kalmadı, çok erken öldüler yani. O fotoğrafı da nasılsa Erzincan’a gitmişiz, orda amcamların evinin önünde böyle arkaya bir battaniye bir şey germişler, onun önünde bir aile fotoğrafı çektirmişiz. Neyse ki öyle bir fotoğraf çekilmiş de, kim var kim yok iyi kötü biliniyor. O zamanlar fotoğraf çekirmek meseleydi, demek ki babam fotoğrafçıyı getirtmiş ve öyle çekilmiş. O körüklü fotoğraf makinelerinden, oraya koymuş çekmişler.

Benim bu Cebesoy İstasyonu’ndaki hayatım, hikâyelerimi çok besleyen bir şeydir. Küçük bir köpeğimiz vardı Gümüş isimli. Onunla dağ bayır dolaşırdım. Tabiatla, bitkilerle, hayvanlarla olan münasebetim bende çok derin bir şekilde iz

etmiştir. Kış, yaz. Kışın mesela, pencereden bakardık, kar yağıyor. O zamanlar çok kar yağıyordu. Kurtlar, tilkiler geçerdi evin önünden böyle, oralarda kim yok kimse yok nasıl olsa. Aşağıdan Karasu, Fırat geçiyor istasyonun altından, babam rahmetliyle, oraya giderdik. Balık tutardık, böyle iri iri sazan balıkları. Annem hiç sevmezdi onu. Bir de şey var hiç unutamadığım. Oturduğumuz eve yakın bir harabe vardı, yani duvar falan kalmamış da mağara gibi bir harabe. Anagudur diyorlardı. Belki Ermeni'den kalma bir mabettir veya başka bir şeydir. Ama o yörenin insanları, orayı kutsal sayıyorlardı. Psikolojik rahatsızlığı olan kişileri, çocukları, gelinleri orada gelip bir gece yatırıyorlardı. Ondan sonra kurban kesiyorlardı. Kurbanın da âdeti şöyleydi: İlk kimi görürlerse ona verecekler. Ben de gidip onun başında bekliyordum, horozu kesince bana veriyorlardı.

Aşağıda istasyon şefinin oğlu Turgut vardı, bazen onunla buluşuyordum. Bir de trenler geliyor, trenler gidiyor, işte o zamanın dumanlı trenleri. Trenin düdüğü, posta, ekspres, drezina. Marşandiz trenleri falan. Benim işte belgeselde de koyduk, orda trenler var. Uzun Hikâye'de de trenler vardır, hatta bir vagon ev falan vardır. O vagon ev ordan kalma, Cebesoy İstasyonu'ndan kalma.

S. Ö.: Babanızın ev isteyip beylerin vermesi, sizin evi orda vagon eve mi çevirdiniz?

M. K.: Hayır. İstasyonda vagon ev vardı, demiryolu işçileri kalıyordu. Kısa dönemlerde. O benim çok hoşuma gitmişti yani bu vagon ev meselesi. Çok sempatik bir şey. Dolayısıyla Cebesoy İstasyonu, çocukluğumun nostaljik biraz da böyle romantik bir mekânı oldu.

S. Ö.: Yolcuların, trenin geliş-gidiş saatlerine bakıyor muydunuz?

M. K.: Ezberlemiştim. Askerler, gurbete gidenler, sepetleri, çuvalları trene koymaya çalışanlar, el sallayanlar, mendil sallayanlar... Mendil kalmadı ya.

S. Ö.: Yolculuk yapmıyordunuz sanırım o yaşta trenle?

M. K.: Bir-iki defa Erzincan'a gittik, tünellere giriyoruz çıkıyoruz .Tren, yine tren. Bu arada benim hâlâ hatırladığım, hem Türkiye hem bizim ev için önemli iki hadise var. Birincisi bir gün babam Erzincan'dan geldi, elinde bir kutu. Kutuyu açtı, o koyulacak yere ispiro koydu, ondan sonra yaktı: Gazocağı. Gazocağı böyle bakıyoruz bütün aile, odanın ortasında bir gazocağı yanıyor, ilk defa gazocağı görüyoruz. Biz ocakta pişiriyoruz yemeği şuyu buyu, elektrik nerde? Elektrik

Erzincan'da da yoktu. Gaz ocağı bizim için çok şeydi, o sırada, böyle büyülü bir âlet gibi bir şeydi. İkincisi radyo. Babam radyo getirdi, bir anot bir katot koca piller arkasında. Kurdular onu falan, koca bir ahşap radyo. Babam memur olduğu için, biraz da meraklıydı ajans dinlerdi falan. Biz de türküler dinliyoruz, Turhan Karabulut'tan, Nurettin Çamlıdağ'dan. Radyo ve gaz ocağı 1950'li yılların başında büyülü birer âletti yani hakikaten. Herkeste de yoktu radyo yani. Gaz ocağı da köylerde hiç yoktu sayılır, ocak yakıyorlardı çünkü.

S. Ö.: O zaman mahalleden gelen oldu mu radyo dinlemek için?

M. K.: Yok, mahalle yok ki, tek bir ev.

S. Ö.: O yalnızlık mı besledi sizi?

M. K.: Yalnızlık tabi yalnız geçen çocukluk... Benim biraz karakterimin tabiata yakın, romantik bir hissiyatla vücut bulmasında o çocukluğun etkisi olmuştur. Yalnızlık ve tabiatla baş başa olmak beni biraz çekingen ve utangaç yaptı.

Bu Kamerik nahiyesindeki görevinde babam tam emekli olacaktı fakat o sırada neyse valiyle bir anlaşmazlık olmuş. Sanıyorum elli seçimlerinden sonra Demokrat Parti iktidara gelince.

Babam Cumhuriyet Halk Partiliydi. Yani işte, Cumhuriyet'in memurlarından, Halk Partili normal olarak. Valiyle bir anlaşmazlığa mı düşmüş biz bilmiyoruz. Tam emekli olmadan yani doldurmadan tekâüde ayrıldı. Bunun için tam maaş almıyordu sanıyorum. Öyle sanıyorum, annem öyle söylerdi. Erzincan'a gelmiş babam, Erzincan'da o sırada depremden sonra vatandaşlar, halk kendi gayretleriyle baraka bir şehir kurmuş. O baraka şehirde insanlar yani depremde Erzincan'ı terk etmeyip de orda kalanlar o küçümen evlere sığınmışlardı. Caddeler açılmış, toprak yol yapılmış, asfalt yok. Depremden sonra Erzincan böyle bir gariban vaziyette. Şehrin üstünde, dağa doğru prefabrik evlerden oluşan yeni Erzincan kurulmuş. Ama Erzincanlılar baraka şehri terk edip o evlere yerleşmediler. Baraka şehirde elektrik vardı, elektrik de Erzincan'ın Gürlevik Şelalesi vardır, orda küçük bir jeneratör gibi neyse işte bir santral kurulmuş, bir miktar elektrik veriliyor Erzincan'a. Baraka şehre yetiyordu yani. Çarşı falan orda, her şey orda. Erzincanlılar gitmiyorlardı, naylon ev diyorlardı şeylere. Ama prefabrik evler çok güzeldi.

S. Ö.: Halkın bulduğu isim de ilginç, geçen bahsetmiştik ya “naylon ev.”

M. K.: Duvarları ve ahşap çatıları galiba Romanya’dan gelmiş. Çok mükemmel bir şeydi duvarlar, soğuğa-sıcağa dayanıklı. Babam onlardan bir ev almış yukarıda, biz o eve geldik. 1953’te oraya, Erzincan’a geldik. Bizim geldiğimiz sırada dediğim gibi fazla taşınan olmadığı için, elektrik de yok, bir ışık burda yanıyor, bir ışık yüz metre ileride yanıyor, bir ışık bilmem nerde. Son derece seyrekleşmiş. Erzincan’dan, Karasu geçiyor. Karasu’ya halk arasında Fırat derler, ona yakın şehir kurulmuş. Zemini iyi değil. On iki deprem görmüş, son depremden sonra şehri dağın eteğine doğru çekmişler. Şehirde ızgara plan var. Yani bütün caddeler dümdüz, bütün caddeler birbirini doksan dereceyle kesiyor, bütün evlerin beş yüz metrekare bahçesi var, ortasında tek kat. Dolayısıyla bu evlere yerleştikten sonra Erzincan’da herkes bahçesinden meyvesini sebzesini çıkarıyordu. Yemyeşildi yani. Çok güzeldi. Şimdi yetmiş sene geçti, bir sürü de deprem gördü, o prefabrik evlere hiçbir şey olmadı. Ben bu evlerden birinde büyüdüm. Hatta geçen bir yazı yazdım, dedim ki; bu evleri örnek alın dedim, yetmiş sene geçti aradan hiçbir şey olmadı. Çok çabuk da yapılabilir. İstanbul’un alelacele yapılması lazım gelen kentsel dönüşümünü böyle yapın dedim. Anadolu’nun bir tarafına, tarım mı yapılacak, sanayiye oraya mı taşıyacaksınız neyse. Yani evleri çabucak yapıp insanlar oraya gidebilirler bir an evvel, büyük İstanbul depreminden önce. Bunu yazdım yani. Ama işte ne olacak. Devlet de bir şeyler düşünüyordur herhalde.

S. Ö.: Gazetede mi yazdınız?

M. K.: Gazeteye. Ben eski yazıları yayınlıyorum da, çarşamba günleri çıkıyor. Eski yazılar, yeni yazı yazamıyorum. Mecburen bunu yazdım yani. Yeni Şafak’ta. Ben çıkışından beri orda yazıyorum. Haftada iki gün yazıyordum, şimdi tek gün. Hatta Yeni Şafak’ta, 94’mü 95’mi, Tayyip Bey’in belediye başkanlığından itibaren çıkmıştır yazılarım. Benimle beraber eskilerden dört kişi kaldı: Gökhan Özcan, Hayrettin Karaman, Mehmet Şeker ve ben.

S. Ö.: Erzincan’a gelişinizde kalmıştık hocam.

M. K.: Erzincan’a geldik, cehrî istimlâk yapılmış fakat o tarlaların sahibi olan köy, bizim mahallenin ortasında kalmış. Davarıyla, malıyla, samanıyla, gübresiyle bütün bir köy yaşıyor orda. Biz geldiğimizde köy hâlen yaşıyordu. Çünkü bizim

evlerden, ilerde yine tarlaları vardı. Oraları ekiyorlardı. Alevi köyüydü, benim arkadaşlarım hep onlardan olmuştur. İyi bir arkadaşlık ve komşuluk vardı. Köy 1965 senesine kadar kaldı orda. Yavaş yavaş yıkarak onu kaldırdılar ortadan. Harmanıyla, davarıyla malıyla, her şeyiyle bir köy hayatı. Bir köyden geldik, bir köyün kenarına konduk. Kaç sene sonra elektrik geldi, o evler ancak dolabildi. Dolayısıyla Erzincan zaten küçük bir şehir, on beş bin falan nüfusu vardı. Sonra sonra otuz bine çıktı. Ben liseyi bitirdiğimde şehrin nüfusu belki elli bin ancak vardı.

Geldik Erzincan'a 1953 senesinde. Ben altı yaşında Fırat İlkokulu'na yazıldım. Epeyce mesafesi vardı, bir kilometreye yakın. Dediğim gibi çok kar yağıyordu o zaman. Kar yağdığı zaman, Erzincan'da motorlu taşıt yok, bir tane taksi vardı, Köse'nin taksisi. O da taksicilik yapmış İstanbul'da, eski bir Pileymut (Plymouth). Sonra gelmiş, kızı bizim ilkokulda öğretmendi Güzin Hanım. Onun yanına gelmiş. O taksiyi düğünlerde gelin arabası olarak tutarlardı. Bir tane taksi önde gidiyor, gelin arabası, arkasından faytonlar, atlı faytonlar. Faytonlar çalışıyordu o zaman. Biz sabah okula gideceğimiz zaman kalkardık, kar diz boyu. Okula gitmek zor, soğuk. Bekliyorduk ki askeriye'nin cemseleri vardı, askeriye vardı yukarıda, ondan bir tanesi geçsin de onun izine basa basa gidelim.

Şimdiki çocukları düşünüyorum da servis, anneler, babalar. Bizde hiç... Cemse gelmezse önümüze bir tane iri yarı bir çocuk düşerdi beşinci sınıflardan falan, biz arkasından peş peşe giderdik onun izine basa basa. Hiç kimsede çanta yoktu defter ve kitaplarımızı bez torbaya koyuyorduk. Marangoz komşusu, akrabası olanlar da tahtadan kutu yaptırıyorlardı, çanta yani. O kutu çantaları da tabi çocukluk, kiminkisi daha dayanıklı diye birbirine vurur, denerlerdi çocuklar. Ben hiç kullanmadım ama. Böyle bir çocukluk. Çok büyük bir yoksulluk vardı. Birinci-ikinci sınıfı çok hatırlamıyorum ama üçüncü sınıfta bir kişide boyalı kalem vardı, o da savcının oğlu Tunç. Boyalı kalem kimsede yoktu, düşünebiliyor musun? Zaten benim orda top oynarkenki bir fotoğrafım var(Armağan Kitap'ta) çocukluğumdan kalan. Erzincan'daki çocukluğumdan kalan tek fotoğraftır. Toplu fotoğrafta gördüğün ortaokul şapkalı olan çocuk benim. Şimdi hayatta olan Türkan ablam, vefat eden Nuran ablam. Bu taraftakiler amcamın ailesi, babam burda, annem, Perihan ablam beni büyüten. İşte burdayız, Suzan benden küçük daha sonra doğan Suzan yok yani bu fotoğrafta.

S. Ö.: Şapka var.

M. K.: Şapka o zamanlar çok modaydı, çünkü çocuk hevesi, mektepte hep şapka takarlardı. Şimdi şu üç çocuk bir köpek olan fotoğrafa bakalım. Burası Erzincan'da olan mahallem. Yanımdaki Ali Erdoğan, o köyden birisiydi, çömelen de öyle. Bu da mahallemizin köpeği Dımo. Ama avantür bir poz var, ceket omuzda yani, o zamandan bir delikanlılık hikâyesi var bizde. Ama ne kadar dökülüyor bak, yamalar, ayakkabılar patlamış gitmiş lastik ayakkabıları. Tam bir perişanlık dikkat edersen, ama içindeki adam hiç perişan değil.

S. Ö.: Çok mutlu.

M. K.: Ali Erdoğan lisenin en parlak talebesiydi, Almanya'da mühendislik okudu. Sonra tabi birbirimizi kaybettik. Vefat ettiğini duydum Allah rahmet eylesin.

S. Ö.: Erzincan'a gittiğinizde lise arkadaşlarınızı aradınız mı hocam?

M. K.: Gittim aradım tabi, ama kalmamış kimse. Birkaç arkadaşla buluşabildik. İşte bu Cebesoy İstasyonu, bu yıkıldı artık, bu son hali, yani kullanılmazken hali.

S. Ö.: Ama o dönem için ne kadar güzel bir şey sizin açınızdan orası.

M.K.: Demiryollarında bir arkadaşım var, genel müdürlükten gönderdiler bana bu fotoğrafları.

S. Ö.: Ceketini omuza atmışsınız hocam .

M.K.: Ben çok sinemaya giderdim, yerli filmlere. O biraz böyle vurdulu kırdılı filmlerden belki gelmiştir.

S. Ö.: Savcının oğlunda boya kalemleri var ya hocam, şimdi çocuk psikolojisi açısından şunu merak ettim; eve gelince babanıza söylüyor muydunuz ya da annenize?

M. K.: Yok canım, benim babam Osmanlıdan kalma. Babaannem de babam da. Babam hiç konuşmazdı, evde o geldiği zaman ses falan kesilirdi. Şöyle bir bakması yeterdi yani, otoriter bir adamdı. Eski adamlar sevgilerini göstermezlerdi. Bende de o vardır, ben de çok fazla çocuklarla içli dışlı olmam yani. Eski adamlar böyleydi yani. Babam Erzincan'a gelince eskiden arkadaşı olan Salih Efendi'nin çarşıdaki, baraka şehrin çarşısındaki bir otelinde, Cihan Otel ve Kırathanesi, oranın

sokağa bakan camının önüne bir masa koyup daktilosunu masaya koyarak arzuhalciliğe başladı. Kanunları falan bildiği için.

S. Ö.: Emekli olduktan sonra.

M. K.: Emekli olduktan sonra. Köylüler geliyordu, ona dava dilekçeleri yazdırıyorlardı, şu bu. Kanunları bildiği için. “Müdür Bey, Müdür Bey” diyorlardı. Benim de zihnimde hep müdür bey olarak kalmıştır babam. Hakikaten de öyle resmî bir hüviyeti vardır zaten. Fotoğrafında çok bellidir.

S. Ö.: Arzuhalcilik de şu an olmayan mesleklerden.

M. K.: Evet. Babam işte görüyorsun resmî bir adam. Bu dedem, Mustafa Nedim Efendi hem hattat hem musikişinas. Bu da babam.

S. Ö.: Hocam Dede tam Osmanlı.

M. K.: Dedem öyle, bir fotoğraf kalmış zaten. Neyse ki bu fotoğraf var da dedemizin, ceddimizin nasıl biri olduğunu görüyoruz. Bizim oturduğumuz evle o muvakkat şehir, çarşı, arasında aşağı yukarı iki-üç kilometre vardı. Alışveriş için oraya giderdik. Babam sebze mebzze alıyordu sepetle. Ben sepeti o yaşta çok zorlanarak eve kadar taşıyordum.

S. Ö.: Küçüksünüz ama.

M. K.: Ayrıca, yolda köpekler var, tehlikeli.

Babamın vefatından sonra ortaokulda sebze halinde çalışmaya başladım. Arkadaşlarla beraber bir kamyon karpuzu indiriyorduk.

S. Ö.: Bu kadar iş arasında kitap merakınız nerden geliyor?

M.K.: Cebesoy’da ablalarımın okuduğu kitaplardan, onların resimlerinden şundan bundan. Meşgul olacak başka bir şey yok, onlara bakıyordum ben saatlerce.

S. Ö.: Ama babanız da ilgili, okul olmadan ablalarınıza kitap almış, öğretmiş onlara.

M. K.: Babam çocukların eğitimiyle çok ilgiliydi. Ama maalesef bize eski yazıyı öğretmedi. Oysa kendisinin yazısı çok güzeldi. Kendi notlarını eski harflerle yazardı. Ben de bir defteri var kanun defteri, el ile yazmış. Rika yazısıyla çok güzel bir yazısı var yani, hattat olduğu belli. Ama bizi önüne alıp da mesela Kur’an-ı Kerim falan öğretmedi . Ancak evimiz elbette bir Müslüman evi idi. Ramazan’da hepimiz oruç tutardık. Ben ilkokul dördüncü sınıftan itibaren orucumu

tuttum. Şimdi çocuklara anneler tutturuyor. Sabahtan akşama da top oynardık oruç oruç.

S. Ö.: Çocukluğunuzu anlatıyordunuz, kitap merakınızı?

M. K.: Kitapçıya gider, vitrindeki kitaplara bakardım. Aylık mı on beş günlük mü, “Çocuk Haftası” diye bir dergi vardı çok güzel bir dergiydi, Türkiye Yayınevi’nin çıkardığı sanıyorum. Önemli bir dergidir, Kemalettin Tuğcu falan orda yazardı. Çok güzel çizgi romanları falan vardı. Babam bana yelek cebinden bozuk para çıkarır verir, ben de gider “Çocuk Haftası” alırdım. “Gel bakayım kerata” der, dergiye bakardı “Haa, derdi, al bunu.” Yani dergiyi beğeniyor. Ben o dergiden çok nasiplenmişimdir. Bir dergi okuyucusu olmak o zaman herkes için pek mümkün değildi. Bizim mahallede kimse okumazdı mesela. Ama sonradan şöyle bir şey oldu. Erzincan’da Şeker Fabrikası var. Şeker Fabrikası’nın muhasebe müdürü mahallemize taşındı. Bir oğlu bir kızı vardı: Atalay ve Altınay. Güzel isimler koymuşlar. Tabi onlar biraz daha geliri yerinde bir aile, daha yüksek. O Atalay da tombul bir çocuğu böyle, mahalle çocuklarının arasına katılmayacak kadar. Fakat ona “Pekos Bill” çizgi romanı geliyordu, o “Pekos Bill”i de rica minnet oradan takip ediyorduk. Bir de onun futbol topu vardı, meşin top. Bizde tabi o zamanlar meşin top yoktu, hep böyle lastik top. Onu rica minnet kaleye geçirirdik, santrafor yapardık, topunu getirirdi, o topla oynardık. Bir “Pekos Bill” bir de “Çocuk Haftası.”

Daha sonra çok önemli bir şey oldu benim için; mahallemize Refahiyeli Hâkim Hamit Bey taşındı. Hamit Bey, çok muhterem bir adamdı. Üç tane oğlu vardı: Çağlayan, Ercüment, Atalay. Bunlarla arkadaş olduk biz tabi hemen yan yana. Hamit Bey çocuklarına harçlık verirdi, o çocuklar kitap alırlardı paralarla. Ve onların evinin bodrum katında bir kütüphane yaptık biz.

S. Ö.: O yaşta...

M. K.: Tabi. Hatta biz orada Karagöz oynattık, Karagöz perdesi yaptık. Mahallenin daha küçük çocuklarına Karagöz oynattık beş kuruşa. Yüz para vardı delikli yüz para. Oradaki kitaplar, macera kitapları falan var. Tarihî romanlar, Feridun Fazıl Tülbentçi’nin, Abdullah Ziya Kozanoğlu’nun. Bende tarih sevgisi ordan başlamıştır. Biraz da milliyetçilik, meselâ bu Nihal Atsız’ın “Bozkurtların Ölümü”, “Bozkurtlar Diriliyor” falan orda okuduk onları. Ta o yaşımda bir tarih merakı, “Kahramanlar Geçiyor” dizisi, iyi hatırlıyorum yani. Münif Fehim’in çizdiği

kapak resimleri, bana oradan da bir resim merakı geçmiştir. Onları takliden ben de çiziyordum, daha ilkokuldan itibaren resim merakı da vardı bende. Futbol bir, resim merakı iki. Ondan sonra sinema girdi araya, kitap da vardı tabi. Kitap okuma alışkanlığını ben o zamanlar edindim. Hâkim Hamit Beyin çocuklarının benim dünyamdaki olumlu etkisini, kitap sevgisini unutamam yani. Allah razı olsun onlardan.

Mahalle hayatı çok tatlıydı, çok büyük bir çocuk nüfusu var orda. Zaten her taraf bomboş arsa, hiç engel olacak bir şey yok. Bizim evlerden sonra tarlalar başlıyordu. Ben ortaokuldan itibaren, dedim ya ben sabahçıyım, çok erken saatlerde kalkardım, imtihan olacağı zaman kitabı alırdım, tarlalara giderdim baharda bilhassa, o ekin tarlalarının arasından çiçeklerin arasından. Kitabı okuya okuya bir dere vardı oraya kadar gider geri döner gelirdim. O sırada annem de kahvaltıyı hazırlamış olurdu. Bu benim için hayatımda çok güzel bir şeydi, şimdi de öyleyimdir yani hep sabah çalışırım.

S. Ö.: Çocukluktan kalma bir alışkanlık.

M. K.: Çocukluktan kalma. O çocukluk o kadar zengindir ki Safiye Hanım, anlatamam. Düşün ki biz kendi aramızda bizden büyük olanların ortaokul çocuklarının da desteğiyle beraber, bir nevi olimpiyatlar yapmıştık kendi kendimize. Taşla gülle atma, iki tane direk çizip üzerine bir tane çubuk koyup yüksek atlama, dörtgen olan o yollar arasındaki mesafeyi işte 1500 metre koşu. Ne kadar zengin bir muhayyile ve ne kadar zengin bir mahalle dayanışması.

S. Ö.: Şimdi teknoloji insanları gerilettiler, çocukları da körelttiler.

M. K.: Tabi tabi, muhayyilesi çok zayıf. Yani ben şeyleri anlatmıyorum, işte saklambaçtı bilmem neydi, çocuk oynacağı, kale kapmaca... Bunları anlatmıyorum bak. Olimpiyatlar yapıyorduk kendimiz. Mahalle maçlarını da saymıyorum. Çok tatlı bir mahalle hayatı olmuştu. Bir de o zamanlar fakir Türkiye, fakir Erzincan. Yani esnaflar da mahallede; tüccar vardı, memur vardı, işçi vardı, zanaat erbabı vardı. Hiç kimsenin evinde mobilya yoktu mesela, 1950'li yılların başında. Tahta sedir, üzerinde şilte, onun üstünde sedir halısı derlerdi, olanlarda sedir halısı bir de ot yastıklar. Ön tarafı halı olan yastıklardan koyarlardı. Genç kızlar kırlent işlerlerdi, bir de yastık örtüsü işlerlerdi falan. Meselâ perdeleri takmak için korniş yoktu. Basma perdeler, bir çivi bu tarafa, iki tane iki parça bir de o tarafa

tamam. Yani çok mütevazı, tüketime dönük olmayan tarım toplumuna dahil olan bir hayat vardı.

S. Ö.: Bu hayat tarzı beslemiş sizi bence.

M. K.: Tabi, yani o zamanın geçim şeyleri.

S. Ö.: Doğan Cüceloğlu'nun bir sözü var ya: "Çocukluk, insanın anavatanıdır." diye. Bence sizin anavatan bölümü çok zengin.

M.K.: İşte bu babamın arzuhalciliği "Uzun Hikâye"de de vardır. Dikkat edersen adam arzuhalcilik yapıyor.

S. Ö. : Arzuhalcilik var orda, vagon ev var, babanızın yansıyan kısımları çok, küpe çiçeği var sizde.

M. K.: Küpe çiçeği sonradan ama bende çiçek sevgisi hep vardı. Küpe çiçeğiyle, saka kuşu daha sonra.

S. Ö.: "Uzun Hikâye"deki anne motifi nasıl, ordaki anne hayatınızdan bir yansıma mı kitaba? Doğum üzerine ölmesi...

M. K: Yok, onu ben hikâyeci kafamla koymuşum onu.

S. Ö.: Kurgu.

M. K.: Evet. Tabi ki hayatımızı düzenleyen unsurların başında da dediğim gibi, daha sonra beni de takip edecek olan futbol merakı ordan. Bir de o sırada mahallemizde Yılmaz diye lise iki mi son mu neyse bir arkadaş taşındı. Tabi o kendi arkadaşlarıyla, ama bize de ara sıra biz çocuklara da biraz ilgi gösteriyordu. Biz ona çok ilgi gösteriyorduk, çünkü hiç kimsede olmayan bisiklet onda vardı. Yale marka yeşil bir bisiklet.

S. Ö.: "Yıldız Tozu" kitabınızda var bu.

M. K.: Evet oradan geliyor. Yılmaz abi bizi bisiklete bindiriyor, öğretiyordu işte. Tabi çok binmek istiyorduk, ancak bir şart koşmuştu; kim Fenerbahçeli olursa bir tur bisiklete binecek. Hepimiz Fenerbahçeli olduk böylece Yılmaz abinin sayesinde.

Okuma merakı da anlattım yani her önüme gelen şeyi okuyorum. Çünkü okumak, insanın önüne bir ufuk açıyor. Hikâyeler, romanlar, maceralar bizi götürüyor. Bir de tabi yerli filim merakı vardı. Para buldukça on beş kuruş, yirmi kuruş, sinemaların ucuzluğuna göre. Yerli filmleri çok seyrediyordum ben.

S. Ö.: O dönemde sinema var mıydı orada?

M. K.: İki üç tane sinema vardı ve kovboy filmleri o zamanlar çok revaçtaydı. Babamın vefatıyla bizim geçim darlığı doğdu. Kuruçay'a gitme gelme hikâyelerini anlatmıştım, o sebepten. Annem, babaannemden intikal eden Singer el makinesiyle, babaannem de onu anneme öğretmiş, ordaki köylülere mahalleliye elbise dikerdi. Elbise dikerek bizi büyüttü. Babamın dediğim gibi tekâüt maaşı tam değildi yarım gibiydi, çok azdı. O sıralarda ben sebze halinde çalışıyordum. Böyle kasası beş kuruşa, yüz paraya domates dizerdik. Karpuz indirir kaldırırdık. Orda çalıştım. Ondan sonra bir sürü başka işler yaptım. Yani o zamanlar bayramlarda tebrik kartı göndermek çok modaydı. Ben de satıyordum, bayram kartları, çeşitli kartpostallar. Bir tezgâh kurmuştum postanenin önünde tebrik kartı sattım. Pazar yerinde kurabiye sattım. En büyük macera da şeydi. Orduevi sineması vardı, orduevi sinemasında fındık fıstık sattım. Ama orduevi evimize çok uzaktı. Gece saat on bir matinesinden sonra, çocuktum yani, gece oradan eve gelmek... Köpekler var, şunlar var bunlar var, sokaklar karanlık.

S. Ö.: O yaşta çalışma fikri, anneniz mi yönlendirdi?

M. K.: Hayır. Arkadaşlar çalışıyordu, ben de heves ettim o yaşta. Eski usul, yazları babalar çocuklarını mutlaka birinin yanına verirlerdi çırak olarak. Çalışsın, hayatı öğrensin diye. Mutlaka, kimisi kunduracı çırağı, kimisi berber çırağı falan olurdu. Öyle bir adet vardı yani.

İyi bir talebeydim, dediğim gibi, okula gitmeden okumayı öğrenmişim . Atlas merakı vardı, bütün şeyleri öğrenmişim atlasa bakarak. Güney Kore neresi, Kuzey Kore neresi, Kamçatka neresi falan.

S. Ö.: Haritadan yer bulma oynuyor muydunuz?

M. K.: Oynuyorduk. Çok çeşitli oyunlar oynuyorduk.

S. Ö.: Harita deyince... İstanbul'a geleceğiniz aklınızdan geçer miydi o zaman?

M. K.: Hayır, hiç düşünmemiştim.

S. Ö.: Biraz annenizden bahseder misiniz? Dün 8 Mart Dünya Kadınlar Günüydü ya... Kadınlar önemli bir yer tutar sizin hikâyelerinizde.

M. K.: Annem bütün Anadolu kadınları gibi... On dört yaşında evlenmiş, üç tane üveyin üzerine gitmiş. Başında disiplinli bir kaynana. Eskiden hanımlar bu gibi şeyleri çok dert etmezlerdi, herkesin başındaki şeydir bu. Babamın

vefatından sonra bütün ailenin mesuliyeti annemin üzerine düştü. Dışından tırnağından artırarak bizi büyüttü yani sonuçta annem, Allah rahmet etsin. Ömrü çalışmakla geçmiş birisi. Öyle gezeyim göreyim, şunu yapayım bunu yapayım... Mahalle hayatı, başka bir şey yok. Eskinin hanımları böyleydi, üç aşağı beş yukarı. Memur aileleri hariç, memur ailelerinde biraz daha fazla yüksek seviyede bir şey var. Çünkü Halk Partisi'nin onlara bir iltifatıydı, memurlar biraz daha para alırlardı. Onun için eskinin insanları hep benim oğlum büyüyecek, memur olacak derdi. Bir de subay olmak vardı tabi, bizim orda askerî lise vardı. İlkokuldan sonra çocukları askerî liseye gönderiyorlardı. Fakir halkın bir kurtuluşuydu: Çocuk okuyacak, subay olacak. Rahmetli babam hoşlanmıyordu askerîyeden, yahut da tek çocuk olduğum için beni vermedi. Mahallemizden birçok çocuk askerî liseye gitti. Onların içinde de bu 21 Şubatçı olanlar vardı. Harbiyeden atıldılar. Benim şimdi çok askeriyyeden arkadaşım vardır. Biz de çok özenirdik, çünkü onlar hafta sonu tatilinde gelirler böyle kıyafetler falan, sırmalar. Bir özenirdik yani o çocuklara. Sonra tabi ilkokul bitti, bu belgeselde (Kalbin Sesi Mustafa Kutlu Belgeseli) ilkokulun önüne gittim, Fırat İlkokulunun önüne, orda anlattım.

S. Ö.: Evet izledim ben onu.

M. K.: Tam ben onları anlatırken de İstanbul'da deprem oldu, orda vardır.

S. Ö.: Evet orda söylüyorsunuz; bunu da söyleyeyim kayda geçsin, diye.

M. K.: Evet. Erzincan tarih boyunca depremler gördüğü için tarihî hüviyeti olan bir yer değil. O belgeselde var, eski Erzincan'dan kalan yerleri gösteriyorum. Tarihî hüviyeti yoktu. Onun için ben tarih şuurunu daha çok Erzurum'a, üniversiteye gittikten sonra orda aldım. Çünkü Erzurum tarihî hüviyeti olan bir yer, Erzincan'da öyle bir şey yoktu yani. Talihsiz ve tarihsiz bir şehir. Tarihi göremiyorsun şimdi. Ama dediğim gibi böyle tam bir emekli şehri idi, yani. Şimdi maalesef o tek katlı evlerin üstüne, bahçenin içini iki kat, üç kat betonarme ev yapıyorlar. Çok kötü, gittiğimde Belediye Başkanı'na dedim: Niye bozuyorsun Erzincan'ı? Yazık dedim. Hocam insanlar öyle istiyor dedi. Türkiye'yi dolaşsan öyle bir şehir bulamazsın. Bütün caddeler birbirini doksan derece kesiyor, her evin beş yüz metrekare bahçesi var. Ama şimdi ne bahçeler kalmış, ne şu, ne bu. Yazık yani.

S. Ö.: Erzincan’a gidiyor musunuz her yıl, var mı orda eviniz?

M. K.: Kız kardeşim, ablam orda. Geçen yaz gittik, ondan evvel annem orda, biz buradaydık. Her yaz gidiyorduk.

S. Ö.: Anneyi görmek için.

M. K.:E tabi yani. Bir de söylemesi ayıp, ordan nevale getiriyorduk buraya, burda geçim biraz zordu. Yağdı, peynirdi...

Bizim eve yakın olan Merkez Ortaokulunda, ortaokula başladım. Merkez Ortaokulu şimdi yok, orası yıkıldı. Orasının ikinci sınıfına geçerken inşaat halinde bulunan Erzincan Lisesi tamamlandı, biz de Erzincan Lisesine naklolduk. Sabah liseliler, öğleden sonra ortaokul. Veyahut da sabah ortaokul, öğleden sonra liseydi, sabahçı-öğlenci. Ve o lisenin bahçesini biz temizledik falan. O zamanlar tarım dersi vardı. Tarım derslerinde dışarı çıkardık, hoca bizi dışarı çıkarırdı. Bu işlerle uğraşırdık bahçeyi temizleyip, ağaçları biz diktik. Şimdi orda ağaçlar var, gidiyorum kendi diktiğimiz ağaçların altına gölgesinde oturuyorum. Çok hoş bir şey yani. Çok güzel bir duygu, onu da anlattım zaten o belgeselde var.

S. Ö.: Orda ağaçları gösteriyorsunuz.

M. K.: Gösteriyorum, lisenin önünde bu lise nedir onu da anlattım.

S. Ö.: Aslında tarım derslerinin okullara yeniden konulması lazım değil mi?

M. K.: Evet.Ben tarımcıyım. Sanayinin dünyamızı ne hale getirdiğini gördük, çevre meselesi falan. İnsanın bitmez tükenmez iştihası, bu vahşi kapitalizmle birleşince dünyayı mahvettiler. Geri dönüşü de yok, onu söyleyeyim.

S. Ö.: Bahçe oluşturmak fikri hep var sizin hikâyelerinizde. Bilhassa “Beyhude Ömrüm”de...

M. K.: Ortaokulda yine dört eğilim bende mühimdir: kitap, resim, futbol ve sinema. Bu bende devam ediyor. İki ablam Erzincan’ın aynı köyünden iki kişiyle evlendi. Bir tanesi Devlet Su İşlerinde şofördü. Öteki Kadastro memuruydu. İkisi de vefat etti. O memurdu ama arazileri vardı, işliyordardı. İkisi de aynı köyden. Biz iki yaz, yine bizim geçim zorluğundan dolayı ablamların orda üst kat bir oda vardı, küçücük bir daire. Oraya taşındık köyde yani. Orası vaktiyle, büyük ablamın kocasının ailesinin büyük babaları köy ağasıymış, oranın odasıymış. Fakat onlar ölmüş gitmişler, kalmış o oda. Odaya taşındık, iki yaz orda geçirdim. Ben orda da,

daha tabi lise birdeydim, bütün köy işlerini bizatihi yaptım. Düven sürdüm, pancar tarlası suladım, köy çocuklarıyla beraber köy hayatının tamamını yaşadım diyebilirim. Öyle bir tecrübem daha oldu, dolayısıyla tarım toplumuna dair tecrübelerim arttı orda. Hem tarlaydı tapandı... Bu konu da vardır: Mustafa Kutlu'nun Hayatında Köy.

S. Ö.: Evet evet, bizim panellerde de “Mustafa Kutlu’da Köy Hayatı” konulu sunumlar yaptı öğrencilerimiz.

M. K.: Benim geçmişimde olan bir şey, ama biz 1972’de ailece İstanbul’a geldik. Hayatımın elli yılı şehirde geçti. Son yazdığım “Sevincini Bulmak” kitabı edebiyat fakültesinde Tanpınar okutan bir doçent hanımın hayatını anlatmaktadır.

Artık lise hayatımı anlatabilirim. Abdulkadir Aral adlı biriyle yakın arkadaş olduk. O da okur-yazar bir çocuktı, onunla okumalarımız çok sıklaştı. İl Kütüphanesine gidiyorduk. Bir okuma açlığı olarak elimize geçenler seviyemizin çok üstünde olmasına rağmen, mesela o Maarif’in beyaz kitaplarını okuduk. Rus klasikleri, Çehov, Turgenyev. Ama orta son-lise biriz, onlar bizim üstümüzde yani. Madame Stael’in “Pazartesi Konuşmaları” Selma Lagerlöf’ün “İsveç Hikâyeleri” falan aklımda kalmış o zamanlar.

S. Ö.: Okuduklarınızı tam manasıyla anlıyor muydunuz?

M. K.: “Pazartesi Konuşmaları” eleştiridir, onu anlamazdık ama öbürleri Çehov falan anlaşılan şeylerdi, Gogol. Böyle bir okuma açlığı. Ben okul futbol takımında oynamaya başladım, lise bir, lise iki, lise üç. Orda fotoğrafımız da vardır. Sonra mahalli ligde oynamaya başladım, futbol merakı devam ediyor. Sinema merakı da devam ediyor, bir de resim. Resimde Allah rahmet etsin, Nurettin Erbaş diye bir resim hocamız vardı. Keşke böyle hocalar olsa, Ders bittikten sonra kabiliyetli çocukları alırdı, beş kişi, indirirdi biz atölyeye, bizimle meşgul olurdu saatlerce, yetiştirirdi bizi. Böyle adamlar vardı yani, gitmezdi evine. Birkaç arkadaş böyle yetiştik. Düşün Erzincan Lisesi küçük bir şehrin mektebi. Öğretmenlerin gayretine bak; Almanca, Fransızca, İngilizce üç tane duvar gazetesi çıkıyordu, bir de Türkçe, etti dört. Dört gazete çıkıyordu, duvar gazetesi. Ben o sıralarda hevesle mahalli gazetelerde şiir yazmaya başladım, lise bir veya iki de olabilir.

S. Ö.: Motive etmiş sizi onlar.

M. K.: Tabi motive ediyordu yani müthiş bir şey. Lisemizin radyosu vardı. Elli bin nüfus, dört tane kitabevi. Bu dört kitabevi de sade kitap satıyordu. Şimdi belki on kitabevi var Erzincan’da fakat kitap sayısı az, oyuncak, kırtasiye, birkaç tane çok satan kitap, bilgisayar malzemesi falan satıyorlar.

S. Ö.: Biraz da arz-talep meselesi herhalde.

M. K.: İşte diyorum, kitabın getirisinden fazla oluyor, kırtasiye satıyorlar. Bir de tabii ki şimdi bizim dönemimizdeki gibi okuma açlığı yok, hakikaten bizim dönemimizde çok fazlaydı. Ve bu lise Safiye Hanım, mesela edebiyata fene ayrılmıştı. Bizim sınıf otuz beş kişiydi. Bir tane edebiyat sınıfı vardı, bir tane fen sınıfı vardı. Ben fende okudum. Biz top oynuyoruz, benim sıra arkadaşım çok iyi bir çocuktu, o da tıbbiye okudu, Okay Baykal. Kütüphane müdürünün oğluydu, aynı takımda oynuyoruz. Fene edebiyata ayrılacağız. Dedim, oğlum biz top mop oynuyoruz kahveye gidiyoruz. O sırada kahveye gitmek de başlamıştı, yani ben arka sıraların hayta talebelerindendim yani, ön sırada oturan cici çocuklardan değildim. Kahveye gider, mektepten kaçır falan o tiplerden. Ama biz yine o zamanlar edepliydik yani, onu hatırlıyorum. Dedim, “Oğlum edebiyata gidelim biz feni yapamayız fen zor.” Babası çok sertti, “Babama sormam lazım” dedi. Babasına sormuş, o nasıl söz fene gideceksin, demiş. Geldi bana dedi: Mustafa, fene gideceğiz mecburen. O benden iyiydi, matematik falan, ben ona bakarak yapıyordum. Ben de mecburen arkadaş kurbanı olarak fene gittim, fen okudum yani. Ben fen mezunuyum.

Resim derslerinin bana verdiği heves ve heyecanla kendimi Güzel Sanatlar Akademisi’ne gitmeye hazırlamıştım. O arkadaşlardan biriyle biz posta treniyle üç günde İstanbul’a geldik. Üç günde geliyordu posta treni. Taksim’de annemin akrabalarından, benim annemin köylüleri hep kapıcıydı, Taksim’de Amasya Apartmanı’nın altında kapıcı dairesinde Edip amcanın evine geldim oraya. Ordan da Fındıklı’daki Güzel Sanatlar Akademisi’ne gittim. Fakat bizim Anadolu’daki yaşantı başka, oraya gittim ordaki sosyal yaşantı, kızlar erkekler hep bir aradalar. Baktım, katiyen ben burada yapamam dedim, mümkün değil. Tamamen o defteri kapattım yani. Ordan antrenmanları seyretmek üzere İnönü Stadı’na iniyordum. O merakım var ya, ordan antrenmanları seyretmek üzere Gümüşsuyu’na iniyordum. O sırada da Galatasaray’ın meşhur takımı vardı; “Baba Gündüz” Gündüz Kılıç antrenör, Turgay

Şeren kalede, Metin Oktay oynuyor falan. Yani bizim hayalimizden şey edemediğimiz sahneler. Benim için onlar çok mühimdi yani, sürekli. Sonra da dönüp gelip umumî imtihanlara girdim ve Erzurum yakın olduğu için orayı tercih ettim. Ankara'da İstanbul'da da başka yerlerde puanım tutuyordu fakat masraftır, gidemeyiz gelemeyiz. Evden de annem dedi ki, yakın olsun gelir gidersin, diye Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdim. Fen çıkışlıyım ama edebiyata yatkınlığım vardı benim, fen derslerim zayıftı yani onu söyleyeyim açıkça. Okay Baykal bana yardımcı oluyordu. Böyle zengin bir lise hayatı oldu, hemen hemen her alanda, dedim ya şunla bunla uğraşıyorsun. Lisemizin radyosu vardı düşünebiliyor musun? Ayten-Nurten kız kardeşler orda şarkı türkü söylerlerdi. Şiir saati, piyes saati... Çok tatlıydı yani.

S. Ö.: Erzincan Lisesi o yıllara göre epeyce gelişmiş anlaşılan.

M. K.: Gelişmişlik ayrı konu. O nedir? Konuşmak lazım ama burası yeri değil . Ben altmış dört mezunuyum, iki dönem sonra Türkiye liseler arası bilgi yarışmasında Erzincan Lisesi Türkiye birincisi oldu. Yani Galatasaray'ı, Vefa'yı, Kabataş'ı eledi. Bir avuç Erzincan yani. Demek ki hocalar iyi olunca, talebe de iyi olunca, disiplin... Hakikaten disiplin müthişti. Meselâ biz hayta talebeydik, kahveye gidiyorduk ama bir baş muavin vardı: Fikret Bey. Allah rahmet eylesin, hoca elinde cetvel, idarenin önünden geçemezdik korkudan. Siz şimdi biliyorsunuz talebenin ne olduğunu. Ama Fikret Bey yanına iki tane müdür muavini alır, gece kahveleri dolaşırdı talebe var mı diye. Biz de onun korkusundan çok yan sokaklardan bir yerde iki kapılı bir kahve bulmuştuk, birine nöbetçi koyuyorduk ordan kaçmak için. Allah rahmet eylesin hepsine.

S. Ö.: Edebiyat öğretmeniniz nasıldı, hatırlıyor musunuz?

M. K.: Edebiyat öğretmenimiz iyiydi.

S. Ö.: Sizi etkileyen bir hocanız var mı? Hayatınızda resim öğretmeni etkili olmuş anladığım kadarıyla.

M. K.: Yok, onun dışında. Yalnız, babamın vefatından sonra ortaokulda bir Lamia Hanım vardı Türkçe öğretmeni; o beni derslerdeki başarımdan öte belki biraz yetim olduğumdan dolayı çok kollardı, onu hatırlıyorum.

Bir de şunu söyleyebilirim; nerde oldu nasıl oldu pek bilemiyorum ama, lise birinci sınıfta bende mistik bir eğilim baş gösterdi ve beş vakit namaza başladım.

Hatta kıştı, sabah namazları kalkıyordum, karları yara yara camiye gidiyordum. Üç dört tane cemaat vardı. Beni çok seviyorlardı böyle işte: Paşa, bu adam adam olacak falan diye. Ama o mistisizm çok fazla sürmedi yani, lise birin yazına kadar sürdü sanıyorum. Ondan sonra köye mi gittik ne olduysa bitti o iş. Hayatımda zaman zaman, dalga dalga halinde gelip giden bir mistik şey vardır. Hep oldu yani.

S. Ö.: O dönemde uyarıcı bir şeyler oldu demek ki.

M. K.: Artık onu bilemiyorum. Mesela cami önlerine çerçilerin serdiği kitaplar vardır. Onların arasından merakımı mucip olmuş ki “Kıyamet ve Ahiret” diye bir kitap aldım. Kıyamet nedir, ahiret nedir, demek ki bunları merak etmişim. Sonradan o kitabın yazarıyla İstanbul Sahaflar Çarşısında karşılaştım. Muzaffer Ozak, Sahaflar Şeyhi, meşhur Cerrahi Tekkesinin şeyhiydi. Meğerse onun kitabıymış. Sonradan öğrendim ki benim ilk aldığım kitap Muzaffer Efendi’nin kitabıymış. Çok da anlayarak okuduğumu sanmıyorum.

S. Ö.: Camiye gitme sizin hikâyelerinizde çok var. Hikâyenin birinde “Ben aksakallı bir dervişin beklediği şirin bir mescit arıyorum.” diyor kahraman.

M. K.: Dediğim gibi o mistik eğilim bende hep oldu, tam hakkını verdiğimi söyleyemem. Beni buna yönlendirecek bir şey, Kuran kursu veya bir arkadaş, bir insan olmadı.

S. Ö.: Beş vakit namaza devam ettiniz mi?

M. K.: Yok yok, öyle bir şey olmadı. O hep içimizde kalmış bir şeydir. Düzenli namaz kılmaya da yirmi beş veya yirmi altı yaşında ancak başlayabildim. Ondan evvelki teşebbüslerim hep akim kalmıştır.

Bir de şeyi söyleyeyim, o da çalışma hayatımın şeylerinden biridir. İki yaz köye taşındık, bir yaz da sanıyorum lise ikiden lise üçe geçtiğim yaz da, eniştem Devlet Su İşlerindeydi, Devlet Su İşlerinin bir dere ıslah çalışmasında, çadırda kalarak sürveyanlık yaptık. Yani amelelerin başında, gelen giden onların listesini tutan üç kişiydik: Hüsamettin Polater, liseden arkadaş hatırlıyorum, bir de başka bir çocuk onu hatırlamıyorum kim olduğunu. Tahsin miydi ismi neydi, onu bilmiyorum. Hüsamettin’i hatırlıyorum, Hüsamettin vefat etti Allah rahmet eylesin. Liseden üniversiteden arkadaşlarım hep vefat ettiler. İşte bu belgeseli yapmaya gittiğimde hiç kimseyi bulamadım. Bulduğum arkadaşlar en sonunda benimle ilgili bir şey

söylüyorlar ya, ordaki arkadaşlar o dönemden kalanlar, daha sonra üniversiteden kalanlar.

Bir de benim kitap okuma mekanlarım vardı. Hepsi yok olmuş yani değişmiş, şehir değişmiş bambaşka olmuş. Şehrin üzerinde, dağ eteğinde bir köy var “Vasgirt” diye şimdi adı “Işıkpınar” olmuş. Orda bir kahve vardı, önü toprak zemin. Sulayıp süpürürdü Selami, rahmetli oldu o da, yanından bir su akıyordu. Dolmuşla oraya giderdim, serin oluyordu orası. Yazın sıcak oluyordu Erzincan’ın içi. Orda kitap okurdum. Çok okuyan biriydim ama, acayip derecede, tutkuyla ama önüne geleni okuyan. Önümde benim şunu oku, şunu okuma, şu şöyledir diyen bir kimse olmadı. Kendi yolunu kendi açan biri idim. Sonraki yıllarda Nurettin Albayrak, Muammer Ekti, Orhan Aktepe ve başka arkadaşlarla bu kahveye çok geldim. Rahmetli Nurettin’le bir fotoğrafımız vardır.

S. Ö.: Mekan çok güzel hocam.

M. K.: Son gittiğimde bu kahveyi, tavuk lokantası yapmışlar. Önüne beton dökmüşler, o da çalışmamış, kapalı duruyordu. Çok canım sıkıldı yani kim yok kimse yok. Zaten kahveyi çalıştıran çocuk ölmüştü. Bütün hatıralar kaybolmuş. İnsanı keder sarıyor.

Böylece biz Safiye Hanım Erzurum’a kadar geldik. Artık bundan sonrası çok fazla teferruatı olmayan üniversite hayatı ve üniversite hayatından sonra Tunceli’de öğretmenlik hayatı. İstanbul’a gelişi, İstanbul’da iki yıl Küçükköy Vefa Poyraz Lisesi’nde öğretmenlik, sonra istifa ederek daha önceden başladığım Hareket Dergisi’ndeki yazarlık. Hareket Dergisi ve Hareket Yayınları ile beraber bir grup arkadaşın arasına katılıp onlarla beraber artık kendini yazarlığa ve yayıncılığa verdiğim bir dönem başlıyor. Ki o günden bugüne, ondan sonra Dergâh başlıyor.

M.K: Önce şunu söyleyeyim ki bu monografi için, bazı metinleri okumanız lazım, nasıl yapmışlar diye...

S. Ö.: Tabii Hocam, tezlere de bakıyorum.

M. K.: Şimdi tezden ziyade monografi tabii Mehmet Kaplan’ın meşhur şeyi vardır onu göreceksin ki kaynaklara da koyasın onu, Tevfik Fikret. Ondan sonra, hocaların monografi çalışmaları varsa, internetten bakarsın onlara. Edebiyat Fakültesi hocalarının, meselâ rahmetli Orhan Okay hocanın Tanpınar’la ilgili “Bir Hülya Adamının Romanı”, ondan sonra Beşir Ayvazoğlu kardeşimizin kitapları var.

Peyami Safa, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Tevfik Fikret vb. Beşir Ayvazoğlu yakın arkadaşımıdır, o çalışmalar müthiştir. Onlardan okumanız lazım, bir monografi nasıl çalışılıyor, nasıl yapılıyor diye.

S. Ö.: Monografiyi Hocam, sizin özel bir isteğiniz var mı nasıl düzenleyelim?

M. K.: Yok yok, siz hocanızla nasıl düzenlerseniz düzenleyin. Benim için problem yok. Monografi zaten hayatı, eserleri.

S. Ö.: Hayatı, sanatı da değil mi?

M.K.: Hayatı, sanatı da deniyor. Siz bakarsınız.

Şimdi efendim 1964'te ben, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesine Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanarak geldim. Dediğim gibi Erzincan yakın olduğu için trenle gidip gelme daha kolay olduğu için, edebiyata geldim. O zaman Erzurum'daki üniversitenin üç bölümü vardı: Ziraat, Edebiyat ve İşletme. Bir tane de yurt binası vardı. Yurt binası, talebe o kadar azdı ki, dört katın iki katı boştu. İki katına talebe yerleşmişti. Bizim o büyük odalarda altı kişi falan kalıyordu ki yani basket oynanacak kadar geniş alan vardı. Şartlar çok güzeldi. On iki saat sıcak su akıyordu. Dolayısıyla bizim yurt problemimiz hiç olmadı. Çok rahat olduk yani. O zaman Atatürk Üniversitesi'ne gelen talebe de azdı. Filoloji Bölümleri açılmıştı fakat Filoloji Bölümlerine pek talebe gelmediği için puanı sıfıra indirdiler, sıfır puanla aldılar. Bu yüzden bizim dönemimizdeki Filoloji Bölümleri de pek kaliteli sayılmazdı yani. Hoca da yoktu zaten. Buna mukabil bizim Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde, fevkalade bir kadro vardı. Hatırladıklarımı söyleyeyim: Prof. Dr. Niyazi Akı, ben ondan bitirme tezi yaptım, "Sait Faik'te Plastik Unsurlar" diye.

S.Ö.: Resimle bağlantılı olduğu için mi?

M.K.: Evet, ben resim yaptığım için Niyazi Bey, biliyordu zaten. Sen böyle bir şey yap dedi. Sait Faik'i de biliyordum, seviyordum, okumuştum zaten. Öyle bir bitirme tezi yaptım. Niyazi Beyle daha sonra o emekliye ayrıldıktan sonra da İstanbul'da görüştük. Arada sırada gelirdi, sol tandanslı bir hocamızdı. Yakışıklı bir adamdı. Pek kimseyle içli dışlı olamamış ama bizim yayınevine geliyordu. "Sizin meşrebini biliyorum ama ben sizi seviyorum" diyerek bize gelirdi. Başka şeyler de anlatırdı bize, kendi hayatıyla ilgili. Neyse onlar bahs-i diğer. Profesör Selahattin Olcay, Doçent Dr. Haluk İpekten (Eski Türk Edebiyatı)... Tabi sonradan profesör

oldular. Tabii ki benim hayatıma yön veren, Allah gani gani rahmet eylesin en yakınımında duran, o da Nurettin Topçu talebelerinden Profesör Dr. Orhan Okay. O zamanlar doçentliğe hazırlanıyordu.

S.Ö.: Orhan Okay ne kadar çok kişiye dokunmuş.

M.K.: Çok. Çok muhterem bir insandı.

S.Ö.: Erzurum'dan çok kişi yetişmiş, şair, yazar.

M.K.: Halk edebiyatı kürsüsünü kurmuştu Mehmet Kaplan. Oraya. 1958'de gelmiş. Biz geldiğimizde yoktu. Halk edebiyatı kürsüsünde Muhan Bali, Mehmet Akalın, Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu -Erzurumluydu o da- Ayrıca bize sanat felsefesi okutan Felsefe Kurumu Başkanlığını yaptı, yaşlandı iyice, İonna Kuçuradi. İstanbullu bir Rum ailesinden. Çok entelektüel bir hanımdı. Felsefeci, o bize sanat felsefesi okuttu. Beş altı kişi giriyorduk onun dersine ve bana çok faydası oldu, sanat felsefesi bakımından. Bir de benim resim yaptığımı biliyordu. İki arkadaşla bir sergi açmıştık.

Sergiyi de gezmiş ve birkaç tablo almıştı benden. Bende bir istidat gördüğü için Almanya'da tanıdığı bir cemiyete, bir derneğe veya bir bölüme neyse yazdı ve benim resimlerimden gönderdi. Oradaki yetkililer, genç ressam biraz Almanca öğreysin gelsin diye beni çağırdılar Almanya'ya. Fakat ben bir an evvel mektebi bitirip maaşa geçmek istiyordum, çünkü ailemin ihtiyacı vardı. Dolayısıyla Almanya kapısını açmadık yani belki oraya gitseydim başka türlü bir Mustafa Kutlu olacaktı, bilmiyorum. Bu insan hayatındaki dönüm noktalarından biridir.

S.Ö.: Çok iyi bir ressam olabilirdiniz.

M.K.: Evet yani, ben tabii amatör resim yaparak taşrada bir ressamın ve yahut resim heveslisi birinin bir yere varamayacağını anladım. Yani bir akademi görmek lazım, hoca görmek, atölye görmek lazım. Olsan olsan çoban ressam olursun dedim kendi kendime. Onu da istemedim yani ve o resim defterini profesyonel olmak yolunda kapattım. Amatör olarak devam ettim yine resim yapmaya.

S.Ö.: Akademi sınavı için İstanbul'a gittiğinizde de aynı şeyi düşünüp geri döndünüz değil mi?

M.K.: Akademinin yani Güzel Sanatlar Akademisi'nin atmosferi beni şey yapmadı, yani ben taşradan gelmiş biriyim. O beni açmadı yani, orada ben yapamam dedim.

Edebiyat Fakültesindeki derslerle yetinmedim ben. Daha sıkı bir okumaya başlamıştım. O zamanlar Üniversite kütüphanesi de yoktu. Sonradan Seyfettin Özege'nin -rahmetlinin- kitaplarını satın aldılar. Niyazi Akı'nın da çok etkisi olmuştur. Kütüphane binasına kitaplar gelmeye ve tasnif edilmeye başlandı. Orada benden bir sınıf geride olan -şimdi İzmir'de Profesör- Yavuz Akpınar, arkadaşımıdır, o da oranın kütüphane memuru olmuştur. Ben baktım iki raf Yeni Türk Edebiyatı kitabı var. Kitap işte roman, hikâye. Dedim ben okulu bitirinceye kadar bu kitapları okurum. Hakikaten başladım, yerli yersiz bir sürü kitap okudum. Derslere de girmez, kitap okurdum .

S.Ö.: Çok büyük bir okuma açlığı var o dönemde sizde.

M.K.: Aslında seçerek okusaymışım daha faydalı olurmuş ama önümde bir kılavuz yoktu. Bu sırada Orhan Okay Hoca ile görüşmelerimiz oldu. Benim tabii o zamanlar kafam daha şeydi, daha böyle milliyetçi bir hüviyet taşıyordum. Bana sordu. Sen dedi hikâyeler okuyorsun, kimleri okuyorsun? Ben dedim Sait Faik, birkaç isim saydım. Sabahattin Ali'yi okudun mu dedi bana. Ben dedim o solcu. Çok kızdı bana, sen okumadığın adam hakkında nasıl böyle konuşuyorsun dedi. Hocadan ben böylece itidalli olmayı, peşin hükümlü olmamayı, bunları öğrendim yani ve bana ödev verdi. Dedi ki : “Bu sömestr tatilinde Sabahattin Bey'in bütün kitaplarını okuyacaksın, bana bir etüt yazıp getireceksin.” Hakikaten ben de okudum ve bir etüt yazdım. Çok beğendi, sonradan o kitap talebe işi olmasına rağmen Ezel Erverdi kardeşimin gayretleriyle kitap olarak “Sabahattin Ali” adıyla basıldı. Aslında bir talebe kitabı, o kadar önemli de değildi ama Ezel Bey illâ senin de kitabın olsun diye bastı. Bu kitabın bir hususiyeti vardır. Sabahattin Ali işte solcu falan olduğu, öldürüldüğü için Sabahattin Ali'ye pek kimse yanaşmamıştı, üzerinde kimse çalışmamış. Ben de hiç bilmiyorum, benim kitabım ilk kitap olmuştur. O kadar önemi vardır. İlk kitap. Benden sonra hemşerim Asım Bezirci bir kitap çıkardı Sabahattin Ali ile ilgili. Böyle bir özelliği vardır o kitabın yani.

Bu rahat yurt ortamında unutamadığım bir arkadaşım var. O da karikatürle ilgileniyordu. Zeki Bikmen.

S.Ö.: Hocam, oraya geçmeden bir şey sorabilir miyim? Bu Sabahattin Ali ile ilgili Orhan Okay Hoca yönlendirdi, okuduktan sonra fikriniz değişti mi?

M.K.: Çok sevdim, tam bana göre bir adam dedim yani. Benim hikâyem dolayısıyla iki usta üzerinde yürür biri Sabahattin Ali -klasik hikâye-, biri de Sait Faik -modern hikâye-. İkisini de mezcetmişimdir ben. Türk edebiyatının bütün hikâyecilerini okudum, romancılarını. Hepsini okudum.

S.Ö.: Okurken demek ki bir insanın görüşüne değil de kalemine bakacağız.

M.K.: Elbette. Bakacaksın yani öyle peşin hüküm olmamak lazım. Şunu okurum şunu okumam, olmaz öyle şey. Önce oku, sonra karar ver.

S.Ö.: Öğrencilerde çok oluyor bu.

M.K.: Kaliteye bakacaksın, bir müddet sonra hangisi kaliteli hangisi kalitesiz, hangisini okuyayım hangisini okumayayım, onu anlıyor seçiyorsun.

Bu yurt hayatı dediğim gibi çok rahattı, çok kar yağıyordu. Her zaman söylediğim gibi. Erzurum’da o zaman, nüfus fazla değildi. Şehrin havası kirlenmemişti, temizdi. Çeşmeler çok meşhurdur, çok müthiş suları vardır, çeşmelerden akan. Sonradan o sular kirlendi, bilmem ne oldu. Şehirde henüz faytonlar çalışıyordu, taksi falan çok azdı. Üniversiteye gelip giden, belediyenin otobüsü de yoktu. Bir tane eski bir otobüs vardı, talebeleri o taşıyordu. Şoförü delikanlı bir adamdı, onun otobüsü yani, üzerinde de mavi kuş yazıyordu. Mavi Kuş Hikâyesi oradan gelmedir, benim “Mavi Kuş” hikâyesi. Biz her zaman otobüsü beklemiyorduk, yaya yürüyorduk yani şehirle arası epeyceydi, bir iki kilometre vardı. Erzurum tabii Doğu Anadolu’nun bir sancak merkezi bir de sınır şehri -toplayıp dağıtan- bir merkez yani kervanlar gelir orada taş ambarları var, toplarlar. Ondan sonra Tebriz’e, Bağdat’a veya etrafa doğru dağıtırlar. Toplayıp dağıtan bir şehir olarak, hüviyetli bir şehirdi, yani yerlileri belli olurdu. Esnafından, tüccarından çok okuyanı vardı. Onlarla oturup kalktık biz. Meselâ benim hakkında yazı yazdığım, camileri boyayan bir nakkaş vardı, İsmail Usta. Hiç Erzurum il sınırları dışına çıkmamış ama, işte Sırat-ı Müstakim’leri, Beyan-ı Hak’ları okumuş, kendini yetiştirmiş bir adamdı. Onunla çok oturup kalkmışızdır. Bir de gömlekçi Hatem Usta vardı. O esnaftan, tüccardan, hoca efendilerden gelip de o sohbe katılan çok insan olurdu, çok kaliteliydi. Sohbet mekanlarının başında Hemşin Pastanesi geliyordu, meşhurdur. Onu işleten Nail, o zamanlar gençti, önce Cumhuriyet Caddesi üzerinde küçük bir dükkandı. Sonra bizim mezuniyetimizden sonra yeri değişmiş, daha büyük bir yere taşınmış. Vefat etti o da Allah rahmet eylesin. Orada üniversite hocaları,

talebeler, o zamanın hararetli ideolojik tartışmaları, edebiyat tartışmaları... Çok faydalı bir talebeliğimiz oldu orada. Ben Erzincan'dan ziyade Erzurum'da yetiştim diyebilirim çünkü Erzincan'ın tarihi falan yoktu. Erzurum'da tarih şuuru, kültürü, millet şuuru falan bende çok oluştu. Hem hocalar bakımından hem de orada insanları tanıyarak. Bu İsmail Usta ile ilgili benim şeyde onu görmeni dilerim, çok güzel bir yazı vardır, benim yazdığım bir yazı. Fotoğrafi da var. Benim “Selâm Olsun” diye, arkadaşlarım hakkında yazdığım, bir kitap vardır. O kitapta İsmail Usta var. Fotoğrafi orada görürsün, çok ilginç bir adam. Dolayısıyla Erzurum'da hem şehirle olan münasebetimiz hem üniversiteyle olan münasebetimiz, benim için çok faydalı olmuştur. Daha sonra Hareket mecmuasındaki arkadaşlarım da işte Ezel Erverdi - Erzurumlu-, Ebubekir Erdem -daha sonra Erdem Yayınları'nı kurdu, Erzurumlu-, Cahit Çollak -rahmetli Erzurumlu-. Erzurumlularla bir şeyimiz oldu, bir Erzurumluluk yakınlığı doğdu. Sonra orada daha önceleri bir arkadaşımız Emrah Kitabevi diye bir kitabevi açtı. Bekir Soysal. Sonra da TRT'ye girdi. Şimdi de burada, İstanbul'da. Onun kitabevinden sonra Dergâh Kitabevi, Erzurum Dergâh açıldı. Dolayısıyla ben hep Erzurum'a gidip gelmişimdir, yani Erzurum'la irtibatı kesmedik. Erzurum mantalitesini bilirim, yani çok tanırım orayı. Şehri çok dolaşmışımdır. Taş taş, ağaç ağaç böyle çok iyi tanırdım. Tabii 60-70 arasındaki Erzurum'u, daha sonrasını değil. Şimdi orası çok değişti, her yer gibi orası çok değişti. Dolaşırken de böyle vatandaşın devam ettiği kahvelere girer oturdum. Onlarla oturur konuşturdum. Canlı hayvan ticareti yapanlar, şunlar bunlar. Bir de Âşıklar Kahvesi vardı. Orası da benim için önemli. Rahmetli Reyhanî, sonradan Bursa'ya geldi. Âşık Reyhanî orayı çalıştırıyordu. Orada halk hikâyesi anlatan bir Behçet Mahir vardı. “Behçet Emi” derdik biz ona. Amcaya bizim oralarda “emi” diyorlar. Tek m ile, bizim orada “emi” derler. Bu Behçet Emi, halk hikâyesi anlatıyordu. Ramazan'da Köroğlu anlatırdı, bir ramazan anlatırdı, Köroğlu bitmez. O kadar çok yani, uzun. Ondan sonra Mehmet Kaplan Hoca, onu üniversiteye almıştı. Behçet Mahir'in hafızasında böyle kırk tane hikâye olduğu söylenirdi. Onların bir kısmını, Köroğlu'nu halk edebiyatı hocaları derlediler, kitap halinde bastılar. Atatürk Üniversitesi Yayınları arasından çıktı. Güzel bir kitaptır, “Behçet Mahir'in ağzından Köroğlu Hikâyesi.” Farklı bir Köroğlu'dur, Erzurum varyantı. Bu tarafta benim işte sonradan halk hikâyesine yönelmem ve uzun hikâye anlatmamın mayası orada

karılmıştır. Halk kültürü ve halk hikâyesinden nasıl faydalanabilirim? Eski Edebiyatımızın iki kanalı var. Biri Divan Edebiyatı öteki Halk Edebiyatı. Gerçi bunların dünya görüşleri aynıdır, fark etmez yani ama anlatma biçimleri farklıdır. Ben her iki tarafı da meczeden bir yol tutturdum. “Uzun Hikâye”den itibaren yazdığım uzun hikâyeler, hepsine uzun hikâye diyorum ben roman demiyorum. Batıda “novella” diyorlar, ben kendime mahsus bir anlatıma çevirdim onu. Halk ağzından, bu mesela “Sır”da çok bellidir. Kendi üslubumu kattım. Dolayısıyla ben hikâye yazarı değil de hikâye anlatıcısı gibiyim. Bir bakıma böyle bir tarafım var. Yazdıklarım üzerine çalışanlar bunu belirtiyor. üzerime çalışmış. Meddah diyorlar, bu yanlış. Ben halk hikâyesinden faydalandım. Halk hikâyesi başka, meddah başka. Meddah bir nevi tek kişilik tiyatrodur. Ben çağdaş bir anlatım tarzı tutturdum. Yani Behçet Mahir gibi anlatmıyorum ben. Ben Mustafa Kutlu olarak, yazar Kutlu olarak bir hikâye geliştirdim. Böylece Erzurum’da dediğim gibi hem arkadaşlarım hem hocalarım ve Erzurum’un atmosferiyle yetişmem çok faydalı oldu.

S.Ö.: Orhan Okay Hoca da dönüm noktası olmuş sizin için.

M.K.: Şimdi onu ayrıca anlatacağım.

S.Ö.: Hoca’m bu öykü ve hikâye konusunda siz ne düşünüyorsunuz?

M.K.: Ben hikâye diyorum. Öykü uydurma bir kelimedir. Türk Dil Kurumu’nun hikâye karşılığı bulduğu uydurma bir kelimedir. Onu tuttular modern hikâyeye “öykü” denir, klasik hikâyeye “hikâye” denir diye ayırıyorlar. İsteyen istediğini desin ben “hikâye”den yanayım.

S.Ö.: Necip Tosun’un “Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu” diye bir kitabı var hatta.

M.K.: İşte öyle diyor, Necip öyle diyor maalesef. Şimdi burada hayatımın kırılma noktalarından, düğüm noktalarından birini anlatayım. Amcamın oğlu Ruhi Kutlu vardı. İstanbul Hukukta okuyordu. Amcam vefat edince mektebi bıraktı geldi, aileyi geçindirmek için şeker fabrikasında pancar muhasebesine girdi o da. Rahmetli, çok okur yazar bir ağabeyimizdi. Onun arkadaşları vardı. Arkadaşlarından birisi de Ömer Turgut Erbaş’tı -Allah rahmet eylesin-. O baraka şehirde bir küçücük dükkânı vardı, hazır elbise satardı. Biz de o dükkâna giderdik. Benim okuma arkadaşım Abdülkadir’le beraber. Orada ağabeylerimiz vardı. Avukat Celalettin Demiriz, Ruhi Kutlu, Leblebici Hikmet Ağabey, Turgut Ağabey, Abdürrahim Ağabey falan. Onlar

muhafazakâr çevrenin dergilerini okurlardı. Büyük Doğu, Yeni İstiklal, Diriliş, Serdengeçti falan. Öyle sohbet ederlerdi, biz de onlardan kaptık. Ben Hareket mecmuasını ilk defa amcamın oğlu Ruhi Bey'in elinde gördüm. Bir Şubat tatilinde, o bana gösterdi. Sonra fakülteye geldiğimde baktım ki Hareket'in afişleri asılmış, Hareket çıkıyor. Böylece Hareket mecmuasını okumaya başladım ve Nurettin Topçu'nun fikriyatı beni çok etkiledi. Yani hem ahlakî bakımdan hem adalet bakımından. Bende çok isyankâr bir ruh vardı çünkü, haksızlıklara isyan eden, gelir dağıtımına isyan eden, şuna buna. O düşünceme çok istikâmet verdi, Nurettin Bey'in derinliği. Tabii o zamanlar ne kadar anlıyorsam, daha henüz çocuğuz yani. Çünkü Nurettin Bey büyük bir filozoftur. Türkiye'nin tek filozofu bana göre. Dergideki şiirler, hikâyeler falan beni çok sarmıştı. Fakülteye geldiğimde, girip çıkıyorum Orhan Okay'ın odasına, baktım Orhan Okay'ın masasında da Hareket var. Dedim Hocam, "Ben bu dergiyi okuyorum. Aaa öyle mi ?" dedi. Sonradan anladım ki Orhan Okay da Nurettin Topçu'nun talebesi ve Hareket camiasından. Dedim, "valla çok beğeniyorum", dedi ki, "o zaman bu dergiyi çıkaran arkadaş buraya geldi, Erzurumlu Ezel Erverdi, seni tanıştırayım onunla." Böylece hayatımın kırılma noktası oldu. Ezel Erverdi ile Orhan Okay'ın odasında tanıştık. Baktım böyle tombul yanaklı bir Nişantaşı çocuğu. Kendi kendime: Ulan dedim bu nasıl bu işleri yapıyor? Tabi ben bir kara kavruk Anadolu çocuğu. Sonradan çok dirençli çıktığını biliyorum Ezel Erverdi'nin, hepimizden daha dirençli çıktı. Dedi ki, "ya burada olmaz gidelim Hemşin Pastanesi'ne oturalım, konuşalım." Gittik, ben orada bir nutuk çektim Ezel Erverdi'ye. Bu ne biçim dergi? İçinde desen yok, şu yok, bu yok, mizanpajını beğenmiyorum. O da, beni dinledi. Tamam dedi, "Sen o zaman resim yapıyorsan, bize desen gönder." dedi. Ben hakikaten Hareket dergisine hikâye değil de desen göndererek başladım. 1968'in Nisan ayında sanıyorum kapakta bir desenim yayımlandı. Ben göklere uçtum, desenim yayımlandı. Sonra amcamın oğlu Ruhi Bey, Turgut Abi'nin dükkanında onu görmüşler. Bana çok gurur verici şeyler söylediler. Sonra Orhan Okay'ın tesiriyle ilk yazdığım hikâye -O okudu-, birkaç hikâyemi okudu gönderdi, sonradan da dedi ki "Tamam bundan sonra artık okumama gerek yok gönderebilirsin". Böylece galiba resimle yapamadığımı yazıyla yapmaya çalışarak, böyle bir yazı serüveni başladı bende. Çok şanslıyım böyle bir dergiye, böyle bir çevreye, böyle bir hocaya sahip olduk ve ilk yazdıklarım yayımlandı. Her

yazarın eline geçmez, gönderirler, gönderirler dergilere bir türlü haber gelmez .
Böyle şeyler vardır.

S.Ö.: İlk başlangıcınız böyle mi oldu. Hareket’e yazı göndermek için mi yazmaya başladınız, var mıydı öncesinde?

M.K.: Önceden yoktu.

S.Ö.: Dergiler ne kadar önemli insanlar için.

M.K.: O zaman çok önemliydi. Dolayısıyla ben talebeyken Hareket ekolüyle, Hareket’teki arkadaşlarla tanışmıştım ki bu büyük bir şanstır. Yazıyordum yani hem desenlerim hem hikâyelerim çıkıyordu. Böyle bir şansa kavuştum yani. Amatör yazarların ilk yazdıklarını yayınlamaları zordur. Dolayısıyla benim için Erzurum, Orhan Okay ve Ezel Erverdi böyle bir öneme sahip. Ezel daha sonra Erzurum’da, Anadolu Fikir Derneği’ni kurdu, sinema kulübü kurdu, film gösterileri yapıldı. Sonra Taş Han diye bir yer vardı, orada bir dükkân tuttular. Orada “Adımlar” diye bir mecmua çıkarttık. Sanıyorum bir buçuk sene falan sürdü. Hatta bir yarışma yapılmıştı, liseler arası şiir yarışması. Orada sonradan önemli bir şair olan İlhami Çiçek birinci olmuştu. Ne yazık ki genç yaşta intihar etti İlhami, o çocuğun acılı bir sonu oldu. Fakat önemli bir şair idi.

S.Ö.: Ezel Erverdi Erzurum’lu mu?

M.K.: Erzurum’lu kendisi. Babası Erzurum’da çok sevilen tanınmış bir ilk mektep hocası. Ana tarafından Cinislidir, beylerdendir. Bundan mıdır nedir aramızdaki adı Ezel Bey’dir. Çok sonra Ezel orada yayın işlerine katkı olsun diye bir tavuk çiftliği kurmaya çalıştı. Uzun maceradır.

S.Ö.: Sizin belgeselde Ezel Bey, “Mustafa Kutlu sevdiği insanı içine alır diyor, sizi öyle tarif ediyor. Sevmediğinden de uzaklaşır.” diyor.

M.K.: Sağ olsun, beni iyi tanıyor tabi, elli senedir arkadaşız.

Şimdi Erzurum’daki hayatıma devam edeyim. Burs alamamıştım, geçim durumu zordu. Ziraat Fakültesi’nin bir teksir odası vardı. O zaman kitap değil de talebeye, hocalar teksir yapıp veriyorlardı. Dolayısıyla teksir odası bir şekilde bir işletme gibiydi. Orayı da hep Erzincanlı arkadaşlar işletiyordu. Benim elimden teksir kalemiyle mumlu kâğıda yazı yazmak, resim yapmak geldiği için ben de o arkadaşlarla beraber orada çalışmaya başladım. Dolayısıyla o zamanın şartlarında Çağlayan Lokantası’nda bir öğle yemeği 35-40 kuruştı. Çorba, pilav, tatlı. Çağlayan

Lokantası da işte talebenin gittiği bir lokanta. Ben bir tek matematik veya işte şekiller olan teksir kağıdını bir liraya yazıyordum. Büyük paraydı yani. Hatta şey yapardık, teksir basıldığı gün -her zaman değil

de- sabahlara kadar çalışır, onu bitirirdik, yüzümüz gözümüz her tarafımız mürekkep falan. Üç beş arkadaş taksi çağırırdık, şehirden taksi gelirdi, biner giderdik Fuadiye Hamamı'na. Ondan sonra yıkanırđık, temizlenir yurtta yatarđık. Gitmezdik mektebe yani. Böyle bir güzelliği de oldu benim için geçindim oradan. Eve bir yüküm olmadı.

S.Ö.: O zamanlar burs yok muydu hocam, üniversite öğrencilerine?

M.K.: Burs vardı fakat ben alamamıştım. İkinci sınıftan sonra alabildim burs.

S.Ö.: Mezuniyetten sonra ne yaptınız?

M.K.: Bitirme tezim dediğim gibi “Sait Faik'te Plastik Unsurlar.” Ben gerçi Orhan Okay'la onun üzerinde çok durdum. Niyazi Bey fazla ilgilenmemişti. Ondan sonra Niyazi Bey'den geçtik yani sonuçta mektebi bitirdik. Sonra onun önüne sonuna bir şeyler yazarak Ezel Erverdi benim ilk kitabım olarak onu yayımladı. “Sait Faik'in Hikâye Dünyası”(1968)diye. Ondan sonra ilk hikâye kitabım “Ortadaki Adam”(1970) çıktı. Ezel Erverdi'nin hep desteği oldu bana. Sonradan tabii beraber çalıştık, Hareket Yayınları, Dergâh Yayınları ama, o zamanlar henüz daha ben bu işin başındaydım. Ezel Bey benim yolumu açtı yani, ilk hikâye kitabımı da çıkardı. Arkasından ikinci hikâye kitabım “Gönül İşi” yayımlandı. Ben bu iki hikâye kitabını bir başlangıç olarak aldım. Sonradan hikâye üzerine çok da düşünerek, okuyarak, ne yapmam lazım geldiği hususunda, beş sene filan ara verdim. Nasıl bir şey yapmam lazım diye. 1979'da “Yokuşa Akan Sular”la beraber Mustafa Kutlu hikâyesi diyebileceğim hikâye başladı. ”*Yoksulluk İçimizde*” ile olgunlaştı.

S.Ö.: İlk hikâye kitaplarınızı yayımlamıyorsunuz, neden?

M.K.: Onlar bir hatıra olarak kaldı, onları yayımlamıyorum. Beni tam temsil etmiyorlar onlar, ancak yine de benim hikâyemin çekirdeği sayılırlar.

S.Ö.: Ama şöyle bir güzelliği olabilirdi bence. Öğrencilerimle Reşat Nuri Güntekin'in bir hikâye kitabını okumuştuk. Reşat Nuri “Çalıkuşu ve Yaprak Dökümü”yle falan bilinir ya, o ilk hikâye kitaplarındanmış. Okuduktan sonra

çocuklar dedi ki “Hocam, Reşat Nuri de başlangıçta mükemmel değilmiş, demek ki biz de yazabiliriz.” ve bu motive etti onları.

M.K.: Evet öyle bir şey olabilir ama ben kendi hikâye geçmişim içerisinde bu ilk kitapları bir başlangıç noktası kabul ediyorum. Araştırmacılar o kitaplarda benim hikâye tarzımın ilk adımlarını bulabilirler.

S.Ö.: Bu mükemmeliyetçilik yapınızdan mı kaynaklanıyor?

M.K.: Mustafa Kutlu hikâyesi nerede başlamışsa esas itibariyle, orada başladı. Yani şansım vardı kitap çıkardım, hoş oldu. İnsan genç iken kitabım olsun diyor. Heves yani.

S.Ö.: Bir de bence şundan da kaynaklanıyor olabilir, kaleminiz çok üretken, çok kuvvetli...

M.K.: Doğrudur. Bereketli bir yazı hayatım oldu.

S.Ö.: Necip Tosun sizinle ilgili ilk kitabını yayımladığında 13 hikâyeniz varmış, ikinci baskıda hikâye sayısı 28’e çıkmış, kısa sürede.

M.K.: Kitap?

S.Ö.: Evet, kitap olarak.

M.K.: Söyledim işte, yazı hayatım çok verimli geçti. 2000 yılından itibaren her yıl bir kitap yayımlamışım. 18 sene 18 kitap.

S.Ö.: “Hemen, çabuk bir oturuşta yazıyorum” diyorsunuz ya bunun bir etkisi var mı?

M.K.: Doğrudur lakin emek, disiplin, davaya adanmışlık. Bunlar olmadan olmaz. Şimdi o dönemde yazları tatillerde yine Erzincan’da okumalar devam ettiği için o şehrin üstünde tarif ettiğim kahvenin olduğu suyun olduğu yere gider, okumaya devam ederdim. Orada çok yazı da yazdım.

S. Ö.: Erzurum’da mı, Erzincan’da mı?

M.K.: Erzincan’da. Yaz tatillerinde üniversitedeyken.

1968’de mezun oldum ve kura ile Tunceli Lisesine tayin oldum. Tunceli çok küçük bir yer. Fakat çok munis bir talebesi vardı. Hiç olay olmamış gibiydi. Ama 70’lere gelince, Türkiye anarşi ortamına girince orası da karıştı. Okul birdenbire boykota gitti. Ondan sonra böyle sıkıntılı dönemler oldu. Her sene tayin istiyordum İstanbul’a. Arkadaşlar beni Tunceli’de yalnız bırakmamışlardı. Başta Ezel Erverdi olmak üzere beni ziyarete geliyorlardı. O zamanın arkadaşlığı böyleydi. Hep

İstanbul'a gideyim, öğretmenliği bırakayım, yayın işleriyle, dergiyle uğraşayım, diye düşünüyordum, yani yazarlığa adım atayım. Tayin istiyorum çıkmıyor, tayin istiyorum çıkmıyor. Dördüncü sene, dört sene kaldım orada kolay değil. İstifa etmeye karar verdim. Tam istifa edecektim, tayinim çıktı İstanbul'a. 1972'de İstanbul'a geldim Sultanahmet Akbıyık'ta bir eve taşındık. Tayinim Küçükköy'e çıktı.

S.Ö.: Şimdi Gaziosmanpaşa'ya bağlı.

M.K.: Küçükköy'de, Vefa Poyraz Lisesinde iki sene çalıştım. O zaman küçük bir yerdi. Orada iki sene çalıştım.

Şimdi Tunceli faslına geçebiliriz buradan. Tunceli dediğim gibi ufak bir yer. Lisesi var, lojmanları var ama suyu akıyor. Su almak için iki tane dere inip çıkıyoruz, hapishaneye gidiyoruz. Hapishaneden bir boru çıkarmışlar, başında bir asker bekliyor. Kar kış gidiyoruz, kovalarla hanımlarla falan. Asker bize su verirse suyu alıp geliyorduk iki kova. Çok sıkıntı çektik orada. Hanım düştü, bel fıtığı o günden beri çekiyor.

S.Ö.: Evli misiniz orada?

M. K.: Tunceli'ye 1968'de bekarken gittim. 1969'da evlendim. Başkaları gelse çok sıkıntı çeker. Ama ben alışkınım, hayatta sıkıntı çekecek biri değilim. Tunceli'den Munzur Suyu geçiyor, Munzur Suyu, Ovacık denilen bir kazası var oradan, Munzur dağlarının eteğinden çıkıyor. Müthiş bir kaynak olarak, adam götürür bir su çıkıyor yani, kaynak dediğim, adam götüren bir su çıkıyor oradan Tunceli'ye gelinceye kadar 10-15 kilometre her neresinden girersen gir içine avuç avuç iç o kadar temiz bir su idi. Türkiye'nin en temiz suyuydu. O yıllarda Munzur'da çok alabalık vardı. Ben de alabalık avcılığı yolunda bir tutkuya kapıldım.

S.Ö.: Zaten çocukluğunuzda babanızdan öğrenmiştiniz.

M. K.: Orada Cebesoy'da tuttuğumuz balıklar sazan idi. Bu alabalık, dünyanın en güzel balığıdır. Her hafta sonu balığa giderdim. Eşim Sevgi Hanım bu balıktan bıkmıştı, artık istemiyordu. Ben de pansiyonda kalan öğrenci ve öğretmenlere götürüyordum. Bayram ediyorlardı. Sabah namazı gidiyordum yatsı vakti geliyordum. O zamanlar korku durumları yoktu oralarda. O kadar tutkuyla bağlanmıştım o şeye yani. Ve bir de tabiat tabi. Issız tabiatın ortasında su sesi, kuş sesi ile yapayalnız. Her bahar çiğdem, nevrüz, sümbül, kır çiçekleri açıyor şudur

budur kardelenler. Yani çok müthiş bir tabiat vardı. O tabiat Cebesoy İstasyonundan sonra bana apayrı bir ufuk açtı. Bir de su merakı. Duru su, berrak su. Akarsuyu çok seviyorum. Deniz o kadar yer tutmuyor ben de. Ben deniz çocuğu değilim. Nurettin Topçu Hocamız suya çok düşküdü. Bizleri alıp İstanbul'un menba sularına götürürdü. Hünkar, Şifa, Çırçır, Karakulak, Taşdelen ve başka su kaynaklarına götürürdü. Yazları ise annesinin memleketi olan Eğin'e giderdi. Orada da çok güzel sular vardı. Böyle suların başına oturur, tefekkür edermiş. Bana, "Munzur'u anlat" diyordu. Kendisi Çemberlitaş'ta oturuyordu, ben Sultanahmet'te. Sıcak günlerde birlikte Gülhane Parkı'na giderdik. Orada küçük bahçeli bir kahve vardı, bir de küçük bir fiskiye. Onun başına oturuyorduk. Hoca fiskiyeye bakıyordu, bana diyordu, "Munzur'u anlat." Allah rahmet eylesin, suya çok meraklıydı.

S.Ö.: O zaman Nurettin Topçu öğretmenlik mi yapıyor?

M. K.: Evet, İstanbul Erkek Lisesinde felsefe hocasıydı. Oradan emekli oldu. Yeniden Tunceli'ye dönersek. Lisede bir sürü faaliyet başlattım. Spor salonu kapalıydı, su girmiş, parkeler şişmiş lise müdürü ile beraber oraları yaptırdık. Basket takımı ve futbol takımı kurduk. Hem basket oynuyorum, hem futbol oynuyorum, ondan sonra sahneyi kurduk. Sahnede Orhan Kemal'in "72.Koğuş" piyesini koyduk. İşte saz söz, işte müsamere. Kütüphane kapalıydı, kütüphaneyi açtık. İstanbul'daki yayıncılardan kitaplar getirttim, çocuklara dağıttım. Böyle güzel bir faaliyet oldu. Ondan sonra dediğim gibi çok güzel gidiyordu ama, anarşi başlayınca oraya da sirayet etti. Ondan sonra zor günler geçirdik.

S.Ö.: O süreç devamlı mıydı?

M. K.: 70'lerin başında disiplin çok iyi idi ancak sonra sıkıntılı günler geçirdik.

S.Ö.: "Uzun Hikâye"deki gibi bir müdürle karşılaştınız mı? Her şeye engel oluyordu ya...

M. K.: Bizim müdürümüz, Malatyalı çok temiz bir arkadaşı, çok titiz bir arkadaşı.

Tunceli'de ilk seneden sonra yani 69'da memleketim Erzincan'da görücü usulü ile Sevgi Hanım'la evlendim. Aşk meşk hiç olmadı. Sevgi Hanımı ben hiç görmedim. Oturalım, görüşelim, konuşalım falan yok, direkt isteme. Direkt istemeye gittik. Sevgi Hanım benim hayatıma mucize olarak girmiştir. Gerçek bir mucize yani.

S.Ö.: Babaannenizin köyünden değil mi?

M. K.: Yok değildir. O Bayburtlu bir ailenin kızı. Erzincan'da yetişmiş, esnaf bir ailenin kızı.

S.Ö.: Annenizin tavsiyesiyle mi hocam?

M.K.: Annem, tabi annem. Evin başında babam olmadığı için annem. Ondan sonra Sevgi Hanım gerçekten annemin de herhalde etkisiyle olacak o da dirayetli birisi çıktı. Ben kendimi davaya adanmış birisi olduğum için memleketi kurtarma sevdasında. Onun için evle ilgilenemedim, çocuklarla filan. Sevgi Hanım, bütün yükümü aldı benden yani ben fatura yatırmadım. Ben çocukların mektep, sınıf bilmem nesine gitmedim yani hiç. Allah razı olsun Sevgi Hanım benim arkamı topladı ve yüzümüzü yere baktırmadı. Bu sene elli dördüncü evlilik yıl dönümümüz. Kızım kırk sekiz yaşında. Ama görsen dersin üniversite talebesi. Minyon tipli. Oğlum kırk dört yaşında. Kızımın evlatları ikiz. İki tane oğlan. Oğlumun da iki çocuğu var. Biri kız biri oğlan karşıda onlar Üsküdar'da oturuyor.

S.Ö.: Kızınız mı büyük, oğlunuz mu?

M. K.: Kızım büyük.

S.Ö.: Sevgi Hanım'la hiç görmeden mi evlendiniz?

M. K.: Evet, hiç görmeden evlendik. Nişanlılığımızda da hiç görüşmedik. Ben davaya hizmet için İstanbul'a gelmiştim. Sonra İstanbul'dan döndüm, geldim, evlendik. Hiç görmedim, görüşmedik. Nişanlılıkta da hiç görüşmedik.

S.Ö.: İsteme olayında?

M. K.: Bir defa gittik canım. Orada birbirimizi gördük ama bir defa gördük ancak iş bağlanmıştı. Cenab-ı Hakk'ın bir lütfu, bir ihsanı benim için. Müthiş bir şey onu ben anlatamam yani. Zaten ben evlilik meselesini nasıl çözeceğime bir türlü karar verememişim. Nasıl olur, nasıl biter diye. Dolayısıyla, "Tevekkeltü Alallah" dedik iyi geldi.

S.Ö.: Kaç yaşında evlendiniz Efendim?

M. K.: Yirmi iki. Sanırım o da on altı. Aramızda altı yaş var. Evet ama hanımefendi çok boylu posluydu yani. On altı yaşında çocuk değildi yani. Efendim, Tunceli'de çok güzel arkadaşlıklarımız oldu, öğretmen arkadaşlarımız. Halen görüştüğümüz Kütahya'da Ali Öztop var. Beraber top oynadığımız Elazığ spordan Ruhi Bilen, Elazığspor'da oynuyordu, iyi futbolcuydu. Elazığ'da da çalıştı. Lise

müdürlüğü filan yaptı. Merhum rahmet-i Rahman'a kavuştu. Urfalı Mustafa vardı. Kemaliye'den Sami Buluç vardı, o da vefat etti. Poyraz falan hatırladığım birkaç kişi var yani. Güzel bir arkadaşlık vardı. İyiydi yani. Tunceli'den ben şikayetçi olamam. Ezel Bey başta olmak üzere arkadaşlar beni ziyarete geldiler. Ben birkaç sefer Erzurum'a gittim. Ondan sonra da dediğim gibi tayinimiz çıkınca İstanbul'a geldik. İstanbul'da Sultanahmet'in altında Akbıyık semti var, pazar kurulan bir cadde vardı. Taşındığımız ev, çok küçük şimdi duruyor orada. Elektrikçi dükkanı olmuş. Bir oda yukarıda, bir oda aşağıda. Tuvalet merdivenin altında, banyo yok. Mutfak küçücük bir mutfak. Yatak odası, küçücük bir bahçeye açılıyor. Bahçeden odaya her tür haşerat giriyordu. Çok perişan bir yerdi. Yukarı kata odun sobası kurmuştuk. Sultanahmet Akbıyık'ta iki sene oturduk. Bu arada dediğim gibi benim kitaplar çıkmıştı, bahsettiğim kitaplar çıkmıştı.

S.Ö.: Hikâye çalışmalarınız nasıl gidiyordu?

M. K.: Ben o sırada hikâye zanaatını öğreneyim diye yazılı olarak da çalıştım. Sabahattin Ali ve Sait Faik çalışmalarının yanında önemli bulduğum Orhan Kemal ile Ömer Seyfettin üzerine çalıştım. Onlar da birer kitap boyutundadır. Ezel Bey onları yayınlıyacaktı ama vermedim, ben onları imha ettim. Amatör çalışmalar ile piyasaya çıkarsanız hep onlar kalır akılda. Sizi bu tarafa geçirmezler. “Ortadaki Adam” hakkında Milliyet'te Tarık Dursun Kakıncı yönetiyordu sanat sayfasını. Küçük bir yazı yazmıştı tek sütuna. “Bu arkadaşın dili güzel, fakat hikâyeleri düzeysiz. Derin ve mükemmel değil” diye çok canım sıkılmıştı, bu kadar olur yani. Ama rahmetli Behçet Necatigil beni “İsimler Sözlüğü”ne aldı. Böylece bir tanışma imkanına kavuştuk, sonra tanıştık kendisiyle. Behçet Bey, çok çelebi bir adamdı. Çok iyi bir insandı. Ben de ona bir kitabımı imzalamıştım. Geçen gün “İmzalı Kitap Günleri Sergisi” yapıldı. Benim Behçet Bey'e imzaladığım kitabı da sergiye koymuşlar, birisi haber verdi.

S.Ö.: Tunceli'de öğrencilerinizle böyle hiç unutmadığınız bir anınız var mı?

M.K.: Var elbette. İlk kitabımın anısını anlatayım o daha güzel. Derste oturuyorum, bizim edebiyatı iyi olan çocuklardan bir tanesi, bana bakıyor tebessüm ediyor. Ne gülüyorsun dedim, ondan sonra hocam dedi, sizin dedi, herhalde haberiniz yok. Neyden haberim yok oğlum, dedim. Böyle kendi kendine kıvranıyor, bir şeyler falan. Gittim yanına, eli sıranın altında. Birdenbire kitabı çıkardı, önüme koydu

sıranın üstüne. “Ortadaki Adam.” Görür görmez şoke oldum. Söylesene dedim, sabahtan beri beni kıvrandırıyor. Sürpriz yapayım hocam dedi. Kitap, bana gelmeden orada küçük bir kitapçı vardı, ona gelmiş. Çocuk, görünce almış onu, okula getirmiş. “Ortadaki Adam”ı alıp kürsüdeki yerime geçtim. Talebelere dedim serbestsiniz, ne yaparsanız yapın, gürültü etmeyin. Kapağına baktım, çok güzel kapak yapmış Ezel Bey, harika bir kapak. Kapakta benim bir desenim var. Çok güzel bir kapaktır “Ortadaki Adam”ın kapağı. Paraya kıymış, dört renk bastırmış. O zamanlar her renge para vermek lazım. İstanbul’a gelince yayınevinin kitap kapaklarından bazılarını ben yaptım.

S.Ö.: Kitap kapaklarını kendiniz mi yaptınız?

M.K.: Ben yaptım, evet, bir süre kitap kapaklarıyla uğraştım. Böyle bir hatıram oldu yani, talebenin bana sürprizi. O çocuk ne oldu, bilmiyorum, Elazığlıydı kendisi . Edebiyatı da iyiydi.

S.Ö.: İnsan kendi kitabıyla karşılaşınca mutlu oluyor değil mi ?

M.K.: O gece pek uyumadım. Yeniden okudum . O yaşlarda çok güzel bir şey, anlatılmaz. Sonradan bir sürü kitap çıkarınca benim gazetede bir yazım vardır, .Yazının başlığı “Bir Kitap Daha Çıkıyor”. Başlığı değil ilk cümlesi. Bir kitap daha çıkıyor, ne oluyor acaba diye. Bu durumdaki hissiyatımı dile getirmişim.

S.Ö.: Kitaplarınızın ilk cümlesi önemli mi hocam?

M.K.: Kapak kompozisyonuna, hikâyenin adına ilk cümlelerine önem veririm. Sinemada da öyle ilk sahneler çok önemlidir.

O zamanlar sigara içiyordum, kırk sene sigara içtim ama pis sigara tiryakisi değildim. Pis sigara tiryakisi şudur: Yataktan kalkar kalmaz sigara yakar. Onu sevmem ben. Ben hep yazarken içiyordum daha çok yazarken. Bir doktor arkadaşlarımız vardı Cerrahpaşa’da.

Ansiklopediyi çıkarırken düzgün metin matbaaya gitsin diye daktiloyla yazmaya başladık. Ben de çalıştım ve çok hızlı yazıyordum. Smith Corona sıfır daktilo almıştık. Sabah erken gelirim ben, hiç kimse gelmeden. Hikâyemi yazayım bitireyim kimse gelmeden diye. Makineye takıyorum kağıdı, hani ilk cümleler güzel olsun istiyorum ya, tak tak tak. Bakıyorum hiç olmuyor. Çıkart at. Çıkartıyorum, bir tane daha takıyorum. Çıkart at, bir tane daha takıyorum. Bir türlü olmuyor. Sonra bir sigara yakıyorum. Gökten yağmur gibi yağmaya başlıyor hikâye. Böyle deyince

doktor dedi, sana on iki tane izin veriyorum dedi, on iki tane. Ancak önce evde içmeyerek, sonra yayınevinde içmeyerek sigarayı bıraktım. Yani aşağı yukarı on beş yirmi sene oluyor . Sigara pis bir şey, iğrenç.

S.Ö.: Ama sigarayı bıraktıktan sonra yazılar devam etmiş?

M. K.: Evet, devam ettim, bir şey olmadı, demek ki alışkanlık imiş. Dedim ya alışkanlık. Pis bir şey. Hiç sevmem, kokusunu hiç sevmem. Ezel Bey'in hanımı bana şey getirmişti. Kapaklı bir kül tablası. Kapatıyorsun, o izmaritin kokusu gelmiyor. Ben o izmaritin kokusundan nefret ederim. Nerede bir izmarit dolu tabla görsem, boşaltırım.

S.Ö.: İyi bırakmışsınız Efendim .

M. K.: Dediğim gibi sıkı sigara tiryakisi değildim. İki bir sigara yakan, sokakta sigara içen biri değildim. Keyfe bağlı sohbet ederken çayla falan olursa, şimdi bile canım istiyor bazen.

S.Ö.: İstanbul'a gidişiniz nasıl oldu?

M. K.: Yazları gidiyordum. Hareket'teki arkadaşlarla kaynaşmıştık. Tamer Şuer Cerrahpaşa da öğrenci idi. Mehmet Sılay da öyle. Ezel Bey Cerrahpaşalı. Ondan sonra Ebubekir Erdem Erzurumlu, İTÜ mezunu. Kayserili Mehmet Doğan, Muzaffer Civelek ağabey ardından Mustafa Kara bize katıldı. En son katılan, en gencimiz Mustafa'nın kardeşi İsmail Kara'dır. Dursun Özer, Cahit Çollak, Halit Işık başka bir sürü arkadaş bir aradaydık. Ben geldiğimde Ezel ile Tamer sinemacılarla tanışmışlardı. Ulusal sinemacılar. Halit Refiğ, Metin Erksan, Duygu Sağıroğlu, Lütü Akat.

S.Ö.: O sırada Nurettin Topçu'yla tanışıklığınız var mıydı?

M. K.:Evet, Nurettin Bey dediğim gibi İstanbul Erkek Lisesi'nde derslerini veriyordu.Oradan Divan Yolu Ersoy Han, pasaj içinde on metre kare kadar olan Hareket Mecmuası'nın idare yerine geliyordu.Bir tane masa, iki tane sandalye vardı.Rahmetli Cahit Çollak ile Tahtakale'den hasır tabureler alıp getirmiştik arkadaşlar otursun diye. Nurettin Bey'le hafta sonu orada karşılaşıyorduk. Ben az karşılaştım. Ben İstanbul'a geldikten sonra sık görüştük. Yine de sürekli bir hoca-talebe ilişkimiz olmadı. İki sene sonra da vefat etti, ben geldikten sonra. Ezel'in hocası. Ezel İstanbul Erkek Lisesi mezunu, oradan hocası. Ezel lisedeyken Milliyetçiler Derneğinde çalışmış. Nurettin Bey derneğin merkezinde. Orada

hocasıyla münasebeti geliyor. Ezel yayınlanan hatıralarında bu dönemi ayrıntıları ile anlatmıştır.

S.Ö.: Ezel Erverdi'nin bu oluşumda rolü çok öyle mi ?

M. K.:Elbette. O olmasaydı bütün bu işler vücut bulamaz, uzun ömürlü olamazdı.

S.Ö.: Ezel Bey şimdi ne yapıyor?

M. K.: Ezel işleri oğluna devretti . Oğlu Asım Erverdi yayın işini çok ileri götürdü, büyük başarı sağladı. Ezel son yıllarda rahatsızlık geçirdi. Benden yaşıldır. Galiba 80 yaşına ulaştı. Pek dışarı çıkmıyor. Anadolu yakasında oturuyor. Telefonla görüşüyoruz.

S.Ö.: D. Mehmet Doğan'dan bahsediyordunuz Hocam?

M. K.: D. Mehmet Doğan Ankara'dan geliyordu. Ondan sonra bir Mehmet Doğan'ımız daha var Kayserili o da rahatsız.

S.Ö.: D. Mehmet Doğan, TYB'nin kurucusu olan mı?

M. K.:E vet, Türkiye Yazarlar Birliği onun sayesinde kuruldu. D. Mehmet işini takip eden birisidir. Hareket yayınları arasında birkaç kitabı çıktı. "Batılılaşma İhaneti" adlı eseri çok ses getirmiştir. Dil konusunda pek çok kitap yazdı, bir de sözlük yayımladı. D. Mehmet Doğan'ın sözlüğü Türkiye'deki sözlükler arasında bence en iyi olandır. 1979 senesinde bizden ayrılarak Ankara'ya gitti, çalışmalarına orada devam etti. İyi ki de gitti. O olmasaydı Yazarlar Birliği olmazdı yani.

S.Ö.:O fikir nasıl doğdu?

M. K.: Vallahi o zamanlar şey yapılıyordu. Solcular, Yazarlar Sendikası'nı kurmuştu. Biz neden yapmayalım dedik. Mehmet'le kendi aramızda konuşuyorduk, hatta Yazarlar Birliği'nin ilk amblemini ben çizmiştim. Mehmet Ankara'ya gitti.

Oradaki arkadaşlarıyla kurdular. Ben Ankara'ya hiç gitmedim. Hatta bana iki defa ödül verdiler, ödül almaya gitmedim. Çok ayıp ettim, yani. Ankara'ya bir defa gittim, şimdi gitsem yolumu bulamam. Ben İstanbul'dan ayrılmadım. Bu dergi ve ansiklopedi ve davaya bağlılık yüzünden gözümüzü açamadık yani. Mustafa Ruhi Şirin, bir defa beni Edirne'ye götürdü, Selimiye'yi göreyim dedim diye gittim oraya. Bir defa da Salih Zengin damadımızın memleketi Maraş'ın Andırın kazası, yüksek dağın başında. Andırın'a gidelim de damadın ailesiyle tanışalım diye işte buradan

Konya'ya gittik, Konya'dan Kadirli'ye gittik, Adana Kadirli, Kadirli'den de şeye çıktık işte Andırın'a. Benim seyahatim bu kadar, fazla bir şey yok.

S.Ö.: Geriye dönüp baktığınız zaman keşke gezseydim dediğiniz oluyor mu?

M. K.: Aa olmaz olur mu ! Ben hep yazmışımdır bunu. Osmanlıdan bize kalmış olan küçük kasabaları, dokusunu yitirmemiş kasabaları görmek istiyordum. Kula, Ödemiş, Birgi. Ondan sonra şehirlerden Kastamonu, değişik bir yer Urfa, Mardin oraları hep görmek istemişimdir. Hatta bunları sayarken Tosya'yı da saymışım. Tosya Milli Eğitim Müdürü telefonla beni aradı. "Hocam burayı saymışsınız, gelin misafirimiz olun, gelin." dedi. Gidemedim, böyle yerleri görmek istiyorum. Böyle yerleri görmek istiyordum ama maalesef bir yere gidemedim yani. Şeye çok davet ettiler, Safranbolu'ya oraya dahi gidemedim. Balkanlarda, televizyonda gördüğüm olağanüstü, Travnik diye bir yer var. Bosna ve Travnik her taraftan su akıyor pırl pırl. Böyle yerleri çok görmek istedim ama geçmiş olsun yürüyemiyorum, şimdi gitsem de bir işe yaramaz

S.Ö.: Davaya bu kadar bağlısınız. Hiçbir yere gitmediniz. Ondan sonra "Ya Tahammül Ya Sefer" orada davaya bağlı olmayan insanlar var.

M. K.: Bir çözülme var orada. Nasıl çözülüyor? Bu iş dünya hayatı ve maddi gerçeklikler insanın başına üşüştüğü zaman onun ne kadar direnebileceğini, ne kadar davaya sahip çıkabileceğini görüyoruz. Yaşayan tecrübeler, bize gösteriyor ki gevşeme oluyor. Çoğunlukla çözülme oluyor. Dünya menfaatine kavuştuğu andan itibaren, dik duran azdır yani fazla olmaz.

Ondan sonra bu arada Erzurum'daki arkadaşları sayayım: Ebubekir Sıddık Soysal, Emrah Kitabevini açmıştı sonradan TRT'ye girdi. Çetin Baydar, o da TRT de müdür oldu. Ziraat fakültesinden gelenler var: Necati Fazıloğlu merhum, Sıtkı Aras Profesör, o da merhum. Mutlu Binol, Şücaeddin Erdem, Mehmet Atilla Maraş başkaları da vardır. Bir de Erzurumlu İbrahim Hakkı soyundan gelen Feyyaz İbrahim Hakkıoğlu merhum, kız kardeşi Belkıs İbrahim Hakkıoğlu var . Sonra Muammer Çelik halen de münasebetimiz süren bir arkadaşdır. Orada bir kitap evi çalıştırıyor şimdi.

S.Ö.: Erzurum'da açtığınız resim sergisini anlatacaktınız?

M. K.: Sergi hakkında bir yazım var, o yazıyı sana vereyim. Şafak'ta yayımlandı. Bunu şey yapabilirsin. Bir yerde okuma parçası olarak koyabilirsin tezin için. Yazının başlığı 'Fakülteyi Nasıl Yaktım.' yakıyordum az daha. Sonra okursun.

S.Ö.: Orhan Okay'la tanışmanız, Erzurum'a gitmeniz sizin hayatınızın tam da dönüm noktası.

M. K.: Orhan Okay Hocayla tanışmamızı anlatmıştım. Bu tanışma hayatımın dönüm noktalarından biridir. İkincisi Ezel Erverdi ile tanışmamız, o da hocanın odasında olmuştu. Zaten Orhan Bey emekli olunca sonradan İstanbul'a geldi. Ancak benim meşguliyetim çoktu. Hocayla çok fazla beraber olamadık. İslam ansiklopedisinde ve İSAM'da çalıştı. Böyle işte.

S.Ö.: İstanbul'un yoğunluğu sizi de içine çekmiş değil mi?

M. K.: İş çoktu. Benim şöyle bir tarifim vardı: "Az eleman, yok sermaye, büyük iş." Biz buyuz, komik ama gerçek. Üstümüze çok yük aldık. Ben şahsen bu ansiklopedi, dergi bir taraftan, ansiklopedi bir taraftan, kendi yazılarım, bir taraftan sinemacılık, bir taraftan bilmem neler. Ayrıca geçim derdi. Çok yoruldum ben çok.

S.Ö.: Bu yoğunlukta her sene bir kitap ve ansiklopedi.

M. K.: Çok büyük bir emek, akıl almaz. Ansiklopedi 15 yıl sürdü. İsmail Kara, bunun destanı yazılmalı, der.

S.Ö.: Ansiklopedi fikri nasıl oluştu?

M. K.: O fikir şey idi: Yayınevine biz böyle bir gelir getirecek bir yayın yapalım dedik. Ahmet Kabaklı'nın "Türk Edebiyat Tarihi" vardır, onun gibi. Ben onun gibi bir şey yapalım diyordum, üç ciltlik. Hem lise talebesine, hem üniversite talebesine hitap eden bir şey. Ezel Bey çok girişkendir. Onu gitti edebiyat fakültesi hocalarıyla görüştü. Mehmet Kaplan başta olmak üzere. Birdenbire büyüttüler onu. Koca bir ansiklopedi oldu. Ezelciğim bunu biz yapamayız. Maddi olarak altından kalkamayız. "Sen merak etme, sen merak etme." Ben muhalefet ettikçe gelir boynuma sarılır, yüzümü gözümü öper, beni razı eder. Allah ömrünü uzun etsin. Sonradan diyelim ki otuz kırk kişilik kadrosundan hiç kimse kalmadı, dağıldı. Yani o söz veren hocaların hiçbiri sözünü tutmadı. Sonradan anladık ki hep bu hocalar böyleymiş meğerse. Birkaç hoca İnci Enginün sağ olsun sonuna kadar bizim yanımızda oldu. Onun gibi birkaç hoca ve arkadaşımız da vardır. Gerisi benim üstümde kaldı. Sağ olsun D. Mehmet Doğan ile İsmail Kara'nın büyük yardımı oldu.

Ansiklopedi hoşlanmadığım bir şey. Hiç sevmem yani. Mehmet Kaplan Hoca beni asistan almak istedi. Ben dedim yapamam. Ben sanatçıyım. Yapamam böyle şeyler.

Doğum tarihi, falan kitabın kaçınıcı baskısı, Bulak baskısı bilmem neydi ben bunları aklımda tutamam. Hafızam iyi değil. Hiç sevmediğim şeyler. Fakat işte geldi, beni buldu sonunda. Ben bunlarla uğraşmak zorunda kaldım.

S.Ö.: Kaç cilt çıktı efendim?

M. K.: Sekiz cilt. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. Büyük boy sekiz cilt. Daha sonra ansiklopedilerin devri kapandı. Yeni baskı yapamadık, öylece kaldı. Bize maddi bir faydası olmadı. Ömrümü yedi o kadar.

Gelelim Dergah dergisini nasıl çıkardığımıza. Filim alamıyorduk. Matbaadan gelen sütunları kasap kağıdına yapıştırıyordum. Her sayı bir maket yapıp matbaaya gönderiyordum. Bu da akıl işi değil. Ama dava zaten böyle bir şeydir. “Ya Tahammül Ya Sefer” de bir dava delisi Kerim vardır. İşte biz oyuz. Bunları uzun uzun anlatmayayım. 72 senesinde İstanbul’a geldiğimizi söylemişim. Küçükköy Vefa Poyraz Lisesinde edebiyat öğretmenliği yapıyordum. Sultanahmet’ten yürüyerek Vezneciler’e gelirdim. Küçükköy’e burnu kesik mavi minibüslerle giderdik. O zamanlar tam arabeskin zamanıydı. Yani minibüs müziğinin zirve yaptığı yıllar. Bu dönemde sanayi semtlerini, kahveleri, işçi sınıfını, gecekonduları şehrin çeperinde var olmaya çalışan insanları tanıdım. “Yokuşa Akan Sular” o günleri anlatır.

S.Ö.: Sultanahmet Akbıyık’ta geçen günlerden bahsetsek?

M.K.: Akbıyık, yıkılmaya yüz tutan ahşap evleriyle eski bir semt idi. Altında Cankurtaran vardır. Orada, daha çok Roman vatandaşlar bulunuyordu. Erol Taş’ın kahvesi ve açık sineması da oradaydı. Cankurtaran Meydanında, halen durmaktadır. Evimiz barınacak bir ev değildi doğrusunu söylemek lazım gelirse. Ama biz kendimizi sıkıntıya alıştırmış ve artık dava millet memleket olduğu için bunları hiç düşünmüyordum. Hanımefendi orada çok sıkıntı çekti. Çocuk da oldu, Pınar doğdu. Kadıncağz küçücük bir odun sobası ile idare etmeye çalışıyordu. Pazardan -pazar kuruluyor önümüzde- odun alıyoruz, yakıyoruz. İşte gelirat fazla değil. Portakal sandığı alıp tutuşturuyoruz. Çok bir zaruret geçirdi Hanımefendi, Allah razı olsun, gık dememiştir. Önümüzde pazar kuruluyordu, Akbıyık Pazarı. İşte pazardan alışveriş ediyoruz. Biz geldiğimizde orada asıl oturanlar, İstanbul’un bütün eski

semtlerinde oturanlar gibi, orası aslında bir mahalle ama seçkinleri bırakmış gitmişler. Ahşap evlerin bir kısmı duruyordu. Cağaloğlu'ndaki yayınevleri civarında çalışan kâğıt hamalları, kağıtçılar şunlar bunlar Niğde, Nevşehir'den gelmiş adamlar, daha çok köylerden gelenler falan... Oralarda oturuyorlardı. Sonradan, oraları satın aldılar. O bölge turizme açıldığı için oraların çoğu butik otel oldu. Bizim ev sahibimiz Devlet Demir Yollarından emekli Kamil Beyadlı biriydi, kendisi Fındıkzade'de oturuyordu. Üst katta matbaa işçisi bir arkadaş, eşi ve bir kız çocuğu vardı. O kadar zaruret içindeydiler ki o kız çocuğunu bakkala gönderirdi annesi, yarım sana, -sana yağ- bir yumurta al gel diye. Tanıdığım ailelerden Ahmed Sait Matbaası'nın sahipleri oradaydılar. Yağmur Yayınları sahibi merhum İsmail Dayı orada oturuyordu, Ezel Erverdi ağabeyimiz evlenince bana yakın olsun diye bir alt sokağa taşındı. Orada ev tutmamızın sebebi Divan Yolu'ndaki Hareket Yayınları'na yakın olması sebebiyledir.

S.Ö.: Vefa Poyraz Lisesindeki öğretmenliğiniz nasıldı?

M.K.: Allah rahmet eylesin, Kazım Yedekçioğlu adlı bir müdürümüz vardı. Eski Halk Partililerden. Takım elbise giyinen, kafada fötr, çok düzgün bir adam. Kayseri'de Erciyes Dergisi'ni çıkarmış, o da edebiyatsever birisi. Kitapları da vardı. Oturur konuşurduk onunla, bana, “Ben meslekten ayrılamadım,” dedi. “On seneyi geçersen ayrılamazsın.” Ben de daha altıncı senedeydim, ben dedim ayrılacağım zaten. Ayrıldık. Onun bir oğlu vardı: Ömer. Çok zeki, çok kabiliyetli bir çocuktü. İngiltere'de okudu. Seneler sonra İngiltere'de okumuş, profesör olmuş, İstanbul'a gelmiş, Koç Üniversitesi'nde çalışmış. Telefon geldi, Ömer Yedekçioğlu. Ya Ömer, tanıttı “Ben sizin talebenizim,” falan. Seneler sonra, konuştuk kendisiyle.

S.Ö.: Buldu sizi.

M.K.: Evet, buldu telefonla. İşte iki sene orada öğretmenlik yaptıktan sonra ayrıldım.

S.Ö.: Peki Hocam, oradan ayrıldınız ya o dönemin şartlarında yazarak geçinebilmek zor değil miydi?

M.K.: Şimdi geçinmemiz şöyle, biz birkaç arkadaş orada imece usulü yapıyorduk. Ezel Bey'in biraz varlığı vardı, iyi kötü. Ebubekir Erdem vardı, sonradan Erdem Yayınları'nı kurdu, o da iyi. Kayserili Mehmet Doğan da iyiydi. Bu

arkadaşlar Hareket'in maddi yükünü üstlenmişlerdi. Fazla bir gelirimiz yoktu, ama başka bir iş aramadık.

S.Ö.: Memuriyeti bırakmak büyük bir fedakârlık değil mi?

M.K.: Hani gemileri yakmak derler ya, onun gibi bir şey. Yazları Erzincan'a gidiyorduk, oradan peynirimizi yağımızı getiriyorduk, rahmetli annem de geliyordu o zamanlar. Sultanahmet semti çok perişandı, 70'li yılların başında. Sultanahmet Camii'nin bahçesi tam bir mezbelelikti. Ne çiçek ne çimen hiçbir şey yok. Doğru düzgün tuvaleti yoktu, o kadar perişandı. Bir tarafta Derviş Çay bahçesinin olduğu yerde kötü bir park vardı, salıncakların zincirleri kırılmış, Yeşil Otel'in yerinde ise harap bir köşk vardı. Yanındaki medrese yıkıktı. Tam bir harabe halindeydi. Onları Çelik Gülersoy ayağa kaldırdı. Sultanahmet Camii'nin Ayasofya'ya bakan kapısının önündeki alan, -şimdi oraya sıralar koydular, ışık ses gösterisi için, turistler için- orası top sahasıydı, çocuklar top oynuyorlardı. Sultanahmet'in altında, şimdiki arastanın bulunduğu yer yangın yeri idi. Orada sarhoşlar oluyordu, gece yarısı oradan geçmek çok zordu. Sonradan yaptılar orayı, tamir ettiler. Fakat mahalle hayatı vardı, Şekerci Lütfü Efendi, onun yanındaki ihtiyar bakkal hanımefendi, köşedeki yorgancı, yanında bakkal. Bir mahalle havası vardı o zamanlar. Dedğim gibi o zamanlar İstanbul harap haldeydi. Tayyip Bey belediye başkanı olduktan sonra Sultanahmet semti cami ile beraber meydan, havuz, hamam bütünüyle elden geçirildi.

S.Ö.: O dönemdeki hayatınız yansıdı mı eserlerinize?

M.K.: Elbette vardır ama ne kadardır bilmiyorum. Denemelerimde vardır daha çok.

Rahmetli oldu bir genç arkadaşımız vardı, bizden ufak Cahit Çollak. Allah rahmet eylesin. Çok vefakâr, cefakâr bir arkadaştı. Yayınevinin içinde oturacak sandalye bile yoktu. Biz Tahtakale'ye indik, oradan küçük yer hasır sandalyelerinden alıp taksiye para vermemek için omzumuzda getirmiştik. Tahtakale'den oraya, hatırlıyorum. Bir çaycı vardı, Kemal. Böyle pasajın içi daracık. Âdem Efendi vardı, oranın kapıcısı. Çatı katında oturuyordu. Çocukları falan çok perişandı. O bir ceviz ağacı dikmişti kapının önüne. Onu gider gelir, severdim ben. Birkaç sene evvel kestiler o ceviz ağacını. Benim için bir hatıraydı o, pasajın önünde işaret gibiydi. Biz o pasajdan çıktık, Ankara Caddesi'nde bir yere taşındık. Orada bir atılım yapmak için karşıda köşedeki dükkânı devraldık. Orayı hem kitap hem kırtasiye yaptık, iki üç

katlı. Bu büyük bir hamle olmuştu Dergâh Yayınları için. Ancak işletme sermayemiz yetmedi, dükkan kirası da çok olduğu için başarılı olamadık. Bir süre sonra orayı devretmek zorunda kaldık. Ebubekir Erdem daha önceleri Erenköy’de oturduğu için bizi oraya taşıdı, güzel bir semt. Henüz daha ahşap köşkler duruyor, Erenköy’ün iyi zamanı yani. Erenköy tren İstasyonu’nun hemen üstünde. Biz de Ezel ile Sultanahmet’ten ayrılıp Erenköy’e taşındık. Dolayısıyla ben sekiz sene deniz geçtim, sekiz sene oturdum orada. O sırada çok yoruluyordum çünkü hem dergi işi, hem yayınevi işi, hem ansiklopedi. Yayınevinden iniyordum aşağıya, ders kitabı satış zamanında tezgâhta kitap satıyordum. İyi tezgâhtarımdır yani. Çok güzel kitap satardım. Sonra saat ona doğru orayı siliyorduk, pırıl pırıl ediyorduk. Saat onda, on vapuruna yetişiyorduk, gece yarısı ancak eve geliyorduk. Ailemizi göremiyorduk, öyle bir şey. Sıkı bir çalışma dönemiymiş yani, bu işleri götüreceğiz, bitireceğiz diye. Nurettin Bey çok memnun olmuştu, dükkanı açtığımızda. Çok sevmezdi ticareti, siyaseti ama memnun olmuştu. Bizim kültürel yayıncılık iyi gitmiyordu. Dedik ki biraz daha popüler yayın yapalım. Popüler yayının ilk kitabı şeydi, o zaman Muhammed Ali, Frazier’le bir boks maçı yapmıştı Afrika’da. Herkes gece kalkıp seyretmişti, o kadar popülerdi Muhammed Ali. Muhammed Ali üzerine bir kitap yayımlasak nasıl olur dedik. Bir de posterı vardı, çok güzel bir fotoğraf. Zaten yakışıklı bir adam. Ben oturdum bir haftada “Muhammed Ali” kitabı yazdım. Bir arkadaşımız vardı Allah rahmet eylesin, o yabancı dergiden hayatını bulmuştu, fotoğraflar falan. Bana onu verdi, ben de onu oturup bir haftada yazdım. O kitap kısa zamanda birkaç baskı yaptı, bayağı kazandık yani. Arkasından Muammer Kaddafi. O zaman çok gündemdeydi. Onun bir “Yeşil Kitab”ı vardı, onu bastık. Ondan daha önemlisi, bunların posterlerini de veriyorduk. Kitapla beraber poster vermeyi ilk defa biz yaptık, yayınevi olarak. Sonra en önemlisi “Abdülhamit’in Hatıratı.” Ali Birinci kardeşimiz onu getirmişti. “Abdülhamit’in Hatıratı”nı bastık, Abdülhamit posterıyla beraber. Benim o posterin altında bir fotoğrafım vardır yayınevinde, 1974 yılı olması lazım. Hoca bu popüler kitap işine çok kızmıştı. “Sonunda boksör kitabı bastınız ha!” diye.

Hoca vefat etti 75’te. Biz de oradan taşındık. O kitabevini devrettik, çünkü yürütemedik, işletme sermayemiz yetmedi. Çok kira veriyorduk. Sonra baktık ki biz niye götüremiyoruz bu işi de civardaki dükkânlar götürüyorlar, hem karşıda, hem bu

tarafıta. Ankara Caddesi'nin üstü yani Remzi'nin, İnkılap'ın olduğu yerin köşesi. Sonradan bir de öğrendik ki bütün buralarda hiç kira veren yokmuş, hepsi kendilerininmiş, biz kira veriyormuşuz. Kira da çok fazlaydı. Sonra yukarıya Defterdarlığın önünde Hamam Sokakta, duruyorsa Allah selamet versin Aysel Hanım'ın küçücük bir kuş yuvası gibi ahşap binası vardı. Üç katı tutmuştuk ama birer ikişer oda falan. Ansiklopediyi orada idare etmeye çalıştık. Orada da çok zaruret halindeydik . Ben evden küçük bir odun sobası getirmiştim. Yayınevinde onunla ısınmaya çalışıyorduk. D. Mehmet Doğan, Ankara'dan geliyordu. Üç gün kalıyordu. O zaman Kültür Bakanlığında çalışıyordu. Üç gün kalıyordu. Cumadan geliyordu, pazar akşamı gidiyordu. Böylece geniş bir yayın şeyi yaptık fakat yine harcı borcunu ödemiordu.

Bayramlarda hocaları ziyaret ederdik. Başta Nurettin Bey'in Çemberlitaş Şatır Sokaktaki evine gidiyorduk. Sonra yaş sırasına göre Ali Nihat Tarlan'ın Bostancı'nın üstünde Kartallı Köşk diye bir evi vardı, -o zamanlar oralarda hiç bina yoktu ya- o köşk böyle arazinin ortasında çok güzel bir yerdi. İşte Ali Nihat Tarlan'a gidiyorduk.

S.Ö.: Ali Nihat Tarlan Hoca nasıl biriydi Efendim, edebiyat fakültesinde hep anlatırlardı onu.

M.K.: Giyimine dikkat ederdi yaşlıydı, emekli olmuştu, ama sağlığı yerindeydi.

S.Ö.: Yürürken bile aruz ölçüsüne göre yürürmüş, öyle anlattı hocalarımız bize.

M.K.: O tarafını bilmiyorum ama çay ve sigara düşkünüydü. İran'da verdikleri bir cam semaver vardı, onunla bize çay ikram ederdi. Çalışanları vardı yanında. Ondan sonra Mehmet Kaplan Hoca'ya giderdik, Cemil Meriç'e uğrardık. Eski solculardan Cemil Meriç. Hisar Mecmuası'nda yazan, çok fazla etrafı olmayan biriydi. Hareket'te yazmaya başlayınca bizim camiada tanındı. Ondan sonra Osman Turan 'a giderdik. Tarihçi, rahmetli Osman Turan. En son belki atladığım olmuştur, Çengelköy'den ilerde, Kuleli Askerî Lisesi'nin ilerisinde sahilde Tahsin Banguoğlu'nun yalısı vardı. En son durak oraydı. Tahsin Banguoğlu'nun yalısına giderdik. Tahsin Banguoğlu'nun yalısının yanında Ülker fabrikalarının sahibi Sabri Ülker'in yalısı vardı. Son yalı oydu. Dolaşırdık böyle bayramlarda. Cumartesi

günleri Beyaz Saray’da, Enderun Kitabevi’ne giderdik. Orada kitap meraklıları, üniversitelerden hocalar olurdu, harika sohbetler, tartışmalar yaşanırdu. Sahibi Allah rahmet eylesin, İsmail Bey, çocuklarıyla -iki tane genç- çay, pide, tulum peyniri ikram ederdi. Cumartesi günleri de böyle Ramazan’da, Beyaz Saray’ın içerisinde hasırları serip, gelene geçene iftar verirdi. Çok güzel iftarlar olurdu. Orası bir muhittir. Sonra 1980’lerde Çarşıkapı’da Çorlulu Ali Paşa Medresesi’nin avlusunda Erenler Kıraathanesi’nde gençler toplanmaya başladı. Gazeteciler, şairler, yazarlar falan sağcı solcu beraber oturuluyordu orada, bir muhit olmuştu orası. Daha sonra oradan İLESAM’a intikal ettik, Erenler’den az ileride Sinan Paşa Medresesi’nin içi. İLESAM’da uzun müddet kalındı. Oraya gelenler şair, yazar, çizer, gazeteci şu bu falan. Ardından Yazarlar Birliği’nin olduğu Kızlarağası Medresesi’ne geçtik. Kızlarağası Medresesi benim için son durak oldu. Mektebini bitirenler gitti, ölenler oldu. Kalanlar, Süleymaniye’ye gittiler. Süleymaniye’de Antik Cafe’de toplanıyorlardı. Ben oraya gitmedim. Bu kahve macerasını sürdürenler şimdi Çamlıca’da bir kahvede cumartesi günleri toplanıyorlarmış. Kırk yıl süren bu serüveni bir arkadaşımız kitap haline getirmiş, yakında Ötüken Yayınları arasında yayımlanacak.

Beni de çok çağırdılar ama halim yok gidemedim yani. Liseden bu yana anlatmıştım, ömrüm kahvehanelerde geçti diye, hep oralarda okudum yazdım.

S.Ö.: Bu mekânlar önemli değil mi?

M.K.: Tabi, o mekânlar çok mühim. İşte onların içinde Marmara Kıraathanesi vardı, Marmara ile ilgili bir arkadaş yazdı Marmara’yı kitap olarak çıktı. Bizden büyükler oraya devam ederlerdi. Ben de ara sıra giderdim oraya. Bu muhitler kalmadı. İnsanların, yazar çizerlerin toplandığı. Maalesef böyle bir değişim oldu. Biz o güzel günleri yaşadık.

S.Ö.: Bu değişimin sebebi nedir acaba?

M.K.: Değişimin sebebi işte, tüketim toplumu, semtlerin dağılması, mahallenin bitmesi AVM’ler, siteler ile geçen zaman içinde hayat değişti. Kırk yıl içinde hayat değişti. Mesela artık Cağaloğlu diye bir muhit kalmadı. Şu an Cağaloğlu’nda kitabevi, yayınevi yok sayılır. Dolayısıyla bu değişim muhitleri de bitirdi. Özal döneminde Nuruosmaniye caddesi üzerinde bulunan Babıali denilen gazetelerin mecmuaların bulunduğu muhit Ayamama Deresine, Basın Ekspres

yolunun üzerine taşındı. Orada çok yüksek binalar yapıldı. Ülkede liberal eğilim hakim oldu, işin rengi değişti. Plaza dönemi başladı. Holdingler oluştu, şiirin edebiyatın yerini medya aldı. Televizyon devreye girdi.

S.Ö.: Bu gelişme o mahfilleri yok etti.

M.K.: Mahfiller artık geride kalmış. Yani onlar biraz böyle küçümsenerek bakılan yerler oldu artık.

Ayten Hanım'ın o kuş yuvası gibi binasından sonra biz başka bir yere taşındık. Yani beş altı yer değiştik, onu söyleyebilirim. En son işte Cloudflarer sokaktaki yere taşındık, oradan da Üsküdar'a gidildi. Ezel Bey'in oğlu yürütüyor bu işleri, Asım Erverdi. O çok güzel bir yer buldu, Üsküdar Selami Ali Efendi Caddesi'nde. Trafik olmayan bir yer. Orada güzel bir kitap-kafe yaptı. Ben rahatsızlığım sebebiyle gidemiyorum.

S.Ö.: Sizin bir de çiçek merakınız var, biraz bundan bahsetseniz?

M.K.: Daha önce anlattım, çocukluğumdan beri bende bu vardır. Ankara Caddesi'nde ikinci sefer taşıdığımızda çok güzel bir yerdi orası, bütün Boğazı görüyordu. Bende ki çiçek merakı orada çok ilerledi. Yirmi, yirmi beş tane saksım vardı. Oradan, Mısır Çarşısı'nın oradaki çiçek pazarına inerdim, çiçekler alır getirirdim. İbrahim Tenekeci, bana bir saka kuşu getirmişti. Ben saka besledim, küpe çiçeği ve saka oradan kalmadır. Çiçekleri hazır almıyordum, fide alıp yetiştiriyordum.

S.Ö.: Küpe çiçeği, Erzincan'dan kalma bir şey mi?

M.K.: Yok yok burada oldu, küpe burada oldu. Saka kuşu, yedi sekiz sene falan yaşıyor. Benim saka maşallah on seneyi geçmişti. Bir yere gittik, bizim yazları gittiğimiz bir devre mülk var, Güre'de. Altınoluk'un oralarda, Güre'de. Oraya gitmiştik, on beş günlüğüne. Çok sıcak olmuş o yaz. İşte yayınevinde çalışanlar ihmal etmiş, kapalı kalmış galiba, ölmüş saka. Bana söyleyemediler bir süre. Ondan sonra bir daha kuş almadım. Zaten sakayı beslemek, almak satmak da yasaklandı. Çünkü o nadir kuşlardan.

S.Ö.: Onun ölümü etkiledi mi sizi?

M.K.: E tabi çünkü ben ona alışmıştım. Kapıdan girince ötmeye başlıyordu. Bu enteresan bir kuş, yani vahşi bir kuş hiçbir zaman ehlileşmiyor. Elimi uzattığım zaman gagalıyordu elimi, bırak beni, çıkayım diyordu. Onun için kafese alışmamış

saka alırsan ölür. Onu saka besleyenler otuz tane kuş koyuyorlar, içinde üç tanesi kalıyor, onu da satıyorlar. Böyle saka çok hoş bir kuştur. Saka ötüşüyle beni çocukluğuma, tarlalara, kırlara falan götürüyordu. O ötünce hep o çalılıkları, o fundalıkları hatırlıyordum. Dağları, tepeleri, dereleri, su şırıltısını... Sakayı bu sebeple seviyordum yani. Mesela kanarya çok kafa şişiriyor, uzun uzun ötüyor. Saka, canı istediği zaman öter. Her zaman ötmez. Öyle hoş bir kuştur yani. Ehlileşmiyor, vahşi yani.

S.Ö.: Siz biraz özgür ruhlu olanları seviyorsunuz, kuş bile olsa.

M.K.: Öyle tabi.

S.Ö.: İbrahim Tenekeci ile nasıl tanıştınız Hoca'm?

M.K.: İbrahim Tenekeci, işte şiir yazıyordu.

S.Ö.: Hareket'e mi geliyordu?

M.K.: Hayır Dergâh Dergisine. 1990'da Dergâh'ı çıkarmaya başladık biz. 1990'nın Mart'ında. İbrahim ile tanışmamızın hikâyesi uzundur, bir gün sen kendisine sor, o sana anlatsın, daha iyi olur. İbrahim, anadan doğma şâir dedikleri tipten bir adamdır. Çok güzel merakları vardır. Kuştan tut da pul biriktirmekten, imzalı kitap toplamaktan, çok çalışkandır. Bir sürü dergi çıkardı .Dergâh'ta da yazdı tabii. Şimdi de Muhit dergisini çıkarıyor

S.Ö.: Peki Hocam, Dergâh'ı açmanızın sebebi ne, Hareket Dergisi neden devam etmedi?

M.K.: Şimdi şöyle oldu, Hareket dergisinin son dönemlerinde bizim böyle biraz aktüel olaylara ve yazılara meyletmemiz Nurettin Bey'i rahatsız etti. Ezel'e söylüyordu yani Hareket eski Hareket değil. Memnun değildi Hareket'ten yani.

S.Ö.: O geri planda mı olmayı seviyordu biraz?

M.K.: Yok, o daha böyle fikriyat, daha böyle felsefe olsun diye. Nurettin Bey bizi çok yönlendirmiş biri değildir. Fikir ve sanat yapacaksanız, fikir ve sanata devam edecekseniz, siyaset ve ticaretten uzak durun derdi. Fikir yapan adamlar fikriyatla uğraşacak yani. Nurettin Bey'in vefatından sonra biz dedik ki artık Hareket'i çıkarmayalım. Hoca da memnun değildi zaten. Sonradan bu fikirden cayıp, iki cilt daha çıkardık. Ondan sonra biz de pes ettik, Hareket için. 1990'da bu sefer Dergâh'ı çıkardık. Hareket Yayınları kapanmış, Dergâh Yayınları açılmıştı zaten, 77'de açılmıştı sanıyorum.

S.Ö.: Dergâh ismini siz mi koydunuz?

M.K.: Dergâh ismini Ezel Bey sanıyorum verdi. Öyle sanıyorum yani.

S.Ö.: Özel bir anlamı var mı? Güzel bir isim.

M.K.: Yok, bildiğin bir Dergâh Mecmuası vardır, 1920’lerde, Yahya Kemal’in etrafındaki gençlerle çıkan ve Kuvay-ı Milliye’yi destekleyen bir Dergâh Mecmuası vardır. Biz onu tıpkıbasım olarak Dergâh dergisinin içinde de verdik. Üniversiteler çok faydalandılar ondan. Mühim bir mecmuadır. Derginin ismi ordan geliyor. Biraz da tasavvufa meyilli neşriyatımız olduğu için. Nurettin Bey’in de zaten öyle bir tarafı vardı, Paris’te felsefe doktorası yapmış olmasına rağmen kendisi Abdülaziz Bekkine’ye intisap etmişti. Nakşî şeyhi, Abdülaziz Efendi’nin ölümünden sonra başka zata bağlanmadı, onu içinde yaşattı sadece Nurettin Bey.

Bize şunu yapın, buna gidin falan şeyh efendiye, öyle bir şey söylememiştii. O tam bir muallim idi. Fikirleri, yazıları, kitapları, yaşantısı duruşu ile bizi yönlendirdi. O esasen bir ahlak adamı idi. Dolayısıyla “Dergâh” adı bize uygun geliyordu, tasavvuftan dolayı. Dergâh Yayınları devam etti, ansiklopedi devam etti, ondan sonra biz bir mecmuanın yayınevine çok şey katacağını hem kadrolar olarak hem yeni yetişen gençler olarak hem de yayınevimizin tanıtımı olarak hesap ettiğimizden Dergâh dergisini çıkardık. Ben Dergâh’ı çıkarırken edebiyatın vakti geçti, artık holdinglerin, medya marketlerin zamanıdır diyordum. Ancak yine de çıkaralım, yayınevimize faydası olur dedik. O sırada İsmet Özel bize katıldı. Bu önemlidir. O günlerde Özel’in kitaplarını basıyorduk.

Dergah’ın Hikâyesini İsmail Kara anlattı. Bu son çıkan kitaplarından birinde. Dergâh’ı nasıl çıkardık diye. İsmail Kara’nın son kitaplarından. “İçimden Geçenler”in içinde sanıyorum.

S.Ö.: Sinema ile ilişkiniz nasıl gelişti?

M.K.: 70’li yıllarda Ezel’in girişimi ile Halit Refiğ, Metin Erksan, Lütfi Akad gibi sinemacılarla tanışmıştık. Halit Refiğ’in “Ulusal Sinema Kavgası” kitabını, Metin Erksan’ın “Sevmek Zamanı” senaryosunu basmıştık. Ben amatör olarak senaryo çalışmalarına katıldım. Metin Erksan ile 1973 yazında Fahrettin Paşa’nın “Medine Müdafası” senaryosuna çalıştık. Ancak bu proje gerçekleşmedi. Dr. Sami Okumuş bu macerayı “Çekilmeyen Bir Filmin Hikâyesi” adıyla Dergah

yayınları arasında çıkardı. Daha sonra Halit Refiğ ile “Kurtar Beni” adlı bir senaryo çalışmamız oldu. Lütü Akad’la Ömer Seyfettin’in “Yalnız Efe”sini çalıştık. Ezel Bey bunu TRT için bir film olarak çekti.

S.Ö.: Senaryo yazarlığı nasıl Efendim, hikâye yazmaya göre?

M.K.: Sinemayı bilmek lazım. Çok film görmek lazım. Bir de bu işin kitapları var okumak lazım. Sinemacılarla oturup çalışmak lazım.

S.Ö.: Özel bir eğitim aldınız mı?

M.K.: Hayır, ben amatörüm. Lakin çok senaryo yazdım. Bunların listesi “Armağan Kitap”ta vardır. ”Mavi Kuş”un senaryosunu yazmışım. Onu rahmetli Özer Kızıltan çekti.

S.Ö.: “Mavi Kuş”un tiyatrosu çok rağbet gördü sanki.

M.K.: Evet, onu Özgür Kaymak Hanımefendi tiyatroya uyguladı. Ben tiyatroya alışkın değilim.

S.Ö.: İzlediniz mi?

M.K.: Hayır. Ben “Uzun Hikâye”yi de sinemada görmedim, galasına falan gitmem. Göz önünde olmak istemem. Sonra gördüm filmi. Bildiğiniz gibi bunu Osman Sınav çekti. Usta bir sinemacıdır. İyi filim olmuş, çok beğendim.

S.Ö.: Bu geride kalma acaba Nurettin Topçu’nun etkisi mi sizde?

M.K.: Benim kişiliğimde var, göz önünde olmak istemem.

S.Ö.: Televizyon tecrübeniz var mı?

M.K.: Kanal 7’nin kuruluşundan itibaren orada daha önceden tanıştığımız Özkul Eren, Mustafa Çelik ve Nabi Avcı’nın istekleriyle, sinema ile ilgisi olan biri olarak Kanal 7’nin çalışmalarına ilk günden itibaren katıldım bir danışman hüviyetiyle. Sonra birtakım programlar teklif ettim. Onların içerisinde bir tanesi çok tanındı. O da “Deniz Feneri”dir. Arkadaşlarla birtakım projeler geliştirmeye çalışıyorduk. Mesela Ahmet Hakan oradaydı, onun kardeşi Mahmut Coşkun da oraya geldi. Genç bir sinemacı, Amerika’da sinema tahsil etmiş. Onunla beraber bir de rahmetli Akif Emre ile “Aliya” belgeselini çalıştık.

Sonra Ekrem Işın’la beraber “İstanbul Tekkeleri” adlı bir belgesel çektik.70 kûsur bölümüdür.

Halen televizyon izlemeye devam ediyorum. Dizilerin ilk bölümüne mutlaka bakarım. Sinemayı takip edemiyorum maalesef. On, on beş senedir, gidemiyorum

sinemaya hastalıktan dolayı. Yine de TRT2’de Türk sinemasının genç yönetmenlerinin yaptıkları filmleri izlemeye çalışıyorum.

S.Ö.: Yeniden dergiye dönersek.

M.K.: Evet, şimdi yani bu yayın işimiz o çerçevede bugünlere kadar geldi. Ben dergiden 310.sayıda Aralık 2015, bir veda yazısı yazarak ayrıldım. Dergâh’ın kapanışı da 384.sayıdadır. Şubat 2022’de, yani 32.ciltte. 32 cilt çıkmış oldu, çok uzun bir süre çıkan bir dergi. Ben ayrılınca Ali Ayçil derginin yazı işleri müdürü oldu. Ali’yi çok eskiden tanırım. İyi bir şair, arkadaşım ve hemşehrime.

Ben çok ilgilendim genç arkadaşlarla. Dergâh’ta yazan şairlerle hikâyecilerin antolojisini İbrahim Tenekeci yaptı. “Dergah Şiirler Güldestesi”, “Dergah Hikâyeciler Güldestesi”. Sana sadece hikâyede tanınan Hanım arkadaşları sayayım :Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, Cihan Aktaş, Sibel Eraslan, Nihan Kaya, Nazan Bekiroğlu, Yıldız Ramazanoğlu, Mukadder Gemici. Ondan sonra var bir sürü genç arkadaş: Eda İşler, Ayşe Dilara Akdeniz gibi.

Birinci ciltte neredeyse 100-150 tane isim vardır. Bir ucu İbrahim Kalın da bir ucu Süleyman Seyfi Ögün’dedir. Hani şimdi ismi olanları söylüyorum. Onun için bu dergi hakkında da bir şeyler söylemek istersen ilk beş cildine en azından bakman lazım. Görünür ve ucuz bir dergi olarak kendinden kapak üzerine o tasarımı yaptım içinin düzenini de tasarladım .

S.Ö.: Her şeyini siz yaptınız, tasarımını...

M.K.: Öyle, benim elimden çıktı. Tabi onu da çok büyük zaruret içinde yaptık. Yani film almaya paramız yetmiyordu, ben montaj yaparken kasap kağıdı, yağlı kağıdın üzerine yapıyordum. Bilgisayar yok.

S.Ö.: İmkanlar şimdiki gibi olsa daha farklı olabilirdi.

M.K.: Elbette. Ben bilgisayar hiç kullanmadım. Elimizle çiziyorduk. İçindeki resimleri de yapardım.

S.Ö.: Hocam, ben hep sahada mesela biriyle karşılaşıyorum, diyor ki ben Dergah’a yazı göndermişim, bir baktım Mustafa Kutlu bana cevap yazdı.

M.K.: Çok yazmışımdır, yetişmeleri için çok mektup yazmışımdır yani yüzlerce.

S.Ö.: Bu da çok önemli bir şey.

M.K.: İşte dediğim gibi doksandan itibaren otuz sene her on seneyi bir nesil kabul edersek üç nesil yetişti diyebiliriz yani. Bu kadar işin arasında Hikâye yazmaya devam ettim. On sekiz sene, her yıl bir kitap çıkarmışım, bu olacak iş değil. Şimdi de 40'tan fazla kitabım var. Nasıl bu kadar verimli oldum, şaşıyorum.

S.Ö.: Peki Efendim gelen yazıları değiştiriyor muydunuz, hiç müdahale ediyor muydunuz başlığına falan?

M.K.: Yetişmelerini istediğim arkadaşlarla karşılıklı anlaşarak müdahale ederdim. O karşılıklı anlaşmaya gelmeyenleri de bırakırdım. Hikâyelerinin isimlerini koymak gibi müdahalelerim olmuştur.

S.Ö.: İsim önemli değil mi, başlık?

M.K.: Ben önemli olduğunu söylemişim sana zaten isim güzel olmalı yani.

S.Ö.: İsim güzel, ilk cümle güzel.

M.K.: Evet ilk cümleler.

S.Ö.: Peki Hocam böyle unutamadığınız, bir okurla yaşadığınız bir olay var mı? O mektuplar geliyor, yayınlıyorsunuz ya.,,

M.K.: Ben tabi binlerce metin okudum, yüzlerce adamla karşı karşıya geldim. Bana şunu söyleyen olmuştur, mesela karşıma oturup da “Ya benim şiirlerimi niçin yayınlamıyorsun?” derlerdi. Ben de, “Senin şiirlerin henüz daha yayınlanacak kıvama gelmemiş.” derdim. Buna kızanlar olurdu. Ben en çok ahlaken tutarlı olup olmadıklarına bakardım.

S.Ö.: Bir de gazete maceranız var .

M. K.: Evet onu da anmalıyız. Ezel Bey günlük gazete çıkarma hevesiyle “İstanbul Postası” diye bir ilan gazetesi aldı. Paramız yok, kadromuz yok. Nasıl yapacağız? Bazı arkadaşları ona yardım vadetmişler. Olmadı tabi, gazeteyi satmak zorunda kaldı. İki yıla yakın bu gazete ile uğraştım. Ezel Abi insanlara çok güvenir. Ben ona derim ki bu tiplere güvenme, seni yarı yolda bırakırlar. O gelir boynuma sarılır, yüzümü öper, beni razı ederdi. Ama sonu hep hayal kırıklığı olmuştur. Onun ömrü böyle cam kırıklıklarına basa basa geçti. Çok büyük gayret sarf etti. Maddi manevi mesuliyet hep onun üstündeydi. Ezel ağabey böyle eşi bulunmaz, önemli bir adamdır.

S. Ö.: Nurettin Topçu'dan çok bahsetmedik Hocam. Nurettin Topçu nasıl bir insandı?

M. K.: Nurettin Topçu münzevi bir insandı .İlk mecliste muhalefet kanadının başında bulunan Erzurumlu Hüseyin Avni Ulaş’a hayrandı. Onun üvey kızıyla evlenmiş, lakin bu evlilik uzun sürmemiş. Bir daha evlenmedi, yaşlı annesi ile beraber yaşıyordu. Babası Erzurumlu, annesi Eğilidir. Babasını küçük yaşta kaybetmiş, her yaz annesinin köyüne gidiyorlardı. Kendisi annesinden önce öldü. Fransa’da Sorbon’da felsefe doktorası yapan ilk Türktür.

Küçük mescitlerin, aydınlık olmayan kısımlarında kılardı namazını gösteriş olmasın diye. Çok kendine mahsus bir insandı. Bana göre Türkiye’nin tek filozofudur. Milletin ve memleketin geleceğine dair önemli fikirleri vardır.

Müthiş bir ahlak sahibiydi. Paltosunu bize tutturmaz, çantasını taşıtmazdı hiçbir zaman. Allah rahmet eylesin. Ben şahsen onunla oturup saatlerce görüşen biri olmadım. Ahlakından ve fikriyatından etkilendiğim bir hocadır. Kitapları, dergideki yazıları, onlar hep kitap oldular. “Ahlak Nizamı, Yarınki Türkiye, Kültür ve Medeniyet, Devlet ve Demokrasi.” Bu kitapların oluşumu ve yayımlanmasında Ezel Bey’in emeği çoktur. Nurettin Bey’in bütün eserleri bizim için bir kılavuz olmuştur ama o şerh edilmesi lazım gelen bir filozoftur. Maalesef akademyadan yahut ulemeden takipçisi çıkmadı.

S. Ö.: Programlara gider miydi?

M. K.: Bazı programlarda Akif olsun, Çanakkale olsun, Yunus Emre vesileleriyle konferans verirdi ama konferansta da kağıttan okurdu. Yani öyle abartılı bir tarzı yoktu.

S. Ö.: Yeterince anlaşıldığını düşünüyor musunuz?

M. K.: Hayır, pek düşünmüyorum.

S. Ö.: Şu an bile okullarda pek bilinmiyor, bahsedilmiyor.

M. K.: Dediğim gibi göz önünde bulunup güç odaklarına yaslanıp da kendini ortaya koyan tiplerden biri olmadığı için kendi köşesinde kaldı.

S. Ö.: İstanbul’daki hayatınıza kaldığımız yerden devam etsek.

M. K.: Rahmetli ablam benim Merter’de oturuyordu. Rahatsızlanınca ona yakın olalım diye Erenköy’den Merter’e taşındık. Büyük talihsizlik tabi ablam hasta diye orada otuz sene ben Merter’de kaldım. İstanbul’un sıkıntılı bir semtidir. Çukur ve havasız. Merter’le ilgili kayda değer bir hatıram yok.

Kızım Pınar Başakşehir’de oturuyordu. İkiz evladı olunca bakımında zorlandı. Eşim Sevgi Hanım iki sene Merter’den Başakşehir’e gidip geldi.

Bir müddet sonra baktık olmuyor. Bana yemek yapıyor, bırakıyordu. Bir hafta gelmiyordu mesela. Dedik ki biz de Başakşehir’e taşınalım. Cenab-ı Allah bize yardım etti. Başakşehir’de aynı binada karşılıklı dairelerde oturma şansına kavuştuk. Yani Cenab-ı Allah bize nasip etti bunu.

Ben doktora gitmemiş, hap içmemiş bir adamdım. 2016’da maalesef bu iki bacağımdan aşağıya inen damarlar tıkalı olduğu için aniden ameliyat ettiler beni. Başka ameliyatlarım da oldu. Şah damarımdan, kalpten falan. Bizim genetik olarak ailemizde bir kalp-damar problemi var. Bütün aile, babam amcam, amcamın çocukları hepsi kalpten gitti. Benim şansım varmış doktorlar önceden müdahale ettiler. Daha sonra parkinson oldum, ardından nöropati geldi. Ondan sonra performans düştü yani ben de öbür hastalıkları saymıyorum daha birkaç tane var. Buna rağmen ben şey nikbin bir adamım, yani öyle hayata olumsuz bakan biri değilim. Daima olumlu taraftan bakarım. Yandım, öldüm, bittim demem hiçbir zaman. Yürümekte zorlanıyorum. İşte bu zor.

S. Ö.: Nasıl bu kadar iyimser olabiliyorsunuz?

M. K.: Bu Allah vergisi, herkesin bir huyu vardır ya insanların huyu önemli yani huyu değişmez. İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur. Gazali Hazretleri öyle diyor: “Mizaç değişmez meğerki bir insan veli ola.”

S. Ö.: Veli olsa değişiyor.

M. K.: Veli olursa değiştirebilir kendini ancak yoksa mizacı değiştiremezsin. Yani insanı değiştirmek zordur, mizaç değişmez diyor ama velayet makamına gelirse o zaman değişebilir adam yani o kadar zor bir şey. Bunun için insanı çok sıkmamak lazım. Huyu neyse onu kabul etmek lazım.

S. Ö.: Ödül aldığınız biliniyor. Ama almaya gitmiyorsunuz. Neden?

M. K.: Burnu büyük bir adam değilim ama, dediğim gibi görünür olmak istemiyorum. Kalabalığın önüne çıkmak sıkar beni, ter içinde kalırım. Zaruret olursa ancak, o başka. Fıkıhta zaruret hali diye bir şey var. O zaman giderim.

S. Ö.: Geçen gün İstanbul Erkek Lisesine gittim. Orada da sizin kitaplarınızı okuyor öğrencilerimiz.

M. K.: Maşallah. İşte Nurettin Topçu’nun ders verdiği yer.

S. Ö.: Kütüphanede bir programım vardı, yazarımız geldi dediler. Çocuklar sizin geleceğinizi zannetmişler, Mustafa Kutlu gelecek diye çok heyecanlanmışlar. Size selam söylüyorlar. Bizim panelimiz var. Mustafa Kutlu'yu anlatacağız. Ben sizin rahatsız olduğunuz onlara ilettim ama üzerimde kalmasın diye söylüyorum. Hocam iletir misiniz, okulumuza bir ziyaret yapar mı, dediler. Ben de size sormak istedim.

M. K.: Buraya anca geldim. Ne kadar yorulduğumu görüyorsun yani?

S. Ö.: Sizi okuyorlar. Çok güzel okuyorlar.

M. K.: Allah razı olsun hepsinden geçen gün dediğim gibi zarureten yayınevine gittim, geldim namazı kılamadım. Düştüm, böyle yattım. Ertesi gün de kendime gelemedim. Cuma'ya zor gittim.

S. Ö.: Yayınevine nasıl gidiyorsunuz?

M. K.: Beni araçla götürüyorlar. Bizim dağıtım şirketi burada. Bana araç geliyor arkadaş geliyor, götürüyor. Yoksa nasıl gideyim?

Benimle ilgili bir sürü kitap çıktı. Onları mutlaka görmelisin. Başka kitaplar da var.

S. Ö.: Sizinle ilgili kimlerle görüşeyim?

M. K.: Ezel Erverdi, İsmail Kara, Mustafa Özel. Çok var. “Hikmet ve Ahenk” diye benimle ilgili kitap yazan arkadaş Prof. Dr. Alpay Doğan Yıldız. Şimdi hala benimle ilgili şeyler toparlıyor. İki tane, üç tane dosya yapmış onları sonra sana veririm. Benimle ilgili konuşacak çok arkadaş var. Onların isimlerini sonra sana veririm. Ondan sonra hakkımda yazılanları oku, bitir yani yazım sürecinde ancak olabilir. O dediğim gibi monografi bayağı zor bir iş yani senin çünkü ben çok yazmış bir adamım. Çok yazmış bir adamım çok tarafı olan bir adam. Tamam mı? Orada görüyorsun işte gazete var, sinema var, bilmem ne var, sözlük bile yaptım.

S. Ö.: O nasıl yapıldı?

M. K.: Hepsi bu geçim kaygısı, yayınevimize geçim olsun. Yani sözlük satalım. Fakat sonradan baktık sözlüğün bir piyasası varmış. Bizim o piyasaya girmemiz mümkün değil, tutmuşlar köşeleri. Ben yaptığımı kaldım yani. Sözlük falan işe yaramadı.

S. Ö.: Ama maşallah her alanda varsınız.

M. K.: Bunlar zaruret yani niye sözlük yapayım ki. Zaruret, orada yaptığım Mesela “Yunus Emre Divanı” çıkardım, “Karacaoğlan” yapmışım mesela. Bunlar hep şey için yayınevinin satan kitabı olsun benim de satan kitabım olsun, yani biraz geçim derdi. Sonradan yıllar sonra benim yazdıklarım tutulmaya başladı . Otuz sene sonra işte mekteplerde okutulmaya başlandı.

S. Ö.: Böyle olacağını tahmin edebilir miydiniz?

M. K.: Valla benim umudum vardı hep, umudum vardı. Yani mesela “Uzun Hikâye”yi yazdığımda “Ulan bunu gençler okur.” diyordum içimden çünkü. Çok samimi, çok güzel bir kitap yani, öyle bir şey kendiliğinden çıktı o kitap.

S. Ö.: Bunun bir hikâyesi var mı hocam? Bir yerden mi geliyor?

M. K.: Belki biraz baba özleminden olabilir. Ben babamı çok erkenden kaybettiğim için. Baba hikâyeleri vardır bende bazı yerlerde. Yani nerede var mesela? Nur kitabının içinde.

S. Ö.: Türküler de önemli hayatınızda?

M. K.: Folklor, türküler. Onlar önemli, doğru. Müzik bilgim azdır. Batı müziği bilmem. Bilemediğim, sözlerini anlayamadığım halde cazı severim.

S. Ö.: Hangi türküler çok seviyorsunuz?

M. K.: Otantik türküler severim. Bütün bölgeler dahil. TRT’nin Radyo Türkü yayımı hep açıktır bende. Uydurma türküler de tanırım bilirim, bunlar önemli değildir ama sonradan yapılan güzel türküler de var. Mesela Özhan Eren’i tanıyorum. Bizim Özkul’un kardeşi o. “Kara Tren” diye bir parça yapmıştı, güzel lakin iki tane yaptı. Hemşerilerim Turan Engin, Ali Ekber Çiçek, Aşık Daimi, Davud Sulari onların deyişlerini severim. Ayrıca Erzincanlı Hafız Şerif, Sılbıslı Salih, Zaralı Halil, Mahzuni Şerif. Başka aşıklar da var, onları da severim . Ruhsati’den tut Sümmani’ye kadar. İrfani türküler severim. Erzurum, Harput, Eğin, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Urfa ve Kerkük. Bu üçgen içinde bulunanlar Elazığlı Enver, Diyarbakırlı Celal Güzelses, Malatyalı Fahri, Urfa’dan pek çok isim onları severim. İç Anadolu’yu da ilave edelim. Konya, Kayseri, Yozgat, Ürgüp. Mesela Refik Başaran. Karadeniz’in çok güzel parçaları var. Kendine göre “Sen yağmur ol ben bulut Maçka’da buluşalım.” Bundan güzel bir şey olabilir mi?

S. Ö.: Neşet Ertaş için ne dersiniz?

M. K.: Neşet'i kim sevmez, harikadır. Rumeli türkülerini de sayalım, mesela Arda Boyları Şükrüye Tutkun söylüyordu.

Klasik Türk Sanat müziğinde ayinler, büyük parçalar Itri, Sadullah Ağa vb. bunları tam anladığımı söyleyemem. Dede Efendi'den bu yana şarkıları seviyorum. Şevki Bey, Rami Bey listede çok var, pek çok var. Ta Zeki Müren'e kadar. Gazinolar başladıktan sonrasını sevmiyorum. Gazinolar derken şöyle yani. Mesela Emel Sayın ile Muazzez Abacı'nın TRT dönemi vardı. O dönemdeki şarkılarını, seslerini seviyorum ama gazinolardan sonra hepsi bozuldu. Onun için müzikte hakiki olanlar mesela Barış Manço hakikidir. Mazhar Fuat'ın bazı parçaları, Sezen Aksu, Ahmet Kaya. Bazı parçalar. Dediğim gibi ayırt etmiyorum. Yani nerede hakiki bir şey varsa, müzikte aradığım odur.

S. Ö.: Dinler misiniz Hocam, evde müzik açık olur mu?

M. K.: İşte sabahları ben erken kalkıyorum. Kahvaltıyı hazırlarken falan bu radyo dinlerim.

S. Ö.: Kahvaltıda neleri seviyorsunuz, menemen yapıyor musunuz?

M. K.: Kendim yaparım. Kahvaltıyı önemserim. Ne varsa bulunabilecek ne varsa onlarla beraber kahvaltı. Ondan sonraki yemeklerim çok az tek tabak, yemek seçmem.

S. Ö.: Seyahat, gezi sever misiniz?

M.K.: Gezemedim, maalesef. Türkiye'de görmek istediğim yerler vardı, göremedim. Bütün ömrüm okumak-yazmak, dergi ve kitap çıkarmakla geçti. Daha önce söylemiştim. Ecdadımızdan kalan değişmemiş, bozulmamış yerleri görmek isterdim.

S. Ö.: Yoğunluktan mı gidemediniz?

M. K.: Evet. Kendime çok yüklendim. Arabam yok, araba kullanmayı bilmiyorum, hiç merak etmedim. Bilgisayar gibi. Bilgisayarın açmasını bilmiyorum. Cep telefonum yok yani ne bileyim. Ben böyle çağdışı kalmış biriyim.

Ankara'ya bir defa gittim. Şimdi gitsem yolumu bulamam. Şimdi beni İstanbul Havalimanının ortasına bıraksan kaldım orada. Onun için çocuklar götürüp getiriyorlar, zaten yürüyemiyorum. Böyle bir kapalı devre bir hayat oldu yani. Dolayısıyla bundan sonra da gitmem mümkün değil.

S. Ö. :Ama gezi kitapları yayımladınız?

M. K.: On seneye yakın İstanbul’u dolaştım, izlenimlerimi gezi kitaplarında anlattım. Hafta sonları gidiyordum, hep yaya dolaştım. Fotoğraf çekmediğime pişmanım.

S. Ö.: Bu süreçte aileniz, eşiniz hafta sonunu beraber geçirelim, biz de gelelim... diye isteklerde bulunmadılar mı?

M. K.: Benim niçin gittiğimi, ne yaptığımı biliyordu. Allah razı olsun, hiçbir zaman böyle bir engel çıkarmadı. Her zaman arkamda durdu. Çocukların bütün ihtiyaçlarını o gördü. Zaten öyle bir şey olmasaydı, böyle bir dayanak noktası benim yazı hayatım bu kadar bereketli olmazdı. Bu bereketi hanımefendiye borçlu olduğumu her zaman söylerim.

S. Ö.: Necati Tonga hikâyeciliğinizi dört bölüme ayırıyor. Siz ne dersiniz?

M. K.: Necati çok güzel bir çalışma yaptı. Onun çalışması “*Yoksulluk İçimizde*” üzerinedir.

S. Ö.: Sizin hikâyeciliğinizi dört bölüme ayırmış.

M. K.: Doğrusu üç bölüm olmalı. Benim o ilk hikâyeler “Ortadaki Adam” ve “Gönül İşi.” Bunlar birinci bölümdür. İkincisi “Yokuşa Akan Sular”la beraber “*Yoksulluk İçimizde*, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir ve Sır.” Bu Beş kitap, benim hikâye serüvenimin esasıdır. Daha sonra “Uzun Hikâye” ile başlayan halk hikâyeciliğinden mülhem anlatım tarzı geliyor. En son “Sevincini Bulmak”a varıncaya kadar.

S. Ö.: Bazıları bunları roman olarak değerlendiriyor.

M. K.: Ben roman olarak bakmıyorum. Bakış açısı önemli benim için hikâyeci bakış açısıyla romancı bakış açısı ayrıdır.

Ben anlatma esaslı halk hikâyeciliğini andıran ancak modern
, bir hikâye yazıyorum.

“Kambur Hafız ile Minare” Hikâyesi ise postmodern olarak değerlendirildi.

S. Ö.: Şaban Sağlık Bey onun üstünde çok duruyor.

M. K.: Postmodernlik nedir, ne değildir onu fazla bilmem. Bir hikâye nasıl yazılması lazım, nasıl yazarsam etkili olur, hangi biçimi seçmeliyim onu önemserim. Yani biçimle muhteva arasında bir tutarlılık olması lazım. Ona göre yazıyorum.

S. Ö.: Sizin için özel bir anlam taşıyan kitabınız hangisi?

M. K.: Yok öyle bir şey yok. Hemen hemen hepsi de benim içimden gelen şeyler. Önem atfetmiyorum ama dediğim gibi “Uzun Hikâye” samimiyetle yazılmış bir şeydir. Çok içten gelen bir şey. “Rüzgarlı Pazar” mesela çok hoş bir kitaptır. Körlerin aşkı mı, devlerin aşkı mı? Hepsinin ayrı macerası var, ayrı bir yeri var. “Yokuşa Akan Sular”la beraber Mustafa Kutlu Hikâyesi belirginleşiyor. Onu söyleyebiliriz. “Yoksulluk İçimizde” tipik bir Leyla-Mecnun hikâyesidir. Leyla-Mecnun hikâyesini ben modernize ediyorum. Süheyla “Yıldız” demek zaten. Engin’in hayatına giriyor, ona gideceği yolu gösteriyor çünkü yıldızlara bakarak yol alınır. Gideceği yolu gösteriyor ve hayatından çıkıyor. Engin neden sonra anlıyor, Süheyla’nın ne manaya geldiğini ve o yola düşüyor, aramaya başlıyor. Yani bir arayış hikâyesi. Leyla-Mecnun’da da öyle Leyla’yı bulduğu zaman Mecnun Leyla’yı tanımaz. Ben aralara levhalar koymuşum, o levhalar Mesnevi’nin içindeki tegazzül bölümleri gibidir. Bu dahi Mecnun’un Leyla’yı çölde bulduğunda söylediği gazeldir, gazel koyar araya devam eder. Onun için mühimserim yani “Yoksulluk İçimizde”yi. Gelenekten çıkıp gelmiş bir metindir. Benim için, yazdıklarım için en iyi tarif “geleneği yenileyen”dir.

“Ya Tahammül Ya Sefer” bizim neslin, bizden önceki neslin bizden sonraki neslin muhasebesidir. Bizim nesli çok etkilemiştir.

Sait Faik “Alemdağ’da Var Bir Yılan” ile modern hikâyeyi getiriyor. Ondan evvelki isimler Esendal hikâyesi, Sabahattin Ali, Ömer Seyfettin hikâyesi bunlar klasik hikâyecidir. Sait Faik ile beraber modern hikâye yavaş yavaş geliyor.

“İkinci Yeni” dönemiyle beraber batıyı takliden egzistansiyalist-bunalım hikâyeleri başlıyor. Orhan Duru, Leyla Erbil, Tezer Özlü gibi.

S.Ö.: Son olarak genç nesilden takdir ettiğiniz isimler var mı?

M. K.: Çok var, Türk hikâyesi yüksek seviyeli bir noktaya ulaşmıştır. Bir sürü ismin arasında çok önemsedğim birinin adını vereyim: Şule Gürbüz. Şule Hanım tam bir anlatım ustası, harika.

S.Ö.: Kıymetli vaktinizi ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

M. K.: Rica ederim. Ben teşekkür ederim. Başarılar dilerim.

EK 2: SANAT NEDİR?

Sanat kâinatın âhengine katılmaktır. İşte ben de onlarca sanat tarifine bir tarif ilave etmiş oldum. Sürç-i lisan eder isem affola. Kâinatın âhengi malumdur. Gün doğuyor, batıyor; kuşlar uçuyor, rüzgâr esiyor, dünya dönüyor, mevsimler birbiri peşi sıra gelip gidiyor. Gören gözler, duyan kulaklar, hisseden kalpler çiçeklerin renginde, suların sesinde, dağların heybetinde, kelebeğin kısacık ömründe, örümceğin ağında, Cenab-ı Hakk'ın yarattığı her şeyde bu âhengi bulabilir. Lâkin işin künhüne varması mümkün değildir. Atomun elektronları belki dünyanın bilinen kısmından daha fazla meçhulatı saklıyordur. Rabbin veli kullarına elbette âşikârdır. Eşref-i mahlukat olan insan güzel bir iş yaparak mevcut güzelliğe iştirak eder. Bu sadece ona tanınmış bir imtiyazdır. (Gül açar, bülbül öter, örümcek ağını örer ama herhalde sadece insanoğlu yaptığı işin şuuruna erer) Cenab-ı Hakk'ın koyduğu nizama yaklaşmak, ona dokunmak, ona uymak Yaradan'ın rızasını kazanmaktır. Hududullah'a riayettir. Bu eylem eskiyi yıkarak, karşı çıkarak var olanı bir başka biçimde yeniden inşa ederek pek çok yoldan ulaşılan bir menzildir. Yapıcılığı veya yıkıcılığı böyle yüce bir hedefe bağlamaksızın sanatçının “ben, ben” diye çırpınması çocukçadır. Sanatçıya yüce bir makam verilmesi, onun takdîs edilmesi, deha mertebesine çıkarılması pagan âdetlerindendir. Sanatçı eylemi ile kuşların sesine, suların şırıltısına, rüzgârın uğultusuna, bulutun rengine, denizin dalgasına ne kadar yaklaşıyorsa; bu hamleyi bir iman ateşi, gözyaşları ile ıslanan bir aşk ile yapıyorsa o kadar yol alır. Yolun sonu bizi “din” ile buluşturur. “Dua” ile buluşturur. Bu menzile ulaşanların söz ile, nağme ile, renkle, biçimle işleri olmaz. Onlar artık vecd denizinde yüzmektedir. “Bana seni gerek seni” diyen âşık, dağlar ile taşlar ile, seherdeki kuşlar ile kâinatın tesbihatına katılmıştır. Bu hamle onu sözden söze, besteden besteye, renkten renge fırlatır. Yenilik, hareket, isyan, uysallık budur. Bu hem aczin hem iştiağın ifadesidir. Sanat yolcuları her adımlarında bir mertebe daha yücelir, mesafe aldıkça var olur, var oldukça bir “hiç” olduklarının şuuruna varırlar. Bu “hiçlik kadehi” hidayet ile, inayet ile, rahmet ile dolarsa “varlık” kazanır. Gül dikenini ile var olmaktadır. Sanat yolunun hem rahmanî, hem şeytanî-nefsanî boyutları vardır. Tıpkı rüya gibi. İnsanoğlu yapıp-etmeleri ile eşref-i mahlukat olacağı gibi, esfel-i safilin'e de yuvarlanabilir. Yusuf'un kuyusu ile Babil'in kuyusu bir değildir. Kainatın

âhenginde gizlenen hikmeti keşfedenler Yusuf'un kuyusundan çıkıp, Mısır'a sultan olanlardır. Sultanlık “dünyevî” kaldıkça ferde faydası olmaz. Sanat hakikate giden yolda bizi karlı dağlardan aşırabilecek, kızgın çöllerden geçirebilecek bir binek olabilir. O kadar.: Mustafa Kutlu Ancak bu mühim bir vasıta, vasıflı bir anahtardır. Felsefeyi bitirip sanat kapısını açanlar, kainatın âhengi ile kanatlanır ve hakikate doğru uçarlar. Ritim duygusu anahtarın özünü verir. Tarikat âyin ve zikirlerinde, namazda, hacda, tavafta bu ritim duygusu bize eşlik etmektedir. (Mimarîde, musıkîde, şiirde). Ritme ayak uydurmak halkaya katılmaktır. Başını taştan taş vurarak akan sular gibi “Allah, Allah” diyerek coşmak; veya sessizliğin sesini dinlercesine hareketten kesilip secdeye kapanmaktır. Kainatın âhengi binlerce dereciğin kendi türküsünü söyleyerek çağlayıp, gelip, ummana dökülmesi orada sessizliğin içine gömülmesidir. Evet sanat bizi coşturabilecek bir eylemdir. Rabbimiz'e dua edelim bu coşkunluk nefsin eseri olmasın, bizi nefse esir etmesin. Şeytanın şerrinden O'na sığınalım. Korku ve ümit arasında olalım. Sanatı bir kibir, bir övünç, bir üstünlük değil, tevazu vesilesi kılalım. Bir taşçı ustası, kilim dokuyan bir köylü kızı, bir ressam, bir yazar ile; tırpanı her savuruşunda “Allah” diyen bir rençber arasında fark yok. Fark sadece takva sahipleri ile diğerleri arasındadır. “Hiç bilenler ile bilmeyenler bir olur mu” hikmetini bir de kainatın âhengi ile sanat eseri arasında kurulacak ilişki açısından yorumlayalım. Şunu unutmayalım: Sabahın seherinde öten bülbül de bizi ağlatabilir, usulüne uygun okunan ezan sesi de.

MUSTAFA KUTLU

EK 3: ARKADAŞLARININ GÖZÜNDEN MUSTAFA KUTLU

Bu bölümde Mustafa Kutlu'nun arkadaşlarının, onunla ilgili olarak yazıp gönderdiği yazılar yer almaktadır.

ABDULLAH UÇMAN

Mustafa Kutlu ile nasıl tanıştınız?

70'li yıllarda İstanbul Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenci iken Nurettin Topçu'nun talebeleri Ezel Erverdi ile Tamer Şuer yönetiminde yayımlanan *Hareket* dergisini takip ediyor ve orada karakalem resimleri de basılan Mustafa Kutlu'nun hikâyelerini okuyordum. Bir süre sonra bunlar *Ortadaki Adam* adıyla kitap hâlinde de yayımlandı. Yani o yıllarda Mustafa Kutlu'yu gıyaben tanıyordum, ama asıl şahsen tanışmamız yanlış hatırlamıyorsam 1973 veya 1974 yılında oldu. O sırada Anadolu'da öğretmenlik yapan Mustafa Kutlu'nın tayini İstanbul'a çıkmış; Temmuz veya Ağustos'un sıcak bir yaz günü Beyazıt Camii arkasında Sahaflar Çarşısı'nın girişindeki Çınaraltı'nda karşılaştık ve yanındaki arkadaşlar vasıtasıyla tanıştırıldık. Hiç unutmam, o ilk karşılaşmamızda, Anadolu'dan İstanbul'a yeni gelmiş Mustafa Kutlu, o meşhur kabadayılar gibi, ayakkabılarının arkasına basmış vaziyetteydi. Daha sonraki günlerde ilişkilerimiz gelişti; özellikle Dergâh Yayınları tarafından 1976 yılında hazırlanmaya başlanan *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nin başında bulunduğu sırada ben de ansiklopedinin yayın heyeti yardımcıları arasında idim. Bu münasebetle haftada birkaç gün Cağaloğlu'nda Defterdarlık'ın yakınındaki yayınevine gidiyor; madde başlıkları ve yazarlar konusunda müşterek çalışmalar yapıyor; Türkoloji camiasından çeşitli hocalarla tanışmasında yardımcı oluyordum.

Ansiklopedi dışında özellikle 80'li 90'yı yıllarda bir tür edebiyat ve kültür mahfili durumundaki Çarşıkapı'daki Çorlulu Ali Paşa Medresesi avlusundaki Erenler çay bahçesiyle İlesam'ın bulunduğu Çemberlitaş'taki Sinan Paşa Medresesi avlusu ve Yazarlar Birliği'nin İstanbul şubesinin bulunduğu Sultanahmet'teki Kızlarağası Medresesi girişinde yaz aylarında hemen hemen her akşam buluştuğumuz, tabii başka arkadaşlarla birlikte uzun uzadıya sohbet ettiğimiz mekânlardı.

Ayrıca o yıllarda Mustafa Kutlu'nun *Gönül İşi, Ya Tahammül Ya Sefer* ve *Yokuşa Akan Sular* adlı kitaplarıyla ilgili olarak *Hisar, Yeni Sanat* ve *Yönelişler* dergilerinde tanıtıcı mahiyette eleştirel yazılarım yayımlandı.

Mustafa Kutlu deyince aklınıza ilk gelen nedir; onunla ilgili şahsî kanaatleriniz nelerdir?

-Mustafa Kutlu deyince aklıma, daha doğrusu gözümün önüne ilk gelen, onu ilk tanıdığım günlerdeki saf Anadolu çocuğu görüntüsüdür. Mustafa Kutlu yarım asırdır İstanbul'da yaşıyor ama o Anadolu çocuğu görüntüsünü, gerek konuşmaları gerekse hal ve hareketleriyle Erzincanlı veya Erzurumlu havasını değiştirmeden devam ettiriyor olmasıdır. Bir de tabii samimiyet onun en belirgin özelliğidir.

Size bir hikâyede, bir yazıda yer verdi mi; sizinle ilgili olarak eserlerinde geçen bir anekdot var mı?

-Hatırladığım kadarıyla doğrudan doğruya benimle ilgili bir karakter veya izlenime yer verdiğini hatırlamıyorum. Sadece 80'li yıllarda, şehirdeki düzenden, evlerin geleneksel mimarisinden, hayat çarkının nasıl aksamadan döndüğünden uzun uzadıya bahsettiğim Londra'dan gönderdiğim bir mektuptan, isim zikretmeden, *Şehir Mekupları*'nda söz ettiğini hatırlıyorum.

İnsanî ilişkileriniz nasıldır, sık sık görüşür müsünüz; siz mi ararsınız o mu arar?

-Yukarıda da sözünü ettiğim gibi 5-10 yıl öncesine kadar, yani Mustafa Kutlu rahatsızlık geçirmediği önce, hemen her akşam üstü yukarıda isimlerini zikrettiğim mekânlarda ve Dergâh Yayınevi'nde; ayrıca Cumartesi günleri Beyazsaray'da Enderun'da, yaz aylarında Beyazıt'ta Çınaraltı'nda, kış geceleri Koksa kahvehanesinde, Çarşıkapı'da Fetih Cemiyeti avlusunda ve son olarak da Mehmet Varış'ın Kitabevi'nde sık sık bir araya gelir, dünya ahvalinden, kitaplardan, sanattan ve edebiyattan konuşurduk. Rahatsızlık geçirdikten sonra görüşmelerimiz kesildi, ama yine ara sıra telefonla görüşüyoruz, arada bir o beni arar, arada bir de ben onu arar hal hatır sorarım. En son birkaç ay önce tesadüfen Üsküdar'daki 1727 Dergâh-

Cafe’de Mustafa İsen, İsmail Kara, Nihat Azamat ve Mustafa Kutlu ile bir araya gelmiş ve birlikte fotoğraf çektirmiştik.

Bunların dışında Mustafa Kutlu ile ilgili eklemek istediğiniz bir şey var mı?

-Tabii çok şey var ama burada bunların hepsini anlatmak mümkün değil. Bir defa Mustafa Kutlu insan olarak son derece dürüst, inandığı değerlerden asla taviz vermeyen biri. İkinci olarak çok iyi bir gözlemci ve çok iyi bir yazar ve hikâyeci. Onun kronolojik sırayla, *Gönül İşi*’nden sonra yazdığı hikâyeleri dikkatle gözden geçirecek olursak, bizim klasik hikâye-masal anlatma geleneğimizden de ustalıkla yararlanarak tamamen kendine özgü bir üslûp, daha doğrusu bir yol tutturmak suretiyle, yaşadığımız günlerin, toplumumuzun, insanımızın meselelerini ortaya koyduğu bir Mustafa Kutlu külliyyatıyla karşılaşıyoruz. Onun, ele aldığı konulara sürekli olarak olumlu yaklaşımı da bence ayrıca takdire değer.

Dergâh’ta “Derkenar” sütununda yazdığı sırada okuduğumuz ama pek dikkat etmediğimiz yazıları yakında *Sel Gider Kum Kalır* adıyla kitap hâlinde yayımlanınca, tekrar ve topluca okuyunca, dikkate değer tespitler, değerlendirme ve eleştiriler yapmış olduğunu farkettim.

Mustafa Kutlu yayımlanan bütün kitaplarını daha yayımlanır yayımlanmaz o hafta içinde imzalayıp bana gönderir; ben de bu yeni çıkan kitapları elime alır almaz mutlaka okur, kendisine hem teşekkür eder, hem de kanaatlerimi bildiririm.

Biliyorsunuz on yıl önce üç üniversitenin ön ayak olmasıyla “Aynanın Sırrı” adıyla Mustafa Kutlu adına geniş katılımlı bir sempozyum düzenlenmiş ve Mustafa Kutlu’nun hikâyeleri ve hikâyeciliği hemen her yönüyle ele alınmıştı. Mustafa Kutlu bütün bunları hattâ daha fazlasını hak eden bir yazar.

Mustafa Kutlu ile ilgili çalışmalarda pek üzerinde durulmaz ama bence mutlaka belirtilmesi gerekir. Dergâh Yayınları tarafından 1976-1998 yılları arasında sekiz cilt hâlinde yayımlanan *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* Mustafa Kutlu’nun eseridir dense yeridir; çünkü hazırlıkları Mehmet Doğan’la başlayan ancak Mehmet Doğan’ın bir süre sonra ayrılmasıyla maddî-manevî bütün yükü onun omuzlarına yüklenen ansiklopedi maddelerinin bir taraftan redaksiyonunu yaparken,

diğer taraftan söz verilip de yazılmayan maddeleri kaleme alan Mustafa Kutlu'dur; dolayısıyla bu büyük ve sahasında yegâne olan ansiklopedi de bence onun eseridir.

Mustafa Kutlu ile ilgili son olarak şunu söylemek istiyorum. Yıllar önce *Hikâye Tahlilleri*'ne "Eşik" adlı hikâyesini alıp incelediği rahmetli Mehmet Kaplan hocamızın derslerinde ve seminerlerinde sık sık dile getirdiği şöyle bir tespiti vardı:

İsim yapmış ve şöhret kazanmış her yazarın yazarlık hayatında bir çıraklık veya acemilik dönemi vardır; sonra yavaş yavaş gelişme çizgisi dahilinde yükselişe geçer ve nihayet olgunlaşır; sonunda en mükemmel eserlerini ortaya koyduğu zirveye ulaşır; işte yarınlara kalacak eserler veren büyük yazar zirvede kalmasını bilendir; yoksa çeşitli sebeplerle kötü eserler yazmak suretiyle zirveden iniş başlayınca bunun sonu gelmez. Bu itibarla hoca, Necip Fazıl'la Tarık Buğra'nın hayatının son yıllarında yazdığı şeylerin, şöhretleriyle mütenasip olmadığını söyler; Tanpınar'ın, kötü eserler yazmaya fırsat bulamadan tam vaktinde hayata veda ettiğini belirtirdi.

Ben de Mustafa Kutlu'nun bütün eserlerini okumuş biri olarak, onun, her yıl mutlaka bir kitap çıkaracağım diye kendisini zorlamadan ve tekrara düşmeden, artık bir yerde durmasının daha yerinde bir hareket olacağını ifade etmek istiyorum.

ALİ AYÇİL

Mustafa Kutlu ile nasıl tanıştınız?

Mustafa Kutlu ile tanışıklığım önce mektup üzerinden oldu. Ben o zaman Bolu'nun Göynük ilçesinde öğretmenlik yapıyordum. Bir arkadaşım şiirlerimi İstanbul'a Dergâh dergisine getirmişti. Mustafa Bey'i görememiş ve Mustafa Bey'e not bırakmış. Bir hafta, on gün sonra o not üzerinden Mustafa Kutlu bana dönüş sağladı. O zamanlar eski Dergâh dergisi mektupları vardı . Mustafa Kutlu onlardan birine yazarak böyle uzun zarf içinde bir mektup göndermiş. İçinde ise, “ Şiirlerinizi okudum, belli bir olgunluk görüyorum, yazın tanışalım.” diye yazıyordu. Sonra tanıştık, görüştük. O da şöyle oldu, anlatayım: Benim o zamanlar kaldığım yer olan Göynük Osmanlı İmparatorluğundan kalma orijinal ahşap bir kasabadır, çok güzel bir yerdir. Bilenler bilir, Akşemsettin Hazretleri de burada medfundur. Mustafa Kutlu Göynüklü bir arkadaşısı ile Göynük'ü ziyarete geldi. O zaman Mustafa Kutlu ile yüz yüze tanıştık. Mustafa Kutlu ile ilk fotoğrafım Göynük'te bu buluşma esnasında çekilmiştir. O zaman ben 22-23 yaşlarımdayım, Mustafa Kutlu ise 40 yaşlarının sonuna doğruydum zannedersem. Mustafa Kutlu ilk yazıştığımızda ve Dergâh'ta ilk şiirimi yayımladığında O kendisi ile hemşehri olduğumuzu bilmiyordu. Daha sonra Dergâh dergisinin şairi olmak dışında Kutlu'nun hemşehrisi olmuştum. İlerleyen zamanlarda memlekete gidip geldiğimde memleket ile ilgili haberler veren, selam getiren bir tarafım da oldu. İstanbul'a yerleştikten sonra bu önemli oldu. Çünkü Mustafa Kutlu eskiden Erzincan'a hemen hemen her yaz gider, birkaç ay orada kalırmış. Onun Erzincan'da oturduğu yerler vardı: Yenimahalle Camii'nin altı, ondan sonra Kavakyolu'nda diyelim ki bir çay ocağı, Vasgirtte bazı yerler... Mustafa Kutlu orada hikâyelerini yazarmış. Orada arkadaşları vardı: Sobacı Mehmet Abi, Nurettin Abi... Daha sonraları Mustafa Kutlu'nun Erzincan'a bu gidiş gelişleri azalmış. En son bildiğim Erzincan'a gidişi birkaç yılda bire düşmüştü. Gittiğinde de çok kısa süreliğine kalıyordu. Onun için Mustafa Kutlu'nun memlekete gitmediği zamanlarda, memlekete giden olarak döndüğümüzde ne var ne yok haberleri getiren, belki bir nebze olsun memleket hasretini dindiren -desem abartı mı olur bilemedim- böyle bir pozisyonum da oldu. Kutlu ile görüştüğünden sonra 3-4 yıl sonra İstanbul'a yerleştim ve 90 yılların sonuna doğru yaklaşık 25 yıl kadar düzenli olarak her hafta diyebilirim

Mustafa Kutlu'yu ziyaret etmeye özen gösterdim. Bu ziyaretler hem Kutlu'ya hem de Dergâh dergisineydi. Çünkü bir şair için dergiye gitmek, dergi editörü ile konuşmak, oturmak, edebiyattan bahsetmek önemli bir şeydir.

Son altı yılda ise Mustafa Kutlu Dergâh dergisinin yönetimini bana devretti. Ve ben bu sürece kadar Dergâh dergisinde hiç çalışmadım, sadece düzenli aralıklarla gidiş gelişlerim oldu. Bu gidiş gelişlerimde de tamamen şair ve yayıncı ilişkimiz vardı. Sonra Mustafa Bey ve Dergâh'ın sahipleri dergi editörlüğünü bana teklif etti ve 6 yıllık editörlük süreci başlamış oldu.

Tabi bu süreçte bende birkaç tane Mustafa Kutlu profili oluştu. Bunlardan birincisi Dergâh dergisi editörü ve şiirlerimizi yayımlayan Mustafa Kutlu. Bundan biraz bahsetmek isterim. Mustafa Kutlu 90'lı yıllardan sonra sezgisi ve yeni edebiyatı kavrayışı ile bir şair ve hikâyeci kuşağının ortaya çıkmasına olanak sağlayan yenilikçi bir editör oldu. O hem şiir hem de hikâyede yeni koşulları sezen bir editördür. Şairleri ve hikâyecileri ile sadece ürün gönderip yayınlama bağlamında değil onlarla ilgilenme, metinlerini okuma, eleştiri sunma, onlara yol gösterme bağlamında da aktif bir editör oldu.

Gelen yazılara düzenli cevap veriyordu. Bilgisayar yokken, kalemle mektuplar yazıyordu. Çok sayıda insanda Mustafa Kutlu'nun mektupları vardır. Sonra oradaki gençler aracılığı ile posta yoluyla insanlara cevaplar vermeye devam etti. Bundan dolayı Mustafa Kutlu sanatçısını muhatap alan bir editördür. Bir editörlük yanı vardı ve biz ondan bir editör nasıl olmalıya dair bir kısım ipuçları aldık.

Biz Mustafa Kutlu'nun özellikle de benim şahit olduğum dönemlerde hem onu ziyarete gelen genç sanatçılara hem de telefonla konuşmalarına bakarak diyebilirim ki Kutlu gelen metinleri dikkatle okur, tahlil eder ve sanatçıları nasıl olması gerektiği konusunda yönlendirir. Bundan dolayı Mustafa Kutlu klasik bir editör değildir, gelen metinler ölü bir metin değildir onun için. Yani gönderenlerin metinleri bir kenara konulup yayınlanacak ise yayınlanacak, yayınlanmayacak ise yayınlanmayacak bir metin değildir. Mustafa Kutlu mutlaka olumlu ya da olumsuz bir dönüş sağlar gönderen kişilere. Özellikle genç kuşaklardan gelen bir metin, canlı bir metindir. Mustafa Kutlu, orada bir kabiliyet gördüyse o sanatçının olgunlaşmasına mutlaka

katkıda bulunur. Bu yanıyla zaten Mustafa Kutlu ile iletişime geçmiş gençler mutlaka onun bu hakkını teslim ederler. Ona vefa borcu duyarlar. Burada sadece metni düzeltmiş olmak değil genç bir sanatçı olarak Mustafa Kutlu tarafından ciddiye alınmış olmak moral açısından herkes için çok önemlidir.

Öyle zannediyorum ki gençler Mustafa Kutlu kendilerine ulaştığında bir özgüven duyuyorlardı. Onlar ben de herhalde bir şey var duygusunu yaşıyorlardı. Bunu hepimiz yaşamışızdır. Bu durum bende de olmuştur. Mustafa Kutlu'dan gelen mektup bir anlamda bizim netameli olan yolculuğumuza olumlu anlamda bir istikamet kazandırmıştır.

Mustafa Kutlu'nun sende bir şey var demesi genç yaşta o kadar önemlidir ki. Bundan dolayı edebiyat yolculuğumuzda Mustafa Kutlu'nun hakkını teslim etmek lazımdır. Mustafa Kutlu 90 sonrası gençlere çok dokunmuştur.

Mustafa Kutlu deyince aklınıza ilk gelen nedir, onunla ilgili şahsi kanaatleriniz nelerdir?

Mustafa Kutlu'yu noktasal olarak tarif etsem *ağabeylik* derim. Tek kelimeyle *ağabeydir*. O hiçbir zaman kendisini profesyonel edebiyat ilişkilerine kaptırmış bir adam değildir. Doğal olarak bizim gibi insanlar için Mustafa Kutlu tanıdıktan sonra bir abiye dönüşmüştür. Mustafa Kutlu aynı zamanda bu abiliği bir tahakküme, bir hiyerarşiye dönüştürmeden bizim kendimizi rahat ifade edeceğimiz bir şekle dönüştürmüştür.

Birinci özelliği ağabeylik.

İkincisi ise Mustafa Kutlu sevmediği ortamlarda hemen sıkılan ve oradan kalkan bir biridir. Bu açıdan o, kendi dairesini ve özgürlük alanını korumuştur. Böyle bir özelliği var.

Üçüncüsü modayı takip eder ve çok düzgün giyinir. Renk uyumuna dikkat eder. Çok şık giyinir. Mustafa Kutlu'yu salaş görmek mümkün değildir. Kutlu özgür giyinir ama şıktır.

Herkes tarafından bilinen özellikleri de var.

Tabiata bağılılığından dolayı bulunduğu yerde mutlaka bir yeşerti bulundurur. Çiçeklerle ilgilenir.

Robert De Niro'yu sever, dergideki odasında onun bir fotoğrafı vardı.

Fenerbahçe'ye aşırı düşkünlüğü vardır. Oğluyla, damadıyla ailecek Fenerbahçe maçını seyrederler.

Mustafa Kutlu hayatındaki çoğu şeyi Sevgi yengeye borçludur. Mustafa Kutlu taksit bilmez, alışveriş bilmez...Sevgi yenge bunları yaparak Kutlu'nun hayatını kolaylaştırmıştır. Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır sözünü her başarılı yazarın arkasında Sevgi yenge gibi bir kadın vardır şeklinde söyleyebiliriz.

İnsanları kırmak istemez. Böyle bir şey olursa da hemen gönül almaya çalışır.

Mustafa Kutlu'nun zaman zaman babası, dedesi, ailesi... bütün bunlardan bahsettiği benim hafızamda olan şeyler var. Mustafa Kutlu'da benim unutamadığım şey İstanbul'a ilk geldiğimde yaşadığımdır. O gün çok heyecanlıydım. Dergâh'a geldim. İsmail Kara ile yan yana oturuyorlardı. Biraz sohbet ettik. Kasketi vardı, kafasına taktı, "Kalk seni gezdireyim." dedi ve dışarı çıktık. Onun mekanlarında dolaştık, Sultanahmet'te Akbıyık'taki evlerini gösterdi. O günkü yürüyüşte yaptığı rehberlik ve şahsi paylaşımları çok önemliydi benim için.

Daha sonra ben İstanbul'a taşındım. İstanbul'a tamamen gelmemde, yerleşmemde onun etkisi yok. Mustafa Kutlu çok fazla müdahale etmez bu hayati kararlara. O hayati kararlara müdahale etmez ama bazı konularda yol gösterir, tavsiyelerde bulunur. Mesela, evlenmeyenlere, "Niye evlenmiyorsun?" der. Bunlara müdahale eder. Bu noktalarda bana da telkinlerde bulunmuştur. Mustafa Kutlu'ya göre hayatın denklemi bütün insanlık hikâyesinin ana kısım parçalarını yerine getirmekle olur. Mustafa Kutlu evi, evin geçindirilmesini edebiyattan önce görür. Bundan dolayı da insanları çok tartar. Edebiyat çok meşakkatli bir yoldur. Edebiyat sebebiyle evin, ailenin heder edilmesinden hiç hoşlanmaz. Çünkü o edebiyatın bunlarla var olacağını düşünür.

Görmüş geçirmiş bir insandır. Mustafa Kutlu'nun çevresinde hiç evlenmemiş insanlar vardır. Onlar için çok iyi adamlardı derdi ama onlardaki beyhudeleşmeyi görmüştür. O bütün bu tecrübelerine dayanarak böyle konuşur.

Size bir hikâyede, bir yazıda...yer verdi mi, sizinle ilgili olarak eserlerinde geçen bir anekdot var mı?

Mustafa Kutlu hatırlayabildiğim kadarıyla yeri geldiğinde ve meseleye göre bazen bir söyleşide, bazen yazdığı bir iki metinde benden bahsetti. Ama kitaplarım hakkında yazdı. En az iki kitabım hakkında yazdı ve sevdiği şairlerden bahsederken benim ismimi de zikretti. Onun iltifatına tabi oldum. Bu benim için çok onore edici bir şey. İşin bir de diğer tarafı var. Ben de yaklaşık 15 - 20 yıldır sayamayacağım kadar çok Mustafa Kutlu yazısı yazdım ve konuştum. Onunla ilgili nereye çağrılısam çok müşkül bir durum yoksa mutlaka gittim. Bundan dolayı da sanat gündemimiz de hep Mustafa Kutlu oldu. İsmimiz hep birlikte, yan yana zikredildi. Bunun Dergâh dergisindeki halef selef ilişkisinden de kaynaklandığını düşünüyorum. Çünkü Mustafa Kutlu 'nun Dergâh dergisini teslim edeceği insanın ismi dikkat çekici oldu. Dergâh dergisinden önce de dergicilik tecrübem vardı, Dergâh'a seçilmiş olmam bir avantaj olabilir ama Mustafa Kutlu için asıl önemli olanın edebi güvenilirlik olduğunu düşünüyorum. Bir yere mensup olmamam, bağımsız olmam gibi ölçütler vardı tercih edilmemde.

Bu durum benim için tam bir sürpriz oldu, hiç aklımdan geçmeyen bir durumdu. Ben Dergâh'ı hep Mustafa Kutlu ile devam edecek diye düşündüm. Ben başladıktan sonra 6 yıl devam ettim dergiye. Dergi benimle birlikte kapandı. Sebebi ise mali sebepler ve kağıt sıkıntısından dolayı. Pandemiden sonra kapandı, o süreçler sıkıntılıydı. Bu kararı biz de bu şekilde duyurduk.

İnsani ilişkileriniz nasıldır, sık görüşür müsünüz, siz mi ararsınız o mu arar...

Dergâh'tan Mustafa Kutlu ayrıldıktan sonra nasıl devam etti ilişkiniz? Ben Dergâh'ta iken Mustafa Kutlu 15-20 günde bir gelirdi, kendi odası daima var onu biz misafir gibi görmezdik. Dergâh kapanınca yayınevi yer değiştirdi, Üsküdar'a taşındı. Bundan sonra birkaç program dışında pek görüşemedik. Telefonla görüşmelerimiz devam etti. Siz aramasanız bile Mustafa Kutlu sevdiklerini bırakmaz, arar. Mustafa Kutlu hazzetmediği insanlarla diyalog geliştirmez. Bu zaten her insanla alakalı bir şey diye düşünüyorum.

Bunların dışında Mustafa Kutlu ile ilgili eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Türk edebiyatımda bir Mustafa Kutlu vakası var. Yani pek çok kitabıyla hikâyeciliğiyle, editörlüğüyle, insan ilişkileriyle...Doğal olarak bir Mustafa Kutlu değerlendirmesi yaptığımda, moral değerlerini yükselten toplumu ve geleneği genç kuşaklara aktaran bir Mustafa Kutlu olarak bu topluma yapacağı katkıyı yaptı.

Mustafa Kutlu'nun sizde özel bir yeri olan bir eseri var mı?

Uzun Hikâyeyi severim. Mustafa Kutlu'nun üç başlık altında toplanacak bir yazı serüveni var. ilk eserler, beşlemenin olduğu dönem ve Uzun Hikâye ile başlayan dönem. Denemeci Mustafa Kutlu var. Denemelerde son zamanlarda kitaplaşıyor. Yazarlığını Uzun Hikâye'den önce ve sonra diye ayırabiliriz. Denemelerine baktığımızda da neleri kendine dert ettiğini görebiliriz. Onlarda çok ilginçtir. Bir ya da birkaç izleği var. Fakirlik, gıda, sanatta yeni kuşakları, yeni metinleri dert etmiştir, vefakarlık var. Bir de bu yazarlığından ayrı ressam Mustafa Kutlu var. Benim evimde duvarda asılı bir Mustafa Kutlu resmi var. İki resmi var bende Mustafa Kutlu'nun hediye ettiği. Şiirde de yenilikçi bir Mustafa Kutlu var. Şiirleri de fena değildir. Yayımladıklarına baktığımızda, resimlerine baktığımızda hikâyede bariz bir şekilde öne çıksa da diğer sanat dallarında da öne çıktığını görüyoruz.

Bir yazınızda Mustafa Kutlu ve resim konusuna değinirken İsmet Özel'e bir atıfta bulunarak resmin bir maliyet meselesi meselesi olduğuna değiniyorsunuz. Bunu biraz açabilir misiniz?

Mustafa Kutlu'da maliyet meselesinin yanında aynı zamanda maneviyat meselesi de olmuş. Mustafa Kutlu hacca gittikten sonra benim kanaatim çok fazla değişti.

Kutlu'da edebiyattan daha çok hayat, dünya, ölüm, maneviyat kapısı genişler. Yani hacı olduktan sonra kalemin mevzuları değişti. Hacca gittikten sonraki metinleri ile önceki metinlerine bakmak gerekir. Her okura manevi bir şeyler katma arzusu ortaya çıkmıştır. Mustafa Kutlu'da her alan birbirini beslemiştir. Hikâyeleri de denemelerini beslemiştir.

MUSTAFA İSEN

Mustafa Kutlu ile nasıl tanıştınız?

Mustafa Kutlu ile aynı fakültede okuduk. O benden birkaç dönem önce mezun olmuştu. Fakültede öğrenci olduğum yıllarda hem Hareket dergisini takip ediyor hem de bu düşüncenin Erzurum’da bir yansıması olan Adımlar dergisine gidip geliyordum. Bir gün ikimizin müşterek hocası olan Orhan Okay Bey’in odasına uğradığımda burada aşağı yukarı benim yaşlarıma yakın bir arkadaşın oturmakta olduğunu gördüm. Orhan Hoca beni Hareket dergisinin idarecilerinden Cahit Çollak olarak tanımladığı bu arkadaşımızla tanıştırdı. Sonra odadan Cahit Bey’le beraber çıktık, kantine oturduk, bir süre konuştuk. İstanbul’da çıkan ve önem verdiğim bir derginin ilgilisiyle tanışmak taşralı bir genç için heyecan vericiydi. Cahit’le başlayan bu tanışıklığımız beni yaz tatilinde İstanbul’a çekti ve İstanbul’da Hareket Dergisini ziyaret ettim, orada da Mustafa Kutlu’yu tanıdım. Daha sonra Ezel Bey’le, Mehmet Doğan’la tanıştım, bir veya iki kez Nureddin Topçu hocayı dinleme fırsatı elde ettim. Fakülteyi bitirince kısa bir süre İstanbul’da öğretmenlik yaptım. Bu kez daha yoğun olarak Hareket Yayınları bürosuna uğramaya başladım. O yıllarda yayınlanmaya başlayan Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nin çalışmalarına katıldım. Kısacası Hareket camiası ve Mustafa Abi benim İstanbul’a açılan kapım oldu. Orada daha sonra temas halinde olduğum çok arkadaş tanıdım.

Mustafa Kutlu deyince aklınıza ilk gelen nedir, onunla ilgili şahsi kanaatleriniz nelerdir?

Mustafa Kutlu benim zihnimde çok yönlü bir sanatçı. Ama elbette önce yazar, onun da önünde bir hikâyeci. Elbette onun köşe yazarı, ansiklopedi uzmanı, usta bir çizer ve kitap kapağı desinatörü oluşunu da anmak gerekir. Bütün önemli yazarlar gibi onun varlığını Türk Edebiyatı için önemli bir şans olarak görüyorum. O önce bir estetik. Bir misyonu olan ama bunu estetik bir çizginin altına asla düşmeden ifade eden bir kalem eri. Türkiye’nin yaşadığı sosyal değişim ve dönüşümleri naif bir perspektif ve estetik bir üslupla onun kadar güzel kim anlatabilir?

Size bir hikâyede, bir yazıda yer verdi mi, sizinle ilgili olarak eserlerinde geçen bir anekdot var mı?

Benim bildiğim yok.

İnsani ilişkileriniz nasıldır, sık görüşür müsünüz, siz mi ararsınız o mu arar...

Çok sık değil ama zaman zaman görüşürüz. Bazen o bazen ben ararım. Sağ olsun kitaplarını imzalayıp gönderir. Benim de herhalde bütün kitaplarını okuduğum bir yazar.

Bunların dışında Mustafa Kutlu ile ilgili eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Mustafa Abi'ye sağlıklı uzun bir ömür diliyorum. Yazmaya, üretmeye devam etsin. Düşünsenize Mustafa Kutlu olmasaydı edebiyat dünyamız ne kadar eksik olurdu.

ÖMER LEKESİZ

Mustafa Kutlu ile nasıl tanıştınız?

Edebiyat ortamı dediğimiz şey o zamanın yazarlarından oluşur ve sayıları hep mahduttur. Bu sebeple 1980'in ilk yıllarından itibaren Ankara dergilerinde öykü eleştirileri yazdığımın, o ortamda gıyaben tanışıyorduk.

Kırıkkale Üniversitesi'nde çalışırken 1995 yılında çizgi sanatı üzerine Hasan Aycın çizgilerini merkeze alan ilk kitabım yayımlandığında, hakkındaki ilk yazıyı Dergâh dergisinin o meşhur derkenarında Kutlu yazmıştı. Hemen ardından Victoria Holbrook'un Şeyh Galip şiiri üzerine yazdığı kimi makalelerin fotokopilerini gönderme nezaketi göstererek bilgi ve sanat ilgisi yönünden beni kendisine borçlandırdı; yeni yazılarım ve kitap projelerim hakkında istişare etme zorunluluğu duyduğum emin adres oldu. Nitekim uzun soluklu bir çözümlemeli öykü antolojisi hazırlama düşüncemi kendisine ilettiğimde, sonraki zamanlar da tekrarlama gereği duyduğu şu uyarıyı yaptı: "Böyle bir çalışmayı yapamazsın, çok zor bir iş; ama bunu yaparsan bilesin ki çalışmanın adı anılmadan artık öykü hakkında cümle kurulamaz." Rabbimin nasibi, Kutlu'nun teşvikleri ve dualarıyla projemi gerçekleştirdim. Sonrasında ise aramızda -üstüne naz gölgesi bile düşmeyen- sağlam bir köprü oluştu.

Rû-be-rû görüşmemiz ise sanırım 2007 yılında Sibel Eraslan sayesinde Dergâh'ın bürosunda oldu.

Mustafa Kutlu deyince aklınıza ilk gelen nedir, onunla ilgili şahsi kanaatleriniz nelerdir?

Bana göre Mustafa Kutlu'nun sûreti samimiyet, tartısı nettir; sûreti ve sireti denktir. Bu yanılarıyla o, dilimizdeki "içi-dışı bir olmak" sözünün nadir muhataplardandır.

Deyim yerindeyse insan tanıma ustasıdır. İlk görüşmede söylediğiniz birkaç cümle üzerinden sizin doğru puanınızı hemen verir ama bunu asla yüzünüze söylemez; bu daha çok size sonrasında göstereceği ilgiden belli olur. İstidatları ve yönlendirilmeyi hak edenleri iyi tayin eder; teşvik etmeye değer görürse çalışmalarınızın yayımlanmasına vesile olmakla kalmaz, kitaplaştığında da hakkındaki ilk yazıyı bizzat kendisi yazar.

İlk dikkatte öykücü olarak görünür ama ilgi ve eylemi sanatın birçok şubesini kapsar. Çevresindekilerin de bu genişlikte bir alanı tutmalarını ister. Bu bağlamda özel dikkatleri, yenilik gayretinde olanları, soy bir arayışa arzu duyanları, çoğu zaman onların da fark edemedikleri bir incelik içinde eğitir, yüreklendirir ve yönlendirir.

Öz kültürü ve onun diliyle son derece barışıktır Kutlu. Çocuklarının tabiat ilgisi, kır ve köy nostaljisi olarak sınırlandırmak istedikleri tema seçimi, onun Sünnetullah'ın işleyişine mahsus vukufiyetinden kaynaklanır. Allah–insan; insan-varlık; insan-insan ilişkilerini tevhit merkezli olarak kavrar ve izhar eder. Bu bağlamda sade ifadede Yunus Emre'nin, düşünce yoğunluğunda Attâr'ın tilmizidir.

Size bir hikâyede, bir yazıda...yer verdi mi, sizinle ilgili olarak eserlerinde geçen bir anekdot var mı?

Kutlu, başkalarının çalışmalarını görünür kılma gayretinde çok nadir bir örnektir. Edebiyatı aşan, diğer bir söyleyişle sanatı kollayan çalışmalara değer vermekle kalmaz, bunu sözlü ve yazılı olarak beyan etmek suretiyle muhatabının hakkını teslim eder. Bu manada fakirin ondan gördüğü nezaketi, desteği yukarıda belirttim. Sorunuzdan gelen mecburiyetle köşe yazılarından yaptığı seçmede fakirin adına yer verme nezaketi gösterdiğini iletmiş olayım.

İnsani ilişkileriniz nasıldır, sık görüşür müsünüz, siz mi ararsınız o mu arar...

Kutlu, İstanbul şehri gibidir, sizi tutmuşsa bırakmaz. Bırakmadığını da sadece ondan umulabilecek, beklenilebilecek hediyelerle beyan eder.

Bakarsınız bir sabah postasından onun Anadolu Yakası – Nehir Söyleşi adlı kitabının “defteri” düşüverir önünüze ya da tablolarından biri bakışınızı süslemek için sizi aniden selamlayıverir.

Televizyonda Kudüs'ten canlı yayın yapmaktasınızdır, ilk arayanınız Kutlu olur.

Fez'de, Kurtuba'da, Şiraz'da, Semerkant'ta... ecdadınızın ayak izlerini sürmektesinizdir, ilk “aferin”i Kutlu'dan alırsınız.

Aramak mı demiştiniz? Arayanlar bulmayanlar değildir, bilakis bulanlar arar! Ben bunu Kutlu'dan böyle öğrendim.

Bunların dışında Mustafa Kutlu ile ilgili eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Benim tanıdığım Kutlu müteşerri ve mütevekkil bir gönül insanıdır. Allah'ın bizden soracağı hesabın amelimize mahsus olacağını, dünyevî şan ve şöhretin ahirette bir değerinin olmayacağını, elinizi insana uzattığınızda aslında onu Allah'a uzatmış olacağınızı... her fırsatta size hatırlatan bir uyarıcıdır Kutlu aynı zamanda.

Düşüncenin hasına, çalışmanın ciddisine, arayışın kalitelisine ve samimiyetlisine meftun olan ve sizi de aynıyla meftun eden bir Mustafa Kutlu...

mr hayırlı ve bereketli olsun.

TURAN KARATAŞ

Mustafa Kutlu ile nasıl tanıştınız?

İlk tanışıklığımız mektupla oldu. Galiba 1991 senesiydi. Doktora dersinde hocam Orhan Okay bey bir ödev vermişti. Cahit Sıtkı Tarancı'nın “Şaşırdım Kaldım” şiiri üzerine yaşayan şair ve yazarlarımızın düşüncelerini soracaktım. On kadar kişiye mektup yazdım. Şiir hakkındaki görüşlerini açıklayan mektupla bir tek Mustafa Kutlu cevap verdi. Çok mutlu olmuştum. O günlerde *Dergâh* mecmuası çıkmaya başlamıştı. Bir yazımı gönderdim dergiye. “Şiirin Uzunluğu Kısıtlılığı” bir süre sonra yayımlandı. Nasıl sevindim, anlatamamam. Bir yıl sonra doktora tezi için İstanbul'a gittiğimde Mustafa Kutlu'yu da ziyaret ettim. Demek ki 1992 yılında şahsen tanışmışız.

Mustafa Kutlu deyince aklınıza ilk gelen nedir, onunla ilgili şahsi kanaatleriniz nelerdir?

Dergâh, derviş ve “Beyhude Ömrüm”. Bu hikâye kadar bana dokunan ve beni hüzünlendiren metin az olmuştur. Çünkü babam da hikâyede anlatılan mevzuya benzer bir su arama macerası yaşamıştır, ben de bu çok zahmetli az umutlu maceraya dahil olmuştum. Belki bu yüzden bende çok yer etti. Fakat güzel bir hikâyeydi.

Mustafa Kutlu, yaşayan hikâyecilerimizin en iyilerinden biridir. Birçok yazıda / denemede imzası görülse de o tartışmasız bir hikâyecidir ve bu türde ustadır. Kendine has bir yer edinmiştir günümüz Türk hikâyeciliğinde. Her yaştan, her kesimden insanın okuyabileceği nitelikte hikâyeler yazmıştır. Gerçek manasıyla “yerli” ve “millî” hassasiyeti, Anadolu insanını Kutlu'nun hikâyelerinde buluruz.

Size bir hikâyede, bir yazıda...yer verdi mi? Sizinle ilgili olarak eserlerinde geçen bir anekdot var mı?

Mustafa ağabey, değerbilir bir insandır. Nice yetenekleri keşfetmiş, onları yazmaya yöreklendirmiş; onlara yol ve yön tayin etmiştir. Gençlere değer verir. Kendisinden sonrakileri okuyan ve kollayan nadir kalemlerdendir. Benim de bir kitabım hakkında yazı kaleme almıştı. O yazıyı görünce dünyalar benim olmuştu sanki. Ayrıca, *Dergâh*'ta yazmam için de hep desteğini gördüm.

İnsani ilişkileriniz nasıldır, sık görüşür müsünüz, siz mi ararsınız o mu arar?

Yayınevinde / dergide bulunduğu yıllarda İstanbul’a gittikçe Mustafa ağabeye de uğrar çayını içerdim. Şimdilerde telefonla görüşebiliyoruz. Uzun uzun laflıyoruz. Her ikimiz de arıyoruz. Fakat şunu da söyleyeyim, Mustafa ağabey, benim de görmem, okumam gereken bir kitap yahut benim yazmam icab eden bir yazı varsa arar bana söyler. Gerekçesini anlatır. Bazı programlar için ismimi önerir. Sağ olsun kadir kıymet bilir güzel bir insandır.

Bunların dışında Mustafa Kutlu ile ilgili eklemek istediğiniz bir şey varmı?

Edebiyatımıza güzel, kıymetli hikâyeler hediye etti. Birçok yeteneğin görünmesine vesile oldu. *Dergâh*’ta unutulmaz güzellikte arka kapak yazıları yayımladı. “Güvercin Avlayan Martı”yı orada okudum ve hâlâ aklımdadır.

Türkçem ve milletim adına kendisine çokça teşekkür ediyor, sağlıklı bir ömür diliyorum.

ALPAY DOĞAN YILDIZ

Mustafa Kutlu ile nasıl tanıştınız?

Mustafa Kutlu Hocamla, Dergâh'a gönderdiğim bir yazı vesilesiyle tanıştık. 1999 yılı olmalı. Yazı vesilesiyle kendisi telefonla aradı, ilk kez sesini duymuş oldum. Aynı yıl güz sonu İstanbul'a gidip o zaman sanırım Peykhane Sokak'taki Dergâh Yayınları'na uğradım. Habersiz, randevusuz. Orada ilk kez yüz yüze görüşmüş olduk.

Mustafa Kutlu deyince aklınıza ilk gelen nedir, onunla ilgili şahsi kanaatleriniz nelerdir?

İyilik, samimiyet, emek. İyi ki tanımışım; eserlerini ve kendisini. Hem şahsi hayatımda; hayata bakışımda hem de meslek hayatımda; edebiyata bakışımda etkisi büyüktür. Hayatın içinden gelen, tecrübe, gözlem sahibi, hayata ve insanımıza; insanlığa dair derdi olan, bu derdi sanatla; hikâye ile, düz yazılarıyla anlatan, dert ortağı arayan birisi. Umut veriyor, iyiliğe davet ediyor. Elbette o bir sanatkar, malzemesi dil, Türkçe. Onu okudukça Türkçe'nin güzelliği yeniden görüyorum.

Size bir hikâyede, bir yazıda...yer verdi mi, sizinle ilgili olarak eserlerinde geçen bir anekdot var mı?

Sanırım bir gazete yazısında hikâye konusundaki çalışmalarımın söz etmişti.

İnsani ilişkileriniz nasıldır, sık görüşür müsünüz, siz mi ararsınız o mu arar?

Ben onunla yolu kesişmiş, edebiyat/hikâye konuşmuş, Mustafa Kutlu hakkında konuşmuş, onun metinleri üzerine yazı yazmış onlarca isimden birisiyim. Yüz yüze görüşme imkânımız ayrı/uzak şehirlerde olmamız sebebiyle az. Son yıllarda Hoca'nın sağlık sorunları nedeniyle yayınevine az uğradığını biliyorum. Uzak da olsa eskisi gibi yayınevine düzenli gidebilse yılda birkaç defa yüz yüze görüşmek, konuşmak isterim. Bir şey sormak, konuşmak istediğimde ararım. Daha çok kendisi arar. Büyüklerimi doğrudan bir şey sorma durumu olmadan, yalnız hâl

hatır sormak için aramaya çekinirim. İçimden konuşurum onlarla. Mustafa Kutlu'yu hatırlamadığım gün çok azdır.

Bunların dışında Mustafa Kutlu ile ilgili eklemek istediğiniz bir şey var mı?

İyi ki var, iyi ki yazmış, iyi ki okumuşum, okuyorum. En başta Türkçe, Türk edebiyatı için büyük bir değer; hikayeci olarak. Sonra, Dergâh dergisi merkezde olmak üzere kendisine ulaşan, kapısını çalan herkesle birikimini samimiyetle paylaşmış. 1990 sonrası Türk hikâyecileri, şairleri üzerinde emeği var. O bir merkez insan. İyiliğini, emeğini, sanatını Türkiye'de edebiyatla uğraşanların, edebi eser verenlerin çoğu takdir eder, Mustafa Kutlu'da uzlaşır, Mustafa Kutlu'nun saygınlığını teslim eder. Onunla çok yakın dostluk kurmuş isimlerini onun yazdıklarından ğreniyorum. Onları ben de dostum, gnldaşım sayıyorum. Bu önemli bir şey. Nurettin Topçu, İsmail Kara, Ezel Erverdi, Nurettin Albayrak, Orhan Okay, Dayı Muammer, Kadir Ağa... Bir kısmı rahmetli. O kadar çok dostu, seveni var ki. İşimiz edebiyat olunca pek çok sohbette Mustafa Kutlu bir yerinden sohbete dahil oluverir. Allah sağlık ve huzur versin.

ŞABAN SAĞLIK

Mustafa Kutlu ile nasıl tanıştınız?

Mustafa Kutlu ile tanışmamız, Mustafa Kutlu hikâyesi gibi bir şey. Yani tanışmamızın belirli bir günü ve saati yok. Kendisiyle yüz yüze ilk görüşmemizi soruyorsanız, onun bir tarihini verebilirim. Benim Mustafa Kutlu ile macerama geçmeden önce, kendisiyle yüz yüze ilk olarak 1996 yılının Eylül ya da Ekim ayı olduğunu söyleyebilirim. O tarihte ben İstanbul Kuleli Askerî Lisesi'nde kısa dönem (sekiz ay) askerliğini yapıyordum. İstanbul'da ikamet eden ve Mustafa Kutlu ile yakından tanışan dostum merhum İsmail Dervişoğlu da beni askerde sık sık ziyaret ediyordu. İsmail Dervişoğlu bir edebiyat öğretmeniydi ve Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nden tanıştığım bir arkadaşım. Çok iyi de bir kitap dostu olan, sosyal medyada “Kitap Sevenler Derneği” olarak bilinen sanal kuruluşun da mimarı olan İsmail Dervişoğlu, ziyaretime geldiği bir gün bana, “Seninle haftaya çıkacağın çarşı izninde Mustafa Kutlu'yu ziyaret edelim” dedi. Ben de memnuniyetle kabul ettim. İşte o gün geldi ve ben Mustafa Bey'in karşısına asker elbiseleriyle ilk olarak çıktım. Hatta yanında da merhum büyük hocamız Prof. Dr. Orhan Okay vardı. Yani Mustafa Kutlu ve Orhan Okay'la ben aynı anda tanışmış oldum.

Mustafa Bey'le yüz yüze tanışmamızın bu şekilde bir hikâyesi var. Buna tekrar döneceğim. Ondan önce Mustafa Kutlu'yu ben o harika hikâyelerinden tanıyan ve okuyan biriydim. Benim üniversite maceram 1981 yılında Samsun'da (Ondokuz Mayıs Üniversitesi) başladı. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde gün geçmiyordu ki Mustafa Kutlu adını duymayalım. Biz de kitapçıya gidip hep duyduğumuz Mustafa Kutlu kitaplarını arar olmuştuk. İşte o yıllarda peyder pey “Yokuşa Akan Sular”, “Yoksulluk İçimizde”, “Ya Tahammül Ya Sefer” gibi kitaplar hep bizim elimizde olmuştur. Bu kitaplarda ortak hikâye kahramanı olan “Dava Delisi Kerim” ve “Murat Ağabey” gibi kişiler de bizim dilimize “deyim” olarak çoktan yerleşmişti bile. Çok fedakâr olan arkadaşlarımız için herkes şu cümleyi kurardı: “Lan oğlum, sen Dava Delisi Kerim'i geçtin.”

Kendisinden önce hikâye kahramanlarıyla tanıştığımız, haşır neşir olduğumuz Mustafa Kutlu, daha sonraki yıllarda da bir şekilde bizim gündemimizde oldu. Üniversiteyi bitirip de öğretmenliğe başladığım 1985 yılından sonra da benim Mustafa Kutlu okumalarım devam etti. 1992 yılında mezun olduğum Ondokuz Mayıs

Üniversitesine araştırma görevlisi olarak atandım. Aynı yıl yüksek lisansı bitirip doktora başladım. Doktora derslerinde hocamız Yavuz Demir sürekli olarak Mustafa Kutlu hikâyelerini inceliyor ve ödev veriyordu. Hatta ben seminer konusu olarak da Mustafa Kutlu hikâyelerini çalışma konusu olarak belirlemiştim.

O yıllarda Mustafa Kutlu, zannederim 1990 olmalı, Mustafa Kutlu hikâyeleri dışında bir başka önemli edebiyat atılımı yaptı. Neydi bu atılım? Dergâh dergisini çıkarmak... Nurettin Topçu'nun Hareket dergisinin bir anlamda edebi devamı sayılan Dergâh dergisi de Mustafa Kutlu adıyla özdeşleşti. Bilindiği üzere Dergâh dergisini ilk olarak bu adla Yahya Kemal ve arkadaşları 1921 yılında çıkarmıştı. Mustafa Kutlu adeta Yahya Kemal'in çıkardığı dergiyi devam ettiriyordu. Çünkü Yahya Kemal şiirde ne yapmışsa Mustafa Kutlu da aynısını hikâyede yapıyordu. Dolayısıyla biz Mustafa Kutlu'nun kitapları dışında Dergâh dergisinin de adeta tiryakisi olmuştuk.

İşte bu şekilde Mustafa Kutlu ile her fırsatta bir şekilde, yüz yüze olmasa da beraber olduk. Zamanla ben okuduğum Mustafa Kutlu kitapları hakkında inceleme ve yorum yazıları da yazdım. Nasip olursa, bir Mustafa Kutlu kitabı çıkarmayı düşünüyorum. Çünkü Mustafa Kutlu hakkında yazdığım yazıların sayısı on (10) civarındadır. Mustafa Kutlu hakkında yazdığım ve yayınladığım yazıların isimleri şöyle: "Mustafa Kutlu'nun Dürbünsüz Çiçekten Yansıttıkları", "Mustafa Kutlu'nun Hayat Güzeldir'i Yahut Hikâye Anlatmanın Yerel Kodları", "Ehl-i Suhan Yahut Tufandan Önce'nin Anlatıcısı", "Taşra Değerlerine İtibarını İade Eden Yapısıyla / Mustafa Kutlu'nun Hikâye Estetiğinde "Komik", "Söz Anadolu'da / Anadolu Yakası", "Medyatik Popülizme Kıyıdan Bakmak: Sıra Dışı Bir Ödül Töreni", "Spleen'e Karşı "Uzun Hikâye", "Cumhuriyet'in 100. Yılında Hikâyeciliğimizin Kimliği / Türk Hikâyesi mi Türkiye Hikâyesi mi", "Mustafa Kutlu'nun 'Hayat Güzeldir'deki Hikâyeleri ve 'Kambur Hafız ve Minare' Hikâyesi Örneğinde 'Ahlak – Sanat' ve 'Temsil – Taklit' Diyalektiği"... Bunlar dışında Mustafa Kutlu hakkında çok sayıda konuşma yaptım, özellikle de Anadolu Mektebi platformunda. Tabi daha başka vesilelerle de Kutlu üzerine konuşmalar yapmaya çalıştım.

Oldukça hacimli olan bu yazıların toplamı rahatlıkla bir Mustafa Kutlu kitabına dönüşür / dönüşmeli, diye umut ediyorum. Bu yazıların büyük bir kısmını Mustafa bey bizzat görüp sağ olsun, takdir etti. Hatta bana mektup bile yazdı.

Mustafa Bey'in daktilo ile yazdığı mektuplar meşhurdur. Bana yazdığı mektup da daktilo ile yazılmıştı.

Yukarıda askerlik yaparken Kutlu ile ilk defa yüz yüze görüştüğümde bahsetmiştim. Bu görüşmede benden bazı ricaları da olmuştu. Öncelikle bana çalışma alanımın ne olduğunu sormuştu. Ben de kendisine “popüler edebiyat” üzerine bir doktora tezi üzerine çalıştığımı söylemiştim. Kutlu, “popüler” olana, yani “halkın rağbet ettiği” her şeye karşı büyük bir ilgi göstermektedir. Hatta kitaplarında Türk insanının Yeşilçam sinemasına çokça ilgi duymasını önemsediğini söyler. Bana, “Cihan Aktaş, Popüler İran sineması üzerine kitap yazdı. Popüler kültürle ilgili çalışmalar bekliyorum senden” şeklinde tavsiyelerde bulundu. Ben askerlik bitip de akademisyenlik hayatına dönünce Mustafa Bey'in tavsiyesi ile popüler İslami romanlar üzerine uzun bir yazı yazdım. Bu yazı Dergâh dergisinde dört (4) sayı devam etti. Daha sonra bizzat Mustafa Kutlu kitapları üzerine incelemeler yazdığımı yukarıda söylemiştim.

Yukarıda askerlik günlerinde ilk defa yüz yüze görüştüğümü söylediğim Mustafa Kutlu ile münasebetlerimin kısa bir dökümünü özetledim. Askerlikten sonra da Mustafa Kutlu ile çokça görüşmelerim oldu. Hala da görüşmelerim devam ediyor. Hatta şu an çalıştığım İstanbul Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde bir öğrenci kulübünün öncülüğünde “Mustafa Kutlu Okumaları” adlı bir seri faaliyet de yürütüyoruz. Bu ana kadar bu faaliyet beşi geçti. Ben bu faaliyetin koordinatörü ve moderatörü olarak görevliyim.

Gördüğünüz gibi Mustafa Kutlu ile benim tanışıklığım ve münasebetim, adeta bir hikâye gibi devam ediyor. Tabi bu hikâye bir Mustafa Kutlu hikâyesi gibi. Sade, halka (öğrenciye) yönelik, kıssadan hisse kültürüne sonuna kadar kapılarını açık... Velhasıl Mustafa Kutlu ile dostluğumuz bir “uzun hikâye” ve bu hikâye devam ediyor.

Mustafa Kutlu deyince aklınıza ilk gelen nedir, onunla ilgili şahsi kanaatleriniz nelerdir?

Mustafa Kutlu deyince benim aklıma nedense Mustafa Kutlu kılığında bir Nasrettin Hoca geliyor. Çünkü Kutlu her ne söylerse söylesin, her ne yazarsa yazsın asla insanı umutsuzluğa ve karamsarlığa sevk etmiyor. Konuşmalarında ve yazılarında sürekli olarak kendini hissettiren mizah, hatta ironi Mustafa Bey'i bence

vazgeçilmez kılıyor. Burada mizah ve ironi dedim ama Kutlu'nun fikriyatında bu durum için “latife” demek belki daha doğru olur. Yine Kutlu ile ilgili olarak şunu da vurgulayayım ki, onun adı anılınca, yine kendisine ait “kanaat ekonomisi”, “Hududullah” ve “hikâye” gibi kelimeler birden zihnimi işgal ediyor.

Size bir hikâyede, bir yazıda...yer verdi mi, sizinle ilgili olarak eserlerinde geçen bir anekdot var mı?

Yayınlanmış kitaplarında böyle bir bilgiye rastlamadım. Ancak Yeni Şafak Gazetesindeki köşe yazılarında zaman zaman bizlerin faaliyetlerinden ve yazılarından söz ediyor. Ancak bunun bir dökümünü yapmam zor. Yani bir hayli arşiv taraması yapmam gerekecek.

İnsani ilişkileriniz nasıldır, sık görüşür müsünüz, siz mi ararsınız o mu arar...

Yukarıda da değindiğim gibi Mustafa Kutlu'ya özellikle yüz yüze ulaşma imkânı olan her zamanda mutlaka yanına uğramışımdır. Sultanahmet'teki Dergâh dergisinin merkezine Mustafa Bey'in haftada bir gün (Perşembe öğleden sonraları) uğradığını öğrenmiştik. Özellikle o günlerde hep görüşmüştür. Görüşmediğimiz, daha doğrusu gelip de bulamadığımız zamanlar da oldu. Bunun sebebi de Mustafa Bey'in cep telefonu kullanmaması idi. Kendisini tanıyanlar bilir ki Kutlu, modern teknolojiye bir hayli mesafelidir. Bu yüzden cep telefonu bile kullanmaz. Şayet cep telefonu kullansa, onu arar, “Üstadım, müsaitseniz öğleden sonra size uğrayacağız” der, randevu talep ederdik. Ama böyle bir şey hiçbir zaman olmadı. Şansımıza... Yani Dergâh dergisinde kendisiyle görüşmelerimiz böyle olurdu. Bazen de kendisi bir ev telefonundan arar, bize herhangi bir şey sorar ya da rica ederdi. Mesela beni bir gün arayıp, “Türkçede “değerler” konusunda bana bir liste gönder” tarzında bir ricada bulundu. Benim acizane “edebiyatta değerler” konusunda bir çalışmam vardı; ona binaen böyle bir şey rica ettiğini sanıyorum. Ben de o ricayı emir telakki edip, işi gücü bırakıp gerekeni yaptım ve hemen gönderdim. Bazen de bir yazımız ya da TV programı vesilesiyle arar, teşekkürlerini iletirdi. Aslen benim de bir öğrencim olan ve Türkiye’de Mustafa Kutlu uzmanı olan en yetkin kişi sayacağımız Prof. Dr. Alpay Doğan Yıldız hocayla VAV TV’de bir Mustafa Kutlu programına katılmışım. Program sonunda ben de dahil herkesi arayıp

teşekkürlerini iletmişti. Hatta o teşekkür konuşmasında bile “latife”yi elden bırakmamış, bize “Ben sahiden anlattığınız o kişi miyim?” gibi bir soru sormuştu. Sözün özü, kendisini arayacağımız sabit bir telefon numarasına sahip olmadığımız için genelde bizi o arar. Biz ise fırsat bulunca onu ziyaret ederiz. Hatta en son 1727 adıyla Üsküdar’a taşınan Dergâh Yayınlarının da olduğu kitabevinde görüştük. Orada son kitabı olana “Kendini Aş Haddini Aşma”yı bizzat imzalayıp bize takdim etti. İmza anında tabii olarak biraz konuşup halleştik.

Bunların dışında Mustafa Kutlu ile ilgili eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Son günlerde bir tartışma gündeme geldi. Bu tartışma “Türk Edebiyatı mı Türkçe Edebiyat mı” ekseninde yapılıyor. Hatta aynı tartışma “Türk romanı mı Türkçe roman mı” ya da “Türk hikâyesi mi Türkçe hikâye mi” gibi farklı zeminlerde de sürdürülüyor. Ben de bu konuda birkaç yazı yazdım ve benim tezim, “Türk Edebiyatı”, “Türk romanı” ve “Türk hikâyesi” gibi kavramlarla ifade edilebilir. Bir yabancı yazar da Türkçe öğrenip Türkçe olarak metinler yazabilir. Ancak bu metinler “Türk insanının felsefesine uygun mu”, “Türk insanının hassasiyetini yansıtır mı” gibi sorular çerçevesinde baktığımızda hiç de iç açıcı cevaplar alamıyoruz. Bu yüzden diyoruz ki “Türkçe” olarak yazılan her metin Türk insanına uygun olmayabilir. Yani burada dili değil, o dili kendi medeniyet ve inançlarına uygun olarak kullanan yazarların tavrını ölçü almalıyız.

Türk edebiyatında pek çok yazar, Türkçe kelimeler kullansalar da onlar adeta bir turist gibi konuşmakta ya da meramlarını ifade etmektedirler. Faruk Nafiz Çamlıbel “Memleket Türküsü” adlı şiirine şu dördlük ile başlar: “El gibi dolaşma Anadolu’nda / Arkadaş, yurdunu içinden tanı / Dinle bir yosmayı pınar yolunda, / Dinle bir yaylada garip çobanı”. Faruk Nafiz’in altını çizdiği husus da bir anlamda “Türk Edebiyatı” kavramını işaret ediyor. Bu kavrama muhalefet edenler ise zaman zaman “Türk” yerine “Türkiyeli” diyerek güya Türklük ve İslamlıkla bağlarını koparmış oluyorlar. Bu, önemli bir problemidir. Biz bu bağı koparmayan ve inadına ve ısrarla Türk hikâyesi örneği veren yazarlara bakmalıyız. Burada bizce en başta adı anılması gereken isim de Mustafa Kutlu’dur. Yani bugün Türk hikâyesini en iyi yazan ve temsil eden isim Mustafa Kutlu’dur. Kutlu hakkında son sözüm de bu olsun.

EZEL ERVERDİ

Mustafa Kutlu yoldaşım, arkadaşım, yarım asırlık bir hikâye. İlk defa 1968'de mart ayında Orhan Okay Hoca seni biriyle tanıştıracacağım dedi. Ocak ayında Erzurum'da arkadaşıyla beraber açtığı resim sergisi çok beğeni toplamış. Erzurum Hemşin Pastanesinde uzun sohbetimiz oldu. Biraz felsefeye meraklıydı. Hareketten haberdardı. Bilgisi vardı. İlk defa çizgilerini desenlerini gönderdi. Sonra bir hikâyesini o hikâyesini gönderdi. Yani resimle, desenle başlayan yolculuk bir edebiyat dünyasını içine aldı.

Tunceli'ye sık sık gittim Mustafa Kutlu'yu görmeye. Mustafa Kutlu'nun saz çaldığını orda öğrendim.

Sevgi hanımı ilk defa Tunceli'de tanıdım, çok saygıdeğer bir hanımdır, çok nahiftir .Evin direğidir, onun da Mustafa Kutlu'ya çok katkıları olduğunu düşünüyorum. Şimdi torunlarına bakıyor.

İstanbul'a tayini olduğu zaman Vefa Poyraz Lisesine öğretmen olarak geldi. Sultanahmet'te bir ev tuttu, önünde pazar kurulurdu .Ben de 73 'te evlenince ona komşu olduk. Sebebi de Hareket'e yakın olsun.

Edebiyat sevgisi ve merakı içini tamamen doldurduğu için öğretmenlikten istifa edip ki bu Mustafa Kutlu mizacına göre kolay bir karar değildir, ayrıldı tamamen Hareket'e başladı.

Bir edebiyatçının dikkati çok farklı, onun dikkati bambaşkaydı. Bir ortama, bir muhite beraber girdiysek onun dikkati bambaşkaydı, o hemen gözlemler. Hikâyelerine de geçirirdi bunları.

Tren istasyonları...Mustafa Kutlu'da tren, istasyon çok mühimdir. Hatta kitap kapaklarına da yansır. Çünkü küçüklüğünde onları görmüş .oralarda büyümüş bir insan. Babasını orda kaybetmiş.

Mustafa Kutlu'nun hikâyeciliği, resim tutkusu yanında sinemayla da ilgisi vardır. Hikâyelerinden filme çekilmiş senaryosuna katıldığı Kurtar Beni Halit Refiğ ile, sonrasında Yalnız Efe dizisi rejisörlüğü Rifat bırakınca Mustafa Kutlu senaryosunu daha değiştirerek Yalnız Efe ve Yusufçuk dizilerini hazırladı. Mustafa Kutlu İstanbul'un Tekkelerini de çekti.

Sevdiği insanı içine alır. Sevmediği ve yahutta pek hoşlanmadığı kişilerle tartışmak yerine oradan uzaklaşır. Onun Dergah dergisine verdiği emek aynı Türk Dili ve Edebiyatı ansiklopedisi gibi kolay kolay unutulur şeyler değildir ve önemlidir.

MUSTAFA KUTLU'YU DAİR BİRKAÇ HATIRA, BİRKAÇ NOT

İsmail Kara⁵³⁹

60'lı yılların ikinci yarısı.

Ve yaz ayları.

Rize'nin, sahilden 40 km. içerde bir köyünde kitaplara, dergilere gömülmüş, derunî akıntıları kuvvetli bir delikanlı günlerce, artık çoktan gelmiş olması gereken *Fikir ve Sanatta Hareket* dergisinin yeni sayısını yine hasretle ve heyecanla bekliyor. Su gözesi bulma beklentisi gibi bir şey...

Lâkin PTT suskun ve kayıtsız!

Ne beklentiler, ne ümitlerden sonra yağmur yağıyor, ortalık serinliyor... Delikanlı dergiyi kuşatan zarfı süratle açıyor, kapağa ve hususen kapaktaki desenlere kısa nazarlar atfettikten sonra hemen Nurettin Topçu hocanın yazısına sarılıyor, gömülüyor. Sonra diğer yazılar, şiirler, hikâyeler...

Birçok yazı birkaç kere okunuyor, altı çiziliyor.

Ben ise hafızlık yapıyorum. Ezber yapmak ve ders almak işten değil. Fakat uzun yaz günleri, içimde depreşip kabaran yaramazlık, öteye beriye sataşma ve oyun iştihasına nasıl yetsin?

Mustafa Kutlu'nun ismi ve yazılarıyla tanışmam, böyle bir haletiruhiye içinde, her sene birkaç koli kitapla köye gelen ağabeyim Mustafa Kara'nın beni okumaya alıştırmak için elime tutuşturduğu ve ne kadarını, nasıl okuduğumu dolaylı takip ettiği bu *Hareket* dergileriyle oldu. Hikâyelerindeki su tasvirlerinden coşkun bir serinlik, insan ve çevre tasvirlerinden de çarpık gülümsemeler, acılar, kuşlar, temiz sokaklar, çiçekler, kediler... var içimde.

Ve bir kıvraklık, bir ince tiğe alma.

Bir de çizimleri, desenleri... Derginin renkli kapağına veya iç sayfalarına serpiştirilen “M. Kutlu” imzalı resimlerin-desenlerin insan yüzleri de tabiat tasvirleri

⁵³⁹ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

de benim için yabancı hatta “acaip”ti. Bizim oralarda yoktu böyle şeyler! Yine de en çok onlara bakardım.

(İstirat 1: Mustafa Kutlu üstadımız ilk iki hikâye kitabının; 1970’te basılan *Ortadaki Adam* ve 1974’te basılan *Gönül İşi*’nin yeniden basılmalarına müsaade etmiyor. Hâlbuki yaşdaşlarının ve bizim ilk tanıştığımız hikâye başlıkları, mekânlar, insanlar, sular, tablolar, çiçekler, kuşlar... oralarda yaşıyor. Ayrıca Kutlu hikâyeciliğinin ilk tezahürleri ve derin sırları da bence onların arasında açık veya gizli olarak varlıklarını sürdürüyor. Ama şimdilik ilgililerin kütüphanelerden, sahaflardan bulup okumak dışında yapacakları pek bir şey yok).⁵⁴⁰

Babıali’de Hareket-Dergâh Yayınları’nda ilk karşılaşmanın bendeki ilk intibaları; uzun bir boy, erken dökülmüş saçlar, masum ve çizgileri canlı bir yüz, yüze göre büyükçe bir burun, dik ve altları düz kesildiği için kalın, gür, siyah bıyıklar, kalem veya fırça tuttuğu zaman daha da uzun görünen mevzun parmaklar, alınının ortasına kadarki kısmını göstermeyen köylüvari köşeli kasket ve hâlâ zevkle hatırladığım gür siyah bıyıklar arasından kavisli gri çizgiler halinde dolanarak çıkan sigara dumanı. (Yakın zamanlara kadar zevkli sigara içerdi üstad. Bafra, ardından uzun müddet Maltepe, arasına Bitlis işi sarma... Sonraları bıyıklar kısaldı, siyahlığı zayıfladı ve sigara dumanının o revnakı ve efsunu da –en azından benim için– kalmadı).

Divanyolu’ndaki Hareket Yayınları’nın tek odadan ibaret mütevazı yerinden sonra Dergâh Kitapçılık (sonra ayrıca Dergâh Yayınları) Ankara Caddesi 54’ün üst katında üç oda ve salondan müteşekkil “büyük” bir yere taşınmıştı. İlhan Eraydın (Ezel Erverdi) veya Selim Yağmur (Mustafa Kutlu) imzalı kitap kapaklarının, canlı *Hareket* sayılarının sergilendiği, bazı kupürlerin iştirildiği, mürekkep kokan yeni kitapların boy gösterdiği panolar ve duvar cepheleri sık boyanırdı. Hem Mustafa Kutlu hem de Ezel Erverdi renkten ve badana-boyadan anlayan, hatta bundan zevk alan insanlardı. Ezel ağabeyin başlattığı “oraya biraz bor katalım”, “sarısını/yeşilini artıralım” türünden değişiklik ataklarını Kutlu mahir eli ve fırçasıyla, aralara “yahu kardeşim, dünya harikası işler yapıyorum, bir çay bile söylemiyorsunuz” türünden espriler ve gülüşler de katarak tamamlardı. Kapak yazılarının *letresetle* yazıldığı cm.si, varsa başka teknik hususiyetleri yazıldıktan sonra klişeciye gönderildiği, sonra

⁵⁴⁰ Mustafa Kutlu Sait Faik’in Hikâye Dünyası (1968) ve Sabahattin Âli (1972) tetkiklerinin de yeni baskılarının yapılmasına rıza göstermiyor. İlki mezuniyet tezinin gözden geçirilmiş hali, ikincisi ise muhtemelen Nurettin Topçu etkisiyle yapılmış bir çalışma. Bu vesile ile not olarak iki hususu kaydedelim; ilki rahmetli Nurettin bey Türk hikâyecileri arasında Sabahattin Âli ve Refik Halit Karay’a özel bir önem atfederdi. İkincisi Kutlu’nun kitabı Sabahattin Âli hakkında ilk çalışma olmasına rağmen kızı dahil Sabahattin Âli üzerine çalışanların çoğu bu kitabı görmemeyi tercih etmişlerdir. Türkiye’de edebiyat ve kültür alanı maalesef hâlâ büyük ölçüde böyle bir şeydir.

diğer yazıları ve renk notlarıyla matbaaya teslim edildiği devirlerdi. Bu boya-badana ve kapak çalışmaları, ardından baskıları sırasında Kutlu'nun ressam ve desinatör tarafını hevesle, zevkle müşahede ederdim.

(İstirrat 2. O zamanlar gazetesi *Milliyet*'ti. Benim için kelimelere dökülmemiş bir gariplikti bu. Niçin o gazeteyi takip ettiğini tam anlayamadım doğrusu, sormadım da. Solun ve Türkiye'nin etkili çevrelerinin siyaset, ekonomi, sanat ve kültür konularında ne tarafa doğru ve niçin temayül gösterdiğini takip etmek isterdi. Çoğumuzun atladığı birçok haberi, özellikle Anadolu insanının tercihlerini ve davranış biçimlerini, bu arada ironik ve şaşırtıcı olayları, çıkışları, beyanları yansıtan haber-yorumları kaçırmazdı. Her gün koltuğunun altında gazete ile gelir, Erenköy'den Sirkeci'ye intikal edene kadar trende ve vapurda okuyamadığı kısımları okur bitirirdi. O gün bugün düzenli gazete okuyucusudur diyebilirim. Şimdilerde *Yeni Şafak* ve *Radikal*'e bakıyor).

*

77 Nisanından itibaren aynı mekânı, çoğu zaman aynı odayı paylaştık, bin bir renkli, bin bir sıkıntılı, bir o kadar da zevkli aynı hissiyatı, aynı dertleri; hayatın tesadüflerini birlikte yaşadık; ağabey kardeş, hoca talebe gibi yaşadık. (Hamdolsun, 40 yıla yaklaşan hukukumuzun üzerinde helallik almamızı gerektirecek küçük çizikler ve tatsızlıklar bile yok). Zamanla seslere ve sözlere ihtiyaç hissetmeden bakışlarla, mimiklerle, temennalarla, tebessümlerle konuşan bir dil, bir eda oluştu aramızda. Tulûat, Erzurum fıkraları, Ramses tarihi, taklit, türkû, numaralı ve makaralı gülüşler bize eşlik etti; rakibini tanımayan Tokatlı güreşçiler, Kayserili kayınpeder karşısındaki damat, maçlarda sarhoş seyirci tipler... gibi üstadın taklitlerinde mahir olduğu unsurlar, tipler girdi zor zamanlarımızın arasına ve sıkıntıları, kederleri dağıttı, hafifletti.

Daha önce de tanışık olduğum Hareket-Dergâh camiasında (mektebinde mi deseydim?) Ezel Erverdi ağabeyin ümitvar ve heyecanlı teklifiyle fiilen çalışmaya başladığım zaman, sanatla diyelim ki şiirle, hikâyeye ile romanla üst düzeyde irtibata geçmeden de ilim ve fikir işçiliğinin olabileceği kanaatini taşıyan bir tahsil sürecinden, İmam Hatip Okullarının içinden geliyordum. Bizden sonra durum giderek değişti ama benim neslimin –elbette benden öncekilerin de– sanat ve edebiyatla münasebetleri sınırlı idi. Akif'in *Safahat*'ını ahlâk ve belki biraz da hissiyat olarak okuyup ezberliyorduk. Necip Fazıl'ın gerçek şiirlerinden ziyade "Sakarya Türküsü", "Zindandan Mehmet'e Mektup" gibi hamasi metinleri tedavülde idi. Sezai Karakoç'un nesirleri okunurdu, şiirlerine aşına olanlar parmakla

gösterilecek kadar azdı. (Bizim sınıfta sadece Nihat Hayri Azamat Sezai beyin, bu arada Atilla İlhan'ın şiirlerini bilir ve ezbere okurdu).

Büyük bir sanatkârın dikkatlerinin, müktesebatının, gözlüklerinin, intikallerinin, elbette derunî zenginliklerinin ilmî ve fikrî bir meseleyi anlamada, hatta bir mesele edinmede ne kadar farklı ve derin imkânlar sunduğunu tefrik etmeye önce Mustafa Kutlu, daha sonra İsmet Özel sayesinde başlayacaktım. Kendimce azımsanamayacak bilgilerim, arayışlarım onlar sayesinde yeni bir tasnife, nispeten farklı bir hiyerarşiye; bileceklerim, bilmem gerekenler de bir istikamete doğru seyretti. Edebiyat, sanat, estetik alanlarında doğrudan öğrendiklerim ise işin cabası.

Yokuşa Akan Sular kitabında yer alan hikâyelerinden itibaren nerede ise bütün hikâyelerinin ve çoğu yazılarının ilk okuyucusu olmak gibi müftehir ve mübahi olduğum bir “imtiyaz”a sahibim. Ansiklopediler, kitaplar, dergiler, fişler devirerek dipnotlarla yüklü müsveddeli metinler yazmaya çalışan benim için, yıllardır zevkle, hayretle temaşa ve takip edilen husus, Mustafa Kutlu ağabeyin hikâyelerini yazma tarzıdır. Hikâyenin başlığının parlayışı ve ilk unsurlarının teşekkülü ile satırlara dökülüşü arasındaki mesafeler değişik olsa bile metne dönüşmesi nerede ise bir anlıktır:

Bir sabah erkenden gelir, morali ve neşesi yerindedir, mutadî hilafına biraz acelecidir... Bir zuhuratın, muhtemelen yeni bir hikâyenin işaretleridir bunlar. Benimkinin aksine her akşam tamamen boşaltılan masasını kolonya eşliğinde üçüncü hamur kağıt veya Şeker Sigorta'nın sarı beziyle sildikten sonra Simit Corona daktilosunun kahverengi örtüsünü açar, sigarasını eliyle masa arasında yuvarlayıp yumuşatarak hazırlar (biraz sonra tütürülecektir), kağıdı takar, kendisinin alıp getirdiği çaydan önce buğusunu içine çekerek bir yudum alır ve yazmaya başlar... Bakarak bir metni yazıyor gibidir. Sürati, heyecanı, dikkati daktilo tuşlarının sesine bile sirayet eder; her zamankinden daha mevzun sesler, tıkırtılar...

Biten hikâye metnin ilk ve son halidir. Tadil, tashih, tekmile hak getire... Kendinden çıkan/kopan metne bir daha dönmek çok nadir olarak yaptığı bir şeydir. Bazı hikâyeleri için eski gazeteleri karıştırmak maksadıyla kütüphaneye gittiğine, Osman Turan'ın, Halil İnalçık'ın dipnotlarına baktığına, Ahmet Tabakoğlu'na faiz soruları sorduğuna, bir avukattan miras hesaplarıyla ilgili detaylar istediğine, resmi açılış merasimlerinin hazırlık aşamalarına nüfuz etmek için bürokratlarla görüştüğüne şahit olmadım değil, fakat bunlar metnin “bir anlık” olmasını haleldar etmeyecek ara nağmelerdi şüphesiz.

Benim çalışmalarımın da önemli bir kısmının ilk okuyucusu Mustafa Kutlu oldu. Onları çoklukla hemen, uzun bir metinse “der-çanta” edip ilk eşref saatinde zevkle ve heyecanla okudu; notlar düştü; okuyucuların, Türk entelektüel çevresinin ihtiyaç ve zaaflarını öne çıkararak eklemem veya tartışmaya açmam gereken yerlere işaret etti, kelime tercihlerine, ifade yetersizliklerine, bazan bir paragraflık uzun cümlelere soru veya ünlem işaretleri koydu. Ellerini göğsüne kavuştururak ağır ağır serdetmeye başladığı tenkitleri çok net ve bazan da sertti.⁵⁴¹ Zayıf veya muğlak kalan noktalara işaret etmekte sansürsüzdü. Zevk ve heyecanının sebebinin, öncelikle yazdıklarımın muhtevasından çok veya onun kadar bir kardeşi olarak katettiğim mesafe ve ortaya attığım yeni sorular, getirdiğim yeni yorumlarla alakalı olduğu intibamı edinirdim. Araştırmalarımın giderek daha fazla edebi, yoğun ve kıvrak bir üslup kazanmaya doğru seyrettiğini söylemesi –ki bu ifadelerinde de iltifata hiç ihtiyaç duymazdı– benim için şüphesiz icazet gibiydi. Çünkü zor beğenir bir insan olduğunun her an şahidi idim. En çok beğendiği yazım sanırım “Tarih ve hurafe – Çağdaş İslâm düşüncesinde tarih telakkisi” oldu.⁵⁴²

Onun bende hayretle temaşa ve takip ettiği unsurlar ise sonu gelmeyen fişler, notlar, eski-yeni kitap takibi, fotokopiler, kupürler ve tabii bazan sayfanın yarısını tecavüz eden dipnotlar oldu. Fakirhaneyi hemen her teşriflerinde de gözlerimin içine baka baka güleç bir eda ile “şimdi bak, bu kütüphaneyi biraz tasfiye edeceksin, fakir-fukaraya dağıtacaksın, kütüphanelere göndereceksin! Bu nedir kardeşim, salon yer gök kitap doldu” der, “Şukran hanım boyun büküp bir şey demiyor diye bu kadar da serilip serpilmek olmaz ya! O masanın hali ne öyle? Nedir bu dosyalar?” sözleriyle espiriyi şiddetlendirirdi.

Ve son söz: “Nasıl ağabi, iyi dedim mi?”

*

⁵⁴¹ Meselâ *Dergâh*’ın 90. sayısında (Ağustos 1997) “Çağdaş Türk düşüncesi nasıl ele alınabilir?” yazısı için söylediği cümlelerden biri şöyle idi: “Burada çok önemli sorular gündeme getiriyor ve bazı değerlendirmeler yapıyorsun. Fakat yazının bütünü bu sorulara denk değerlendirmeler ihtiva etmiyor. Değerlendirmelerin sorularından zayıf. Bana kalırsa bu tamamlanmamış bir yazı”. Ve gülerek yaptığı espiri: “Üstad, artık müsveddelerini yayınlama!”. Söyledikleri doğrudu tabii. 7 sayfalık o yazının gelişerek geldiği 70 küsur sayfalık mevcut hali hâlâ tamamlanmamış bir yazı.

17 Nisan 2001’de, *Dergâh*’ta yayınlanmak üzere okunması için “Türkiye’de Din ve Modernleşme yahut Modernleşme Teşebbüslerinin Dinleşmesi –Metodolojik Temel Problemler–” yazısını kendisine bırakmışım. “Bu yazı harika olmuş üstad fakat başına bir giriş yazman lazım” deyince ona şimdi unuttuğu o zamanki konuşmamızı hatırlattım.

⁵⁴² Bu yazıyı *Dergâh*’ta yayımlayacaktık ama nasıl? Çok uzun bir yazı. Uzun ve dipnotu fazla yazıları zaten sevmeyiz. İki yazı halinde yayımlayalım dedi. Anlaşılması ve bütünlüğü açısından bölünmesine gönlüm razı değildi ama itiraz etmedim. Ezel ağabey de tek yazı halinde çıkması gerektiğini söyleyince derginin tarihinde ilk defa 105. sayı (Kasım 1988) 8 sayfa ilavesiyle 32 sayfa olarak çıktı. Yazı da birinci sayfadan başladı.

Sanatkârların madde ile, gerçeklerle, bizzat yaşamadıkları geçmişle/tarihle temaslarının çok güçlü olduğunda şüphe yok. Bu yüzden onların eserleri dönemlerinin ana temayüllerinin, canlı tiplerinin tercümanı olabilmektedir (İstirrat 3. *Ya Tahammül Ya Sefer* yayımlandıktan sonra tanıdığım birçok muhafazakâr okumuş-yazmış insandan, hocadan kitapta yer alan unsurların, bilgilerin kimlerle, hangi çevrelerle konuşarak tartışarak edinildiğine dair sorularla karşılaştım. Benzer şey *Sır* kitabı yayımlandığında da oldu. Mustafa Kutlu'nun birçok tekkeyi dolaştığını, birçok şeyhle, müritle görüşüğünü kuvvetle zannediyorlardı. Hikâyelerin satırlarında kendilerini, üstadlarını, şeyhlerini, arkadaşlarını bulanlar elbette daha çoktu). Fakat sanatlarını icra ederken ve tabii sanatkârane hayatını yaşarken bu birebir madde-gerçek temasının üstüne/dışına çıkabiliyor, birkaç hayatı içiçe yaşayabiliyorlar.

Buna rağmen bazan umulmadık şeyler de oluyor. Mustafa ağabeyle birlikte yaşadığımız ve müstakil tarihinin yazılması gereken *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nin biraz destansı, biraz ironik tecrübesi bana bunları da öğretti. Mizaç olarak kendisine hiç uygun olmamasına rağmen yıllarca bu 8 ciltlik devasa eserin (aramızdaki hususi adı *Kütük*'tür) yazımından tashihine, sayfa düzenine, görsel malzemesine, klişesine, kapak-cilt düzenlemesine, arşivine kadar bütün yükleriyle didişmeye nasıl tahammül ettiğini doğrusu tam olarak anlayamadım. Hem de gittikçe düşen trajlara, 24 Ocak kararlarıyla azmanlaşan maddî imkânsızlıklara rağmen...

Edebiyat ve sanat kitapları dışında sosyal değişme, şehir tarihi, monografi, hatırat, deneme türü eserlere, sinemaya, Türk solu tarihine özel bir ilgisi vardı ve iyi okurdu, fakat bütün okumaları kelimenin tam mânasıyla serbestti: Kitabın önemli yerlerini çizmez, not tutmaz, okuduğu esere ayrıca sahip olmak istemezdi. Kitapları hakkında gazete ve dergilerde çıkan yazıları, kendisiyle yapılan konuşmaları da çoklukla okur geçer, onları da biriktirmezdi. Arşiv misillü şeyler ondan ne kadar uzaktı! Ardısıra bu yazıları okuyup kesmek, fotokopilerini alıp *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nin –hâlâ çok kıymetli ve özel hatıralarımızla dolu– arşivindeki “Kutlu, Mustafa” zarfına koymak işi çoklukla bana düşerdi. (Bu kupür ve yazıları, kendisi hakkında tez hazırlayan üniversite mensuplarına cömertçe ve kayıt tutmadan verdiği için önemli bir kısmı geri gelmedi, kayboldu maalesef). Kütüphane raflarına sığmadığı için *Dergâh* dergisinin ebatlarından şikâyetçi olanlara da “dergi okunmak içindir kardeşim, kütüphaneye konmak için değil!” diyerek takılırdı.

(İstirrat 4. Kutlu'nun okumaları arasına 1977 sonrasında doğrudan tasavvuf kitapları da dahil oldu. Mistik mizacını bir tarafa koyarsak, ondan önceki genel tasavvufî ilgi ve bilgisinin divan, halk ve tasavvuf edebiyatları üzerinden olduğunu söylemek sanırım hatalı olmaz. Elbette Nurettin Topçu'nun eserlerinde üst açıklayıcı

çerçeve olarak var olan derin tasavvufî yorum ve neşvenin güçlü tesiri unutulmamalı. Yine de Süleyman Uludağ'ın tasavvuf klasiklerini peşpeşe tercüme etmesi ve bunların Dergâh Yayınları arasında basılması onun için yeni bir kapı ve imkân oldu. Süleyman beyle bazen Ezel ağabeyin de katıldığı uzun sohbetler yaptık. Bazı meseleleri ikili olarak da konuşup tartıştılar).

Unutkandı, o yüzden sonradan mutlaka hatırlamak istediği unsurları benim hafızama emanet etmek veya doğrudan benimle alakalı olduğu için haberdar olmamı sağlamak maksadıyla, nadiren de birlikte neş'eyâb olalım deyü "Efendimiz, yüksek müsaadelerinizle birkaç dakikanızı alabilir miyim?" iltifatlı nidasından sonra sesli okuduğu kısımların ayrı hatıraları var.

Kaplan hocanın yeni Türk edebiyatı dalında doktora yapma teklifini hiç düşünmeden reddeden, dipnotlardan, doğum yeri/doğum tarihi/kitap baskı tarihi gibi teferruat bilgilerden, akademik tartışmalardan, seminerlerde tebliğ dinlemekten hiç ama hiç hazzetmeyen bir mizaç, büyük ölçüde bu tür bilgi ve ilgilerle alakalı ansiklopedi işini nasıl başarabilmişti? Çalışkanlık, takip, bir işi belli bir zamanda bitirme arzusu, düzenlilik, sürat, pratik ve hoş ara çözümler bulma gibi onda var olan hususiyetler ve elbette "dava", mesuliyet fikri, yayınevinin zaruretleri de bana göre yeterli açıklayıcı sebepler değildi...

Yine de farketttiğimi zannettiğim (!) bir sırrı size ifşa edebilirim: Kendisi hikâyeci idi ve asıl sanatı dışındaki meşgalelerin yükünü ve yorgunluğunu olduğu gibi/olduğu kadar önemsemiyor veya hissetmiyordu. Erzincan ve Tunceli'de zevkle ve tutku halinde sürdürdüğü alabalık avcılığını, subaşlarına ve vahşi tabiatın içine koşma alışkanlıklarını İstanbul'a gelince tamamen terketmesi, bir iki yıla inhisar eden son teşebbüs istisna edilirse çeyrek asır resim yapmaktan, desen çizmekten kendini alakoyması, gençlik yıllarından âşinası sazı eline almaması da herhalde bu sanatkârane tavırla alakalı olmalıydı.

(İstitrat 5. Kutlu'yu Nurettin hocaya meftun eden unsurlar arasında herhalde su sevdası ve tabiat aşkında müşterek olmalarının büyük bir yeri vardır. Hoca'nın vefatının ardından hazırlanan *Hareket*'in armağan sayısına yazdığı "Suya hasret" başlıklı yazı onun denemeleri arasında herhalde istisnai bir yerde duruyor. İstanbul'un suya hasret çeşmeleri ile Hoca'nın vefatıyla susuz kalan insanların hasreti ancak bu kadar güzel anlatılabilir).

Sanatkârın madde ile, gerçekte temasından bahsetmiş olmak mazeretine sığınarak Kutlu ağabeyin *Zaman* sayfalarında kalan, çok azı *Şehir Mektupları* kitabına giren “Bir Demet İstanbul” yazılarının, yaşadığı şehri, bu şehrin insanlarını bütün kuvvet ve zaaflarıyla tanımak için yapılan uzun gezilerin mahsulü olduğunu hatırlatmak isterim. Hikâyelerinde de büyüdüğü, okuduğu, çalıştığı şehirler olarak Erzincan, Erzurum ve Tunceli’den ve tabii İstanbul’dan onun ehemmiyetle altını çizdiği çokça mahalli unsur var. Memleketimizin özellikle eski yerleşim birimlerini gezmek, görmek, tanımak, insanlarıyla, folkloruyla hemhal olmak konusundaki çok azı gerçekleşmiş ısrarlı arzularının da yüzlerce defa şahidiyim; “memleketi bile tanıyamadık üstad, böyle ‘aydın’lık olur mu?” yakınmasının da...

Dergâh’ın arka sayfasında yayınlanan, daha sonra da *Arkakapak Yazıları* adıyla kitaplaşan hikâye-deneme metninin bir kısmı, severek taradığı fotoğraf albümlerinde, sanat-gezi dergilerinde rastladığı ve hemen hissen irtibata geçtiği bu tür şehir-mekân fotoğraflarının cazibesine kapılarak kaleme alınmıştır.

Mustafa Kutlu’nun akranlarından çok gençlerle ve yaşlılarla, sıradan meslek sahipleriyle (diyelim ki çaycılarla, hamallarla, emekli posta veya tapu memurlarıyla, müezzinlerle, ayakkabı tamircisiyle, cami avlusunda oturan yaşlı amcalarla, bordo taşının üzerine çömelmiş teyzelerle...) daha rahat münasebet kurduğunu ve zevkli uzun serbest konuşmalar yaptığını hatırlatmalıyım. *Dergâh* dergisinin gizli tarihi yazılabilirse onun gençlere verdiği emeğin, gösterdiği ilginin derecesi ortaya çıkacaktır sanırım. Bugün hikâyeci ve romancı olarak adı bilinen hanım yazarların bu vadiye kendilerine güven kazanmaları ve mesleklerinin hakkını verebilecek noktalara gelmeleri konusundaki çabaları ise gerçekten büyük ve uzun bir “hikâye”dir.

Akranları arasında ciddi münasebet kurduğu ve uzun yıllar sanat ve edebiyat konuları başta olmak üzere memleket meselelerini konuştuğu istisnai kişi İsmet Özel’dir. Mizaç farklılıkları barizdi, bazen –belki çoğunlukla– fikirleri de uyuşmazdı, fakat “tartışma” noktasına gelmeden birçok meseleyi zevkle, heyecanla müzakere ettiler, konuştular.

“Bir Demet İstanbul” yazılarının kitaplaşması birkaç defa gündeme geldi, daktilo nüshalarının bulunduğu dosyalar da etejerin diplerinden masanın üzerine çıktı. Ezel ağabey de ben de ısrar ediyorduk. Yalnız benim nazikâne musır olduğum bir teklifim daha vardı: Üstad yazıların tamamını bir daha gözden geçirsin ve özellikle aynı zamanda edebi birer metin haline dönüşmelerini nisbi de olsa sağlasın. Mutadî veçhile buna yanaşmadı, yazılmış ve yayınlanmış metinlere, –tıpkı hikâyelerinde olduğu gibi– tekrar dönme arzusunu içinde bulamadı. Halbuki o yazıların önemli bir kısmı şu anda bile tarihî değere sahip; birçok beşerî ve maddî unsur artık yerinde

yok, birçok şey değışti, başkalaştı. Ayrıca önemli bir kısmı zevkle yazılmıştı. Bana “istersen onu sen yap” dedi ama, kendisine açıkça ifade edememekle beraber bunun olamayacağını ihsas ettim. Keşke ben başlasaydım ve fakat onu da olabildiğince fazla işe dahil edebilseydim!

(İstirat 6. Kutlu Türk edebiyatında elbette hikâyeci olarak yerini aldı, bundan sonra da öncelikli olarak öyle ele alınacak. Fakat onun “yazdıkları” hacim açısından ele alındığında hikâyeye metinleri az bir yekün tutar. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* için bizzat yazdığı veya redakte için yeniden düzenleyip daktilo ettiği binlerce sayfa metin var. Benim kadar ansiklopedinin berhayat arşivi de buna şahittir. Severek ilgilendiği sinema dünyasının bir devamı olarak kaleme aldığı, bir kısmı çekilmiş senaryoları ve radyo oyunu metinlerinin de hikâyelerinden fazla olduğunu düşünüyorum. Ve “Bir Demet İstanbul”dan sonra 17 yıldır süren *Yeni Şafak* yazıları).

Unutkanlığından bahsetmiştim; benim çok hayıflandığım ve fakat onun ansiklopedi işini gerçekleştirmesini mümkün kılan yani yorgunluklarını azaltan bu hususiyeti olmasaydı, mecburen okuduğu, taradığı yüzlerce kitap, divan, monografi, bunların birkaç katı ansiklopedi maddesi, makale, taradığı onlarca görsel malzeme... kaynağından yola çıkarak çok farklı alanlarda birçok metin kaleme alabilirdi. Günlük diyemiyeceğim ama meselâ serbest bir not defteri tutsaydı geriye hepimizin faydalanabileceği birkaç *Kırkanbar* ortaya çıkardı. Bir biyografi, bir eser, bir dergi-gazete, bir edebi terim maddesi için birçok kaynağı peşpeşe/yanyana gördüğü ve taradığı için kaynaklar arasındaki farklılıkların, maddî hataların, ihmallerin sebepleri, kronolojisi konularında zevkli ve yetiştirici notlar olurdu bunlar. Ansiklopedi dolayısıyla benim okumak, göz gezdirmek ve karıştırmak zorunda kaldığım kaynaklar, metinler, maddeler... onunkilere nisbetle çok cüzî olmasına rağmen bilgilenmek ve birçok şeyin farkında olmak zaviyesinden bu düzensiz kaynaklardan çok istifade ettim; hayatımın yorucu ve fakat en talihli meşgalelerinden biri olmuştur bunlar. Normal şartlarda ve yürütmekte olduğum çalışmaların seyri içinde onları görmem, okumam ve karıştırmam herhalde mümkün olamazdı.

Kanal 7 için ve Ekrem Işın’la birlikte yaptıkları, zevkli keşiflerle ve hoş çekimlerle dolu “İstanbul Tekkeleri” belgeseli için de işin tâ başında böyle bir teklifim olmuştu. Başlığımı da kendimce koymuştum: *Tekke Defteri*. “Tereke Defteri” gibi bir şey. Dinlenme veya çay-sigara molalarında veya Ekrem’in bîtab düşüp oflayıp pufladığı aralarda olup bitenleri, gördüklerini, tanıştığı tekke mensuplarını, acaip-garaip tanıkları, kaybolmuş yahut sırta kadem basmış, kendini setretmiş derin şarkıları, hatıraları... not alıp yazabilseydi yine çok nadir ve kıymetli bir kütük ve tarihî-aktüel hatıralar, tesbitler manzumesi elimizde olacak, aynı vadede yol kat

etmek isteyenler için eşi bulunmaz bir rehber, bir yol haritası çıkacaktı. Eli resime ve desene çok yatkın olduğu için Süheyl Ünvervari birçok çizimi de o sırada hemen yapabiliirdi...

Mutadı veçhile ona da yanaşmadı tabii. Ve birçok şey bir defa daha elimizden kayarak ayrık türbe duvarlarının, yıkık minarelerin, harabezâra dönmüş ahşap evlerin, kuruyup kokuşmuş çeşme yalaklarının, yabani incirlerin, çöplüklerin, bakımsız mezarlıkların, dikenlerin, yüksek kurumuş otların, göletlerin, Haliç sularının... arasına sessizce dalıverdi gitti, sırlandı...

Ne demişti şair:

Hani ol gül gülererek geldiği demler şimdi

Ağlarım hâtıra geldikde gülüşdüklerimiz

ABDULLAH HARMANCI

Mustafa Kutlu, 1970 yılından itibaren neşrettiği öykü kitaplarıyla edebiyatımızda daima gündemde olmuş ilginç bir yazar. İlginç ifadesini kullanmamın bir sebebi, genel özelliğinin ‘akıntıya kürek çekmemek’ oluşudur. Kutlu’yu böyle tanımlamak onun birçok özelliğini içermesi açısından bence çok işlevsel. Ömer Lekesiz’in de dikkatimizi çektiği gibi (*Sanat Bizim Neyimize*, 2013), edebiyata girdiği senelerde cari olan sanat anlayışlarına karşı mukavemet gösteriyor:

Kutlu, Türk öyküsünde 1950 Kuşağı olarak bilinen, soyutçu, varoluşçu edebiyat anlayışlarının izini takip edebilirdi. Daha doğrusu, o dönemde bilinci açık bir öykücünün karşısına çıkan en değerli tercih buydu. Böyle olursa, kabullenilmeniz, onaylanmanız daha çabuk olurdu. Ayrıca 1960’lı senelerden itibaren toplumcu edebiyatın yeniden güçlendiğini biliyoruz. Özellikle ihtilal sonrasında ülkemizde sol hareketler ivme kazandı. Kutlu’nun “toplumsal” olduğunu kimse inkâr edemez. Ama “toplumcu” olduğunu da kimse söyleyemez. Toplumcu olmadığı zaten ortada ama metinlerine yansıyan bakış açısının da toplumcu değil toplumsal olduğunu ifade etmeye çalışıyorum. Ancak ezberci bir bakışın, Kutlu’da toplumcu hassasiyetler görmesi çok mümkün. Yoksulların, işçilerin anlatılması, toplumun ileri gelenlerinin eleştirilmesi, modern dünyaya karşı duruş, toprağa, kırsala vurgu yapılması gibi özelliklerine bakıldığında, fazla düşünmeyen bir zihin onu kolayca toplumcuların arasına yerleştirebilir. Elbette ki Kutlu’nun İslami dünya görüşüne sahip olduğu, dahası ve daha önemlisi, metinlerinde bunu hiç mi hiç gizlemediği bilinen bir durum. Fakat onu toplumculuktan alıkoyan asıl sebebin şöyle izah edilmesi gerekir: Kutlu dünyaya ve kendi toplumuna sınıfsal bir gözle bakmaz. Önemsediği Sabahattin Ali’nin aksine Kutlu Türk toplumuna bakarken, ezenler ve ezilenler şablonundan hareket etmez. İşçi daima “ezilmez”, “ezen” daima zengin değildir.

Toplumcu gerçekçiliğin temel vasfının bir topluma sınıflar üzerinden bakmak ve metindeki kurguyu bu sınıfsal çatışmaya oturtmak olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca eserde dile getirilen aksaklıkların çözümü için gene eserin içinden öneriler getirilmesi de toplumculuğun bir şartıdır. Kutlu’nun inançlarından kaynaklanan iyimserliği, eserlerinin finallerinde hem bireysel hem de toplumsal çözümler

önermesi ilginç bir biçimde onu toplumculara yaklaştırır. Ancak bu biçimsel bir benzerliktir.

Buraya kadar demek istedik ki, Kutlu'nun ilginç bir yazar olması, akıntıya kürek çekmemesinden kaynaklanır. Akıntıya kürek çekmemesine örnekse, gerek dönemindeki soyutçulara gerekse gene o dönemde yıldızları yeniden parlayan toplumculara, onların sanat anlayışlarına karşı bir mukavemet göstermiş olmasıdır.

Mustafa Kutlu'yu ilginç yapan bir özellik de, Nurettin Topçu gibi bir filozofun dünyaya bakışını, hayata bakışını, felsefesini içselleştirdikten sonra bunu öykünün malzemesi haline getirmekteki başarısıdır. Bu konuda bir tez yazıldı. Ayrıca Necip Tosun'un yazarla ilgili kitabında da bu konuya geniş yer ayrılmıştır. Tosun'un da işaret ettiği gibi, Anadoluculuk, teknoloji eleştirisi, doğaya bakış, siyasete ve ticarete bakış gibi başlıklar altında değerlendirebileceğimiz bu durum, aslında bir "etki" olmaktan ziyade Kutlu'nun dünyaya bakışını, hayata ve sanata bakışını belirleyen temel bir "kaynak" olarak değerlendirilmelidir. Bir anlamda Mustafa Kutlu, Nurettin Topçu'nun rahle-i tedrisinden geçmiş, dünya ve sanat görüşü bu şekilde teşekkül etmiştir. Elbette yazarın Topçu ile karşılaşmadan önce de bir hayli farklı etki alanlarının içinde olduğunu unutmamak gerekir. Örneğin Kutlu'nun eserlerindeki doğaya ilişkin öz, çocukluk yaşantılarına kadar uzanır. Mustafa Kutlu'nun Topçu'dan neyi ne kadar aldığı sorunu/sorusu üzerinde sanırım ince ince düşünmemiz gerekiyor. Şimdi bu durumun "ilginçliğine" gelmek istiyorum. Kutlu'nun Topçu'yu tevarüs etmesi, analiz etmesi, içselleştirmesi ve bunları öyküleştirmesi ilginçtir. Türk edebiyatında bunun bir örneğinin daha olduğunu sanmıyorum. Bir filozofun düşüncelerini benimseyip sonra bunların öykü biçimiyle tezahürünü sağlamak. Başka bir "don"da yeniden var olmak. Kutlu bunu başaramamış olsaydı, sanırım edebiyatımızda bunca önemli bir yer edinemezdi.

Mustafa Kutlu öykücülüğünün ilginç bir yönü de 'günceli öyküleştirme refleksi'dir. Sanırım son kırk senedir Mustafa Kutlu'yu konuştuğumuz için biz onun yazarlığının çok ilginç olan taraflarını artık görmüyoruz. Kanıksadık. Hâlbuki Kutlu öykücülüğünün bence en başarılı tarafı toplumsal değişimi hızla içselleştirmesi ve bunu öyküye taşımasıdır. Bununla ilgili sayısız örnek verilebilir. Ancak örnek vermeden önce bir hususun altını çizelim. Burada söz konusu olan günceli izlemekten ibaret bir durum değildir. Günceli öyküye taşımak, edebilikten taviz

vermeden bunu başarmaktır. Günceli yazmak tehlikelidir. Zira yazdıklarınızın kalıcı olmaması gibi bir risk almış olursunuz. Edebî olanın yüzü kalıcılığa güncel olanın yüzü geçiciliğe dönüktür. Günceli edebî olana taşımak risk içerir. Zira edebîlik zedelenebilir. Genç bir öykücü arkadaşımızın, neden öykülerinde teknolojik aletlerin olmadığı sorusuna verdiği cevap beni şaşırtmıştı. Teknolojik aletleri kullandığında yazdıklarının kalıcı olmayacağını düşündüğünü söylemişti genç öykücü arkadaş. Böyle bir hisle yaşadığını söylemişti. Genç arkadaşın samimi itirafı aslında çoğumuzun bilinçaltını ele veriyor. Çoğumuz, burnumuzun ucundakini yazmak yerine daha muhayyel olanı yazıyoruz. İşte Kutlu’yu ilginç kılan, günceli öyküye taşırken bunu edebîlik zarını zedelemekten yapabilesidir. Üstelik bu konuda çok hızlı olmasıdır. Ayrıca cesur olmasıdır. *Hesap Günü* kitabında nikâhsız beraberliklerin anlatılması veya kahramanların modern dünyada “başarı”nın bir mit oluşundan bahsetmeleri, *Sır* kitabında o dönem meşhur olan parlak bir takım elbise kumaşının örneklenmesi, *Ya Tahammül Ya Sefer*’de muhafazakâr çevrelerin davalarından kopuşlarının örneklenmesi, zaman zaman reklamlarda dile düşmüş bazı ifadelerin öykülerde kullanılması gibi sayısız örnek getirmek mümkündür bu konuda. Fakat bütün bir Kutlu külliyyatının, günceli edebiyata taşıma konusunda örneklik teşkil ettiğini söylemek daha doğrudur.

Son olarak bir hususa daha değinmek istiyorum. Bütün büyük sanatçıların ortak bir özelliği vardır. Bütün büyük sanatçılar güçlü bir şahsiyete sahiptirler. Özgündürler. Kendilerine mahsus kırmızı çizgileri vardır. Bu bazen Tanpınar’da olduğu gibi topluma karşı dışlaşmayabilir. Yani görünür hale gelmez. Bir başka deyişle yaptığımız genellemeyi boşa çıkartacak örnekler var gibi görünebilir. Ancak o sanatçının kendine mahsus şahsiyetinin toplum indinde algılanamaması başka, o kişinin güçlü bir şahsiyetten mahrum olması başkadır. Tanpınar’ın günlük hayatına bakıp da bizim bu genellememize ters bir durumun olduğuna hükmedebilirsiniz. Oysa ben bu genellemeye Tanpınar’ın da dahil olduğunu düşünürüm. İşte o güçlü şahsiyet güçlü eseri doğurur. Mustafa Kutlu net biridir. Kutlu’nun neyi beğenip neyi beğenmeyeceğini onu az çok tanıyan biri tahmin edebilir. Dünyaya, hayata, sanata, yayıncılığa, yazma işine bakışı nettir. Özgüven sahibidir. Ancak tuhaf bir biçimde – bakın gene tuhaf dedim, yani ilginç- kendisini yeni olana kapatmayan, gelişmeleri izleyen, kendini ve öyküsünü bu gelişmelere göre omurga kaybına sebep olmadan,

eksen kaymasına sebep olmadan münasipçe değiştiren ufku açık bir tarafı da vardır. Zaten olması gereken de budur. Tüm yeniliklere evet demek değil. Tüm yeniliklere hayır demek de değil. Hayatın olağan akışı içinde, değişmesi gerekeni değiştirmek, sabit kalması gerekeni sabit bırakmak... Kutlu'nun neyi sevdiğini neyi sevmediğini bilen, özgüvenli ve net tavrı ve elbette bunun sonucunda ortaya koyduğu eserler, onu edebiyatımızın son kırk yılda en çok konuşulan isimlerinden biri yaptı.

Öykü yazdığım için, öykücülüğümün ilk durağında onunla yollarımız kesiştiği için, Mustafa Kutlu'nun sohbet ettiği, telefon ettiği, haydi onu da söyleyeyim, yazdıklarını takdir ettiği biri olduğum için kendimi daima çok şanslı saydım. Onun çağdaşı olmak, dergi üzerinden "talebesi" olmak her şeyden önce gurur verici.

AHMET TABAKOĞLU

Mustafa Kutlu ile Kadîmin Peřinde⁵⁴³

Sanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler
"Yevme lâ yenfeu" da kalb-i selîm isterler
(Ey hoca sanma ki senden altın ve gümüş isterler
"Hiçbir şeyin fayda veremeyeceği günde" sadece temiz bir kalp isterler)
Bağdatlı Rûhî

Mustafa Kutlu Ağabeyle tanışıklığımız 1970'lere kadar gider. Hareket ve Dergâh Yayınlarında, İsmail Kara ile birlikte, aynı odaları paylaştık. 1979 sonlarında İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine (Sonra Marmara Üniversitesi oldu) geçtikten sonra bu nimetten mahrum kaldım. Fakat bu mekan değişikliği câmiayla ilişkimin kesilmesi demek değildi.

İlk dönemlerde Mustafa Ağabey Tunceli'de öğretmendi. Hareket dergisine hikâyeleri yanında şiir ve desenlerini gönderiyordu. Sonra İstanbul'a geldi. Nurettin Topçu Hoca'nın deyişiyle Munzur'u bırakıp da gelmişti.

⁵⁴³ Ahmet Tabakoğlu'nun Mustafa Kutlu ile ilgili olarak kaleme aldığı makalesidir.

Mustafa Kutlu bir süre öğretmenliği devam ettirdi. Yazarlık çizgisini sapmadan ve yalpalamadan sürdürdü. Yazıların teferruata boğulduğu bir dünyada "Bu Böyledir" diyerek doğrultusundan taviz vermedi.

Mustafa Kutlu'nun kitaplarının isimleri bile ipucu veriyor: Ortadaki Adam (1970), Gönül İşi (1974), Yokuşa Akan Sular (1979), *Yoksulluk İçimizde* (1981), Ya Tahammül Ya Sefer (1983), Bu Böyledir (1987), Sır (1990), Hüzün ve Tesadüf (1999), Akasya İle Mandolin (1999), Beyhude Ömrüm (2001), Tufandan Önce (2003), Yoksulluk Kitabı (2004), Menekşeli Mektup (2006), Kapıları Açmak (2007), Zafer yahut Hiç (2010), Hayat Güzeldir (2011), Vatan Yahut İnternet (2014), Dem Bu Demdir (2014), Nur(2014), Hesap Günü (2015), İyiler Ölmez (2016), Tarla Kuşunun Sesi (2017), İlmihal Yahut Arzuhal (2017), Sevincini Bulmak (2018), Fırtınayı Kucaklamak (2019), Kalbin Sesi & Bir Hicret Risalesi (2019), Kalbin Sesi ile Toprağa Dönüş (2020), Akıntıya Karşı (2021), Selâm Olsun (2021). **Allah'ın yaptığı her şey "Sır (1990)" değil midir?**

Sait Faik'in Hikâye Dünyası (1968), Sabahattin Ali (1972) gibi incelemeleri araştırmacılar için birer kaynaktır.

1986 yılından itibaren Zaman gazetesinde "Bir Demet İstanbul" başlığı altında şehir yazıları yayımladı. Topkapı'dan Topkapı'ya-İstanbul Gezi Yazıları 1 (1986), Haliç ile Çepeçevre İstanbul-İstanbul Gezi Yazıları 2 (1989), Boğaziçi - İstanbul Gezi Yazıları 3 (2022), Şehir Mektupları (1995), Anadolu Yakası (2012), Bir Demet İstanbul (2016) İstanbuliyât ile uğraşanların sarf-ı nazar edemeyecekleri gezi yazılarıdır. Ekrem Işın'la hazırlayıp sundukları İstanbul Tekkeleri adlı televizyon program dizisi (1994) belge niteliğine sahip klasikleşmiş bir çalışmadır.

Hikâyeleri, denemeleri ve desenleri yanında Mustafa Kutlu'nun şiir yazmayı bırakan bir şâir olduğu söylene de belki şiirini hikâye ve denemelerinde mensur olarak devam ettiriyordur.

Edebî eserler gerçek hayata çok kere buzlu camın arkasından bakarlar. Eser sahibinin zihni netleştikçe cam da berraklaşır. Mustafa Kutlu'nun, önce şiirlerinde sonra hikâyelerinde ve denemelerinde bu netliği görmek mümkündür. Onda ayrıntılarda boğulup giden kafa karışıklığını göremezsiniz. Bunun temel nedeni ilerleme anlayışına sahip olmamasıdır:

"Ülkemizin Batılılaşma yolunda attığı adımlar, geçmişin inkârı, Doğu-Batı sentezi denemeleri, hayatın her alanında bir tedirginlik, bir oturmamışlık ve bundan doğan bir köksüzlük bunalımı vücuda getirdi...Ne yazık ki Türkiye'de her ferдин yakın maziden çıkıp geldiği nokta sisler arasında her geçen gün belirsizleşmektedir...Bu ortam tek tip insan, tek tip yiyecek, tek tip düşünce, tek tip üretim ve tek tip tüketim üzerine bina edilmiştir. Planları ve uygulamaları başka diyarlarda test edilmiştir. Bize ithal ve lanse edilmiştir. Elimiz kolumuz bağlı olarak bize sunulan konforu kaçırmamaya çalışırız... Geçmiş yıkmak bize nasıl bir gelecek müjdelemektedir? Geçmiş kendimiz mi, kendi kararımız mı yıktırıyor? Değişme ve yenileşme nedir, hangi yönde doğrudur? Biz ne zamandan beri böyle yıkıp, yeniden yapıyoruz yuvamızı? Bütün bunların farkında olamayız. Çünkü böyle bir donanım için fırsat tanınmamıştır. Neden vazgeçip, neye talip olduğumuzu tam manasıyla idrak edememiştir. Yıkıcılık kınanır, yapıcılık yüceltilir; yeni eskiyi her zaman yener. Peki sabit olan nedir? Sabit kalması gereken nedir? Bize kök olan, bizi durduğumuz yerde durduran; yürüdüğümüz yerde yürüten nedir? İşte bütün bunlar su üzerine yazılar gibi gelir geçer. Hiçbir yerde tutunamayız, kendimiz olamayız, sadece tâbi oluruz." (**Mustafa Kutlu, Geçmiş ve Gelecek, Dergâh, S.378**)

"Mustafa Kutlu'nun yazmış olduğu hikâyelerin çoğunda tabiata dönmeyi kendine gaye edinmiştir." Mesela Cennet tasvirleri tabiat tasvirleri değil midir?

Yaşadığımızı sanıyoruz ama acaba yaşıyor muyuz? Şöyle: Dijital âletlerden binlerce çiçek adı, görüntüsü edinip ezberliyoruz. Ama kırlara çıkıp bir çiçek koklamadan geçiyor ömrümüz. (**Vatan Yahut İnternet**)

Öyle bir zaman gelecek ki, insanlar kazançlarının helal mi, haram mı olduğuna bakmayacaklar artık." şeklinde bir hadis-i şerif vardır. Bu zaman gelmiş midir? (**Sır**)

Kur'ân-ı Kerîm'in insanı eşref-imahlûkât sayan hükmüne hürmetten başka kurtarıcı yolumuz yoktur. (**Ya Tahammül Ya Sefer**)

Artık ne büyük ne küçük ne akraba ne hısım ne komşu ne hürmet ne hizmet ne merhamet ne şefkat ne haysiyet ne mürüvvet, ne feragat ne sevgi ne de saygı kaldı. Para hepsinin yerini aldı. (**Kapıları Açmak**)

"Dünya; Allah'a, Peygamber'e ve öte dünyaya inanmayanların hâkimiyet, zenginlik, refah, konfor ihtirası sebebiyle giriştikleri sanayi-endüstri-teknoloji

yarışının sonucu yangın yerine döndü. Yangında ilk kurtarılabacakları saydık: Toprak-Su ve Hava. Topraktan bahsettik. Sıra suda."

"Gelelim suda mülkiyete ve özelleştirmeye. Hayatî değer taşıması ve kıt bir kaynak olması sebebi ile su artık kârlı bir mal sayılıyor. Yani ticârî bir meta. Yani Cenab-ı Hakk'ın insana, hayvana, börtü-böceğe, bitkiye-çiçeğe, tüm canlılara ve toprağa nimet olarak verdiği suya hiç utanç duymadan pranga vuruluyor; tüm dünyayı kirleten naylona sarılıp satılıyor."

Bu gidişe ancak Âmentü'ye inananlar karşı koyabilir.

Mustafa Kutlu, "Nurettin Topçu'nun vicdanla ilgili bir tarifi vardır. 'Vicdan Cenab-ı Hakkın kalbimizdeki sesidir' diyor. Yani Allah'a inancı olmayanın vicdanı olmaz. Kalbin sesini ne zaman dinlemeye başlarsak, ne zaman içimizde onun hâkimiyeti vücut bulursa, herhalde sırat-ı müstakime oradan gideceğiz." der. **(Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Kadın Kozası tarafından düzenlenen sohbet programı, 21.05.2020)**

Bugün de "Hilâf-ı şer' vemuğâyir-i nizâm-ı kadîm" bir durumda ve dönemde yaşıyoruz ve Mustafa Kutlu'nun eserleri bana "kadîm"ın yeni bir arayışı olarak görünüyor.

Kadîm nedir?

Kalıcı olanlar köklü olanlardır. Köklü olmanın temel şartı kadîme dayanmaktır.

"Kadîm" "geleceğe yön veren eski" demektir. "Kadîm" bir başka deyişle insanlığın birikimidir. Guénon'un kullandığı anlamda "gelenek" olarak da tanımlanabilir. "Klasik" de denebilir. Modern Kapitalizmin düşünce sistemi dendiğinde akla ilk gelen "aydınlanma"dan önceki dönemlerde işte bu "Kadîm" düşünce belirleyici olmuştu. **Kur'ân-ı Kerîm'in diğer adı da "Kelâm-ı Kadîm"dir.**

Kapitalizm XVII-XVIII yüzyılların aydınlanma çağında ilerlemeci zihniyeti geliştirdi. Kapitalist hayat tarzına ve onun düşünce tarzı olan doğrusal ilerleme zihniyetine teslim olmadan önce kadîme bağlıydık. Çözümleri kadîmde arardık. Bu, nizâm fikrine dayalı bir denge anlayışından kaynaklanmaktadır. Bunu belirleyen başvuru çerçevesi ise İslâm'dır.

Gelenekçilik geçmişin tecrübe birikimine yani kadîme sahip çıkmaktır. Ortaya çıkan meselelerin klasik uygulamaya yani kadîme dönülerek çözülebileceği fikri gelenekçiliğin temelidir. Geleneğin değerlendirilmesi aynı zamanda onun ayıklanabilmesi anlamına da gelir.

Bu özelliği dikkate aldığımızda bu sistemin çok renkli, çok dinli, çok kavimli bir sosyal teşkilatı nasıl asırlarca bir arada tuttuğunu, gerçek anlamıyla çoğulculuğu nasıl gerçekleştirdiğini anlayabiliyoruz.

Osmanlı ve İslâm toplumunda İslâm'a yapılan atıfların belirlediği çerçeve demek olan kadîm zihniyet adım adım pozitif ve ilerlemeci zihniyete yerini bırakmıştır. İslâmcı yaklaşımların önemli bir kısmı da bu gelişmeci-kalkınmacı zihniyete dayanmaktadır.

Osmanlı sistemi, tecrübe birikimini değerlendirerek en mükemmeli bulduğu kanâatindeydi. Bu yüzden 'Aydınlanma' zihniyetinin getirdiği gelişmeci-ilerlemeci yaklaşım, klasik dönem Osmanlı zihniyetinde mevcut değildi. Buna göre değişme ancak bozulma yönünde olabilir ve bunun da çaresi Nizâm-ı Kadîme yani asıl sisteme dönüşür.

Osmanlı yazarlarının da Osmanlı Devleti'nin gerilemesinde en belli başlı sebep olarak "Kanûn-ı Kadîm"den ayrılmayı göstermeleri hep eskiyi özlemelerine bağlanamaz. Bu tamamen İslâm inancının tarih düşüncesine yansımasıdır.

Kadîm zihniyetten uzaklaşma dilden ve tarihten uzaklaşmayla birlikte yürümüştür. Yine kadîm zihniyetin belirlediği kültür yoğunlukları giderek azalmış ve gelişmeci-pozitif yaklaşımlara teslim olunmuştur.

Zaten insanlığın birikimine sahip çıkma yani kadîm anlayışın yerine ilerleme zihniyetinin geçmesi entelektüel bunalımın esası gibi görünüyor. Gelişme ancak kadîme dayanırsa anlamlı olurdu. Birikimi hiçe sayan bir gelişme anlayışı makbul değildir. Zaten kadîme yani insanlığın birikiminden habersiz olan günümüz insanı işe sıfırdan başlamak zorunda kalıyor.

Modern kapitalizm

Tarihî bir olgu olarak modern kapitalizm de oluşmuş, olgunlaşmış ve esnekliğini kaybetmiştir.[1]

Kapitalizmin tahakkümü son dört yüz yıla damga vurdu. Bu, kapitalizmin varlığını her şeyin ve herkesin üstünde tutup iyiyi ve güzeli rehin alması pahasına

gerçekleşti: Kapitalizm insan nefsinin (nefs-i emmâre) tüm hücrelerine kadar tanımış ve avucunun içine alıp kullanmış; hevesleri sınırsız burjuva tipini oluşturmuş ve onu homo-economicus ismiyle modelleştirmiştir.

Modern kapitalizm içinde olduğu Batı toplumunun zihniyetini, geleneklerini ve kültürünü aksettiriyor. Comte ve Spencer sosyolojide, Darwin ve Lamarck biyolojide ne yapmışlarsa, Ricardo ile Marks da iktisatta benzer şeyleri yapmışlardır. Hepsinde de doğrusal gelişme fikri aslî unsurdur. Aydınlanma çağının tabîi hukuk öğretisi, tabîi düzen fikri, 'Bırakınız yapsınlar'ın her türlü müdahaleden uzak, kurtla kuzunun aynı serbestliğe sahip olduğu bir 'serbest rekabet'in temelidir. Homo-economicus (iktisadî adam), Roma hukukundaki mutlak (ve kutsal) özel mülkiyet düşüncesinden, Yunan rasyonalizminden, yahudilik ve protestanlıktan ayrı düşünülebilir mi? Burjuva homo-economicusun somut örneği değil midir?

XIX. yy.ın başlarından itibaren sanayi devrimi ile modern kapitalizm dünya hâkimiyetini sağladı. Modern kapitalizmin öncelikle askerî alandaki başarılarını takip etme isteğiyle başlayan bu yenileşme dönemini gelişme zihniyeti belirlemektedir.

Aydınlanma çağıyla zihniyet açısından da hâkim olan kapitalizm, Batı merkezli bir anlayışı getirdi. Doğrusal-ilerlemeci anlayış, Batı merkezli anlayışla tamamlanır. Buna göre Batı merkezdir, diğer ülkeler ise çevredir. Medenileşme Batılılaşma demektir. Batılı olmayanlar medenî değildirler.

Medeniyet, gelişme ve hatta demokrasi gibi kavramların temelinde Batı-merkezli anlayışla birlikte doğrusal ilerleme düşüncesi vardır. Bu düşünce Aydınlanma çağının bir ürünüdür. İnsanlık tarihinin ilkelikten mükemmelliğe doğru ilerlediği temel fikrini esas alır.

Ancak modern Kapitalizmi oluşturan sistemi eleştirmek ve başka bir sistemi ikame etmek teknolojiye ve kapitalist sistem içerisinde oluşan araçlara külliyen karşı olmayı gerektirmemelidir. Olumsuzlukların fazla olması olumlu olanların olmadığı anlamına gelmez.

Kur'an-ı Kerim'de dünya hayatı genellikle âhîretle birlikte ele alınmış ibadeti ve kulluğu engellemeyen dünya hayatı meşru kabul edilmiştir. Elektrik, telefon, cep telefonu, akıllı telefon, bilgisayar, internet, otomobil, kitle ulaşım araçları, buzdolabı, laparoskopik cerrahi, kalp-tansiyon-şeker ilaçları, savunma teknolojisi vs. hepimiz bir şekilde bunları kullanıyoruz. Birkaçından belki uzak durabiliriz. Belki isteyerek,

belki beceriksizliğimizden. Teknolojinin bütün ürünlerini aynı kefeye koymayabiliriz. Bazıları haddi aşmamız demek olabilir. Ama şunu unutmamak gerekiyor. Teknolojiden uzak duracağız derken hayatımızı tehlikeye atarsak haddi aşıp günahkâr oluruz. Sorun teknolojiye, teknoloji üretmekte ve kullanmakta değil teknolojiye esir olmaktadır.

İnsan "irâde-i cüziyye" sahibidir. O da "irâde-i külliyye" yani Allah'ın irâdesi içindedir. Bu yüzden insanın verdiği küllî hükümler her zaman doğru olmayabilir. En iyisi bir kıyaslama yapmak, yani yaklaşık bir ifade ile iyi ve kötünden hangisinin daha ağırlıklı olduğunun bilinmesidir. Ancak aşınma riskini de hesaba katarak "imana taalluk" etmedikçe hayatımızı zorlaştıran tavırların da gereği yoktur. Yoksa "Allah'ın kulları için ortaya çıkardığı güzellikleri ve temiz, hoş rızıkları kim haram kıldı" (A'raf, 7/32).

İnsanlığın Nizâm-ı Kadîm'inde üretim ya da ticaretin insanların sorununu çözen, ihtiyaçlarını gidermek için yapılması gerektiği kabul edilir. Ancak modern kapitalist dünyada her faaliyet genel bir borçluluk çerçevesinde yürütülüyor. Başta üretim olmak üzere reel ekonomi, kreditorlere hizmet için yürütülen bir dizi çabadan ibarettir. Bu açıdan kapitalizm simgesel olanın (para, kredi ve bunların türevleri) gerçek olanı (üretim, ticaret, vb) peşinden sürüklediği bir sosyo-ekonomik sistemdir. Böyle bir ortamda kanâat kavramının içeriği de buharlaşıyor.

"Modern iktisat" modern kapitalizmin ideolojisidir. Modern kapitalizm de nefis-i emmârenin hâkim olduğu sistemdir. İnsanları insan yapan her şey diriltilemezse nefis-i emmârenin iştahı yıkım veya harp olmadan bastırılamaz.

İçinde yaşadığımız modern kapitalist hayat tarzı da aynı çerçevede ele alınabilir. Teknoloji baş döndürücü bir hızla ilerliyor. Mesela yılan balıklarının yumurtalarını bıraktıkları yeri ve göç yollarını biliyoruz da komşumuzun hatta aile efradımızın durumlarını bilmiyoruz.

İslâm adına da İslâma aykırı şeyler yapmak olağanlaştı. Bir yandan İslâm adına yalanların söylendiği apaçık bir hüsrân ortamında yaşıyoruz bir yandan da göçmen müslümanlar herhangi bir İslâm ülkesine değil Batı'ya sığınmak uğruna denizlerde boğulmayı göze alıyorlar.

Bu yüzden Mustafa Kutlu'nun teferruatla uğraşmadan temel meseleyi ortaya koyması önemlidir: "Zâhirde olup bitenler bizi aldatmasın. Bizler bâtına bakmasını da bilen bir gelenekten geliyoruz." (Mustafa Kutlu, Geçmiş ve Gelecek, Dergâh, S.384).

İlmihal Yahut Arzuhal

Mustafa Kutlu İlmihali'nde, İsmail Kara'nın dediği gibi (**İlmihal Yahut Arzuhal, 2018**) kendini anlatır. Tecrübelerini, gözlemlerini, duygularını, dualarını, ızdıraplarını, ümit ve korkularını, özlemlerini ve hayallerini edebî bir üslupla dile getirir ve derinden hissettirir. Bu açıdan biraz Mızraklı İlmihal'e benzer.

Mustafa Kutlu bu ilmihali "Bir şey yap güzel olsun. Huzura vesile olsun, rikkate yol açsın, şevk versin, hakikate işaret etsin. Bir şey yap doğru olsun. İnsanları yalanın ve yanlışın bataklığına düşmekten korusun. Rüzgâra ve akıntıya kapılmasın; kırılsın lakin eğilip bükülmesin. Bir şey yap adil olsun. Haktan hukuktan ayrılmasın. Zalime haddini bildirsin, mazlumun payını versin." diye yazdı.

"...Vakarla susan kayaların, denizde yüzen balıkların, yumurtayı çatlatıp çıkan yavruların, göçe hazırlanan göçmen kuşların; ayın, yıldızın, göldeki kamışların kalp atışları duyulmuyor mu? Duyuluyorsa eğer. İşte o zaman. Yani aniden ilâhî bir hakikatin keşfen bilinmesi sırasında kalbe gelen ürperti de duyulacaktır. İşte huşû budur. Sevgiden, saygıdan, hayranlıktan, hayretten, heybetten, kelimelere sığmayan bir sessizlikten duyulan şey. İnsanoğlunu Rabbi ile baş başa bırakan şey... Masum ve teslim olmuş tabiat her an, her saniye, her dakika, her gün, her mevsim içinden gelip geçenleri yıkayıp arıtıyor, kendi safveti ile biz kalbi-kara kulları tevbe ve teslimiyete çağırıyor ya; Hayfa!... Eşref-i mahlûkât bu çağrıya kulak tıkıyor...

Mustafa Kutlu huzur ve huşû'u şöyle açıklıyor: "...Dağ nasıl yumuşuyor, güneş nasıl ısıtıyor, tabiat bir "ân"dan bir "ân"a nasıl geçiveriyor. Bütün mahlûkât nasıl nefes alıyor, nasıl hep beraber kıyama kalkıyor, rükuya varıyor, secdeye kapanıyor. Bir mucizenin orta yerindeyim, yalnızım... Öylece hareketsiz, büyülenmiş bir halde ürperiyorum. Varlığının farkında olamayacak derecede kendini karşısında bulunduğu şeyin heybet ve cazibesine kaptırmış durumdayım. Boyun bükmüş teslim olmuşum. Bu harikulade oluşumun her noktası, her zerresi, her görüntüsü, her salınışı, her sesi, her kokusu beni heyecan, saygı, sevgi ve korku ile sarıp halsiz bırakıyor. İlâhî "ol" emrinin öldürdüğü bu hadsiz hesapsız manzara bu ölçüye-tartıya (dolayısıyla beşerin ilmîne-bilimine) sığmayan, kavranamayan tablo beni hayretten hayrete fırlatıyor. Huşû bu mu?

Huşûnun ardı duadır. Duanın ardı gözyaşı. Dua âdemoğluna en çok yakışan hâldir. "Daima duaya muhtacız, duaya dua demek insanın Cenab-ı Hakka en yakın olduğu an demektir, bunu ihmal etmeyelim." (**İlmihal Yahut Arzuhal**)

Siz ey sağlıklı ve varlıklı olanlar. Ey işleri tıkırında gidenler. Ey karnı tok, sırtı pek, yüzü gülenler. Ey seçim kazananlar ve koltuğa kurulanlar. Ey dolar uçuranlar ve muslukların başını tutanlar. Beş vakit namazı cemaatle kılanlar. Defalarca hacca gidenler. Bir koyup beş kazanan tüccarlar. Ey mangalda kül bırakmayan siyasîler. Bilim babaları, akademisyenler. Emirle demiri kesebilenler. Unutmayın... Yoksullar sizi bekliyor. Bir niyet, bir haber, bir adım. (**İlmihal Yahut Arzuhal**)

Mustafa Kutlu'nun ilmihali kanâat ekonomisini anlatıyor. İnfâk etmenin, kul hakkı gözetmenin asıl konular vurguluyor. Müslümanlığı şekillerde arayanlar bunu anlayamazlar. Onun anlattıklarına rahatlamak için değil elden geldiğince uygulamak için kulak verilir. Çünkü o da öyle yapar.

Başlangıç ve sonuç takva ve tevekküldür: Yine Kim Allah için takva sahibi olursa, Allah, ona bir çıkış yolu nasip eder ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter. "(Talâk, 65/3)

Tüketim

Yatırım-üretim-tüketim zinciri tüm insanlığı aynı anda hem zorba hem esir kılar. **Sınırsız tüketim, gezegenimizin sınırlı varoluş imkânlarını tüketmek üzeredir.**

Modern Kapitalizm veya Amerikan kapitalizmi kitlevî tüketime dayanır ve tüketim harcamaları etrafında şekillenir... Artık kapitalizmin sırtını tüketime dayadığını, bütün yöntemler kullanılarak insanların tüketmeye sevk edildiğini, ekonomik refahın koşullarından birinin "daha fazla tüketmek" anlamına geldiğini biliyoruz: Haddini aşan bir tüketim.

İşsizlik ise enflasyondan daha çok göze çarpan ve sıkıntı kaynağı olan problemdir. Bu olgu sanayi kapitalizminin bir ürünüdür. Kitlevî üretimin bir sonucu kitlevî tüketim, bir sonucu da kitlevî işsizliktir. Bir başka deyişle işsizlik, en önemli kaynak ve emek israfıdır. O halde kitlevî üretim vâkıası kitlevî işsizliğin en önemli sebebidir.

İşte bu "tüketim ekonomisi"dir ki; makina ile beraber kendi kültürünü oluşturur. Geleneğe dayalı kültürü ve "hayat tarzı"nı yok etmese bile onu çağıdı, değersiz ve itibarsız kılar.

Günümüz iktisadında kalkınma kavramı, aynı yaklaşımın bir devamı gibi görünüyor. Kapitalist dünyanın popüler iktisatçı-ideologu Rostow'a göre insanlık, iktisâdî gelişme merhaleleri içinde geleneksel toplum yapısından kitlevî tüketime yani tüketim toplumuna doğru ilerlemektedirler.

Kutlu'ya göre yaşadığımız modern çağ, insanın hududullahı çiğnediği ve bundan dolayı da çevre tahribatı, güç temerküzü, yoksulluk ve aşırı tüketim ile beraber insan perişan bir halde bırakan bir zamandır.

Aslında 'Sürdürülebilir kalkınma' tıpkı 'çevrecilik' gibi bir illizyondur. Kapitalizmin açgözlülüğü dünya ve evrenin altını üstüne getirmeye devam etmektedir. Cihad kavramına insanı ve çevreyi kapitalizmin tasallutundan kurtarmayı da ilave etmek gerekiyor.

Ekonomik sorun ihtiyacımız olmayan şeyleri almadığımız, ihtiyacımız olmayan, elektriği, suyu, benzini kullanmadığımız, kaynaklar ve zenginlik daha adil bir şekilde bölündüğü zaman çözülecek.

İhtiyaç Ekonomisi-Kanâat Ekonomisi

Eğerçi köhne meta'ızrevâcımız yoktur

Revâca da o kadar ihtiyâcımız yoktur.

Nâbî

İslâm iktisadı bir ihtiyaç ekonomisidir ve ihtiyaçlar israftan uzak bir şekilde karşılanmalıdır. İhtiyaçlar geçmişte bir tarım, ticâret ve küçük sanayi toplumu olan İslâm toplumunda gideriliyordu. İhtiyaçların giderilmesi gerekli olan mal ve hizmetlerin üretimi iş bölümünü gerektirir. Bu da insanların meslek sahibi olmaları anlamına gelir. Herkesin gelir getirecek bir meslek sahibi olması esastır veya farzdır. Kur'an'da adı geçen peygamberlerin her biri birer meslek sahibiydi. Terzilik, demircilik, gemicilik, tarım, saatçilik ve ticaret gibi.

İhtiyaca göre üretim anlayışı tabîî kaynakların israf edilmesini engeller. Çevre sorunları da tabiatın hor kullanılmasından kaynaklanır.

Kapitalizm öncesinde ekonominin tek bir amacı vardı: İhtiyaçların karşılanması. Geçimi sağlayacak miktardan fazlası istenmez. Herkes mesleği ve emeği sayesinde karnını doyurur ve ihtiyaçlarını karşılar. Üretim insanların beslenme, giyinme, barınma gibi 'gerçek' ihtiyaçları için yapılmalıdır.

İslâm iktisat düşüncesinde kanâat büyük yer tutar. Ahlâk Nizamı'nın bir cüzü "kanâat ekonomisi"dir. Mal ve dünya tutkusunun kalpten silinmesi ile kazanılan ahlâkî erdeme "kanâat" denir. İslâm ahlâkında en veciz ifadesi ile kanâat "tükenmez bir hazinedir". İhtirasın tam tersi olan kanâat, girişimin verimliliğini ve kişinin iç huzurunu sağlar. Üstelik üreticinin tüketicilerle, ferdin toplumla barış içinde olmasının da sebebidir. Hz. Peygamber gerçek zenginliğin gönül zenginliği olduğunu bildirmişti.[2] "Müslüman olup da ancak yetebilecek kadar rızıklandırılan kimse kurtulmuştur. Allah verdiği şeyle onu tatmin etmiş, kanâat sahibi kılmıştır"[3]

İslâm temelde bir iman, dolayısıyla gönül meselesidir. Bazı müslümanların üç boyutu aşır tasavvufa ulaşamaması, İslâmın farklılığını ve çekiciliğini, dolayısıyla insanlığa bir ümit kaynağı olma özelliğini kaybetmesine yol açmaktadır.

Millî gelirin artmasına veya üretim artışına katkıda bulunmak önemlidir. Ancak nihaî hedef iktisâdî faaliyetleri temiz bir kalbe sahip olmaya engel olmaktan çıkarmaktır: "O gün ne mal fayda verir ne de evlat, ancak Allah'a teslim olmuş bir kalple gelenler fayda bulur" (Şuarâ, 26/88-89)"

İnsan tabiatında hırs ve tamah olduğu gibi cimrilik de vardır. İhtiyaç sınırını (Hududullah) aşarak mal biriktirme, daha çoğunu isteme, gelecek kaygısı çekme ve ihtiras insan şerefini zedeler.

Hududullahı aşma geniş anlamıyla israf (haddi aşma) olarak ifade edilmiştir. Yani müsrifler hududullahı aşanlardır.

İslâm hukuku ve iktisadı, İslâm ahlâkının tamamlayıcı bir unsurudur. Hz. Peygamber (s.a) "Ben, güzel ahlâkı (Mekârimü'l-ahlâk) tamamlamak için gönderildim"[4]ve "İslâm güzel ahlâktır" buyurmuştu.[5] İslâm, sadece medeni bir nizam kurmakla kalmamış; aynı zamanda, insan inşa etmiştir. İslâm'ın asıl kalıcı yönü de burası olmalıdır.

Bereket kanâat etmektedir. Kadîm düşüncede kanâat esastır, modern düşüncede ise açgözlülük. Kanâat ancak 2008 Mortgage Krizi gibi krizlerin sebebini araştırırken akla gelir.

Mustafa Kutlu'nun "kanâat ekonomisi" teklifi tabiata saygılı ve insan fitratına uygun bir hayata işaret eder. Kalabalık şehirlerde hırs ve eşyaperestlik içinde, tüketime dayalı bir hayat yaşanmaktadır. Hava, su ve insan bozulmuştur. Kapitalist içtimâî nizâm gücünü bu hayat tarzından almaktadır.

Kanâat Ekonomisi'nin temelinde toprağa inanç ve yeniden yüzümüzü ona döndürme arzusu vardır. Su ve ekmek, hayatımızın olmazsa olmazıdır ve bunları da bize toprak verir. Toprak aynı zamanda kanâatkâr bir nizamın da adeta öğretmenidir. Kutlu'nun kanâatten kastı, modern ekonominin çarkını döndürmek için başvurduğu "tasarruf tedbirleri"nden farklıdır. Kutlu, bu kavramın kalbine, bir müminin dünyaya karşı göstermesi gereken kulluk iradesini yerleştirir.

Bu anlayış üretimin "ihtiyaca göre" yapılmasını öngörür. Emek temel değer kaynağı ve üretim faktörüdür. Aslî ve tabîî kazanç emek ile olur. Hz. Peygamber "Hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir şey yemiş değildir" (Buhârî, Büyû', 15) buyurmaktadır. Emeğiyle geçinen insanın ahlâksız olması da pek mümkün değildir.

Sermayeye emekle birlikte üretim faktörü olma şansı tanınmış, üretim cihazının dışında âtıl kalmaması öngörülmüş ve üretime fâizli kredi kaynağı olarak katılması istenmemiştir.

Kanâat iktisadî iktisadın ahlâk kaynaklı olduğunun tekrarıdır. Bunun için kanâat toplumu ve kanâatkar insan gerekir.

Kanâat gerektiği kadarıyla yetinebilmektir. İnsanlara faydalı olacak şekilde emek sarf etmek ve çalışmakla bir arada ele alınmalıdır.

Küresel sistem içinde kanâatkâr olmak mümkün mü? Ekonomik büyüme ve kalkınma, modern dünyanın en dokunulmaz putudur.

Kapitalizm insana değil, insan kapitalizme hizmet eder. Kapitalizm insanı kullanır ve öğütür. Bundan firmaların üst düzey yöneticileri de uzak değillerdir. Kârları azıcık düşen firmaların yöneticileri bile çöpe atılır.

Kanâat duygusu ihtiyaçları sınırlandırır. Lüks ve israf yasakları ihtiyaçlar konusunda belli aralıklar içinde bir benzeşme sağlar. Bir başka deyişle toplumun genel yapısının üzerindeki lüks ihtiyaçlar devreden çıkar, zorunlu ve kültürel ihtiyaçlarda bir yakınlaşma sağlanır.

Çağdaş insanın 'insan hakkı' diye algıladığı 'kul hakkı' davası aslında bir zihniyet farklılığını aksettirmektedir. İslâm kul hakkını bir esas kabul ederek ve insanın

Allah'ın kulu olduğu inancının bir uzantısı olarak ayrı bir tavır sergilemektedir. Kul hakkı öncelikle emeği ön planda tutan bir zihniyeti de beraberinde getirmektedir.

Mustafa Kutlu **"İnsana yakışan tarım toplumudur" der.** Çünkü temel ihtiyaçlar tarımsal faaliyetlerle giderilir. O halde ekonominin esas tarım ekonomisidir. Bunun başka bir adı da 'Kanâat Ekonomisi'dir. Bu ekonomiyi kurmanın yolu ahlâktan geçer. Ahlâk ise ilahî kaynaktan gelir. İnsanlar mevcut konforu terkedip, tüketim toplumundan çıkmayı becerebilir mi?"

Mustafa Kutlu'ya göre "Tarım toplumunda her ne kadar âletler kullanılsa da asıl güç insanda, insan ölçeğindedir. Ama unutmayalım ki teknolojik gelişme tarımda insanın rolünü çok azalttı. Robot teknolojisi tarımı da insansızlaştırıyor.

"Dünyanın her yerinde coğrafya, iklim, su, toprak, hava, tohum vb.ne bağlı olarak yapılan tarımda değişik âletler kullanılmış olsa da bunlar insan ölçeklidir" desek de emek yoğun tarım belirleyici olmaktan çoktan çıktı.

Nefsin istekleri bitmez. "Ademoğlunun mal dolu iki vadisi olsa hiç şüphesiz üçüncüsünü de ister. Ademoğlunun karnını ancak toprak doyurur. Bununla beraber Allah da tevbe edenlerin tevbesini kabul eder" (Buhârî, Rıkak 10; Müslim, Zekât 116-119) Bu sebeple en büyük cihat nefse hâkim olma, onu haddi aşmaktan menetme yolunda yapılır.

"Üretim-Tüketim dengesini doğal yapı belirler (Hilkat ile fitrat), ihtiyacın ne olduğu yani sınırı bilinmez değildir. Hududullah'ın tayin ettiği sınırlar içinde insan-insan, insan-tabiat ilişkileri bir nizam oluşturabilir ki bunu Hz. Peygamber'in hayatında ve sünnetinde görebiliriz.

"Âlet yapan toplumların kurdukları medeniyetler dine dayanır. (Kapitalist) medeniyetin sembolleri gökdelenler ile fabrika bacalarıdır. Onun inşası yolunda beliren-olgunlaşan zihniyet, Hududullah'ı nasıl çiğnedi, bambaşka bir üretim tekniği geliştirerek onu nasıl teknoloji haline getirdi ve insan ölçeğini aşan endüstriyi (üretim-tüketim çarkı) kurdu? (**Âlet işler el övünür, 14 Kasım 2018**)

Kapitalizm, günümüzde "tüketicilerin" ihtiyaçlarını karşılamaz bilakis artık "tüketiciler" kapitalizmin ihtiyaçlarını karşılar durumdadır. "Tüketici hâkimiyeti" değil "Tüketicinin kullanılması" söz konusudur. Tüketiciyi kullanmak değil tüketiciyi korumak. Mesela bizdeki narh ve ihtisap defterleri, çağdaş yaklaşımla, tüketicinin ne kadar etken korunduğunu gösterir.

Kapitalizm, kanâatkârlığa dayalı geleneksel ekonomileri tarihe gömdü. Olması gereken "Tüketim Ekonomisi"ne karşı "İhtiyaca Göre Üretim Ekonomisi"ni ve "Kanâat Ekonomisi"ni uygulamaktı. Yine "Ekonomi insan içindi, yoksa insan ekonomi için değildi"

İsraf ve Cimrilik

Kanâatin esaslarının başında israf ve cimrilikten uzaklaşmak gelir: İsraf (savurganlık) yasağı temel ilkelerden biridir (A'râf, 7/31). "İslâm iktisadı", tüketimi arttırmaya eğilimli bir üretimi öngörmez. Talebi ve ihtiyaçları tahrik edecek, dolayısıyla tüketimi ekonominin motoru haline getirecek bir üretim tarzı İslâm'a yabancısıdır. Üretim tarzının hedefi de insanın tüketim ihtiyaçlarını gidermekle birlikte sonsuz maddî tatmin eğilimi yerine sonsuz manevî tatmin imkânlarını vermek olmalıdır.

Harcamalarda ve tüketimde bunun için itidal savunulmuş, Kur'ân'da özellikle alt gelir kümelerine doğru yapılan harcamalar "Allah yolunda infâk" olarak teşvik edilmiş, fakat israf derecesinde bir harcama gibi yetersiz harcama ve tüketim de (taktîr, cimrilik) kınanmıştır (Furkân, 25/67).

Bütün toplum, kişinin kendisinden başlayarak en yakınlarından dış halkalara kadar infâk ile birbirine bağlanır. Kazanılan servet, en yakından başlayarak infâk için olmalıdır.

Fakirliğin sebeplerinin başında israf gelir. İsraf, sefahatin sefahat ise sefaletin kapısıdır. Kadîm gelenek israfı reddeder. Kapitalizm ve burjuvazi öncesi ekonomiler ihtiyaç ekonomileriydi. Harcama miktarı kadar kazanma esastı. Tarih ise bolluk ve israf içinde batan topluluklara tanıktır.

Ancak kapitalizm israfı dayanır veya "her arz kendi talebini yaratır". Batı'nın kalkınması veya sınıâleşmesi yeryüzü kaynaklarını israf eden bir sistem oluşturmuştur. Kapitalizmin temeli olan kitlevî üretim ve kitlevî tüketim israfın günümüzdeki kaynakları olarak gösterilebilir. Bunlar aynı zamanda kitlevî işsizlik ve tabiatın kitlevî tahribi demektir. Öyleki bizzat Batılılar kaynağı kurumakta olan hammadde rezervlerine ömür biçmek zorunda kalmışlardır. Roma Kulübünün 1970'lerde yaptığı bir araştırmada 2100 yıllarında büyümenin sınırlarına ulaşılacağı ve XIX. yy.ın hayat seviyesinin dahi sürdürülmesine imkân kalmayacağı sonucuna varılmıştı.

İsraf aslında haddi (Hududullahı) aşma demektir. Yani müsrifler Hududullahı aşanlardır.

Hz. Peygamber "İrmak kenarında abdest alsanız bile, suyu israf etmeyiniz."(İbn Mâce, Tahâret, 48) ve "**Kâfir yedi mide ile yer, mü'min ise bir tek mide ile yer**" (Buhârî, Et'ime, 12) buyurmuştu. Bugün ise İslâm ülkelerinde israf yasağının umumi bir kültür yozlaşmasının da etkisiyle tahrip edilmesi önemli bir ilkenin devre dışı kalmasına yol açmıştır.

Temerküz ve İnfâk

Kapitalizm temerküze dayanır ve bunun için hem firma, hem sektör hem de ülke çapında büyüme esastır. Firmalar büyüdükçe teşviklerden daha çok pay alırlar. Zira 'kalkınma' küçüklerin değil büyüklerin görevidir. Teoride büyük ölçeğin avantajları üzerinde ısrarla durulur. Kapitalist süreç içinde küçükler giderek tasfiye olur ve temerküz ortaya çıkar. Evvelce çok sayıda müteşebbis (küçük sanayici ve küçük çiftçi) tarafından yapılan üretim giderek az sayıda müteşebbis (büyük sanayici ve büyük çiftçi) tarafından yapılır. Bakkalların yerini market zincirleri alır. Ticaret ruhunu kaybeder. Bu büyüme kitlevî üretimin bir gereğidir. Piyasadaki talebin azalması halinde ise fabrika kapanabilir. Bu ise işsizliğin artması demektir.

İktisadî faaliyetler aslında insanî faaliyetlerdir. Sözgelimi süpermarketler insanî ilişkileri yok eden tüketimi önceleyen ruhsuz kurumlar değil midir?

İslâm'ın öngördüğü temerküz değil infâktır. İnfâk tüketim, transfer (aktarma) ve yatırım harcamalarını kapsar. İsrafa girmeyen harcamaların gelirin temel kaynağı olduğunu biliyoruz. Toplam gelir harcamalarıyla birlikte artar. Bir başka yönden de alt gelir kümelerine yapılan aktarmaların âdil dağılımı sağlayıcı ve temerküzü önleyici özelliği ortaya çıkar. Bunun için infâk ilkesinin emeğiyle geçinenlerle ilgili olduğu apaçıktır. Yakınlara infâk yani akrabaya nafaka mükellefiyeti bir hukukî mecburiyettir.

İslâm'da sermayenin tedâvül ve üretim cihazının dışında âtıl kalması yasaklanmıştır (Tevbe, 9/34). Sermayenin belli ellerde toplanması hoş görülmemiştir (Haşr, 59/7). Sermayenin hareketliliği ve üretkenliği onun sürekli olarak harcama halinde olmasıyla mümkündür. Sürekli harcama akımı paranın tedâvül hızını yükselttiğinden toplumun gelir ve refahını çoğaltır.

Böylece İslâmsosyal adaletin ve âdil gelir dağılımının âdeta bir finansman faktörü olarak kullanıldığı bir sistem oluşturmuştur. Kapitalistleşmenin "teşvik tedbirleri" yani "fakirden alıp zengine verme" uygulamaları hem nazarî hem de tarihî olarak "İslâm iktisadı"nda söz konusu olmamıştır.

İslâm iktisadı harcama (infâk) ekonomisidir. İslâm iktisatçıları her gün tok uyuyabilen kaç insan olduğu problemini düşünmek durumundadır. Ancak İslâm dünyası da kapitalist paradigmayı bir biçimde tercih etmiştir.

Rekabet, Dayanışma, Ahilik ve İslâm iktisadı

Geleceğe İslâmın hâkim olmasını istemek Müslümana bağlıdır. Kendi toplumuyla bütünleşmek bir yana ailesiyle bile bütünleşemeyen Müslümanların dünyayı belirlemesinden önce kendi toplumlarını da belirlemesi mümkün değildir. Bugünkü İslâm ülkelerini İslâm Devleti tanımına sokmak zor olduğu gibi iktisadî sistemlerini de "İslâm iktisadı" olarak sıfatlandırmak kabil değildir. İnsaniyla, toplumuyla, devletiyle İslâm gerçekleşmeden "İslâm iktisadı" uygulamalarının geçiş dönemi uygulaması olma şansı bile yoktur.

Bu temel gerçekle birlikte İslâm ülkeleri arasındaki işbirliği ve bütünleşmenin sağlanması yolunda atılacak adımlar aynı zamanda yeni bir medeniyet oluşturma yolunda atılacak adımlar anlamına gelecektir.

Rekabet ve dayanışma gibi birbirlerine zıt iki vakıa, canlılar aleminde süregelen hayatın iki önemli unsurudur. Bu biyolojik vakıalar tabîî denge diye de isimlendirebileceğimiz "nizâm"ın bir parçasıdır. Kuşlar, arılar, karıncalar gibi insan toplulukları da "topluluk" olmalarından dolayı dayanışmaya muhtaçtırlar. Öte yandan canlılar aleminde süregelen rekabet "büyük balık küçük balığı yutar" gerçeğinin temel olduğu tabîî denge olgusuna yol açmıştır. Aydınlanma çağı bu tabîî düzenin yeni sosyal düzene örnek olması düşüncesini yerleştirmişti. "Bırakınız yapınlar" anlayışı ve uygulaması bunun bir yansımasıdır.

İslâm iktisadı hakkı, rızayı, iyi niyeti, samimiyeti, ülfeti, ihsanı, infâkı ve kapitalizmin reddettiği tüm değerleri kapsayıcı bir terminolojiyle "dayanışmayı merkeze alan" bir iktisadî düşünce yaklaşımı kurmak ister. İslâm iktisat düşüncesi, rekabet temellinden bir yaklaşım olarak sunulursa ortaya çıkacak şey İslâm kapitalizmi olur. Nitekim bugün İslâm iktisadı olarak sunulan yaklaşımların önemli bölümü İslâm kapitalizmidir.[6]

Rekabet temelli iktisadî teoriler karşısında kul hakları zaviyesinden dayanışma temelli bir iktisat düşüncesi geliştirmek zorundayız: "Müslümanlar kendileri fakirlik ve ihtiyaç içerisinde olsalar bile diğer kardeşlerini kendilerine tercih ederler" (Haşr, 59/9).Arz yönlü iktisat verici insan tipinin, altruist (diğergâm), dayanışmacı toplum tipinin tezahüründen başka bir şey değildir.

Öncelikle İslâm iktisadındaki cehl (bilinmezlik) ve garâr (belirsizlik) ın bertaraf edilmesi reel iktisat anlayışının ve ekonomik istikrarın esasıdır. Dayanışma iktisadî ilişkilerin sınırlarını belirleyen iyi niyet, samimiyet ve sorumluluk öğelerinin bir bileşenidir. İslâm iktisadı dayanışmayı hak odaklılık, adâlet, güven, şeffaflıkla yani bilinmezlik ve belirsizliklerin engellenmesiyle mümkün kılar.

Kanâat ve infâk dayanışma unsurlarıdır. Kanâatın olmadığı yerden infâk çıkmaz. Bolluk dönemlerinde gerçekten herkes infâk edebilir. Ama asıl infâk kıtlık dönemlerinde olandır.

Fütüvvet ve Ahi teşekkülleri dayanışma esaslı bir dünya kurdular ve bir müessese ortaya çıkardılar. Dayanışma kapitalizme uymayan bir esas değerdir.

Kapitalizmi ve Batı medeniyetini burjuva, Osmanlı-İslâm toplum ve ekonomisini ise ahi tipi yapmıştır.

İslâm'ın ilk yüzyılından itibaren hem ideal hem de kurum olarak varlıklarını sürdüren gençlik (fütüvvet) teşekkülleri IX. yy.dan itibaren, esnaf birlikleri olarak yeni çalışma ve sanayi organizasyonları oluşturdular. Fütüvvetin Anadolu topraklarında gelişen şekli olarak görebileğimiz ahilik ve ahilerin oluşturdıkları esnaf birlikleri Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nde temel kurumlar idi.

Esnaf teşkilatı küçük ve orta işletmecilik ve buna bağlı olarak kendiliğinden istihdam sistemini yüzyıllar boyunca uygulamıştır. Bu sistem büyümeyle değil kaliteyle gücünü korumuştur. Fütüvvet ve ahiliğin önemi sadece esnaf ile sınırlı değildir. Osmanlı-İslâm sistemini Batı'dan ayıran özelliklerin öncelikle ahilikten kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Ahilik bir şekilde halen caridir. Kadîm çarşılarda komşunun siftahı halen bir kaygıdır. Modern dönemdeki organize sanayi bölgeleri böyle görülebilir. Aynı meslek kollarının bir yerde toplanıyor olması dayanışma paradigmasının bir kalıntısı olmalıdır.

Sömürgecilik, Büyüme ve Kalkınma

"Kainatta hiçbir şey yoktur ki hamdile Allah'ı tesbihetmesin, Onu anmasın, Ona dua etmesin. Fakat siz onların bu tesbihlerini, zikirlerini, dualarını fark etmiyorsunuz." (İsra, 17/44)

Mustafa Kutlu diyor ki:

"Tabiatla savaşan insan bir kahraman değil; gözünü kan bürümüş bir katil. Toprağı, suyu, havayı kirletiyor, ağzı-dili yok bitkileri ve hayvanları neslini kurutacak şekilde sömürüyor. Eline güç geçtiğinde tabiat bir yana kendi hemcinsini de "ham madde" olarak kullanıyor."

"Hududullah"ı çiğneyen insan aklıyla, girişimci ruhu ve keşifleriyle, tekniği teknolojiye dönüştürüp endüstriyel üretimi başlatınca "Yeryüzünün hâkimi benim" diye efelendi.

Bununla aynı yoldan giderek yarışamazsınız. Hem neden yarışacaksınız ki. Adam suyu, havayı, toprağı, insanı kirletti, zehirledi. Bu atmosferde yaşayan insan elbet hasta olacak... Kimyasallar giyimden oyuncağa kadar sızmış. Eskiden yaygın olarak verem ve sıtma vardı. Çok şükür ilaçları bulundu, sıkı bir mücadele yapıldı ve bu hastalıklar yaygınlığını kaybetti. Ama yetersiz beslenme, fazla mesai, çalışma şartlarının ağırlığı ile verem rakamları yine artmaya başladı. **(Mustafa Kutlu, 'Bir Ben Değil Herkes Hasta', Yeni Şafak 17 Aralık 2014)**

Allah kâinatı insanın faydalanması için yaratmış ve ona musahhar kılmıştır. Bitkiler, hayvanlar, cansız maddeler, su kaynakları, yeryüzü ve gökyüzü hep insanın maddî ihtiyaçlarını tatmin için yaratılmıştır (Bakara, 2/22).

Doğa ile mücadele modern kültürde önemli bir yere sahiptir. Modernizme göre kâinat dengeli değil, istikrarsızdır. Aslında bu mücadele bir bakıma tanrının bilgisiyle (kaderle) yapılır. (Yusuf Dinç)

Mustafa Kutlu'nun vurguladığı bu faydalanmada çağdaş insanın "Hududullah"ı çiğnediğidir. Bu saldırı tabiat kadar diğer insanları da etkiledi. Ekonomik büyüme aslında böyle bir şeydir.

Büyümenin kaynağı olan sermaye birikimi Batı'nın gerçekleştirdiği tarihî bir olaydı. Yani Batı'da iç ve dış sömürü olmasaydı sermaye birikimi ve bunun sonucu olan sanayi devrimi de görülmeyecekti.

Günümüzde “az gelişmiş ülkeler” kalkınmayı bir hayat tarzı olarak benimsemiş görünüyorlar. Bu ülkeler "kalkındıkça" kalkınmış kapitalist ülkelerle aralarındaki açık kapanacağına daha da artıyor. Dünya nimetlerinin dörtte üçü dünya nüfusunun ileri kapitalist üçte birinin tekeli altındadır. Günümüzde ihtişam ile sefalet, aşırı beslenmeden ölüm ile açlıktan ölüm yan yana barınıyor. Silahlanma ve insanların birbirlerini tahribe yönelen kaynakların çok az bir kısmı açlık sorununu ortadan kaldırılabılır. Gerçekten kapitalist sistem kendisini "tehlikeye" atmıştır. Dünya çapındaki eşitsizlik İslâm ülkelerinde daha da büyüktür.

Hammadde kaynaklarının büyük kısmını ellerinde tutan geri bırakılmış ülkeler Batı'nın sınılleşmesinin sömürgecilikle yürüdüğünü unutarak başkalarının çizdiği yolda yürümek zorunda olduklarını hissediyorlar.

Kalkınma kavramını kapitalistleşmenin bir başka adı olarak ele aldığımızda veya geri kalmışlık kavramını kapitalistleşememe olarak gördüğümüzde İslâm ilke ve tarihinin buna imkân tanımadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Sömürgecilik, ribâ, kul hakkı, anonim şirketleşme, hükmi şahsiyet gibi kapitalizmin temel unsurlarıyla İslâm'ın bağdaşmayacağı açıktır.

Modern Batı ekonomisinin ve medeniyetinin kaynaklarının başında vahşet gelir. Kapitalizm tarihçisi W. Sombart (1863-1941) Der Moderne Kapitalismus'ta "Zengin olduk, çünkü ırklar ve milletler bizim için tamamen öldüler, bizim için kıtalar ıssızlaştı" derken bugünkü Batı ekonomisinin ve medeniyetinin kaynaklarından birini gösteriyordu.

Bu modern teknolojik medeniyet, dünya hâkimiyetini kurmak için önce kölelerin kanına dayandı. Sonra madenlerde çocukları çalıştırdı. Ordular, silahlar, laboratuvarlar, üniversiteler, eğlence, sinema, ilaç, beslenme, dinlenme, tatil, otel, ulaşım, iletişim ağılarıyla bir hegemonya kurdu.

Batının sanayileşmesi ve kapitalizmi gücünü sömürgecilikten almaktaydı. Kapitalizmin hazırlığı olan merkantilizm sömürgecilikle büyüdü. "Coğrafi keşiflerden sonra Avrupa devletleri a gözlükte ve barbarlıkta birbirleriyle yarıştılar" (Dalby).

XVI. yy.ın ilk yarısında İspanyol ve Portekizliler Aztek ve İnka uygarlıklarını kısa sürede 'her türlü zulüm ve alçaklıkla yok ettiler.(Cipolla) Ticâret için Portekizliler, Hollandalılar, İngilizler, İspanyollar ve Fransızlar insanları fakir

düşürdüler, köleleştirdiler ve kimilerinin de 'kökünü kuruttular" (Dalby)"Sanayi devrimi Avrupa'ya sınıâleşmemiş ülkeleri 'serbest ticâret' yoluyla köleleştirme imkânı tanıdı" (Cipolla)

Bütün bunların yanında kapitalist hayat tarzının sağladığı konfordan, mesela elektrikten, modern ulaşım ve haberleşme araçlarından, internetten vazgeçemiyoruz. Sanki daha mütevazî olmamızı gerektiren eşya çoğalmıştır. Yine de dünyanın büyük bölümü kapitalizmin imkânlarına sahip değildir.

Servet ve mülkiyetin yaygınlaştırılması ile âdil gelir dağılımı İslâm iktisadının temel hedeflerdendi. Aslında konvansiyonel iktisatta da gelir dağılımı konusu başlarda önemsenmişti. Kapitalizmin temel sorunu da bölüşüm sorunuydu.

Küçülme ve Küçük Üreticilik

Mustafa Kutlu'nun Dergâh Yayınları toplantılarında her zaman "küçülelim" teklifinde bulunduğunun şahidiyim

Bir zamanlar bizde de "az yemek, az konuşmak ve az uyumak" esastı. (Vatan Yahut İnternet) Yani "küçük güzeldi". İsteyen buna küçülme (degrowth) de diyebilir.[7]

Kapitalizm büyüme (growth) demektir. Küçülme ise denen şey aslında israftan uzak yaşamadan başka bir şey değildir. Bugünün dünyasında israftan uzak yaşama kültürüne kimler sahiptir?

"Ta ki, bu servet içinde sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir devlet olmasın" (Haşr, 59/7) ayeti küçük mülkiyet ve küçük üreticiliğin esasıdır.

Küçük üreticilik tarımda (ikta-timar) söz konusudur. Hz. Peygamber ilke olarak toprağı işleyenine ona sahip olmasını ve herhalde toprağını boş bırakmamasını istemişti. Büyük tarımsal topraklarda, kişilere kullanım hakkının tanınması yanında, kural olarak devlet mülkiyeti (rakabesi, mîrî mülkiyet) tanınmıştır. Selçuklu ve Osmanlılardaki iktâ' ve tımar sistemleri bu birikime dayanarak toprakta devlet rakabesi ve küçük tarım işletmeciliğini XX. yy. başlarına kadar sürdürmüştür.

Sonra küçük sanayi (fütüvvet-ahilik-esnaf) yüzyıllarca uygulanmıştır. Fütüvvet ve ahiliğin oluşturduğu küçük sanayi sistemi hem emeğe verilen önceliğin ekonominin temel kurumlarından birini oluşturmasının hem de küçük üreticiliğin esas olduğunun ispatıdır.

Modern kapitalist sistem içersinde 'Yavaşlayalım veya küçülelim' tavsiyeleri fazla anlam taşımıyor. Mustafa Kutlu'nun dediği gibi "Makinalar yavaşlarsa üretim düşer. Üretim düşerse milli gelir düşer, milli gelir düşerse hükümet düşer. Kaos olur, düzen bozulur, sonu savaşa varır. İlerleme-kalkınma-refah hayal olur. İnsanlar, konforunu bir yana bırak, ekmeğinden olur. Bir girdabın içine düşmüş çırpınıyoruz. (Mustafa Kutlu 'Bir Ben Değil Herkes Hasta' 17 Aralık 2014)

Kalbin Sesi ile Toprağa Dönüş

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dide-i ekvân olan âdemsin sen

Şeyh Galib

Kutlu şunu vurguluyor: Kalbin sesini dinleyip bir şekilde toprağa dönmek gerekir. Zira toprakla aramıza giren her şey bizi Allah'tan uzaklaştırıyor. Bir şeyler yapamasak bile en azından işin farkında olabiliriz. Bizim peşinde olduğumuz şey Allah rızasıdır. Yangında ilk kurtarılacak şey nedir? İşte toprak, işte hava, işte su! Toprağa dönüşün manası bu."

Mustafa Kutlu, kalpten toprağa dönüş yolculuğunu; "Hedefimiz Allah rızasıdır" diyerek başlatmış. Ve devam ediyor: "Hiçbir şey 'boşuna' yaratılmamıştır. Yaratıkların her birinin kendine göre bir kabiliyeti, özelliği bulunur, DNA ve genlere kadar. Şu an insanoğlunun bilebildiği her şeye kadar ki bu 'bilme ve seçme' de yine Allah'ın takdiri ile. Her saniye, her an bu böyledir. Sadece insan ne yaptığını-yapacağını bilir, Cenab-ı Hak ona ruh, nefis, kalb, irade ve akıl vermiştir. O eşref-i mahlukâttır. Dünyaya gelişi bir imtihan sebebiyledir."

Gelir, yetenek ve güç farklılaşmaları bir üstünlük sebebi değil bu imtihanın aletleri olmalıdır. Bireyler ilmî ve ahlâkî yönleriyle üstünlüğe sahip olabilirler. Bu yüzden İslâm toplumlarında batı anlamında bir sınıflaşma görülmediği gibi toprak aristokrasisi ile sanayi ve ticâret burjuvazisi görülmemiştir.

Mustafa Kutlu: "Kapitalizmin tasallutundan kurtulmadıktan sonra kendimize herhangi bir yol çizemeyeceğimizi anlatmaya çalıştım. 500 senede oluşmuş bu düzenin filozofları, ilim adamları, laboratuvarları, dünya çapında mektepleri,

üniversiteleri, sanatı, ordusu, gücü ve parası var. Sayılmayacak kadar, musikiden sinemaya varıncaya kadar öyle bir hegemonya ki bütün dünya aynı hayat tarzına mahkûm olmuş...Herkeste bir Amerikan tarzı var, biz de esas itibariyle bir miktar Amerikalılaştığımız durumdayız. Bundan kurtulmak kolay bir şey değil."

"Şu kadar adam vefat etti deniliyor, bundan evvel diyelim ki dünyanın fukara yerlerinde Afrika'da bir saat içinde kaç tane çocuk açlıktan ölüyordu? Suriye'de, Irak'ta şu geçtiğimiz zamanlarda milyonla adam öldü. Akdeniz'de ve Ege'de Batı'ya giderken insanlar nasıl gark oldular? Bunlar hiç onları sallamıyor ama bıçak kemiğe dayanınca virüs zengin fakir ayrımı yapmayınca iş değişiyor."

Son salgın zengini daha zengin fakiri daha fakir yaptı. Demokrasinin ve medeniyetin huzurevlerindeki yaşlıların ölüme terkedildiklerini biliyoruz. Kapitalizm işte böyle bir şeydir: İnsan bir kaynaktır, bir sermayedir. Kâr oranları düştüğünde kimsenin gözünün yaşına bakılmaz. Açlığa ve ölüme terkedilirler.

Yüzyıla yakın bir süre önce Mehmed Akif kapitalizm için neden sonra "Tek dişi kalmış canavar" demişti. Daha doğrusu bu noktaya varmıştı. Mustafa Kutlu yine kapitalizme aldanmamız için yazıyor.

Sanat belki sanatçı içindir ama Mustafa Kutlu içinden geldiği gibi yazıyor. Onun için sehl-i mümteni sanatının çağımızdaki mütevazi ismi olduğu vurgulanıyor. Yine o "Modernite ile pek bozulmamış" kendi sesimizdir.

Ne yapabiliriz? Öncelikle işin farkında olmalıyız. Mustafa Kutlu "Sahte problem sahte çözüm, yanlış soru yanlış cevap"ların da farkındadır.

Mustafa Kutlu bunu yapmaya çalışıyor. "Ben değişim rüzgârlarının toza-dumana buladığı, yolsuzluk ve ahlâksızlığın öne çıktığı, at izinin it izine karıştığı bu hengâmede; sessiz yığınların bir vakûr bekleyiş ve bir güzel sabır ile bizi biz yapan değerleri savunduğuna, onları "bozkırdaki çekirdek" misali sakladığına inanıyorum." **(Mustafa Kutlu, Geçmiş ve Gelecek, Dergâh, S.384).**

Kapitalizm banka, futbol, sinema, holding, siyasî parti gibi yeni tanrılar ile stadyum (veya arena), gökdelen gibi yeni tapınaklar yarattı. Hümanizm egoizme dönüşerek şirki yaygınlaştırdı. Kadim ahlâk ve aile tahrip edildi. Boşanma ve intiharların artık istisna olmaktan çıktığı yeni bir "refah toplumu" ortaya çıktı. İnsanlar Batı'nın belirlediği uygarlık içersinde bir konum (kapitalizm, komünizm,

nasyonal sosyalizm, faşizm vs.) veya yandaşlığa (Amerikan, Alman, İngiliz, Rus, hatta Çin) kendilerini mecbur hissetme tuzağına düşüyorlar.

Kutlu, "Ben insanların kalbine dokunacak, kalbini harekete geçirecek bir davranış, söz varsa buna itibar ediyorum. Bunlar insanlığın ilerlemesinden, kalkınmasından bahsediyorlar. İnsan ilerleyecekse bu ahlâken ve ruhen bir merteye kaydetmekle olur. İnsan insanlığını böyle kazanır, aksi takdirde öteki kaba güçtür, nasıl olursa olsun." diyor: Aramak vazifedir. "Aramakla bulunmaz fakat bulanlar ancak arayanlardır" denilmiş. İnanmak ve sevmek şart! Arayıpta esas olan samimiyettir. Kendini belli eden sanattan, nümayişçi ahlâktan ve kendine güvenen ibadetten uzak durmalı.

İman, Cenab-ı Hakk'ın insanoğluna bir lütfudur. "Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize ziynet yapmıştır... Bu Allah'ın bir lütuf ve nimetidir". (Hucurat, 7-8)

Mustafa Kutlu'nun özlediği dünya ilim-amel-ihlas bütünlüğüne sahip insanların dünyasıdır. Mustafa Kutlu'nun dünyasının gerçekleşmesi "emîn" yani güvenilir insanların, mesela Mehmed Âkif'in ahlâkına sahip insanların aramıza gelmelerine bağlıdır. İbadetlerin bile ticâret haline gelmesi değil, aksine ticâretin ibadet vasfı kazanabilmesi önemlidir. Siyasetin ve ticâretin bozduğu insanlarla ise böyle bir dünyanın gerçekleşmesi muhaldir.

Bütün bunlar insanca bir hayat tarzı özlemini ve yeni bir uygarlığı gündeme getiriyor. Bu şekilde küreselleşme süreciyle ilgili senaryolar hazırlamak gerekiyor. Bu hem dünya hem de İslâm ülkeleri ve ülkemiz için gereklidir. Bu senaryolarda ortak nokta şu olmalıdır: Artık eski kapitalist sistemin revizyonu değil yeni bir sistem ve uygarlık söz konusudur. Dünya para ve finans sistemi de bu yeni uygarlık içinde yeniden tasarlanmalıdır.

İsmet Özel "Niçin aruz veznini kullanmıyorsunuz?" sorusuna "Aruz veznine uygun yaşamıyoruz ki" cevabını vermişti. Ama yine biliyoruz ki "Allah kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemesin." (Bakara, 2/286)

Benim yazdıklarım Mustafa Kutlu'nun yazdıklarına hâşiyeden ibaret olabilir. Başkaca bir iddiası da yoktur. Ötesi bütün bunları hakikate doğru atılan adımlara dönüştürecek ilmî çalışmalara düşüyor. Zaten "İlim hakikat sevgisi" değil midir?

[1]Spengler XX. yüzyılın başlarında "Batı'nın Çöküşü"nü yazmıştı. Yüzyıl ortalarında Schumpeter de Kapitalizm'in sahneden çekilmeye mecbur olduğunu yazdı. Bu tür yaklaşımlar aslında uygarlıklar veya ekonomilerin insan ömrüne veya mevsimlere benzediğini savunan dönemsel gelişme teorilerine örnek verilebilir. Bu genel bir yaklaşımı aksettirmektedir. Doğrusal gelişme teorileri ise Modern Kapitalizmin düşünce sistemi olan Aydınlanma ile başlar.

[2]"Zenginlik mal mülk çokluğundan değildir. Zenginlik gönül zenginliğidir": Buhârî, Rikak, 15; Müslim, Zekât, 120; Tirmîzî, Zühd, 40; İbn Mâce, Zühd 9.

[3] Müslim, Zekât, 125; Tirmîzî, Zühd, 35; İbn Hanbel, II. 8.

[4]Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8; Ahmed b. Hanbel, II, 381.

[5]Suyûtî-Ali el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl, 3/17, No: 5225; "İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez": Müslim, Fedâil, 66; "İnsanlara karşı güzel ahlâkın gereğine göre davran": Tirmizî, Birr, 16; İmân 8, 9, 11..

[6]Kapitalizm İslamı da ters yüz etti. İslâm Kapitalizmi İslâm ilkelerini fakirlerin parasıyla zenginleri daha da zengin yapmak için eğip bükmekten başka bir şey değildir.Yusuf Dinç'in vurguladığı gibi "İslâmî bankalar en hatırlı müşterilerine (en hatırlı ifadesi, bankacılıkta en zengin, en varlıklı gibi anlamlara gelir) karz-ı hasen adı altında fon transferi sağlarlar. Oysa **karz-ı hasen muhtaca verilir**.Ticârî bir kavram olarak kullanılması zaten absürttür."

[7]Bu düşünce ekonomik büyümenin ve onu destekleyen tüketimin uzun vadede sürdürülemeyeceğini ve bu sürecin esasında toplumun gelişimine ve hayat standartlarına da bir katkıda bulunmadığını savunur. Mishan, Georgescu-Roegengibi iktisatçılar bunun öncüleridir.